SUPRACOPERTA: GH. MARINESCU

REFERENȚI ȘTIINȚIFICI:

Prof. dr. I. IORDĂCHEL

Dr. O. PAPADIMA

Dr. P. PETRESCU

C. COȘMAN

BUCUREȘTI • 1979

ROMULUS VULCANESCU

DICȚIONAR de etnologie

I. TERMINOLOGIE
II. PERSONALITĂȚI

EDITURA ALBATROS

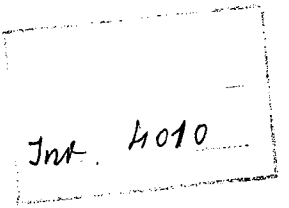
Inv. 4010

PREFAȚĂ

O viziune epistemologică asupra etnologiei trebuie să reflecte din plin procesul dialectic de particularizare și universalizare a domeniului: studiul variabilității creațiilor materiale și spirituale succesive în timp și spațiu, al civilizațiilor și culturilor concret-istorice, ca entități etnice. De aceea, pentru etnologia actuală, mai mult decît pentru alte științe umaniste, problema specificului național ca reflectare a universalului prin particular se pune cu acuitate. Toate definițiile date și analizele efectuate pînă în prezent relativ la specificul național s-au referit, în parte sau în ansamblu, la modul de viață comunitară, la gîndirea colectiv-istorică, la creația materială și spirituală. În prezent se pun premisele unor definiții noi, de tip statistico-matematic, asupra esenței dialectice a fenomenelor și faptelor de civilizație și cultură, și, prin aceasta, a specificului național. În aceste definiții intră, pe lîngă elemente deja cunoscute, și altele, neglijate sau nebănuite pînă acum: inventivitatea creatoare, capacitatea de realizare a creației, dinamica social-istorică a creației, re-crearea ecosistemului ambiant, umanismul ecologic. În contextul istoric al cercetărilor actuale, etnologia s-a impus ca o știință fundamentală, complexă, polivalentă și aplicativă, pusă în serviciul progresului contemporan. Așa se explică de ce și cum, în epoca noastră, obiectivele, realizările și implicațiile ei multiple s-au cristalizat în toate formele de creație științifică (tratate, manuale, monografii, eseistică, dicționare etc.). Dintre toate aceste forme de creație științifică, dicționarele sînt cele care exprimă alături de tratate și manuale, pe

plan internațional și național, gradul de creștere a interesului general-teoretic pentru etnologie. Constatînd acest interes crescînd, ne-am propus elaborarea unui dicționar de etnologie, ca un instrument de lucru care să corespundă atît complexității problematicii științei românești contemporane, cît și formei de creație proprie genului.

La baza dicționarului nostru stau, în primul rînd, cuceririle dobîndite de cercetarea extensivă și intensivă a structurii, funcțiunii, valorii și aplicațiilor etnologiei generale și a sistemului de științe etnologice particulare, în contextul științelor contemporane; în al doilea rînd, principiile lexicografice, teoretice și didactice, dintre care menționăm:

— includerea în lista alfabetică a termenilor generali, a tuturor conceptelor specializate, în curs de specializare sau acceptate în prezent prin consens cvasiunanim, pînă la generalizarea și definitivarea lor obiectivă;

— enunțarea unor definiții care să reflecte fenomenele și faptele etnologice în procesul lor de sesizare și precizare terminologică;

— alcătuirea unui îndreptar de concepte-cheie care să dea o imagine esențială și clară a preocupărilor de bază ale etnologiei actuale.

Am conceput dicționarul, sub aspect epistemologic și taxonomic, ca un tratat de etnologie scris în ordine alfabetică, în care am acordat prioritate temelor și problemelor noi, ajunse la maturitate conceptuală și am insistat mai puțin asupra temelor și problemelor care mai comportă încă discuții și precizări din punct de vedere terminologic.

La redactarea Dicționarului de etnologie *am folosit, la modul ilustrativ, experiența lexicografică și modelele tehnice deja existente în alte literaturi, ca și rezultatele multiplelor precizări și comentarii de termeni din lucrări de tipul monografiilor tematice sau al studiilor teoretice și al comunicărilor la congrese internaționale, la simpozioane, colocvii, mese rotunde.*

În această formă selectivă, Dicționarul... *cuprinde numai două părți distincte, interdependente prin conținutul lor științific:*

1. Partea I, consacrată terminologiei generale, în care redăm, pentru majoritatea conceptelor de bază ale etnologiei, definiții deschise, mai mult genetico-funcționale, decît definiții închise, deductiv-silogistice. De aceea, am insistat uneori asupra termenilor încă discutabili, însă al căror conținut epistemologic exprimă ceva nou, suscitînd reveniri insistente și plusuri de elaborare. Și, dimpotrivă, am fost mai totdeauna laconici cu termenii contingenți etnologiei, sau, uneori, i-am eliminat. În această situație am luat poziție, cum era și firesc, față de impreciziunea, ambiguitatea, polivalența artificială a termenilor, pe care îi considerăm „infatuați", a conceptelor impregnate de pedantism steril, pentru a nu lăsa impresia celor care vor consulta dicționarul că îi socotim indispensabili în știința etnologică.

Apariția ideilor noi în etnologie, ca dealtfel în toate științele sociale, a solicitat insistent, cum încă solicită, crearea de termeni noi, care să le exprime conținutul. Însă crearea de termeni noi presupune pe lîngă cunoașterea teoretică a conținutului de idei la care se referă și cunoașterea practică a limbajului general-științific.

Este deci normal ca ideile etnologice inedite să fie conturate, definite și exprimate terminologic de noi concepte. În aceste condiții se poate analiza judicios dacă termenii noi, creați în limba maternă sau adoptați din alte limbi, sînt necesari comunicării științifice respective, dacă sînt conformi cu accepțiunile care li se atribuie și dacă se pot integra structural-morfologic și funcțional-lexicografic în limba maternă a omului de știință sau în știința care îi folosește.

În secolul al XX-lea a început o luptă terminologică fără precedent în istoria științei, referitoare la clarificarea conținutului conceptelor comune mai multor discipline înrudite, la unificarea programată a modului lor de a se exprima logic și plastic totodată, la încadrarea lor în contextul științei care le generează și la racordarea lor la terminologia generală a sistemului de științe contem-

porane. Această luptă mai are însă în vedere și umplerea golurilor lexicale rezultate din crizele de creștere terminologică a științelor noi. Acest proces a fost anticipat (și însoțit) uneori de inventivitate lexicală sterilă, alteori de inventivitate lexicală fecundă. Dacă ne referim în special la inventivitatea lexicală fecundă, constatăm că aceasta a luat, în a doua jumătate a secolului nostru, forma îngrijorătoare a unei explozii conceptuale fără precedent. În această conjunctură istorică specială, în care se relevă, pe de o parte, relativitatea oricărui termen de specialitate și, pe de altă parte, absolutizarea terminologică, am socotit o obligație de ordin profesional să nu neglijăm termenii noi care bat insistent la poarta științei de care ne ocupăm. I-am primit și le-am acordat atenția cuvenită în contextul dicționarului, sesizînd cititorului pericolele ce pot surveni din înțelegerea lor greșită și utilizarea lor necontrolată. Am acceptat termenii noi din domeniul etnologiei generale și al științelor etnologice particulare, care facilitează exprimarea ideilor îndrăznețe, cucerite recent de etnologie pe plan universal și care antrenează dialogul etnologilor români cu etnologii străini. Unele din conceptele etnologiei românești au fost ridicate la rangul de creații terminologice universal-valabile, în funcție de necesitățile de exprimare a unui conținut nou, relevat de știința etnologică românească.

În concordanță cu această concepție lexicologică, am urmărit în expunerea termenilor de circulație contemporană cîteva obiective precise:

— introducerea și adaptarea în limba română a terminologiei strict necesare înțelegerii structurii și funcțiunii tot mai complexe a fenomenelor și faptelor de civilizație și cultură fără a neglija inceditul și expresivul;

— prezentarea accesibilă a terminologiei generale sau pe cale de a deveni generală în etnologie, pentru lărgirea orizontului cunoașterii științifice și comprehensiunea unei discipline pe cît de complexe pe atît de solicitate în vremea noastră;

— trimiterea la sursele de informații teoretice pentru documentare, surse indicate uneori și în articolele dedicate terminologiei și mai cu seamă în cele dedicate personalităților;

2. Partea a II-a, consacrată fișelor biobibliografice ale unor etnologi sau oameni de știință ce au contingență cu etnologia, care au promovat direct sau indirect cercetările etnologice. Am înregistrat pe pionierii etnologiei, pe reprezentanții de seamă din trecut și prezent, marcînd pe cei care au fundamentat școli, curente și direcții de cercetare semnificative, ca și pe cei care au pus bazele unei cercetări etnologice naționale. Fișele biobibliografice urmăresc să redea în cîteva linii portretul compozit sau profilul științific particular, ca și trăsăturile caracteristice, care încadrează pe cei în cauză în istoria disciplinei din perspectiva secolului corespunzător.

Consultarea Dicționarului trebuie să abordeze sincronic cele două părți, pentru a lega între ele conceptele care privesc aspectele comune sau diferențiale luate în considerație pentru a le cuprinde astfel cît mai deplin înțelesul lor raportat la creatorii lor.

Un dicționar de specialitate se consultă sistematic, în diagonală și serial; în diagonală, prin termenii convergenți, ce se referă la conținuturi de idei omologe sau paralele, și serial, prin familiile de termeni ce derivă din aceeași rădăcină sau folosesc desinențe semantice analoge. Numai astfel termenii mai dificili pot fi înțeleși în evoluția și sensurile lor și apreciați în contextul lor taxonomic variat. De la lectura conceptelor trebuie să se treacă treptat la creatorii lor, din partea consacrată fișelor biobibliografice pentru a lărgi astfel turul de orizont al înțelegerii urmărite. Recomandăm consultarea încrucișată, deoarece lectura dintr-un compartiment al dicționarului a fost astfel concepută încît să se sprijine (cît mai complet) pe materialele aferente din celălalt compartiment (pe lîngă indicațiile de trimitere de la sfîrșitul articolelor, folosim pe parcurs, cu același rol, asteriscul).

Unitățile de cercetare științifică, instituțiile muzeale și publicațiile de etnologie le-am prezentat prin inventariere selectivă pen-

tru a orienta pe cititor în vasta activitate consacrată, direct sau indirect, studiului civilizației și culturii pe plan internațional.

În încheiere, ținem să precizăm că Dicționarul de etnologie pledează, în mod deliberat, pentru prezența activă și contribuția concretă a oamenilor de știință români la dezbaterea terminologiei generale și particulare a etnologiei și, prin aceasta, la marile probleme ale acestei științe pe plan universal.

Autorul este conștient că, în efortul lui de a reflecta progresele actuale ale etnologiei, i-au putut scăpa chiar și în această formă selectivă unele aspecte. El mulțumește anticipat tuturor cititorilor care le vor sesiza și promite să țină cont de ele, într-o eventuală nouă ediție.

I

TERMINOLOGIE

A

ACCIVILIZAȚIE — **1.** proces de schimb inegal între două forme de civilizație, deosebite prin conținut și formă, care au intrat într-un contact lent sau violent. Schimbul se realizează pe linia paralelismelor, similitudinilor și analogiilor, dar și pe aceea a particularităților, disimilitudinilor și diferențelor; **2.** proces de adaptare unilaterală sau reciprocă între două forme de civilizație, referitor la ceea ce una din ele aduce în plus față de cealaltă. Această adaptare are loc între civilizația sătească și cea urbană, între civilizația tradițională și cea modernă, între civilizația agropastorală și cea industrială, între civilizația europeană și cele extraeuropene; **3.** rezultatul contactului între două forme de civilizație compatibile: prin poligeneză, prin succesiunea în timp și spațiu, prin convergența într-un context superior de viață; între etapele succesive ale civilizației unui popor în diferite stadii de dezvoltare istorică; între civilizațiile unor popoare ce conviețuiesc în aceeași regiune istorico-geografică; între civilizațiile ce conlucrează în același scop social-istoric. Termenul de **a.** nu trebuie despărțit de cel de *acculturație**, deoarece amîndoi exprimă esența transformărilor interdependente care au loc în viața unei comunități sociale. **A.** sesizează reversul material al transformărilor multilaterale ale societății, iar acculturația pe cel spiritual. Conceptele nu se anulează, ci se complinesc reciproc (Romulus Vulcănescu, *Accivilizația și acculturația, două fațete ale aceluiași fenomen*, 1974). V. *acculturație*.

ACCULTURAȚIE — proces de schimb inegal al elementelor (obiceiuri, datine, valori, simboluri) și formelor de cultură (rurală, urbană, tehnică etc.) realizat între două societăți deosebite sub ra-

port cultural și intrate în contact direct, parțial sau total, de scurtă sau lungă durată, lent sau violent. Trebuie deosebită de *schimbarea culturală* și de *asimilare*, care sînt doar aspecte ale **a.**, și de *difuziune*, care în fond o însoțește în schimbarea culturală și în asimilare. Poate fi: 1. **a.** *parțială* și neforțată — un proces lent de schimb, în care una din culturi, de obicei cea mai puțin organizată, mai apatică, adoptă conținutul sau forma culturii mai organizate, mai dinamice. Este o formă curentă de schimb cultural care prezintă două variante: **a.** *reciprocă* (conculturația), de valoare aproape egală (cultura daco-romană, galo-romană, ibero-romană); **a.** *predominantă*, efectuată în sens prioritar (**a.** *juridică*, ce reflectă în substanța ei dialectică o transformare completă a sistemului și instituțiilor juridice ale unui popor în urma cuceririi sau anexiunii teritoriale; 2. **a.** *totală* și forțată — proces violent de modificare integrală a unei culturi de către altă cultură. Se reflectă dislocarea și schimbarea masivă, prin mijloace coercitive, a culturii dominate de către cultura dominantă străină. Exterminarea și nivelarea diferențelor etnoculturale se datorește confruntării destructive între popoare, ca rezultat al unei politici culturale naționaliste, colonialiste și imperialiste. **A.** mai înseamnă și rezultatul celor două forme de schimburi culturale diferențiate. Cultura care a suferit modificări parțiale și lente, ca și cultura care a suferit modificări totale și violente, renunță la modelele lor culturale pentru a le adopta pe cele impuse prin difuziune sau prin forță. În prezent, se duce o luptă internațională organizată împotriva **a.** *forțate*, promovate în lume de unele state. Conceptul de **a.** este folosit paralel de antropologia socială, de antropologia culturală, de sociologia culturii și de etnologie. V. *adaptare culturală, asimilare, enculturație, nativism, sincretism, transculturație.*

ADAPTARE CULTURALĂ — proces de modificare a structurii și funcțiunilor unei culturi în raport cu transformările ce intervin în condițiile ei social-istorice de manifestare. Termenul *„adaptare"* a fost preluat din biologie. În contactul lent sau violent dintre două popoare avînd culturi relativ deosebite intervin modificări de structură, care privesc concepția despre viață și lume, organizarea socială, a științelor și artelor, numărul și sistemul instituțiilor culturale, comportamentul cultural. Modificările de structură relevă, inevitabil, modificări de funcțiune culturală. Problema **a.c.** a căpătat pe plan istoric două interpretări divergente. Pe de o parte, **a.c.** poate fi lentă, de tip evolutiv (determinism cultural), iar pe de alta — violentă, de tip revolutiv (revoluție culturală). În ambele cazuri,

etnologii se referă la variațiile concomitente ale transformărilor culturale în timp și spațiu, la natura și rolul acumulărilor cantitative ale acestor variații și la dinamica lor social-istorică. V. *acculturație, antropocultură, enculturație.*

ADMIGRAȚIE V. *migrație.*

AFRICANITATE — **1.** caracter social-istoric, care, pe de o parte, diferențiază cultural comunitățile etnice africane și, pe de altă parte, unifică cultural aceste comunități diferențiate într-o mișcare de idei amplă și dinamică. Jaques Maquet, un africanist francez, definește **a.** ca „unitate realizată din ansamblul elementelor ce desemnează o configurație comună și proprie diferitelor societăți ale Africii tradiționale"; **2.** ansamblu de trăsături materiale și spirituale comune diferitelor unități etnice africane. Ceea ce caracterizează **a.** este în acest caz modul de viață, cu formele lui de civilizație și cultură. Aceste trăsături comune unităților etnice africane se datoresc ecologiei, structurii etnotipice, migrației, nomadismului, modului de producție tradițional etc. Ele sînt proprii stadiilor istorice trecute și sînt analoge uniformității climatului spiritual; **3.** modalitatea complexă de viață bazată pe manifestări de civilizație și cultură proprii societăților tradiționale africane și de progres social rezultat din mișcarea de deșteptare națională a popoarelor africane.

AFROAMERICANISTICĂ — disciplină care se ocupă cu studiul istoric complex al structurii civilizației și culturii americane (amerindiene, latino-americane și anglo-americane), rezultate în urma bio- și socio-influențelor grupurilor etnice africane, transplantate ca sclavi, începînd din 1617, în America de Nord, Centrală și de Sud (sec. XVI—XIX). **A.** urmărește să cunoască gradul, forma și structura grefei de civilizație și cultură aduse de transplantul de populație africană celei amerindiene sau europeide din America. **A.** pune accentul pe studiul metisajului în general între descendenții foștilor sclavi africani și elementele autohtone și heterohtone din America și pe cel al modurilor de civilizație și cultură rezultate din acest metisaj.

AFROASIATISTICĂ — disciplină care se ocupă cu studiul complex, sub raportul civilizației și culturii, al popoarelor rezultate din amestecul băștinașilor cu unele populații migrate din Asia în Africa, în primul rînd, și din Africa în Asia, în al doilea rînd. **A.** cercetează influențele reciproce între aceste popoare, *accivilizația** și *acculturația** lor, mixajul biosocial în transplantul de etnii, eficiența acestui mixaj sub raportul contribuției la civilizația și cultura întregii omeniri. V. *africanistică, asiatistică.*

AGAMIE — lipsa unui regim juridic privind căsătoria în societatea primitivă.

AGRICULTURĂ — ocupație de bază apărută în neolitic care urmărește producerea alimentelor vegetale și care prin aceasta a condiționat structura materială și spirituală a modului de viață a unei comunități sociale. Producerea alimentelor vegetale a fost în trecut dependentă de sol, anotimp și capacitatea de muncă fizică a omului. **A.** a fost inițial *itinerantă* (adică mișcătoare, după solul virgin, căutat și valorificat de populațiile nomade), apoi a devenit *sedentară* (legată de un anume sol, îngrijit și conservat cu mijloace naturale de populațiile sedentarizate). Ultima formă de **a.** a descoperit *asolamentul (alternarea culturilor)* și a îmbunătățit *fertilizarea*. Pentru perioada primitivă se disting două forme subsecvente de **a.** celor menționate mai sus: **a.** *sacră* (magico-mitică) și **a.** *profană* (empirico-tehnică). **A.** sacră a recurs la rituri speciale ca să împiedice acțiunea malefică a unor spirite nefavorabile sau ca să provoace acțiunea benefică (de protejare și de fertilizare a pămîntului). Printre operațiile rituale care aveau loc cu ocazia muncilor agrare erau: vărsarea sîngelui unui animal sacrificat pe pămînt, dansul de fecunditate în jurul arăturii, semănatul ritual efectuat de căpeteniile comunității, invocarea forțelor telurice la semănat etc. Apoi sărbătorirea celorlalte etape de muncă agricolă: culesul și împărțirea roadelor pămîntului. **A.** primitivă începe cu descoperirea plantelor comestibile, observarea creșterii și domesticirea acestora. Un rol important în dezvoltarea **a.** se atribuie *femeii* (atît în **a.** sacră cît și în cea profană), considerată de etnologi ca *domesticitoarea plantelor comestibile*, inventatoarea instrumentarului agricol și sistemelor arhaice de cultivare. Primele plante comestibile au fost descoperite cu circa 5000 ani î.e.n. în sudul Asiei Centrale și în Africa de Nord. Cele mai rudimentare instrumente agricole au fost bățul ascuțit de săpat (braca) și săpăliga, cu care se găurea sau se zgîria pămîntul. **A.** cu sapa a dezvoltat irigarea terenurilor agricole. Culegerea recoltei s-a efectuat cu mîna, prin smulgerea semințelor, frunzelor, lujerelor, apoi cu secera și coasa prin tăierea acestora la nivelul dorit. La sfîrșitul neoliticului se petrece o *mutație în* **a.** odată cu inventarea rîmătorului și aratrului, un fel de pluguri simple, confecționate din cioturi de lemn sau cornuri de cerb, cu care se zgîria și șențuia pămîntul. Paralel se inventează secera de os, de piatră și mai tîrziu de metal. În epoca fierului apare plugul de lemn cu brăzdar de fier în Egipt (3000 ani î.e.n.), în Europa (1500 ani î.e.n.). În epoca modernă se construiește plugul de fier cu mai multe brăzdare. După forma și elementele plugului s-au stabilit perioadele de dezvoltare a **a.** și sistemele de cultură a pămîntului. S-a întreprins reconstrucția

și remodelarea pieselor agricole izolate, descoperite de arheologi în cercetările lor. Această reconstrucție și remodelare a instrumentarului agricol arhaic ne relevă modurile istorice de producție agricolă, aria și capacitatea de difuzare a **a.** și influențele de ordin suprastructural în viața societății. **A.** sedentară a promovat o cultură și civilizație cu așezări stabile, arhitectură solidă, căi de comunicație, vehicule adaptate solului etc. În istoria fiecărui popor, **a.** a exercitat influențe și a fost la rîndul ei influențată de alte ocupații de bază apărute succesiv, de concepția despre lume și viață (mitologie, filosofie, politică), de gradul de dezvoltare a cunoștințelor, științei și tehnicii, de capacitatea de satisfacere a necesităților de hrană și prin aceasta de bunăstare și progres.

ALCHIMIE — denumire dată chimiei în evul mediu. **A.** corespunde stadiului prestiințific al chimiei și a fost creată în antichitate, în China, Egipt, Asiria și alte părți ale lumii. Sacerdoții egipteni și chinezi o foloseau în temple pentru producerea și prelucrarea metalelor cultuale, între care aurul juca un rol predominant. Termenul ca atare a fost acreditat de arabi în sec. al VIII-lea și este format din *chema*, „pămînt negru", cu virtuți magice, și particula *al-*. În această accepție, el denumește *arta pămîntului negru* sau *arta neagră* (a nu se confunda cu termenul omonim din istoria artei). În evul mediu, ca pseudoștiință, **a.** își cristalizează obiectivele: producerea aurului și argintului, metale nobile, din orice metal obișnuit (aramă, plumb) prin transmutarea calităților materiale în calități magice; producerea pietrei filosofale, posesoare virtuală de însușiri magice universale; producerea „panaceului universal" (elixirul vieții), înzestrat cu virtuți curative și regeneratoare; producerea „omului artificial" *(homunculus)*. Istoria **a.** reflectă efortul uman, pe o anumită treaptă de dezvoltare, de a crea imposibilul pentru satisfacerea posibilului. **A.** a cedat în fața chimiei, fără ca aceasta din urmă să-i nege unele calități. Chimia actuală a reluat și rezolvat parțial problema transmutării energiei și transformării elementelor. O contribuție românească la studierea istoriei **a.** a adus Mircea Eliade (prin lucrările: *Cosmologie și alchimie babiloneană, 1937; Methallurgy, magic and alchemy, 1939)*.

ALIENARE (înstrăinare) — concept care exprimă, în general, îndepărtarea sau înstrăinarea a ceva (sau a cuiva) de natura sa proprie și transformarea în opusul său, în ostilul său. Înstrăinarea omului de propria esență, de propria sa natură, se datorește falsificării, degradării, denaturării, dezechilibrului, frustrării și dezumanizării conținutului însuși al activităților omenești și al rezultatelor lor. **A.** poate fi: *politică*

(supunerea nedorită față de clasa dominantă); *economică* (separarea producătorului de produsele muncii lui și exploatarea lui); *culturală* (înstrăinarea spirituală a creatorului și consumatorului de bunuri și valori culturale comunitare de tip tradițional); *religioasă* (pierderea prin religie a esenței umane socotită a fi extraumană). În concepția marxistă, **a.** este privită ca o *categorie filosofică* desemnînd transformarea activității esențiale, a instituțiilor sociale și a produselor muncii în forțe ce devin străine și ostile omului. K. Marx și Fr. Engels, în *Manuscrisele economico-filosofice din 1844* și *Ideologia germană*, au analizat condițiile obiective ce duc la **a.** în capitalism și formele vînzării forței de muncă, ca pe o marfă, și odată cu ea a libertății de a exista, precum și modalitățile de dispariție a ei într-o societate de tip nou, socialistă. Alături de poziția marxistă asupra **a.**, există și interpretări date de freudism și existențialism. Pentru freudism **a.** înseamnă sinteza traumatismelor și frustrărilor, a obsesiilor și aberațiilor regulate ce stau la baza psihopatologiei transculturale contemporane. Pentru existențialism, **a.** înseamnă înstrăinarea omului de obiectivele existenței, de conștiință etică, în condițiile civilizației și culturii standard contemporane.

AMERINDIENI — termen care desemnează populațiile băștinașe americane („indienii" din America) existente anterior debarcării lui Cristofor Columb pe noul continent (sec. al XV-lea). **A.** au fost numiți și precolumbieni. Numărul lor a scăzut treptat după europenizarea Americii, încît astăzi unele dintre aceste populații se cunosc numai pe baza referirilor sumare din jurnalele de călătorie ale primilor exploratori, a studiilor etnologice asupra relictelor de civilizație și cultură, a resturilor de limbă; alte populații se cunosc din cercetările complexe de teren (piele roșii, quechua etc.). În prezent unele populații izolate de **a.** luptă pentru eliberarea lor socială și păstrarea ființei lor etnice în cadrul statelor americane în care sînt integrate.

AMOC — manifestare determinată de o stare de depresiune psihică, urmată de furie și nebunie, de transe și manii care pot duce la crimă sau la moartea celui agitat. Ca fenomen de patologie individuală, dar și de patologie socială, antrenează unele activități familiale, profesionale și religioase. **A.** a fost observat la malaezi, indieni, fuegieni etc. După trecerea stării depresive, agitatul cade într-o stare de amnezie. Între **a.** și transa neurotică provocată de rituri demoniace ce țin de veduism și vampirism, auxiliare mitologiilor primitive, a existat o strînsă corelație. Etnologii studiază **a.** din perspectiva unor inducții culturale, ce țin de

diferite forme de magie (curativă, apotropaică etc.), de *ritologie** şi *tabuism**.

ANALIZĂ — metodă de cercetare ştiinţifică care descompune fenomenele şi faptele ca întreguri în părţile lor constitutive, pentru a descoperi şi studia în ce constau structura şi relaţiile lor dialectice. După natura ei **a.** poate fi psihologică, sociologică, etnologică, logică, matematică, istorică etc. După accentul pe care etnologul îl pune în descompunerea fenomenelor şi faptelor de civilizaţie şi cultură, **a.** *etnologică* poate fi *cantitativă* (regresivă, progresivă, acumulativă, repetitivă) şi *calitativă* (componenţială, discriminatorie, în reţea). Atît **a.** cantitativă, cît şi aceea calitativă, prin combinarea lor, redau structura, funcţiunea, dinamica şi mesajul fenomenelor şi faptelor supuse cercetării. V. *sinteză*.

ANALIZĂ ÎN REŢEA — formă de analiză calitativă, elaborată de antropologii americani sub numele de *„net-work analysis"*. Este o analiză „egocentrică", „subiectivă" a unor fenomene sau fapte obiective. Pentru **a.î.r.** fenomenele şi faptele de analizat prezintă trăsături specifice individuale, ce ţin de indicele de recepţie a analizatorului. Trăsăturile acestea se constituie în reţele de date şi semnificaţii particulare, ce relevă într-un anumit fel conţinutul lor specific. Reţelele pot fi intuite şi comparate în contextul lor cu legăturile simpatetice şi suprapunerile evenimenţiale accidentale ale celui ce analizează. V. *analiză*.

ANALOGIE — **1.** în sens general-ştiinţific, asemănare, parţială sau globală, între două sau mai multe fenomene, fapte, elemente, obiecte sau concepte, care nu au raport direct între ele, însă care pot fi subsumate aceleiaşi categorii logice sau epistemologice; **2.** (în sens etnologic) asemănare între unele elemente componente (geneza, structura, funcţiunea) sau finalitatea fenomenelor sau faptelor, simplexelor sau complexelor de cultură sau civilizaţie. Între fenomene, fapte, obiecte şi date proprii creaţiei populare se pot stabili **a.** şi anume: **a.** *de structură morfologică* (**a.** de proporţii; **a.** de elemente constitutive; **a.** de echilibru etc.), dar se pot stabili şi **a.** *de atribuţii* şi **a.** *de funcţiuni* social-culturale. Toate aceste forme de **a.** se stabilesc cu ajutorul *raţionamentului prin* **a.**: V. *metoda analogiei, metodă*.

ANASTILOZĂ — termen ce exprimă reconstituirea unui obiect distrus parţial sau a unui *relict* (rest de obiect). **A.** se poate face la scară redusă, *microstiloza*, care e o machetă, la scară naturală, *mediostiloza*, care e modelul structural, sau la scară mărită, *macrostiloza*, care e supramodelul funcţional. Arheologii şi etnologii folosesc **a.** îndeosebi pentru analiza structurală, tehnologică şi estetică a relictelor, iar muzeo-

logii, pentru prezentarea muzeală a obiectelor reconstituite. V. *restructurare*.

ANCHETĂ — metodă de investigație general-științifică, folosită și de etnologie în cercetarea de teren, pentru strîngerea materialelor documentare, cît și pentru dotarea muzeelor. Prin **a.** etnologii urmăresc să obțină informații necesare cunoașterii unui fenomen sau fapt, a unui aspect sau element de civilizație sau de cultură tradițională sau contemporană. **A.** s-a efectuat, pînă în secolul al XIX-lea, într-un mod empiric, accidental-subiectiv, oral, fără o tematică prealabilă, de către cercetători improvizați, amatori sau fantezişti. Sub impulsul general al sistematizării metodologiei științifice, în secolul al XIX-lea, **a.** a început să devină programată, obiectivă, efectuată de grupuri restrînse sau colective de cercetare, care exercitau un control riguros al rezultatelor obținute în baza unei tematici prealabile și cu instrumente auxiliare de înregistrare (chestionare, camere de luat vederi etc.). Din acest punct de vedere, Jean Paul Lebeuf, etnograf francez, definește ancheta etnologică drept „o metodă științifică de aprehensiune a realului în toată autenticitatea lui". Marcel Mauss* menționează două tipuri de **a.**: *extensivă* și *intensivă*. **A.** extensivă se referă la o arie mare și o perioadă determinată a cercetării, pentru recoltarea unei cantități de obiecte pe cale de dispariție, iar **a.** intensivă la o arie restrînsă și o perioadă nedeterminată a cercetării, pentru observarea aprofundată și exhaustivă a unor aspecte de civilizație sau cultură, pentru sesizarea dinamicii lor în viața socială. Atît **a.** extensivă, cît și **a.** intensivă se efectuează prin observație directă și indirectă, prin înregistrarea mecanografică simplă sau diferențiată, prin consemnarea singulară sau colectivă, prin diviziunea tematică a cercetării. În știința românească **a.** a căpătat o interpretare nouă în cadrul Școlii Sociologice de la București. Pentru reprezentanții acestei școli, **a.** este o metodă de observație indirectă folosită în *cercetarea monografică* în paralel și prin întregire cu alte metode de observare indirectă. D. Gusti* preconizează înlocuirea **a.** de tip vechi efectuată prin intermediari, cu chestionare alcătuite pe bază de întrebări, cu **a.** *de tip nou*, prin *planuri* (generale și speciale), cu *formulare* de înregistrat și *întabulat* asupra rezultatelor cercetării efectuate direct de cercetători. În aceste condiții, **a.** devine o metodă de control a cercetărilor realizate direct de alte metode de investigație. **A.** etnologică, dealtfel ca și celelalte forme de anchetă socială, presupune mai multe operații sistematice: *pregătirea documentară* (prin informare prealabilă asupra obiectivului cercetării); *cercetarea prin interviu** (liber sau dirijat,

pe bază de îndrumător, individual sau pe bază de discuție în colectiv); întocmirea unui *jurnal de anchetă* (ținut la zi cu fazele și rezultatele cercetării); *fișarea materialului* anchetat (pe fișe multiple de sesizare, frecvență, referințe, tematice, de desen, foto, magnetofon etc.); *sistematizarea și clasificarea materialului* anchetat; *întabularea* lui pentru inventarierea statistico-matematică; tipologizarea și modelarea lui; *consemnarea* lui *cartografică* etc. **A.** riguros efectuată pune bazele unei interpretări judicioase a materialului cules. **A.** etnologică prezintă două modalități metodologice de bază, cu subdiviziunile corespunzătoare: **1. a.** *totală*, care este o cercetare extensivă și totodată intensivă, întreprinsă în vederea cunoașterii unei societăți omogene intrate în proces de transformare. **A.** *totală* prezintă două variante: **a.** *conexă metodei panel** și **a.** *totală continuă și comparativă* (efectuată din **5** în **5** ani succesiv) asupra dinamicii transformărilor unei unități sociale (de tipul așezărilor rurale și urbane, regiunii și țării). Aceasta a doua variantă a **a.** *totale* este preconizată de UNESCO pentru cooperarea *științifico-tehnică* cu țările slab dezvoltate; **2. a.** *integrată* care este o cercetare complexă de tip interdisciplinar, efectuată în vederea unei investigații polivalente a formelor de civilizație și cultură tradițională sau contemporană. Această nouă modalitate metodologică a fost preconizată și aplicată în România în contextul investigațiilor interdisciplinare efectuate de colectivul de etnologie din cadrul Grupului de cercetări complexe „Porțile de Fier". O parte din rezultatele **a.** *etnologice integrate* au fost consemnate selectiv în *Atlasul complex „Porțile de Fier"* (1972).

ANIMATISM — concept acreditat de R.R. Marett (1900) pentru a defini stadiul religios timpuriu al omului primitiv, care se referă la însuflețirea impersonală anaturii, *mana*, a unor părți din ea. Pe plan psihologic, **a.** corespunde panpsihismului, după care „întreaga materie este vie (hylozoism) și posedă o natură psihică analogă spiritului uman" (A. Lalande). V. *animism*.

ANIMISM — concept (acreditat de E.B. Tylor, în *Cultura primitivă*, 1871) care exprimă: **1.** credința primitivă, conform căreia toate forțele naturii, obiectele lumii materiale și făpturile posedă după modelul uman un suflet *(anima)*; **2.** concepția magico-mitologică relativă la lume, după care sufletul reprezintă substanța primordială și esențială a vieții. **A.** susținea teoretic prezența sufletului în întreaga lume. Primitivii vedeau subiecte acolo unde erau obiecte, atribuiau o existență spirituală independentă de aceea corporală, dădeau explicații supranaturale acestei existențe. În forma lui incipientă **a.** a materializat sufle-

tul uman (prin umbră, vis, răsuflare, aure corporale etc.); în forma lui dezvoltată **a.** a spiritualizat materia (prin reprezentarea, simbolizarea şi transsimbolizarea ei în semizei, zei, eroi). În antichitate din ideea independenţei sufletului de corp s-a dezvoltat ideea migrării sufletului (metempsihoza), a cultului strămoşilor (gerontolatria), a unui sistem de spirite antropomorfizate (a întregii *demonologii**, semideologii, *deologii** şi *eroologii** primare din mitologiile arhaice), iar din evul mediu încoace s-a dezvoltat ideea spiritismului, o formă ratardată şi mistică a **a.**, conform căreia spiritele supravieţuiesc morţii corporale şi astfel detaşate pot comunica direct sau indirect cu oamenii prin metode şi tehnici oculte pe care le posedă anumiţi dotaţi, care sînt mediumii. În secolul al XX-lea, Svante Arrhenius a reluat ideea **a.**, pe care a considerat-o pe planul cosmogoniei în teoria „panpsihismului universal". V. *animatism*.

ANIMOLOGIE — termen (acreditat de George Montandon) care desemnează ştiinţa activităţilor spirituale sau a sistemului conceptual referitor la instituţiile sociale, religie, artă etc. **A.** este omologă structural *ergologiei**, care desemnează ştiinţa muncii şi a utilajului material.

ANOMIE — termen (creat de Emile Durkheim în 1893) pentru a defini: **1.** o stare patologică a structurii sociale, care exprimă dezagregarea şi distrugerea formelor de viaţă tradiţională ale societăţii; **a.** e produsă atît de disparitatea între normele şi obiectivele culturii, cît şi de incapacitatea membrilor societăţii de a mai acţiona conform normelor statutare; **2.** distincţia între normalitatea şi patologia culturii (R. Merton); **3.** abaterea (conştientă sau inconştientă) de la normal, fenomen cultural răspîndit în societatea contemporană burgheză. Din cauza multiplelor implicaţii, Radcliffe-Brown a propus înlocuirea conceptului **a.** cu cel de *disnomie*. **A.** nu trebuie confundată cu *antinomosia*.

ANTICHITĂŢI — concept care, în sens restrîns, se referă la obiecte (întregi sau fragmentare) ale vieţii materiale şi spirituale, ale civilizaţiei şi culturii unor popoare dispărute sau în stadii de evoluţie depăşite la descoperirea lor; în sens general, se referă la obiecte a căror valoare economică sau artistică se apreciază prin vechimea sau istoricitatea lor subiectivă sau obiectivă. Cu studiul **a.** se ocupau în trecut anticarii (a nu se confunda cu anticarii de cărţi), în prezent se ocupă arheologii, etnologii, sociologii etc. V. *relicte etnografice, reminiscenţe folclorice*.

ANTINOMOSIE — atitudine împotriva legii (νόμος) sacre sau profane, manifestată sub formă de critică acerbă, protest făţiş, reacţie violentă, revoltă. **A.** nu

trebuie confundată cu *anomia**, care se referă la procesul de dezagregare a unei societăţii etnice tradiţionale.

ANTROPOCULTURĂ — termen (creat de David Bidney) care semnifică „procesul dinamic al autoculturii", al reglării ei interne şi al „perfectibilităţii şi al libertăţii ei creatoare". În accepţia lui termenul redă un nonsens, pentru că logic şi dialectic nu există cultură în afara speciei om. În ultima instanţă **a.** se confundă cu *antropogeneza**. V. *cultură*.

ANTROPOFAGIE — concept (sinonim celui de *canibalism*) creat în antichitate de elini pentru a exprima obiceiul unor popoare primitive de a se hrăni cu carne de om. Grecii socoteau drept antropofage şi unele popoare fictive. În forma ei obişnuită **a.** se datora faminei, şi în forma ei ocazională ritualului. Etnologii susţin că **a.** obişnuită a fost caracteristică populaţiilor care nu au cunoscut şi practicat domesticirea animalelor. La originea **a.** *obişnuite* a stat întîi necesitatea reală de hrană, apoi necesitatea magică de însuşire a forţei unor părţi sau a întregului corp omenesc sacrificat pentru revificarea sacrificatorului, conform credinţei că antropofagii îşi vor însuşi calităţile celor mîncaţi de ei. Din categoria **a.** obişnuite face parte aşa numitul *canibalism comensual* practicat pe plan familial; din **a.** *ocazională* face parte *canibalismul ritual*, practicat pe plan comunitar. Canibalismul ritual prezintă două aspecte analoge; *endocanibalismul*, obiceiul mîncării rudelor sau părinţilor ajunşi la bătrîneţe sau a celor morţi accidental, şi *exocanibalismul*, obiceiul mîncării părţilor nobile (glandele seminale, inima, creierul etc.) ale celor socotiţi cu puteri superioare. Pentru îndeplinirea riturilor exocanibalice erau vînaţi anumiţi oameni (vînătoarea de capete), sacrificaţi prizonierii de război sau sclavii. Părţile nobile ale capetelor vînate erau mîncate de vînători. Unele aspecte ale **a.** rituale au supravieţuit transsimbolizate pînă în vremea noastră, în obiceiuri şi tradiţii particulare chiar la unele popoare europene.

ANTROPOGENEZĂ — procesul apariţiei omului, a speciei umane pe pămînt. **A.** constituie problema esenţială a antropologiei generale şi a paleoetnologiei. Conform concepţiei ştiinţifice, apariţia omului pe pămînt este naturală, lentă şi îndelungă. Ştiinţele despre om conexe *antropologiei** susţin că omul provine, în condiţii materiale favorabile vieţii pe pămînt, cu milenii în urmă, dintr-o specie de făpturi antropoide denumite generic *homo**. Procesul **a.** începe odată cu apariţia la această specie, spre deosebire de alte specii, a mersului erect, a limbajului, odată cu transformarea membrelor su-

perioare în mîini şi a mîinilor în organe de muncă, cu inventarea uneltelor şi descoperirea focului. **A.** nu a avut loc numai într-o singură parte a globului, în Africa Centrală (cum susţine teoria monogenezei umane), de unde s-ar fi difuzat mai departe, ci concomitent sau succesiv în Africa Centrală, insula Java, China şi Europa (cum susţine teoria poligenezei umane), datorită unor condiţii geografice similare. În esenţa ei, **a.** s-a dezvoltat pe glob inegal în timp şi spaţiu. Locurile unde au fost descoperite fosilele diferitelor exemplare de *homo* sînt pentru antropologi zonele antropogenezice: Oldovai în Africa Centrală; insula Java şi Su-Ku-Tian în Asia; Heidelberg, Dîrjovul şi Vértesszöllös în Europa. Procesul **a.** cuprinde cea mai lungă perioadă din istoria omenirii, care se confundă cu primele epoci ale, comunei primitive. El începe în cuaternar (antropozoic), în interglaciaţiuni sau interstadiile glaciaţiunilor, se efectuează pe terasele superioare, medii sau inferioare ale cursurilor de ape, în regiunile calde, cu faună relativ asemănătoare celei actuale. Deoarece este marcat de primele forme de civilizaţie şi cultură, poate fi definit şi ca proces al automodelării umane. Termenul de **a.** este dublat pe planul mitologiei şi religiei de *antropogonie**. V. *Homo, etnogeneză*.

ANTROPOGEOGRAFIE — termen (creat de Karl Ritter şi preluat de F. Ratzel) care desemnează o ramură a geografiei, ce se ocupă cu studiul populaţiilor în raport cu mediul geografic, şi transformările reciproce care au loc între aceste entităţi naturale. Bazele teoretice ale **a.** ca interdisciplină le-a pus Fr. Ratzel. Etnologii şi sociologii francezi folosesc ca echivalent *geografia culturală** şi *ecologia culturală**. **A.** a studiat teoretic şi aplicativ relaţiile dintre om şi mediul geografic sau *mediul ambiant**, socotite în esenţa lor a fi determinate de factorii materiali, de bogăţiile solului, de creşterea populaţiei, de gradul de dezvoltare a societăţii etc. Aceste relaţii sînt bipolare, au un dublu caracter, de permanentă contrarietate; sînt pe de o parte influenţele geografiei asupra omului, şi sînt, pe de altă parte, influenţele omului asupra mediului geografic. În alţi termeni, acţiunea constantă şi directă a naturii asupra fiinţei umane şi acţiunea constantă şi directă a fiinţei umane asupra naturii. Cînd s-a pus accentul numai pe acţiunile naturii asupra omului şi s-a explicat civilizaţia şi cultura exclusiv prin prisma influenţelor unilaterale ale naturii s-a acordat o importanţă exagerată *determinismului geografic* (poziţie combătută de etnologia contemporană). Supralicitarea determinismului geografic a generat *geopolitica** (de asemeni combătută de etnologia contemporană). Cercetările con-

temporane în **a.** urmăresc eliminarea exagerărilor prin echilibrarea studiului celor două categorii de relaţii şi integrarea lor într-o explicaţie ştiinţifică nouă. Iniţiativa a luat-o P. Vidal de la Blache, care a enunţat condiţionarea vieţii unor popoare de către mediul ambiant („teoria vocaţiei geografice"). Paralel, E. Durkheim a cercetat repartiţia comunităţilor sociale pe forme de relief (preconizînd „teoria morfologiei sociale"). Unii antropogeografi actuali răstoarnă teza, referindu-se la umanizarea mediului geografic („teoria ponderii factorului uman"). În interpretarea marxistă, **a.** studiază relaţia dintre om, societate şi mediul natural. Omul nu se raportează la mediu decît prin intermediul societăţii, al culturii — în sensul larg, *etnologic* al cuvîntului; natura relaţiilor dintre om şi mediul natural, amploarea şi semnificaţia pentru om a acestor relaţii depind în mod esenţial de nivelul dezvoltării forţelor de producţie, al cunoaşterii ştiinţifice. Simeon Mehedinţi *(Discordanţe antropogeografice,* 1933).

ANTROPOGONIE — explicaţie mitico-religioasă referitoare la apariţia omului pe pămînt. În mituri şi legende, apariţia omului este explicată diferit (*Cartea morţilor, Epopeea lui Ghilgameş, Mahabharata* şi *Ramayana, Biblia, Eddele* etc.). La baza tuturor acestor explicaţii stă o idee antropogonică relativ unitară. Primele făpturi umane sînt considerate cînd de origine supraterestră cînd terestră. Ele sînt zei, semizei sau emisari ai zeilor, care descind din ceruri pe pămînt, pentru a crea pe adevăraţii oameni. După ce îşi îndeplinesc misiunea părăsesc pămîntul sau dispar printre oameni. În această privinţă, mitologiile popoarelor arhaice socotesc pe zei cosmonauţi (la azteci, incaşi, unele popoare africane şi asiatice). Dar primii oameni pot descinde şi din „zei decăzuţi" din rangul lor divin, sau din „zei alungaţi" şi modelaţi în mediul terestru ca demoni terieni de condiţii inferioare de existenţă (demonogeneza terifiantă, explicaţie dată de mitologia greco-latină). În aceste ultime două cazuri oamenii sînt „fii ai zeilor" creaţi în scopuri diferite. Paralele cu mitul genezei extraterestre a omului s-a dezvoltat şi mitul genezei lui terestre: *homogeneza* chtonică cu toate variantele ei: omul descinde din pămînt (geogeneza propriu-zisă, explicaţie dată de mitologia pelasgă, Biblie etc.), din plante sacre (*fitogeneza umană,* explicaţie dată îndeosebi de mitologia indiană), din animale sacre (*zoogeneza umană,* explicaţie dată de mitologia egipteană). Toate aceste explicaţii antropogonice converg în susţinerea că primii oameni au fost supradotaţi şi au avut un caracter demiurgic, adică au fost descoperitori de legi şi inventatori de unelte, creatori de tehnici industriale şi artistice. *Oecu-*

*menele** mitice au fost omologate antropogonic pe planul religiilor universaliste cu așa-zisele „paradisuri terestre". Aceste oecumene, în concepția antropogonică, se degradează treptat și în cele din urmă sfîrșesc în cataclisme sau catastrofe terestre consemnate mitic prin diluvii etc. Concepție ce trebuie interpretată și prin viziunea apocaliptică a sfîrșitului lumii în mitologiile și religiile universaliste. Unele aspecte ale **a.** se sprijină pe relatările *etnogoniei**. În plan științific **a.** îi corespunde *antropogeneza**.

ANTROPOGRAFIE — disciplină descriptivă referitoare la prezența, distribuția, frecvența și capacitatea de adaptare a omului la mediul geografic. În ansamblul ei, **a.** urmărește să surprindă, să sistematizeze și să redea în cifre, grafice și diagrame procesul de extindere a omului în mediul ecologic, de umanizare a geografiei fizice, de structurare a peisajului geografic umanizat *(geografia rurală* și *urbană)*.

ANTROPOLOGIE — știință complexă, cumulativă, integrativă și de sinteză a cunoștințelor multilaterale despre om în evoluția lui filogenetică de la *hominide** la *humanide*, de la primele făpturi umane nediferențiate rasial pînă la marea varietate a raselor umane, de la procesul *antropogenezei** pînă la marea diversitate a proceselor *etnogenezei**, de la complexitatea lui biologică, socială și psihologică pînă la activitatea lui creatoare. Definiția **a.** poate fi dată în funcție de obiectul elaborat, de metodologia folosită și de scopul urmărit. În funcție de obiect, **a.** este o știință care își propune să studieze omul „întreg", „total", atît în structura lui biologică, cît și în realizările lui umane; știință care studiază paralel influențele externe și interne asupra comportamentului uman, a muncii, a comunității social-istorice. În funcție de metodologie, **a.** este o știință de măsurători (prin *antropometrie**), de clasificări (prin *taxonomie* și *tipologie)*; o știință de analiză a structurilor (**a.** structurală); o știință de elaborare a modelelor comunitare de viață (**a.** modelatoare); o știință de investigare filosofică a condiției umane și a destinului uman etc. În funcție de scop, **a.** este o știință urgentă care urmărește să surprindă rapidele prefaceri bio-socio-psihice ale omului în noile condiții de viață modernă (**a.** urgentă); o știință care urmărește să aplice cunoștințele ei la ameliorarea vieții omului. (**a.** aplicată). Termenul de **a.** a fost folosit întîia dată în sens filosofic, în secolul al XVI-lea, de Magnus Hundt *(Anthropologia de hominis dignitate, natura et proprietatibus)* și de Capella (*L'Anthropologia*, 1533), apoi în secolul al XVIII-lea pentru clasificarea raselor (C. Linné, Im. Kant etc.), iar în mijlocul secolului al XIX-lea pentru desemnarea unei științe care se ocupă

cu studiul încadrării naturale a omului (Ch. Darwin), sau ca istorie naturală a omului, a biologiei umane, a tipologiei raselor, a „raseologiei culturale". Toate aceste interpretări desemnează marea efervescență a elaborării **a.** În prima jumătate a secolului al XIX-lea, **a.** se confundă cu istoria raseologică a genului uman (Paul Broca), care urmărește „trecerea de la morfologia și fiziologia omului, la rasele umane și istoria acestora" (Fr. Engels). Din secolul al XIX-lea se înființează institute de cercetare antropologică, catedre universitare de **a.**, reviste de **a.** etc. Secolul al XIX-lea reprezintă perioada de efervescență științifică a **a.**, în care obiectul se discută în contradictoriu, se experimentează metode și tehnici noi de cercetare, se trasează direcții divergente de abordare a noului obiect. În Anglia, oamenii de știință atribuie **a.** un caracter pregnant etnologic, atît în activitatea lor universitară, cît și în dezbaterile din societățile științifice create între timp („Anthropological and Ethnological Society"). În Rusia, V. Bogdanov, Mikluho-Maklai și V. Anucin promovează **a.** ca o știință convergentă etnologiei. În Italia, o contribuție importantă la evoluția **a.**, paralel cu etnologia, o aduce G.G. Mantegazza și R. Lombroso. În România, primele preocupări de **a.** apar în secolul al XVIII-lea în opera lui Dimitrie Cantemir, dar acestea nu sînt remarcate ca atare decît tîrziu; în secolul al XIX-lea se impun contribuțiile lui Al. Obedenaru și I. Cihac. În secolul al XX-lea, **a.** este promovată de frații Minovici, Emil Racoviță, Fr. Rainer, C.I. Parhon, Ștefan Milcu. Primul „Institut de antropologie" este înființat de Fr. Rainer (1940), condus de C.I. Parhon, Șt. Milcu, transformat apoi în „Centru de antropologie" (1964), condus de O. Necrasov, și recent în „Laborator de antropologie" (1974), condus de V. Săhleanu. În cadrul Academiei R.S.R. s-a înființat o Comisie de antropologie și etnologie (1964), condusă de Șt. Milcu, care întreprinde cercetări complexe de tip interdisciplinar. Contribuții esențiale în **a.** *românească* în a doua jumătate a secolului al XX-lea au adus Ștefan Milcu, Olga Necrasov, Victor Preda, C. Nicolăescu-Plopșor, Horia Dumitrescu, Victor Săhleanu, Marta Ciovîrnach, Maria Cristescu, Suzana Pop, Th. Enăchescu, Dardu Nicolăescu-Plopșor, Cantemir Rișcuția, P. Rîmneamț, Vasile Caramelea și alții. Toți acești reprezentanți ai **a.** românești au combătut darwinismul social, rasismul, colonialismul. În secolul al XX-lea începe în studiul **a.** un proces adînc de diferențiere tematică. Acum **a.** se diversifică într-o familie de științe antropologice particulare, într-un sistem de științe antropologice. În acest vast sistem de științe antropologice denumit și sistemul antropo-științelor intră:

a. *preistorică* (studiul fosilelor umane în vederea reconstituirii stadiilor semnificative ale *antropogenezei)*; **a.** *fizică* (studiul originii, evoluției și diversității morfo-fiziologice a omului); **a.** *genetică* (studiul genetic al populațiilor surprins în evoluția istorică): **a.** *aplicată* (studiul aplicațiilor practice ale **a.** în domeniul industriei confecțiilor, a mobilierului, medicinei legale etc.); **a.** *economică* (studiul capacității de invenție și muncă în domeniul producerii de bunuri și valori economice; **a.** *politică* (studiul organizării social-politice a omului în perspectiva evoluției lui istorice); **a.** *filosofică* (studiul variabilității specificului vieții umane, știința humanidelor, noologia) etc. În prezent, proliferarea științelor antropologice particulare ajunge să deruteze pe istoricii **a.** Această proliferare scoate în evidență complexitatea și polivalența crescîndă a **a.** contemporane, ca și a sistemului deschis, integrativ și evolutiv al tuturor științelor despre om. În aceste condiții, se poate susține că **a.** stă la baza tuturor științelor care abordează direct sau indirect problematica umană. **A.** devine prin însăși natura și obiectivele ei o *superștiință* care integrează explicația tuturor celorlalte științe despre om și, totodată, o *metaștiință* care interpretează critic rezultatele propriilor ei investigații despre om.

ANTROPOLOGIE APLICATĂ — **1.** aspect special al fiecărei antropo-științe luate în parte, care studiază paralel cu puterea omului de a cunoaște, controla și stăpîni forțele social-istorice și capacitatea de a folosi aceste cunoștințe în conformitate cu legile biosociale și cu interesele lui imediate. În această accepțiune orice disciplină antropologică își postulează propriile ei probleme practice și metode adecvate. Din acest punct de vedere, se susține, de exemplu, că prin intermediul antropologiei medicale se pot efectua cercetări de paleopatologie, de istorie a practicilor chirurgicale, de medicină legală; prin intermediul antropologiei fizice se pot determina standardele antropometrice ale industriei de confecții, ale industriei mijloacelor de transport etc. În sens restrîns, **a.a.** îndeplinește în țările în curs de dezvoltare un scop utilitar, substituirea acțiunii planificate constrîngerilor tradiției. Teoreticienii ei susțin că în societățile tradiționale apar fenomene de rezistență la transformările rezultate din impactul cu societățile industrializate; **2.** ramură specială a antropologiei care este susceptibilă aplicațiilor practice, fie la modul general, fie la modul sugerat de antropoștiințe. Ca orice disciplină recent constituită **a.a.** este limitată, pe de o parte de *practica teoriei antropologice* și pe de altă parte de *teoria antropologică a practicii*. În prezent,

a.a., concepută ca ramură a antropologiei generale, folosește două modele practice de elaborare științifică a unui program de transformare a societăților tradiționale: un *model tehnicist* și un *model științific*. Primul model se referă la introducerea unei „acculturații controlate" sau „acculturații planificate" în societățile tradiționale, în alți termeni, la crearea unor necesități programatice de reforme administrative în colonii, dominioane și posesiuni. După Bronislaw Malinowski* în această ipostază **a.a.** își oferă serviciile administrației coloniale, imediat după explorarea etnografică, pentru a controla și modifica structura societății tradiționale; de aceea este socotită de el o „știință marginală a transformărilor sociale". Izvoarele științifice ale **a.a.** pentru modelul tehnicist sînt relevate de necesitatea unei discipline științifice a strategiei de acțiune concretă în procesul complex de viață socială, în societățile tradiționale, și de necesitatea unei discipline științifice a ameliorărilor programate în procesul patologiei sociale, în societățile industriale. După cel de al doilea război mondial, **a.a.** a urmărit să prevadă și să diagnosticheze noi modele culturale în procesul de ridicare a societăților tradiționale pe trepte superioare de viață social-culturală, iar în cazul societăților industriale să corecteze abaterile de la procesul de dezvoltare științifică a vieții, efectele crizelor de creștere etc. Izvoarele științifice ale **a.a.** pentru cel de al doilea model sînt relevate de necesitatea de a crea o „inginerie socială", care să aibă drept scop găsirea mijloacelor practice, social-politice, de așezare a comunităților etnice în contextul societății noi, de viitor, și de găsire a mijloacelor social-politice de colaborare internațională între popoare. Pentru promovarea **a.a.** s-a înființat *Society of Anthropology*, iar E.D. Chapple a creat o revistă intitulată *Journal of Applied Anthropology* (1941), devenită mai apoi *Human Organization*. În domeniul științei românești au întreprins studii de **a.a.** marxistă Dr. Horia Dumitrescu, referitor la antropometria industrială, V. Caramelea, la creșterea potențialului antropologic al unei comunități sătești etc. V. *bionică, energologie, etnologie aplicată*.

ANTROPOLOGIE CULTURALĂ — ramură a antropologiei generale, care studiază geneza, structura, funcțiunea și dinamica culturii în perspectiva istoriei umane, pentru a releva factorii care duc la diversificarea indefinită a comportamentului cultural și a personalității culturale pe glob și pentru a determina specificul cultural al popoarelor. **A.c.** îl socotește pe om singurul animal social, creator și consumator de cultură. Omul este propriul său demiurg și scopul său suprem.

În nici o *societate infraumană* animalul nu devine creatorul său propriu și nici creația lui programatică. Orice analogii s-ar invoca cu animalele superior evoluate, acestea rămîn numai făpturi cu activități și *relații preculturale*. Concepută inițial ca o ramură a antropologiei generale, distinctă de *antropologia socială**, cu timpul **a.c.** începe să se confunde cu ea, alcătuind ceea ce s-a numit uneori *antropologia socială și culturală**. În prezent ea constituie o disciplină antropologică particulară, din nou diferențiată de antropologia socială. Termenul este folosit în S.U.A., ca echivalent etnologiei, însă de orientare teoretică diferită. În accepția lui intră, ca note constitutive, studiul „materialelor culturale", al „relațiilor culturale", al „ordinii culturale", așa cum acestea se reflectă în cultura primitivă, tradițională, populară și mass-media a secolului nostru. Pornind de la cultură, ca atribut și coronament al existenței umane, **a.c.** își concentrează toate eforturile în analiza structurii comportamentului cultural, a funcțiunii și dinamicii culturii, a relațiilor culturale, a variațiilor concomitente, a personalității culturale și mesajului istoric al culturii. Unii antropologi ai culturii sînt de acord că „nici o cultură vie nu e statică, statice sînt numai culturile moarte" (M. Herskovitz). Dezvoltarea și creșterea potențialului cultural este un fenomen universal, pentru toate popoarele lumii, pe toate treptele de evoluție social-istorică. Evoluția și dinamica culturii reprezintă factorii esențiali și permanenți de progres. Forțele sub acțiunea cărora se declanșează mecanismul schimbărilor culturale sînt: personalitățile creatoare individuale sau colective (etnice sau naționale), iar modalitățile de activare ale acestor personalități sînt: descoperirile și invențiile, asimilarea și difuziunea, impactul și formele *culturației — enculturația**, *acculturația** și *transculturația** — termeni adesea controversați. Pornind de la analiza diferențelor structurale, a variațiilor concomitente și stilistice, ca și a variantelor regionale și zonale, **a.c.** constată, din perspectivă marxistă, în cadrul culturilor primitive și populare, procese de acumulări cantitative ale schimburilor culturale ce au dus la salturi calitative, precum și continuitatea de conținut și expresie, în unitatea de mișcare culturală a vieții. Din studiul complex al culturilor istorice reiese că, în esența ei, capacitatea creatoare a omului în cultură crește odată cu potențialul lui biologic, cu dezvoltarea psiho-socială pe trepte tot mai înalte, cu augmentarea resurselor de trai, cu desăvîrșirea calităților lui de om. Odată cu creșterea capacității culturale se schimbă și scopul vieții omenești. Omul se desparte definitiv de animalitate și începe să impună naturii scopurile lui, să se pro-

pună pe el însuși ca „scop suprem". Creînd mașini complicate, care îl substituie în unele munci culturale, omul își încearcă și desăvîrșește propriile puteri creatoare, proiectîndu-se indefinit în planul culturii. Deși fascinat de revoluția lui științifico-tehnică, vede clar deosebirile calitative dintre el — omul și natură, dintre el — omul și roboții creați de el, dintre gîndirea lui și „mașina de gîndit", pentru că „în tot ceea ce privește scopul, omul este singur cu el însuși. Mașina nu poate nimic fără om. Însă pentru tot ceea ce privește gîndirea aservită unui scop deja fixat (de om), mașina este mai bună, mai bine informată, mai capabilă" (A. David). Prin acțiunea susținută a culturii, omul a scăpat de două servituți: de servitutea naturii și de servitutea umană, devenind propriul lui demiurg (Karl Marx). Cunoscîndu-și tot mai deplin structura intimă a trupului și a psihicului, posibilitățile fiziologice și spirituale, el încearcă mereu, cu forțe tot mai depline să-și remodeleze chipul după idealul pe care și l-a inculcat de milenii și pe care și l-a proiectat înainte cu un optimism nezdruncinat. În slujba acestui *ideal de remodelare antropologică prin cultură*, omul a pus tot ceea ce a descoperit și inventat de-a lungul întregii lui existențe terestre, toată capacitatea lui științifică și tehnică, toată producția lui materială, toată arta lui creatoare. Ceea ce lipsește **a.c.** în varianta idealistă este *baza ei social-istorică*, studiul factorilor și condițiilor economice care modifică conținutul și schimbă *profilul culturii* de-a lungul istoriei omenirii, studiul *dinamismului social-politic al culturii*, al *revoluției culturale** a întregii omeniri. În știința românească studiul **a.c.** a fost întreprins din perspectiva Școlii Sociologice de la București și al mișcării de cercetare a comportamentului și personalității culturale românești. În cadrul Școlii Sociologice de la București, Fr. Rainer, Șt. Milcu, P. Râmneamțu și alții au urmărit, pe lîngă cunoașterea fizică, și investigația complexă a poporului român sub aspectul capacității lui de creație materială și spirituală, al comportamentului lui psiho-socio-cultural, al specificului lui de viață în contextul sud-estului Europei. În cadrul *Centrului de antropologie* al Academiei R.S.România, Traian Herseni înființează un *sector de antropologie culturală* (1965), condus (din 1970) de V. Caramelea, care adaugă două stațiuni pilot: una sătească, la Berivoiești, și alta urbană, la Cîmpulung, pentru studiul schimbărilor culturale în noul mod de trai, în noile relații culturale și instituționalizarea acestora în societatea socialistă românească.

ANTROPOLOGIE DEMOGRAFICĂ — ramură a antropologiei care studiază originea populațiilor, genealogiile sătești, migrații-

le, pendularea (munte-şes), vîrstele reale şi active etc. **A.d.** prezintă implicaţii pentru studiul etnografiei, folclorului şi artei populare.

ANTROPOLOGIE DIFERENŢIALĂ — **1.** studiul modificărilor individuale ale omului, indiferent de apartenenţa lui la o rasă determinantă, la un tip uman sau o personalitate culturală, pentru caracterizarea individualităţii lui creatoare; **2.** ştiinţă antropologică care urmăreşte să determine cantitativ şi calitativ diferenţele unor structuri umane sub raport bio-psiho-social.

ANTROPOLOGIE FILOSOFICĂ — ramură a antropologiei generale care studiază raportul dintre om şi natură din perspectiva tuturor disciplinelor, pentru a cunoaşte omul ca făptură întreagă şi a-i descoperi astfel calităţile şi capacităţile de autotransformare continuă, conform unui ideal superior de viaţă. **A.f.** e o sinteză integratoare a ştiinţelor antropologice, care îşi propune să determine omul prin cele două dimensiuni ale lui, existenţa şi finalitatea, într-o viziune dialectică, în care se condiţionează reciproc istoria naturii cu istoria umanităţii. Fenomenul om şi activităţile lui privesc în măsură egală şi etnologia; ambele discipline studiază sintetic aspectele contradictorii ale cunoaşterii şi autocunoaşterii, transformările capacităţii de producţie şi creaţie ale omului, eliberarea lui socială prin munca fizică şi spirituală, prin acţiunea politică şi revoluţionară. **A.f.** marxistă se referă cu precădere la problemele complexe ale esenţei bio-psiho-sociale a omului, la om ca întreg şi personalitate, la coordonatele economice, politice, axiologice etc. ale existenţei, la raporturile omului cu sine, cu semenii şi cu istoria, la autoconstrucţia, la automodelarea sa în cadrul larg al praxisului social. Cercetări româneşti de **a.f.** au fost întreprinse de M. G. Obedenaru (*Les Roumains*, 1877), Mihail Ralea *(Explicarea omului*, 1944), Ştefan Milcu *(Dezvoltarea cercetărilor antropologice*, 1954), C.I. Gulian *(Antropologie filosofică*, 1972), N. Mărgineanu *(Condiţia umană*, 1973). V. *filosofia culturii.*

ANTROPOLOGIE ISTORICĂ — ramură a antropologiei generale care se ocupă cu studiul procesului de evoluţie globală a omului, începînd cu *antropogeneza** şi terminînd cu condiţia umană prezentă. **A.i.** nu trebuie confundată cu *istoria antropologiei*, care urmăreşte, în timp şi spaţiu, dezvoltarea ştiinţei globale despre om, progresele şi salturile epistemologice ale acesteia.

ANTROPOLOGIE JURIDICĂ — ramură a antropologiei care studiază: **1.** omul ca „infractor înnăscut", adică predispoziţiile psihosomatice spre crimă, perversiune sexuală, rapt etc. Această interpretare aparţine şcolii antropologice italiene, iniţiată de Cae-

sare Lombroso, care a denaturat explicația reală, coborînd interpretarea științifică la superstițiile și credințele medievale, iar reflectarea conținutului psihicului uman la planul fiziopatologic. În tendințele ei teoretice, școala antropologică italiană a acceptat tacit omuciderea și euthanasia. În acest sens **a.j.** a fost confundată cu criminalistica și criminologia, care s-au dovedit a fi numai „științe aplicative" ale antropologiei medicale. Această confuzie explică lipsa de precizie a obiectului cercetării celor două ramuri ale antropologiei generale, **a.j.** și antropologia medicală. Împotriva infractorului înnăscut, antropologii juriști preconizează măsuri sociale preventive (supravegherea cu ajutorul opiniei publice, școli de corecție, legislație adecvată etc.); **2.** rasele umane ca unități de măsură a ordinii legale în lume. În acest caz, **a.j.** a fost confundată cu „rasismul juridic" și cu „arianismul juridic", pseudodiscipline care au falsificat obiectivele și problemele cercetării științifice. Aceste alunecări în domeniul **a.j.** se datoresc școlii antropologice germane; **3.** aspectele somatice ale delincvenților și metodele de investigație a tulburărilor de creștere și adaptare la mediu. Această interpretare se datorește școlii endocrinologice române a lui C.I. Parhon și Ștefan M. Milcu; **4.** relațiile biologico-juridice în contradicțiile lor inerente și aparente în raport cu factorii economico-sociali. Această interpretare aparține lui Petre Pandrea *(Criminologie dialectică,* 1945); **5.** structura, funcțiunea și calitatea persoanei ca factor creator de ordine social-culturală în natură, ca producător și consumator al propriei lui ordini devenită lege, care coexistă cu legea naturii. **A.j.** își restrînge obiectul la studiul legilor umane în realizările lor dialectice social-culturale pe planul istoriei universale, paralel și interdependent cu legile naturii; legile culturii devin additive și uneori corective ale legilor naturii. **A.j.** relevă trecerea de la legile biologice ale vieții umane la legile social-culturale ale comunităților etnice, de la experimentele juridice pe plan social, efectuate de om asupra lui însuși de-a lungul secolelor, la ordinea creată de om în natură și legitatea naturii. V. *etnologie juridică, folclor juridic, geografie juridică, sociologie juridică.*

ANTROPOLOGIE POLITICĂ — ramură a antropologiei sociale care studiază fenomenele și faptele politice (cîmpul politic, procesul dezvoltării și sistemele politice) arhaice, „exotice" și tradiționale, în comparație cu cele contemporane, pentru a releva prin analiza comparativ-istorică, în ce constă structura și funcțiunea lor, dinamismul lor social, valoarea practicii lor sociale, cunoașterea raportului puterilor de decizie și execuție cu structurile elementare sau evoluate ale so-

cietății umane, a formelor și tipurilor de stratificare politică, a caracterului sacru sau profan al activității politice, a tensiunilor și antagonismelor, a jocurilor de contestare și opoziție, a tacticii și strategiei diferitelor modalități de organizare politică, a asocierii și disocierii politicii de organele și instituțiile sociale. După George Balandier*, **a.p.** „a apărut simultan ca un proiect și ca o specializare a cercetărilor antropologice". Ca proiect — pentru că a căutat să prezinte pe *homo politicus (zoon, politicon)*, pornind de la *Politica* lui Aristotel, iar ca specializare a antropologiei sociale sau a etnologiei — pentru că a căutat să „descrie și să analizeze structurile, procesele și reprezentările politice proprii societăților estimate ca primitive sau arhaice". Necesitatea creării **a.p.** a fost susținută în secolul nostru de unii etnologi (R. Lowie*) și politologi (G.Almond, C.N. Parkinson). Dezvoltarea ei ca ramură a antropologiei, omologă etnologiei politice, a început să fie concretizată în urma studiilor de etnologie amerindiană, africană, australiană, polineziană etc. Cu studii de **a.p.** pe plan internațional s-au ocupat: Max Gluckman, Fred Eggan, M. Schwartz, V. Turner, A. Tunded, D. Easton, Edmond Leach, G. Balandier și alții. **A.p.** de orientare marxistă își propune să urmărească modelele societăților arhaice și tradiționale presocialiste existente de-a lungul istoriei, ca și modelele „societăților populare" apărute după primul și cel de-al doilea război mondial. Apoi studiază geneza orînduirii socialiste, structura demografică și funcțiunea cîmpului proceselor și reprezentărilor politice ale noilor modele multiple și dinamice care sînt statele socialiste, ce creează, fiecare în condiții proprii, tradiții politice noi ce țin de comunitățile lor etno-sociale națiunile socialiste. **A.p.** nu trebuie confundată cu *filosofia politică*, cu *politologia* sau cu *teoria sistemelor politice*.

ANTROPOLOGIE SOCIALĂ — ramură a antropologiei care studiază structura, funcțiunea, dinamismul și tipologia instituțiilor sociale proprii comunităților primitive, celor arhaice, etnice și naționale. **A.s.** a fost identificată cînd cu *sociologia etnografică**, cînd cu *etnosociologia**, identificări discutabile. Ea diferă de aceste interdiscipline prin orientarea ei teoretică și problematică. În procesul de elaborare științifică, **a.s.** a făcut un timp corp comun cu *antropologia culturală**, într-o știință globală numită *antropologie socială și culturală**, stadiu depășit actualmente prin revenirea la domenii diferențiate. Orientarea sociologică a cercetărilor antropologice a dus, cum era și firesc, la constituirea unei ramuri speciale a antropologiei generale, care a fost denumită **a.s.** Aceasta preia și dezvoltă punctul de vedere sociologic în considerarea

omului. Ea recunoaşte omul ca făptură bipolară, ca unitate dialectică, biologică şi socială totodată (Victor Săhleanu), iar comportamentul uman ca un comportament biosocial. *Zoon politicon*-ul lui Aristotel este, în ultimă analiză, expresia generică a comportamentului social, sinteza tuturor manifestărilor şi relaţiilor social-comunitare, în constelaţia căreia intră şi relaţiile culturale. **A.s.**, identificată uneori şi cu *antropologia istorică*,* urmăreşte mai ales aspectele social-istorice ale vieţii şi culturii popoarelor primitive şi a celor slab dezvoltate. În studiul unilateral al populaţiilor retardate, al *izolatelor** etnice şi culturale, a căror sferă se restrînge tot mai mult, se reiau sub altă formă vechile poziţii teoretice depăşite. **A.s.** recurge la toate formele de istorism pentru a explica structura societăţilor arhaice. Ea începe investigaţiile cu abistorismul, pe baza *genealogiilor mitice, a glotocronologiilor*, a *tradiţiilor ezoterice*, a *ceremoniilor sincronice ciclice* ale societăţilor secrete etc. Altă poziţie este aceea *pseudoistorică*, a reconstituirii secvenţelor evolutive ale omenirii primitive prin studiul structurii şi dinamicii aşa-zisei *microistorii*. În fine, o altă poziţie este aceea *protoistoristă*, ţinînd de *macroistorie*. Renunţîndu-se la un *istorism social vizionar*, de generalităţi şi ipoteze, în care o bună parte din material a fost şi este încă furnizat de contactul cu popoarele zise primitive sau slab dezvoltate şi apoi adoptîndu-se un *istorism analitic, atomistic, de relaţii mărunte* asupra populaţiilor ce păstrează încă reminiscenţe de viaţă şi cultură proprie, din vremi imemoriale, s-a trecut la o explicaţie mai plauzibilă, concretă şi realistă. **A.s.** în vremea noastră îşi extinde sfera de cercetare şi asupra popoarelor evoluate, trecînd treptat de la studiul protoistoric al unităţilor sociale arhaice la studiul istoric, sincronico-diacronic, al comunităţilor etnice evoluate, pentru care cultura se prezintă în forme şi structuri închegate şi accesibile acestor investigaţii. Cu studiul **a.s.** s-a ocupat în S.U.A., întîi, *Bureau of American Ethnology*, creat de James Smithson (în 1879), şi apoi *Office of Anthropology* (în 1965), iar în Franţa catedra de *Antropologie socială* de pe lîngă Collège de France, creată de Claude Lévi-Strauss. După concepţia lui Claude Lévi-Strauss, **a.s.** este o *ştiinţă semiotică*, profund umanistă, care trece de la studiul fragmentar al societăţii „indigenilor retardaţi", la studiul totalităţii societăţii umane. În această interpretare, C. Lévi-Strauss renunţă la cercetarea fundamentală pentru a transforma **a.s.** în *ştiinţă aplicată*, care îşi propune să trateze problemele culturale ale ţărilor în curs de dezvoltare sau aspectele patologice ale societăţii contemporane. Aceasta pentru că relic-

tele etnografice și reminiscențele folclorice dispar treptat sub presiunea civilizației și culturii restructurate de revoluțiile științifico-tehnice și social-politice. Surprinderea și reconsiderarea lor în perspectiva istoriei se face prin studiul convergent al **a.s.** cu celelalte științe antropologice particulare. În domeniul **a.s.**, unii membri ai Școlii Sociologice de la București au anticipat interpretări astăzi curente. Tr. Herseni susținea în *Realitatea socială — încercare de ontologie* (1935) că „societatea este un nou plan de existență, anume planul existenței umane creatoare de cultură"; această realitate sui-generis, unică în cosmos, trebuie studiată de o știință specială, lăsînd să se înțeleagă a fi **a.s.** O contribuție, de pe poziții marxiste, o aduce *Vasile Caramelea**. V. *antropologie, culturală, sociologia culturii.*

ANTROPOLOGIE SOCIALĂ ȘI CULTURALĂ — termen care semnifică: — două aspecte ale aceleiași cercetări antropologice (situate la niveluri logice și epistemologice diferite), ale aceleiași științe despre om; — două ramuri gemene ale antropologiei generale, concepute ca o știință referitoare la studiul socio-cultural; — un nume complex atribuit etnologiei, în accepțiunea ei cea mai largă, în literatura americană actuală de specialitate. V. *antropologie, antropologie culturală, antropologie socială, etnologie, sociologia culturii.*

ANTROPOLOGIE STRUCTURALĂ — termen (creat de C. Lévi-Strauss) care exprimă: **1.** „caracterul structural" al fenomenelor și faptelor de civilizație și cultură, studiate de antropologia culturală sau de etnologie; **2.** orientarea metodologică nouă în cercetarea analitică a fenomenelor și faptelor de civilizație și cultură. În baza acestei concepții metodologice noi și a aplicațiilor ei practice, C. Lévi-Strauss își propune să studieze *structurile* (sau sistemele transformaționale) ale fenomenelor și faptelor de civilizație și cultură, *autoreglajul* și *formalizarea* lor prin intermediul modelelor descriptiv-analitice. Problema esențială a **a.s.** rămîne însă creația spirituală cu categoriile ei obiective și tipurile de structuri sociale. C. Lévi-Strauss a deschis o perspectivă nouă în etnologie, în interpretarea complexă a „datelor brute" și a relatărilor empirice. Opera capitală a lui C. Lévi-Strauss, *Anthropologie Structurale*, se referă la: a. elaborarea unei metode noi de descriere, explicație sistematică și semnificativă în etnologie; b. condițiile pe care etnologia trebuie să le îndeplinească pentru a putea primi un *statut de știință*; c. încadrarea comunicării etnologice în contextul unei teorii generale (structuraliste) a comunicării. Prima operație, stabilirea unei metode pozitive, urmărea să ducă la cunoașterea naturii faptelor supuse analizei descrip-

tive şi la *cunoaşterea pozitivă* a faptelor de civilizaţie şi cultură, prin modelarea rezultatelor acestei analize. C. Lévi-Strauss aplică în etnologie rezultatele teoretice şi metodologice dobîndite de lingvişti în fonologie. În aceste condiţii, studiul fenomenelor şi faptelor etnologice începe să se efectueze: 1. la două nivele: *suprastructural* şi *infrastructural;* 2. în dependenţa lor reală, adică în relaţiile lor concrete şi în corelaţiile lor conjugate în sisteme de relaţii; 3. în legitatea lor inductivă sau deductivă. Extensiunea metodei lingvistice din fonologie în domeniul etnologiei prezintă o complexitate crescîndă. Pentru elucidarea complexităţii, cercetarea începe cu un studiu analogic celui al fonemelor, prilejuit de investigarea *sistemului de rudenie*. Deşi termenii de rudenie nu pot fi trataţi ca foneme, C. Lévi-Strauss încearcă „să introducă ordine şi să descopere semnificaţia în nomenclatura rudeniei", pentru a releva astfel ansamblul de *relaţii familiale*, cu caracter de *„sistem de atitudini* fiziologice şi sociale". Pornind de la „corelaţia limbajului cu cultura", el susţine că între aceste „două modalităţi paralele ale unei activităţi fundamentale" se poate comunica numai în perspectiva unei „antropologii generale de tip structural". Confruntarea dintre limbaj şi cultură se realizează pe trei căi, prin: „limbajul ca *parte a culturii*, limbajul ca *produs al culturii* şi limbajul ca *mijloc de comunicare*". Însă această confruntare trebuie să aibă în vedere cele două *dimensiuni dialectice* ale fenomenelor şi faptelor luate în consideraţie: *dimensiunea spaţială* şi *dimensiunea temporală;* în alţi termeni, *sincronia* şi *diacronia*. „Noţiunea de structură socială nu se referă astfel, afirmă C. Lévi-Strauss, la realitatea empirică, ci la *modelele* construite în raport cu aceasta." În ce constă esenţa acestor modele, care sînt formele şi valoarea lor epistemologică? — sînt întrebări la care C. Lévi-Strauss răspunde parţial: „Pentru a merita numele de structuri, modelele trebuie să satisfacă exclusiv patru condiţii: să aibă un caracter de sistem; sistemul să aparţină unui grup de transformări; să se poată sesiza previziunea reacţiei unui model în cazul modificării elementelor lui; modelul să fie astfel construit încît funcţionarea lui să poată satisface toate faptele observate" *(Anthropologie Structurale*, p. 306). În această interpretare, „noţiunea de structură permite să se introducă *măsura în etnologie*", adică să se recurgă la cantificare în cercetarea etnologică, iar cantificarea să se realizeze prin două tipuri de modele etnologice: unele *mecanice* (la scara fenomenelor) şi altele statistice (la scări diferite). V. *etnologie structurală, structură, structuralism, structuralistică*.

ANTROPOLOGISM — concepţie filosofică modernă care priveşte

omul ca o ființă naturală, identică cu sine în conținut și diferențiată în forme evolutive. În cadrul *naturii-terra*, omul este creatorul unei *naturi-homo*. Inițiat în secolul al XVIII-lea de materialismul premarxist, ca atitudine protestatară împotriva curentelor idealiste în științele naturii, **a.** s-a menținut ca o concepție inconsecvent-materialistă în secolul al XIX-lea, uneori și în secolul al XX-lea, deoarece a considerat omul un produs al naturii, dar și un creator al „supranaturii", cu care a intrat în conflict (pentru că, în esența ei, *creația* în domeniul civilizației și culturii tinde să ia uneori forme antiumane).

ANTROPOMETRIE — metodă de cercetare în antropologia fizică, care constă în măsurarea așa-zișelor „variabilități umane normale și patologice", adică a elementelor, segmentelor, părților și caracterelor corpului omenesc, pentru ca, în baza indiciilor cantitative obținute, să stabilească o scară de relații calitative între oameni. Inițiată în secolul al XVIII-lea, **a.** capătă o dezvoltare intensă în raseologia secolului al XIX-lea și în secolul al XX-lea. Tehnica antropometrică a evoluat în ultima vreme datorită folosirii unui instrumentar bogat, cît și datorită diferitelor tipuri de măsurători efectuate pe segmente umane (craniometrie, osteometrie etc.). Metoda antropometrică extrage din structura complexă a organismului uman datele materiale care exprimă gradul de adaptabilitate a omului la mediul cosmogeografic, ca și stadiul de evoluție a unor caractere fiziologice în condițiile modului de viață contemporan. **A.** și-a depășit uneori sfera preocupărilor ei metodologice, fiind folosită ca argument științific pentru a demonstra superioritatea rasială a unor popoare. Prin această depășire, **a.** a generat *raseologia** și aceasta, la rîndul ei, *rasismul**, care au coborît cercetarea antropologică sub nivelul științei în accepția ei umanitară. V. *cantometrie, etnometrie, sociometrie.*

ANTROPOMORF — **1.** (în mitologie) simbol care se referă la hierofanie, sau alegorie, la reprezentarea umană a unei divinități (zeu, semizeu, demon) sau la antropomorfizarea accidentală a unor divinități pentru a justifica anumite acte magico-rituale; **2.** (în ornamentica populară) motiv decorativ reprezentînd figura umană (corp, siluetă sau elemente ale corpului: cap, ochi, ureche, mînă, deget, picior etc.).

ANTROPOMORFISM — **1.** concepție filosofică de tip animist, proprie perioadei primitive, care atribuie cosmosului, naturii sau unor ființe presupuse supranaturale caractere și semnificații omenești; — **2.** concepție filosofică modernă care susține că omul este centrul de interes și forță al

cosmosului, deoarece el se sprijină numai pe experiența lui umană și pentru că tot ce cunoaște și înfăptuiește se datorește capacității lui de investigare, de elaborare și invenție; pentru că orice gînd al lui devine faptă și orice faptă, prezență activă și creatoare în univers. De filosofia primitivă ține concepția mitologică, proprie întregului gen uman, care trece de la reprezentarea impersonală a *manei** sau forței magice la reprezentarea personală terifiantă de tip totemic (botanic sau zoologic) și apoi personalistă, de tip uman, a demonilor, semidivinităților și divinităților. În mitologiile universaliste, ca și în produsele literaturii antice și medievale cu teme mitice, se întîlnesc, pe lîngă elementele și aspectele unui **a.** *fizic*, și elementele și aspectele unui **a.** *moral* și *estetic*. În reprezentările **a.**, calitățile și defectele omenești sînt idealizate, amplificate și proiectate pe plan cosmic: prezența devine omniprezență (sau ubicuitate), potența devine omnipotență (sau cosmicitate), știința devine omnișiință (sau a-tot-cunoaștere) etc. În sensul lui etnologic, **a.** justifică substratul mitologiilor politeiste și caracterizează adstratul religiilor monoteiste ale mai tuturor popoarelor lumii. Etnologia studiază ambele aspecte. V. *antropomorf*.

ANTROPOPATIE — (în mitologie) atribuirea sensibilității de tip uman unor obiecte, mediului înconjurător, naturii în aspectele ei parțiale sau în integralitatea ei, pentru a explica identitatea sau cosubstanțialitatea dintre om și natură. V. *animism*, *antropomorfism*.

ANTROPOPSIHOLOGIE — termen (creat de P. Saintyves, 1936) echivalent cu *știința folclorului* sau *folcloristica**.

ANTROPOȘTIINȚE — **1.** ramuri ale antropologiei generale; **2.** științe antropologice particulare, teoretice sau aplicative; **3.** familia științelor antropologice înrudite între ele prin raportarea la studiul diferențial și multilateral al omului; **4.** sistem unitar, integrator și deschis al științelor antropologice particulare, axat pe știința fundamentală care este antropologia generală. În acest sistem intră: antropologia fizică, genetică, medicală, socială, culturală, antropogeografia, antropologia economică etc. V. *etnoștiințe*, *socioștiințe*.

ARBORE GENEALOGIC — reprezentare grafică arborescentă a legăturilor reale sau fictive între mai multe generații ce fac parte din aceeași familie, spiță de neam, comunitate gentilică. La originea acestei reprezentări se află legături concrete de sînge sau legături fantastice, stabilite de tradiția istorică a unităților sociale corespunzătoare. Cele mai vechi tehnici folosite în stabilirea **a.g.** sînt *glotocronologiile genealogice*. Unele popoare asiatice (chinezii, japonezii, indienii, persanii etc.) atribuie glotocronolo-

gilor genealogice valoare de instrument de reglementare a filiațiunii, eredității și drepturilor la moștenire în comunitatea gentilică, ca și a rangului comunitar dobîndit sau moștenit. Popoarele europene folosesc **a.g.** de tip grafic-ilustrativ ca să înfățișeze, pe lîngă filiația membrilor familiei pe linie masculină, și filiația pe linie feminină, precum și gradele de rudenie directă sau colaterală. La mănăstirea Voroneț, declarată de UNESCO monument universal de artă feudală, este reprezentat **a.g.** sacru al lui Isus Hristos.

ARHAIC – ceea ce aparține începuturilor vieții umane (în gr. ἀρχή): ceea ce se trage sau ține de „timpii străvechi"; ceea ce se referă la civilizația și cultura „illo tempore". Prin „începuturi" și „timpi străvechi" etnologii înțeleg perioada indefinită, ce corespunde saltului calitativ efectuat de antropoide din animalitate la umanitate, prin ceea ce noi numim astăzi civilizație și cultură; iar prin „illo tempore" perioada imemorială care corespunde uneori numai celei primitive, alteori și celei de tranziție de la perioada primitivă la perioada imediat superioară. Ca dealtfel toate conceptele care conțin în compoziția lor lexicală prefixul *arhe-* (*arheologia**, *arhecivilizația**, *arhecultura** etc.) se referă la izvoarele vieții materiale și spirituale, uneori greu identificabile în timp și spațiu, alteori improbabile în determinările lor ipotetice. Studiul **a.** se întreprinde uneori direct pe materiale descoperite ca atare (alteori indirect, pe *relicte etnografice** și *reminiscențe folclorice**, adică pe *reziduuri arhaice*. Cercetări asupra elementelor și aspectelor **a.** ale formelor de viață incipiente pe teritoriul României au întreprins antropologii (Gr. Antipa, *Problemele evoluției poporului român*, 1919; A. Donici, *Contribution à l'étude anthropologique de la Roumanie*, 1936; O. Necrasov, *Contribuții asupra populațiilor din vîrsta pietrei și de la începutul vîrstei metalelor pe teritoriul R.P.R.*, 1960; St. Milcu, *Cercetări antropologice în ținutul Pădurenilor, satul Bătrîna*, 1961; C. Maximilian, V. Caramelea, D. Nicolăescu-Plopșor, *Paleodemograficeskoe issledovanie naselenia epohi neolita i bronzî Rumînii*, 1963; D. Nicolăescu-Plopșor și W. Wolski, *Elemente de demografie la populațiile vechi din România*, 1975); arheologii (Vasile Pârvan, *Getica, o protoistorie a Daciei*, 1926; C. Daicoviciu, *Problema continuității în Dacia*, 1936–1940; D. Berciu, *Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre*, 1966; Const. C. Giurescu, *Formarea poporului român*, 1973, (în colab. cu Dinu Giurescu), *Istoria Românilor*, vol. I, 1974; P.P. Panaitescu, *Introducere la istoria culturii românești*, 1969, *Contribuții la istoria culturii românești*, 1971; paleosociologii (H.H. Stahl, *Contribuții*

la studiul satelor devălmașe românești, 3 vol. 1958—1965; Tr. Herseni, *Probleme de sociologie pastorală*, 1941; Mihail Ralea și Tr. Herseni, *Introducere în psihologie socială*, 1965); paleoetnologii (Mircea Eliade, *De Zalmoxis à Genghis-Khan*, 1970; Lucian Blaga, *Spațiul mioritic*, 1936; Romulus Vulcănescu, *Coloana Cerului*, 1972 etc).

ARHECIVILIZAȚIE — termen (creat de A. Varagnac*) care semnifică civilizația arhaică a unei societăți istorice, relevată prin *supraviețuirile materiale (survivals)*, ale modurilor străvechi de viață, prin *relictele etnografice** ce se mențin în contextul civilizației contemporane din civilizațiile precedente din care derivă (depășite sau integrate). Prin **a.** se mai înțelege și stratul de civilizație de origine megalitică. **A.** este în fond sinteza globală a *arhetipurilor** sau *modelelor* primare, reale sau fictive ale unei civilizații istorice din perioada antropogenezei pînă în perioada etnogenezei ei. V. *arheocultură, arhetip, civilizație*.

ARHEOCULTURĂ — **1.** cultura arhaică a unei societăți istorice, relevată prin descoperiri arheologice și cercetări paleoetnologice; **2.** sinteza globală a arhetipurilor sau modelelor primare și originare, reale sau fictive, ale culturii din perioada *antropogenezei* pînă în perioada diferitelor *etnogeneze*. În culturile evoluate elemente din modurile străvechi de viață, din **a.** locală, supraviețuiesc sub formă de *reminiscențe folclorice**, uneori izolate, alteori integrate. V. *arhecivilizație, arhetip, cultură*.

ARHE[O]ASTRONOMIE — disciplină astronomică (creată de Elisabeth Chesley Baity) care studiază datele paleoastronomice referitoare la astre, constelații și cer așa cum acestea apar în preistorie și protoistorie. În **a.** se reflectă condițiile și mentalitatea subiectiv-culturală, motivele iconografice și simbolurile astronomiei arhaice, la nivelul comunităților sociale nedeterminate etnic. În contextul **a.** intră astronomia megalitică, astronomia epocii bronzului și fierului, precum și unele forme ale astronomiei prefeudale afro-asiatice și precolumbiene etc. V. *astrologie, etnoastronomie*.

ARH[EO]ETNOLOGIE — disciplină etnologică particulară (preconizată de Fustel de Coulanges) ce urmărește să studieze „cultura materială", proprie „istoriei nonevenimențiale" a popoarelor extraeuropene. **A.** (după J. Hackel) exprimă conținutul termenului analog — *paleoetnologie*, care este mai curent și mai cuprinzător.

ARHETIP — noțiune fundamentală în studiul tipologiei unui fenomen sau fapt de civilizație sau cultură, care se referă la un tip sau model arhaic, străvechi, primar al fenomenului sau faptului

dat. În filosofia lui Platon, **a.** este conceptul ce exprimă un model originar, ideal și etern al obiectelor (considerate cópii infidele, deci imperfecte). În mitologiile populare, miturile sînt **a.** ideilor religioase. **A.** nu trebuie confundat cu *prototipul**; **a.** este formula indefinită, mai mult sau mai puțin reală, a unui tip străvechi, pe cînd prototipul este formula definită, mai mult sau mai puțin anterioară tipului. Orice încercare de a tipologiza fenomenele sau faptele de civilizație sau cultură tinde să stabilească **a.** pentru a surprinde în germene procesul de geneză conceptuală a modelelor tipice, care să fie apoi folosite ca modele de explicare științifică. V. *arhaic, mit, tip.*

ARIE DE CIVILIZAȚIE — teritoriu de creație, de răspîndire uniformă și unitară a unui fenomen sau fapt ce țin de o anumită *formă de civilizație*. **A.d.c.** prezintă un nucleu central, un spațiu înconjurător de desfășurare și un perimetru, relativ determinat, care se modifică istoric în funcție de evoluția sau involuția capacității de creație materială a comunității etnice. În nucleu se generează sau se concentrează formele caracteristice ale activității materiale, în spațiul înconjurător se difuzează și la periferie se produc influențe, contaminări și decalcuri ale căror reverberații se resimt descrescînd spre nucleu. **A.d.c.** este o unitate mobilă și dinamică; ea se conturează în anumite condiții social-istorice, ajunge la apogeu, se restrînge și dispare în timp. **A.d.c.** poate fi un teritoriu real sau fictic, concret sau utopic. În etnologie se folosesc și alți termeni echivalenți. Între **A.d.c.** și *aria de cultură** există identități cînd aceste două forme de activitate creatoare sînt monogenetice și numai convergențe parțiale cînd sînt poligenetice. V. *civilizație, arie de cultură.*

ARIE DE CULTURĂ — teritoriu de formare, de răspîndire uniformă și unitară a unui fenomen sau fapt de cultură, a unei formațiuni culturale sau a unui *complex cultural**. **A.d.c.** prezintă unul sau mai multe *nuclee culturale*, un spațiu de desfășurare și un perimetru relativ determinat. În nucleul cultural sînt concentrate majoritatea trăsăturilor culturale particulare. În spațiul și perimetrul relativ determinate se difuzează elementele, faptele și fenomenele de cultură, modelele culturale ca unități integrate ale trăsăturilor culturale, iar la periferie se produc influențe, contaminări și decalcuri culturale. **A.d.c.** este o unitate mobilă și dinamică; ea se creează în anumite condiții social-istorice, ajunge la apogeu, se restrînge și dispare cu timpul. **A.d.c.** poate fi un teritoriu real *(regiune etnografică*, zonă etnografică*)* sau unul fictiv, rezultat din ipotezele avansate sau din proiectările ideale ale unor aspecte fundamentale sau dominante ale modelelor de

activitate culturală. În etnologie se folosesc şi alţi termeni echivalenţi: *ethnic-environement*, constelaţie culturală, configuraţie culturală, regiune istorico-etnografică etc. Difuzionismul întrebuinţează termenul de *cerc cultural (Kulturkreis)*, inspirat din cel de **a.d.c.**, pentru a desemna un complex cultural alcătuit ca un întreg organic, care poate migra şi îşi poate schimba conţinutul (F. Graebner*, W. Schmidt*, F. Kranse), pentru a exprima procesul răspîndirii formelor unei culturi dintr-o *oecumenă** sau arie de viaţă restrînsă şi arhaică în arii din ce în ce mai extinse şi mai noi. Deoarece cultura şi civilizaţia sînt două faţete ale aceluiaşi fenomen de creaţie, între **a.d.c.** şi *aria de civilizaţie** există juxtapuneri cînd aceste două activităţi creatoare sînt monogenetice şi numai suprapuneri parţiale cînd sînt poligenetice. **A.d.c.** este identificată uneori cu aria de cotradiţii (cu aria interrelaţiilor tradiţiilor culturale) şi cu *aria inovaţiilor* (între două culturi). V. *cultură*.

ARMĂ v. *unealtă*.

ARTĂ ARCTICĂ — artă primitivă proprie perioadei postglaciale în ţările arctice. Apărută în neolitic (între 5000 şi 1500 î.e.n.), **a.a.** se întîlneşte în Europa (în Norvegia septentrională, în U.R.S.S., în zona Mării Albe), în Asia (regiunea fluviului Ienisei), în America de Nord (Alaska, Canada şi Groenlanda). Caracteristică **a.a.** este pictura pe rocă şi gravura parietală, cu motive antropomorfice şi zoomorfice, ce redau uneori scene de vînătoare rituală, obiecte de utilitate comunitară (sănii, unelte şi arme) etc. Toate aceste motive artistice alcătuiesc un sistem de semne pictografice extrem de stilizate. Pentru etnologie, **a.a.** relevă forme de civilizaţie şi cultură proprii popoarelor primitive ce au locuit în zonele şi ţările arctice. V. *artă australă, artă preistorică, artă primitivă*.

ARTĂ AUSTRALĂ — artă rupestră preistorică, proprie epocii neolitice africane (atestată cu circa 5000 ani î.e.n.). Se întîlneşte în Africa de Sud, în zona platoului Orange. Caracteristice **a.a.** sînt gravurile şi picturile rupestre, cu scene de vînătoare, de păstorit etc. În toate aceste produse se întrevăd simboluri şi alegorii legate de riturile primitive ale muncii şi delectării. O bună parte din **a.a.** a fost atribuită paleoboşimanilor şi paleohotentoţilor. V. *artă preistorică*.

ARTĂ NEAGRĂ — concept care defineşte metaforic: **1.** în Evul mediu, *alchimia** la arabi; **2.** în prezent, arta tradiţională a populaţiilor negre din Africa, în care intră îndeosebi toate produsele plasticii africane.

ARTĂ NEOLITICĂ, v. *artă preistorică, artă primitivă*.

ARTĂ PALEOLITICĂ v. *artă primitivă, artă preistorică.*

ARTĂ POPULARĂ — **1.** concept cumulativ care include întreaga gamă de creații artistice anonime și colective ale unei comunități sociale de tip etnic, depinzînd de nivelul de dezvoltare istorică, de stadiul de elaborare a civilizației și formei de cultură corespunzătoare. Conceptul de **a.p.** este complimentar prin conținut și sferă celui de *artă primitivă** și de *artă arhaică**; **2.** în formațiile bazate pe clase antagoniste, **a.p.** capătă un conținut care promovează interesele claselor dominante și o sferă care se întinde treptat de la acestea la întreaga masă a poporului. Artă care emană în cadrul claselor dominate și are tendința de a cuprinde și manifestările progresiste ale claselor dominante, pe măsura atașării ultimelor la arta concepută de întregul popor și de întreaga societate. Artă care, conform concepției burgheze, descinde din sfera claselor dominante și prin cădere sau imitație alimentează activitatea creatoare a claselor dominate. Între clasele sociale antagoniste există influențe culturale și artistice. **A.p.** în statele socialiste constituie sursa tradițională permanentă de inovație contemporană în creația artistică cultă. Definirea **a.p.** trebuie să se facă în comparație și cu *arta cultă*. Între **a.p.** și *arta cultă*, ce aparțin aceleiași comunități etnice, există interdependențe și influențe reciproce. În funcție de etapa, condițiile și structura dezvoltării istorice a comunității etnice poate predomina una sau alta din aceste două forme de artă. Procesul de diferențiere și de specializare a **a.p.** în orînduirile bazate pe clase antagoniste este similar, nu identic, celui al artei culte. În evoluția ei, **a.p.** își diferențiază mereu conținutul creației în domenii, forme și genuri noi și își specializează necontenit mijloacele de exprimare, corespunzător treptei social-istorice de evoluție. **A.p.** se îmbogățește mereu cu noi forme de creație plastică, ritmică decorativă, aplicată. Toate domeniile, formele și genurile **a.p.** se dezvoltă paralel și interdependent, pînă ajung să alcătuiască un sistem deschis de activități creatoare populare, care în esența lui este oricînd susceptibil să-și îmbogățească conținutul cu noi domenii, forme și genuri de creație artistică. Ceea ce înseamnă că volumul **a.p.** crește mereu în timp și spațiu. După datele *prognozei etnologice**, această creștere va avea loc și în viitor; **3.** produsele **a.p.** sau operele de **a.p.** prezintă caractere deosebite pe de o parte de cele ale artei primitive, ale artei arhaice și pe de altă parte, de cele ale artei culte: sînt creații colective nu individuale, care se perfectează de la o generație la alta și se încarcă de un mesaj social-cultural propriu; sînt *anonime* deoarece paternitatea lor

creatoare nu poate fi determinată individual, decît rar și probabil; sînt opere *complexe* deoarece includ în contextul lor o viziune globală asupra lucrurilor; sînt opere *sincretice* deoarece modalitățile lor plastice de comunicare nu sînt diferențiate, vehiculează mai mult idei și valori extraestetice; sînt opere *comprehensibile* de întreaga societate pentru că circulă liber în mediul lor de creație, se difuzează în afara acestui mediu prin decalc, adaptare sau imitație; exprimă în ansamblul lor *etosul** comunității etnice care le-a creat, adică specificul *modului de viață**, al concepției despre lume și viață, viziunea etică a creatorilor lor. Teoria și studiul sistematic al **a.p.** constituie un capitol esențial al etnologiei. Nu se poate concepe etnologie fără studiul **a.p.** pentru că etnologia subsumează epistemologic și metodologic investigația întregului domeniu al **a.p.** În creațiile ei particulare **a.p.** *românească* se deosebește de produsele similare din sud-estul Europei prin tematica, structura, tehnicile și stilul ei. Este în primul rînd o artă dinamică, ce a influențat permanent arta cultă românească în toată creația ei și apoi este o *artă militantă*, care a promovat conștiința etnică, marile idealuri istorice ale poporului român, de eliberare socială și națională, de independență și unitate națională, și este în fine o artă bogată, cu o putere de expresie rafinată și pătrunsă de un profund umanism. **A.p.** nu trebuie confundată cu *arta naivă* (care este o „artă autodidactă... cu trăsături populare și artizanale totodată") și nici cu *arta artizanală* (meșteșugul artistic făuritor de obiecte utile cu aspect plăcut, bazat pe stilizarea personală a formelor și ornamentelor populare). Contribuții la cercetarea **a.p.** românești au adus printre alții: N. Iorga (*L'Art populaire en Roumanie*, 1923), G. Oprescu (*L'Art du paysan roumain*, 1937), Al. Dima (*Conceptul de artă populară*, 1939), Coriolan Petrescu (*L'influence de l'art populaire*, 1939), Elena Secoșan și Paul Petrescu (*Arta populară*, 1966), N. Dunăre (în colab., *Arta din Valea Jiului*, 1969), Al. Dima (*Arta populară și relațiile ei*, 1971) Taucred Bănățeanu (*Arta populară bucovineană*, 1975). V. *artă arhaică, artă naivă, artizanat*.

ARTĂ PREISTORICĂ — una din denumirile atribuite artei proprii comunei primitive. În contextul **a.p.** intră obiecte domestice (mobilier rudimentar, veselă), obiecte ergonomice (unelte și arme), obiecte rituale (recipiente, căițe, statuete, relicvarii, altare), obiecte de podoabă (coliere, brățări, inele). Majoritatea produselor **a.p.** au fost confecționate din piatră, os, lut, lemn; ca tehnici artistice au fost folosite: sgrafitarea, pictarea, gravarea (simplă, pe obiecte și cea parietală), incizarea, sculptarea etc. Produsele artei ce țin de comuna pri-

mitivă sînt grupate pe epoci și în cadrul acestora pe subepoci și „culturi arheologice". De **a.p.** țin: picturile și gravurile rupestre în peșterile din Europa (Altamira, Avdeevo, Brassempony, Combarelles, Cougnac, Dolni Vestonice, Font de Gaume, Gagarino, Isturitz, Kostenki, La Madelaine, Laugerie, Basse, Laussel, Lescaux, Lespugues, Lourdes, Montespan, Viaux, Roufignac, Predmosti, Les Trois Frères, Tuc d'Audoubert, Willendorf, Cioclovina, Baia de Fier, Polovraci, Gaura Chindiei-Caraș Severin), din Asia (Catal Hüyük — Anatolia, Zarant-Sai), din Africa (Tassili în Sahara) etc. În aceste picturi parietale sînt figurate animale: bizoni, bouri, reni, cerbi, cai, scene de vînătoare, oameni și diverse reprezentări simbolice; arhitectura megalitică (menhirurile, cromlehurile și dolmenurile din Anglia și Franța); valuri de pămînt — Valul lui Traian (Troianul în România); necropole și însemne agrimensurale (tumulusurile și gorganele din Europa Centrală și Cîmpia Română); sculptura statuară rituală de tip steatopigist, simbolizînd frumusețea, fecunditatea, maternitatea (denumite generic Venus: din Dolni Vestonice, Gagarino, Kostenki, Laussel, Lespuges, Willendorf); statuete funerare (zoomorfe: Gumelnița, Cîrna, Lechința; antropomorfe, Cernavodă, Hamangia); statuete-altar (Cucuteni), ceramica rituală sau ceremonială (Boian, Vădastra, Gumelnița, Cucuteni etc.) V. *arta primitivă*.

ARTĂ PRIMITIVĂ — 1. arta creată în perioada primitivă, în epocile litice (paleolitică, mezolitică și neolitică) și în epocile metalelor (bronzului și fierului), în zonele populate ale globului. În acest înțeles, **a.p.** este de fapt prima formă de „creație elaborată". Conținutul **a.p.** nu este diferențiat și nici specializat, pe categorii și genuri distincte. **A.p.** este sacrală, prezintă o structură artistică complexă magico-mitologică. Este subordonată concepției arhaice despre viață și lume și viziunii integratoare a acestei concepții după cum reiese din artefactele (obiectele făcute de om) proprii vieții primare. **A.p.** în acest stadiu nu urmărește delectarea. Are audiență în comunitatea primitivă numai pentru funcțiunile ei magice, mitologice și etico-sociale. În conținut reeditează arta preistorică*. Pe teritoriul României s-a dezvoltat o **a.p.** bogată și variată; arta Boian, Cucuteni, Hamangia etc. În contextul acestei **a.p.** locale întră primele creații artistice atribuite epocii paleolitice, mezolitice și neolitice (mileniile XII — III î.e.n.); **2.** artă creată de popoarele „retardate", care pînă în contemporaneitate se găsesc (ca mod de viață, civilizație și cultură) pe trepte presupuse analoge fazelor de dezvoltare a comunei primitive. Aceasta este arta popoarelor oceanice, a indigenilor

din Noua Zeelandă, Australia și Africa, precum și a unor popoare indigene din cele trei Americi. Sub raportul conținutului, problematicii, al caracterelor și valorii intrinseci, **a.p.** contemporană se presupune a fi analogă celei străvechi. Se înțelege că analogia este limitată la trăsăturile presupuse esențiale, nu la particularitățile istorice, condiționate de orînduirea de bază. Nici această formă de **a.p.** nu urmărește delectarea propriu-zisă, ci satisfacerea unor nevoi ce țin de religiozitatea grupului social; **3.** arta modernă creată în spiritul **a.p.** străvechi sau a popoarelor retardate, din rafinament sau din dorința de a impresiona prin excentricitate. Promovează categorii paraestetice ca: naivul, fantasticul, grotescul, oniricul etc. V. *artă populară, artă preistorică.*

ARTĂ SCHEMATICĂ — artă caracteristică epocii neolitice în care elementele artistice sînt simplificate la maximum. Imagistica **a.s.** și semnificațiile ei pot fi identificate și deduse numai ipotetic. Cele mai caracteristice **a.s.** sînt: arta iberică, a boșimanilor și hotentoților, a unor popoare amerindiene. Cu studiul **a.s.** s-a ocupat *H. Breuil*, Leroi-Gourhan** și alții. Uneori arta modernă imită **a.s.** neolitică.

ARTE MINORE — arte care servesc la decorarea interiorului, confecționarea podoabelor etc. Din categoria **a.m.** fac parte: pirogravura, choreoplastica, metaleplastica sau repoussage-ul, tapiseria, imprimeurile pe pînză, colajul, enluminura etc. **A.m.** se interferează cu artele populare și *artizanatul**.

ARTIZAN — creator de artă în stil primitiv și îndeosebi în stil popular. În ultima accepțiune, dealtfel și cea mai frecventă, **a.** deprinde meșteșugul artistic în familie, în practica nemijlocită și în atelierele consacrate creației artistice. Fiecare **a.** ajunge la o experiență artistică proprie ce ține de gradul lui de fantezie creatoare, de capacitatea lui de interpretare a stilului tradițional local și de cerințele pieții artistice. În România s-a creat în ultima vreme o vastă mișcare artizanală, care urmărește promovarea artei în stil autentic popular. Unii dintre **a.** au fost încurajați să-și continue activitatea pe cont propriu, alții s-au asociat în cooperative. V. *artă primitivă, artă populară.*

ARTIZANAT — îndeletnicire artistică ce prezintă două surse de inspirație: arta populară și arta cultă. În primul caz, artizanul preia din domeniul artei populare unele teme pe care le stilizează, neîndepărtîndu-se prea mult de la forma lor autentică. În al doilea caz, artizanul dă frîu liber imaginației lui creatoare, pentru a produce opere de artă inventate de el după modelul real sau presupus al artei culte. Și într-un caz și în altul, produsele **a.** nu reprezintă valori estetice de rezonanță comunitară,

ci constituie de cele mai multe ori o modă meşteşugărească.

ASIMILARE — proces unilateral de modificare, adaptare şi integrare a unor elemente şi forme de cultură împrumutate din altă cultură. Este unul din aspectele *acculturaţiei**.

ASTROLOGIE — pseudoştiinţă care studiază influenţa astrelor asupra vieţii umane, pornind de la magnetismul animal în raport cu magnetismul astral, pentru a ajunge la relaţia dintre tendinţele înnăscute şi aspectele astrale ale vieţii în momentul naşterii omului. **A.** a pretins că relevă caracterele esenţiale ale destinului uman. Calculele stării magnetice a cerului în momentul naşterii, efectuate de astrolog, alcătuiesc baza horoscopului, care nu este altceva decît un pronostic matematic fantezist asupra cursului vieţii celui care îl solicită. **A.** a fost creată în Egipt şi Caldeea î.e.n. şi dezvoltată apoi în Europa. Unii astrologi moderni au urmărit să dea **a.** caracterul de ştiinţă. Pentru aceasta au întreprins investigaţii comparative, au căutat puncte de sprijin şi explicaţii convenabile, bazîndu-se pe cercetările astronomiei şi fizicii astrale. Au socotit că fenomenul astronomic al „precesiunii echinocţiilor" trebuie pus în legătură cu mitologia astrală a popoarelor antice. Au exploatat explicaţiile fizicii astrale după care perturbaţiile electromagnetice produse în activitatea soarelui au un efect concret asupra activităţii biopsihice a oamenilor. Au apelat la serviciile teoriei electromagnetice a luminii şi influenţelor ei asupra biopsihismului uman şi au ajuns la concluzia că **a.** este „o ştiinţă de observaţie empirică şi de experimentare a potenţialităţilor latente ale caracterului uman, precum şi a cauzelor determinate de fenomenele biopsihice". Cu toate aceste eforturi de scientizare, **a.** a rămas totuşi o creaţie fantezistă de tipul prognozei spiritualiste asupra vieţii omeneşti; aceasta pentru că **a.** nu este altceva decît o astronomie născută din mit şi superstiţie. Aşa apare în toate avatarurile ei istorice de care literatura „ştiinţelor oculte" este plină. O regăsim în arta chaldeeană, *astromancia*, şi în alte discipline astrologice ca: *apotélasmatika*, *doctrina de sublimis*, în *genetlialogie*, în *iatroastrologie*, *iatromatematica*, în *mathesis* etc.

ATLAS ETNOGRAFIC — lucrare ştiinţifică ce urmăreşte să exprime grafic — prin hărţi, cartograme, scheme, desene sau fotografii — aspecte principale sau secundare legate de forme concrete de viaţă istorică, aspecte ale civilizaţiei sau culturii populare. Prin obiectul, tematica şi metodologia lui, **a.e.** poate fi: *simplex* sau *complex*. *Atlasul simplex* cuprinde o tematică redusă, expusă adesea printr-o singură modalitate grafică de reprezentare ilustrativ-documentară *(schematism etnografic* sau *tipologie etnografică)*. Aceasta este forma clasică a

a.e., consacrată unei părți sau întregii comunități etnice. *Atlasul complex* cuprinde o tematică diversă și multilaterală, expusă prin mai multe modalități de prezentare grafică *(schematism etnografic, tipologie etnologică și modelare statistico-matematică)*. În fond, **a.e.** de tip complex se ridică pe o treaptă superioară de reprezentare conceptuală și interpretare, devenind astfel, în fapt, un *atlas etnologic*. Pînă în prezent se cunosc numai două categorii de asemenea atlase complexe. Din prima categorie face parte **a.e.** de tranziție de la atlasul simplex la cel complex: *Ethnographic Atlas* (1967) de G.P. Murdock. Din a doua categorie — *The Me-Kong Valley Atlas*, U.N.E.S.C.O. (1970), care este un atlas cvadruplu (de geografie, economie, etnologie și lingvistică), cu reprezentare grafică dublă (schematică și tipologică), și *Atlasul complex „Porțile de Fier"* (Ed. engleză *The „Iron Gates" Complex Atlas*, 1972), tipărit de Academia R.S. România, care este un atlas complex în adevăratul sens al termenului, deoarece integrează etnologia într-un sistem de 14 discipline științifice (dintre care 7 se referă la științele naturii: geografia, geologia, hidrologia, speologia, flora, fauna și studiul monumentelor naturii, iar 7 se referă la științele social-istorice: antropologia, arheologia, istoria, economia, lingvistica, etnologia și studiul monumentelor artistice), cu reprezentare grafică triplă (schematică, tipologică și de modelare statistico-matematică). Sub raportul semioticii grafice, *Atlasul complex „Porțile de Fier"* reflectă pentru prima dată în literatura internațională de specialitate concepția dialectică a unei cercetări plenare de tip interdisciplinar într-o microzonă supusă strămutărilor rapide, concepție în care etnologia constituie unul din nucleele de polarizare a investigațiilor semnificative și polivalente ale științelor angajate în cercetare și reprezintă o contribuție însemnată a etnologiei românești pe plan mondial.

AUTARHIE CULTURALĂ — termen care desemnează: **1.** în sens general tendința și capacitatea unei comunități etnice de a produce bunuri culturale de care are nevoie și de a nu recurge la bunuri și valori culturale străine; **2.** în sens restrîns (acreditat de J. Greimas, 1971), politică culturală a unor „societăți agricole" sau a unor „insule de civilizație citadină", în raport cu întreaga societate din care fac parte integrantă.

AUTENTICITATE — **1.** în sens restrîns: caracter intrinsec a tot ceea ce este veridic și exact în raport cu realitatea materială și spirituală; tot ceea ce nu poate fi contestat ca atare; tot ceea ce acționează prin autoritate creatoare proprie (αὐθεντικός); **2.** în sens mai larg: tot ceea ce se integrează într-un context de civilizație sau cultură ca parte

constitutivă și inalienabilă și prin aceasta manifestă trăsături creatoare proprii; ceea ce, fiind identic cu sine în procesul creației populare, relevă esența lucrurilor, a fenomenelor și faptelor de civilizație sau cultură; ceea ce este original într-o creație populară, fără ca prin aceasta să altereze esența și stilul tradițional al creației; unicitatea obiectelor și ideilor în caracterul lor extrinsec; condiția elementară a cristalizării oricărui specific etnic într-o creație populară de valoare.

AUTOHTON — ceea ce exprimă caracterul bio-psiho-social-cultural al unei populații. În vechea greacă — ceea ce este ca „ieșit din pământ"; caracter particular etnic al unei populații străvechi care s-a format, dezvoltat, trăiește și își are reședința neîntreruptă pe teritoriul ei de formație. Sinonim cu: *aborigen, băștinaș, indigen, pământean.* V. *etnic, etnogeneză, specific etno-cultural.*

AUTOHTONISM — **1.** ansamblu de trăsături psiho-socio-culturale ale unui popor străvechi; **2.** sentiment și conștiință a apartenenței unui popor la o stirpe sau o comunitate ancestrală, care își are modelele de civilizație și cultură și pe care vrea să le păstreze în trăsăturile lor generale; **3.** concepție social-politică care exagerează caracteristicile particular-etnice ale unei populații în vederea evaluării sau supraevaluării lor istorice. V. *autohton.*

B

BARBAR — **1.** nume dat omului, așa cum apare el ipotetic, în al doilea stadiu de dezvoltare a comunei primitive, caracterizat printr-o viață socială relativ diferențiată, într-o comunitate tribală, sedentarizată, în luptă cu natura. **B.** își creează așezări stabile, domesticește unele animale sălbatice, domesticește și cultivă unele plante comestibile. Inventează unele unelte de muncă și arme de luptă. Femeia începe să dețină prioritatea în munca domestică. **B.** produce bunuri materiale pe care le conservă în perioadele neproductive. Elaborează o magie și demonologie mitologică; **2.** nume dat de greci (βαρβαρος) și de romani (barbaricum) în antichitate populațiilor din afara teritoriului lor, deoarece le considerau inferioare, inadaptabile, trăind uneori și din pradă, nu numai din munca pământului; **3.** nume dat de unii istorici popoarelor migratoare de la începutul evului mediu; **4.** nume dat persoanelor care au un comportament primitiv. V. *barbarie, primitiv, primitivism, sălbatic, sălbăticie.*

BARBARIE — al doilea stadiu de dezvoltare a comunei primitive, determinat ipotetic (de arheologie, antropologie și etnologie), care caracterizează viața omului *barbar**. Întîi *Lewis Morgan** (în *Ancient Society, or Researches in the Lines of Human Progress from Savagery, through Barbarism to Civilization,* 1877) și apoi Fr. Engels (în *Originea familiei, a proprietății private și a statului,* 1891) prezintă structura și treptele dezvoltării interne a **b.**: a) treapta de jos, în care se dezvoltă domesticirea și creșterea animalelor și plantelor într-o societate tribală relativ diferențiată; b) treapta de mijloc în care se dezvoltă agricultura bazată pe iri-

gație, se folosesc adobele (cărămizile arse la soare) pentru construirea caselor, se formează sate îngrădite cu valuri de pămînt. Tot acum se domesticesc și unele păsări. Începe prelucrarea metalelor. Crescătorii de animale rătăcesc în căutarea de pășuni. Aceasta este etapa nomadismului primar. Apare ritologia magică și forme de mitologie politeistă; c) treapta de sus în care se dezvoltă metalurgia fierului. Se inventează roata, carul, barca monoxilică. Pădurile încep să fie defrișate pentru agricultura itinerantă. Se delimitează structura comunitară, începe cîrmuirea unică a societății. Religiozitatea începe să fie instituționalizată. **B.** este faza de tranziție de la sălbăticie la civilizație, caracterizată prin intervenția omului în natură, pentru a-i smulge bunurile. Primele manifestări specifice de civilizație și cultură sînt relevate de arhitectura și *arta primitivă**, de *arta preistorică**, de *arta paleolitică** și *neolitică**. V. *arhaic, barbar, primitiv, primitivism, sălbatic, sălbăticie.*

BEHAVIORISM ETNOLOGIC — concepție etnologică (decalchiată, în a doua parte a secolului al XX-lea, după aceea psihologică a lui J. Watson), conform căreia obiectul etnologiei trebuie să fie comportamentul cultural (al creatorului, colportorului și consumatorului de cultură) în aspectul lui exterior, în manifestările lui obiective și relaționale, pentru a deduce din acestea intenția genuină, structura faptului de cultură propriu-zis. **B.e.** relevă comportamentul cultural al individului, grupului, comunității, societății în general, în procesul lui modelator de elemente și forme de cultură, în acțiunea stimulilor culturali asupra vieții biologice a omului. Socotește cultura ca un produs formal al naturii umane, care poate fi desprins de om și surprins în obiectivitatea lui mecanică. Pentru *Franz Boas**, „etnografia este o disciplină behavioristă", deoarece observă și descrie comportamentul uman în toate manifestările vieții comunitare. Pentru *Ruth Benedict**, cultura nu mai este sinteza unor fapte, fenomene și obiecte, ci a unor comportamente dobîndite. Cultura este un cadru comportamental care posedă limite, configurație și dinamică proprie. Iar etnologia este știința care studiază „modelul cultural" ca *etalon comportamental și formativ (behavioural and formative patterns)*. V. *etnobiologie.*

BESTIAR — **1.** cel care la romani lupta cu animalele feroce (bestiile) în circuri și arene (lat. bestiarius). Acesta era un sclav, un condamnat la moarte sau om liber. Sub raport social **b.** era inferior *gladiatorului*, care era un profesionist; **2.** lucrări moralizatoare care descriu și interpretează caracterologic și alegoric unele animale sălbatice sau fantastice în raport cu omul și caracterul uman (lat. *bestiarium*).

La baza acestor lucrări a stat un manual de *zoologie etică* alcătuit în secolul II, în Egiptul helenistic *Hexameron*-ul Sf. Ambrozie, secolul IV și *Etymologiae* de Philippe de Thaun (1121). În evul mediu ca o sinteză a acestui gen de lucrări circulă *Fiziologul*, reprezentativ pentru gen, care a pătruns direct și indirect (prin *Alixandria*) și în literatura populară română. Un **b.** literaturizat este *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir în care sînt evocate animale reale (leul, elefantul etc.) și fantastice (femixul, inorogul, struțocămila etc.); **3.** ansamblu simbolic și alegoric în iconografia medievală, folosit în sculptură și în pictură. *Erminiile* (manuale de pictură religioasă ortodoxă) folosesc simbolurile și alegoriile animaliere în pictura ecleziastică cu scopuri moralizatoare. Creatorii de artă (populară și cultă) se inspiră și din anomaliile și monstruozitățile congenitale studiate în general de *teratologie*. În această privință sînt de remarcat lucrările lui: J. Berger de Xiverey (*Traditions tératologiques*, Paris, 1836); C. Gould (*Mythical monstres*, Londra, 1886); E. Valton (*Monstres dans l'art*, Paris, 1905) și altele.

BIDONVILLE — zonă periferică sau infraurbană a unei metropole industriale sau comerciale, construită din resturi de ambalaje (în general din bidoane, de unde îi vine și numele) și locuită de populația pauperă: dezrădăcinați, șomeri etc. **B.** reprezintă pe plan urbanistic o creație fără model arhitectonic anterior și redă forma de tranziție între o așezare de tip rural-agricol și una de tip urban-industrial, edificată pe principiul „privativității" spațiului public. În structura lui pseudourbanistică, **b.** este o aglutinare succesivă de locuințe improvizate, din cauza sărăciei, despărțite între ele prin rețele de străzi semipublice sau străduțe private și coridoare de acces în case. „Ierarhia privativității" în **b.** este reliefată de gradul de „multifamiliaritate a spațiului arhitectonic și public": strada de acces este apropiată și inclusă în spațiul exterior al casei, ca parte constitutivă și esențială. Sub raport etnologic, apariția și dezvoltarea **b.** în statele capitaliste reprezintă un „fenomen de sociopatie" a civilizației industriale. Corespondentul **b.** în America Latină este *barriades*-ul sau cartierul mărginaș, „trist și grotesc", construit din deșeuri domestice, în care trăiește populația nevoiașă a megapolelor cosmopolite și lumea interlopă.

BIOCENOZĂ v. *sistem ecologic*.

BIOLOGIE CULTURALĂ — ramură a biologiei umane care studiază *cultura* ca pe o *entitate biologică* și explică nașterea ei prin influența etnobiotopilor, care sînt

factori biologici de ordin etnic. **B.c.** nu trebuie confundată cu *biosociologia* și nici cu *etnobiologia**, ambele concepute ca explicații conjecturale. V. *biologie umană*.

BIOLOGIE UMANĂ — ramură a biologiei care încearcă să explice, pe de-o parte, fenomenele culturale ca prezentînd și aspecte biologice, și, pe de altă parte, fenomenele biologice, proprii organismului uman, ca fiind și fenomene de adaptare la cultură. **B.u.** studiază interacțiunea permanentă dintre factorii biologici și suprabiologici sau culturali. Evoluția culturală este paralelă și interdependentă cu evoluția biologică a omului. În procesul evoluției biologice a omului încep să joace un rol tot mai precumpănitor elementele și structurile culturale: crearea de unelte și munca cu uneltele, descoperirile și invențiile, îndeletnicirile, limbajul articulat, schimbarea alimentației, comportamentul comunitar, prelucrarea metalelor etc. Sub acest raport, **B.u.** descoperă o nouă dimensiune a realității biologice care este cultura și, prin cultură, pe om, care devine tot mai mult măsura tuturor lucrurilor reale sau imaginate. V. *biologie culturală*.

BIONICĂ — interdisciplină creată în a doua jumătate a secolului al XX-lea, care își propune să cunoască structura și funcțiunea organismelor vii pentru a preîntîmpina uzura lor, a le remedia, pentru a le re-crea imitînd natura, cu mijloace culturale, științifico-tehnice, tot mai perfecte și pentru a elabora noi modele și aparate biotehnice. **B.** însă urmărește să alcătuiască organisme care să nu mai semene cu natura, să nu mai fie creații servile ale naturii, ci investiții ale spiritului uman, *creații culturale superioare*, puse în slujba omului în condiții noi de viață pe pămînt. În acest sens **b.** impune un alt drum creației naturii: *drumul culturii* (al științei și tehnicii), drumul actului de creație culturală în cîmpul organismelor vii. În fond, soluțiile culturale ale **b.** sînt implicite în opera naturii, pentru că omul a devenit un descoperitor al lor și în baza acestei descoperiri a început să devină și un factor de decizie asupra eficacității lor indubitabile. Cercetătorii **b.** socotesc că natura și-a creat opera pînă la *nivelul culturii* și că de aici înainte omul, pe de o parte, continuă pe alt plan opera creatoare a naturii, iar pe de altă parte, încearcă să creeze opera lui proprie, pe alte baze decît acelea ale naturii. Tot ceea ce natura a „bîjbîit" în creația ei milenară, pînă la apariția omului, va de-

veni cu ajutorul **b.** *operă programată de om prin cultură în viața naturii*. Recurgînd la cuceririle revoluției științifico-tehnice pentru a făuri organisme vii tot mai perfecte, **b.** se vrea un fel de *demiurgie deliberată*, un fel de *inginerie fantastă* a naturii. Etnologia este interesată de studiul mutațiilor pe care **b.** le preconizează în structura vieții umane și, în consecință, în structura obiectului, și subiectului noilor forme de civilizație și cultură, de comportament și *personalitate creatoare*. V. *energologie, etnologie aplicată, prognoză etnologică*.

BIOTOP v. *sistem ecologic*.

C

CALENDAR — sistem de calculat și divizat timpul conform principalelor fenomene astronomice în perioade (ani), subperioade (anotimpuri și luni) și secvențe (zile). Creat de sacerdoții babiloneni, egipteni, chinezi, indieni, greci, romani, azteci, mayași etc., care au stabilit norme ale timpului sacru (zile faste și nefaste), consacrat sărbătorilor, ceremoniilor și riturilor în legătură cu ocupația de bază (vînătoarea, pescuitul, creșterea animalelor, agricultura). De la indicarea timpului sacru s-a trecut la indicarea timpului profan, pentru a codifica cronologic activitatea statului și a marilor personalități istorice. Transformările treptate ale **c.** *profan* marchează etapele revoluțiilor economico-politice și științifico-tehnice ale lumii: descoperirea focului, prelucrarea metalelor, diviziunea muncii, sedentarizarea unor popoare, transformările social-istorice, marile descoperiri geografice, zilele naționale și internaționale ale muncii etc. Dintre **c.** *istorice* mai cunoscute sînt: **c.** egiptean, care avea într-un an 3 anotimpuri (revărsarea Nilului, însămînțarea și recoltarea), împărțite în 12 luni, fiecare lună cu 30 zile; **c.** chinez, care avea 12 luni zodiacale ce puteau fi permutate după un ciclu de ani (60 ani), în funcție de schimbările sistemului ceresc care interveneau între timp; **c.** roman, zis și iulian, adoptat de Iulius Caesar, care avea 365 zile. Acesta a fost corectat de papa Grigore al XIII-lea, în 1582, de unde i-a venit și numele de **c.** gregorian; **c.** *ideografic* maya, care avea 365 zile distribuite asemenea **c.** modern european; **c.** *solar* cu 13 luni, adică cu o lună în plus, propusă a fi socotită între iunie și iulie, care să fie numită *sol*, cu corectarea lunilor iunie și decembrie, care să aibă 29 zile

față de celelalte luni care să aibă cîte 28 zile fiecare; **c.** *mondial*, al lumii, propus a fi uniform pentru toate popoarele lumii, cu 4 anotimpuri a 91 zile fiecare, cu sărbători, zile de repaus și zile de muncă identice pentru toți locuitorii Terrei, conform tendinței universale, în vremea noastră, ca, în structura lui, **c.** să marcheze timpul astronomic, social și cultural legat de activitatea materială și spirituală a omului modern. Studiul **c.** prezintă o semnificație deosebită pentru etnologie, el reflectă modul particular de organizare a timpului la popoarele care l-au inventat sau perfectat, amploarea muncii, formelor de civilizație și cultură, modelul condiției umane proiectate în istorie, sensul existenței pe anumite trepte de viață socială. V. *cronologie, periodizare.*

CANIBALISM v. *antropofagie.*

CANTOMETRIE — termen (creat de Alan Lomax și Victor Grauer, 1961) care desemnează sistemul de măsurători taxonomice referitoare la cîntecul popular, la trăsăturile lui general-muzicale, la performanțele lui neacompaniate sau acompaniate. **C.** are în vedere pe de o parte măsurarea melodiei, a ritmului și armoniei, iar pe de altă parte măsurarea ansamblului de fenomene expresive sau sociale care însoțesc producțiile muzicale. În ambele cazuri, măsurătorile se referă la grupul vocal, relația dintre orchestra care acompaniază și partea vocală, dintre grupul instrumental și organizarea muzicală, blenda tonală și blenda ritmică ale grupului vocal, ale orchestrei. Cîntecul (în concepția lui A. Lomax și V. Grauer) este măsura oricărei culturi *(Song as Measure of Culture)*. V. *antropometrie, etnometrie, sociometrie.*

CARACTEROLOGIE — ramură a psihologiei care studiază caracterele, tipurile și importanța lor în viața popoarelor, în procesul istoric de creație a civilizațiilor și culturilor. **C.** consideră caracterul individual și pe cel social ca produse ale evoluției societății umane, ca unități de conduită bio-socio-culturală în plină transformare. Caracterul poate fi definit (Nicolae Mărgineanu, *Condiția umană, aspectul ei bio-psiho-social și cultural*, 1973) prin: legitatea formală a dinamicii lui și prin conținutul lui special social și cultural (prin altoirea și rodirea valorilor social-culturale pe tendințe bio-psihologice). Astfel conceput, caracterul prezintă: grade de dezvoltare (relevate de bogăția de tendințe și valențe) și grade și tipuri de integrare social-culturală (relevate de orientarea calitativă). În esența lui, caracterul este o schemă medie de ordin statistic, care nu exprimă o „stare pură", ci o „stare tipică", un „model" psiho-individual sau psiho-social integrat într-o comunitate socială. Cercetări de **c.** empirică au fost întreprinse încă din antichitate

de Theofrast, în perioada modernă de moraliști și literați, iar în contemporaneitate de: I. Klages *(Die Grundlagen der Charakterologie,* 1910), E. Kretschmer *(Körperbau und Charakter,* 1921), R. Le Senne *(Traité de Caracterologie,* 1945), R. Heiss *(Die Lehre vom Charakter,* 1949), A. Wellek *(Die Polarität im Aufbau des Charakters,* 1950) și alții. În literatura română cu studiul caracterului sub raportul capacității lui de integrare în modul de viață contemporan și al capacității de creație în domeniul civilizației și culturii a unor persoane bine determinate caracterologic și implicit cu studiul **c.** etnice s-a ocupat îndeosebi Nicolae Mărgineanu *(Condiția-unamă,* 1973; *Sub semnul omeniei,* 1969) V. *tipologie etnologică.*

CARISMĂ — (în mitologie și religie) dar supranatural acordat de divinități oamenilor pentru serviciile pe care aceștia le aduc comunității mitice sau religioase. Termenul vine din cuvîntul grec χάρισμα, avînd același înțeles. În română, echivalent *har*-ului. Acest dar supranatural transformă pe oamenii obișnuiți în personalități excepționale ale vremii lor. Conform mitologiilor clasice, cei ce posedau **c.** erau considerați demiurgi, taumaturgi, făcători de minuni, prezicători, reformatori morali. Conceptul de **c.** din mitologiile clasice trece în religiile universaliste, care îi adaugă noi interpretări. În acest sens este întrebuințat de Filone, un scriitor evreu din Alexandria (secolul I e.n.) în considerațiile lui de mistică monoteistă. E folosit de Sf. Pavel, care devine primul teoretician religios al **c.** El numără 9 categorii de **c.** (I. Corintieni, XII, 11—30), printre care mai importante sînt: înțelepciunea, puterea de a salva pe cineva, profeția, miracolul, *glossolalia**, apostolatul, spiritul doctoral, guvernarea oamenilor. În baza acestor considerații, persoanele carismatice posedă viziuni sacre, hierofanii, cratofanii, theofanii. Unii filosofi ai culturii, precum J.B. Engelman *(Von den Charisme im Allgemeinen und den Sprachengaben im Besonderen,* 1848), Ernst Troeltsch *(Der Historismus und seine Probleme,* 1922), A.J. Grieve *(Charismata,* în *Enciclopedia of Religion and Ethico,* f.a.) se ocupă de semnificația polivalentă a **c.** Actualmente **c.** semnifică „dar excepțional" pe care îl posedă un om într-un domeniu al vieții sau activității lui. V. *sacru, viziune.*

CARTOGRAFIE — **1.** disciplină care se ocupă cu studiul metodelor și procedeelor de reprezentare grafică a unor date prin cartograme și hărți. **C.** este o parte constitutivă a semioticii grafice; **2.** metodă de înregistrare științifică a prezenței, frecvenței, difuziunii, ritmicității etc. a unui fenomen sau fapt, fizic sau social, cu ajutorul cartogramelor și hărților. V. *cartogramă.*

CARTOGRAMĂ — **1.** reprezentarea grafică a unor date științifice în forme vectoriale, geometrice și cu tabele de situație; **2.** reprezentarea grafică a unor date statistice sub formă de hărți schematice, reductive și sugestive. Accepțiunea a doua s-a extins în științele sociale. Așa se explică de ce, spre deosebire de harta propriu-zisă, care este precisă, analitică și expozitivă, **c.** a devenit o reprezentare pe hartă, sintetică, orientativă, indicativă și ilustrativ-documentară a datelor prelucrate după materiale de teren, din documente de arhivă, din cifre statistice și din consemnări de piese de muzeu. În acest sens, **c.** urmărește să redea prezența, frecvența, dinamica și direcțiile de difuzare ale fenomenului sau faptului cartografiat. **C.** folosește *semne, simboluri, grafe* (linii directoare sau curbe de situație) pentru a reprezenta *scheme, tipuri* și *modele*. În etnologia română **c.** a fost introdusă încă din prima jumătate a secolului al XX-lea ca un procedeu modern de ilustrare științifică. Actualmente e tot mai mult solicitată ca metodă sintetică de reflectare grafică a unor aspecte generale sau particulare ale investigației etnologice de teren sau de arhivă. Recent a fost folosită diferențial în redactarea *Atlasului complex „Porțile de Fier"*, capitolul „Etnologie" (București, 1972). V. *atlas etnografic, etnogramă*.

CATASTROFĂ — **1.** (sens restrîns, în literatura greacă antică) concept folosit de Aristotel *(Poetica,* IX) pentru a determina, în drama greacă, partea care ducea la o schimbare bruscă a acțiunii teatrale: situații precare, suferința și moartea eroilor pe scenă; **2.** (sens generalizat) orice eveniment brusc, tragic și cu consecințe dezastruoase, în natură, în societate, în viața unui om. V. *catastrofism*.

CATASTROFISM — teorie geologică idealistă, conform căreia toate schimbările survenite pe suprafața pămîntului se datoresc catastrofelor sau cataclismelor universale urmate de noi fapte de creație. Această teorie a fost elaborată în secolul al XIX-lea de G. Cuvier (1812) și preluată și dezvoltată de Dean Buckland. G. Cuvier *(Les revolutions du glob,* 1821) susține că pluviozitatea excesivă, inundațiile (potopurile), glaciațiunile, cutremurele, vulcanismul și tectonismul sînt catastrofele care au distrus periodic speciile animale și vegetale ale pămîntului, înlocuite cu altele create în etapele succesive dintre catastrofe. **C.** relevă concepția creaționistă și fixistă a speciilor. Globul pămîntesc a fost, după această teorie, un mediu de creațiuni reînnoite, repetate în timp. În această repetare a creației, etnologia urmărește să descopere reflectarea în mitologie a diferitelor opinii

arhaice și populare despre antropogeneză și etnogeneză. V. *catastrofă*.

CAZUISTICĂ — metodă care urmărește să studieze cauzele fenomenelor și faptelor; motivația lor meticuloasă. **C.** a fost inițiată de eticienii (în antichitate) în lucrările lor morale, folosită de juriști (în epoca modernă) în pledoariile sau rechizitoriile lor și extinsă (în contemporaneitate) la toate științele naturale ca *metodă de argumentare concretă*. În **c.** intră elemente de *factologie**. Argumentarea ei capătă uneori *aspecte sofisticate*. Este folosită cu precădere de *etnografie, folcloristică* și *știința artei populare*.

CERC CULTURAL *(Kulturkreise)* — concept care semnifică, după *Școala germană de etnologie* (Leo Frobenius) și după *Școala austriacă* sau *Școala de la Viena de etnologie* (Fritz Graebner și W. Schmidt) o zonă de răspîndire, mai restrînsă sau mai cuprinzătoare, a unor complexe culturale, prin iradiere. V. *arie de civilizație, arie de cultură, difuzionism, hiperdifuzionism*.

CERCETARE COLECTIVĂ — metodă generală de investigație științifică diferențiată de metoda specială de investigație individuală. **C.c.** amplifică la maximum și obiectivizează *cercetarea individuală*. În aceste condiții **c.c.** ridică metoda și tehnica investigației individuale la un nivel superior de elaborare metodologică și de eficacitate practică. **C.c.** poate fi *monodisciplinară* sau *interdisciplinară (multi* sau *pluridisciplinară)*. **C.c.** este monodisciplinară cînd pornește de la un obiect diferențiat al cercetării pentru a-l diseca în toate articulațiile lui, astfel încît să-i cuprindă analitic toate conotațiile. Cînd **c.c.** se efectuează din perspectiva unei singure științe fundamentale ea include și implicațiile familiei de științe particulare corelate. Este *interdisciplinară* cînd se efectuează din perspectiva unui sistem de științe fundamentale sau de științe de graniță. În acest caz, **C.c.** este intensivă și extensivă totodată: ea urmărește să adîncească conținutul cunoașterii pînă la izvoarele genetice ale fenomenului cercetat și să-i lărgească sfera pînă la granițele aproximative ale impactului cu alte științe. În știința românească s-au efectuat **c.c.** de tip interdisciplinar de către antropologi (Școala de antropologie de la București), de sociologi (Școala de sociologie de la București), de etnologi (Institutul de cercetări etnologice și dialectologice) și de către grupurile de cercetări complexe ale Academiei R.S.R. (Grupul Bicaz și Grupul Porțile de Fier), ca și de unele unități ale Academiei de științe sociale și politice (Institutul de economie și Centrul de sociologie, București). V. *anchetă, cercetare complexă, cercetare aplicativă, cercetare prin corespondență, cercetare prin interviu, cercetare prin sondaj de opinie*.

CERCETARE COMPLEXĂ — metodă de investigație științifică, caracterizată printr-un proces de complicare crescîndă și programată a *cercetării colective**. Această complicare programată ajunge pînă la saturație în extinderea cercetării pe toate planurile investigației sistematice. **C.c.** poate fi efectuată sincronic sau diacronic. Sincronic, la trei nivele, între care există relații dialectice: nivelul sistemului contemporan de științe fundamentale; nivelul familiei de științe proprii fiecărei științe fundamentale; nivelul sistemului de interdiscipline. Diacronic, **c.c.** se efectuează în trei etape corelate: etapa unei *cronologii descendente* din prezent în trecut (de la cunoscut la necunoscut); etapa unei *cronologii scalare*, întrerupte în timp la anumite stadii de dezvoltare (cunoscute analogic); etapa unei *cronologii ascendente* din trecut în prezent (de la necunoscut la cunoscut) și din prezent în viitor (de la cunoscut la necunoscut). În aceste condiții, **c.c.** apare ca o analiză și sinteză, ca o activitate de dezintegrare și integrare simultană a obiectivelor cercetării însesi. În România, **c.c.** a fost inițiată de Școala sociologică de la București, condusă de Dimitrie Gusti, secondat de H.H. Stahl, Traian Herseni, Octavian Neamțu și alții, și a ajuns la o formă nouă de dezvoltare în cadrul activității depuse de Grupul de cercetări complexe „Porțile de Fier" al Academiei R.S. România, condus de Ștefan M. Milcu, secondat de C. Nicolăescu-Plopșor, Romulus Vulcănescu, Mihai Ionescu și alții. **C.c.** efectuate în cadrul Școlii sociologice de la București au fost subordonate sociologici, iar cele efectuate de Grupul de cercetări complexe „Porțile de Fier" au fost efectuate la nivelul sistemului de științe naturale, sociale și tehnice contemporane. V. *anchetă, cercetare colectivă, cercetare aplicativă, cercetare fundamentală, cercetare prin corespondență, cercetare prin sondaj de opinie.*

CERCETARE INDIVIDUALĂ — cercetarea întreprinsă de o singură persoană. Aceasta poate fi *ocazională* sau nesistematică și *programată* sau sistematică. Metoda și tehnica **c.i.** în primul caz e subiectivă, în al doilea obiectivă. Structura **c.i.** rămîne monodisciplinară în ambele cazuri. Cercetarea colectivă reia, coordonează și amplifică **c.i.** sistematică într-un context teoretic și metodologic nou. În acest caz **c.i.** trebuie să se subsumeze teoriei și metodologiei cercetării colective, fără ca totuși să-și piardă caracterul particular.

CERCETARE PRIN CORESPONDENȚĂ — metodă de investigație sistematică efectuată indirect, pe bază de chestionar (redus sau amplu, cu întrebări care marchează numai prezența și frecvența sau care urmăresc descrierea amănunțită a fenomenelor și faptelor urmărite), la care cel

interogat răspunde investigatorului prin poștă; investigația însăși efectuată prin această metodă. V. *anchetă, cercetare aplicativă, cercetare colectivă, cercetare complexă, cercetare fundamentală, cercetare prin interviu, cercetare prin sondaj de opinie.*

CERCETARE PRIN INTERVIU — metodă de cercetare programată în practica științelor socialistorice, bazată pe întrebări și răspunsuri. Interviul etnologic este prima treaptă a unei anchete, în care atît întrebările cît și răspunsurile trebuie să semene cu o conversație care se desfășoară liber. **C.p.i.** prezintă cîteva variante tehnice: *interviul individual*, în care informatorul răspunde necontrolat de cineva din comunitatea socială din care face parte; *interviul colectiv*, în care mai mulți informatori răspund pe rînd la aceeași întrebare, corectîndu-se sau completîndu-se reciproc. Atît interviul individual, cît și cel colectiv pot fi la rîndul lor: *interviu liber*, în care informatorul sau informatorii sînt lăsați să descrie fenomenele și faptele de civilizație sau cultură după înțelegerea lor proprie; *interviu punctat*, în care informatorul sau informatorii descriu fenomenele și faptele de civilizație sau cultură după cîteva repere, a căror succesiune logică sînt obligați să o respecte aidoma, fără să se piardă impresia de expunere liberă; *interviu rigid*, în care informatorul sau informatorii sînt obligați să răspundă prin da și nu, fără explicații sau comentarii. V. *anchetă, cercetare aplicativă, cercetare colectivă, cercetare complexă, cercetare fundamentală, cercetare prin corespondență, cercetare prin sondaj de opinie.*

CERCETARE PRIN SONDAJ DE OPINIE — metodă de investigație programată, bazată pe selecția arbitrară a părerilor despre fenomenele sau faptele studiate. Prezintă cîteva procedee tehnice proprii: *sondajele descriptive*, care urmăresc investigarea factologică a fenomenelor și faptelor de cultură și civilizație; *sondajele explicative*, care urmăresc în principal cazuistica fenomenelor și faptelor de cultură și civilizație; *sondajele panel* care repetă cercetarea, la perioade fixe de timp, pentru verificarea cauzelor și specificului dinamicii fenomenului sau faptului luat în considerație: *sondajele contextuale*, care cercetează fenomenele sau faptele de cultură sau civilizație la două nivele comportamentale: unul comunitar și altul individual. Metoda poate fi folosită ca un caz particular al metodei eșantionării sau ca un caz complementar al metodei modelării. Această metodă servește, și într-un caz și în celălalt, ca punct de plecare al cercetării științifice bazate pe metoda analizei ecologice. V. *anchetă, cercetare complexă, cercetare colectivă, eșantion etnologic, ecologie culturală, model etnologic.*

CEREMONIE — formă de activitate de cult sau laică, reglementată în vederea unei consacrări sau a unei confirmări solemne, periodice sau ocazionale. În primul caz este vorba de **c.** *sacră* (magico-mitologică sau magico-religioasă), în al doilea caz de **c.** *profană* (civilă, administrativă, militară). **C.** *sacră* nu trebuie confundată cu *ritualul**, deși există unele tendințe de substituire reciprocă a termenilor. Iar **c.** *profană* nu trebuie confundată cu *eticheta* propriu-zisă. **C.** *sacră* evoluează mai lent decît **c.** profană. Relicte și reminiscențe ceremoniale sacre s-au păstrat în obiceiurile legate de ciclul vieții (naștere, nuntă, moarte) sau de unele sărbători calendaristice (de muncă, confesionale, comemorative etc.), paralel cu riturile corespunzătoare, care în vremea noastră și-au pierdut semnificația inițială. Forma de **c.** sacră sau profană determină conținutul echivalent al ansamblului ceremonial. În ceremonial intră toate manifestările simple sau complicate, scenariile modelate de tradiție sau improvizate ocazional, convențiile statutate și regulile comportamentale. În structura ei socială, **c.** profană poate fi *populară* sau de *curte domenială*, după ocazia și semnificația ce i se atribuie și după amploarea și fastul acordat. Formele de ceremonial profan popular sînt consemnate în datine, cutume și tradiții ce țin de ocazii solemne din viața familială, profesională sau comunitară a societăților de tip etnic. Iar formele de **c.** profană de curte domenială sînt cele consemnate parțial sau integral de acte de cancelarie, protocoale și alte documente scrise. În eticheta sărbătorilor sînt incluse elemente de ceremonial (Emily Post, *Etiquette in Society*, 1969), Protocoalele diplomatice se bazează îndeosebi pe ceremonial *(Protocoalele ceremonialului împărătesc al Sublimei Porți)*. Cărțile de ceremonial perfectează și difuzează toate subtilitățile **c.** (Constantin Porfirogenetul, *Libri duo cerimoniis Aulae Byzantinae); Ceremonial* [Î li] chinez; Inazo Nitobé, *Le Bushido*, 1927; Baldasar Castilione, *Il Cortegiano* etc.) Corelația între **c.** profană de curte și ideologia corespunzătoare a preocupat pe istoricii culturii (Gustav Karlsson, *Idéologie et cérémonial dans l'épisolographie byzantine*, 1959). Asupra **c.** profane populare și de curte la români au scris: Dimitrie Cantemir (în *Descrierea Moldovei)*, Sim. Fl. Marian *(Sărbătorile la români)*, Tudor Pamfile *(Sărbătorile la români)*, N. Iorga *(Istoria Românilor)*, C-tin C. Giurescu și Dinu Giurescu *(Istoria Românilor)*, Dan Simonescu *(Literatura românească de ceremonial. Condica lui Gheorgachi*, 1939). *V. profan, rit, ritual, ritologie, sacru.*

CHEIROSOFIE (χειρος = dansator + σοφια = înțelepciune) — termen care semnifică *filo-*

sofia dansului. În concepția grecilor antici, dansul era înainte de toate o stare de spirit, o modalitate de gîndire, o expresie filosofică. **C.** întregea modalitățile de introspecție chinestezică, ilustrativă, simbolică. În prezent, **c.** nu interpretează calofiliile (adică mișcările simetrice, armonice, echilibrate, socotite perfecte) în dans, ci proteismul cheirotic (metaforele, disarmoniile, secvențele statice, intranscriptibilul etc.). V. *etnocoregrafie*.

CHESTIONAR — listă sistematică de întrebări orînduite logic, privitoare la o anumită temă de studiat, pe teren sau în laborator, conform scopului urmărit. **C.** poate fi *deschis*, susceptibil să includă oricînd noi întrebări de încadrare sau amănunt, și *închis* cu răspunsurile previzibile sau fixate în prealabil (prezent, absent; foarte bine, bine, satisfăcător, indiferent etc.). Cînd se referă la o anumită categorie de cercetări, socotite reprezentative și caracteristice, atunci **c.** este *tipic*, iar cînd este improvizat, ad-hoc, atunci este considerat *atipic*. Pentru sondajele de opinie, **c.** poate fi *verbal* și, uneori, *scris*. Orice **c.** trebuie să fie însoțit de expunerea de motive, pentru care este alcătuit și de instrucțiuni privitoare la tehnica de aplicat. V. *anchetă*.

CIBERCIVILIZAȚIE — civilizație preconizată a fi programată și executată cu mijloace cibernetice. Se referă la piesele create de mașini după parametrii presupuși a aparține civilizației automatizate a viitorului. În această categorie intră toate elementele unor obiective, instalații și amenajări concepute mecanografic și realizate mecanic de mașini dirijate cibernetic. Se ramifică în atîtea domenii de producție cîte activități poate include civilizația și anume: *ciberconstrucția, ciberdinamica rutieră, ciberalimentația, ciberdiagnosticul medical, cibertranslația literară* etc. **C.** este o problemă de *sociologie politică*, de *etnologie informațională** și de *prognoză etnologică**. Cu studiul aspectelor sociale s-au ocupat, de la Norbert Wiener *(Cybernétique et Société*, 1962) încoace, toți cibernecticienii care și-au propus ca obiect anticiparea formelor de viață materială a viitorului.

CIBERCULTURĂ — cultură care se preconizează a fi programată și executată de mașina cibernetică. Este vorba de o presupusă viitoare cultură mecanografică. În această categorie intră: *cibersculptura, ciberpictura, cibermuzica, cibercoregrafia* etc. Este o problemă de *sociologie culturală**, de *etnologie informațională** și de *prognoză etnologică**. V. *cibercivilizație*.

CIRCUMAMBULAȚIE — mers în cerc; *rit** efectuat în jurul unor făpturi, obiecte, așezări, forme de relief (movilă, cîmp, pădure, lac) pentru a apăra (apo-

tropaic) sau pentru a consacra (tropaic) prin determinare, izolare și potențializare, subiectul care efectuează sau obiectul asupra căruia se efectuează ritul. **C.** este, după natura ritului, simplă sau complexă, individuală sau colectivă, ezoterică sau exoterică, diurnă sau nocturnă. Consacrarea muncilor agricole la romani se făcea la 29 mai, de arvali, printr-o triplă **c.**, după care se sacrificau oi și tauri și se cîntau *carmen arvalae* (imnuri sacre). În evul mediu, în timpul marilor epidemii de ciumă și holeră, satele și orașele încă neatinse de boală efectuau rituri de **c.** pentru a preîntîmpina și opri teribilul flagel. O formă străveche de **c.** la români era hora, jucată la naștere, la nuntă și la moarte, cu valoare de „rit de apropriație", de „rit apotropaic" și de „rit de expiere". V. *rit, ritologie.*

CIVILIZAȚIE — formă a activității creatoare, care se referă la produsele tehnicii (artefacte, unelte, mașini, arme etc.), la bunuri materiale (alimente, veșminte, locuințe etc.), ce urmărește să satisfacă nevoile biosociale ale omului și să pună pecetea umană pe *mediul ambiant**. Concept fundamental pentru etnologie care derivă din conceptul *cultură** și care împreună cu acesta se referă la *una și aceeași activitate creatoare globală, unitară, organică și indestructibilă.* Etnologii separă artificial conceptul de activitate creatoare în *cultură**, și **c.**, numai din punct de vedere *didactic*, pentru analiza formelor și aspectelor particulare ale acestei activități creatoare globale. Ei urmăresc să determine *dominanta structural-funcțională* a creației populare, pe plan istoric. Conceptul de **c.** a căpătat accepții multiple: 1. totalitatea activităților materiale ale unei comunități sociale de tip etnic, desfășurate în așezări urbane (cetăți, orașe și metropole). În acest sens **c.** se confundă inițial cu *civitatea* și apoi cu *urbanitatea*; 2. sistemul de activități materiale ale unei societăți istorice date, care umanizează mediul ambiant natural și creează, cu mijloace tehnice, un *mediu ambiant artificial.* **C.** semnifică în acest caz organizarea așezărilor, locuințelor și muncii domestice, și aceea a ocupațiilor de bază și meseriilor anexe industriei și economiei comunitare și tehnicilor specifice de producție. În această a doua accepție termenul s-a folosit și pentru desemnarea *echilibrului ecologic* în condițiile extinderii vieții umane. Deosebirea între **c.** *urbană* și **c.** *sătească* nu a fost enunțată, în această perspectivă, decît în funcție de nivelele de evoluție materială a organizării economice și demografice a așezărilor, nu de conținutul lor concret, deoarece atît orașul, cît și satul promovează forme de viață materială convergente în condițiile unei societăți istorice date. Fiind comună tuturor categoriilor de activități social-istorice, **c.** marchează, prin însuși patrimoniul

ei de bunuri, perimetrul unei *occumene**, care cu timpul s-a extins de la nucleele ei arhaice la întregul *habitat** uman; 3. stadiu al evoluției societății umane concepute la cel mai înalt *nivel tehnic*, care prin structura ei depășește stadiile sălbăticiei și barbariei. În acest sens, **c.** a fost împărțită în trei substadii succesive: cel inferior, cel mediu și cel superior, după numărul descoperirilor și invențiilor care l-au eliberat pe om, treptat, de sub dominația naturii, și după însumarea cuceririlor spiritului uman într-un patrimoniu de bunuri și valori materiale. Această accepție a fost dată termenului de către L.H. Morgan, iar Fr. Engels i-a conferit o audiență universală. Istoricii au periodizat **c.** după structura social-economică a perioadelor mari de timp și a epocilor corespunzătoare. Pînă la apariția industriei manufacturiere și apoi a celei mecanice, formele de **c.** cunoscute au fost înglobate de etnologia occidentală într-un concept comun de **c.** *preindustrială*, confundată adesea cu **c.** *tradițională*. **C.** preindustrială este succedată în timp de **c.** *industrială*, care la rîndul ei va fi succedată de **c.** *postindustrială*. Termenii de **c.** *mecanicistă* și **c.** *modernă* sînt sinonimi cu cei de **c.** industrială. Termenul de **c.** *postindustrială* a fost stabilit pe baza prognozei generalizate asupra modului de viață în viitor, la nivelul întregului sistem de științe și tehnici sociale; 4. „forma cea mai înaltă a culturii" în istoria științei contemporane, forma supremă de activitate creatoare de bunuri spirituale, care reflectă activitatea productivă de bunuri materiale; sistemul de activități creatoare ajunse la echilibru prin ordonanță internă și închegarea unui ciclu evolutiv. În acest caz, creația de bunuri spirituale este numai o altă fațetă a creației de bunuri materiale sau a așa-zisei „culturi in actu" (Al. Tănase); 5. faza de descompunere a culturii, „stadiul ei final de evoluție", etapa de obosire și senilitate creatoare a oricărei culturi, în care creația spirituală stagnează prin cristalizare (O. Spengler). Această interpretare ține de *morfologia culturii** și este, în esența ei, o variantă idealistă a conceptului de **c.**; 6. amploarea tehnicității și eficienței în domeniul producției economice de masă, a producției de bunuri și valori materiale la nivelul necesităților social-economice crescînde. **C.** *socialistă* urmărește lichidarea deosebirilor dintre sat și oraș, dintre munca fizică și cea intelectuală, crearea unei societăți unitare și multilateral dezvoltate și a unui om conștient de capacitatea lui creatoare și de rolul lui de făptură superioară pe pămînt. Cu toată această multiplicitate de accepții, conceptul de **c.** nu poate fi separat și definit fără cunoașterea și completarea lui cu conceptul de *cultură*, pentru că, în

fond, ambele exprimă laolaltă cele două fațete ale uneia și aceleiași activități creatoare, globale, organice, unitare și indestructibile. Înglobînd **c.** și cultura într-o activitate creatoare superioară, etnologii urmăresc să surprindă în polivalența acestei activități predominarea unui aspect asupra celuilalt în modurile și stilurile de viață. În literatura străină de specialitate, studii referitoare la **c.** au scris: A. J. Toynbee *(Civilization on Trial,* 1948); *Hellenism the history of a Civilization,* 1959); R. Richta (în colectiv, *Civilizația la răscruce,* 1970); A. Pelletier, J. J. Goblot *(Materialismul istoric și istoria civilizației);* A. Toffler *(Șocul viitorului,* 1973); iar în literatura română: Nicolae Bagdasar *(Teoreticieni ai civilizației,* 1969); Mihai Drăgănescu *(Sistem și civilizație,* 1976); Al. Tănase (coord.) *Civilizația socialistă și valorile ei Preliminarii,* 1975; *Coordonatele valorice ale civilizației socialiste,* 1976). V. *civilizație sătească, socialistă, tradițională, urbană;* ◆*cultură.*

CIVILIZAȚIE ARHAICĂ v. *arhecivilizație.*

CIVILIZAȚIE ARHEOLOGICĂ — **1.** (în sens restrîns) aspect, fragment, element de viață materială din patrimoniul unui grup uman relevat de săpături arheologice sistematice. **C.a.** nu stabilește totdeauna legături firești între obiectele descoperite sau fragmentele de obiecte (așa cum acestea reies din inventarul săpăturilor) și creatorii acestora (care fac parte dintr-un grup etnic), decît în subsidiar și ipotetic. Aceasta pentru că **c.a.** relevă modalitățile de producție economică, caracterele presupuse esențiale ale tehnologiei producției și folosința aproximativă a pieselor descoperite. Prin interpolări, comparații, analogii și ipoteze se definesc indirect trăsăturile dominante ale modului de viață propriu complexului sau unității sociale prefigurate de obiectele descoperite și relațiile lor funcționale; **2.** (în sens larg) orizontul circumscris al unei civilizații ce aparține unui grup presupus creator sau consumator al bunurilor descoperite, rezultat din comparația încrucișată a cercetărilor stratigrafice cu cele conjectural-funcționale și cu cele ale complexului de nevoi sugerate de convergența cercetărilor. V. *arhecivilizație, civilizație, cultură.*

CIVILIZAȚIE INDUSTRIALĂ — formă de civilizație ce ține de modul de viață industrial. Studiul **c.i.** presupune analiza faptelor la trei nivele cronologice: la nivelul trecutului (apropiat sau îndepărtat) pentru a sesiza conținutul ei preindustrial, la nivelul prezentului (în permanentă mișcare) pentru a sesiza **c.i.** propriu-zisă, și la nivelul viitorului (apropiat sau îndepărtat) pentru a sesiza conținutul prospectiv al unor stări presupuse

postindustriale. *Civilizația preindustrială* a fost identificată uneori cu *civilizația primitivă**, alteori cu *civilizația arhaică** și de cele mai multe ori cu *civilizația sătească** tradițională. Civilizația preindustrială a fost, și în parte mai este, la unele popoare, bazată întîi pe o economie domestică și apoi pe o economie autarhică, de factură agro-pastorală sau pastoral-agricolă și redus meșteșugărească. **C.i.** se formează odată cu apariția și dezvoltarea producției industriale ca ramură principală a economiei naționale. Ea își pune amprenta în grade și forme distincte, atît asupra mediului urban, cît și asupra mediului rural. Procesul de formare a **c.i.** urmărește etapele industrializării economiei naționale prin trecerea de la o formă de economie industrială la alta. În general reflectă două stadii distincte ale industrializării: primul care se referă la structura și particularitățile industrializării capitaliste și al doilea care se referă la structura și particularitățile industrializării socialiste; iar modelele de viață corespunzătoare sînt diferențiate în contextul național (într-un fel pentru națiunea burgheză și în altul pentru națiunea socialistă). *Civilizația postindustrială* este aceea presupusă a rezulta după completa industrializare a economiei naționale și dezvoltarea în viitor (apropiat sau îndepărtat) a unui nou mod de viață materială, pe măsura nevoilor omenirii întregi. V. *civilizație, civilizație urbană.*

CIVILIZAȚIE SĂTEASCĂ v. *civilizație tradițională.*

CIVILIZAȚIE SOCIALISTĂ — **1.** în sens general, tip nou de civilizație proprie societății socialiste; **2.** în sens restrîns, formă de civilizație care diferă de la o țară socialistă la alta, datorită structurilor, etapelor, particularităților și perspectivelor de dezvoltare istorică proprie fiecărei națiuni socialiste. Ceea ce caracterizează fiecare **c.s.** este „conștiința științifică și filosofică de sine" a fiecărei societăți socialiste luate în parte și, totodată, a întregului sistem de societăți socialiste privite în ansamblu. Orice societate socialistă presupune, în linii mari, trei etape de dezvoltare: etapa creării societății socialiste propriu-zise, etapa superioară, a societății socialiste multilateral dezvoltate, și etapa finală, a societății comuniste. Fiecărei etape îi corespunde o treaptă de dezvoltare a **c.s.**, adică un mod de muncă și de viață, un stil de creație și consum al bunurilor de civilizație. În esența ei, societatea socialistă creează toate condițiile materiale și spirituale pentru „afirmarea multilaterală a personalității umane, pentru valorificarea energiei maselor populare în slujba progresului general și construirea conștientă de către popor a propriei sale istorii". În acest con-

text ideativ, faptele de civilizație devin sincronice, unitare și dinamice, devin un cadru în care se dezvoltă armonic un nou model uman de viață, cu posibilități de afirmare socială multilaterale, un nou sistem de valori axate pe muncă, comportament etic și o viață calitativ superioară. Studiul **c.s.** a fost întreprins recent în două volume colective, coordonate de Al. Tănase, *Civilizația, socialistă și valorile ei* (1975).

CIVILIZAȚIE TRADIȚIONALĂ — patrimoniu de bunuri și valori materiale proprii unei comunități etnice, axat pe tradiție și continuitate. **C.t.** este explicată prin: a. teoria persistenței activităților materiale ale unei comunități etnice străvechi în funcție de mediul ambiant, de însușirile ergonomice, de capacitatea de creație propriu-zisă etc. În contextul **c.t.**, pe lîngă unele bunuri și valori materiale ce se mențin ca atare, intră și *relicte etnografice**, *antichități** și *supraviețuiri** ale bunurilor și valorilor materiale în parte dispărute; b. prin teoria caducității sau a imitației de către popor a unor forme de bunuri și valori materiale create de clasele suprapuse. Această teorie se sprijină pe concepția *Gesunkenes Kulturgut*-ului a lui Hans Neumann (în *Primitive Gemeinschaftskultur*, 1921), conform căreia „orice bun material popular este o imitație sau o rămășiță a unui fost bun material elaborat de o clasă suprapusă". Teoria lui Hans Neumann se sprijină pe o interpretare greșită a interdependenței și influenței reciproce a elementelor și proceselor ce țin de bunuri și valori materiale ale claselor sociale ce alcătuiesc unitatea dialectică a unui popor sau națiuni. **C.t.** se confundă uneori cu *civilizația sătească*. Termenul însă include și alte semnificații. În vremea noastră s-a extins și la *civilizația urbană**, îndeosebi pentru orașele care acumulează în urma lor secole și milenii de istorie. Astăzi se vorbește tot mai mult de tradiția orașelor „eterne" (Roma, Atena, Bagdad, Calcutta, Beijing etc.), de tradiția marilor metropole ale lumii (Tokio, Paris, Londra, New York, Moscova etc.). V. *autohton, arhecivilizație, civilizație*.

CIVILIZAȚIE URBANĂ — patrimoniu de bunuri materiale propriu unei comunități urbane. Cu tot caracterul lui pleonastic *(urbs* repetă conținutul lui *civitas)*, termenul **c.u.** s-a impus în terminologia științelor social-istorice ca un concept nou, cu audiență în lumea oamenilor de știință contemporani. **C.u.** prezintă numai o parte, un aspect al modului de viață a unei comunități etnice sau a unui popor. În configurația ei intră cu precădere: — tipul de așezare urbană: tîrg, cetate, burg, fauburg, oraș, municipiu, conurbație, metropolă (megapolă sau oecumenopolă); — structura internă a așezării urbane (așezare cu un

singur centru radial sau cu mai multe centre, în vatra cărora sînt dispuse pieţele cu magazine, edificiile publice şi instituţiile social-administrative şi economico-culturale); — structura externă a aşezării (cartiere suburbane, mediul ambiant în care este plasată aşezarea, terenurile de cultură agro-pastorală sau de producţie meşteşugărească-industrială, necropole, căi de comunicaţie etc.); — procesul de mişcare demografică în aşezare (populaţia fixă, flotantă şi de tranzit, migraţia profesională); — gradul de *accivilizaţie** al aşezărilor urbane (prin urbanizarea unei aşezări rurale sau prin ruralizarea unei aşezări urbane; — omogenizarea populaţiei şi a modului de viaţă în comun; — uniformizarea aspectelor materiale ale vieţii (construcţii, port, alimentaţie, mijloace de comunicaţie tehnica schimburilor etc.); — diversificarea profesională paralel cu noi activităţi spirituale; — comportamentul eliberat de constrîngerile religioase, de superstiţii şi credinţe, de cutume şi uzanţe perimate; — stilul de viaţă, degajat, emancipat, dinamic, receptiv la tot ceea ce este nou, abordabil şi agreabil, la modă, cotidian. **C.u.** este o parte istorică a civilizaţiei unui popor, care se întregeşte cu civilizaţia sătească. După compoziţia economiei unui popor se poate defini gradul de **c.u.** Dacă poporul posedă o economie agro-pastorală, predomină la el *civilizaţia sătească* (CS), dacă posedă o economie meşteşugărească-industrială, predomină o *civilizaţie industrială* (CI). Se înţelege că aceste caractere sînt dominante, nu exclusive. Civilizaţia globală a unui popor (CG) va cuprinde în ecuaţia ei, la un anumit moment istoric:

$$CG = \frac{CS}{60\%} + \left(\frac{CU}{30\%} + \frac{CI}{10\%}\right),$$

sau:

$$CG = \frac{CS}{25\%} + \left(\frac{CU}{35\%} + \frac{CI}{40\%}\right).$$

Nu trebuie uitat faptul că în ecuaţia menţionată, între *CU* şi *CI* nu se mai pune în vremea noastră semnul egalităţii, ceea ce înseamnă că în calculul acesta virtual nu trebuie să intre omologarea *CU* cu *CI*, ci numai analogia şi interdependenţa acestora. V. *civilizaţie, civilizaţie industrială, civilizaţie sătească, civilizaţie tradiţională.*

CLAN — **1.** familie mare, spiţă de neam sau gintă. Membrii unui **c.** erau iniţial consanguini, duceau acelaşi mod de viaţă familială şi se considerau fraţi. Totuşi fraternitatea lor nu era egală. Membrii fiecărei generaţii se considerau între ei fraţi buni, iar generaţiile diferite ale aceleiaşi secvenţe clanice se considerau cofraterne. Din această cauză în **c.** era permisă *exogamia*. Făcînd parte din aceeaşi familie, membrii **c.** purtau acelaşi *cognomen*. Numele lor generic era colectiv, nu individual.

El exprima însemnul sau blazonul, care uneori se confunda cu *totemul** colectiv. Acesta era figurat pe corpurile oamenilor, pe arme și locuințe. Heraldica clanică era sacră și releva subdiviziunea internă pe generații de fraternitate. **C.** poseda un teritoriu comun, care avea hotare neutre, un fel de „țări ale nimănui", zone de cules pro usele naturii sau de recoltat produsele muncii colective și una sau mai multe așezări cu vetre sacre și sanctuare sub cerul liber. Drepturile și datoriile membrilor **c.** au fost statutate etico-juridic după descendența maternă sau paternă. Sensul acesta al conceptului de **c.** a fost inițial folosit de L. H. Morgan *(Ancient Society,* 1877), apoi preluat și dezvoltat de Fr. Engels *(Originea familiei, a proprietății private și a statului,* 1884); **2.** echivalentul *tribului,* într-o accepție mai nouă, în care noțiunea de descendență etnică este înlocuită cu noțiunea de apartenență etnică; **3.** (figurat) grupare socială caracterizată prin trăsături spirituale particulare și interese comune de viață. Acest tip de grupare clanică a fost numită și *coterie**. V. *fratrie.*

CLIMAX CULTURAL — termen care exprimă: — **1.** gradul de culminație, apogeul unei culturi în aria ei naturală, prin diversitatea realizărilor pe toate planurile creației; — **2.** gradul de iradiație al unei culturi în afara ariei ei culturale. **V.** *arie culturală, convergență.*

CLIROMETRIE — disciplină metrică, care studiază istoria economiei din punct de vedere cantitativ. **C.** se bazează nu pe *econometria* prezentului, ci a trecutului, apropiat sau îndepărtat, pentru a stabili *retrognoze,* care să stea la baza *prognozelor.* Paralel cu datele oficiale furnizate de statisticile de stat, **c.** folosește și date neoficiale, consemnate faptic de tradiție, pentru a descoperi relații între măsurarea fenomenelor economice din trecut și explicația lor științifică pentru viitor. Studiul clirometric al acestor serii de date cantitative referitoare la trecut vizează reconstituirea sistemului social de activități din care au fost extrase, prin elaborarea unor modele deductiv-matematice și aplicarea tehnicilor econometrice la procesele de viață materială trecute, prin interpolarea unor indicatori necunoscuți, referitori la perioada economică ce posedă indicatori cunoscuți, și analiza „contrafactuală" cantitativă a tuturor acestora. Clirometricienii susțin că istoria tradițională a civilizației și culturii popoarelor e plină de contradicții materiale și spirituale, de acte și idei contrafăcute facil. În fond, **c.** urmărește să analizeze ce s-ar fi întîmplat dacă n-ar fi existat condițiile istorice cunoscute, ce curs ar fi luat faptele și procesele reale prin așa-zisa „economisirea lor socială". Cercetările ei nu caută să formuleze răspunsuri absurde în legătură cu evoluția probabilă în trecut, cît să aproxime-

ze și alte forme ce ar fi putut avea loc, prin inducții matematice promovate de analiza indicatorilor necunoscuți. Metodele și tehnicile de cercetare ale **c.** sînt folosite pentru a elimina carențele de interpretare unilaterală a datelor și a da o nouă orientare explicației. În aceste condiții, **c.** tinde să devină o disciplină aplicativă, care să contribuie la cercetările dialectic-retrospective de *etnometrie**. V. *ucronie*.

COMERȚ MUT — formă elementară de schimb economic în societățile retardate contemporane (în Africa la pigmei, în Asia la veddasi etc.). Părțile angajate în **c.m.** nu se cunosc între ele decît indirect, după interstițiile teritoriale în care se produce schimbul. Obiectele de schimb nu se cunosc dinainte, dar trebuie să corespundă calitativ și cantitativ nevoilor stringente ale celor interesați și să-și găsească echivalențe valorice în procesul schimbului. Din acest punct de vedere, **c.m.** este egalitar și reciproc avantajos pentru părțile contractante, deși schimbul este, practic, prin natura lui, inegal. Fiecare dă ceea ce are și primește în schimb ceea ce i se oferă. Nu există tranzacții și tocmeli pe obiecte, ci numai refuzuri totale sau parțiale, pe oferte și solicitări. **C.m.** reflectă un mod de viață arhaic, la baza căruia stă principiul *do ut des*. V. *etnologie economică*.

COMPLEX CULTURAL — **1.** concept care exprimă reflectarea unei culturi printr-un sistem de componente, relevate de rezultatele cercetărilor efectuate pe teren, în laborator sau muzeu; **2.** grupare aleatorie sau sistematică a unor elemente culturale care prezintă trăsături relativ comune de ordin tematic sau stilistic. **C.c.** este o unitate culturală rezultată din integrarea sau modelarea trăsăturilor comune de creație sau din coexistența lor mutuală într-o *arie culturală** sau într-un context cultural. Într-un **c.c.** toate piesele descoperite întîmplător sau sistematic (într-o necropolă, așezare, zonă etc.) pot determina conținutul unei culturi limitate în timp și spațiu, pot exprima morfologic aspectele conjecturale ale acestei culturi; în baza lor se poate reconstitui aproximativ structura culturii locale din care acestea fac parte integrantă sau se pot modela aspectele esențiale ale culturii. Termenul a migrat din etnologia europeană în cea americană și constituie actualmente o problemă teoretică de bază a *antropologiei culturale**, a arheologiei, sociologiei culturii etc. V. *simplex cultural*.

COMUNICARE — proces de transmitere a unor cunoștințe, a unui conținut spiritual sau material prin mijloace simple, naturale sau artificiale, comun ființelor superioare. Transformarea cunoștințelor în bunuri și în valori culturale este un proces psiho-social propriu omului. Circulația și transferul de cunoștințe se realizează prin mij-

loace de **c.**, unele comune și animalelor (limbajul emotiv și subiectiv) și altele proprii omului (limbajul articulat, limbajul ideativ și limbajul simbolic). În compoziția **c.** intră ca factori: cunoașterea individuală, formularea obiectului cunoașterii, modul sau vehiculul de **c.**, mesajul inclus în **c.**, receptarea cunoașterii și efectele ei în mediul cultural de receptat. Procesul **c.** prezintă trei momente constitutive: exprimarea cunoașterii prin simboluri, performanța **c.** și decodificarea mesajului. Desfășurarea **c.** este uneori întreruptă de intermediari (sociali, economici, culturali) care se interpun între cei doi poli (emițător și receptor), deconectînd releul, tulburînd impulsurile și degradînd repertoriul. Tulburarea **c.** nu înseamnă totdeauna alterarea fondului, ci uneori îmbogățirea lui, datorită intermediarilor, însă aceasta este o situație excepțională. Dealtfel prin transmitere se perfectează sau se alterează totdeauna ceva. Intermediarii duc prin forța lucrurilor la transformarea **c.** *solitare* într-o **c.** *repetitivă* și a **c.** *simbolice* într-o **c.** *tehnică*. Formele cele mai elaborate ale **c.** au fost definite după tehnica producerii lor și anume: **c.** *reflexivă*, **c.** *intenționată* și **c.** *sintactică*. În fond toate aceste forme pot fi reduse conceptual la: **c.** *tehnică* și **c.** *simbolică*. Prin **c.** *tehnică* se înțelege vehicularea ultramodernă, mecanografică a cunoștințelor, adică transmiterea lor obiectivă, intactă, nealterată de la emițător la receptor. Procesul **c.** *tehnice* este de obicei unilateral, pentru că este realizat prin intermediul mașinilor de calculat operațional, de calcul informativ și de emisie-recepție. De aceea astăzi **c.** *tehnică* a luat un avînt deosebit în industrie, comerț, în cultura mass-media etc. Prin **c.** *simbolică* se înțelege vehicularea tradițională și modernă de cunoștințe sub forma *sub-clasei semnului*, care este *simbolul*. Din acest punct de vedere **c.** *simbolică* poate suferi modificări substanțiale de sensuri, de interpretări, de valori, pe care le dobîndește în procesul ei psihosocial, de la un individ la altul, de la un grup etnic la altul, de la o comunitate etnică la alta etc. Numai așa se explică de ce T. Parsons identifică „elementele simbolice ale culturii tradiționale" cu toate obiectele culturii, cu toate valorile culturii (cutume, tradiții, credințe, idei etc.). Procesul **c.** *simbolice* este bilateral, deoarece între emițător și receptor au loc schimbări reciproce de cunoștințe, în condiții proprii fiecărei **c.** în sine. Teoria **c.** a inspirat și influențat statistica informațională care la rîndul ei s-a dovedit un instrument de cercetare în întregul sistem de științe contemporane, în științele naturii, în științele tehnice și în științele social-istorice sau umaniste. **C.** a devenit în vremea noastră o formă de culturalizare populară. **C.** *de masă* (masa communications

media), nu este altceva decît „suma mijloacelor tehnice de transmitere în masă (teatru, cinema, radio, televiziune, ziare etc.) a informațiilor culturale la nivel mediu". **C.** *de masă* difuzează în popor aspectele și elementele standardizate ale culturii contemporane.

COMUNITATE — **1.** formă de societate elementară care anticipează societatea evoluată propriu-zisă, în care apar la proporții „scalare" reduse aceleași note caracteristice (arie teritorială, stabilitate materială comună și coeziune de interese spirituale, mod de viață omogen, concepție unitară despre lume, autolimitare etc.). **2.** grupare sau asociație integrată în societate care posedă un statut, forme de organizare și de activitate, un scop precis (comunitate morală, religioasă etc.). Prin conținutul ei, **c.** (1) capătă mai multe sensuri: **c.** *socială* — grupare socială simplă, de ordin primar, în care oamenii se află în relații de familie, de rudenie, de vecinătate, profesionale, confesionale etc. Unii sociologi atribuie **c.** un *caracter presocial*, anterior constituirii societății bazate pe clase sociale. **C.** este în acest caz o „solidaritate organică" (E. Durkheim). Alții îi atribuie un caracter permanent de „sociabilitate umană", anterior, concomitent și posterior societăților împărțite pe clase sociale. În acest caz, **c.** este nucleul oricărei grupări umane bazate pe acțiunea legilor sociale obiective; **c.** *primitivă* — grupare socială care trăiește într-o arie geografică determinată și prezintă structură de rudenie precisă, un mod de producție ce ține de economia naturală, itinerantă sau sedentară, o formă rudimentară de civilizație, un început de cultură, tradiții și credințe proprii, grupare care duce o viață simplă, supusă tuturor vicisitudinilor legilor naturii; **c.** *de vîrstă, sex* și *interese* (ocupații, profesiune etc.) — formă diferențiată de organizare a unei comunități primitive. Grupările umane fundate pe **c.** de vîrstă, sex, ocupație sau profesiune stau la baza vieții social-culturale a popoarelor contemporane retardate din Oceania, Africa și America și au stat probabil la baza vieții popoarelor din perioada primitivă. **C.** de vîrstă, sex și interese se organizează pentru riturile de trecere (de la o vîrstă la alta, de la o stare socială la alta, de la un comportament sexual la altul, de la o formă de activitate productivă primitivă sau arhaică la producția comunitară, de la viața profană la aceea sacră; de la naștere la moarte). Activitatea acestor forme de comuniune se desfășoară în incinte considerate sacre: grote, luminișuri de păduri, culmi de munte, case speciale (ale bărbaților, fetelor, societăților secrete), în timpul nopții sau ziua; **c.** *sătească* — formă de societate agro-pastorală sau pastoral-agricolă, organizată pe vecinătăți, proprie evului mediu —

în Europa și Asia — cu un teren diferențiat, conducere obștească, obiceiuri și tradiții comune. **C.** sătească face parte integrantă dintr-o **c.** etnică. Echivalentă pentru perioada modernă și contemporană este **c.** *rurală:* **c.** *urbană* — formă de societate mixtă proprie cetății sau orașului, feudal și modern; **c.** *etnică* — grupare umană fondată pe sentimentul originii comune, pe comuniunea de limbă, de viață naturală, de creație în domeniul civilizației și culturii, pe primatul tradiției, al „autenticității" și „specificității", pe congruența unui stil de cugetare și creație în domeniul activităților materiale și spirituale. **C.** etnică poate fi caracterizată sub raport material printr-o economie integrată, organică, închisă, de producție proprie consumului intern, autarhică, în care raporturile sociale nu prezintă încă stratificări tranșante, antagonice și privilegii de clasă, ci numai diferențieri de pături sociale. În general, ea îmbină autarhia economică cu autarhia culturală. **C.** etnică poate fi stabilă sau instabilă. Stabilă *(etnia*)* — cînd este fixată pe un teritoriu anume, posedă o civilizație și o cultură particulară, o limbă mai mult sau mai puțin diferențiată de a mediului cultural ambiant. Procesul de evoluție al **c.** etnice stabile este lent și constant. Structura ei se caracterizează prin asimilare și integrare. Spre deosebire de aceasta, **c.** etnică instabilă este provenită din imigrarea accidentală sau constantă, teritoriul ei fiind un *condominium* tolerat, cu civilizația și cultura metisată, cu limba în dezagregare. Procesul de involuție al acestui tip de **c.** etnică este rapid și constant. Se bazează pe divergență și dezintegrare; **c.** *națională* — grupare umană complexă de tip comunitar, bazată pe o structură etno-socială, care apare în perioada medievală (epoca feudalismului în destrămare), se dezvoltă în orînduirea burgheză și capătă semnificații noi în orînduirea socialistă. **C.** națională de tip feudal se deosebește de aceea de tip burghez și ambele de aceea de tip socialist prin structura lor de clasă, gradul lor de omogenizare și rolul ce îl îndeplinesc în procesul istoric al societății. E puțin omogenă și în ea nu apar încă organe și funcțiuni sociale precise. **C.** națională de tip burghez posedă organe și instituții care urmăresc să apere și să promoveze interesele burgheziei. În afara acestei trăsături se caracterizează printr-o comuniune de teritoriu, de limbă, de viață economică, de civilizație și cultură. **C.** națională de tip burghez stă la baza conceptului de *națiune burgheză*, care se formează în procesul revoluției social-politice moderne. În esența ei, *națiunea burgheză* s-a dovedit a fi numai o comuniune de interese economice de clasă și de aspirații de dominare economică. Așa se explică de ce în cadrul orînduirii burghe-

ze s-a emis mai întîi ideea unui europocentrism social-economic, a unei „pan-Europe" (lansate de Kudenhoven-Kalegri), apoi ideea unei „națiuni europene", ca o **c.** suprastatală de integrare națională și dezvoltare economică integratoare. **C.** *națională de tip socialist* este forma cea mai nouă și cea mai avansată de viață social-politică contemporană. Structura ei promovează comuniunea de interese a claselor și categoriilor sociale angajate în edificarea societății noi. Organele și instituțiile ei comunitare devin „forțele motrice principale" ale progresului, în plină revoluție social-politică, științifico-tehnică. **C.** națională de tip socialist stă la baza *națiunii socialiste*. Apariția și dezvoltarea națiunii socialiste se datorește profundelor transformări social-politice în structura și fizionomia societății contemporane. Națiunea socialistă se formează în procesul amplu al revoluției socialiste și al construirii orînduirii noi multilateral dezvoltate. Ea reprezintă „o modalitate de existență și de acțiune colectivă umană" deosebită de națiunea de tip burghez, prin trecerea puterii politice în mîinile clasei muncitoare și aliaților ei, dispariția scindării în clase sociale antagoniste, înlăturarea exploatării omului de către om, odată cu generalizarea relațiilor de producție socialiste, făurirea unei culturi spirituale și istorice despre lume, prin unitatea de interese și aspirații a tuturor cetățenilor, coeziunea și omogenizarea lor moral-ideologică. Pentru națiunea socialistă independența și suveranitatea întregii **c.** naționale sînt condiții esențiale și vitale de dezvoltare internă, de colaborare și conlucrare internațională. Națiunea socialistă urmărește constant ridicarea nivelului de civilizație și cultură a întregului popor în compoziția căruia intră și naționalitățile conlocuitoare, înflorirea multilaterală a întregii entități etnico-sociale, în condițiile edificării socialismului. Astfel națiunea socialistă se ridică pe o treaptă superioară de dezvoltare față de formele istorice de **c.** anterioare sau coexistente și se prezintă „ca întreg, ca totalitate, ca sistem, racordat la marile procese ce-și pun pecetea pe epoca în care trăim" (C. Vlad).

CONCULTURAȚIE — termen (introdus în etnologia cubaneză, de Fernando Ortiz, 1940), care precizează raportul bilateral, reciproc, în impactul dintre două culturi. V. *acculturație, enculturație, transculturație*.

CONEXIUNE INVERSĂ (retroacțiune, *feedback*) — proces complex de comportare a unui sistem (mecanic, organic, social, cultural, artistic etc.) în baza analizei referitoare la interacțiunea și incorporarea informațiilor despre rezultatele anterioare ale sistemului în vederea modificării în viitor a comportamentului acestuia. **C.i.** desemnează, în consecință, și autoreglarea oricărui

sistem de cercetare, dezvoltare și inovație științifico-tehnică. Ea prezintă două aspecte complementare: unul pozitiv și altul negativ. **C.i.** de tip pozitiv intensifică autoreglarea și prin aceasta dinamizează comportarea sistemului; contrariu, **c.i.** de tip negativ diminuează autoreglarea și prin aceasta frînează comportarea sistemului. În toate domeniile de cercetare științifico-tehnică, **c.i.** pledează pentru autoreglarea și interacțiunea dintre teoria experimentală a cercetării și practica experimentului însuși. În aceste condiții autoreglarea și interacțiunea unui sistem de cercetare științifico-tehnică este conformă cu teza materialist-dialectică a interconexiunii dintre fenomenele și faptele materiale, sociale și psihice general-umane. Din punctul acesta de vedere, **c.i.** prezintă aplicații multiple și în domeniul etnologiei. Procesul cunoașterii și recunoașterii unor aspecte majore și complexe, ori minore și simple, ale civilizației și culturii tradiționale sau contemporane se pot realiza și prin mijloace programate. Noile sinteze etnologice rezultate sînt în funcție de asimilarea și prelucrarea programată a vechilor investigații, de numărul, calitatea și diversitatea informațiilor, de descoperirea cauzalității lor dinamice și polivalente, de mișcarea și transformarea dialectică a elementelor de bază ale civilizației sau culturii reflectate parțial sau integral în aceste informații. V. *model matematico-etnologic.*

CONTACT CULTURAL — proces istoric propriu impactului între două culturi, din care rezultă influențe, contaminări și decalcuri culturale. **C.c.** poate fi *redus*, atunci cînd nu se produc perturbări structurale — *comerțul cultural* (importul și exportul cultural), sau poate fi *profund*, atunci cînd se produc modificări structurale — *acculturație**. În prima formă transformările sînt periferice, irelevante, ele îmbogățesc și colorează superficial cultura receptoare; în a doua formă a **c.c.** transformările sînt generalizate și profunde pentru cultura care nu a ajuns la *climax** V. *difuzionism.*

CONTRACULTURĂ — tendință culturală în societatea capitalistă, a unui subgrup social care se opune direct sau indirect, în toate manifestările lui cotidiene acestei societăți. Daniel Bell (*Post industrial Society*, 1973; *Cultural Contradictions of Capitalism*, 1976) susține că în contextul culturii burgheze există mai multe curente culturale paralele, dintre care cele ale *culturii adverse* și **c.** sînt cele mai semnificative. Prin *cultură adversă* el înțelege o cultură imaginativă, care vrea să capete perspective noi prin experimentarea dezordinii, negării și alienării; să se reașeze pe alte principii și în alte forme decît cele actuale. Iar prin **c.** înțelege o falsă revoluționare a mo-

dului de viață a unui tineret neconformist, sub raport social și politic, care refuză să muncească și consumă droguri pentru a-și îmbogăți astfel viziunea asupra vieții. În aceste condiții **c.** este o manifestare pseudoculturală, vulgară, incoherentă, superficială, hedonistă, libertară care ține mai mult de psihopatologia socială. V. *subcultură* (3).

CONVENIENȚĂ v. *cutumă.*

CONVERGENȚĂ — proces omolog asimilării, care are loc între două sau mai multe trăsături etnice, de civilizație sau cultură, cînd acestea se întîlnesc la un anumit nivel al dezvoltării lor. În procesul **c.** se constată o augumentare a asemănărilor, care duce la transformarea paralelă a seriilor de trăsături luate în considerație. Semnificativă este trecerea de la disimilitudini la similitudini și de la similitudini la conexiunea structurală. În domeniul culturii, **c.** a fost sesizată de Franz Boas și considerată drept un proces secundar. În dinamica procesului **c.**, invariabilele tipice sînt reduse la unitatea de măsură a unui neotip care le înglobează și unifică. Studiul **c.** în etnologie pornește de la analiza cauzelor care diversifică fenomenele și faptele cu același conținut, trece la analiza evoluției lor paralele și ajunge la analiza contopirii lor pe planul reducerii la invariante. Metoda cercetării convergente este o cucerire recentă a *etnometodologiei**. Ea urmărește procesul de diseminare a fenomenelor și faptelor de civilizație și cultură prin identificarea centrelor de dispersiune și a centrelor de **c.** Se ajunge astfel la sesizarea unității în varietate și a contopirii varietăților într-o nouă formulă contextuală. Metoda cercetării convergente își propune, în situațiile date, să evidențieze cele două forme de **c.** cunoscute: **c.** nondiferențială, realizată prin analogii în salturi, și **c.** subsecventă, realizată prin omologii coexistente. Cunoașterea tipului de **c.** explică impacturile, contaminările și interferențele culturale. V. *climax cultural.*

COOPERARE CULTURALĂ — acțiune sistematică întreprinsă de UNESCO, din 1960 încoace, în vederea „dezvoltării și întăririi relațiilor de prietenie între state și între popoare". La baza acestei acțiuni stau relații culturale tot mai dezvoltate care au devenit între timp un fenomen de masă. Tinerele națiuni solicită tot mai mult cuceririle științei și tehnicei ce au progresat în unele țari cu o viteză uimitoare și pot veni în ajutorul țărilor în curs de dezvoltare fără a duce la exploatare sau a fonda un neocolonialism. La 4 noiembrie 1966, Conferința generală a UNESCO a adoptat o „Declarație a principiilor cooperării intelectuale internaționale", care se referă la: datoriile, scopurile și principiile cooperării culturale între națiuni.

Conform acestei declarații: 1. „orice cultură are o demnitate și o valoare care trebuie să fie respectate și salvate"; 2. „orice popor are dreptul și datoria de a dezvolta propria lui cultură"; 3. „toate culturile fac parte din patrimoniul comun al umanității"; 4. „națiunile se străduiesc să urmărească dezvoltarea culturii în diversele ei domenii în scopul stabilirii unui echilibru armonios între progresul tehnic și elevarea intelectuală și morală a umanității"; 5. „cooperarea culturală trebuie să se extindă la toate activitățile intelectuale și creatoare, relevate de educație, știință și cultură". În cadrul cooperării culturale internaționale se preconizează combaterea superstițiilor și prejudecăților, a discriminărilor rasiale, respectarea originalității fiecărei culturi, acordarea priorității ideilor și valorilor care sînt de natură să creeze un climat de pace și amiciție între popoare. Prin programul de **c.c.** UNESCO ajută tinerele națiuni să restaureze și prezerve bunurile lor culturale, să fie cunoscut pe plan internațional patrimoniul lor cultural.

COTERIE — **1.** (în sens restrîns, în perioada feudală) asociație spontană de țărani liberi, constituită pentru a ține în frîu, a ajuta sau a moșteni un posesor de pămînt în drepturile lui funciare, sau a obține arenda pămîntului unui senior (laic sau eclezіastic). De aici au derivat mai tîrziu expresiile juridice de *cotă* sau *cotă parte* din munca și din roadele pămîntului revendicat de **c.**; **2.** (prin extensiune, în perioada modernă) orice asociere între mai multe persoane care procedează analog vechii **c.**, pentru a-și apăra interesele comune și de moment. În **c.** pot intra membrii aceleiași spițe de neam, aceleiași categorii social-economice sau aceluiași grup profesional. Studiul **c.** interesează etnologia pentru că relevă unele modele de viață tradițională la popoarele care au creat-o. V. *clan*.

CRONOLOGIE — disciplină auxiliară istoriei, arheologiei, etnologiei etc. care se ocupă cu datarea evenimentelor și materialelor de teren. Datarea materialelor în etnologie se determină ca și în arheologie după: stratigrafia terenului; analiza complexă a structurii materialelor cercetate; tipologia morfologică și stilistică; încrucișarea datelor obținute prin alte metode de cercetare. Cele mai moderne procedee de determinare a **c.** sînt furnizate de analiza arheologică și etnologică a materialelor: structurală, chimică, funcțională etc. **C.** poate fi relativă sau absolută. Relativă — cînd ordinea genezei sau proveniență materialelor este determinată global, pe perioade și epoci mari; absolută, cînd aceeași ordine este determinată pentru fiecare material, luat în parte, pe secvențe de timp bine individualizate. Dintre metodele arheologice care interesează etno-

logia, menționăm: — *metoda arheomagnetică*, care determină cronologia relativă a materialelor după analiza obliterării la căldură a oxidului magnetic de fier, obținut din eșantioanele de materiale luate în considerație; — *metoda colagenului* conținut în fosile, care determină **c.** relativă după analiza prezenței nitrogenului în oasele fosile, alături de fosfatul de calciu, resturi de grăsime și proteine sau colagen. Perioada de putrezire a oaselor nu este uniformă pe glob, ea poate fi măsurată în timp și folosită ca unitate de cronologizare; — *metoda datării prin încrucișare* (cross-dating), care determină **c.** relativă sau absolută (de la caz la caz) după sesizarea legăturilor culturale dintre materialele descoperite. Astfel, dacă în cultura X este descoperit un obiect ce ține de altă cultură, denumită Y, atunci aceste două culturi se presupun corelate sau contemporane; — *metoda dendrocronologică*, care determină **c.** relativă după numărul, variabilitatea și structura internă a inelelor de vîrstă din corpul lemnelor fosile. Ea relevă influența climei asupra structurii fibroase a vegetației în perioade mari de timp luate în considerație ca unități particulare de măsurat; — *metoda testării prin fluor*, care determină **c.** relativ-absolută după cantitatea de fluorină ce se găsește în oasele calcifiate. Cu cît oasele calcificate sînt mai vechi, cu atît ele conțin o cantitate mai mare de fluorină. Acest raport poate fi uneori stabilit cu mare precizie. (**c.** ideală); — *metoda geo-cronologică*, care determină **c.** relativă după schimbările fizice ale pămîntului (în contextul cărora intră elemente și aspecte de *stratigrafie*), ce pot fi observate pentru perioade mari de timp: glaciațiuni, interglaciațiuni, mutații climaterice sau seismice etc. Materialele descoperite pentru perioade sau epoci geomorfologice cunoscute pot fi raportate la etapele marcate în structura pămîntului și transpuse apoi în timp; — *metoda datării prin intermediul obsidianei*, care determină **c.** relativă după măsurarea „opticală" a gradului de rezistență la suprafața unui cristal de obsidiană supus efectelor schimbărilor bruște de temperatură (cum ar fi ninsorile abundente) și la convertirea stratului de hidrat prins pe cristal, în cifre ce exprimă perioade de timp geologic; — *metoda polenologică* (analiza polenului), care determină **c.** relativă a ritmului de creștere a vegetației în epoci îndepărtate după rezistența polenului la alterarea și descompunerea lui în humus. Gradul de rezistență al polenului identifică genurile și speciile de arbori care l-au produs, stadiul de polenizare la vînt și cantitatea depusă. Toate acestea corespund schimbărilor climaterice și influențelor directe asupra vegetației locale; — *metoda potasiu-argon*,

care determină **c.** relativă după cantitatea de K și de izotopi de K^{40}, prin descompunerea Ar^{40}, într-o perioadă îndelungată, calculată electronic la multe milioane de ani, perioadă care poate fi luată drept cadru cronologic pentru calcularea materialelor supuse acestei analize; — *metoda radiocarbon*, care determină **c.** absolută, mergînd cu precizie pînă la secvențe mici de timp, prin analiza radioactivității C^{14} din eșantioanele materialelor analizate; — *metoda termo-luminescenței*, care determină **c.** relativă și absolută (de la caz la caz) după cantitatea și gradul de lumină emisă de un cristal ce posedă alte particule și un număr limitat de crăpături infinitesimale produse în corpul lui într-un interval lung de timp; — *metoda „varve dating"*, care determină **c.** relativă după analiza depozitelor aluvionare ciclice (pe ani, zeci de ani și sute de ani) efectuate de refluxuri sau alte cauze geodinamice, pe malurile joase ale unor ape din regiunile arctice, în care se găsesc materialele supuse analizei. În prezent, **c.** nu se determină relativ sau absolut numai printr-o singură metodă analitică, ci prin corelarea și coroborarea majorității acestora. Prin încrucișarea datelor obținute cu ajutorul metodelor menționate și al altor metode de cercetare, se exercită un control mai sever și se obține o eficacitate mai mare a determinării **c.** științifice.

CULTURĂ — **1.** formă a activității creatoare de valori spirituale (mitologico-religioase, filosofice, științifice, artistice, literare, plastice, muzicale, coregrafice) ludice, de delectare (jocuri de societate, sportive etc.), prin care omul face un salt în natură, își satisface nevoile psiho-sociale, punînd pecetea umană pe mediul ambiant. Inventat de romani, pentru care însemna „cultivarea pămîntului", conceptul de **c.** capătă tot la romani și înțelesul de *mijloc de educație*. Treptat termenul începe să însemne sistem de activități creatoare de ordin spiritual, propriu societății umane. **C.** reprezintă în această ipostază perpetuarea indefinită a unui *salt calitativ* de la ontic la axiologic; **2.** concept fundamental pentru etnologie, care împreună cu conceptul *civilizație** se referă la una și aceeași activitate creatoare, unitară, organică și indestructibilă. Etnologia desparte conceptul de **c.** de cel de civilizație numai din punct de vedere didactic, pentru studiul analitic al aspectelor esențiale ale activității creatoare și numai pentru a sesiza *dominanta* structural-funcțională a acestei activități pe plan istoric. În variantele lui istorice, conceptul de **c.** a căpătat sensuri multiple: — totalitatea activităților spirituale ale unei comunități sociale de tip etnic, care transformă *mediul artificial* de viață uneori în *supra-natură* alteori în *anti-natură*. În aceste două accepțiuni

teoretice, se consideră că omul își depășește prin **c.** propria lui condiție umană; depășire care prin exces poate lua uneori forme aparent antagonice vieții însăși. Teoretic, prin **c.** concepută ca anti-natură, omul se ridică împotriva propriei lui existențe; — starea de spirit creată prin experiență, instrucție și educație seculară. În această stare de spirit intră sistemul de idei, sentimente și acte de voință, temperamentul și caracterul, individualitatea și personalitatea creatorului și consumatorului de bunuri culturale, comportamentul lui social-istoric; — proces creator în care forța spirituală a omului luptă cu forțele naturii pentru a le cunoaște, domina și folosi în propriile lui interese. În acest proces dialectic omul își relevă capacitatea de creație întrecîndu-se pe sine, creînd obiecte inexistente în natură, procese inedite de viață. **C.** este în acest caz izvor de civilizație, *activitatea organizatoare* a unor sisteme de obiceiuri și tradiții integrate într-o zonă anume și într-un proces educațional. În acest sens școala etnologică de la Viena a lui W. Schmidt și W. Koppers socotesc *ariile de cultură (kultrukreiss)* ca limite geografice ale unei forme de **c.**, în funcție de caracterele ei esențiale și elementele ei dominante. Termenul de **c.** converge în această accepție cu cel de civilizație; e *modelul unui ideal social*, implicit sau explicit vieții contemporane date, conceput ca rezultantă teoretică a convergenței tuturor activităților spirituale, permanente sau ocazionale, proiectate în viitor sau, ceea ce este mai semnificativ, ideația acestei proiecții. Din această perspectivă, etnologia studiază comportamentul cultural și personalitatea etnică a unei **c.** În esența ei, **c.** nu este o sumă globală de activități creatoare, de descoperiri și invenții, ci o *structură complexă* care relevă un *sistem particular de organizare a acestor activități*, în care orice element component este solidar cu întregul *(pars pro toto)* și întregul participă la echilibrul părților integrate *(totum pro parte)*. În această modalitate de organizare a activităților creatoare converg: cunoștințele tradiționale populare și cunoștințele științifice consolidate printr-o îndelungă verificare experimentală, filosofia și religia în diversitatea lor categorială, artele cu varietatea lor creatoare (literatura, sculptura, pictura, muzica, dansul) și sportul. În evoluția ei istorică, **c.** prezintă forme proprii fiecărei orînduiri și în cadrul orînduirilor — variante ce țin de fiecare epocă și fiecare formațiune socială. Istoria **c.** începe cu antropogeneza și se cristalizează cu etnogeneza unei societăți. Fiecare **c.** etnică trece prin fazele stabilite de cronologia istorică proprie evoluției particulare a acesteia; primitivă, sclavagistă,

feudală, burgheză și socialistă. Studiul **c.** în structura ei intimă, abstractă, ontică constituie obiectul fenomenologiei culturii, iar studiul formelor ei concrete de la un popor la altul sau la același popor în etape diferite, subiectul predilect al *morfologiei culturii**. Arheologii au restrîns termenul de **c.** la încadrarea cercetărilor lor parțiale, rezultate din inventarele de săpături, care prin conținutul lor pot caracteriza stratigrafic (în spațiu) și morfologic (în timp) o populație necunoscută sau presupusă cunoscută, la cîteva date elementare ale **c.** Aceasta este **c.** *arheologică (Kulturschichten)*: „**c.** ceramicii pictate", „**c.** Coțofeni", „**c.** Hamangia" etc. În acest caz **c.** se referă numai la *orizontul stratigrafie al descoperirilor* unor resturi de obiecte într-o escavație sistematică. În concepția materialist-istorică, **c.** și civilizația sînt două aspecte inseparabile al aceluiași fenomen social-istoric; două laturi ale aceleiași activități permanent-dinamice a vieții sociale, două aspecte ale aceluiași sistem de cunoștințe și practici creatoare. **C.** este, în această nouă accepțiune, o *activitate complexă*, care exprimă conținutul prefacerilor, descoperirilor și invențiilor, realizărilor și valorilor unei epoci istorice, conform legității specifice societății care a constituit-o. Creația culturală este marcată prin trecerea lentă sau violentă de la un fapt material la un fapt spiritual; prin dezvoltarea faptului de **c.** din mediul lui local, restrîns, de creație, într-un mediu general uman, de difuzare parțială sau generală și consum; prin decantarea acestui fapt de cultură în bunuri culturale și valori culturale conform legității specifice și dialecticii practicii social-istorice; prin promovarea bunurilor și valorilor culturale de pe planul realității concrete pe cel al idealului comunității în plină dezvoltare. În acest înțeles, activitatea culturală prezintă mai multe aspecte esențiale: gnoseologic, „de produs cumulativ al cunoașterii"; epistemologic, de produs diferențial al cunoașterii interdisciplinare; logic, de produs abstract al unor forme analitice sau sintetice ale cunoașterii; axiologic, de produs dezideratiy, rezultat al cunoașterii; praxiologic, de difuzare și asimilare a bunurilor și valorilor culturale în afara mediului lor de producere; bionic, de re-creare inginerească a personalităților generatoare de noi fapte de cultură, de noi bunuri și valori spirituale. În societatea socialistă dezvoltarea **c.** nu mai este lăsată la voia întîmplării, ci este orientată, i se imprimă o anumită direcție și sens, este urmărită în evoluția ei. Intervenția activă și conștientă se exercită pe două căi: *prin revoluția culturală** și prin *planificarea economico-culturală de perspectivă*, în baza unei prognoze științifice. În această situație **c.** devine un obiectiv prioritar, un

factor primordial al progresului social și de construcție dinamică, și o parte integrantă a noii societăți, iar *politica culturală* capătă un caracter realist-militant în dezvoltarea multilaterală a societății socialiste. Transformarea conștientă a societății românești actuale se face în concordanță cu cerințele progresului, **c.** și civilizației noi, ale dezvoltării istorice a poporului român și a personalității lui creatoare.

CULTURĂ ARHAICĂ v. *arhecultură*.

CULTURĂ DE MASĂ — **1.** în înțelesul ei popular, este numai o *cultură informativă*, specifică societăților industriale, organizată liber cu ajutorul mijloacelor de comunicare în masă (mass-media), proprii revoluției științifico-tehnice a vremii noastre (ziare, reviste, cărți, radio, televiziune, cinematograf, teatru etc.). Astfel concepută **c.d.m.** coboară și *omogenizează*, *uniformizează* și *schematizează problematica* spirituală pentru a facilita așa-zisa „democratizare a culturii" printr-o pseudo-cultură, o miniculturăă, o subcultură. În acest înțeles, **c.d.m.** este considerată ca fenomen *recurent*, tranzitoriu, necontrolabil, care se produce aparent de la sine, nu discerne cosmopolitul de universal și acționează după legile hazardului; **2.** În înțelesul ei științific, **c.d.m.** este o cultură informativ-formativă, organizată sistematic, răspîndită programat cu ajutorul mass-media, proprii revoluției științifico-tehnice, la care însă se adaugă mijloacele de comunicare proprii revoluției social-politice (familia, grupe profesionale, organizații de masă etc.). **C.d.m.** ca sistem și tehnologie a unei noi realități culturale, a unui „management cultural" nu-și propune să coboare și să omogenizeze problemele culturii, ci invers să le *ridice* și *particularizeze* pînă la ceea ce este esențial. De aceea **c.d.m.** nu este o formă accesorie a culturii în general, ci o formă *constitutivă a culturii specializate*, realizată prin „animație culturală", care conlucrează cu *cultura populară* și *cultura academică;* o parte creatoare a întregii culturi care joacă un *rol formativ* în activitatea social-politică a statului. Pentru îndeplinirea rolului ei formativ, de „știință a practicii culturale", **c.d.m.** este dirijată de *politica culturală a statului*, nu este lăsată la discreția și fantezia celor care desconsideră evoluția globală și progresul social-politic al societății. Societatea socialistă susține pe toate căile promovarea **c.d.m.** creînd condiții de experimentare, cercetare și optimizare a dezvoltării și ridicării permanente a nivelului de viață spirituală a omului, de *remodelare* a personalității lui istorice, în sensul marilor idealuri etice ale omenirii. În aceste condiții, **c.d.m.** devine un sistem de bunuri și valori spirituale (cu o fi-

nalitate socială precisă), întrate în patrimoniul maselor populare cu un dublu rost: de *culturalizare programată* și de *educație permanentă*. Acest sistem de bunuri și valori — naționale și universale totodată — prezintă în statele socialiste un *caracter instituțional* bine conturat. Dar **c.d.m.** trebuie pusă și în legătură cu *revoluția culturală**, pentru că este o parte integrantă a acesteia, și cu *planificarea de perspectivă* pentru că devine tot mai mult un instrument de promovare lărgită a noului umanism. În înfăptuirea programului de dezvoltare multilaterală, statul socialist se sprijină și pe aportul **c.d.m.**, pentru că în esența ei **c.d.m.** concepe pe om în strînsă legătură și interdependență cu masele largi populare, cu redimensionarea participării active a acestora la creația culturală. În dezvoltarea **c.d.m.**, în România se remarcă și contribuția informativ-educativă a unor forme tradiționale de activitate culturală promovate de instituțiile populare de producție (atelierele populare, clăcile, șezătorile de creație artistică, emulația între creatorii populari, sărbătorile de muncă ale poporului). În acest sens se propune modernizarea instituțiilor culturale tradiționale. „Analiza tradițiilor acțiunii culturale" s-a efectuat pe baza „cîștigurilor certe ale tezaurului cultural al trecutului... în plin proces de constituire și dezvoltare a activității cultural-educative socialiste" (Ioan Jinga). În literatura universală s-a ocupat cu **c.d.m.** Andre Voguet (*Ou va la cultura populaire?*, 1949); B. Rozemberg și D. Manning White (*Mass Culture*, 1958); E. Larrabee și R. Mayersohn (*Mass Leisure*, 1960); Manés Sperber (*Tradition et culture de masse*, 1966); în literatura română: Const. Potîngă (*Socialismul și cultura de masă*, 1972); H. Culea (*Mass-media și cultura de masă*, 1968); Traian Herseni (*Coordonate ale culturii de masă*, 1968); Al. Tănase (*Conceptul de cultură de masă*, 1968); Dumitru Popescu (*Reconstituirea conceptelor perimate în cultura de masă*, 1970); Ioan Jinga (*Cultura de masă*, 1975). V. *Cultură, Cultură populară*.

CULTURĂ POPULARĂ — **1.** ansamblul manifestărilor culturale care se dezvoltă la nivelul satului. Echivalent conceptului de cultură sătească; **2.** ansamblul manifestărilor care se dezvoltă la *nivelul maselor populare*, indiferent de proveniența lor rurală sau urbană; **3.** parte a manifestărilor culturale ce alcătuiesc folclorul și care este studiată global de etnologie și parțial de folcloristică. Interpretare restrictivă, relativă la literatura populară, cutume și tradiții populare; **4.** manifestările culturale „negramaticalizate", care premerg formele fixe și scrise ale genurilor literare promovate în popor. **C.p.** a devenit, îndeosebi în vremea noastră, izvor de inspirație și creație polivalentă, de promovare a di-

ferențierilor și specificității pe plan internațional a culturilor naționale. V. *cultură, cultură de masă.*

CULTUREM — termen (acreditat de R. Cattel și de A.A. Moles, după *semantem, morfem* și *mitem*) care semnifică „atomul" unui fenomen sau fapt de cultură, elementul comun unor forme, structuri de genuri de cultură, semnul creației sau activității culturale, care poate fi corelat cu alte **c.**, într-un *dat cultural*. Teoreticienii lui susțin că, în ansamblul ca și în părțile ei, cultura poate fi descompusă în **c.**, pentru a fi analizată structura asocierilor ei și totodată măsurată prin numărul **c.**, amplitudinea asocierilor care se efectuează între **c.** Analiza etnologică a **c.** este în măsură să elucideze esența, structura și particularitățile fenomenelor și faptelor de cultură privite în contextul lor sistematic. V. *mitem.*

CULTUROGENEZĂ v. *specific etnocultural.*

CULTUROLOGIE — **1.** știință generală a culturii și implicit a civilizației privite în sine, în curs de elaborare (creată de W. Ostwald și L.A. White). W. Ostwald susține *(Kulturwissenschaft,* 1909) că, în esența ei, cultura nu este sinonimă și nici echivalentă cu socialul și deci trebuie studiată independent. Iar L.A. White *(The Science of Culture,* 1949) că, în contextul ei, cultura nu este o simplă organizare rațională a obiectelor și evenimentelor dependente de simboluri, limbă, obiceiuri, credințe, ci un adevărat *sistem suprabiologic,* un *supraorganism,* care trebuie studiat într-un mod deosebit. Din această perspectivă **c.** apare ca un alter ego, ca o reduplicare teoretică și metodologică a *științei culturii.* **C.** studiază cultura independent de om, ca și cum aceasta nu ar fi o creație umană, ci o entitate supraorganică, detașată de realitatea istorică, heteronomă creatorului ei. După **c.**, cultura prezintă un domeniu aparte de investigație, a cărui structură se dezvoltă la nivel superior oricărei activități umane, deoarece cultura posedă forme virtuale de manifestare încă necunoscute omului, dar care cu timpul vor fi cunoscute și promovate în mod inevitabil de o legitate proprie, încă nesesizată de spiritul omenesc, în substanța, articulațiile și enunțurile ei, și resurse inepuizabile de creație majoră. **C.** nu trebuie confundată cu *filosofia culturii**; **2.** „știință a totalității problemelor teoretice și practice ale culturii, a construcției... tuturor formelor de activitate culturală a omului și societății" (după T.C. Arzakanian, *Kultura i țivilizația; problema teorii i istorii,* 1961). „Știința culturii" (Kulturovedenie) se ocupă de trei aspecte ale culturii: de cel material, spiritual și artistic. Culturologul polonez Wladislaw Markiewicz *(Miejsce*

problematyki Kulturowej w teorii Spoleczenstwa sosjalistycznego, 1970) și culturologul jugoslav Zagorka Pešić-Golubović (*Kulturologija i marksizm*, 1970) abordează problematica **c.** de pe pozițiile materialismului dialectic și istoric. În literatura română, Adela Becleanu-Iancu *(Geneza culturologiei românești*, 1974) studiază de pe poziția marxistă locul **c.** în sistemul științelor sociale, subliniind necesitatea unei **c.** românești. Cu acest prilej trece în revistă pe primii culturologi români, remarcîndu-le meritele științifice.

CUTUMĂ — **1.** formă normativă, de activitate socială modelată de tradiție; **2.** comportament social-cultural conform coerciținii comunitare; **3.** regulă de comportare consuetudinară (civilă și publică, etnică și interetnică) statornicită printr-o practică socială îndelungată. Echivalentul pentru **c.** (1) în limba română este termenul *datină**, pentru **c.** (2) termenul *obicei**, iar pentru **c.** (3) *uzanță** și *convenință**.

CUVADĂ — *rit de participare* propriu comunei primitive (în Asia, America de Sud și Europa), conform căruia tatăl asistă la nașterea copilului lui și se comportă ca mamă, primește îngrijirile moașei, felicitările și darurile rudelor și prietenilor. După unii sociologi și etnologi, **c.** este un *rit de recuperare* a dreptului de paternitate în unele societăți matriliniare sau este un *rit de compensație* afectivă a bărbatului față de femeie. V. *rit*.

D

DARVINISM SOCIAL — aspect particular al concepției evoluționiste în care se preconizează extinderea mecanică asupra vieții sociale, a civilizației și culturii, a legilor biologice de luptă pentru existență și selecție naturală. În interpretarea **d.s.**, lupta pentru existență se transformă în luptă între rase, selecția naturală în selecția între rase și în cadrul acestora selecția „elitelor sociale", iar civilizația și cultura popoarelor se disting calitativ între ele după diferențierile optime biosociale ale producătorilor lor. Din acest punct de vedere **d.s.** a promovat *rasismul**. V. *raseologie*.

DATINĂ — **1.** bun cultural transmis oral, din generație în generație, sub forma unui model elaborat de comunitatea etnică; **2.** *ceea ce este dat de tradiție* ca normă de comportament social a comunității etnice. În ambele sensuri, **d.** este rezultatul unei experiențe culturale a autohtonilor, a ceea ce a devenit, treptat, comunitar și durabil în conștiința etnică. **D.** face parte din fondul de manifestări spirituale ale culturii populare de ordin tradițional. Cu înțelesul filosofic al conceptului s-a ocupat C. Noica *(Rostirea filosofică românească*, 1969). V. *convenință, cutumă, obicei, tradiție*.

DECULTURAȚIE — proces cultural determinat, intrinsec sau extrinsec, de involuție social-istorică a unei *unități etnice*. În determinarea intrinsecă, **d.** este procesul natural de degradare a unei culturi ajunse la saturație, de *înstrăinare a obiectivelor unei culturi etnice*. În determinarea extrinsecă, **d.** este procesul de dezintegrare a oricărei culturi intrate în *acculturație lentă*, care provoacă schimburi inegale, influențe uni-

laterale şi decalcuri neintegrate sau în *acculturaţie forţată*, care provoacă dislocarea structurii unei culturi de către alta. V. *acculturaţie, enculturaţie, transculturaţie*.

DEMĂ — comunitate socială arhaică, de structură endogamică locală, bazată pe rudenie generalizată (de ordin rasial, de castă, tribal, familial etc.). Se cunosc două categorii de **d.** distincte: *matridema* (comunitate de structură endogamă în destrămare, care adoptă treptat un regim exogamic de tip matern); *patridema* (comunitate de structură endogamă în destrămare, care adoptă treptat un regim exogamic de tip patern). Matridema implică *matrilinearitatea* (descendenţa în linie maternă), *matrilocalitatea* (regimul matrimonial al soţului cu reşedinţa la soţie), *matrinomia* (regimul onomastic ce descinde din numele mamei sau al rudelor matrilineare). Patridema implică la rîndul ei *patrilinearitate, patrilocalitate, patrinomie*. Matridema generează *matriarhatul** şi patridema *patriarhatul**.

DEMIDEOLOGIE — parte a mitologiei, subsumată deologiei, care cuprinde descrierea şi interpretarea divinităţilor secundare şi semidivinităţilor dintr-un sistem de superstiţii şi credinţe mitice. V. *deologie, mitologie*.

DEMOLOGIE — termen echivalent, în etnologia franceză, cu cel de *folclor** şi *folcloristică**. V. *demopsihologie, demosofie, demotică, demotehnografie, ştiinţă demică*.

DEMONOLOGIE — parte a mitologiei populare care se ocupă cu studiul divinităţilor inferioare, al figurării lor plastice, al categoriilor lor funcţionale, al simbolurilor lor sacre şi artistice, al semnificaţiei lor istorico-culturale. **D.** reprezintă prima treaptă, cea arhaică, a mitologiei populare, din care se dezvoltă şi peste care se suprapun celelalte trepte ale mitologei: *deologia**, *demideologia** şi *eroologia**. V. *mitologie*.

DEMOPSIHOLOGIE — termen, în etnologia franceză şi italiană, echivalent celui de *folclor** şi de *folcloristică**. V. *demologie, demotehnografie, demosofie, demotică, ştiinţă demică*.

DEMOSOFIE — termen folosit în etnologia portugheză pentru folclor. Face parte din familia de termeni ce folosesc în locul conceptului de „folk" pe cel de „demos". V. *demologie, demopsihologie, demotehnografie, demotică, ştiinţă demică*.

DEMOTEHNOGRAFIE — termen echivalent cu cel de *folclor**, în etnologia spaniolă. Se referă la tehnica descrierii fenomenelor şi faptelor folclorice. V. *demologie, demopsihologie, demotică, ştiinţă demică*.

DEMOTICĂ — termen echivalent, în etnologia portugheză, celui de *folclor** şi *folcloristică**.

V. *demologie, demopsihologie, demosofie, demotehnografie, demotică, ştiinţă demică.*

DENDROLATRIE — parte a mitologiei botanice care se referă la adorarea arborilor reali sau fictivi. Această adorare constituie un „complex animologic" ce ţine de cultura de tip gentilic, proprie comunei primitive. **D.** prezintă trei stadii de evoluţie: *totemismul arboricol* (după care arborii sînt strămoşii cosubstanţiali ai oamenilor sau rude de rang vegetal cu oamenii), *cultul arborilor* (după care arborii devin instrumente ale credinţei primitive: arborele cosmic, ceresc, al vieţii şi morţii etc.) şi *dendrolatria propriu-zisă* (după care arborii sînt divinizaţi, consideraţi divinităţi proteice şi demiurgice). În istoria culturii, arborele prezintă funcţiuni şi semnificaţii deosebite prin concreteţea lui botanică, prin ideaţia lui sacrală, prin simbolismul lui ritual şi prin transsimbolismul lui ornamental. Fiecare popor atribuie arborelui real, predominant sau rar pe teritoriul pe care îl ocupă, funcţiuni şi valori materiale şi spirituale diferenţiate. Astfel, palmierul la egipteni, rodia la greci, mărul la evrei, bradul la români, mesteacănul la ruşi etc. sînt arbori sacri pentru mitologiile populare respective. În mitologiile arhaice au fost concepute trei categorii de arbori sacri, după semnificaţiile lor socotite esenţiale: arborii sacri propriu-zişi, arborii mitici şi arborii legendari. Arborii sacri erau socotiţi că reflectă activitatea directă a unor divinităţi, mai mult sau mai puţin benigne, şi că intră în recuzita acestor divinităţi. Din categoria lor făceau parte: arborii care serveau ca însemne divine, pentru că marcau prezenţa unor semizei sau zei; arborii care serveau ca reşedinţă terestră unei divinităţi; arborii care travesteau sau exprimau metamorfoze divine, care participau la fitoteofanii etc. Din a doua serie de arbori sacri fac parte presupuşii arbori suport-sacru ai bolţii cereşti sau ai cosmosului, ca şi ai bolţii unui locaş de cult. Arborele cosmic sau arborele ceresc se înfăţişează în două ipostaze aparent contradictorii: ipostaza europeană, în care rădăcinile se află înfipte în pămînt şi coroana în cer, şi ipostaza asiatică, în care rădăcinile se află difuze în cer şi coroana înfiptă în pămînt. Fiecare din aceste ipostaze pune accentul, în mod separat, pe funcţiunea cosmică a arborelui. În prima ipostază se crede că influxul cosmic este captat şi dirijat spre pămînt, în a doua că influxul terestru este pompat şi dirijat spre cer. Aceste două variante corespund, după Mircea Eliade, celor două moduri de a concepe şi explica mitic relaţia dintre terra şi cosmos, dintre om şi univers. Arborii mitici şi arborii legendari reprezintă celelalte două categorii de arbori semnificativi în mitologia botanică, la niveluri diferite de desacralizare.

Cu studiul **d.** mitice s-au ocupat: Mircea Eliade *(Traité d'Histoire des Religions*, 1949, 1970); Romulus Vulcănescu *(Coloana cerului*, 1972); Traian Herseni *(Forme străvechi de cultură populară românească*, 1977) etc. V. *mitologie.*

DENDROMORF — **1.** în mitologie, reprezentare vegetală a unui zeu, semizeu sau demon; metamorfozarea acestora într-un arbore real sau fantastic, simbolic sau alegoric. **D.** este în acest caz un aspect al *fitomorfului*;* **2.** în artele plastice, motiv decorativ în formă de *arbore*, de element *arborigen* sau *arborescent.* V. *fitomorf.*

DEOLOGIE — parte a mitologiei care se ocupă cu studiul divinităților, cărora le cercetează geneza, structura morfologică, metamorfozele funcționale, simbolurile artistice și semnificațiile istorico-culturale. **D.** se subîmparte în: **d.** propriu-zisă (care se ocupă cu studiul divinităților principale) și *demideologie* (care se ocupă cu studiul divinităților secundare sau al semidivinităților). **D.** reprezintă treapta a doua a mitologiilor clasice, cunoscute și consemnate de istoria culturii. Nu trebuie confundată cu *teologia* V. *demonologie, eroologie, mitologie.*

DETERMINISM — concepție filosofică care explică caracterul interdependent al tuturor fenomenelor și proceselor din natură, societate și conștiință. În evoluția lui istorică, **d.** prezintă două forme opuse: una metafizică și alta materialistă. **D.** *metafizic* se înfățișează la rîndul lui în două variante: subiectiv și obiectiv. **D.** metafizic subiectiv presupune explicarea ordinii și mișcării din univers și a realității sociale prin factorii și structura conștiinței (particulare, neobiectivate). **D.** metafizic obiectiv presupune realitatea unei conștiințe obiective supraindividuale și supranaturale ca valoare în sine. Ceea ce înseamnă că orice viziune teologică a lumii se bazează pe **d.** metafizic obiectiv. Pe o treaptă superioară se ridică **d.** materialist, care explică ordinea lumii și mișcarea acesteia prin factori materiali, prin sistemul de interacțiuni, prin condiționare și cauzalitate, prin trecerile de la un nivel de interdependență al realității la altul; **d.** *materialist* prezintă două aspecte evolutive: unul mecanicist și altul materialist-dialectic. **D.** *mecanicist* (de tip Laplace) explică ordinea și procesualitatea din univers, prin efectele rigide ale unei cauzalități stricte, în care adeseori intră neesențialul, secundarul și întîmplătorul, iar devenirea este concepută de regulă ca o succesiune lineară. **D.** materialist-dialectic explică relațiile între procesele din univers prin legături cauzale și de condiționare complexă, prin surprinderea varietății calitative a interacțiunilor, prin înțelegerea necesității logice ca libertate a creației știin-

ţifice etc. **D.** mecanicist a apărut în antichitate, î.e.n. (Heraclit, Democrit, Epicur etc.) şi a fost cristalizat, în secolul al XVII-lea (Galilei, Bacon, Hobbes, Descartes etc.). În forma lui evoluată, deşi susţine că întregul univers, cu toate fenomenele, indiferent de natura şi gradul lor de intensitate (cosmică, terestră, biologică, socială, psihică, culturală) sînt, în esenţa lor, obiective şi interdependente, iar apariţia şi manifestarea lor se supune aceloraşi legi universal-naturale (în aceleaşi condiţii, aceleaşi cauze produc aceleaşi efecte), totuşi ajunge la explicaţii parţiale, simplificatoare, absolutizante. Spre deosebire de acesta, **d.** materialist dialectic, fundamentat pe interdependenţa şi interacţiunea universală a fenomenelor (indiferent de categoria şi structura lor), pe semnificaţia şi valoarea lor, ajunge la o explicaţie globală, complexă, universală şi elastică a tuturor proceselor din univers; el oferă o explicaţie materialist-istorică a fenomenelor şi faptelor studiate de ştiinţele social-istorice. În structura lui, **d.** *etnologic* se înfăţişează în două forme interdependente: una care descrie varietatea şi specificitatea fenomenelor şi faptelor de civilizaţie şi cultură prin cosubstanţialitatea şi coexistenţa lor în timp şi spaţiu; şi alta, care explică dinamica fenomenelor şi faptelor de civilizaţie şi cultură tradiţională în conexiunea lor cauzală, în evoluţia relaţiilor de producţie şi structura societăţii respective. Determinarea economică a civilizaţiei şi culturii, în acest al doilea caz, se înfăţişează ca un proces continuu, complex şi interdependent de interacţiuni dinamice a unor factori multipli, între structură şi suprastructură. Etnologia, în viziunea materialist-dialectică contemporană, studiază istoric interdependenţa civilizaţiei şi culturii tradiţionale, diversitatea calitativă a tipurilor de comportament social, personalitatea creatoare de bunuri şi valori, nivelurile de organizare a cunoaşterii structural-funcţionale a societăţilor de tip etnic. Problema **d.** a fost abordată de pe poziţii materialist dialectice şi istorice de: Karl Marx *(Scrisori către Kugelmann)*, Fr. Engels *(Dialectica naturii)*, V.I. Lenin *(Caiete filosofice)*, Jacques Moreau, *(Problèmes et pseudo-problemes du déterminisme*, 1964), Călina Mare *(Determinismul şi fizica modernă*, 1966; *Determinismul*, în volumul „Materialism dialectic", 1973); Ion Tudosescu *(Determinismul şi ştiinţa*, 1971) etc.

DIFUZIONISM — **1.** concepţie etnologică urmărind să explice răspîndirea civilizaţiei şi culturii. **D.** consideră *evoluţia** ca fiind produsă nu de mişcarea internă, ci de mişcarea externă, de contactul şi influenţa între societăţi, între formele de civilizaţie şi cultură. În confruntarea dintre două societăţi, dintre două civilizaţii sau culturi, **d.** remarcă

similitudini și *disimilitudini* (ambele aparente sau inerente, simple sau complexe). Similitudinile stabilesc relații, convergențe sau filiațiuni, iar disimilitudinile corelații, divergențe, non-filiațiuni. Fenomenul *convergenței** este propriu *evoluționismului**, iar fenomenul *filiației* este propriu **d.** Filiația este în acest caz cînd o succesiune, cînd o coincidență de elemente și de date, relative la fenomenele și faptele de civilizație și cultură. Luată în considerație în această a doua accepție, filiația se sprijină pe așa-zisul „fenomen al împrumutului", care în accepția lui etnologică înseamnă *difuziune*. După condițiile în care se efectuează împrumutul, rezultă gradul și natura difuziunii. În aceste condiții intră: amploarea, modalitățile de structurare, cauzele, dinamica și efectele contactului. Concepția difuzionistă a fost inițiată de Fr. Ratzel, dezvoltată de Léo Frobenius, B. Ankermann și F. Graebner, R.P.W. Schmidt și Georges Montandon. Din analiza fiecărei teorii a **d.** reies cîteva principii etnologice: distanța geografică nu împiedică difuziunea fenomenului sau faptului de civilizație sau cultură; invențiile și descoperirile se propagă mai repede între popoare decît se produc în istoria unor popoare; elementele unui *complex cultural** sau ale unei culturi etnice se difuzează în ansamblu, global, pentru că sînt interdependente. O formă exacerbată a **d.** este *hiperdifuzionismul**; **2.** metodă etnologică de cercetare a cauzelor și formelor de răspîndire în timp și spațiu a fenomenelor și faptelor de civilizație și cultură. Metoda difuzionistă urmărește să descopere sursele plurale, reale sau fictive ce stau la baza răspîndirii fenomenelor sau faptelor de civilizație sau cultură. Aceste surse sînt multiple pe glob și se confundă cu primele *oecumene** (teritorii, nuclee de viață).

DISCIPLINE ETNOLOGICE — 1. științe complementare etnologiei: antropologia fizică, preistoria, istoria (micro, medio și macro) societăților de tip tradițional, tehnologia populară (ergologia și tehnonomia), lingvistica-dialectologia (Jean Poirier); — **2.** familia de științe etnologice particulare și a interdisciplinelor etnologice, adică științele înrudite între ele prin obiectul lor de cercetare și diferențiate numai prin modul de abordare și tehnica de integrare a cercetării. V. *sistemul științelor etnologice*.

DISNOMIE v. *anomie*.

DOSAR ETNOLOGIC — raport preliminar, descriptiv al unei anchete etnologice: totale, colective, continue și comparative, cu valoare de document unic, elaborat de o echipă complexă de

etnologi și de reprezentanți ai populației respective, referitor la comunitatea lor etnică, în vederea alcătuirii unui program internațional de ajutor științifico-tehnic prin intermediul UNESCO. **D.e.** urmărește stabilirea datelor esențiale asupra conținutului și cuantumului ajutorului ce trebuie acordat unei comunități, a eșalonării acestuia în timp pentru a fi astfel eficace și totodată pentru a fi în spiritul *cooperării științifico-tehnice* internaționale. În contextul lui conține date relative la: stabilirea proiectului de ajutor, a programului concret, a urmăririi aplicării și a studiului consecințelor reale sau probabile rezultate din aplicarea programului de ajutor științifico-tehnic.

E

ECHISTICĂ — disciplină (creată de C.A. Dioxiadis, 1967) care se ocupă cu studiul așezărilor rurale (de tipul sălaș, cătun, sat, comună) și urbane (de tipul cetate, oraș, metropolă, megapolă și oecumenopolă) în perspectiva istoriei civilizației și culturii, al elementelor structurale ale așezărilor (domestice, administrative, culturale etc.), în vederea sistematizării, reconstruirii sau redimensionării acestor așezări, în funcție de cerințele societății contemporane. **E.** pornește de la *așezările crescute spontan* la voia întîmplării, anarhic, în care omul suferă pregnant acțiunea mediului, ca să ajungă la *așezările edificate sistematic*, după calcule prestabilite și experiențe, în care se îmbină concepția programatică cu viziunea diferențiată sau integratoare în peisajul cosmo-geografic. Ca știință interferențială a etnologiei și sociologiei cu geografia peisagistică și arhitectura, **e.** se ocupă și de planificarea etnosocială a așezărilor rurale și urbane, a „rezervațiilor rurale" și a utopiilor arhitectonice în domeniul urbanisticii. La Atena a fost înființat un *Centru de echistică* (1967), o revistă (1967) și o *Societate internațională de echistică* (1969).

ECOLOGIE CULTURALĂ — ramură a ecologiei generale care se referă la rolul factorilor materiali în determinarea unei culturi. Termenul (creat de J.D. Steward) nu este acceptat de „culturologi" pentru că aceștia detașează fenomenul „cultură" de realitatea concretă și-l privesc în sine, iar **e.e.** îl condiționează direct sau indirect de mediul înconjurător, fizic sau social. În etnologia contemporană și sociologia culturii se folosesc tot mai intens concluziile **e.c.** Unii etnologi identifică **e.c.** cu *ecologia*

etnologică. V. *homeostază ecologică, mediu ambiant, antropogeografie*.

ECOSISTEM v. *sistem ecologic*.

ECOTIP v. *sistem ecologic, tipologie etnologică*.

ECTIP v. *tipologie etnologică*.

EIDOS — termen folosit în etnologia contemporană pentru a defini sistemul de atitudini creatoare, de idealuri colective și de valori culturale care caracterizează personalitatea de bază a unei comunități etnice în dinamismul ei creator. Nu trebuie confundat cu *etos**.

„EMIC" — termen folosit de *noua etnografie** americană pentru a denumi un anumit fel de *analiză etnografică* a unei entități fonemice. **E.** este un extras lexical, desemnat prin sufixul conceptului fon-*emic* (Kenneth Pike, 1954). Acest mod de analiză urmărește „să surprindă contrastele și discriminările semnificațiilor (unui obiect sau subiect de cercetare) după înțelesul lor real și precis sau după alte modalități de a le înțelege". Analiza emică poate fi anticipată printr-o descriere adecvată pentru că se referă și la aspectele ideale ale unui model cultural. Termenul **e.** își are pandantul în cel de *„etic"**; ambele definind reversuri ale aceleiași analize „etnografice" privite în idealitatea și actualitatea ei empirică. Marvin Harris (*The Rise of Anthropology Theory*, 1968) preconizează o „etnografie emică". V. *etnolingvistică, etnosemiotică*.

EMPATIE ETNICĂ — termen preluat din psihologie (*Einfühlung*), care denumește comuniunea unei persoane cu unitatea etnică din care face parte integrantă. **E.e.** presupune — comprehensiune intelectuală, compasiune afectivă și identificare volitivă a individului cu grupul lui etnic; înțelegerea structurii civilizației și comportamentului cultural al unei etnii prin experiența civilizației și a culturii ei; proiecția imaginară a unei persoane în universul unei opere de civilizație sau cultură etnică. Astfel, **e.e.** devine o sursă de apropiere spirituală a unei unități etnice de altă unitate etnică (a unei unități omogene de o unitate alogenă, enclavată în corpul ei, după modul cum aceasta simte, gîndește și acționează). V. *etnopsihologie, psihologie etnologică*.

ENCULTURAȚIE — proces de dobîndire a unei forme de cultură, prin instrucție și educație, efectuat în vederea adaptării omului la statutul și rolul social ce-i revine în societate. V. *acculturație, adaptare culturală*.

ENDOGAMIE — restrîngere obligatorie, conform tradiției, a căsătoriei între membrii aceluiași segment al populației (din comunitate sătească, comunitate de neam, comunitate etnică). Paralel cu **e.** *comunitară* se dezvoltă și alte forme de **e.**, dintre care menționăm **e.** *regală*, constant

practicată de factorii de conducere ai comunităților sociale de tip etnic. Proprie comunei primitive **e.** comunitară s-a perpetuat pînă în vremea noastră la unele popoare retardate sau la unele *izolate umane**. Reminiscențe folclorice de **e.** se întîlnesc și la popoare civilizate. V. *etnologie sexuală, exogamie.*

ENERGOLOGIE CULTURALĂ — ramură a energologiei (investigată întîi de C. Rădulescu-Motru, în 1927, și apoi de André Varagnac, în 1972) care studiază sursele, formele, procesele energetice (descoperite și folosite în scopuri proprii omului) și aplicațiile lor în dezvoltarea modului de viață, a civilizației și culturii, ca și influențele acestora în concepția despre existență și „viziunea inovatoare a vieții". Energologia investighează diversele forme de energie fizică cunoscue pînă acum și de energie spirituală, ca și relațiile între sistemele de energie fizică și spirituală **(e.c.).** C. Rădulescu-Motru (în *Personalismul energetic* 1927) anticipează enunțul actual al **e.c.** în studiul personalității culturale. Aceasta este „o energie care își formează structura ei proprie, unitară, prin corelațiile în care se află cu restul formelor de energie din univers". Munca determină personalitatea culturală, felul muncii — personalizările. Prin producerea personalității energetice, natura se întregește pe sine. „Personalitatea, care se numește și cultură, este... prelungirea aptitudinilor psihofizice ale popoarelor". C. Rădulescu-Motru distinge energetismul cultural enunțat de el, de energetismul propriu-zis enunțat de filosoful W. Ostwald. Personalismul energetic exprimă astfel energia culturală în forma ei cea mai deplină. André Varagnac (în *La conquête des énergies; les sept révolutions énergétiques*, 1972) definește noua disciplină, energologia, și prezintă sursele de energie, nivelurile sistemelor energetice și revoluțiile energetice (focul, forța animalelor, praful de pușcă, aburul, motorul cu explozie, electricitatea, fisiunea atomică). Progresul energetic nu trebuie confundat cu progresul tehnologic al obținerii energiei: unul este de conținut, celălalt de formă. De aceea progresul energetic poate fi reprezentat grafic printr-o curbă scalară, iar progresul tehnologic printr-o curbă exponențială. Suplinirea energiei fizice umane cu energia mecanică provoacă, după André Varagnac, efecte culturale uneori grave pentru specia umană: degradarea forței fizice a omului și totodată a personalității creatoare, efecte care interesează în mod deosebit etnologia. V. *antropologie aplicată, bionică, etnologie aplicată.*

EPISTEMOLOGIE — teoria cunoașterii științifice care explică principiile, obiectul, problemele, ipotezele și legile elaborate pe de o parte de toate științele luate în ansamblul lor și, pe de altă parte, separat de fiecare știință, sub raportul evoluției, valorii și inte-

grării ei gnoseologice. Istoria cunoașterii științifice distinge două categorii de **e.**: o *epistemologie generală*, valabilă pentru toate științele, indiferent de natura, obiectul și gradul lor de dezvoltare, și *epistemologii speciale*, rezultate din adaptarea fiecărei științe la principiile, ipotezele și legile universal-valabile elaborate de epistemologia generală. Epistemologia generală este dominată în vremea noastră de trei mari direcții de orientare științifică, între care există raporturi de complementaritate sau opoziție: dialectică, fenomenologică și structuralistă. Dintre acestea, direcția dialectică prezintă un caracter de generalitate crescîndă, care decurge din gradul ei de valabilitate pentru întregul sistem de științe contemporane. Conform concepției materialist-dialectice știința se înfățișează ca un sistem, în care se produc mutații și restructurări de ansamblu ale cunoștințelor. Limitele științelor sînt istorice și ele sînt depășite în practica cunoașterii teoretice. Iar lumea se prezintă ca un sistem material infinit, dinamic, unitar, în permanentă dezvoltare, ale cărui fenomene și procese sînt determinate în timp și spațiu, interdependente și în interacțiune funcțional-structurală. Direcția dialectică în **e.** se caracterizează prin completitudine și veridicitate, ceea ce duce la creșterea rolului ei gnoseologic pentru întregul sistem de cunoștințe științifice. În ordine descrescîndă a complementarității, conform concepției fenomenologice, cunoașterea este intuitivă și imediată pentru că urmărește să explice „ireductibilul" și „esențialul", „aparentul" și „idealul", adică ceea ce socotește că este specific fiecărei științe luate în parte. Conform structuralismului, cunoașterea obiectelor, relațiilor și proceselor nu se poate face separat ci în sisteme integrate de elemente, indiferent de natura lor substanțială, ca modele ideale de cunoaștere. În construcția formalizată și matematizată a modelelor ideale, se are în vedere îmbinarea cunoașterii logice (sincronice) cu cunoașterea istorică (diacronică). Faptul că orice știință trebuie să răspundă la cerințele epistemologiei generale și totodată la cele ale epistemologiei speciale a dus la un dublu control epistemologic, implicit și complimentar, al cunoașterii științifice.

EPISTEMOLOGIE ETNOLOGICĂ — epistemologie particulară care explică geneza, tehnica, conținutul și valoarea teoretică și aplicativă a cunoașterii etnologice în contextul și consensul epistemologiei generale. Cunoașterea etnologică este în esența ei o cunoaștere polivalentă. Inițial este o cunoaștere empirică a realității concrete (modul de viață, formele și gradele de civilizație și cultură). Ea înregistrează asemănările și deosebirile, opozițiile și contradicțiile dintre fapte, așa

cum acestea se manifestă concret în timp și spațiu, în consonanță cu legile particulare, abstracte și formalizate, elaborate de etnologi între timp. De la cunoașterea empirică, etnologia trece la cunoașterea fenomenologică a realității intime a lucrurilor, a esenței lor independente de obiect și subiect, la experiența intuitivă a cunoașterii, pentru a descoperi și formula specificitatea modului de viață, a formelor de civilizație și cultură investigate. În cele din urmă, etnologia realizează trecerea de la cunoașterea fenomenologică, la *cunoașterea elaborată și integrată, de esență dialectică*, în sistemul unitar de cunoștințe actuale. La aceasta se ajunge prin determinarea structurii unor modele ideale de cunoaștere a modului de viață și a formelor de civilizație și cultură istorică, ce se confundă cu însuși obiectul cunoașterii și al aplicațiilor etnologiei. Cercetări de **e.e.** s-au întreprins, în știința românească, îndeosebi în cadrul „Comisiei de antropologie și etnologie" a Academiei R.S. România.

ERGOGRAFIE — descriere concretă și aplicativă a elementelor și aspectelor materiale ale vieții comunității etnice, descriere analitică a civilizației, a tehnicii muncii și rezultatelor istorice ale acestora. V. *ergologie, ergonomie.*

ERGOLOGIE — știință a muncii, a utilajului material, a procedeelor de fabricare a obiectelor utile și a modului lor de întrebuințare. V. *ergografie, ergonomie.*

ERGONOMIE — disciplină tehnologică care studiază: **1.** relațiile dintre om și mediul de muncă pentru stabilirea parametrilor de adaptare, corectare și optimizare a muncii; **2.** proiectarea multilaterală a activității și valorificării muncii în raport cu contextul multifuncțional al *modelelor ergononice.* **E.** cuprinde mai multe ramuri printre care: *bioergonomia,* care studiază capacitatea biologică de muncă a omului; *higienoergonomia,* care studiază condițiile de higienă și sănătate a muncii; *psihoergonomia,* care studiază formele de selecționare și pregătire profesională a forței de muncă; *topoergonomia,* care studiază amenajarea spațiului de muncă pentru o desfășurare optimă; *etnoergonomia,* care studiază caracterele particular-etnice ale capacității de muncă. Cercetările ergonomice se efectuează la locul de muncă cu ajutorul fișelor de control *(check-list)* și în laborator, cu ajutorul instalațiilor de testat și al modelelor statistico-matematice pentru determinarea activităților ideale. Aceste modele statistico-matematice stau la baza modelelor ergonomice, care uneori completează, alteori înlocuiesc modelele tehnologice inerent depășite, de la o etapă de muncă la alta, de investigația modernă.

EROIARD — în sens peiorativ, erou mărunt, consemnat de ero-

ologie în mitologia și literatura populară. Unii **e.** mitici țin de eposul eroi-comic popular (Păcală, Tîndală, Setilă, Flămînzilă etc.). În literatura pentru tineret sau de popularizare a apărut **e.** inventat de creatorul de povestiri (Tarzan, Buffalo Bill, Baronul Münchausen etc.). V. *erou, mitologie.*

EROOLOGIE — partea finală a mitologiei, care se ocupă cu studiul *eroului mitic*, creator de civilizație și cultură, în cadrul comunității etnice sau a unei regiuni determinate, cu structura, valoarea și funcțiunea lui, cu tradițiile și cutumele mitice atribuite acestuia, ca și cu studiul *eroului istoric mitificat* de tradiția populară și al *eroiardului**. **E.** reprezintă treapta cea mai nouă a creației mitice, care împlinește, conturează și dă unitate de viziune oricărei mitologii. V. *erou, demonologie, deologie, mitologie.*

EROU — concept care a evoluat din antichitate căpătînd diferite înțelesuri particulare: mitologice, literare (populare și culte) și istorice și care a devenit complex și polivalent în istoria culturii: **1.** (în mitologie) muritor beatificat pentru că ar fi posedat forțe supraumane și ar fi îndeplinit rolul de protector al unui grup social sau comunități etnice și în această calitate a săvîrșit fapte miraculoase. Sub raport mitic **e.** întrunește calitățile unui luptător desăvîrșit, ale unui viteaz, ale unei făpturi considerate supraumane. În concepția mitologică a anticilor, zeii și semizeii puteau decădea din rangul lor divin și deveni simpli **e.**, fie printr-o greșeală a lor, fie printr-o pedeapsă a zeului suprem, și, invers, **e.** puteau fi ridicați la rangul de semizei și zei (după Euhemeros din Messina, din școala cirenaică, în secolul III î.e.n.). Epoca eroică a omenirii a fost numită acea perioadă din istoria antică care a precedat epoca creării artefactelor. În antichitate se acorda **e.** *mitici* un cult aparte, care consta din anumite observanțe rituale, relative la marile lor fapte de vitejie, la moartea și la destinul lor. Mormintele reale sau fictive ale **e.** (cenotafurile) devin locuri de cult organizat, pseudo-temple sau incinte sacre improvizate pentru pelerinaj (Heracle, Perseu etc.); **2.** (în literatura populară și cultă) personajul principal în jurul căruia se țese intriga ori fabula operei respective. Acesta poate fi **e.** *pozitiv*, dacă reflectă trăsăturile esențiale și reprezentative ale epocii, ale tipului uman, ori ale temei abordate, sau **e.** *negativ*, dacă reflectă trăsături opuse primelor; **3.** (în istorie) personalitate creatoare de moduri și stiluri de viață, cultură și civilizație. În acest caz **e.** *istorici* pot deveni cetele de neam, dacă sînt descălecătoare de țară *(e. socionimi)*, întemeietorii de cetăți, orașe, sate *(e. eponimi)*, mari pontifi, suverani, nobili și

legiuitori *(e. civilizatori)*, fondatori de tradiții culturale *(e. culturali)*. Thomas Carlyle *(On Heroes, Hero-Worship and the Heroic in History,* 1845) a explicat istoria omenirii prin intervenția directă a **e.**, negînd rolul maselor. Cultul individualist al **e.** enunțat de Th. Carlyle a folosit apoi la promovarea cultului elitelor și a personalităților marcante în concepția idealistă a istoriei. Cultul suveranilor derivă, în trecut, ca o formă exagerată, din cultul **e.** *charismatici* (faraonul, basileul, caesarul, marele inca, mikadoul etc.). În statele socialiste se acordă ca distincție și cinste deosebită titlul de **e.** *al muncii,* tuturor acelor care aduc un aport excepțional prin munca lor la dezvoltarea noii societăți socialiste. V. *eroologie, eroiard, mitologie.*

ESOTERIC — **1.** ceea ce este ascuns, secret, criptic, restrîns la un număr redus de oameni, destinat unor acte de cult sau rituri de inițiere (o concepție, doctrină, scriere, cunoștință); **2.** ceea ce reflectă unele activități sacre sau de consacrare și nu poate fi receptat decît în anumite condiții speciale. V. *exoteric.*

EȘANTION ETNOLOGIC — metodă de anchetare, consemnare și analiză selectivă a unor aspecte calitative ale fenomenelor sau faptelor de civilizație și cultură prin determinarea lor cantitativă. Această determinare se realizează îndeosebi în înregistrarea, măsurarea și diferențierea unui număr indefinit de caracteristici statistice fundamentale. Necesitatea **e.e.** a rezultat din imposibilitatea efectuării unei anchete complete și practic operative de proporții naționale. S-a constatat din nenumărate cercetări că o anchetă selectivă nu numai că este posibilă, dar este și mai eficace. Metoda **e.e.** este folosită mai ales pentru construirea *modelelor etnologice**. Ea a fost inițiată de E. B. Tylor și continuată de G.P. Murdock (care stabilește „standarde de eșantioanare" generale). Pentru G.P. Murdock, **e.e.** este o metodă de investigație cantitativă a fenomenelor interculturale. De aceea, el propune consemnarea variațiilor culturale în perimetrul unor arii genetice și determinarea direcției și ritmului evoluției, incidențele și distribuția variantelor culturale în afara ariilor. **E.e.** prezintă mai multe forme de înregistrare a fenomenelor și faptelor de civilizație și cultură, de analiză statistică. Înregistrarea presupune ca operațiuni: stabilirea zonei eșantionabile; fixarea schemei de eșantionare; enunțarea problematicii de eșantionare; elaborarea tehnicilor de înregistrare; depistarea aleatorie a materialului; analiza cantitativă și concluziile calitative. Se cunosc pînă în prezent două tehnici particulare de **e.e.** cu variantele lor: eșantionarea ordonată și eșantionarea aleatorie. **E.e.** *ordonat* se extrage din-

tr-un material conform unei ordini prestabilite. **E.e.** *aleatoriu* se extrage la întîmplare. **E.e.** ordonat poate fi scos dintr-o cifră statistică în așa fel încît toate **e.e.** posibile de mărimea *n* să fie selectabile cu maximum de probabilitate; **e.e.** aleatoriu nu este de mărime fixă, ci variabilă, de la caz la caz, de la problemă la problemă, de la etnie la etnie. Paralel cu aceste tehnici au apărut și alte tehnici de elaborare a **e.e.**: *eșantionul rețea*, care stabilește un număr de puncte aleatorii pe hartă, cu șansă egală de a fi selectate. Fenomenele și faptele de civilizație sau cultură cele mai apropiate acestor puncte întîmplătoare constituie ele însele o selecție aleatorie. Încercarea de a introduce diversitatea într-un **e.e.** distruge reprezentativitatea eșantionului; *eșantionul stratificat*, care reflectă, complexul cultural în profunzimea lui, împărțit în mai multe straturi, ale căror reprezentante sînt alese la întîmplare. Trebuie să se determine cîte „culturi" se află într-un strat pentru ca rezultatele să poată fi comparabile; *eșantionul disproporționat*, care este un tip de eșantion stratificat (folosit în 1957 de Murdock pentru a elabora **e.e.** *al lumii — World Ethnographic Sample:* W.E.S.). Metoda **e.e.** „demonstrează că similitudinile unor caracteristici culturale se datoresc difuziunii istorice dintr-o sursă comună și necesităților funcționale proprii anumitor regiuni, pentru a ilustra aportul factorului analitic în cadrul cercetărilor interculturale" (J. Sawyer). Ea se aplică cu succes la studiul civilizației sau culturii comunitare (rurale sau urbane) deoarece comunitatea este o unitate naturală de tip complex. Criteriile lui Murdock după care trebuie aleasă o comunitate pentru eșantionare etnologică sînt cele ce au în vedere: coeziunea biologică, etno-socială, civilizația și cultura, precum și stratificarea minimală (economică, juridică etc.). Eșantionarea a 60 de societăți culturale efectuată de Murdock a dus la o tipologie schematică, ce ușurează determinarea structurilor etno-sociale prin analiza cantitativă a caracterelor socotite specifice. În cercetarea interculturală pe baza statisticii deductive nu este nevoie de eșantionarea de mare cuprindere, de folosirea întregului material existent, ci numai de înregistrarea fenomenelor sau faptelor de variație și distribuție. Astfel **e.e.** sugerat de Charles W. Mc Nett și Roger E. Kirk a căpătat o aplicabilitate excepțională în domeniul cartografierii etnologice prin *Atlasul etnografic al lumii*, conceput și executat de G. P. Murdock. V. *cartografie, experiment etnologic*.

„ETIC" — termen folosit de *noua etnografie** americană pentru a denumi analiza etnografică a unei entități fonetice; **e.** este un extras lexical desemnat de sufixul conceptului fon-*etic* (Ken-

neth Pike, 1954). (Conceptul de **e.** nu trebuie confundat cu omonimul lui — *etic* — care ține de *etica propriu-zisă.)* **E.** depinde de distincțiile fenomenelor considerate accesibile de observatorii științifici. Demersul **e.** nu poate fi fals decît dacă nu se ia în considerație ce este semnificativ, real, precis, apropiat. Metodologic, demersul **e.** urmărește să scoată în evidență un eveniment sau fapt contingent cercetării. **E.** se referă la aspectul actual al fenomenului de modelat. Informatorul poate completa informația **e.** cu aceea *emică**. Cu toate acestea **e.** nu poate fi transmutat și nici nu poate fi studiat numai prin *emic*. Marvin Harris *(The Rise of Anthropology Theory,* 1968) susține că teoretic se poate vorbi de o „etnografie etică" în paralel cu o „etnografie emică". V. *etnolingvistică, etnosemiotică.*

ETNARH — căpetenie politico-religioasă a unei etnarhii sau comunități etnice în imperiul roman, bizantin și otoman. În înțelesul post-bizantin, **e.** era conducătorul autorizat al comunității etnice cu caracter religios, etnarhatul (echivalent *milet*-ului). În imperiul otoman îndeplinea rolul de căpetenie pontificală (patriarhul grec, patriarhul armean, marele rabin etc.). Primul **e.** în grad în Imperiul otoman era patriarhul din Bizanț, reprezentantul autorizat, cu titlul de conducător al creștinilor ortodocși, deoarece conducea cea mai mare comunitate religioasă după cea otomană. **E.** lucra cu un număr indefinit de *arhonți* sau *notabili religioși,* care făceau legătura între comunitatea etnarhică și sultanat. Fiind căpetenie religioasă, era implicit și căpetenie culturală, păstrătoare a datinelor și tradițiilor comunității spirituale pe care o conducea. V. *etnarhie.*

ETNARHAT v. *etnarh.*

ETNARHIE — provincie a Imperiului roman, apoi a Imperiului bizantin și a celui otoman, aflată sub conducerea unui *etnarh**.

ETNICITATE — ansamblul caracterelor particulare ale unei unități etnice raportate la spațiu, timp și structura ei social-istorică. Dimensiunile **e.** pot fi concepute ecologic, cronologic și procesual. Dimensiunea ecologică reflectă numărul, volumul și rolul resurselor biosociale ale unității etnice în relație cu parametrii mediului artificial, tehnologic. Aceasta pentru că formarea **e.** este opera adaptării selective a comunității sociale la mediul tehnic creat treptat și care se impune ca o a doua natură. Dimensiunea cronologică reflectă analitic treptele de organizare internă și de încorporare diferențială externă a unor fragmente de impact a comunităților sociale contingente celei luate în considerație. Dimensiunea procesuală reflectă dialectic constituirea complexului de *etnocivilizație** și *etnocultură** în formarea istorică și

transmiterea ulterioară. **E.** în vremea noastră este tot mai mult subordonată factorilor socio-economici. Ea se complinește sau destramă prin migrație (emigrație, imigrație și admigrație). Uneori migrațiile întăresc identitatea etnică a populațiilor aborigene, atunci cînd se sprijină pe aceeași spiță genetică; alteori o schimbă radical, atunci cînd provin din spițe genetice diferite. În ultimul caz migrațiile provoacă redistribuirea populațiilor și mutația compoziției lor etnice ca și mixtura de civilizații și metisajul cultural (situația unor state din America Latină a căror creștere demografică se bazează pe migrația planificată). Încrucișările etnice provoacă schimbări în **e.** componenților. Modelul încrucișărilor începe prin *încrucișări biologice (a cross biological model)*, continuă prin *încrucișări de civilizație (a cross civilization model)* și se încheie prin *încrucișări culturale (a cross cultural model)*. În toate aceste încrucișări, **e.** suferă modificări repetate, care duc în cele din urmă la transmutația ei în altă categorie psiho-socială. V. *etnie*.

ETNIE — *unitate etnică* determinată în timp și spațiu, cu trăsături sociotipice particulare. Ceea ce caracterizează **e.** nu sînt atît aspectele biologice cît mai ales cele de civilizație și cultură (limba, obiceiurile, tradițiile etc.). **E.** stă la baza unor forme complexe de unități sociale (popor, națiune). **E.** trebuie distinsă de alte unități etnice *(grupul etnic, comunitatea etnică* etc.). În evoluția conceptului de **e.** constatăm cîteva accepții: **1.** rezultatul unui gen de viață, care are la bază o comunitate de limbă, de credințe, obiceiuri, norme etice și o așezare teritorială comună (Richard Molard); **2.** grup închis, endogamic, care are aceeași origine și aceeași limbă, deoarece derivă dintr-un strămoș comun (S.F. Nadel); **3.** grup localizat ce are un număr indefinit de legături sociale, foarte strînse (Meyer Fortes); 4. „lume" concepută în timp, localizată în spațiu și rigidă în contextul ei social (P. Mercier).

ETNOASTRONOMIE — disciplină astronomică (acreditată de Elisabeth Chesley Barty) care studiază motivele iconografice, textele sacre și riturile tradiționale ale comunităților etnice, referitoare la astre, constelații, cosmos și cosmografie, cu toate interpretările și implicațiile acestora. **E.** derivă din *arheastronomie** pe care o continuă la nivelul comunităților etnice.

ETNOAXIOLOGIE — știință a valorilor comunitar-etnice (spre deosebire de *axiologie* care este știința valorilor general-umane). Studiază geneza, structura și funcțiunea valorilor culturale în comunitatea socială de tip etnic, particularitățile axiologice ale unui popor, ca produse ale practicii lui social-istorice. Conceptele de *bun, frumos, adevăr,*

corect etc. prezintă caractere specifice modului de trai și modalității de gîndire proprii fiecărui popor. Din acest punct de vedere, *valoarea culturală* este un concept mobil, fluent, dinamic, care se schimbă după meridiane, după nivelele de sensibilitate intelectuală, după gradele de obiectivizare culturală. Doliul la asiatici este alb, la europeni este negru. Frumosul își schimbă structura odată cu faciesul uman. Noțiunea de adevăr — după concepția filosofică sau credința la care se referă. Sub acest raport, **e.** facilitează înțelegerea *specificului etnic**, perceperea esenței comportamentului cultural, concret, real, relevat de natura și forma interrelațiilor complexe social-istorice. Pentru că poporul creează valorile culturale într-un mediu ambiant, le face să fie coordonate ale acțiunii lui și expresii ale destinului lui uman. În procesul de cristalizare a axiologiei generale, **e.** joacă un rol important. Ea procură materialul divers, istoric al valorii, așa cum acesta apare pe glob, la diferite popoare, pe care axiologia îl preia, îl decantează și extrage esența general umană a determinantelor etnologice ale valorii. În cultura română, preocupări de **e.** integrate în filosofie au avut L. Blaga, Mircea Eliade, P. Comarnescu, Liviu Russu, Nicolae Mărgineanu și alții; preocupări de axiologie și **e.** marxistă întîlnim la C. Ionescu-Gulian, Al. Tănase, Henri Wald, L. Grünberg și alții. V. *behaviorism etnologic, specific etnocultural.*

ETNOBIOGRAFIE — concept de etnologie juridică (acreditat de Jean Poirier) care se referă la așa-zisa „autobiografie a unei comunități etnice", făcută de reprezentanții acestei comunități cu ajutorul anchetatorului de teren. **E.** urmărește să redea conținutul juridic al existenței comunității etnice, cu toate implicațiile psiho-sociale și cultural-istorice.

ETNOBIOLOGIE — disciplină biologică care studiază determinarea comportamentului cultural. Asupra determinării biologice a comportamentului s-au elaborat două ipoteze: una conform căreia ereditatea etnică evoluează în timp și spațiu și alta conform căreia nu evoluează. În baza celei de-a doua ipoteze, împotriva eredității etnice nu se poate lupta decît medical. Această concepție a fost aspru criticată deoarece a facilitat teorii rasiste, după care unele popoare au fost considerate superioare față de altele, socotite inferioare. V. *behaviorism etnologic.*

ETNOBOTANICĂ — disciplină botanică ce studiază relațiile reciproce dintre comunitatea etnică și mediul vegetal. **E.** trece în revistă plantele utile comunităților etnice (alimentare, condimentare, excitante, iritante, toxice, colorante, farmacopeice etc.); analizează acțiunea omului

și a comunității etnice asupra asociațiilor vegetale, modificările geografiei vegetale (prin mutilările forestiere, extinderea agriculturii, sterilizarea solului, poluare), relevă acțiunea mediului botanic, cu asociațiile lui vegetale, asupra comunității etnice (civilizația lemnului, elaborată în habitațiile forestiere, în savane, lunci și delte, inventarul ustensilelor de lemn în ocupațiile agricole etc.), prezintă aspectele esențiale ale dendrologiei, ale ritologiei vegetale, ale simbolismului fitomorf ca aspecte esențiale ale culturii primitive, tradiționale sau populare. O deosebită atenție acordă **e.** motivelor decorative de origine vegetală, rolului pe care plantele îl joacă în creația artistică tradițională. Printre promotorii **e.**, alături de A. de Gubernatis, Ch. Jorey și alții, se numără și românii Simion Fl. Marian, A. Borza și alții.

ETNOCENTRISM — concepție istorico-etnologică care susține că aproape fiecare comunitate etnică se pune în centrul preocupărilor ei față de alte comunități etnice; fiecare popor judecă pe celelalte popoare în raport cu necesitățile, cu optica, cu idealurile și capacitatea lui de creație și consum în domeniul civilizației și culturii. Într-un sens îngust, **e.** semnifică poziția subiectivă, apreciativă, egoistă a oricărui popor care se vede numai pe sine și se vrea numai pe el în centrul atenției și intereselor general-umane. De **e.** au suferit unele popoare antice, medievale și moderne, care asumîndu-și superiorități rasiale, economice, militare, imperialiste, civilizatorii și culturale au oprimat și exploatat popoarele cucerite. **E.** unor popoare europene s-a extins teoretic și opresiv din antichitate pînă în secolul al XIX-lea, cuprinzînd o parte din Europa, dînd naștere la ceea ce a început să se numească în Occident *europocentrism**. În prezent, noțiunea de **e.** este din ce în ce mai puțin luată în considerație. V. *empatie etnică*.

ETNOCID — **1.** uciderea în masă a unei părți sau a unei întregi comunități etnice, în urma unei invazii, conflagrații sau pe alte căi, pentru a-i acapara bunurile materiale și pentru a-i ocupa teritoriul. Unele puteri colonialiste au aplicat în decursul expansiunii lor aceste tehnicii de ucidere. **E.** este în acest caz o variantă a *genocidului*: **2.** modificarea forțată și programată a structuri bio-sociale sau culturale a unei microunități etnice, pentru a o anihila pe plan social și a o integra în contextul sistemului politic și de stat al macro-unității agresoare. V. *acculturație, transculturație*.

ETNOCIVILIZAȚIE — civilizație proprie unei comunități etnice. Cu studiul **e.** se ocupă *etnologia diferențială**. În structura unei **e.** intră: modul de viață propriu comunității etnice, fenomene și fapte de tehnologia producției bunurilor materiale, coe-

ziunea internă și dinamismul evolutiv al activității globale a comunității etnice. Studiul **e.** este dependent de cel al *etnoculturii** corespunzătoare. V. *arhecivilizație, civilizație, etnologie regională.*

ETNOCOREGRAFIE — disciplină coregrafică care studiază activitatea ludică (jocul și dansul) unei comunități etnice. **E.** urmărește să descopere sursele magice și mitice ale dansului primitiv, arhaic, tradițional și popular, să le descrie, analizeze și interpreteze conținutul și forma pentru a stabili în ce constă substratul lor ludic, să releve adaosurile istorice de tipul contaminărilor, influențelor și calcurilor în formarea adstratului lor ludic și, prin acesta, să redea și să interpreteze structura și dinamica stratului ludic popular contemporan. V. *cheirosofie.*

ETNOCRAȚIE — conducerea unei comunități etnice de către propriii ei reprezentanți. **E.** prezintă diverse forme istorice: *gerontocrația**, în comuna primitivă, pentru conducerea etniilor (trib, confederație de triburi) prin reprezentanți de vîrstă și sex (sfaturile de bătrîni); *teocrația*, în evul mediu, pentru conducerea confederațiilor de state libere, a *milet*-urilor confesionale, constituite în *etnarhii**, prin reprezentanți ai castei clericale; **e.** *modernă* pentru conducerea statelor naționale prin reprezentanță politică de clasă socială, categorie socială sau castă. În statele naționale de tip burghez conducerea este eligibilă, se realizează conform principiului „numerus clausus" (după care alături de „națiunea majoritară" pot participa la conducerea statului și „minoritățile naționale"; participarea acestora este însă restrictivă). În statele naționaliste conducerea se realizează conform principiului „numerus nullus" (după care nici un „străin" nu poate participa la conducerea statului). Aceasta a fost situația statelor de tip fascist și mai ales a statului nazist.

ETNOCULTURĂ — cultură proprie unei comunități etnice. Cu studiul **e.** se ocupă *etnologia diferențială**. În structura **e.** intră: elemente și aspecte ce constituie universul de bunuri și valori spirituale proprii unei comunități etnice; fenomene și fapte de morfologie și stilistică a creației (religioase, filosofice, științifice, artistice, juridice etc.), ceea ce dă coeziune internă concepției despre viață și lume și dinamism viziunii plastice a acestei concepții în comunitatea etnică. Studiul **e.** implică inevitabil pe cel al *etnocivilizației**. V. *cultură, etnologie regională.*

ETNODEMOGRAFIE — disciplină care studiază la scara microdemografică unitățile etnice de factură restrînsă, ca și grupurile ca părți constitutive ale unei populații statistice nedefinite. Obiectul principal al **e.** este analiza

genealogiilor pentru a surprinde gradul de consanguinitate etnică și alcătuirea microistoriei, pentru a înregistra fecunditatea diferențiată pe sexe și vîrste, compoziția reproducției lărgite, natalitatea și mortalitatea în grupurile sătești. **E.** urmărește stabilirea unui model matrimonial statistic care să statueze noi reguli formale privind gradul de rudenie și căsătorie, în contextul unei comunități zonale de tip etnic, omogene sau alogene.

ETNOERGONOMIE v. *ergonomie.*

ETNOESTETICĂ — disciplină estetică care studiază: a. geneza, structura și funcțiunea categoriilor estetice populare din perspectiva comunității etnice: tragicul, comicul, dramaticul, grotescul, burlescul etc.; b. modalitățile de cristalizare artistică a acestor categorii în opere de artă populară; c. relațiile estetice pe care le promovează fiecare formă de artă în comunitatea sătească tradițională și contemporană; d. sincretismul artei populare ca expresie a heteronomiei artei; e. modul de valorificare a artei populare proprie fiecărei comunități etnice; f. arta populară ca instrument de educație estetică. **E.** nu trebuie confundată cu *estetica populară* al cărui conținut și sferă sînt mai bogate. Estetica populară include în contextul ei și **e.** În domeniul **e.** române s-au remarcat: Barbu Delavrancea *(Estetica poeziei populare,* 1913), Alex. Dima *(Arta populară și relațiile ei,* 1971), Grigore Smeu *(Repere estetice în satul românesc,* 1973).

ETNOFILIE — afecțiunea pentru tot ceea ce privește viața unei comunități etnice, civilizația și cultura ei. Termenul este antonimic prin conținut și sferă cu cel de *xenofilie.*

ETNOFILOSOFIE — disciplină filosofică care reprezintă o formă evoluată modernă a *etnosofiei**. **E.** capătă o amprentă psihosocială etnică, prin modul particular de a concepe, simți și explica temele și problemele filosofiei generale.

ETNOFOBIE — **1.** rezervă sau ostilitate față de tot ceea ce se referă la particularitățile materiale și spirituale ale unei comunități etnice (aspect etnologic); **2.** stare patologică de spirit, care exprimă teama de ceea ce este propriu și caracteristic unei etnii (aspect psihologic-medical).

ETNOGENEALOGIE — disciplină istorică care studiază geneza popoarelor, legăturile lor etnice și derivarea lor istorică. Datele referitoare la **e.** sînt furnizate de istorie, sociologie, lingvistică, etnografie, folclor, artă populară etc. **E.** exprimă, în ultima analiză, filogeneza etniilor prin *etnogeneza** lor; procesul de dezvoltare istorică a popoarelor ca rezultat al evoluției lor naturale. Cercetările de lingvistică, de psihologie socială, de istorie a culturii folosesc, la rîndul lor, rezultatele **e.**

ETNOGENEZĂ — procesul de formare a unui popor ca unitate social-istorică. **E.** prezintă două explicații: una de ordin mitic-legendar și alta științifică, biolingvistică și socio-culturală. După explicațiile mitic-legendare, formarea popoarelor presupune un proces paraistoric care se bazează pe miracole, intervenții divine etc. Mitologiile străvechi scot în evidență geneza spontană din regnul mineral, vegetal sau animal (la vechii egipteni, indieni, iudei, babilonieni etc.). După explicațiile științifice, formarea popoarelor presupune un proces istoric de îndelungată evoluție. Studiul **e.** științifice a luat o amploare deosebită începînd din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, odată cu dezbaterile asupra autohtonității, continuității și specificității unor popoare europene și cu studiul *acculturației** unor popoare extra-europene. Trecerea de la unitatea socială nedefinită sub raport etnic, la comunitatea etnică a început încă din comuna primitivă. În stabilirea unui proces de **e.** intră: locul, timpul, cauzele, componentele etnice, elementele etnogenezice (limbă, obiceiuri, tradiții etc.). Locul condiționează, prin structura lui geomorfologică și prin bogăția lui naturală, modul de accelerare sau încetinire a procesului **e.** Locul unde s-a născut un popor poate fi diferit de acela unde acesta trăiește. După locul de naștere popoarele se împart în *indigene* și *alogene*. **E.** este un proces social-istoric de lungă durată. De răstimpul nașterii unui popor se leagă stabilirea elementelor lui de civilizație și a caracterelor lui culturale. De succesiunea acestor elemente și caractere ține continuitatea istorică a poporului respectiv și formarea personalității lui etnice. Unele **e.** au loc pe cale pașnică, prin migrație încetată, infiltrare, convietuire, amestec, simbioză și asimilare, provocate de un îndelung impact demografic; altele pe cale violentă, prin înfrîngere în războaie, capturare și dominare totală. Numărul, cantitatea și calitatea componentelor etnice (populații, neamuri, popoare etc.), stadiul lor de dezvoltare dau imaginea reală a complexității și profunzimii procesului **e.** Sînt componente principale și componente secundare, rezultate din mișcările de populație reduse și pendulatorii, numite *metanastaze**, *admigrări*, *transmigrări*. Sudarea elementelor componente nu se face aleatoriu, ci în ordinea capacității de asimilare reciprocă. Un popor mic, învins, poate impune civilizația și cultura lui poporului mare învingător (cazul grecilor învinși de romani). Cucerirea Daciei și transformarea ei într-o provincie a Imperiului roman a dus întîi la amestecul poporului dac cu cel roman, și apoi la nașterea unui popor nou, poporul român. **E.** *română* s-a consolidat în decursul cîtorva secole, perioadă în care noul po-

por a trebuit să ducă „o luptă necurmată pentru a-şi păstra fiinţa, pentru a-şi asigura continuitatea pe teritoriul în care s-a născut şi dezvoltat, în ciuda vicisitudinilor istorice". V. *antropogeneză, etnologie.*

ETNOGEOGRAFIE — disciplină geografică care studiază influenţa reciprocă dintre mediul geografic şi comunitatea etnică. Determinant în *etnogeneză** nu este mediul geografic, ci compoziţia etnogenetică şi condiţiile complexe ale procesului de formare. **E.** nu trebuie confundată cu *antropogeografia** şi nici cu *geopolitica**.

ETNOGEOLOGIE — disciplină geologică ce studiază stratigrafia civilizaţiei şi culturii tradiţionale şi populare din perspectiva formării, succesiunii şi corelaţiei lor. Etnogeologii disting trei categorii de stratificare a civilizaţiei şi culturii, cu variantele şi formele corespunzătoare: *substraturile, adstraturile* şi *straturile.* Substraturile relevă geneza fenomenului ori faptului de civilizaţie sau cultură; adstraturile, adaosurile extrinseci ce intervin în condiţii speciale de creştere a compoziţiei fenomenelor şi faptelor date, iar straturile — formele ultime elaborate, stadiul actual de cristalizare în domeniul cercetat. Stratigrafia civilizaţiei şi culturii se face pe unităţi mari de activitate istorică (pe perioade, epoci, secole şi decade), ca şi pe unităţi mari de încadrare geologică: civilizaţii şi culturi terestre şi acvatice (civilizaţii şi culturi campestre, de stepă, silvice şi montane). V. *stratigrafie.*

ETNOGONIE — concept care se referă la geneza, evoluţia şi dispariţia unei comunităţi etnice de tipul tribului, clanului, poporului sau naţiunii din perspectiva mitologiei. **E.** este relatată de miturile presupusei microistorii comunitare, de glotogenealogia şi de legendele criptice asupra întemeierii instituţiilor sociale şi a modelelor de comportament cultural. V. *antropogonie.*

ETNOGRAFIE — ştiinţă care observă, analizează, descrie şi clasifică particularităţile modului de viaţă şi ale formei de civilizaţie a unei comunităţi etnice. În cercetarea ei, **e.** foloseşte observaţia directă sau indirectă, obiectivă sau subiectivă, incidentală sau „participantă"; analiza cantitativă sau calitativă, structurală sau funcţională; descrierea obiectivă sau subiectivă, factologică sau fenomenologică; clasificarea simplă sau complexă (taxonomică sau tipologică), autonomă sau integrată în sistemul general al clasificării ştiinţifice. **E.** nu constituie o ştiinţă aparte faţă de *etnologie,* ci numai prima treaptă de cercetare a fenomenelor şi faptelor materiale ale unei comunităţi etnice, alături de folcloristică şi de ştiinţa artei populare. În acest context ştiinţific, **e.** furnizează documentarea de teren, materialul brut, cules şi semipre-

lucrat pentru interpretarea și formularea legilor de producere a creației populare. Din acest punct de vedere, **e.** se menține la nivelul concret de cunoaștere a realității social-istorice, spre deosebire de etnologie care se ridică la nivelul abstracțiilor teoretice, al cugetării asupra viziunii globale a creației populare. În etnografia sovietică actuală se folosește conceptul de „cercetare etnografico-etnologică" (I. Bromley, *The Term Ethnos and its Definition*, 1974), pentru a desemna unitatea dialectică a acestor două trepte ale aceleiași investigații științifice. Cercetările **e.** au trecut, la sfîrșitul secolului al XIX-lea, de la cunoașterea descriptiv-analitică a popoarelor așa-zise „primitive", „aliterate", „nedezvoltate", „întîrziate" la cele „evoluate", „dezvoltate", „industrializate", de la clasificarea simplistă, serială și informativă după materialul de teren, la clasificarea complexă, tipologică și integratoare a modului de viață al popoarelor, indiferent de stadiul de dezvoltare și de gradul lor de creație în istorie. În secolul al XX-lea, **e.** a depășit investigarea descriptivă ce urmărea consemnarea documentelor de teren, concrete, de viață factologică pentru a trece la investigarea paralelă și dirijată a documentelor de arhivă și colecțiile muzeale, corelate primelor. În abordarea acestei categorii de documente *(teren, arhivă, muzeu)*, **e.** recurge la metoda inductivă (pendulînd între inducția aristotelică sau complexă și inducția baconiană sau selectivă). **E.** apelează și la metodele mai noi ale analogiei, comparației și ipotezei. V. *etnologie, folcloristică, știința artei populare, sincretism.*

ETNOGRAFIE ISTORICĂ — disciplină care studiază din perspectiva istoriei o comunitate etnică. **E.i.** nu trebuie confundată cu istoria etnografiei, care este o ramură a istoriei științei. **E.i.** este omologă *etnoistoriei**. V. *microistorie.*

ETNOGRAFIE JURIDICĂ — **1.** ansamblul tuturor formelor materiale ale activității juridice a unei comunități etnice: amenajările locurilor (sacre sau profane) pentru desfășurarea judecății (vatra satului, pragul bisericii, hotarele moșiei sătești etc.); formele judecății comunitare pe cete de obște (judecata opiniatră a feciorilor din sat, judecata profesională a oamenilor vrednici, judecata capitală a cetei de bătrîni); tehnica juridică populară (strigarea peste sat; judecarea în două instanțe, a opiniei publice și a cetelor de vîrstă; sancțiunea propriu-zisă); instrumentarul judecății (arborii sau stîlpii justițiari, răbojurile, alte semne juridice etc.); **2.** ramură a etnografiei care studiază elementele, faptele și aspectele concrete ale vieții juridice a unei comunități etnice. *E.j.* și *folclorul juridic** stau la baza studiilor de *etnologie juridică**. Referințe asupra **e.j.** în literatura română au făcut: **Theodor**

T. Burada *(Despre crestăturile plutaşilor pe cherestele şi alte semne doveditoare,* 1880; *Despre crestăturile şalgăilor pe droburile de sare,* 1885); P.N. Panaitescu (*Răbojul,* 1946); Romulus Vulcănescu *(Semnele juridice,* în *Etnologia juridică,* 1970). V. *antropologie juridică, geografie juridică, sociologie juridică.*

ETNOGRAFIZARE — **1.** proces cultural care constă în considerarea unui popor numai din perspectiva trecutului, sub aspect tradiţional. Din acest punct de vedere se poate spune că europenii au cunoscut popoarele celorlalte continente pe măsură ce le-au descoperit etnografic, reducînd imaginea lor la etnografia lor; **2.** tendinţă pseudoştiinţifică de reducere a cunoştinţelor despre un popor la strictul necesar rezultat din observaţia directă şi descrierea analitică a faptelor.

ETNOGRAMĂ — reprezentare grafică prin scheme, tipuri, modele şi fotograme a unor fenomene şi fapte de *etnocivilizaţie** şi *etnocultură**, pentru a ilustra documentar situaţia lor concretă şi pentru a interpreta teoretic prezenţa, diseminarea şi frecvenţa lor în timp şi spaţiu. **E.** este o hartă reductivă, o schiţă de hartă, în care formele de relief sînt reduse la perspectiva lor generală şi prezintă un caracter orientativ şi indicativ, pe care se marchează materialele investigate cu ajutorul alegoriilor şi simbolurilor grafice. E. este o cartogramă etnică. V. *cartogramă, isoetnie, metanastază.*

ETNOHERMENEUTICĂ — interpretare subiectiv-etnică a literaturii populare magico-mitologice şi îndeosebi a expresiilor indirecte, parabolelor, ghicitorilor şi naraţiunilor despre activitatea practică a unor căpetenii religioase ale comunităţii arhaice (vrăjitori, şamani etc.), în care se relevă sursa secretă a cunoştinţelor lor şi puterea lor ocultă pusă în slujba comunităţii. Termen folosit (de B.L. Bellman) în studiul unor aspecte ale şamanismului siberian. V. *hermeneutică, şaman, şamanism.*

ETNOIATRIE — disciplină etnologică al cărei obiectiv primar este cunoaşterea şi explicarea unor forme de civilizaţie şi cultură prin datinele, obiceiurile, practicile şi uzanţele medicale populare. Unii oameni de ştiinţă consideră **e.** ca parte aplicativă a *iatrosofiei**, alţii consideră iatrosofia ca încununare teoretică a eforturilor **e.** Cercetările de **e.** au fost iniţiate de medici, continuate de folclorişti şi integrate în contextul ştiinţelor social-istorice de etnologi. În literatura română de specialitate, studiile de **e.** au fost promovate de „Institutul de Igienă şi Sănătate publică" din Bucureşti, de „Societatea română de istoria medicinei" din Bucureşti, de catedrele de istoria medicinei de la Institutele de medicină din Bucureşti, Cluj, Iaşi, Timişoara şi Craiova,

de Institutul de etnografie şi folclor, de Comisia de antropologie şi etnologie a Academiei R.S.R. şi Subcomisiile şi Cercurile de etnologie din ţară.

ETNOID — element constitutiv al unei unităţi etnice, care nu posedă autonomie, dar care este un nucleu de bază al vieţii etnice. **E.** este un punct de concentrare şi polarizare a unor elemente de civilizaţie şi cultură în structura unei *etnii**, interdependent în reţeaua constitutivă a unităţii etnice din care provine. Stabilitatea lui structurală depinde de configuraţia celorlalte **e.** din reţea. **E.** este labil, fluent, în plin dinamism, după cum labilă, fluentă şi dinamică este şi unitatea etnică din care face parte organică. Practic, este partea măsurabilă a *unităţii etnice**. V. *etnometrie*.

ETNOINFORMATICĂ — interdisciplină care se ocupă cu studiul întregii game de informaţii sociale de tip etnic ce fac parte din comunicaţiile de masă. **E.** studiază modul cum sînt generate, sistematizate şi puse în circuitul intra şi inter-etnic cunoştinţele şi mesajele culturale, cu semnificaţiile lor materiale şi spirituale; modul în care comportamentul etnocivilizatoriu şi creaţia etno-culturală sînt transmise posterităţii. V. *etnologie informaţională*.

ETNOISTORIE — disciplină care studiază microistoria unei comunităţi etnice, evenimentele aparent insignifiante, neconsemnate în scris, păstrate prin tradiţie orală, uneori apocrifă. Sursele de informaţie ale **e.** sînt îndeosebi documentele de teren, care prezintă alte caractere decît documentele de arhivă. Documentele de teren se referă la etnogeneza aşezărilor, descoperirilor şi invenţiilor, superstiţiilor, credinţelor, cutumelor, datinelor, uzanţelor, glotogenealogiei, glotocronologiei, mitologiei etc. **E.** interpretează documentul istoric în semnificaţia lui etnologică şi documentul etnologic în semnificaţia lui istorică. **E.** nu trebuie confundată cu *paleoetnologia**, *arheoetnologia**. **E.** studiază şi izolatele (umane, etnice şi culturale), mixturile şi metisajele de popoare, civilizaţii şi culturi. Pentru studiul **e.** s-au publicat reviste cu acelaşi nume în: Italia, S.U.A. etc. Lucrări de referinţă asupra **e.**: E.W. Voegelin, *An Ethnohistorian's viewpoint*, 1954; E. Leacock, *Symposion on the concept of ethnohistory: Comment*, 1961; W.N. Fenton, *Ethnohistory and its problems*, 1962; B.S. Cohn, *Ethnohistory*, 1968; Robert M. Carmack, *Ethnohistory; a review of its development, definitions, methods and aims*, 1972; Paul Simionescu (*Documentul etnografic — semnificaţii şi limite*, 1976).

ETNOLINGVISTICĂ — disciplină lingvistică ce studiază relaţia dintre civilizaţie şi cultură pe de o parte şi limbaj pe de altă parte; rolul limbajului în determinarea conţinutului unei civili-

zații și culturi, în exprimarea comportamentului etnic și a modului de viață al unui popor, în elaborarea stilului de gîndire. După *Margaret Mead**, limbajul este un instrument de cercetare științifică în etnologie. Cu ajutorul limbajului se poate determina stadiul de evoluție istorică al unui popor și gradul lui de autodeterminare spirituală în contextul celorlalte popoare. După unii oameni de știință, lingvistica generală se confundă de fapt cu **e.**

ETNOLIT — element constitutiv al unui fenomen, fapt de civilizație sau cultură extras prin *etnoliză**. Cu ajutorul **e.** se poate constata structura intimă și dinamică a fenomenului sau faptului analizat, sau se poate reconstitui, după metoda paleontologică, contextul din care a fost extras.

ETNOLIZĂ — analiza calitativă a unui fenomen sau fapt de civilizație sau cultură efectuată în vederea descompunerii în *etnoliți**. **E.** servește la cunoașterea procesului de creație în domeniul etnocivilizației și etnoculturii și la stabilirea parametrilor modelelor corespunzătoare.

ETNOLOGIE — concept (prefigurat de De Chavanes în *Essai sur l'education intellectuelle avec le projet d'une science nouvelle*, 1787) care desemnează știința ce se ocupă cu studiul genezei, structurii, dinamicii și funcțiunii formelor istorice de civilizație și cultură, din perioada primitivă pînă în prezent și cu prospecțiunea formelor de civilizație și cultură în viitor. În dezvoltarea științifică, conceptul de **e.** a căpătat mai multe înțelesuri în funcție de obiectul, metodele și scopul cercetării propuse. În funcție de obiectul cercetării, **e.** este definită: **1.** știința varietății omului (pe diferite trepte de evoluție) ca făptură creatoare și consumatoare de civilizație și cultură; **2.** știința generală a specificității unităților etnice: familia, clanul, tribul, poporul, națiunea; **3.** știința comportamentului etnic și a personalității etnice; **4.** știința sistemului de valori, simboluri, mituri, concepte și norme, transmise pe cale orală, prin tradiție. În funcție de metodele cercetării, **e.** studiază formele istorice de civilizație sau cultură prin metodele: — analitico-descriptivă (la nivelul ramurilor ei — etnografia, folcloristica și știința artei populare); — comparativ-istorică (la nivelul paleo-etnologiei, al etnologiei arheologice, a etnologiei regionale etc.); — structuralistă (la nivelul structurilor intime ale fenomenelor și faptelor determinate în cercetare); — funcționalistă (la nivelul funcțiunilor inerente și aparente ale materialelor de cercetat); — modelării (la nivelul formelor și faptelor reale, ideale sau necesare cercetării); — complexării crescînde a cercetării concrete și încadrării ei interdisciplinare. În acest ultim sens **e.** urmărește să folosească întreaga metodologie a cercetării

pentru a cuprinde integral și explica polivalent fenomenele și faptele de civilizație și cultură ca atare. În funcție de scopul cercetării **e.** poate fi: o știință teoretică, care își propune să abordeze toate problemele abstracte ale activității materiale și spirituale ale omului ca făptură creatoare și consumatoare de civilizație și cultură; o știință concretă care abordează fie întreaga tematică a activităților etnice, fie numai unele teme diferențiale; o știință aplicativă care urmărește valorificarea calităților sau ameliorarea deficiențelor unității etnice luate în considerație. În efortul ei de a surprinde și a cerceta, de a descoperi și explica, de a interpreta și formula (ipoteze, teorii și legi), **e.** a fost treptat identificată cu antropologia generală și antropologia culturală; cu sociologia culturii (Jean Cazeneuve), cu sociologia generală (Jean Poirier) etc. În prezent **e.** a devenit o știință fundamentală, creatoare a unei familii de științe, înrudite între ele prin obiectul cercetării, și o știință integratoare a acestei familii într-un sistem de științe etnologice particulare. În sprijinul dezvoltării **e.** s-au creat în secolul al XIX-lea societăți și asociații de specialiști și amatori *(Société ethnologique de Paris*, 1839; *American Ethnological Society*, 1842; *Ethnological Society*, Londra, 1843, un *Sector de etnografie* al Societății ruse de geografie, 1845; o *Secție de etnologie* a Societății geografice române, 1875 etc.). S-au creat catedre de etnologie la universitățile din marile orașe europene, americane, asiatice, muzee și reviste de etnologie, s-au scris numeroase tratate de etnologie. V. *bibliografie selectivă, muzeu, publicații de etnologie, unități de cercetare etnologică.*

ETNOLOGIE APLICATĂ — ramură a etnologiei care studiază schimbările exogene ale populațiilor și ale programului de dezvoltare a comunităților etnice închise, de tipul izolatelor culturale sau al comunităților etnice deschise, de tipul popoarelor sau al națiunilor. **E.a.** apare, ca și *antropologia aplicată**, în condiții speciale de dezvoltare a unităților sociale supuse unui impact mai mult violent decît lent, sau în societățile care își programează experimente culturale. Modificările structurii tradiționale sînt axate pe politica culturală a statului în cauză. V. *antropologie aplicată.*

ETNOLOGIE CULINARĂ — ramură a etnologiei, care studiază raportul între alimentație și existența umană (sănătate, muncă, joc, creație), pornind de la obținerea alimentelor brute sau preparate (mîncăruri sau băuturi), alcătuirea meniurilor obișnuite sau ocazionale (rituale, ceremoniale, festive), abstinența sau orgia alimentară, varietatea și abundența rețetelor culinare, fantezia tehnică a preparării unor mîncăruri și băuturi pentru a

ajunge la obiceiurile, uzanțele și practicile culinare și de consum. În această perspectivă bucătăria apare ca instituție socială de bază a unei unități etnice (familie, spiță de neam, neam, popor, națiune) și constituie o preocupare specială a investigației etnologice, denumită recent **e.c.** sau *etnoculinaristică (etnoculinary)*. Prefigurări ale **e.c.** apar în *Istoriile* lui Herodot, în descrierea orgiilor culinare din *Satiricon*-ul lui Petronius, în jurnalele de călătorie ale marilor exploratori ai lumii, în festinurile sardanapalice din *Gargantua și Pantagruel* de Rabelais, în descrierile minuțioase din *Le cru et le cuit* a lui C. Lévi-Strauss. Închegarea **e.c.** ca ramură diferențială a etnologiei are loc abia în a doua jumătate a secolului al XX-lea, odată cu stabilirea funcțiunii civilizatorii și culturale a nutriției în comunitatea socială. Sistematizarea materialelor de teren și arhivă, efectuate întîi de așa-zișii „nutriționiști" asupra metodelor de preparare a alimentelor la grupuri sau comunități etnice indigene, a dus inevitabil la studiul etnologic al tipurilor de alimentație etnică, al structurii alimentației zonale și regionale pe glob. Prin stabilirea profilurilor de alimentație pe clase de sex, vîrstă, profesiune, confesiune, de muncă, precum și prin studiul alimentației pe grade de sănătate și trepte de credință, **e.c.** aduce o contribuție substanțială la studiul *etnocivilizației** și *etnoculturii** ca și la studiul *etnoiatriei** și *iatrosofiei**. La noi au cercetat direct sau indirect, **e.c.** Sim. Florea Marian, Tudor Pamfile, Ion-Aurel Candrea, recent Ofelia Văduva care a cartografiat alimentația populară într-o microzonă, după structura materiei prime și pregătirea ei (*Atlasul complex „Porțile de Fier"*, București, 1972).

ETNOLOGIE DESCRIPTIVĂ v. *etnografie*.

ETNOLOGIE DIFERENȚIALĂ — ramură a etnologiei care studiază, teoretic și metodologic, diferențierile, în timp și spațiu, ale formelor, aspectelor, complexelor de civilizație sau cultură. În acest sens, fiecare componență a etnologiei generale poate constitui obiectul unei **e.d.** V. *etnologie regională*.

ETNOLOGIE ECONOMICĂ — disciplină economică care studiază fenomenele și faptele economice, primitive, arhaice, tradiționale sau contemporane, ce reflectă pe plan istoric diferite forme și grade de civilizație comunitară. **E.e.** surprinde și relevă incidențele producției economice, ale progresului tehnologic, metodelor de circulație, schimbului și consumului, practicii economice concrete, legătura dintre modelele economice și modelele de civilizație. **E.e.** urmărește să explice motivația particular-etnică a actului economic, a producției minimale și conjecturale (cumulative și nediferențiale), a sectoarelor economice în contextul comunității

etnice, a schimburilor economice, a dualismului economic în statele coloniale, a procesului de trecere de la așa-zisă „economie edenică" la „economia forțată", de la economia pre-industrială la cea industrială, de la economia nediferențiată la economia diferențiată (de tip modern), pentru a justifica forma și gradul de reprezentabilitate civilizatorie a unei comunități concrete. Preocupări de **e.e.** au avut L.H. Morgan, Fr. Engels, B. Malinowski, M. Mauss, R. Bunzel, M. Herskovits, J.H. Stewart, R. Thurnwald, M. Godeher, G. Balandier și alții. În studiul etnografiei marxiste s-a subliniat importanța factorului economic în determinarea modului de viață și civilizație a unui popor. Fr. Engels a stabilit legătura dintre unitățile sociale (familie, neam, stat etc.) și modul de producție economică. S.P. Tolstov a subliniat importanța determinării tipurilor economice pentru caracterizarea etnografică a unui popor.

ETNOLOGIE ESTETICĂ v. *etnoestetică*.

ETNOLOGIE INFORMAȚIONALĂ — modalitate de aplicare în etnologie a teoriei informației și informaticii în vederea cercetării civilizației și culturii. Teoria informației ajută cunoașterea etnologică, iar informatica acțiunea etnologică. Prima depășește explicația simplă a transmiterii de informații de teren, arhivă și laborator etnologic, pentru a facilita celei de a doua o concepție generală asupra cunoașterii și mesajului informațional. În aceste condiții, teoria informației se dovedește a fi pentru **e.i.** o sursă metodologică de investigații științifice și o schemă ideativă a elaborărilor unei cunoașteri calitative interdisciplinare, iar informatica, o sursă inepuizabilă de cantificare a materialelor legate de problemele urgente ale cercetării programate și de gestiune a științei și tehnicii etnologice. În ultimele decenii ale secolului nostru, informatica a pătruns în marile arhive de materiale etnosociologice și socioetnologice din S.U.A., U.R.S.S., Franța, pentru a pune ordine matematică în sistematizarea și folosirea acestui material imens necesar în cunoașterea istoriei civilizației și culturii populare mondiale. În esența ei, **e.i.** urmărește să surprindă unele aspecte puțin cunoscute ale realității, să descopere fenomene și fapte de civilizație și cultură degradate, să inventeze fapte de civilizație și cultură fără corespondențe în realitate. În această ipostază, **e.i.** prezintă două aspecte complementare: de modalitate metodologică a cercetării realității concrete și de tehnică a invenției unei realități virtuale. În prezent, în **e.i.** își disputâ întîietatea două explicații metodologice: o explicație mecanografică, conform căreia calculatoarele electronice pot executa orice activitate formală de tip superior, reducînd pe om la o făptură de-

posedată de propriile ei funcțiuni de cugetare și invenție științifică; și o explicație dialectică, conform căreia calculatoarele electronice nu pot executa procese de cugetare și invenție științifică proprii spiritului uman complex, creator de civilizație și cultură. Mașinile electronice nu pot fi altceva decît instrumente complexe de lucru (de tipul riglei de calcul), condiționate permanent de dezvoltarea social-spirituală a omului, paralel cu dezvoltarea progresivă a activității gîndirii umane. Ca modalitate științifică nouă, **e.i.** își propune să studieze produsele autentice și produsele automate, produsele naturale ale creației permanent umane și produsele artificiale ale revoluției științifico-tehnice, operele de civilizație și cultură tradițională și operele de civilizație și cultură programate sau așa-numitele opere de *cibercivilizație** și de *cibercultură**. Totodată își propune să studieze mesajul evenimențial al acestor două categorii de opere: mesajul civilizatoriu și cultural din trecut, ce răzbate pînă în contemporaneitate și mesajul contemporan ce se proiectează în viitor în supercivilizația și supercultura, ai căror germeni încolțesc în prezent. Trecerea de la studiul produselor naturale la al celor artificiale se realizează și prin intermediul taxonomiei; prin clasificarea statistico-matematică a subtaxonilor, a taxonilor și super-taxonilor civilizației și culturii tradiționale prezente și probabil în viitor.

ETNOLOGIE JURIDICĂ — interdisciplină rezultată din impactul dintre etnologie și drept. **E.j.** studiază relația etnologie-drept dintr-o dublă perspectivă: juridică în etnologie și etnologică în istoria dreptului; în alți termeni, studiază cutumele, datinele și tradițiile culturale ca izvoare și arhetipuri juridice și, paralel, relațiile, normele și instituțiile juridice ca izvoare și arhetipuri culturale. În prima perspectivă **e.j.** este interpretată ca o arheologie juridică, în a doua ca o jurisdicție a arheculturii. În ambele situații **e.j.** folosește rezultatele *antropologiei juridice**, *sociologiei juridice**, *etnografiei juridice**, *folclorului juridic** și *geografiei juridice**. În aceste condiții **e.j.** definește nivelele etnologice, ale fenomenelor parajuridice, prejuridice și juridice, paralelismul juridic și jurisprudențial. Cercetări și studii de **e.j.** au fost efectuate de: A.E. Post *(Einleitung in das Studium der ethnologischen Jurisprudenz*, 1886); Giusseppe Mazzarella *(Studii di etnologia giuridica*, 1903—1938; *Etnologia giuridica, i suoi metodi, i suoi resultati*, 1910); R. Maunier *(Études de sociologie et d'ethnologie juridique*, 1930—1939); John Gilissen *(Introduction bibliographique a l'histoire du droit et a l'ethnologie juridique* 1965) etc. În literatura română de specialitate asupra *etnologiei juridice** au scris B.P. Hasdeu

(Obiceiurile juridice ale poporului român, 1878), George Fotino *(Contribution à l'étude des origines de l'ancien droit coutumier roumain,* 1925); N. Iorga *(Anciens documents de droit roumains,* 2 vol., 1930—1931); Liviu Marcu *(Quelques considerations sur les coutumes juridiques comme système normatif vicinal dans le sud-est de l'Europe,* 1972); Romulus Vulcănescu *(Etnologia juridică,* 1970); Valentin Al. Georgescu *(La méthode du juriste ethnologue, de l'époque de l'ethnologie juridique de Poste à l'époque de la floraison de l'anthropologie culturelle en Roumanie 1878—1977,* 1978) și alții.

ETNOLOGIE LITERARĂ — disciplină etnologică ce studiază felul cum se reflectă în literatura populară trăsăturile psiho-sociale ale unui popor, modul lui de viață, formele de civilizație și cultură. **E.l.** nu trebuie confundată cu *folcloristica**. Ca disciplină restrînsă la un domeniu artistic urmărește: capacitatea creatoare de teme și stiluri literare populare, personalitatea literară a unei unități etnice, specificitatea creației literare populare. Sub raport problematic și metodologic **e.l.** este analogă cu sociologia literară.

ETNOLOGIE MARITIMĂ *(etnologie navală)* — disciplină etnologică ce studiază rolul navigației, al rutelor fluviale, maritime și oceanice în stabilirea și dezvoltarea unor contacte și influențe reciproce între popoare, în domeniul civilizației și culturii. Bazele **e.m.** au fost puse la primul *Congres de etnografie și folclor al mării,* ținut la Neapole în 1954. **E.m.** încearcă unele explicații paralele cu așa-zisa „etnologie terestră". Ea se referă la vastele arii maritime, caracterizate prin curente de trafic naval, prin intensitatea migrațiilor unor popoare riverane, prin tipul de nave folosite, prin cutumele, tradițiile, uzanțele și normele juridice de comunicare pe mare, prin cîntecele, legendele și basmele, riturile de trecere pe apă, jocurile și sărbătorile maritime etc. O contribuție substanțială la studiul **e.m.** a adus Thor Hayerdahl prin temerarele lui *experimente etnologice** cu ambarcațiuni arhaice, pentru a demonstra căile de pătrundere pe ape a unor forme de civilizație și cultură proprii popoarelor riverane marilor oceane ale globului.

ETNOLOGIE MATEMATICĂ — modalitate de aplicare a noilor metode matematice în etnologie pentru stabilirea conținutului și relațiilor cantitative ale fenomenelor și faptelor de civilizație și cultură (calculul probabilităților, metoda jocurilor, a informației, a grafelor), pentru normarea matematică a comportamentului etnocivilizatoriu și etnocultural (metoda algoritmică, deontică etc.) **E.m.** își propune să rezolve practic măsurarea feno-

menelor și faptelor de civilizație și cultură prin cantificare scalară și modulară, pentru transformarea treptată a mărimilor cantitative în mărimi calitative. Matematizarea etnologiei înseamnă mai ales prelucrarea calitativă a datelor cantitative și interpretarea științifică integratoare a modelelor statistico-matematice. V. *model etnologic.*

ETNOLOGIE REGIONALĂ — ramură a etnologiei care se ocupă cu studiul fenomenelor și faptelor de civilizație și cultură circumscrise unei regiuni determinate. Termenul a fost creat de S. Erixon în 1951, și se referă la studiul etnologic al Europei, fiind extins ulterior (1955) și la alte micro- sau macroregiuni geografice ale lumii. **E.r.** se preocupă de procesele de asimilare și diferențiere, de impacturi, contaminări și influențe, de stratificare paralelă și coexistentă a etnocivilizațiilor și etnoculturilor pe arii închise sau deschise, de procesele de ruralizare, urbanizare și industrializare în diferitele regiuni ale globului. După Jean Poirier (1972), **e.r.** își propune să studieze „temele culturale proprii diverselor ansambluri etnice", multiplele interferențe și suprapuneri tematice, configurațiile lor concrete (instituții culturale, culturi), tipologia lor, aparatul lor tehnico-economic și regulator în societate, așa cum acestea apar ancorate în cadrele geografice naturale. **E.r.** mai urmărește realizarea unei hărți etnice mondiale și a unei clasificări exacte a ariilor culturale care alcătuiesc *oecumena.* În această nouă interpretare, **e.r.** este o operă analitico-sintetică de „inventariere etnologică sistematică" a întregii specii umane. V. *etnologie diferențială, regiune etnografică, zonă etnografică.*

ETNOLOGIA RELIGIEI — disciplină etnologică ce studiază modalitatea particulară și proprie unei comunități etnice de a înțelege, a crea și a difuza o anumită stare sau formă de credință. **E.r.** studiază în același timp relictele paleoetnografice și reminiscențele palcofolclorice ale religiozității arhaice, miturile și riturile pe diferite trepte de dezvoltare social-istorică, ca și condițiile specifice ale mutațiilor religioase în viața contemporană. **E.r.** nu trebuie confundată cu *etnologia teologică**. Contribuții în domeniul **e.r.** au adus A. Bros *(L'ethnologie religieuse,* 1936); R. Boccassino *(Etnologia religiosa,* 1955); Mircea Eliade *(Traité d'Histoire des Religions,* 1975); Al. Tănase *(Cultură și religie,* 1973, 1974) etc.

ETNOLOGIE RURALĂ — ramură a etnologiei generale care studiază structura, funcțiunea și evoluția „comunităților rurale" și „comunităților țărănești" neintegrate sau integrate în societățile de tip industrial, ca și formele pe care acestea le iau în viața contemporană sub influența revoluției social-politice și științifico-

tehnice. Din acest punct de vedere, obiectul de cercetare al **e.r.** relevă infrastructura societății *preindustriale*. **E.r.** a fost inițiată, în Franța, de M. Bloch *(Les caractères originaux de l'histoire rurale française,* 1931), de L. Bernot și R. Blancart *(Nouville, un village francais,* 1953); în S.U.A. de R. Redfield *(Peasant Society and Culture,* 1956); în Anglia de R. Cresswell *(Une communauté rurale de l'Irlande,* 1969); în România Școala sociologică de la București a atribuit o atenție deosebită „comunităților rurale" din perspectiva sociologiei rurale și a unei etnosociologii rurale.

ETNOLOGIE SEXUALĂ — disciplină etnologică ce studiază rolul pe care îl joacă viața sexuală în civilizația și cultura unei comunități etnice. **E.s.** se referă indirect la *biologia sexuală* și direct la *diformismul sexual,* ca și la reflectarea acestora pe planul civilizației și culturii. Viața sexuală este pentru etnologie un act de comportament și de reflectare etnică. Deosebirea între sexualitate și genitalitate se întrevede în interpretarea axiologică a bisexualității și în modelele de viață erotică ale unui popor, în modelele distorsionate și patologice ale sexualității; în relațiile sociopatice ale lubricității, perversiunii și imoralității. Unele din aceste modele erotice apar în viața unor popoare în perioadele lor de creștere, ca și de crize social-economice. **E.s.** nu trebuie confundată cu psihanaliza socială, ca explicație a istoriei culturii, elaborată de Sig. Freud. De asemenea nu trebuie confundată cu *sexologia,* care este o disciplină medicală. V. *etnopsihanaliza.*

ETNOLOGIE SOMATICĂ — disciplină etnologică ce se ocupă cu structura morfologică a unei civilizații sau culturi populare, cu formele, dimensiunile și caracterele socio-istorice constituite ale acestora, întocmai cum somatologia se ocupă cu studiul tipurilor constitutive și cu caracterele pe care corpurile (animale) le-au dobîndit în timpul unei vieți. **E.s.** urmărește totodată stabilirea taxonomiei tipologice a structurii colective a unei civilizații sau culturi. Termen introdus în *ologeneza culturală** de *George Montandon**.

ETNOLOGIE STRUCTURALĂ — studiul etnologic prin aplicarea metodei structurale pentru determinarea ansamblului de *modele, structuri* și *sisteme* de civilizație și cultură deductive și constructive, de elemente și valori epistemologice. Inițiată de Ruth Benedict **e.s.** capătă amploare deosebită în opera lui Claude Lévi-Strauss *(Antropologie structurale,* 1958). După C. Lévi-Strauss, **e.s.** își propune să efectueze o cercetare analitică, la două nivele, sincronic și diacronic, a elementelor de civilizație și cultură, așa cum acestea se găsesc incluse în modele reale sau ideale, în structurile și sistemele de activități

proprii „oricărei societăți umane posibile". La acestea trebuie să se adauge regulile și legile combinării elementelor într-o infinitate de moduri. Creația de modele parțiale de civilizație sau cultură e restrînsă la un repertoriu de posibilități dependente de structura inconștientă și subiacentă a creatorilor de instituții, bunuri și valori, ca și de sistemul acestora. Prin analogie, combinarea, între ele, a elementelor modelului se aseamănă, păstrînd proporțiile, cu combinarea elementelor chimice din tabelul lui Mendeleev. În acest caz, etnologul urmărește să surprindă și să explice modul în care elementele unor unități sociale, reale sau ideale, și modelele acestora se acceptă sau se exclud, pentru a alcătui un sistem de relații pe care îl numim cu termen generic civilizație sau cultură. În fond, elementele date sînt semne și simboluri. Corelația între ele se face prin relee de comunicare. Trecerea unui semn sau simbol dintr-un domeniu al activității materiale sau spirituale într-altul (din domeniul unei ocupații neartistice în cel al artei, din economie în sport etc.) se datorește mai mult capacității de transpoziție proprie semnelor sau simbolurilor, decît unor necesități obiective de corelare. Studiul transpozițiilor elementelor de civilizație sau cultură ca semne sau simboluri devine totodată și o problemă de *semiologie etnologică**. Modelele ideale ale unei societăți posibile pot fi identice sub raport structural cu modelele corespunzătoare ale societății reale. Construcția deductivă de modele abstracte relevă structurile elementelor luate în considerație, „sincronismul ca expresie a diacronismului invariant". „Gîndirea sălbatică" este structural identică cu aceea „evoluată" pentru că în ambele ipostaze e rațională, logică, sistematizatoare (Claude Lévi-Strauss). **E.s.** studiază rezultatele aplicării metodei structurale în etnologie pentru analiza sincronică și diacronică a elementelor constitutive ale civilizației sau culturii. Acest înțeles se referă uneori și la exagerările metodei structurale care sînt de ordinul explicației matematice. Urmărind să reconstituie modelele fostelor civilizații sau culturi de bază, prin formule și calcule matematice, să restabilească ordinea lor originară din dezordinea aparentă a variantelor, semnificația inerentă lucrurilor din contradicțiile lor aparente, iregularitățile simbolice ale creației din regularitățile logice ale vieții, **e.s.** identifică obiectul etnologiei cu cel al antropologiei, studiul relativ-parțial al omului cu studiul lui relativ-integral. Reducînd o bună parte din obiectul etnologiei la studiul reconstituirii formelor de civilizație și cultură istorică, iar pe acestea la cuvintele care le exprimă, **e.s.** interpretează uneori realitatea mai mult prin structuri verbale, cuvinte care la rîndul lor reflectă aproximativ, dacă nu impropriu,

conținutul și esența acestei realități. O contribuție recentă la studiul acestei probleme a adus C.I. Gulian *(Marxism și structuralism*, 1976). V. *structură, structuralism, filosofie structurală, antropologie structurală.*

ETNOLOGIE TEOLOGICĂ — disciplină etnologică (propusă de Andrew Lang, James Frazer, Giuseppe Cocchiaro) care studiază teologia prin prisma etnologiei și etnologia prin prisma teologiei. Conform primei accepțiuni **e.t.** abordează izvoarele etnice ale oricărei teologii. Fiecare formă și mod de viață duc în mod inevitabil la o religie și teologie ce le exprimă. Odată cu creșterea civilizației și culturii religia și teologia pierd din interes și valoare. Conform celei de-a doua accepțiuni, **e.t.** abordează contribuția religiei și teologiei la studiul civilizațiilor și culturilor, în speță la studiul etnologiei. Religia și teologia corespunzătoare socotesc viața un dar divin, civilizația și cultura creații de inspirație divină. Civilizația și cultura urmăresc să creeze ambianța paradisului pierdut, a „erei de aur", să împlinească mesajul divin al fiecărui popor. **E.t.** și-a găsit un cîmp de acțiune în opera misionarilor marilor confesiuni militante: catolicismul, budismul etc. În prezent **e.t.** este în regres, deoarece reprezintă un capitol al etnologiei generale, cu valoare de referință istorică, căreia îi ia locul tot mai organizat *etnologia religiei**.

ETNOLOGIE URGENTĂ — program etnologic de cercetări preferențiale și urgente a formelor și aspectelor, faptelor și elementelor de civilizație și cultură etnică și populară a căror dispariție se anunță iminentă, atît prin efectul evoluției normale, cît și mai ales prin efectul revoluțiilor științifico-tehnice și social-politice în unitatea lor dialectică.

ETNOLOGISM — **1.** tendință de a exagera importanța studiului civilizațiilor tradiționale și al culturilor populare, urmărindu-se astfel să se demonstreze superioritatea sau inferioritatea, complexitatea sau simplitatea, grandoarea sau decadența, hiperistoricitatea sau anistoricitatea unui popor în raport cu altele. **E.** este o atitudine pseudoștiințifică, deoarece argumentează sofistic, speculativ, exaltat pentru a crea complexe de superioritate sau complexe de inferioritate unor grupuri etnice; **2.** exagerare a importanței investigației etnologiei în sistemul de științe contemporane sau a punctului de vedere etnologic într-o cercetare colectivă sau complexă.

ETNOMETODOLOGIE — concept (creat de Harold Garfinkel în *The Origins of the Term Ethnomethodology*, 1968, adoptat și difuzat de Kenneth Stoddart, Lindsey Churchill și alții) care se referă la metodologii concrete ce urmăresc să explice nivelul comun de cunoaștere etnologică în societate *(the common-sense*

knowledge of society) în împrejurări bine determinate în timp și spațiu, și anume: 1. metodologia de tip epistemologic a cunoașterii și reflectării etnice a unei cercetări științifice; 2. metodologia de tip fenomenologic a cercetării concrete socio-etnologice și etno-sociologice; 3. metodologia de tip matematic a cercetării cantitative a fenomenelor și faptelor sociale ce stau la baza raporturilor de civilizație și cultură. Primele rezultate ale acestui nou concept metodologic au fost expuse la Simpozionul internațional de **e.** și publicate de Roy Turner *(Ethnomethodology, Selected Readings,* 1974).

ETNOMETRIE — disciplină etnologică, ce se ocupă de măsurarea elementelor, actelor, relațiilor, proceselor și comportamentului etnocivilizator sau etnocultural, pentru a determina ceea ce este reprezentativ sau specific personalității creatoare a unei etnii. În elaborarea **e.** s-a avut în vedere experiența științifică a sociometriei, disciplină creată de J.L. Moreno. **E.** urmărește investigarea microunităților sociale de tip etnic (familia, spița de neam, rudenia, vecinătatea, comunitatea rurală), care pot fi măsurate mai bine decît macrounitățile integratoare. Microunitățile etnice nu reprezintă o sumă amorfă de indivizi sau date ale căror activitate sau calcul pot fi pur și simplu întabulate, ci sînt structuri integrate macrounităților etnice (populație, popor, neam, națiune). Aceste structuri integrate rezultă din interacțiunea unor elemente de polarizare *(etnozele*, etnoidele** etc.). În aceste condiții scopul **e.** este să constate raporturi matematice între elementele structurii etnice, să definească cifric *etnicitatea** unei microunități în raport cu macrounitatea care o integrează. Dintre procedeele de măsurare preconizate de **e.** cel mai eficace este *testul etnometric.* Acesta urmărește cantificarea structurii microunității etnice în manifestările ei materiale și spirituale, ponderea cifrică a unor activități față de celelalte pentru a determina capacitățile și preferințele, creația antrenată sau neantrenată în masa microunității, criteriile comunitare de elaborare, difuzare și consum de civilizație sau cultură. O formă particulară a testului etnometric este *testul configurației etnice* sau al *structurii globale a microunității etnice.* Testarea configurației etnice începe cu *măsurarea mediului ambiant* (favorabil sau defavorabil desfășurării vieții etnice), continuă cu măsurarea condițiilor minime, optime sau maxime, de adaptabilitate și dezvoltare social-istorică a producției economice și a creației culturale, a capacității de creație a grupelor de vîrstă, sex și profesiune, a capacității de recepție și donație în domeniul civilizației și culturii. Se ajunge astfel la măsurarea accele-

rației sau diminuării dinamicii civilizației și culturii și a variabilității puterii de transsimbolizare a valorilor culturale și de stilizare a creației populare. V. *antropometrie, cantomemetrie, sociometrie.*

ETNOMINERALOGIE — interdisciplină care (după *André Haudricourt**) studiază „relația omului cu lumea minerală, cu natura inertă". Accentul este pus în această interdisciplină pe studiul rolului pe care îl joacă pietrele (obișnuite, semiprețioase și prețioase), metalele native (aur, argint și aramă), argilele, bitumurile, ambra, în societatea umană. **E.** se referă la conținutul acestei relații om-lumea minerală în funcție de două mari etape istorice: cea de dinaintea descoperirii focului și cea de după descoperirea focului.

ETNOMUZICOLOGIE — interdisciplină care studiază activitatea muzicală a unei comunități etnice. Ea consideră muzica un fapt social cu rădăcini adînci în organizarea vieții materiale, a complexelor de civilizație, a formelor de cultură populară (superstiții, credințe, obiceiuri, tradiții, magie, mitologie, religie, medicină, jurisdicție). Pentru a surprinde în ce constă comportamentul muzical etnic, **e.** abordează organologia muzicală populară (instrumentele muzicale), geneza, structura, clasificarea și folosirea ei solistică sau simfonică. Cercetează sistemele muzicale populare, muzica nescrisă, sacră și profană proprie popoarelor cu puternice tradiții muzicale, comportamentul muzical, precum și integrarea activității muzicale a unui popor în complexul lui cultural, pentru a-i determina astfel aspectele particulare, notele specifice ale personalității sale etnice.

ETNONIMIE — studiul antroponimelor din punct de vedere etnic. **E.** este un capitol al *onomasticii**. Din categoria etnonimelor fac parte numele de comunități etnice, de popoare sau națiuni, folosite ca nume de persoane, ca apelative, indicative sau porecle (Românul, Munteanu, Moldoveanu, Dorneanu, Gălățeanu, Craioveanu, Brașoveanu etc.); numele formelor de relief sau ale apelor (Caraiman, Godeanu, Delavrancea, Movilă, Sireteanu, Mureșan, Bistrițeanu, Brateș etc.); numele personajelor mitice și eroilor legendari (Cosînzeana, Dochia, Sarmiza, Decebal, Traian, Horia, Păcală etc.).

ETNOPOETICĂ — ramură a poeticii (elaborată de H. Jason) care studiază genurile și subgenurile literaturii orale și literaturii scrise, ale literaturii așazise de cafenea și literaturii triviale, nu atît sub raportul metodologiei, cît al conținutului, structurii și mesajului social. Cercetările de **e.** se referă la: canoanele creației orale și scrise, transmiterea tradiției; „performarea" și

interpretarea artistică a acestei creații; aria de difuziune și distribuție; tipologia creației (subiect, motiv, elemente, variante, arhetip, oicotip, conglomerat); funcțiunea și mesajul social. **E.** urmărește să surprindă categoriile comunitar-etice ale timpului (uman, fabulos, mitic și istoric), ale spațiului (uman, schematic, simbolic și real), ale categoriilor estetice ale creației etnice, ale genurilor particulare ale creației (fabulos, miraculos, numenal, simbolic, realist), ca și ale pseudogenurilor literare orale sau scrise (grafitele = inscripțiile pe pereții construcțiilor publice; cîntecele de leagăn improvizate; bocetele improvizate; cîntecele unor jocuri de copii, ale unor obiceiuri ale copiilor; istorioarele întocmite ad-hoc; scenariile folosite în carnavaluri etc.). V. *etnoestetică*.

ETNOPSIHANALIZĂ — ramură a psihanalizei care se referă la structura vieții psihice a unei comunități etnice, la nivelurile creației comunitare, la tendințele și dorințele colective exteriorizate sau refulate într-o comunitate etnică. **E.** este preocupată de descoperirea resorturilor și cauzalității psihozelor și nevrozelor sociale, care apar în momentele de criză în viața unor comunități etnice *(sinistrozele)*. În studiul *psihanalizei sociale* Freud pune la baza activității umane instinctele primare și dintre acestea pe cel mai puternic și mai impulsiv, libido-ul sau instinctul sexual. El interpretează faptele sociale de tip etnic, civilizația și cultura, în funcție de acest instinct tiranic, care acționează asupra întregii vieți omenești ca un *ertotropism*. Prin această interpretare Freud atribuie sexualității un rol mai important și mai semnificativ decît aceasta îl are în realitate. În legătură cu interpretarea libido-ului trebuie luat în considerație amendamentul lui G.C. Jung, care se referă îndeosebi la procesul de sublimare a libido-ului în creația de bunuri și valori culturale.

ETNOPSIHIATRIE — disciplină psihologică ce se ocupă cu studiul „deviantelor", adică al tipurilor de conduită ce ies din cadrul atitudinilor instituționalizate, admise de societate. **E.** studiază și tulburările mintale pornind de la cazurile particulare pentru a se ridica, prin cele comunitare, pînă la expresia lor etnoculturală.

ETNOPSIHOLOGIE — disciplină psihologică ce studiază modul cum se reflectă psihologia unui popor în creațiile civilizației și culturii lui. V. *psihologia popoarelor*.

ETNOSEMIOTICĂ — studiu etnologic al semnelor, semnalelor, simbolurilor și semnificațiilor relative la obiecte, evenimente și acțiuni. Ca și semiotica generală cuprinde trei părți constitutive, care corespund celor trei aspecte esențiale ale cercetării: partea care studiază raportul dintre sem-

ne și obiectele desemnate *(semantica)*: partea care studiază modul cum semnele se leagă între ele *(sintactica)* și partea care studiază modul în care semnele sînt folosite pentru transmiterea mesajului *(pragmatica)*. Semiotica generală se sprijină pe *semioticile particulare de tip etnic*. Raportul dintre semne și simboluri, dintre semnale și semnificații se schimbă în timp și spațiu de la o comunitate etnică la alta, în funcție de sistemul special de semne, semnale și simboluri adoptat în condiții social-istorice date, față de obiectele concrete desemnate, în funcție de modul de viață, de civilizația și cultura etnică. Felul cum semnele, semnalele, simbolurile și semnificațiile se leagă între ele depinde de concepția integratoare și viziunea diferențiată a unei comunități etnice. Iar felul cum omul le folosește în activitatea lui concretă ține de tradiția comunitară și de educația socială, de afectivitatea colectivă și de interesele fiecărui popor luat în parte. Semiotica generală studiază abstract tipologia și modelarea semnelor, semnalelor și simbolurilor cu semnificațiile lor, pe cînd **e.** le studiază pe toate acestea concret. Această situație ne face să susținem că numai pornind de la studiul concret al semnelor, semnalelor și simbolurilor cu semnificațiile lor, de la analiza realității lor etnoculturale, se poate ajunge la o semiotică generală teoretică și la limbajul formalizat. În noile condiții de abordare științifică, analiza categoriilor de semne naturale ne relevă *treapta populară a limbajului formalizat*, iar analiza categoriilor de semne artificiale (cele convenționale) ne relevă treapta lui *cultă*. J.I. Greimas contrapune *modelul etnosemiotic*, schemei *sociosemiotice*. După el, povestirea mitică este de ordin etnosemiotic, pe cînd povestirea literară este de ordin sociosemiotic. În accepția lui, *homo significans*, omul creator prin excelență de semne, simboluri și semnificații, nu este lipsit de aderență la mediul cosmogeografic în care trăiește și nici la structura etnosocială a comunității din care face parte. El este un *etnolit**. Semnele, simbolurile și semnificațiile lui poartă pecetea unor stări de conștiință etnosocială, a unor ideații convergente în tiparele unei limbi, a unor sentimente decantate de tradiție, a unor expresii de civilizație și cultură. Semnele, simbolurile și semnificațiile au rădăcini comune pentru întreaga omenire, însă în structura lor materială și în mesajul lor particular-cultural îmbracă forme deosebite de la un popor la altul. O informație științifică dobîndește culoare și stil în fiecare limbă, ponderi calitative diferite după expresiile pe care le redă preferențial, după ecoul pe care îl capătă în conștiința celor ce o recepționează. Nu există *decalcuri informaționale* identice între ele, decît în formulările lor logico-matematice;

semnele, semnalele și semnificațiile sînt numai conforme cu *structura intelectivă* a celor care le emit sau le recepționează în contextul unei culturi și la nivelul înțelegerilor culturale. V. *etnolingvistică, noua etnografie.*

ETNOSOCIOLOGIE — disciplină sociologică care studiază relațiile sociale după datele furnizate de investigarea etnografică sau etnologică. Termenul a fost definit indirect de *W. Mühlmann** în 1948, în considerațiile lui despre *sociologia etnografică**. Din Germania și Franța studiile de **e.** s-au extins în țările scandinave și în Statele Unite ale Americii. În Anglia este omoloagă cu *antropologia socială**, ca ramură a antropologiei generale, care reduce studiul relațiilor sociale la structura și funcțiunea instituțiilor primitive sau populare. Conceptul de **e.** este disputat cînd de etnologie, cînd de sociologie, după ponderea conținutului.

ETNOSOFIE — termen puțin folosit, care exprimă concepția filosofică a unei etnii, modul cum o comunitate etnică își pune și rezolvă problemele fundamentale ale antropogenezei și etnogenezei, ale valorilor și relațiilor interumane și interetnice, ale capacității de cunoaștere, ale mesajului propriu în raport cu mesajul omenirii. V. *etnofilosofie.*

ETNOȘTIINȚE — **1.** ramuri ale etnologiei generale care studiază cunoștințele empirice din societățile arhaice, comparativ cu cunoștințele formalizate de același tip din societățile moderne. **É.** astfel concepute se relevă ca izvoare istorice de cunoaștere a evoluției societății umane globale; **2.** științe etnologice particulare, teoretice sau aplicative (etnobotanica, etnosociologia etc.); **3.** familie de științe înrudite între ele prin raportarea la un numitor comun: studiul diferențial și multilateral al etnocivilizației și etnoculturii; **4.** sistemul științelor etnologice particulare, sistem unitar, integrator și deschis, axat pe știința fundamentală etnologia, numit uneori și sistemul etnoștiințelor; **5.** alt nume dat etnolingvisticii și etnosemiologiei, care studiază organizarea paradigmatică a fenomenelor culturale ce trebuie să fie asociate cu descrierea lor lingvistică și gramaticală, sens acreditat de W. Sturtevant *(Studies in ethnosciences,* 1964), legat de *noua etnografie**. Relatări despre semnificațiile conceptului: H.C. Conklin *(Ethnogeneal-ogical Method,* în „Exploration in Cultural Anthropology", 1964); C. Lévi-Strauss *(La pensé sauvage,* 1962); O. Werner *(Structure, Anthropology, Lévi-Strauss and ethnoscience,* 1972); O. Werner, *On The Structure of Ethnoscience,* 1972). V. *antroposțiințe, socioștiințe.*

ETNOTHANATOLOGIE — disciplină etnologică (acreditată de Louis Vincent Thomas) care se ocupă paralel cu studiul *etno-*

tehnologic al funeraliilor (toaleta morților, pregătirea sicriului și a însemnelor funerare, înhumarea sau incinerarea, doliul etc.) și cu studiul *etnoescatologic* al decedaților (rituri de consacrare, apotropaice, de propiațiune, cultul strămoșilor și al moșilor ca forme incipiente ale unei mitologii a morții). **E.** se deosebește de *thanatologie*, care este o disciplină sofisticată ce își propune să facă speculații antropologice asupra morții: Louis Vincent Thomas *(Anthropologie de la mort*, 1975); de sociologie: Jean Zigler *(Les vivants et la mort. Essais de sociologie*, 1975) etc. În thanatologie se întrevede în primul rînd concepția, viziunea și atitudinea despre viață a celor ce gîndesc la moarte și în al doilea rînd, interesul acordat morții în sensul biopsihic și cultural-istoric. **E.** este partea etnologică aplicativă pe scară social-istorică a thanatologiei concrete, nu speculative.

ETNOTIP — formațiune biopsihică specifică unui grup etnic, înainte și după procesul de educație complexă (școală, armată etc.). În **e.** se întrunesc caracteristicile de civilizație și cultură locală, cu deprinderile de viață națională, „etnia provincială cu etnia națională" (Lucien Lévy-Bruhl). Termen omolog *sociotipului**.

ETNOTONUS — indicator al vitalității unei comunități sociale de tip etnic sau național. Opus **e.** este *vagoetnotonusul*. **E.** și vagoetnotonusul sînt indicatori vitali pereche care exprimă aspectul concret și real al sociotonusului și vagotonusului din psihologia personalistă contemporană (N. Mărgineanu, *Condiția umană*, București, 1973). Din perspectiva **e.** și vagoetnotonusului toate comunitățile sociale se diferențiază între ele, în timp și spațiu, după gradul de: vitalitate etnică, de conservare a caracterelor spirituale, de dezvoltare a aptitudinilor și capacităților creatoare de idei, valori și bunuri de cultură și civilizație. Sunt popoare care își conservă cu vigoare limba, care au un atașament constant față de cutumele, datinele, tradițiile lor istorice, o dragoste fierbinte față de patrie, care își pun pecetea etnicității pe valorile și operele lor de cultură și civilizație.

Caracteristicile etnice ale unei comunități sociale se remarcă în ponderea **e.** față de vagoetnotonus, sau invers, și în dozarea rezultatului acestora cu ceilalți doi indicatori ai vitalității popoarelor: biotonusul și psihotonusul. Această dozare condiționată de mediul geografic, ereditate și istoric, în care accentul dozării cade pe **e.**, face ca o comunitate socială de tip etnic să se remarce ca o *personalitate etnică colectivă*, iar personalitatea etnică colectivă să se impună ca o *personalitate istorică comunitară*.

ETNOZĂ — organism etnosocial primar, microunitate endogamică omogenă, de tipul *izolatului etnic*, care aparține nivelului intermediar între comunitatea lingvistică și grupul etnografic (Y.Bromley, *The Term Ethnos and its Definition*, 1977). **E.** intră ca parte constitutivă în compoziția etnogenezică a unei macrounități etnice (etnie, popor, națiune). Unele **e.** supraviețuiesc pînă în vremea noastră ca incluziuni în societățile moderne sub formă de *relicte etnografice**.

ETNOZOOLOGIE — disciplină zoologică ce studiază relațiile reciproce dintre om sau comunitatea etnică și mediul zoologic înconjurător. **E.** relevă sistemic speciile de animale sălbatice și domestice cu care omul coexistă pe un teritoriu dat, analizează acțiunea omului și a comunității etnice asupra asociațiilor animale și comensualismului, modificările geografiei zoologice prin distrugerile unor specii animale, prin domesticire, încrucișări și creștere preferențială a altora. Stabilește în ce constă acțiunea istorică a mediului zoologic asupra civilizației și culturii tradiționale a popoarelor. Descrie domesticirea, creșterea, dresajul și folosirea animalelor ca fenomen de civilizație. Prezintă aspectele esențiale ale zoolatriei, ritologiei și simbolisticii animale. Studiază motivele decorative de origine animală, rolul pe care animalele sălbatice și domestice îl joacă în ornamentica populară și creația artistică tradițională. Printre promotorii **e.** se numără și românul *Sim. Florea Marian** cu studii de ornitologie populară.

ETOGRAFIE — descrierea sistematică a manierelor individuale, a obiceiurilor, practicilor și uzanțelor de grup social, a comportamentului comunitar-etnic. V. *etologie, etos*.

ETOLOGIE — știință a manierelor individuale, a obiceiurilor, practicilor și uzanțelor de grup social, a comportamentului comunitar-etnic. Altfel spus, știința moravurilor. Conceptul a fost creat de Geoffroy Saint-Hilaire pentru a desemna inițial comportamentul animalelor, al psihologiei animale; folosit de J.S. Mill, pentru a desemna studiul caracterelor și faptelor morale, și de W. Wundt pentru a desemna studiul moravurilor și tradițiilor. V. *etografie, etos*.

ETOPEE — figură de stil folosită atît în literatura populară, cît și în aceea cultă, pentru descrierea caracterelor excepționale ale eroilor epici sau pentru a sublinia esența și valoarea reprezentativă a obiceiurilor colective ale unei comunități etnice.

ETOS — **1.** în etică, idealul moral al unei comunități etnice, privite în timp și spațiu; **2.** în psihologie, expresie intelectual-emoțională a unui model de viață socială. **E.** nu trebuie confundat cu *eidos* care se referă la idealul *personalității* cul-

turilor; **3.** în *etologie**, sinteza globală a caracterelor, obiceiurilor şi moravurilor proprii unei comunităţi sociale de tip etnic. În acest caz **e.** relevă expresia subiectivă a comportamentului social ca sistem de valori obiective ale unei comunităţi etnice date; **4.** în etnologie, ansamblu de trăsături culturale specifice, care aparţin şi caracterizează o comunitate etnică, o diferenţiază şi individualizează de alta. În etnologie, conceptul de **e.** mai are şi înţelesul de *model cultural** al fizionomiei spirituale a unei comunităţi etnice, care capătă valoare universală în raport cu sistemul de modele culturale ce aparţin altor culturi, şi de *specific etnocultural**, care reflectă creaţia populară propriu-zisă din perspectiva comportamentului cutumiar şi a sistemului de valori al culturii luate în consideraţie. În **e.** poporului român intră ca note esenţiale şi dominante: bunătatea, cumpătarea, omenia, ospitalitatea, respectul tradiţiilor istorice, patriotismul, eleganţa sobră, sîrguinţa, isteţimea, poeticitatea, muzicalitatea etc. Despre e. românesc au scris: J. Cartinescu *(Poporu român după cîntecele sale naţionale,* 1874), Nicolae Iorga *(Vitalitatea poporului român,* 1923), Mihail Ralea *(Fenomenul românesc,* f.a.), I. Simionescu *(Tinere, cunoaşte-ţi ţara,* 1938), I. Buricescu *(Sufletul românesc,* 1944), C.I. Gulian *(Istoria, omul, cultura,* 1970), N. Mărgineanu *(Sub semnul omeniei,* 1969), Athanase Joja *(Logos şi ethos,* 1967), Ion Dodu Bălan *(Ethos şi cultură,* 1972), Al. Tănase *(Cultură şi umanism.* 1793). V. *eidos.*

EUGENIE — teorie care susţine ameliorarea structurii populaţiilor prin măsuri de biologie genetică şi anume prin analiza mecanismului ereditar, a dezvoltării trăsăturilor umane şi a modelului de comportament socio-cultural. A fost concepută de Francis Galton (1870), care a alcătuit şi un „Laborator de cercetări eugenice" (1904). **E.** a fost preluată şi folosită în scopuri politice rasiste, expansioniste şi colonialiste în cercetările de darvinism social, biopolitică şi antropotehnică. Foloseşte metode similare zootehnicii: selecţionarea cuplurilor, sterilizarea, interzicerea căsătoriilor între oameni de rase diferite, puritatea rasială etc. În fond cercetările de **e.** au contribuit însă la lămurirea unor probleme de genetică umană şi la terapeutica unor deficienţe somatice de ordin ereditar. V. *etnologie somatică, euthanasie.*

EUHEMERISM — concepţie mitologică elaborată de Euhemer în scrierea sacră (Ἱερὰ ἀναγραφή) redactată în anul 250 î.e.n., din care s-au păstrat numai cîteva fragmente în care se susţine că divinitatea este o creaţie a spiritului uman: oameni aleşi, înţelepţi sau puternici sînt divinizaţi după moarte pentru meritele lor excepţionale aduse omenirii. Di-

vinizarea se referă și la femeile alese, vestale, mari preotese sau patroane. Conform **e.** *miturile* bărbaților și femeilor zeificați sînt „versiuni distorsionate ale istoriei". Argumentele **e.** au fost preluate în evul mediu de teologia creștină pentru a demonstra că zeitățile precreștine nu au fost divinități, ci numai produse ale fanteziei creatoare a credincioșilor.

EUROPEID — complex de caractere somatice, psihice, sociale și culturale ale popoarelor europene. Aceste caractere diferențiază tipul **e.** de toate celelalte tipuri psiho-somatice și socio-culturale (americanoid, afroid, asiatoid etc.), fără a-i acorda însă preponderență.

EUROPEISTICĂ — studiul complex al modurilor de viață al civilizației și culturii diferitelor popoare europene, luate în parte, sau ale Europei, ca unitate socio-etnologică în ansamblu.

EUROPOCENTRISM — teorie istorică ce susține că studiul civilizațiilor și culturilor tradiționale ale popoarelor extra-europene trebuie să pornească de la *modelul european*. Conceptul de **e.** a fost elaborat în ambianța unor școli, curente și direcții de cercetare evoluționistă *(evoluționismul paralel, evoluționismul politipic, evoluționismul cumulativ, evoluționismul difuzionist)*. La baza **e.** stau cîteva idei istorice ce se referă întîi la *helenocentrismul* și apoi la *latinocentrismul* Europei vechi. În lumina acestor interpretări, *antropologia biologică* susține că tipul uman cel mai evoluat pe plan mondial este *europeidul**; etnologia — că formele de civilizație și cultură ale popoarelor europene sînt cele mai diferențiate și cele mai complexe, deoarece acestea au ajuns pe ultima treaptă cunoscută a evoluției social-culturale; *sociologia istoriei* — că după miracolul grec, miracolul european este acela care, prin extindere, a europeizat întreaga lume; *filosofia culturii* — că evoluția umană tinde în viitorul apropiat spre o specie nouă, mixată, de tip europeid. **E.** reprezintă pe planul cercetării etnologice echivalentul *europeismului* din istoria culturii, adică al ideii de expansiune mondială a formelor moderne de cultură europeană. În aceste condiții, **e.** este o consecință epistemologică a concepției funcționaliste aplicate la europeism. Conceptul de **e.** se contrapune celui de *extra-europeism*.

EUTANASIE — **1.** teorie care preconizează „moartea fără dureri" sau „îndurarea morții" cu „minimum de durere"; **2.** mijloc excepțional folosit de medici ca să provoace moartea nedureroasă, din milă, persoanelor cu infirmități grave din naștere, bolnavilor cu dureri insuportabile sau fără perspectiva certă a vindecării lor. La baza **e.** stau obiceiurile eugenice ale unor popoare: romanii aruncau de pe stînca

tarpeiană copii născuți cu infirmități; spartanii foloseau aceeași metodă; infirmii de război sau de bătrînețe la unele popoare retardate erau sacrificați etc. Deși **e.** se sprijină pe tradiții străvechi, teoretizarea ei este recentă, de la Galton încoace (1869). Sub pretextul „uciderii din milă" s-au produs descori atrocități. De aceea, în prezent **e.** este combătută și interzisă de legislație, medicină, etică și opinie publică în toate statele civilizate. V. *eugenie.*

EVOLUȚIE — **1.** proces universal de schimbare continuă, implicită și diferențiată, de la necunoscut la cunoscut, de la simplu la complex, de la cantitate la calitate, de la omogen la eterogen, de la cosmic la biologic, de la biologic la spiritual. Din acest vast și etern proces sesizăm prin intuiție intelectuală și cunoaștere obiectivă numai anumite aspecte particulare, la care se adaugă treptat altele. Ceea ce sesizăm noi parțial deocamdată se intitulează **e.** cosmogeografică, biologică, socială, psihologică, culturală, istorică etc. Studiul structurii infinite a procesului universal al **e.** se dezvăluie tot mai mult într-un număr indefinit de aspecte particulare, care ne fac să înțelegem tot mai bine dinamica și sensul vieții. După ritmul schimbării, **e.** poate fi: neîntreruptă sau în salturi, lentă sau explozivă; după numărul cauzelor dezvoltării poate fi cumulativă sau divergentă; după efectele repetabilității procesului poate fi monotipică sau politipică; după direcția și sensul dezvoltării poate fi liniară sau ortogenică, ciclică sau în spirală; după sursa ei genetică poate fi monogenetică sau poligenetică etc.; — **2.** etapă de dezvoltare sesizată cantitativ sau calitativ ca o secvență a explicării. În procesul dezvoltării sociale **e.** ca etapă a acumulărilor cantitative treptate pregătește *revoluția* ca etapă calitativ superioară și profundă. V. *evoluționism.*

EVOLUȚIONISM — concepție științifică asupra evoluției, conform căreia toate formele și aspectele vieții naturii, societății și spiritului omenesc se dezvoltă treptat, continuu și unitar prin schimburi convergente ce provin din modificări parțiale și adaptări constante. **E.** a fost intuit în unele aspecte ale lui încă din antichitate (Anaximandru, Anaximene, Empedocle, Democrit, Aristotel, Lucrețiu) și elaborat în epoca modernă (C. Buffon, Ch. Darwin, H. Spencer, Im. Kant, G.W. Fr. Hegel, L.H. Morgan etc.) Pornind de la teoria evoluției universale a fenomenelor, **e.** urmărește să explice în ce constă caracterul procesului istoric al dezvoltării întregului univers. Dintre explicațiile evoluționiste care marchează treptele cunoașterii generale menționăm: **e.** *plat,* care pune la baza explicării o argumentare mecanicistă, neștiințifică a dezvoltării vieții universale

din simpla acumulare cantitativă (H. Spencer); **e.** *determinist*, care pune la baza explicării studiul relației dintre cauzele și efectele fenomenelor în condiții de dezvoltare identice; **e.** de tip *dialectic*, care pune la baza explicării devenirii universale, a naturii, societății și spiritului omenesc, procesul infinit al acumulărilor cantitative și salturile calitative corespunzătoare, ca și legitățile întregii naturi. În toate sensurile lui, **e.** se opune concepțiilor filosofice bazate pe *creaționism*, *fixism* etc. În etnologia contemporană au avut rezonanță toate curentele, școlile și direcțiile de cercetare evoluționiste. Etnologii americani interpretează **e.** într-un mod propriu, după tipul de *evoluție** luat în considerație; **e.** *emergent* (conform căruia procesul evoluției se realizează prin mutații ce intervin succesiv în structura elementelor preexistente); **e.** *divergent* (dezvoltarea evolutivă care duce la modificări progresive ale unei forme originare comune); **e.** *cumulativ* (dezvoltarea fazelor unei societăți, după care mai multe procese ale creșterii combinate dau un efect general); **e.** *exploziv* (conform căruia fiecare grup se schimbă foarte repede) etc. În etnologia românească actuală interpretarea evoluționistă a fenomenelor și faptelor de civilizație și cultură se realizează din perspectiva materialist-istorică.

EXOGAMIE — concept (creat de Mc Lennan) care exprimă legătura sexuală sau căsătoria în afara comunității sociale primitive (grup, clan, fratrie, trib etc.), în afara teritoriului-reședință (sat de baștină, microzonă domestică, zonă economico-socială), în afara „unui grup de persoane ce posedă un statut de viață identică" (comuniune magico-mitologică). V. *endogamie*, *etnologie sexuală*.

EXOTERIC — **1.** calitate atribuită unei doctrine filosofice sau religioase, în antichitate sau Evul mediu, de-a fi accesibilă marelui public; **2.** aspect profan al unei activități rituale (magice sau mitice) de ordin public. Antonim conceptului *ezoteric*.

EXOTISM — **1.** tendința de a explica un element, aspect, o formă de civilizație sau de cultură prin ceea ce pare straniu, excentric în structura lui. **E.** promovează într-o etnie ceea ce aparține *imagologiei** altor etnii. În *preetnologie** s-a pus accentul pe studiul societăților „aberante", „fantasmagorice" sau „stranii". Așa se explică de ce aceste prefigurări etnologice descriu societăți imaginare, utopice, fabuloase, nu din necesitatea de a epata, ci pentru a surprinde exoticul și a-l opune nonexoticului, normalului, realului; **2.** tendință de a cultiva exoticul în literatura și arta populară și cultă. O atenție deosebită a acordat **e.** în literatura românească N. Cartojan (*Cărțile populare în litera-*

tura românească, vol. I și II, 1974).

EXPERIMENT ETNOLOGIC — metodă de cercetare care urmărește să creeze condițiile unei experiențe, provocate și urmărite în desfășurarea ei concretă, verificată prin repetabilitate și comparație generalizată. Se cunosc în prezent două categorii de **e.e.**: micro-experimentul etnologic, de laborator, efectuat de omul de știință în baza unei ipoteze de lucru, neverificate, sau a unei prognoze nedefinite, și macro-experimentul etnologic, colectiv, efectuat de instituțiile și organele de resort științific, pentru luarea unor decizii și elaborarea unor măsuri care ating în parte structura materială sau spirituală a comunității etnice vizate. În stadiul actual de dezvoltare al etnologiei, microexperimentul urmărește reconstituirea unor obiecte de cultură (unelte, instrumente, mașini, mobilier etc.) din *etnoliți** sau din *relicte**, pentru a le determina structura funcțională și a le preciza semnificația istorico-socială în contextul civilizației sau culturii în care reconstituirea tinde să se încadreze. Macro-experimentul etnologic urmărește, pe plan etnic, mișcările demografice provocate de om, mutațiile de civilizație și cultură aferente, implicațiile unor reașezări sau strămutări de așezări, acculturația forțată etc. pentru a *remodela un model* învechit sau pentru a elabora un model nou de comportament în dezvoltarea comunității etnice sau inter-etnice luate în considerație. Din punct de vedere sistematic, **e.e.** depășește simpla cunoaștere concretă, unilaterală, tinzînd spre cunoașterea complexă, multilaterală, care integrează fenomenele cercetate în contextul etnologiei generale. *Thor Heyderdahl** a întreprins două **e.e.** prin care a demonstrat căile de pătrundere la mari distanțe pe oceane, cu ambarcațiuni modeste, a unor elemente și complexe de civilizație și cultură, dintr-o parte într-alta a globului terestru.

F

FACIES CULTURAL — aspect general al unei specii sau subspecii de cultură; trăsături caracteristice ale unui strat al culturii populare privite în ansamblul ei. V. *ologeneză culturală**.

FAMILIE — **1.** unitate socială de factură etnică, alcătuită dintr-un bărbat și o femeie și copiii acestora, între care s-au stabilit legături temeinice de viață conjugală și ajutor reciproc, economice (de interese și obligații de muncă, în gospodărie și în afara ei), sociale (relații de civilizație și cultură); **2.** instituție socială de factură etico-juridică alcătuită din mai multe persoane *înrudite* între ele prin consanguinitate sau legături reglementate cultural. În dezvoltarea ei istorică **f.** a căpătat diferite forme de organizare bazate pe interdicții (tabu-uri) de ordin magico-mitologic, de interese de castă socială și de clasă socială. Pentru perioada arhaică s-au studiat: **f.** matriarhală și **f.** patriarhală, ca sisteme colective de *rudenie* (gintă, fratrie, trib). Studii referitoare la **f.** arhaică au întreprins L.H. Morgan *(Systems of Consanguinity and Affinity of the Human Family*, 1871), Fr. Engels *(Originea familiei, a proprietății private și a statului*, 1884), C. Lévi-Strauss *(Les Structures élémentaires de la parenté*, 1949) etc. Un *relict etnografic** al acestor sisteme colective de rudenie este **f.** *mare, dezvoltată, extinsă*. În antichitate și evul mediu **f.** de tip *harem* (la popoarele orientale), în evul mediu **f.** de tip *zadruga** (în peninsula Balcanică) etc. Tot ca un relict etnografic este și **f.** *compozită* sau *poligenică* (alcătuită din două-trei **f.** restrînse, care sînt legate între ele prin rudenie și posedă o gospodărie comună). Forma cea mai răspîndită de **f.** este aceea *restrînsă*, numită *con-*

jugală sau *nucleară* (alcătuită din părinți și copii). Etnologia contemporană acordă o importanță deosebită cercetării **f.** și *rudeniei* pentru studiul formelor fundamentale de viață comunitară, a relațiilor și aspectelor sociale, economice și politice în istoria comunităților etnice de tip *endogamic* sau *exogamic*. V. *rudenie*.

FEED-BACK v. *conexiune inversă*.

FETIȘ — obiect magic venerat, în mitologiile primitive, pentru puterea lui supranaturală, care se presupunea că rezida în el (din portughezul, *fetiço*). Această presupusă calitate era asociată cu un spirit; ea putea fi provocată de un agent al magiei (vrăjitor), de un spirit generator, de un *daimon* benefic sau malefic. **F.** putea fi un recipient ritual natural (nucă de cocos, corn de animal, ou, craniu etc.) sau artificial (baston gol în interior, vas, statuetă etc.). Forța magică a **f.** era invocată sau constrînsă să acționeze în sensul dorit de posesor prin diferite stimulente (înțepături, afumări sau mutilări, parțiale sau totale). Credința în **f.** ca și practicile magico-mitologice referitoare la adorarea unor **f.** au dus la o concepție religioasă aparte, la *fetișism*. Această concepție s-a dezvoltat la popoarele arhaice din perioada comunei primitive și s-a menținut pînă la popoarele retardate contemporane. Sub forma transculturală, fetișismul a supraviețuit și în religiile universaliste (mozaism, budism, creștinism, islamism) în venerarea unor obiecte și relicte sacre. În accepție modernă **f.** a ajuns să semnifice orice obiect purtător de noroc. V. *mana, sacru, totem, tabu*.

F.F.C. — sigla revistei de folclor *Finish Folklore Communications*, organ oficial al Asociației internaționale „Folklore Fellows", inițiată în 1907 și condusă pînă la moarte (1933) de Kaarle Krohn, profesor la Universitatea din Helsinki. În **F.F.C.** s-a publicat un plan internațional de cercetări folclorice conceput de Kaarle Krohn (1890), un plan de clasificare și catalogare a materialelor folclorice (1910), multe sinteze parțiale și globale de folclor și s-au consacrat teorii și cercetători în domeniul folcloristicii din lumea întreagă.

FILM ETNOLOGIC — film specializat, documentar-științific de factură etnologică. S-au experimentat pînă în prezent mai multe categorii de **f.e.**: de ficțiune etnologică, de viață exotică, de călătorii extraordinare, de tehnică etnologică, documentar-artistice, de demonstrații tematice, de cercetare de teren, laborator sau muzeu etc. Primele patru categorii de **f.e.** se referă la partea spectaculoasă a tematicii lor, ultima categorie la partea științifică propriu-zisă. Filmul de *cercetare etnologică*, în forma lui inițială, nu prezintă un scenariu prestabilit. Este în ge-

neral improvizat, fără trucaje și efecte de montaj; un film fidel aspectelor concrete ale realității investigate. În forma lui evoluată, **f.e.** prezintă un scenariu schematic, care redă unitatea tematică reală a fenomenului, faptului, actului sau procesului de filmat, surprins pe viu în desfășurarea lui simplă sau complexă, în variantele și implicațiile lui posibile. În această formă, **f.e.** devine o micromonografie tematică realizată prin intermediul imaginii mute sau sonore, în alb-negru sau color, după cum reclamă specificul cercetării. **F.e.** de cercetare este cel mai perfecționat instrument de înregistrare documentară existent în prezent. La perfectarea lui au contribuit cineaștii amatori, muzeografi și cercetători de mare reputație, corpuri expediționare ale unor universități și institute de etnologie și instituții de producție cinematografică (*Reichsanstalt für Film Bild in Wissenschaft und Unterricht*, 1930) *Institut für Wissenschaftliche (I.W.P.)* din Göttingen, 1952, și *Die Encyclopaedia Cinematografica*, 1952 din München etc.). Unele din aceste **f.e.** sînt extrase parțiale, secvențe reduse din contextul unor filme mai vechi cu tematică documentar-ilustrativă, altele sînt transpoziții de materiale etnologice din jurnalele cinematografice luate în diferite ocazii social-culturale și, în fine, altele sînt creații autentice, realizate de cineaști amatori sau de expediții special organizate, de cineaști profesioniști, dublați de etnologi, în baza unui „program științific de urgență". Actualmente gama tematică a **f.e.** a cuprins întregul repertoriu abordat de etnologie. Datorită acțiunii sistematice a Comitetului internațional al filmului etnografic și sociologic, creat în cadrul UNESCO (1965), **f.e.** a pătruns pe glob în învățămîntul de toate gradele. Majoritatea țărilor și-au organizat cinemateci naționale. S-au întocmit cataloage de filme în care sînt prezentate: conținutul filmelor realizate, secvențele importante, calitatea lor științifică, caracterul lor instructiv-documentar, metrajul și indicații de proiectare.

FILOSOFIA CULTURII — ramură a filosofiei care studiază problematica, geneza, structura și funcțiunea culturii, personalitatea culturală, specificul cultural, și, indirect și codependent, domeniul civilizației. **F.c.** se deosebește de celelalte discipline științifice despre cultură: *antropologia socială, antropologia culturală, sociologia culturii, psihologia culturii, culturologie* etc. prin caracterul ei de sinteză globală și interpretarea ei integratoare. Prefigurări ale **f.c.** apar din antichitate, în considerațiile despre vîrsta de aur a omenirii și decăderea ei (la Platon, Aristotel și alții). În epoca Renașterii, la filosofi ai culturii ca G. Vico, care se referea la ciclul celor trei vîrste ale istoriei culturii: vîrsta

zeilor, vîrsta eroilor și vîrsta oamenilor. În epoca modernă elemente și aspecte de **f.c.** se întîlnesc în opera iluminiștilor și a enciclopediștilor francezi referitoare la progresul culturii, cercetarea faptelor de cultură, alcătuirea unui corpus de date și referințe relative la diversitatea formelor de cultură etc. Însă **f.c.** se fundamentează teoretic și metodologic abia în secolul al XIX-lea, odată cu dezvoltarea filosofiei raționaliste, istoriste, neokantiene și cu apariția curentelor noi de cercetare în etnologie: *morfologismul, behaviourismul, personalismul cultural* și *polisemantismul culturii*. În secolul al XIX-lea și al XX-lea **f.c.** capătă o amploare deosebită, datorită marii varietăți de interpretare a fenomenelor și faptelor de cultură istorică, luptei de idei între partizanii heterenomiei și autonomiei culturii și explicațiilor multiple legate de școli, curente și direcții de cercetare etnologică. Interpretările idealiste (romantice, iraționaliste, existențialiste), ca și cele materialiste (mecaniciste, scientiste, dialectice) încep să se confrunte. Teoriile antropologice, sociologice, etnologice și psihologice ale culturii combat cu argumente științifice riguroase teoriile rasiste ale culturii. **F.c.** începe să releve tot mai mult procesul istoric al diversificării culturii ca formă a conștiinței sociale, abordează, în ultima instanță, sistemul ideologic al fiecărei culturi. Problema fundamentală a **f.c.** devine tot mai insistent cultura vie, concretă, de clasă, privită în relațiile ei dialectice. În interpretarea marxistă, **f.c.** concepe cultura ca un fenomen „polifonic și complex, legat de producție și de orînduirea economică a societății", iar problematica **f.c.** ca rezultînd din studiul interdependenței culturii și valorilor culturale, a unității dintre cunoaștere și cultură, dintre creație și creativitate culturală. **F.c.** consideră omul ca principiu și măsură a creației culturale și a valorilor create, iar conștiința socială ca promotor al instituțiilor culturale. Contribuții la definirea și problematica **f.c.** pe plan internațional au adus: H. Rickert *(Kant als Philosoph der modernen Kultur*, 1924); E. Callot *(Civilisations et Civilisations. Recherche d'une philosophie de la culture*, 1954); *L'originalité des cultures*, UNESCO, 1954); Francesco Sarrayo *(Los principios de la Etica Social, los teritorias de la cultura y los problemas capitales de la filosofia*, 1961); W. Ehlich *(Philosophie de la Culture*, 1964) etc. În România: C. Rădulescu-Motru *(Personalismul energetic*, 1927); P.P. Negulescu *(Geneza formelor culturii*, 1934; *Destinul omenirii*, 1938); Lucian Blaga *(Trilogia culturii*, 1944); Tudor Vianu *(Filosofia culturii*, 1944); C.I. Gulian *(Originile umanismului și ale culturii*, 1967); Al. Tănase *(Introducere în filosofia culturii*, 1968); Pavel Apostol *(Trei me-*

ditații asupra culturii, 1970). V. *antropologie filosofică, culturologie, sociologia culturii.*

FILOSOFIE STRUCTURALĂ — ridicarea „structurii" de la nivelul metodologic al investigației sistematice la nivelul unei concepții filosofice, sofisticate, asupra esenței, rolului și valorii ei gnoseologice în procesul cunoașterii general-umane și implicit al cunoașterii particular-etnologice. Conform acestei concepții orice act de cunoaștere științifică este o structură în sine și orice structură în sine este un cadru metafizic determinat al cugetării umane. Din acest punct de vedere umanitatea cugetă discontinuu în științe ce se vor integrate, deși în fond sînt interdependente. **F.s.** este criticată pentru formalismul ei steril. V. *etnologie structurală, structură, structuralism.*

FITOMORF — **1.** (în mitologie) simbol care se referă la hierofanie, la alegorie sau se referă la reprezentarea vegetală a unei divinități (zeu, semizeu, demon) sau metamorfozarea accidentală în plante a unor divinități pentru a justifica anumite acte magico-rituale; **2.** (în ornamentica populară), motiv decorativ în formă de plantă întreagă sau o parte a ei (rădăcină, lujer, vrej, floare, sămînță etc.). Conceptul de *dendromorf* este analog celui de **f.**; dendromorful se referă numai la înfățișarea arboricolă, pe cînd **f.** la orice înfățișare vegetală.

FOLCLOR — **1.** creația populară constituită într-un sistem unitar, organic și dinamic, de superstiții, credințe, practici magice, de cunoștințe empirice, mituri, legende, proverbe, cîntece și dansuri păstrate prin tradiție în viața spirituală a unei unități etnice (grup etnic, popor, națiune). După conținutul lui, **f.** poate fi literar, muzical, ludic, coregrafic, medical, juridic etc. În acest sens **f.** este o creație *colectivă, anonimă, sincretică* și *orală*. El apare în comuna primitivă, se dezvoltă și îmbogățește cu fiecare perioadă și epocă istorică. În evul mediu își dezvoltă tematica și genurile la condițiile noi de viață. Capătă o amploare și semnificație deosebită în epoca luminilor și o valoare nouă în epoca noastră. Tematica lui evoluează, se adaptează și se actualizează conform cerințelor și aspirațiilor spirituale ale societății în continuă dezvoltare. **2.** știință (după A. Varagnac) care studiază fenomenele și faptele de cultură ce țin de creația populară cu ajutorul metodelor: observației, descriptiv-analitice, clasificării și comparativ-istorice. Termenul de **f.** a fost folosit, într-un sens mai larg, întîia oară în 1846 de William J. Thoms (Ambrose Merton) pentru a denumi știința „obiceiurilor populare" (folk-lore). Lawrance Gomme, la începutul secolului al XX-lea, reduce cîmpul cercetării **f.** la componentele lui istorice, etnologice și sociologice.

A căpătat mai multe sensuri, ca știință: — a unei părți a culturii populare care studiază superstițiile, credințele, obiceiurile și tradițiile comunitare ale unei unități etnice; — a unei activități de tipul mitologiei și religiei, literaturii și muzicii, dansului și sportului; — a unui summum de reminiscențe spirituale proprii unei macrounități sociale; — a tradițiilor primitive păstrate în activitatea spirituală a unei comunități etnice, națiuni sau popor; — ca etnopsihologie și psihologie socială etc. În concepția contemporană, știința **f.** este o ramură a etnologiei alături de etnografie și știința artei populare. Această diferențiere este numai metodologică, deoarece fenomenele și faptele folclorice ca și cele etnografice și de artă populară sînt variabile ale aceleiași unități. În secolul al XX-lea conceptul de știință a **f.** a început să fie înlocuit cu un concept nou, *folcloristică**. Studiul **f.** în ambele sensuri, sistem de creații populare și știință, se bucură în România de o îndelungă investigație, care începe cu B.P. Hasdeu, continuă cu Sim. Florea Marian, Lazăr Șeineanu, I.-Aurel Candrea, Ovid Densușianu, Tache Papahagi și alții. Cercetările de poetică matematică în domeniul **f.** românesc marchează în prezent un succes mondial (Solomon Marcus, *Semiotica folclorului* 1975). V. *etnologie, semiotică, sincretism, școală de folclor, știința artei populare.*

FOLCLOR DE CONSUM — concept propriu „societății de consum" în care folclorul este asimilat produselor culturale de larg consum. În dinamica lui consumul de bunuri și valori folclorice influențează activ producția folclorică. **F.d.c.** prezintă două aspecte: **1.** folclorul orășenesc, contaminat de cel sătesc, sau folclorul creat în mediul urban după modelul celui din mediul rural, cu o tematică modernă concepută în genul și stilul celei tradiționale, cu fabulație și anecdotică legată de viața evoluată, alcătuit pentru satisfacerea necesităților societății industrializate, în stadiul de dezvoltare actuală a producției economice. Denumirea e dată produselor folclorice (literare, muzicale, coregrafice) confecționate mai mult pentru divertisment și spectacol decît pentru culturalizare propriu-zisă; **2.** folclorul sătesc contaminat de cel orășenesc, sau folclorul creat în mediul rural după modelul celui din mediul urban, în care sînt transplantate tematica și stilul acestuia, din imitație, asimilare, din nevoia de ștergere a diferențelor de încadrare și unificare culturală în viața modernă actuală. Ambele aspecte ale **f.d.c.** sînt influențate activ de producția socială lărgită de bunuri și valori culturale și sînt rezultate ale modului contemporan de viață, industrializată, urbanizată și influențată de mass-media. **F.d.c.** nu este dirijat, ci lăsat la discreția făuritorilor și con-

sumatorilor lui, fără să promoveze o concepție etică despre viață. V. *artizanat, folclorizare.*

FOLCLOR JURIDIC — **1.** sumatuturor obiceiurilor, uzanțelor și tradițiilor juridice populare care alcătuiesc sistemul dreptului cutumiar. **F.j.** este o parte a dreptului fără doctrină și a jurisprudenței (a dreptului derivat din legislație și a legislației derivate din cutumă); **2.** ramură a folclorului care (după André Varagnac) studiază tradițiile juridice, inovațiile și invențiile juridice. *Etnografia juridică* și **f.j.** stau la baza studiilor de *etnologie juridică*. În România, referințe asupra **f.j.** autohton au făcut în mod accidental toți folcloriștii români, însă preocupări organizate, sistematice, care au urmărit elaborarea unor lucrări de sinteză în istoria vechiului drept autohton și de etnologie juridică românească au avut B.P. Hașdeu (*Obiceiurile juridice ale poporului român*, 1882), George Fotino (*Contribution à l'étude des origines de l'ancient droit roumain*, 1925), Nicolae Iorga, (*Brève histoire du droit coutumier roumain*, în *Ancients documents de droit roumain*, 1930), I. Peretz, (*Curs de istoria dreptului românesc*, 1928), Valentin Al. Georgescu, (*La place de la coutume dans le droit des états feodaux roumains*, 1967), Romulus Vulcănescu, (*Folclorul juridic și etnologia română*, 1970), Liviu Marcu, (*Les coutumes juridiques comme système normatif vicinal en Roumanie*, 1971). V. *antropologie juridică, etnografie juridică geografie juridică, sociologie juridică.*

FOLCLORISTICĂ — **1.** știința folclorului. **F.** studiază folclorul ca obiect al creației populare, cu toate categoriile, genurile și speciile lui. Inițial **f.** s-a înfățișat ca o știință a *reminiscențelor folclorice*, a supraviețuirilor seculare ale creației spirituale; ulterior, ca o știință a creației folclorice permanente pe specii și genuri, a tradiției și inovației creatoare. În accepția actuală **f.** include: — studiul metodelor și tehnicilor de investigație folclorică pe specii, genuri, tipuri și variante; — studiul genezei formelor de folclor, al evoluției și coexistenței lor, al funcțiunii lor sociale pe perioade și epoci istorice; — studiul structurii complexe, dinamice și inovatoare a folclorului; — studiul ambianței creatoare a folclorului (mediul, condițiile de creație, interpretare și valorificare); — mesajul cultural al folclorului în timp; — studiul rolului lui în contextul culturii care l-a creat și prin aceasta în contextul culturii universale. **F.** studiază pe lîngă *paleofolclorul, folclorul rural* și *folclorul urban, neofolclorul* și *folclorul prospectiv*. În elaborarea ei științifică, **f.** a trecut de la descrierea factologică la interpretarea teoretică și previzivă a faptelor de cultură. **F.** substituie conceptul de *folclor** în înțelesul lui de știință; **2.** disciplină etnologică care studiază comparativ-

istoric folclorul unui popor. V. *etnologie, folclor.*

FOTOGRAMMETRIE — ramură a topografiei care se ocupă cu studiul fotografiei scalare pentru cunoașterea obiectivă și interpretarea științifică a formelor de relief, a mediului ambiant, a habitatului uman, a cîmpurilor de cultură, necropolelor subterane, căilor de comunicație și pentru determinarea dimensiunilor lor. **F.** a fost folosită în primul și mai ales în al doilea război mondial ca mijloc de recunoaștere militară. Din 1910 încoace e folosită mai ales în geografie pentru determinarea formelor de relief și a așezărilor greu accesibile. Tot în această perioadă începe să fie adoptată și în arheologie pentru descoperirea modificărilor de teren ce denotă prezența subterană a unor necropole și incinte, a urmelor unor așezări, fortificații sau locuințe. **F.** relevă astfel ruinele ascunse ochiului omenesc în deformările cromatice ale micro-reliefului *(shadow-sites)* și ale vegetației, economisind cheltuielile pentru călătorii și sondaje, indicînd cu precizie locurile de excavat. Paralel a fost folosită și de etnologie în vederea expedițiilor din așa-zisele *zone albe de pe glob*, în căutarea unor așezări izolate din pădurile tropicale (Matto Grosso, Amazonia etc.) sau din platourile înalte (Altiplano). Etnologul francez R. Chevalier susține că **f.** prezintă o importanță deosebită pentru etnografie (*Photographie aérienne et ethnographie*, Paris, 1968). Ea ajută la „studiul civilizațiilor și al omului în mediul său". Ea detectează culturile locale, dimensiunile cîmpurilor de cultură în raport cu natura geologică a pămîntului, relevă parcelarea terenului, structura grupului de rudenie după tipul de parcelare, echilibrul dintre pădure și fineață, redă morfologia așezărilor, stabile sau mobile, izolate sau neizolate, incintele de cult în afara așezărilor, tipurile de case, necropolele etc. *Peisajul rural**, cunoscut pînă în prezent din studiile topografice și cadastrale, este reconsiderat acum de **f.**, care dă noi informații asupra modului de grupare și regrupare comunitară a tipului de civilizație și a formelor de cultură locală. Cu aplicațiile ei multiple **f.** oferă științelor despre om termeni de comparație morfologică relativi la structura societăților retardate și a societăților arhaice. *Marcel Griaule** a descoperit prin intermediul **f.** cum tribul *dongo* din Niger își construiește cîmpurile de cultură în formă pătrată, „după imaginea mitică a cerului lor". M.J. Hurault a descoperit că tribul *bamiléké* din sud-estul Camerunului și-a organizat un sistem agro-pastoral în parcele de terenuri închise, pe platourile înalte. În prezent multe țări alcătuiesc albume și atlase fotogrametrice: *Panorama Intertechnique de la Photographie Aérienne* (Paris, 1965), *Atlas de Stéréogrammes* (Paris, 1957). Fotogramele

aeriene se efectuează: 1. sub diferite unghiuri panoramice (razante, oblice, verticale); 2. la diferite înălțimi de la sol; 3. cu camere metrice de luat vederi pentru măsurarea exactă a obiectivelor fotografiate; 4. prin fotografierea serială (sub formă de *covoare fotografice* ce pot fi apoi asamblate panoramic în atlase sau albume. S-au creat societăți naționale de **f.** și o societate internațională, *Société Internationale de Photogrammetrie* (1960), care editează publicația: *Bulletin de la Société Française de Photogrammetrie* (din 1961).

FRATRIARHAT — denumire atribuită sistemului de viață socială, în care legătura esențială între membrii societății este determinată de gradul de fraternitate, reală sau fictivă, naturală sau prin adopțiune și alianță. **F.** apare la unele popoare în comuna primitivă și se menține pînă în plin feudalism. El exprimă o etapă complexă, după unii, a tranziției de la matriarhat la patriarhat, după alții, a culminației patriarhatului. În etnologia occidentală, **f.** este considerat un stadiu general de dezvoltare a omenirii, prin care se susține că au trecut toate popoarele lumii. În acest caz **f.**, ca sistem de viață socială, este pus pe plan de egalitate cu *matriarhatul** și *patriarhatul**, poziție teoretică eronată deoarece despre societățile arhaice se cunosc prea puține elemente și date. În societățile arhaice există cîteva *forme de înfrățire*, care însă nu caracterizează sistemul de viață socială arhaică. În societatea veche românească sînt „frățiile" și „înfrățirile", confesionale, de muncă, de luptă socială; la vechii slavi, *bratsvo*-ul etc. V. *fratrie, clan.*

FRATRIE — formă de comunitate social-istorică intermediară între gintă și trib. **F.** e compusă din mai multe ginți. După L.H. Morgan și Fr. Engels, **f.** este una din principalele verigi de organizare tribală. Mai multe **f.** alcătuiesc un trib. Teritoriul unei **f.** și locuitorii lui sînt supuși jurisdicției unui sfat de bătrîni, condus de un conducător militar. Sfatul de bătrîni și conducătorul militar îndeplinesc și funcțiuni religioase. Întrucît la baza organizării și a exercitării autorității stă fraternitatea comunitară, conducerea **f.** a fost numită ulterior *fratrocrație**, iar sistemul de organizare *fratriarhat**. **F.** la romani se numea *curie*. V. *clan, gerontocrație, trib.*

FRATROCRAȚIE — conducerea unui grup social de tipul fratriei, de către membrii aceleiași spițe de neam socotiți „frați" între ei. **F.** este un termen intrat în etnologie prin filiera sociologiei juridice. Folosirea lui este acceptată cu rezerve deoarece se referă la un fel de conducere a grupurilor sociale primitive și arhaice ce reprezintă o treaptă de tranziție între clan și trib. **F.** este încă în vigoare la unele popoare musulmane. V. *fratrie, fratriarhat.*

FUNCȚIE — rolul organic sau sistemic pe care un element, fapt sau aspect de civilizație sau cultură îl îndeplinește în contextul sau structura unei activități sociale sau al unui grup de activități creatoare convergente. În evoluția lui conceptul **f.** a căpătat sensuri epistemologice diferite; a. activitatea părților adaptate în contextul activității sistematice a întregului; b. relația de interdependență între variația și covariația elementelor unei structuri date; c. integrarea unei activități creatoare în contextul unui sistem generativ de forme de civilizație sau cultură; d. tipul de acțiune după care o parte dintr-o structură se caracterizează prin dinamică proprie. Între **f.** și *structură** există legături organice, care au fost interpretate, cînd ca indestructibile, imuabile, fixe, cînd ca destructibile, schimbătoare, mobile. De aceea conceptul de **f.** nu poate fi definit fără cunoașterea prealabilă a conceptului de structură, și invers. În cadrul Școlii sociologice a lui Robert Merton, conceptul de **f.** a căpătat valențe structurale, devenind cînd o *funcțiune structurală*, cînd o *structură funcțională*. Ambele interpretări redau interdependența părților componente în contextul unei totalități integratoare și se deosebesc prin sensul și accentul pus pe dominanta epistemologică. În formele ei concrete, **f.** poate fi evidentă sau insesizabilă; inițială, finală sau continuă; unilaterală, multilaterală sau integrală. În cadrul unui întreg, al unei activități sau al unui sistem, elementele de civilizație sau cultură pot fi integrate printr-o *eufuncție* care este adaptarea lor contextuală, perfectibilă sau perfectă și pot fi dezintegrate printr-o *disfuncție* sau dezadaptarea lor contextuală. Eufuncția se află în contrapondere dialectică cu disfuncția. În etnologia marxistă, disfuncția prezintă un caracter necesar în studiul procesului eufuncției. Studiul dezadaptării și dezintegrării elementelor de civilizație și cultură redă interdependența părților componente în adaptarea și integrarea lor. V. *funcționalism, structură, structuralism.*

FUNCȚIONALISM — teorie care pune la baza explicației științifice a oricărui fenomen sau fapt de civilizație și cultură noțiunea de *funcție*, pe care o preia din metodologia funcționalistă. Sub raport epistemologic **f.** socotește funcția ca un stadiu de determinare socială a oricărei cercetări. Funcția unui simplex sau complex de activitate se relevă prin interdependența elementelor contextului sau a întregului din care fac parte și prin rolul social al acestora în perspectiva lor sincronică. În studiul funcțiunii unui simplex sau al unui complex nu trebuie să se recurgă la perspectiva diacronică decît incidental și sporadic. B. Malinowski susține că în baza unui simplex dat

se poate reconstitui complexul social din care acesta face parte. Iar, dintr-un complex dat se poate reconstitui etnocivilizația sau etnocultura respectivă, întocmai cum reconstituia Cuvier, prin metoda paleontologică a determinării interdependențelor, un corp organic din resturile lui fosile. Deși B. Malinowski neagă datele istorice în studiul funcțiunii real-sociale, reconstituirea sincronică poate fi dublată de reconstituirea diacronică (ca probă). Această reconstituire este promovată de studiul *relictelor etnografice** și *reminiscențelor folclorice**, și nu poate fi efectuată decît din perspectiva istorică. Reconstituirea unui complex social din relicte și reminiscențe privește forma integrată a unei faze de dezvoltare a contextului. În acest caz reconstituirea pornește de la funcțiunea istorică a elementului sau complexului la care se referă. Marcel Mauss susține (din acest punct de vedere) că „orice fapt de civilizație sau cultură este un fapt total", în sensul că este indestructibil în contextul lui, inalienabil în conținutul lui. Exagerările f. se datoresc interpretării anistorice a funcțiunii ca element de bază în studiul *entităților etnologice* (civilizație, cultură etc.). Cu toate acestea nu se pot nega unele merite ale funcționalismului, care reconsideră dintr-o perspectivă internă structuralismului dinamica fenomenelor și faptelor de civilizație și cultură. V. *funcție, metodă funcționalistă, structură, structuralism.*

G

GENEALOGIE — 1. ordinea cronologică a ascendenței membrilor unei familii, a unei spițe de neam, a unui neam etc. În istoria omenirii, **g.** a îndeplinit roluri diferite. Inițial, a urmărit descendența miraculoasă, a unui erou eponim, sau realistă, a unui erou socionim, căutînd să stabilească ceea ce s-a numit, în primul caz, o **g.** sacră, iar în al doilea caz o **g.** profană. **G.** sacră era tatuată pe față sau incizată pe corpurile căpeteniilor tribale (maorii din Noua Zeelandă), sculptată pe stîlpii totemici ai locuințelor (pieile roșii din America de Nord), pictată pe obiectele domestice (eschimoși), recitată la ceremoniile comunitare ca o rugăciune sau ca o cronică de familie (tibetani) etc. **G.** profană stabilea și încă mai stabilește legăturile și gradele de rudenie, drepturile și datoriile membrilor de familie, ordinea legală a succesiunii lor pe generații, privilegii juridice în fiecare unitate etnică luată în parte. **G.** profană se transmite din tată în fiu, prin viu grai, și atinge un număr memorabil de generații la asiatici (la chinezi și japonezi, care primesc o educație specială în acest sens, putînd memora pînă la 50—60 de generații de strămoși). Este încredințată unor persoane pentru a o consemna, oral sau scris (genealogiștii). Etnologia studiază **g.** pentru a surprinde în structura familiei și a rudeniei elementele care determină aspectele comunitare ale vieții istorice a popoarelor, caracterul lor instituțional. Studiul **g.** relevă date și procese esențiale ale microistoriei și macroistoriei unităților etnice în filiațiunea lor; **2.** disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu întocmirea filiațiilor și legăturilor familiilor domnitoare, nobiliare etc. și cu primele informații asupra

vechilor unități etnice. La români, prin studiul genealogic al „moșilor comuni" s-a urmărit în special structura satelor de moșneni (în Muntenia), de răzeși (în Moldova) și de nemeși (în Transilvania).

GENIU ETNIC — concept rezultat din extrapolarea ideii de geniu de la personalitatea culturală a unui individ la personalitatea culturală a unei comunități etnice. **G.e.** presupune o comunitate etnică supradotată, care posedă, pe lîngă o concepție autohtonă despre viață și lume, o viziune tehnologică proprie a ocupațiilor, meseriilor și una categorial-estetică inedită a artelor. **G.e.** denumește capacitatea comunitară de creație în domeniul civilizației și culturii tradiționale, în măsura în care relevă un mesaj istoric în contextul culturii universale.

GENOCID v. *etnocid.*

GEOGRAFIA CULTURII — **1.** ramură a geografiei care se ocupă cu studiul repartiției și frecvenței în spațiu a locurilor de naștere, creștere, maturitate, de activitate și de moarte a personalităților creatoare de cultură, precum și cu difuzarea și frecvența în spațiu a instituțiilor culturale și a monumentelor de cultură de valoare națională și prin aceasta de valoare universală; **2.** metodă geografică de consemnare obiectivă a activităților culturale repartizate în spațiu și de reprezentare cartografică a acestora. V. *atlas etnologic, cartogramă.*

GEOGRAFIE JURIDICĂ — interdisciplină (elaborată de René David) care studiază: **1.** relația între specificul formelor de relief și structura regulilor de drept; **2.** raporturile reciproce dintre ecologie și legislație; **3.** încadrarea în spațiu a unui sistem juridic popular (cu obiceiurile și tradițiile proprii) sau a unei familii de sisteme juridice populare, similare sau contingente. **G.j.** urmărește determinarea familiilor de drept și a *pluralismului juridic** pentru a le putea cartografia. René David *(Geografie juridique,* 1966) distinge familii de drept magico-religios, familii de drept popular modern (familia romano-germanică, familia common-law și familia de drept socialist). Aria fiecărei familii de drept se modifică în timp și spațiu după gradul ei de adaptabilitate juridică la mediu, după instituțiile sacre sau profane creatoare de drept, după relațiile juridice intercomunitare. Cartografierea fenomenelor și faptelor juridice comunitare a schimbat înțelegerea relictelor etnografice și reminiscențelor de *folclor juridic**. W. Escher *(Atlasul etnografic al Elveției,* 1964), R. Wofram *(Atlasul etnografic al Austriei,* 1965). R, Vulcănescu *(Etnologia juridică,* 1970), Liviu Marcu (în *Atlasul complex „Porțile de Fier"*, 1972), cartografiază elementele de drept cutumiar, care în parte au supraviețuit pînă în vremea noastră. V. *antropologie juridică, etnologie ju-*

ridică, pluralism juridic, sociologie juridică.

GEOGRAFIE UMANĂ v. *antropogeografie.*

GEOPOLITICĂ — doctrină care se referă la interdependența dintre mediul ambiant sau teritoriul fizico-economic și politica comunității sociale, de tipul poporului sau națiunii, posesoare a acestui teritoriu. **G.** susține că în etnogeneză determinante sînt: mediul geografic cu toate resursele lui, creșterea demografică, capacitatea economică și idealurile politice ale comunității. Accentul îl pune însă pe mediul geografic ca teritoriu de bază, care determină „spațiul vital" al unui popor sau națiuni. Acest spațiu vital poate să se extindă sau să se restrîngă după cum acționează creșterea demografică, capacitatea economică și idealurile politice ale poporului sau națiunii. El crește cînd poporul sau națiunea anexează teritorii noi și scade cînd acestea pierd teritorii care le aparțin. Pentru **g.** un popor sau o națiune trebuie să fie conștiente de concordanțele sau neconcordanțele cu „spațiul lor vital". Cînd spațiul este insuficient, **g.** susține că trebuie extins și obținut prin orice mijloace, pentru că el reprezintă condiția esențială de existență și supraviețuire (obținerea de noi materii prime, de mînă suplimentară de lucru, de piețe de desfacere, de zonă de protecție etc.). Doctrină inițiată de R. Kjellen și Fr. Ratzel și dezvoltată, mai ales, de Karl Haushofer ca o știință a „legilor spațiale ale istoriei", **g.** se transformă la succesorii acestora într-o „știință" a „expansiunii spațiale a statului" militarist, imperialist, hitlerist, colonialist și neocolonialist. **G.** s-a dezvoltat astfel nu ca o disciplină științifică, ci ca o doctrină politică, care atribuia geografiei un rol „determinant cauzal" în activitatea social-economică concretă. Concepția materialist-istorică contrapune **g.** *determinismul social.* **G.** nu trebuie confundată cu *antropogeografia** și nici cu *etnogeografia**.

GERONTOCRAȚIE — sistem de conducere în societatea arhaică sau tradițională în care forța politică aparținea bătrînilor. Relicte etnografice ale **g.** supraviețuiesc la mai toate popoarele lumii pînă în vremea noastră. Conducerea gerontocratică a căpătat diferite numiri la popoarele care au recurs la ea: curie, senat, consiliu, sfat, divan etc. La români sfaturile de bătrîni au existat pînă în feudalismul tîrziu și perioada modernă. Aceste sfaturi s-au numit: oameni buni, bunii satului, bătrînii satului, sfetnicii domnului etc. Reminiscențe folclorice despre **g.** se găsesc în legendele, basmele și paremiologia populară română. Conceptul de **g.** a fost substituit de unii etnologi celui de *patriarhat**.

GINOCRAȚIE — concept (acreditat de J.J. Bachoffen) care

desemnează ipotetic sistemul de conducere în societatea arhaică (familie, gintă, trib) în care forța politică aparține femeilor (mature sau bătrîne însă valide). În această interpretare **g.** reprezintă expresia juridică a *matriarhatului**. În **g.**, conducerea exercitată de femei într-o comunitate socială se bazează pe succesiunea de drept a unor ranguri culturale dobîndite în societate (vestale, preotese, mari preotese, oracole, regine etc.). V. *gerontocrație, matriarhat.*

GIPSOLOGIE — disciplină etnologică referitoare la studiul istoriei, civilizației și culturii tradiționale a țiganilor în lume. **G.** studiază originea indoeuropeană, legendele și ipotezele asupra formării limbii, migrațiilor și difuzării lor pe glob, impactul cu celelalte popoare, structura comunitar-etnică, organizarea tribală, *șeferia**, religia, activitatea materială și spirituală, arta divinatorie, datinele și tradițiile de grup, muzica și dansul, reflectarea modului de viață în literatura lor orală și a popoarelor cu care au intrat în contact. Pentru studiul civilizației și culturii țiganilor s-au creat: *Associations des Etudes Tsiganes* (Franța), *Gypsy Lore Society* (Anglia). Aceste asociații au sprijinit publicarea de studii, monografii și eseuri, au editat reviste internaționale: *Etudes Tsiganes* (Paris, 1955), *Journal of the Gypsy Lore Society* (Londra, 1888); au sprijinit redactarea de bibliografii tematice: George Black, *A Gypsy Bibliography* (Londra, 1944) etc. Contribuții importante la studiul **g.** au adus unii cărturari și oameni de știință români: George Bibescu, *Règne de Bibesco. Lois et decrets 1843—1849* (Paris, 1849); M. Kogălniceanu, *Esquisse sur l'histoire, les moeurs et la langue des Ciganes, connus en France sous le nom de Bohémiens* (Berlin, 1837); Moses Gaster, *Two Rumanian Documents concerning Gypsis* (Londra, 1930); Moses Gaster, *Rumanian Gypsis in 1560* (Londra, 1933); Moses Gaster, *Bill of Sale of Gypsis Slave in Moldavia, 1851* (Londra, 1923); N. Iorga, *Anciens documents sur le droit roumain* (I, București, 1930); N. Panaitescu, *The Gypsis in Walachia and Moldavia. A Chapter of economic History* (Londra, 1941); George Potra, *Contribuții la istoricul țiganilor în România* (București, 1939) și alții.

GLACIAȚIE — proces de răcire a scoarței terestre și de extindere a calotelor de ghiață de la poli spre ecuator în precambrian, carbonifer, permian și cuaternar. În istoria Pămîntului s-au stabilit patru faze de **g.**, separate de perioade interglaciare, de încălzire a scoarței terestre și de retragere treptată a calotelor de ghiață spre poli. Acestea au fost studiate după sedimentele fluvio-glaciare în Europa, a Dunării și afluenților alpini ai acesteia: Günz, Mindel, Riss și Würm.

În America de nord au fost studiate după sedimentele fluvio-glaciare ale fluviilor: Nebraska, Kansas, Illinois şi Wisconsin. Zonele atinse de g. nu au fost populate de om, ci numai de puţine animale polare şi de o vegetaţie redusă. După antropologi şi arheologi, ca şi după glaciologi, perioadele interglaciare au putut fi locuite de *arheantropi* în interstadiile Mindel, Riss şi Würm. Această ipoteză a fost emisă în baza resturilor industriei litice a presupuşilor arheantropi şi nu pe fosilele lor osteologice. Unele descoperiri se referă la arheantropi de tipul *Homo Heidelbergensis* şi *Homo erectus peleohungaricus*. Cercetările g. din perspectiva *paleoetnologiei* urmăresc determinarea particularităţilor tehnologice ale industriei litice a arheantropilor din depozitele lor pleistocenice, adică surprinderea şi caracterizarea primelor forme de *paleocivilizaţie* şi implicit de *paleocultură*.

GLOSSOLALIE — (în mitologie, religie şi literatura populară) dar, considerat supranatural, al unui om de a vorbi în limbi străine, ca în limba maternă, şi a fi înţeles fără a le fi învăţat în prealabil, precum şi de a se face înţeles de străini, cînd vorbeşte în limba lui maternă, ca şi cum le-ar vorbi în limba lor. V. *carismă*.

H

HABITAT — 1. (în sens general) arie geografică, restrînsă sau largă, condiționată de bogăția solului, altitudine și climă, în care un individ, un grup social sau o comunitate etnică se adăpostește și își poate desfășura normal activitățile esențiale pentru viață; **2.** (în sens etnologic), microzonă de adăpost și trai, care în istoria omenirii evoluează de la sălașul primitiv pînă la urbea ultramodernă. Din relatările paleoetnologiei românești **h.** posedă în mijlocul lui o locuință, și uneori se confundă cu această locuință. Din categoria **h.** cu locuință fac parte: peșterile, pietrele colibate sau potcapinele (adăposturi sub stînci), palancele (paravanele de piatră sau lemn), surlele sau țuțele (construcții conice îndeosebi de lemn), corturile (din piei sau pînză), colibele (din piatră, lemn, pe pilaștri sau în arbori, pentru o familie sau grup de familii), bordeiele (subterane sau semisubterane). Acestea alcătuiesc prima treaptă de organizare a unui **h.** primitiv autohton, ale cărui relicte etnografice și reminiscențe folclorice mai supraviețuiesc uneori pînă în vremea noastră, în izolate etnice sau izolate culturale. De obicei locuința inclusă în **h.** primitiv era alcătuită dintr-o singură încăpere, care satisfăcea toate necesitățile domestice. În aceeași incintă familia muncea, prepara și consuma hrana, se odihnea și se distra. Pe o treaptă superioară de viață, **h.** se dezvoltă și devine mai adecvat scopului; locuințele încep să fie amenajate astfel încît să îndeplinească funcțiuni domestice tot mai diferențiate (cameră de oaspeți, de obiecte de cult, de depozit de unelte și arme etc.). La început locuința a fost simplă, cu timpul s-a complicat arhitectonic și ornamental. În ultima fază

de dezvoltare, cea urbană, locuința devine tot mai adecvată, mai complexă și mai aglomerată. Etnologia studiază **h.** pentru a înțelege în ce constă concepția particulară de amenajare a unei arii geografice pentru locuire și desfășurarea muncilor domestice și comunitare, în ce constă viziunea amenajării unei arii geografice proprii, a unui anumit mod de viață. V. *civilizație, ecologie.*

HENOTEISM — termen (acreditat de Max Müller pentru religia vedică) care desemnează forma primitivă de religie ce marchează trecerea de la politeism la monoteism. În acest stadiu una din divinitățile adorate devine dominantă. **H.** relevă în această privință saltul de la o formă primitivă a religiei la o formă evoluată. Vasile Pârvan considera religia dacilor ca o religie de tip henoteist.

HERMENEUTICĂ — 1. sens filologic — în antichitate și evul mediu — metodă exegetică (de explicare, comentare și interpretare) a conținutului și formei simbolice și alegorice a textelor filosofice clasice grecești *(h. profană)* și a textelor de cult proprii mitologiilor și religiilor universaliste *(h. sacră)*; **2.** sens filosofic modern, metodă complexă de abordare a fenomenelor și faptelor semnificative în esența și profunzimea lor culturală *(h. filosofică)*; inițiată și dezvoltată de F.D. Schleirmacher, W. Diltay, M. Heidegger, H.G. Gadammer, Paul Ricoeur, E. Castelli etc.; **3.** în sens istoric, Mircea Eliade interpretează **h.** ca metodă intropatică de cunoaștere contemplativ-intuitivă, de explicare analitic-simpatetică, de interpretare euristic-axiologică și de înțelegere și subînțelegere a arhetipurilor și neotipurilor culturale, a sacrului și profanului, a hierofaniilor și simbolurilor, a miturilor și riturilor, în dialectica lor istorică. În această accepțiune **h.** este o metodă complexă, interdisciplinară și integratoare a fenomenelor și faptelor arhetipale de cultură investigate în istoricitatea lor tematică și instituțiile lor cronologice. Referitor la sensul atribuit de Mircea Eliade au scris: Gilbert Durand *(Mircea Eliade și antropologia profundă*, trad. în „Secolul XX", 2—3, 1978), David Rasmunssen *(Hérmeneutique structurale et philosophie* în „Cahier de L'Herne", 1978), Monique de Borie *(De l'hérmeneutique à la régéneration par le theâtre*, în „Cahier de L'Herne", 1978), Andrei Pleșu *(Mircea Eliade și hermeneutica artelor* în „Secolul XX", 2—3, 1978), Lucian Stanciu *(Hermeneutica în spiritualitatea greacă:* I, 1974; II, 1977; III, 1979), Lucian Stanciu *(Hermeneutical Method of Ethnology*, în Ethnologica 1, 1978). V. *etnohermeneutică.*

HETAIRISM — concept (acreditat de J.J. Bachoffen), care denumește starea de promiscuitate a primei faze a comunei primitive, în care raporturile sexuale nu erau

supuse nici unei reglementări sociale. V. *etnologie sexuală*.

HIEROCRAȚIE — tip de organizare și conducere a societății primitive și apoi feudale, în funcție de obiectivele spirituale ale unei confesiuni dominante. În **h.** intra: — organizarea internă și externă a incintelor sacre (temple, bazilici etc.), a personalului inițiat al confesiunii (hieroduli, hierofanți, taumaturgi, pontifi-regi etc.); — conducerea propriu-zisă a comunității sociale conform legii sacre, acordarea de sancțiuni morale și fizice, ca și de recompense morale sau sociale. **H.** a promovat forme de civilizație și cultură sacrale (la egipteni, evrei, babilonieni, indieni, chinezi, azteci, incași, japonezi etc.). V. *sacru*.

HIEROFANIE, — concept (folosit îndeosebi de Mircea Eliade) pentru a desemna relevarea unei „entități sacre" de ordin „cultural" în istoria spirituală a unei comunități etnice, a unui popor. În contextul unei **h.**, un obiect profan sau făptură profană pot căpăta caracterul sacru sau prestigiul sacralității, fie prin participarea directă sau indirectă la un rit, mit, ideogramă sau simbol cu valență sacră. Unele **h.** au un caracter local, altele un caracter universal. **H.** pot fi: *elementare*, cînd aparțin unei mitologii primitive, și *superioare*, cînd aparțin unei religii de tip monoteist sau cînd promovează alte **h.** de tip elementar în contextul unei religii universaliste. În primul caz **h.** sînt integrate într-un spațiu sacru tipic, definit de tradiția unui popor (epifaniile și kratofaniile); în al doilea caz, **h.** sînt integrate într-un spațiu sacru arhetipal, nedefinit ce ține de *illo tempore*. V. *mana*, *sacru*.

HIPERDIFUZIONISM — formă exacerbată a *difuzionismului* (concepută și enunțată de G. Elliot-Smith și W. J. Perry): **1.** concepție etnologică ce susține că toate fenomenele și faptele de civilizație și cultură provin dintr-o serie de *inovații tehnice* sau *invenții stilistice* care au ca sursă de inspirație modelele altei civilizații și culturi străvechi. **H.** consideră civilizația și cultura egipteană ca *matrice universală* a tuturor formelor și treptelor de civilizație și cultură. Această concepție etnologică exclusivistă susține că diferențele de grad ale civilizației și culturii la diferite popoare ale lumii nu se datoresc numai *evoluției progresive liniare* și condițiilor locale de recepție, ci și *involuției* sau *regresiunii* și *degenerării* fenomenelor sau faptelor în procesul însuși al difuziunii. În aceste condiții **h.** este o *ficțiune etnologică* ieșită din critica evoluționismului, ficțiune care recurge la explicații falacioase; **2.** metodă etnologică de cercetare a cauzelor și formelor *difuziunii*, în timp și spațiu, a cercurilor culturale și a complexelor culturale. **H.** urmărește să descopere sursa unică, reală sau fictivă, de generare a fenomenelor

sau faptelor, ce stă la baza difuziunii întregii civilizații și culturi. Metoda **h.** se referă la două stadii de interpretare cu aplicațiile corelate: un stadiu calitativ de analiză a asemănărilor formale și de reducere la absurd prin compararea lor cu un *model ideal* luat ca unitate de măsură universală (modelul egiptean socotit primogenic); un stadiu cantitativ-statistic al asemănărilor formale, pe baza comparațiilor, analogiilor și paralelismelor, care scoate în evidență procesul de *regresiune* și *degenerare* ca și cel de *progresiune* și *regenerare* al fenomenelor și faptelor de civilizație și cultură. V. *difuzionism, evoluție.*

HIPERGAMIE — capacitatea juridică pentru bărbat sau femeie de a se căsători cu un partener dintr-o stare socială superioară (castă, clasă, pătură etc.). Instituție juridică tipică Indiei feudale.

HOARDĂ — forma cea mai primitivă de organizare socială, în faza incipientă a sălbăticiei. **H.** apare în societățile de culegători și vînători primitivi, dispune de un teritoriu limitat de mișcare în care duce o viață nomadă, coeziunea ei se bizuie pe legături de rudenie apropiată, de gintă restrînsă la nucleul ei. L.H. Morgan a introdus termenul în circulație științifică *(Ancient Society*, 1877), care a fost preluat și dezvoltat de Fr. Engles *(Originea familiei, a proprietății private și a statului*, 1884), reconsiderat de M.O. Kosven *(Introducere în istoria culturii primitive*, 1953) și statuat în etnologia contemporană de A.R. Radcliffe-Brown *(Structure and Function in Primitive Society*, 1952). În prezent asemenea forme de organizare nu se mai întîlnesc decît sporadic la unele populații aborigene din America de Sud, Australia și Africa Centrală. **H.** intră în compoziția gintei primitive. V. *gintă, fratrie.*

HOMEOSTAZĂ ECOLOGICĂ — relație stabilă sau echilibru între o populație și resursele ei de bază sau mediul ei înconjurător. V. *ecologie culturală, ecologie etnologică.*

HOMINIDE — familie de primate din ordinul simienilor, care cuprinde omul-fosilă din cuaternar și omul actual. Locul omului în clasificarea zoologică a fost fixat din perspectiva studiilor complexe de tip interdisciplinar. Georges Montandon redă astfel taxonomia integrării zoologice a omului: „omul descinde din încrengătura *vertebratelor*, clasa *mamiferelor*, ordinul *primatelor*, subordinul *simoidelor*, tribul *catarrhinienilor*, subtribul *antropomorfelor*, super-familia *antrophos*, familia *hominidelor*, subfamilia *hominienilor*, genul *homo*, specia *sapiens*, alcătuită din două subspecii: *homo sapiens protosapiens* și *homo sapiens sapiens*". V. *antropogeneză, homo, homostadial, homotaxial, pancultură, pancivilizație.*

HOMINIZARE — proces de transformare psihofiziologică a hominii-

delor superioare în homo-sapiens, prin: dobîndirea poziției drepte, liberarea mîinilor și folosirea lor pentru acționare în mediul ambiant, lărgirea orizontului privirii, cerebralizarea, masticația.

HOMO — concept care se referă la genurile familiei hominidelor ce participă la procesul *antropogenezei**. În istoria apariției și dezvoltării vieții pe pămînt, evoluția hominidelor se face, după antropologie, pe genurile **h.** descoperite pînă în prezent. În ordinea cronologică a formării lor, aceste genuri capătă proprietăți tot mai evoluate, care converg spre forma umană actuală. Hominidele sînt clasificate în: — **h.** *erectus, Pithecanthropus erectus,* ale cărui fosile au fost descoperite în pleistocenul inferior (circa 1 000 000 ani î.e.n.), în insula Java din Arhipelagul indonesian, la Suku Tien, lîngă Pekin, la Olduvai în Africa de Est, la Mauer lîngă Heidelberg, la Veresszőllős lîngă Budapesta și pe valea Dîrjovului în Oltenia; — **h.** *habilis, Zinjanthropus* sau *Australopithecus boisei,* ale cărui fosile au fost descoperite în pleistocen (musterian), în aceleași straturi: **h.** *primigenius,* **h.** *neandertha-lensis,* ale cărui fosile au fost descoperite în pleistocenul mediu, în Uzbekistan, în nord-estul Africii, în Sahara; — **h.** *sapiens fossilis,* **h.** *cromagnonsis,* ale cărui fosile au fost descoperite în pleistocenul superior în Asia de Sud-vest, într-o peșteră a muntelui Carmel, și în Europa, în peștera Cioclovina din România. Fiecare din aceste genuri de hominide a fost denumit după caracterele fiziologice mai pregnante relevate osteologic de fosile sau după presupuse caracteristici psihologice: **h.** *erectus,* după poziția dreaptă a corpului, transformarea membrelor superioare în mîini, lărgirea orizontului vizual; **h.** *habilis,* după uneltele fabricate de el și găsite în depozitele săpate; **h.** *primigenius,* după tehnicitatea lui avansată și după riturile funerare, care denotă un început de religiozitate; **h.** *sapiens* după gradul de inteligență, descoperirile și invențiile pe care le-a promovat. Marcelline Boule și Henri Vallois în *Les hommes fossiles* (1952) trec în revistă circa 50 de fosile umane, în ordinea descoperirii și importanței lor pentru studiul „paleontologiei umane". Seria fosilelor hominide începe cu *homoerectus* (pitecantropul), și se încheie cu *homo sapiens.* În procesul de formare al omului, un rol important l-a jucat *munca.* În lucrarea *Rolul muncii în procesul transformării maimuței în om* (1876), Fr. Engels arată că „munca este prima condiție de bază a vieții omenești în genere, și anume în asemenea măsură, încît, într-un anumit sens, trebuie spus că ea l-a creat chiar pe om însuși". Iar „munca începe odată cu făurirea uneltelor", adică cu primul pas pentru stăpînirea naturii. Din antropologie, conceptul **h.** a fost preluat și adaptat de diferite științe despre om, dîndu-i-se semnificații ce țin de preocupările și substanța fiecărei

științe în parte. Astfel lingvistica definește omul ca o făptură care vorbește și folosește limbajul ca modalitate de comunicare, de schimb de idei și sentimente *(h. loquens)*; psihanaliza definește omul ca o făptură erotică prin excelență, care nu urmărește altceva decît să-și satisfacă libido-ul *(h. eroticus)*; pedagogia definește omul ca făptură care folosește jocul în toate activitățile lui fiziologice, psihologice și sociale, pentru a procrea, a se educa, instrui, munci, crea în domeniul științei și artei și pentru a se delecta *(h. ludens)*; filosofia culturii și semiotica definesc omul ca făptură care caută semnificații în tot ceea ce o înconjoară și care creează sensuri și valori *(h. significans)*: istoria religiilor (Mircea Eliade) definește omul ca făptură religioasă *(h. religiosus)*; economia politică definește omul ca făptură care muncește și trăiește din roadele muncii *(h. faber)* etc. Etnologia este însă preocupată de nevoia constantă a omului de a se autocunoaște și autodefini în raport cu activitățile lui bio-fiziologice, psiho-sociale, istorico-culturale etc., prin care își justifică astfel existența. De aceea conceptele rezultate din interpretarea multiplă a lui **h.** trebuie luate ca părți constitutive ale „dialecticii biologicului cu socialul".

HOMO STADIAL — concept arheologic care denumește un stadiu tehnologic relativ precis în baza căruia poate fi datată o cultură arheologică. Ideea nivelului tehnologic al unei culturi arheologice (enunțată de C. Thomson, 1819) a servit ca unitate de măsură taxonomică în sistematizarea colecțiilor arheologice ale Muzeului Național al Danemarcei. Inițial, s-a conceput pentru fiecare nivel tehnologic un stadiu cultural: stadiul litic, stadiul vîrstei de bronz și stadiul vîrstei de fier. Apoi fiecare nivel a fost la rîndul lui divizat în trei subnivele: inferior, mediu, superior. Tricotomia homostadială a căpătat, îndeosebi în arheologia anglo-saxonă, numele de „*Three Ages System*". Divizarea crescîndă a fiecărui nivel tehnologic în subnivele corespunzătoare redă forme din ce în ce mai evoluate ale progresului tehnic al popoarelor. În succesiunea lor istorică homostadialismul a suferit necontenite modificări datorită lipsei de continuitate cronologică a nivelelor și stadiilor corespunzătoare. Denivelarea tehnologică și stadială corespunde unui proces istoric normal. Precizări asupra conceptului **h.s.** a adus și L.H. Morgan în lucrarea *Ancient Society* (1877), în care periodizează evoluția umană în trei faze succesive: sălbăticia, barbaria și civilizația, cu epocile respective: inferioare, medii și superioare. V. *civilizație, cronologie*.

HOMOTAXIAL — concept folosit în geologie, arheologie și etnologie pentru a denumi contemporaneitatea unor obiecte diferite ce se găsesc în același context dat. Contemporanicitatea este însă re-

lativă, obiectele putînd să aparţină, de fapt, unor secvenţe temporale diferite. Homotaxialitatea este relevată de stratigrafie, calculul probabilităţilor şi corelarea părţilor componente ale contextului. V. *cultură arheologică*.

HOMUNCULUS v. *alchimie*.

H.R.A.F. — sigla *Arhivei ariei relaţiilor umane (Human Relations Area Files)* creată de G.P. Murdock (1937), ca fişier şi inventar mondial de microfilme — referitor la materiale etnografice culese de pe glob, în vederea alcătuirii unui atlas etnografic al lumii — cu ajutorul cărora se analizează fenomenele, faptele şi elementele de civilizaţie şi cultură a circa 400 de etnii de pe glob, luate drept unităţi reprezentative pentru rest. În fişier şi arhivă sînt depozitate circa 4 000 de fişe şi microfilme. Ulterior, *H.R.A.F.*-ul a fost inclus în *Institute of Human Relations* al Universităţii din Yale (S.U.A.). Un fişier şi o arhivă asemănătoare au fost alcătuite din 1960 de C. Lévi-Strauss la *Centre Documentaire d'Ethnologie Comparée* din Paris.

I

IATROSOFIE — filosofia medicinii din care s-a desprins cu timpul: medicina populară sau *etnoiatria*; și medicina doctă sau *științifică*. În evoluția ei **i.** trece prin mai multe etape de dezvoltare: — medicina sacerdotală sau *hieratică:* — medicina *magică* (a vracilor, babelor, moașelor etc.) —; medicina *populară* (cu aceiași practicanți); — medicina *empirică* (a felcerilor, doftoroaielor și a homeopaților); — medicina științifică a medicilor teoreticieni și a medicilor practicieni (alopaților). Între **i.** și etnoiatrie există o legătură indisolubilă: **i.** fundamentează teoretic, iar etnoiatria oferă **i.** material de interpretare. Cercetările de folclor medical arhaic în zone geografice necunoscute, la popoare și populații retardate sau ca izolate etnice, lărgesc orizontul etnoiatriei și aduc noi argumente teoretice **i.** Cunoștințele și practicile etnoiatrice pătrund în domeniul **i.** și-i conturează viziunea integrală asupra rostului și puterilor medicinii. Cercetări de **i.** în România au efectuat Valeriu Bologa, N. Vătămanu, Gh. Brătescu etc.

ICONOMETRIE — tehnică a măsurării elementelor, structurilor și proporțiilor unei opere de artă, pentru a descoperi concepția ce stă la baza construcției ideative și plastice a acestei opere.

IDIOLECT CULTURAL — volumul de cunoștințe, deprinderi, practici și cutume culturale pe care îl posedă un individ, un grup uman sau o comunitate etnică într-un anumit stadiu de dezvoltare, determinat de condiții materiale și spirituale proprii. **I.c.** poate fi descris, calculat și valorificat pentru că este o sumă globală, dinamică și eficientă de elemente prin care individul se integrează într-un grup, grupul

într-o comunitate și comunitatea în contextul general al umanității. În funcție de cantificarea relevată de **i.c.** se poate aprecia capacitatea culturală a individului, grupului sau comunității de a răspunde la cerințele vremii și de a contribui la progresul umanității.

ILUZIONISM — 1. tendința psihologică de a explica un fenomen prin iluziile pe care acesta le provoacă; 2. explicație etnologică a erorilor de reprezentare sau de raționament relevată de analiza fenomenelor sau faptelor de civilizație și cultură. Max Müller consideră mitologia (și prin aceasta și religia) o iluzie lingvistică, „boală a limbajului". Calificativele atribuite obiectelor de primii oameni, în efortul lor de a stabili relații între reprezentări și raționamente, relevă personificarea după chipul și asemănarea creatorilor lor: *numina, nomina*. Personificarea fenomenelor naturii fizice și sociale a introdus în explicarea lexicală a realității experiența fanteziei mitopoetice, a **i.** general.

IMAGOLOGIE — ramură comună etnologiei, științei culturii, sociologiei culturii și psihologiei popoarelor, care se ocupă cu studiul imaginilor pe care și le fac reciproc popoarele, unele despre altele, pentru a se caracteriza între ele, pentru a se admira reciproc sau pentru a se denigra; uneori numai pentru plăcerea artistică de a fantaza. *„Centre de recherches et d'etudes de psychologie des peuples et de sociologie economique"* din Hâvre a întreprins anchete asupra surselor **i.:** prejudecăților, stereotipiilor, opiniilor de interese și fabulațiilor, și a ținut sesiuni internaționale pentru a determina structura și funcțiunea celor două *categorii de imagini: auto-imagini* (self-images) și *etero-imagini* (hetero-images). Cercetarea **i.** prezintă mai multe trepte istorice în care intră afinitățile psihosociale, intuițiile intelectuale și convergența opiniilor creatorilor populari. Orientarea ei empirică, tezele de cercetare caracterologică, tehnica de investigație analitico-descriptivă, interpretarea contradictorie a materialelor, dau **i.** înfățișarea unei preocupări cvasi-științifice, sofisticate. În ansamblul ei, **i.** extrapolează pe plan cultural trăsăturile diferențiale, mistice, mitice, ludice etc. **I.** nu trebuie confundată cu *imageria*, care este un sistem închegat de reprezentări (de obiecte, persoane, situații etc.) concepute ca subiecte sacre sau profane pe care arta populară sau cultă le folosește în contextul ei ornamental. Structura contextuală a **i.** a fost prezentată în vremea, noastră în mari lucrări de sinteză. V. *caracterologie*.

INDEXARE COORDONATĂ — metodă de extragere, prelucrare și comunicare a unor informații de teren, arhivă sau muzeu pentru cunoașterea și valorificarea aspectelor particulare ale unui fenomen sau fapt de civilizație sau cultură, preconizată de M.

Taube, în 1952, care a și numit-o astfel *(coordinate indexing)*. Metoda **i.c.** constă din două operații tehnice distincte și convergente: indexarea sau analiza unor termeni, concepte incluse în documente de teren, arhivă, muzeu laboratori pentru stabilirea datelor, temelor de cercetat și extragerea lor pe fișe (uniterm, perforate, cu selecție vizuală, microfilm, benzi de magnetofon, fotografii), în vederea introducerii lor într-un context științific și coordonarea termenilor sau conceptelor analizate prin operația indexării, operație ulterioară organizată într-un index. Indexarea pornește de la descrierea informațiilor și identificarea surselor lor pentru a sfîrși cu organizarea indexului, iar coordonarea pornește de la organizarea documentelor în ordinea numerelor de fișe, corelarea, reasocierea sau recombinarea lor relativ la un subiect dat pînă la identificarea referințelor ce conțin informațiile căutate. După cele mai recente investigații, avantajele **i.c.** se referă la: — folosirea unui număr nelimitat de termeni sau concepte de analizat; — analiza pluridimensională a documentelor din care se extrag termenii; reducerea dimensiunii indexului prin aranjarea lui inversă (ceea ce este echivalent cu economia informațiilor concentrate astfel); — multipla adaptare la tehnici mecanizate sau automatizate. Dezavantajele ei se referă la: efortul considerabil de prelucrare a materialului documentar; coordonări incomplete sau false, cu rezultatele corespunzătoare; diminuarea factorilor ce țin de identificarea informației; pertinența limbajului cifrat etc. (Georgeta Lăzărescu). Metoda **i.c.** în etnologie orientează cunoașterea și valorificarea aspectelor speciale ale cercetării către automatizarea mijloacelor de informare și folosirea mașinilor electronice.

INIȚIERE — 1. pregătire a unei persoane (după sex, vîrstă, ocupație) pentru cunoașterea, înțelegerea și practicarea unei activități bio-sociale sau socio-culturale în comunitatea primitivă, semiprimitivă sau retardată în societățile secrete, confrerii. **I.** face parte din ritologia și ceremonialistica magico-mitică sau magico-religioasă. Unii etnologi susțin că există „rituri fără inițiere" și „inițieri fără ceremonii", deși orice rit constituie, prin simpla lui exercitare, o inițiere, iar inițierile zise „aceremoniale" se efectuează ca și cum ar fi dramatizate. Aceasta pentru că orice **i.** este în fond un proces cultural legat de riturile de trecere (Van Gennep). **I.** sînt ciclice sau neciclice: **i.** ciclică se desfășoară în etape succesive, care corespund schimbărilor fiziologice, legate de pubertate *(i. sexuală)*, maturitate *(i. maritală)*, bătrînețe *(i. abstinențială)* etc. sau corespund numai schimbărilor social-economice sau cultural-istorice legate de nevoi de moment *(i.* în treburile obștești ale comunității etnice), de voinicie

(i. războinică), de perspicacitate (i. în funcțiuni de conducere comunitară) etc. În planul existenței individuale, i. ciclice care se referă la etapele vieții folosesc rituri și ceremonii special gradate, în care intră izolarea, secretul, probele fizice și morale, mutilările, schimbările de nume și de situație pentru a integra astfel treptat pe cel inițiat într-o nouă unitate social-culturală diferențiată și a-i atribui prin aceasta un nou statut etico-juridic de ordin comunitar. I. neciclică se efectuează o singură dată în viață și privește anumite practici sau profesiuni considerate sacre: magia, șamanismul, profeția, preoția etc. În ritologia străveche a poporului român un loc semnificativ a ocupat inițierea în magia albă, a solomonarilor și aducătorilor de vremuiri (vînt, furtună, ploaie, grindină), sau în magia neagră, a licantropilor (oameni lupi sau vîrcolaci), vrăjitorilor, vampirilor etc. Cercetările de teren au dovedit că la popoarele „retardate" riturile de inițiere au fost mai dezvoltate la bărbați decît la femei. **2.** Cunoașterea unei științe sau arte în ansamblul ei printr-o prezentare schematică și accesibilă (ex. **I.** în etnologie).

INSTITUȚIE — **1.** în sens general, ansamblu de reglementări juridice care urmăresc desfășurarea unei activități sociale, economice, politice, culturale, fixează tradiții comunitare și creează drepturi și datorii, noi categorii de relații de viață; **2.** în sens economic, fiecare formă de activitate social-istorică ce exprimă pe diferite trepte de viață, raporturi de producție și reflexele acestora; **3.** în sens juridic, **i.** se referă la instituirea, întemeierea, organizarea, reglementarea tuturor categoriilor de relații sociale. **I.** juridică codifică structura morfologică și funcțională a unui sistem de activități sociale. Conform „științei dreptului" toate **i.** sînt juridice, pentru că toate se bazează pe controlul social exercitat la toate nivelurile și în toate sectoarele de activitate, sau reglementează un control de grup al unităților sociale restrînse la o activitate precisă pentru perioade determinate. **I.** juridice nu sînt fixe, ci în permanentă schimbare, unele derivă din altele și se sprijină reciproc între ele. Acest caracter al **i.** reflectă *regimul juridic* al orînduirii sociale și al societății care o promovează. Teza juridicizării tuturor **i.** sociale a fost amendată de sociologi, economiști și etnologi; **4.** în sens sociologic, conceptul de **i.** se referă la modelul de comportament social care prin integrarea în viața unei comunități exercită un control permanent normativ sau de opinie (Th. Znaniecki). Conform acestei accepții societatea este o configurație globală și dinamică de **i.** sociale, care reflectă un anumit mod de viață în plină evoluție (M. Herscovits); **5.** în sens etnologic, formă de reglementări etnojuridice a unor activități culturale. Pot fi : **i.** *primare*, cînd se reglează adaptarea la mediul

fizic sau social; și **i.** *secundare*, cînd se reglează alte relații sociale (A. Kardiner). În analiza societății, în dezvoltarea ei istorică pe orînduiri social-economice și structuri de activități, după K. Marx, unele **i.** țin de structura și altele de suprastructura societății. **I.** ce țin de structura societății sînt fundamentale și exprimă diverse raporturi sociale de producție, iar cele ce țin de suprastructura societății sînt derivate și exprimă atribuții social-culturale. Etnologia studiază **i.** culturale care derivă din cutume și tradiții și le transgresează, le actualizează și remodelează. În comunitatea etnică, **i.** exprimă consensul social al unui comportament cultural. De aici derivă și greutatea de a transplanta o **i.** dintr-o societate într-alta, din contextul unui mod de viață într-altul. Transplantul implică o mutație în structura **i.** inițiale, adică o reconsiderare globală, deci o nouă **i.** În ansamblul lor, **i.** culturale ce țin de suprastructura societății sînt dependente de **i.** economice ce țin de structura societății, pentru că fac parte din același sistem global de activități. **I.** culturale definesc, caracterizează și exprimă suprastructura unei societăți. Pentru etnologia americană, **i.** este o activitate socială organizată de o „personalitate culturală" (individuală sau colectivă) în vederea unei mai bune desfășurări a vieții spirituale și a integrării acesteia în dinamica societății. Personalitatea culturală devine în aceste condiții „cauza și efectul oricărei instituționalizări" (R. Linton). În abordarea **i.** culturale, etnologia română actuală pornește de la **i.** de structură economică pentru a se opri la cele culturale ce exprimă suprastructura (știința, filosofia, religia, arta). În această interpretare, **i.** culturale sînt considerate categorii social-istorice, care se nasc, se dezvoltă și dispar în condiții concrete și ireversibile de viață istorică. De aceea ele sînt indicatorii parțiali ai modului de viață și parametrii globali ai structurii civilizației și culturii unui popor, ai specificului etnic sau național. *V. civilizație, cultură, etnocivilizație, etnocultură, mod de viață, personalitate culturală.*

INTERDISCIPLINĂ — **1.** disciplină științifică liminară, de contact și interferență între două științe fundamentale. În această primă ipostază este considerată uneori creație hibridă, care nu posedă încă un obiect propriu de cercetare, probleme particulare și metode adecvate. În acest caz **i.** rămîne tributară științelor fundamentale care își întrepătrund parțial obiectul, pentru că adoptă o parte din problematica, metodologia și tehnica acestora; **2.** știință constituită, cu un obiect propriu, o problematică particulară și o metodologie adecvată, care s-a desprins de științele fundamentale intrate în impact. **I.** devine astfel o creație științifică nouă, în care sistematizarea cunoștințelor do-

birdite se realizează într-o formă deosebită și la un nivel teoretic și aplicativ inedit. În această fază de culminație științifică, **i.** se prezintă ca o componentă a unui nou sistem de științe, sistemul interdisciplinelor, care reduplică și amplifică conținutul și viziunea de ansamblu a sistemului științelor fundamentale. Între cele două sisteme (cel al științelor fundamentale și cel al științelor interdisciplinare) se stabilesc paralelisme, influențe, schimburi osmotice care nu sînt rezolvate decît prin abordarea lor dialectică. Abia în contextul cercetării lor complexe de tip interdisciplinar se relevă întreaga capacitate de creație științifică a **i.** în investigația contemporană. Fiecare știință fundamentală are deci în orbita ei mai multe **i.** care alcătuiesc astfel sistemul ei științific. Fiecare i. devine o știință fundamentală, care la rîndul ei dă naștere altor **i.**

ISOETNIE — reprezentare grafică pe o cartogramă a prezenței și frecvenței unor structuri echivalente ale elementelor de civilizație și cultură tradițională proprii comunității etnice, cu semnificație sau pondere comună. Ca tehnică de reprezentare grafică, **i.** este similară isogloselor, isofonelor, isotonelor, isolexelor, isomorfelor, isosintagmelor etc. **I.** delimitează cartogramatic rezultatele abstractizărilor și generalizărilor impuse de formularea prin scheme, tipuri și modele. Aceste modalități grafice urmăresc să redea ariile de civilizație și cultură tradițională, care caracterizează viața unui popor. **I.** este echivalentă într-un anumit sens cu reprezentarea grafică a isogramei etnologice, care se referă în mod concret la aria unei anumite comunități de limbă, civilizație și cultură. **I.** stratifică micro-istoria în cadrul structurilor teritoriale circumscrise național. V. *arie de civilizație, arie de cultură cartogramă, etnie, stratificare.*

ISOGRAMĂ ETNOLOGICĂ — sinteză cartogramatică a unor analize isoetnice, în care se delimitează structura schematică, tipologică sau modelatoare a civilizației și culturii tradiționale a unei comunități etnice privite într-o secvență micro- sau macroistorică.

ISTORIOGRAFIA CULTURII — ramură a istoriografiei generale, care se ocupă cu studiul sistemelor de creație culturală în succesiunea lor istorică și aportul lor la cunoașterea teoretică a creației diferențiale a unui popor. Conform **i.c.**, cultura diseminată pe glob este progresivă, în elaborările ei succesive, deoarece reflectă caracterele esențiale ale stadiilor și etapelor istorice de dezvoltare ale cunoașterii umane (V. *Enciclopedia istoriografiei românești*, coord. Șt. Ștefănescu, 1978)

IZOLAT — grup uman restrîns, separat de alte grupuri umane, prin bariere naturale sau artifi-

ciale. Cercetările etnologice au stabilit trei forme de **i.**: **i.** *uman* — grupare de oameni care trăiește retrasă într-un teritoriu ferit de accesul din afară, determinată genetic, printr-un minimum demografic (circa 500 locuitori), supus în general dezechilibrului și dispariției lente. Termenul a fost creat de suedezul S. Wahlund (1928). **I.** *uman* prezintă caractere antropologice, sociale, psihice, de cultură și civilizație care nu trec dincolo de aria lui de viață. De aceea constituie pentru oamenii de știință cazul ideal de cercetări antropometrice, sociometrice, psihometrice etc. Ca grupare restrînsă se caracterizează prin condiții modeste de viață. Acest fel de **i.** este incapabil de a migra și, în consecință, de a-și schimba forma de viață și de muncă. Studiul **i.** *uman* urmărește să stabilească diferențele biologice dintre „primitivii actuali" și „primitivii din trecut". Aceasta este situația unor populații descoperite în vremea noastră în Matto Grosso, în Amazonia, în Polinezia, Australia etc. Pe măsură ce cultura și civilizația se răspîndește pe glob, **i.** *uman* se descompune, integrîndu-se în societatea contemporană. Foarte puține au fost transformate în „rezervații umane" (pieile roșii în S.U.A., populația ainu în Japonia, boșimanii și hotentoții în Africa de sud-vest etc.) pentru conservarea formelor lor de viață depășite. **I.** *uman* se caracterizează prin compoziția demică, prin plasticitatea fenotipului, prin microevoluție, consanguinitate, dimorfism sexual, tip de longevitate și adaptabilitate la mediu etc.; **2. i.** *etnic* — micro-comunitate restrînsă, datorită unor condiții speciale de viață internă, pe teritoriul ei de formație sau de viață externă, aflîndu-se enclavată în corpul unei macro-comunități etnice alogene. **I.** *etnic* păstrează în perimetrul lui aspecte de viață socială arhaică: limba dialectală, o anumită dimensiune a consanguinității, a tradițiilor istorice etc. Acesta posedă un caracter minor în raport cu comunitățile etnice din care derivă și de care se leagă organic. Studiind **i.** *etnic*, etnologii stabilesc unele aspecte genuine incipiente ale etnogenezei comunităților lor de bază, adică substratul istoric al acestei comunități în evoluție, pentru a ajunge la stratul etnic contemporan cercetării. Investigațiile etnometrice efectuate asupra unor **i.** *etnice* redau vechimea, răspîndirea, persistența și compoziția lor. **I.** *etnic* se caracterizează (pe lîngă trăsăturile **i.** *uman*) și prin compoziție etnică și trăsături temperamentale și caracterologice deosebite, prin forma de comportament, prin endocreație (creația în spițe de neam); **3. i.** *cultural* — unitate culturală care posedă „limite naturale ale coordonării și corelațiilor" în raport cu complexul etnocultural din care face parte integrantă (B. Malinowski). În fond, el se referă mai mult la activitățile codificate (instituțiile) ale grupu-

lui social restrîns astfel denumit. De aceea în esența lui se diferențiază de complexul cultural din care face parte printr-un nivel cultural din care nu poate ieși decît cu greu și în anume condiții. În ultima accepție, i. *cultural* este o formulă de nivel spiritual a unei culturi locale care se menține ca atare datorită mai mult condițiilor socio-psihice, tradițiilor istorice. El se caracterizează pe lîngă compoziție etnică de grup sau subgrup și prin concepție și viziune culturală particulară, printr-o structură lingvistică dialectală, confesională și profesională (puțin diferențiate), prin inventivitate și creativitate spirituală. Studiul acestor trei categorii de i. ține de *etnologia regională**. Decupajul lor științific se poate face și din perspectiva *antropologiei sociale** și a *antropologiei culturale**, a *sociologiei culturii* și *istoriei culturii*.

J

JENSENISM — doctrină neorasistă enunțată în secolul al XX-lea de psihologul american Arthur R. Jensen, în lucrarea *How much can we Boost. I Quand Scholastic Achievment* (1969), conform căreia unele rase sînt incapabile intelectual să facă față existenței. Incapacitatea lor ar fi determinată genetic, de structura și plusul sau minusul de gene pe care acestea le posedă. Doctrină discreditată de știința actuală. A nu se confunda cu conceptul de *jansenism*, doctrină a liberului arbitru și a predestinării, profesată în secolul al XVII-lea de teologul olandez Cornelius zis Jansen, în lucrarea *Augustinus* (1640). Jansenismul preconizează că libertatea umană este limitată de grația divină și că omul nu poate crea cultural decît ceea ce-i este îngăduit de divinitate. V. *rasism*.

JURIMETRIE v. *sociologie juridică*.

K

KATENOTEISM — termen (creat de Max Müller) care definește teoria hindusă, după care fiecare zeu luat în parte este atotputernic în activitatea lui.

KITSCH — termen care exprimă: **1.** contrafacerile de ordin tematic și stilistic, referitoare la crearea unor forme de artă hibridă, cum ar fi: arta-surogat, pseudo-arta sau arta de prost gust. Arta **k.** este produsul unei activități extraestetice, generate de motive și stimuli diferiți: fiziologici, psihologici, etici, ludici, comerciali etc. **K.** se remarcă în egală măsură în arta cultă și în arta populară. Unele aspecte de **k.** apar pregnant și în produsele artizanale contemporane. Arta **k.** promovează extravagantul vulgar, insignifiantul, gregarul, patologicul, melodramaticul, pornografia. De aceea este adesea inadaptabilă și protestatară, artificioasă și lipsită de valoare artistică. Ea reprezintă expresia estetică a unei crize de idei și sentimente. În general convine așa -numitei arte de consum în societatea contemporană hiperindustrializată; **2.** *creatorul* de artă care cu orice chip se vrea revoluționar fără să fie și se crede geniu neînțeles al epocii lui, care sfidează și calcă în picioare orice răspundere profesională, care impune uneori cu forța gusturile infatuate sau alterate, amatorismul și sterilitatea. De aceea artistul **k.** se ferește de asemănarea cu artistul obișnuit, de a cărui imagine clasică se desprinde ostentativ. Artistul **k.** se comportă ca un erou improvizat al declasării, care urmărește să producă asupra publicului aceeași stupefacție pe care o produce opera lui, să exercite o teroare artistică; **3.** *pu-*

blicul restrîns și ermetic, organizat în cercuri închise, permanent inițiat în acest sens de artiști **k.** care-i impun gusturile lor dubioase. Arta, artistul și publicul **k.** au fost studiate de sociologi, psihologi, psihanaliști, etnologi și esteticieni, ca fenomene ale patologiei artei contemporane, indiferent de stadiul de dezvoltare și nivelul de creație a formelor de artă cunoscute.

KRAAL — **1.** așezare temporară a crescătorilor de animale cornute (îndeosebi în Africa australă). În **k.**, colibele crescătorilor sînt dispuse în cerc, în jurul oborului în care animalele stau adăpostite împotriva sălbăticiunilor. **K.** reprezintă totodată un habitat strategic și economic; **2.** termen de comparație pentru așezările temporare dispuse în cerc, legate de creșterea animalelor domestice.

L

LAOGRAFIE — **1.** (în sens restrîns) studiul concret al *relictelor etnografice** și *reminiscențelor folclorice** și *de artă* ce țin de civilizația și cultura greacă antică, ca supraviețuiri în creația populară contemporană; **2.** (în sens general, echivalent folcloristicii istorice) studiul tematic și metodologic al antichităților etnice ale fiecărui popor.

LEVIRAT — practică juridică cutumiară, relativă la reglementarea regimului familial, la unele popoare antice, conform căreia văduva se putea căsători cu fratele soțului ei sau cu altă rudă apropiată pentru a perpetua astfel legătura de familie și transmiterea bunurilor economice. **L.** prezintă mai multe forme caracteristice, pentru perioade diferite, dintre care menționăm: **l.** *anticipator* — privilegiul acordat de soț fratelui mai mic să aibă relații sexuale limitate cu soția lui, astfel încît fratele mai mic să se poată căsători cu văduva fratelui mai mare, în eventualitatea decesului acestuia; **l.** *junior* — privilegiul tînărului frate de a moșteni pe văduva fratelui în vîrstă, decedat. **L.** îi corespunde o practică juridică cutumiară similară, relativă la reglementarea regimului soției, denumită *surorat*. **L.** și suroratul sînt studiate de *etnologia juridică**.

M

MACROETNOLOGIE — termen (decalchiat după macrosociologie) care desemnează studiul etnologic (volumetric și statistico-matematic) al macrounităților sociale de tipul satului, tîrgului, orașului, cetății, metropolei, zonei, regiunii, țării, poporului, națiunii, continentului, ca entități creatoare, consumatoare și de difuziune a civilizației și culturii și ca modalități de promovare a specificității acestora. **M.** include implicit și studiul microetnologic al componentelor prinse în cercetare. V. *microetnologie.*

MANA — termen (popularizat de **R. R.** Marett și M. Mauss) care semnifică la melanezieni și polinezieni, o „virtute" sau o „forță", presupusă a se afla în lucruri, plante și animale. **M.** a fost considerată și o forță caracteristică a personalității unor oameni superiori. Și în prima accepție și în a doua, **m.** putea fi folosită de om în scopuri benefice sau malefice. În etnologia religiei, **m.** a fost concepută ca o idee preanimistă, pentru că desemna o putere impersonală însă supranaturală, instinctivă și indefinită, caracteristică *sacrului**. În prezent studiul **m.** este integrat studiului sacrului. Au consacrat studii **m.** : R.R. Marett *(The conception of mana,* 1908; *The Tabu-mana formula as a minimum definition of Religion,* 1909), P. Saintyves *(La force magique du mana,* 1914), A.M Hocart *(Mana,* în „Man", XIV, 1914), J.Röhr *(Das Wesen des Mana,* în „Anthropos", XIV—XV, 1919—1920), Fr. R. Lehmann *(Mana, der Begriff des «ausserordentlich Wirkungsvollen» bei südseevölkern,* 1922), Gh. Pavelescu *(Mana în folclorul românesc,* 1944). V. *sacru.*

MANTICĂ (MANCIE) — tehnică magico-mitologică și magico-religioasă folosită de prezicători sau sacerdoți. În greaca antică *mainomai* însemna frenezie sau furie a practicantului, provocate într-un act de credință, într-un rit. **M.** constă în: 1. cunoașterea prin revelație a unor circumstanțe de viață; 2. interpretarea diferitelor semne (ce apar în stare de veghe, în stare onirică sau în stare de extaz ritual) ca elemente ale unei evidențe divine; 3. prezicerea viitorului. În credința grecilor antici orice făptură poseda calități mantice, inclusiv animalele și plantele. Fiecare comunitate etnică folosea în trecut tehnici mantice ce-i erau proprii. Unele din cele mai străvechi tehnici mantice erau: *aeromancia* (prezicerea viitorului prin condițiile apei agitate și a valurilor produse la suprafața ei); — *alectroiomancia* (prezicerea după ciugulirea de un cocoș, așezat într-un cerc magic, a unor boabe ce închipuie un anumit cod simbolic); — *aleuromancia* (prezicerea printr-un mesaj cifrat pus într-o pastă făinoasă și interpretat de cel ce îl găsește); — *alfitomancia* (stabilirea juridică a vinei sau inocenței celui acuzat prin ingurgitarea unor substanțe indigeste); — *amniomancia* (prezicerea prin analiza căiței noului născut); — *antropomancia* (prezicerea rezultată din interpretarea stării măruntaielor unui copil virgin — băiat sau fată — anume sacrificat); *apantomancia* (prezicerea după primul obiect care provoacă la tehnicianul mantic o viziune divină); — *astragalomancia* (prezicerea după folosirea astragalului ca zar); — *astromancia* (prezicerea după poziția, forma, culoarea și intensitatea luminii unei stele — presupuse a fi participat la nașterea solicitatorului); — *belomancia* (prezicerea prin folosirea săgeții în tragere neochită); — *botanomancia* (prezicere după plantele aduse de furtună în curtea cuiva, după poziția, culoarea și mirosul lor); — *cartomancia* (prezicere cu ajutorul cărților de joc); — *ceromancia* (prezicere cu ajutorul picăturilor de ceară topită pe podea); — *chaomancia* (prezicere după observarea și interpretarea formei, culorii și dinamicii norilor); — *chiromancia* (prezicere după semnele din palmă); — *cleromancia* (prezicere după combinarea pietricelelor aruncate pe o suprafață netedă); — *critomancia* (prezicere după resturile vegetale și animale căzute pe jos lîngă altare); — *dafneomancia* (prezicere după pocniturile unei ramuri de laur puse pe foc); — *haruspiciul* (prezicere prin interpretarea stării măruntaielor unor animale anume sacrificate); — *hepatomancia* (prezicere prin studierea ficatului animalelor anume sacrificate; — *hippomancia* (prezicere după mersul cailor); — *ichtiomancia* (prezicere după măruntaiele pești-

lor); — *lampadomancia* (prezicere după flacăra unei lămpi agitate în vînt); — *lecanomancia* (prezicere prin interpretarea imaginii turburi și a sunetului unui obiect în cădere într-un vas cu apă); — *margaritomancia* (interpretarea poziției perlelor cînd izbesc o suprafață plană); — *miomancia* (prezicere după observarea mersului șoarecilor și șobolanilor); — *necromancia* (prezicere formulată prin comunicarea cu strigoii celor decedați); — *nefelomancia* (prezicere din observarea generală a cerului); — *oniromancia* (prezicere prin interpretarea visurilor sau stărilor de frenezie, beție); — *onichomancia* (prezicere după unghiile degetelor mîinii); — *ornitomancia* (prezicere după zborul păsărilor); — *piromancia* (prezicere după observarea arderii unui foc); — *scapulomancia* (prezicere după crăpăturile unei scapule de animal sacrificat, expuse la foc); — *theomancia* (oracolele de inspirație divină provocate prin inhalarea de fumigații naturale sau artificiale); — *xilomancia* (prezicere după forma și poziția așchiilor din tăiere sau a unei rămurici căzute pe pămînt). V. *magie*.

MAȘINĂ v. *unealtă*.

MATRIARHAT — sistem de organizare socială în comuna primitivă, care anticipează *patriarhatul*. După J. J. Bachofen (1861), femeia mamă deține puterea familială, socială și politică. Caracteristică acestui sistem de organizare sînt: *ginta matriarhală*, superioară cetei primitive; munca domestică pentru producerea hranei familiei; regimul de dependență matriliniară. **M.** dispare treptat, odată cu apariția și dezvoltarea patriarhatului. Cercetările de etnologie din secolul al XX-lea au descoperit, în unele zone arhaice ale globului, diferite forme de filiațiune matriliniară și aspecte variate de viață comunitară matridemică. În literatura etnologică **m.** este analog *ginocrației**. V. *demă, patriarhat*.

MEDIU AMBIANT — **1.** cadrul natural al omului, adică mediul primar geografic și biologic, care îi influențează în general viața. Caracterele regiunii locuite de un grup, comunitate etnică, națiune, afectează direct civilizația și cultura. Conceptul de cadru natural nu trebuie confundat cu mediul fizic promovat de concepția determinist-geografică *(environnement determinism)* a lui Le Play, Ratzel și alții, criticată de unii etnologi și de clasicii marxismului. După concepția lui Fr. Boas „mediul fizic exercită un efect permisiv sau limitativ", adică joacă „un rol secundar și pasiv" în creația civilizației și culturii. Mediul fizic se referă la localizarea geografică, la capacitatea de habitație, la condiționarea unei civilizații sau culturi de către potențialul lui agro-pastoral; **2.** ca-

drul artificial al omului sau mediul secundar, civilizația și cultura care reflectă viața lui materială și spirituală. Acesta e mediul „omului făcut", sau cel de-al doilea **m.a.** *(secundary environnement)*. În acest înțeles trebuie luat și termenul *ecologie culturală** (ca formă a ecologiei umane, a ecologiei sociale); **3.** sfera fenomenologică ce înconjoară spațial și temporal un individ, un grup social sau o comunitate etnică. În acest caz, **m.a.** este un sistem de activități spațial-temporale în contextul cărora omul se încadrează și trăiește întreaga lui viață, o zonă limită între om ca ființă producătoare și creatoare de obiecte artificiale și realitatea socială concretă. Din punctul de vedere al structurii lui psiho-spațiale **m.a.** prezintă două forme: un **m.a.** apropiat, numit și *mediul perspectivă*, în care omul se naște, crește și produce sau creează și moare. Acesta este mediul instrumental, în care omul se înserează cu praxologia lui; un **m.a.** îndepărtat, numit și *mediul intelectiv* pe care omul îl presimte în afara mediului lui apropiat și spre care se deplasează în activitatea lui. Acesta este mediul prospectiv, idealizat. Etnologii au încercat să alcătuiască un inventar al **m.a.** pornind de la înregistrarea zonelor favorabile vieții la studiul întregului habitat uman, pentru a stabili modele de **m.a.** pe care să le consemneze pe hărți, după situația și frecvența lor. În acest inventar s-a ajuns la determinarea unor *oecumene** și la concepția difuzării din aceste oecumene a elementelor, aspectelor și formelor de civilizație și cultură, în timp și spațiu, pînă la cuprinderea întregului glob terestru. În această ultimă interpretare, prin **m.a.** se înțelege un mediu complex geografic, social și cultural totodată. Termeni echivalenți: *„environnement"*, *„milieu"*, *„natürlich Muwelt"* etc.

MEGALIT — monument primitiv format din pietre mari, neșlefuite, amenajate sumar într-un ansamblu simetric sau asimetric. Cel mai simplu **m.** este *menhirul*, un bloc de piatră implantată vertical în sol. Prin asamblarea mai multor menhir-uri — în linie dreaptă s-au obținut *aliniamente;* în linie circulară s-au obținut *cromlehuri;* în alei acoperite s-au obținut *dolmenuri*. Toate aceste forme de **m.** sînt produse ale religiozității populațiilor neolitice sau calcolitice, proprii mileniului III și II î.e.n. Menhirurile și dolmen-urile sînt monumente funerare; aliniamentele sînt căi triumfale ale căpeteniilor de triburi (N. Densușianu prezintă Cheile Bîcului, ca un *exampeos* al pelasgilor), iar cromlehurile ca incinte sacre (C. Daicoviciu prezintă *incinta sacră* de pe Grădiștea Muncelului ca un cromleh).

MENTALITATE — structură intelectual-afectivă, proprie unui individ sau colectivități, rezul-

tantă a unei gîndiri logice polivalente, a unor habitudini ale inteligenței și a ansamblului de superstiții, credințe și dispoziții etice. **M.** a fost studiată inițial de psihologi, sociologi, filosofi ai culturii, logicieni, istorici, care au susținut că aceasta se manifestă în trei forme generale, cu variantele lor tipice: **m.** *primitivă*, **m.** *populară* și **m.** *științifică*. După majoritatea cercetătorilor, **m.** *primitivă* se bazează pe categoriile gîndirii arhaice ce reflectă modul de viață materială și spirituală a popoarelor. **M.** primitivă operează cu intuiții colective, cu imagini viu colorate, picturale, integrate mistic într-o „logică concretă". L. Lévy-Bruhl a abordat **m.** primitivă (*La mentalitè primitive*, 1922; *L'Âme primitive*, 1927; *Le surnaturel et la nature dans la mentalité primitive*, 1931), susținînd că aceasta este o **m.** *pre-logică* și totodată o **m.** *mistică*, pentru că o caracterizează două legi proprii: „legea participării" și „legea cauzalității mistice". L. Lévy-Bruhl a fost combătut și reconsiderat de succesorii lui: A.P. Clare (*Primitive Mentality*, 1923), R. Thurnwald (*Psychologie des primitiven Menschen*, 1922) și alții. Din perspectiva etnologiei cu studiul **m.** primitive s-au ocupat C. Lévi-Strauss (*Anthropologie structurale*, 1958), care susține că gîndirea arhaică nu e mistică, ci mitică și deci și **m.** primitivă corespunzătoare este mitică. La rîndul lui Jean Cazeneuve (*La mentalité archaïque*, 1961) susține că **m.** primitivă este „o structură fundamentală a spiritului uman", care submerge gîndirii științifice contemporane. **M.** *populară* este o treaptă intermediară între **m.** primitivă și **m.** științifică, care prezintă trăsături distincte și note dominante proprii. **M.** populară posedă o structură intelectual-afectivă ce operează cu reprezentări colective determinate etnic, cu o cugetare concretă, de asemeni viu colorată. La baza **m.** populare se află o logică polivalentă, în bună parte desacralizată, totuși cu vădite note de specificitate culturală. Etnologii marxiști au studiat **m.** populară sub latura ei dialectică, polivalentă și operativă în viața socială a comunităților etnice, cu referințe speciale la viața propriilor lor popoare.

MESAJ CULTURAL — idee etno-socială sau etico-politică pe care o operă o comunică. Opera populară preia prin tradiție un **m.c.** pe care îl valorifică în contemporaneitate și îl transmite generațiilor viitoare ca pe un bun spiritual. Dialectica **m.c.** reflectă în acest caz dialectica celor două aspecte fundamentale ale dinamismului creației populare: tradiția și inovația. Indisolubil legat de semnificația operei, **m.c.** este supus perisabilității, ca orice elaborat cultural-istoric. De aceea, unele creații, populare sau culte, pe măsură

ce înaintează în timp, devin purtătoare de noi mesaje, permanent adecvate scopurilor psihosociale și etico-politice ale vremii. Aceste mutații funcționale asigură perenitatea operei de artă. Prin **m.c.**, creația populară își depășește funcția estetică sau instructiv-educativă momentană pentru a deveni un obiect cultural permanent și un stimulent continuu de creație.

MESERII POPULARE — forme de muncă specializată pe ramuri de activitate productivă. În prima lor fază istorică, **m.p.** sînt îndeletniciri cu caracter vremelnic, restrînse și condiționate de nevoile presante ale comunității sociale. În faza a doua, acestea încep să se desprindă de ocupațiile de bază, să devină activități independente, să capete stabilitate și rentabilitate. Procesul se desăvîrșește mai ales în feudalism. Odată cu dezvoltarea industriei moderne meseriile se perfecționează treptat, cu toate că ponderea lor în ansamblul producției de bunuri materiale scade. **M.p.** utilizează pînă în secolul al XIX-lea o tehnică în care întregul proces de muncă este manual și se bazează pe o diviziune redusă a muncii. Numărul și felul uneltelor de muncă, al meseriașilor, constituie indicii obiective în determinarea gradului de activitate materială și a specificului unui popor. Poporul român și-a creat pentru fiecare meserie populară unelte corespunzătoare, impresionante prin ingeniozitatea și varietatea lor tehnică, înregistrate în categoria micilor invenții sau inovații tehnice.

METAETNOLOGIE — **1.** etnologie teoretică, abstractă, pentru care etnologia generală se prezintă ca un caz particular de ordin epistemologic; **2.** modificare a structurii etnologiei generale în sensul reducerii ei la absurd, prin proclamarea ei ca superștiință a entităților etnice; **3.** studiul cunoașterii numenale (a esențelor) etnice în opoziție cu cunoașterea fenomenală a civilizației și culturii populare; **4.** ramură a etnologiei care întreprinde investigații teoretice și aplicative asupra propriului ei domeniu și a mijloacelor de cercetare științifică. **M.** studiază critic conceptele, ipotezele, teoriile, metodele și procedeele de investigație, ca și rezultatele etnologiei însăși. Etnologia devine astfel propriul ei obiect de studiu, iar cunoștințele etnologice proprii ei obiecte de reflectare și explicitarea științifică. În fond, **m.** urmărește nu atît forma, cît conținutul cunoașterii etnologice, corectitudinea logică și veridicitatea referințelor etnologice. Ea trece inevitabil de la investigarea cunoașterii subiectiv-teoretice la cunoașterea obiectiv-abstractă, de la cunoașterea fenomenală a lucrurilor la cunoașterea esențelor, de la cunoașterea fenomenelor obiș-

nuite la cunoașterea fenomenelor neobișnuite, contradictorii și în aparență paradoxale. V. *epistemologie etnologică*.

METANASTAZĂ — concept (creat de Jovan Cvijić) care semnifică deplasarea internă, într-o țară, regiune, zonă, a populației, din motive diferite: sociale, economice, politice, culturale. **M.** este o formă de *admigrație* într-un spațiu geografic restrîns sau într-un cerc socio-cultural limitat. Cea mai tipică formă de mișcare metanastazică este aceea pendulatorie de pe un versant pe altul al unor munți, de pe un mal pe altul al unor ape. **M.** este mișcarea bufenilor (oltenilor) în secolele XVII—XVIII în Banat, de asemenea mișcarea unor sibieni și bârsani din Transilvania în Țara Românească și Moldova, în aceleași secole. O formă particulară de **m.** este și *transhumanța redusă*. V. *migrație*

METODA ANALIZEI COMPONENȚIALE — metodă de investigație etnologică preluată din lingvistică, ce analizează componentele taxonomiei populare, vocabularul și diferitele moduri de exprimare comunitară referitoare la bunurile și valorile de civilizație și cultură tradițională, ca și încercările de identificare a contrastelor, plasticității și dimensiunilor etnolingvistice ale limbajului conceptual popular, pentru a surprinde și reda specificitatea creației populare.

METODA ANALIZEI DISCRIMINATORII — metodă folosită în etnologie și antropologie în clasificarea materialelor de teren, care se bazează pe sesizarea și discriminarea caracteristicilor esențiale față de cele neesențiale. În etnologie, **m.a.d.** urmărește să stabilească, prin măsurătorile morfologice, determinările stilistice și raționamentele prin analogie, apartenența unui *relict etnografic** sau a unei *reminiscențe folclorice** *și de artă populară* la o anumită etnocivilizație sau etnocultură, vîrsta și ponderea relevată de fiecare în contextul din care face parte. În antropologie, **m.a.d.** urmărește, pe baza măsurătorilor osteologice ale unei fosile, stabilirea apartenenței la clasa antropoidelor, precizarea vîrstei și sexului. Se poate astfel enunța puterea discriminatorie a trăsăturilor luate în considerație pentru încadrarea tipologică a fosilei studiate în grupa de viețuitoare căreia probabil i-a aparținut. **M.a.d.** este un caz aparte al *regresiunii multiple*, adică al tendinței firești de reducere a unei forme evoluate la formele presupuse rudimentare, a efectului general la cauzele speciale care l-au generat, a întoarcerii de la consecințe la principiile evoluției, în alți termeni, a controlului evoluției prin presupusa involuție a lucrurilor.

METODA ANALOGIEI — metodă de cercetare care se bazează pe *analogie** sau pe *raționamentul*

prin analogie. **M.a.** pornește de la observarea raporturilor concrete, de la similitudinile observate ale unui fenomen, fapt, obiect la cele neobservate însă presupuse ca existente; de la cunoașterea unui fenomen, fapt sau obiect pe baza asemănărilor acestora cu alte categorii de date deja cunoscute. Dar **m.a.** pornește și de la raționamentul prin analogie, de la observarea raporturilor concrete la explicarea teoretică a acestor raporturi, de la determinarea unui concept prin cunoașterea notelor lui constitutive la determinarea altui concept din aceeași categorie logică. În etnologie **m.a.** cercetează corelația structurală între două grupe de fenomene, fapte sau obiecte, ori între două sisteme de raporturi (rezultate din natura și din dezvoltarea civilizației și culturii). Subsecvente sau colaterale **m.a.** sînt: cercetarea paralelismelor etnografice, folclorice, de artă populară, cercetarea culturilor ciclice și chiar unele aspecte ale palingeneziei culturii.

METODA DIALECTICĂ — metodă generală de cunoaștere consecvent-științifică, corespunzătoare nivelului superior de dezvoltare a științei moderne. Esența dialecticii stă, după V.I. Lenin, în principiul unității și luptei contrariilor. Ca metodă generală de cunoaștere consecvent științifică, **m.d.** este comună tuturor științelor speciale între care se include și etnologia. Cunoașterea dialectică a fenomenelor și faptelor de civilizație și cultură se realizează cu ajutorul investigației interacțiunii și interdependenței fenomenelor și faptelor de civilizație și cultură, a devenirii și trecerii de la o categorie de forme la alta, a rezolvării contradicțiilor inerente și deosebirilor structural-funcționale. Folosirea **m.d.** în etnologie duce la înțelegerea conștiinței etnice ca variantă concretă a conștiinței sociale, la modificarea inevitabilă a viziunii de ansamblu asupra metodologiei clasice în studiul problemelor civilizației și culturii. **M.d.** a lărgit cunoașterea, înțelegerea și interpretarea etnologică a esenței, componentelor și condițiilor de dezvoltare a fenomenelor și faptelor de civilizație și cultură etnică în integralitatea lor, a schimbărilor lor întîmplătoare sau necesare, cantitativ-calitative, a specificității lor formale, a tipologiei lor euristice. Dar cum această metodă de cunoaștere este concomitent și o *metodă de valorificare a cunoașterii*, de transformare a cunoașterii în factor instructiv-educativ de dezvoltare a societății, folosind-o, *etnologia* din știință interpretativă devine și o știință militantă.

METODA ETNO-DEMOGRAFICĂ — termen ce denumește metoda de cercetare care nu separă grupele de populație de mediul lor socio-cultural, ci le privește din perspectivă integratoare; metodă care este „un

mod propriu de investigație demografică în cadrul anchetei etnografice" (Françoise și Michel Izard, 1969). Dintre obiectivele de cercetare ale **m.e.-d.** mai importante sînt: studiul repartiției populației pe sexe; al raportului de masculinitate *(sex ratio)* și valorile acestui raport pe clase de vîrstă; studiul procentelor de fecunditate, natalitate, reproducere și mortalitate; „logaritmul vieții medii" etc. **M.e.-d.** folosește ancheta prin fișe familiale și ancheta genealogică. Ea recurge și la procedeele mecanografice de calcul și grafice de reprezentare.

METODA FUNCȚIONALISTĂ — metodă de cercetare în etnologie care urmărește să stabilească în ce constă funcțiunea unui simplex (element, culturem, aspect, fapt) sau complex (configurație particulară, context sistematic de elemente, aspecte globale) de civilizație sau cultură etnică în cadrul corpului social din care fac parte integrantă. *B. Malinowski** a atribuit o importanță excepțională **m.f.** și funcționalismului în etnologie (în lucrarea *Argonautes du Pacifique Occidental*, 1922), drept pentru care a fost considerat fondatorul și practicianul ei cel mai autorizat. Criticile aduse **m.f.** au venit din partea etnologilor care foloseau cu precădere metoda structuralistă și a etnologilor marxiști, care aplică *metoda dialectică** „ca o autentică și organică unitate a analizei structural-funcționale (adică a cercetării interdependențelor în cadrul unei totalități)". V. *funcțiune, funcționalism, structură, structuralism.*

METODA OBSERVAȚIEI — metodă de cunoaștere prin observare directă a unui fenomen, fapt, element, lucru, proces de către un cercetător, — metodă de cunoaștere indirectă, prin terțe persoane angajate în observație. **M.o.** prezintă două forme: una comună, liberă neprovocată, accidentală, experiențială, pe care omul o practică spontan în orice împrejurare a vieții lui, și alta sistematică, științifică, provocată, constrînsă, programată și experimentală, pe care o practică intenționat oamenii de știință în cercetările lor. Forma programată a **m.o.** prezintă două procedee particulare: programarea observației libere în natură pentru cunoașterea esențială a unui fenomen sau fapt, element sau obiect de civilizație sau cultură nedirijate de observator și programarea observației dirijate sau a *experimentului etnologic**. Această a doua formă a căpătat uneori denumirea de *observație participantă*. În esența ei, observația participantă angajează pe cercetătorul științific în procesul observației, făcîndu-l să contemple activ sau să impulsioneze desfășurarea lucrurilor. Ideea observației participante a enunțat-o Bronislaw Malinowski,

în cercetările lui etnologice. Prin observație participantă el înțelege integrarea cercetătorului în viața comunității etnice de cercetat și participarea acestuia, timp îndelungat (de la unul la trei ani), la toate activitățile comunitare. Astfel, cercetătorul științific observă ceea ce comunitatea face, nu ceea ce crede el că face. Aceasta pentru că o activitate comunitară trebuie studiată în întregul ei context existențial. Observația participantă a fost utilizată cu succes deosebit în secolul al XX-lea în realizarea *filmului etnografic**.

METODA PANEL — metodă de investigație repetitivă, folosită în științele social-istorice, pentru studiul continuu al schimbărilor survenite în structura evolutivă a elementelor, faptelor, aspectelor de civilizație sau cultură. Repetarea investigației de teren se efectuează pe același grup social sau unitate etnică (familie, neam, sat, zonă etc.), pe aceleași teme și probleme, în aceleași condiții tehnice și dacă este posibil cu aceiași cercetători. Repetabilitatea poate fi efectuată în progresie aritmetică, an după an, sau în progresie geometrică la 5, 10, 20 ani. Astfel, cu ajutorul **m.p.,** se poate surprinde și consemna procesul schimbărilor cronice, dinamica transformărilor periodice, interacțiunea dintre tradiție și inovație, formele de evoluție sau involuție, de revoluție sau disoluție a civilizației și culturii. V. *anchetă, dosar etnologic.*

METODA SCĂRILOR LUI GUTTMAN — metodă de reconstituire etnologică a stadiilor de dezvoltare istorică a unei comunități etnice în cadrul aceleiași regiuni istorice sau arii culturale. Această metodă stabilește, cu ajutorul mai multor eșantioane etnologice, o scară progresivă de trăsături sau elemente care trebuie să caracterizeze o cultură etnică. În această scară sînt introduse, în ordinea gradului lor de concentrare statistică, trăsăturile sau elementele culturale descoperite prin eșantioane. Ordinea de concentrare statistică relevă totodată și ordinea apariției istorice a acestor trăsături sau elemente în contextul unei culturi. Astfel se stabilește vechimea, complexitatea conținutului, dominantele culturale, capacitatea creatoare culturală a unei comunități etnice. V. *etnometric, specific etnic.*

METODA TIPOLOGICĂ — metodă de clasificare serială a asemănărilor și deosebirilor dintre grupe determinate de fenomene și fapte de civilizație sau cultură, după dinamica și complexitatea lor, pentru a surprinde ceea ce este semnificativ și reprezentativ. **M.t.** recurge la clasificarea logică. Aceasta trebuie să fie fără reziduuri de clasificare (să se refere la o extensiune determinată, într-o manieră precisă) și naturală (să

cuprindă cunoașterea reală, exhaustivă a fenomenelor și faptelor de clasificat). **M.t.** urmărește subordonarea caracterelor particulare celor universale, a caracterelor nesemnificative celor semnificative, a caracterelor parțiale celor ale summum-ului unei specii, a caracterelor speciei celor ale genului. Unii oameni de știință au atribuit **m.t.** un rol dominant printre celelalte metode, socotind că scopul oricărei etnologii este să stabilească clasificări seriale de scheme medii sau de structuri formale ale realității concrete luate în considerație. Deoarece aceste clasificări au constituit esența oricărei cercetări formale, unii etnologi i-au atribuit și caracterul de metodă gnoseologică. V. *tipologie etnologică.*

MICROETNOLOGIE — termen (decalchiat după cel de microistorie, microsociologie) utilizat pentru a exprima studiul volumetric și statistico-matematic al microunităților sociale de tipul familiei, spiței de neam, al grupelor profesionale, coteriei, atelierului de muncă etc., privite ca entități producătoare și consumatoare de civilizație și cultură și ca generatoare de modalități de viață particular-etnică. **M.** este implicit cuprinsă în studiul *macroetnologic* al unității etnice integratoare.

MICROLITE — unelte foarte mici de silex — caracteristice culturii din paleoliticul superior (30 000 — 10 000 î.e.n.) și mezoliticului (8000—3000 î.e.n.). **M.** aveau în general forme geometrice. Unele au servit ca lame de tăiat și vîrfuri de săgeți, altele ca unelte de scobit în os și lemn, pentru confecționarea altor unelte sau obiecte.

MIGRAȚIE — deplasare în masă a unei populații din teritoriul ei de origine și de rezidență într-altul străin datorită anumitor cauze (economice, sociale, politice, naturale) și efectuată în anumite condiții. După amploarea, direcția, sensul și repetabilitatea ei **m.** poate fi: — 1. *admigrație,* deplasare redusă și pendulatorie în perimetrul teritoriului de origine și de rezidență (prin diferite forme de transhumanță: ovină, apicolă etc.). *Metanastaza** este o formă particulară a admigrației; — 2. *emigrație,* deplasare individuală sau de grup în afara teritoriului de origine sau rezidență, în vederea creării unor noi condiții de viață; — 3. *imigrație,* deplasare individuală sau de grup din afară într-un teritoriu ales pentru stabilirea unei noi rezidențe, pentru o nouă integrare social-culturală și economico-politică; — 4. *transmigrație,* proces de deplasare efectuată deodată sau în mai multe valuri a unui popor întreg dintr-o țară într-alta. Emigrația, imigrația și transmigrația sînt procese care prin sedimentare preced de multe ori • *etnogeneză.** V. *metanastază.*

MISCEGENAȚIE, — proces de metisare a diferitelor rase intrate în impact bio-social lent (între europeizi și negroizi, europeizi și mongoloizi, între europeizi și amerindieni; între mongoloizi și negroizi, între mongoloizi și amerindieni etc.). V. *rasă*.

MIT — **1.** (în sens etnologic), formă de reflectare subiectivă, alterată, fantastică a realității fizice sau sociale; explicare realist-fantastică a unui fenomen sau fapt material sau spiritual, de civilizație sau cultură. În **m.** nu se discerne realitatea de irealitate, esența lucrurilor de aparența lor, necesitatea explicației de explicația necesității. **M.** se naște dintr-o interpretare exagerată a realității și constă într-o transfigurare poetică a exagerării. La originea lui, **m.** a fost o povestire etiologică (explicativă) de ordin sacru, care se referea la fapte și aventuri ale unor divinități sau semidivinități; treptat **m.** s-a desacralizat, ajungînd o povestire etiologică de ordin poetic. Ca povestire etiologică **m.** este un produs social, opera unei comunități sociale (gintă, trib, etnie, popor, națiune), transmis prin tradiție orală. În comunitatea socială care l-a creat el păstrează mult timp caracterul lui sacru, în afara comunității care l-a creat el devine document literar. Ca povestire fabuloasă de tip etiologic, **m.** face uneori referiri la evenimente reale prin intermediul unor personagii mitice (zei, semizei, demoni, eroi). **M.** au fost clasificate în: *sacre* și *profane*. **M.** sacru justifică un act de credință, celebrarea unui rit, denumirea unui personaj mitic, originea a ceva (**m.** teogonic— originea zeilor; **m.** antropologic— originea omului; **m.** cosmogonic, originea cosmosului etc.). **M.** profan pretinde să explice un fenomen determinat (**m.** filosofic, după Platon, — „un adevăr ideal intangibil", care se purifică în logos, în alți termeni, o „rațiune prin imagini"; **m.** istoric o explicație fantastică cu un substrat istoric etc.). Conceptul de **m.** profan a căpătat o extensiune nouă în vremea noastră. Etnologii studiază în prezent miturile lumii contemporane promovate de știință, tehnică, politică, artă, sport etc. Ca obiect de credință, **m.** este concretizat printr-un *rit* sau *ceremonie*. În înțeles sacru, **m.** poate fi recitat, cîntat, dansat, pus în scenă. Cu studiul sistematic al **m.** se ocupă mitologia generală, cu studiul lui evolutiv istoria religiilor. În istoria culturii **m.** a căpătat o pluralitate de sensuri și de interpretări din antichitate și pînă în zilele noastre. Pentru știința antică, **m.** reprezenta o formă a adevărului și anume cel etern (Platon); pentru știința evului mediu **m.** o „creațiune a fazei prelogice a fanteziei" (Vico); pentru știința modernă **m.** devine o „creațiune erudită și intelectualistă în artă" (romantism). Fiecare disciplină științifică ce studiază **m.** îl interpretează

în mod diferit; psihologia ca pe un produs stereotipic al imaginației inventive; logica, o creație gnoseologică de ordin metaforic; antropologia, o experiență simbolică a unei structuri sociale de ordin general-uman; psihanaliza, o proiecție a unui arhetip al subconștientului colectiv; lingvistica, un mod de exprimare plastică a inexprimabilului, a oniricului, a patologicului, „o boală a limbajului" (Max Müller). În interpretarea lui Alex. Krappe *(La génése des mythes, 1938)* **m.** este o „povestire etiologică", de factura populară sau savantă. În ipostază populară, el explică un fenomen natural, originea unei instituții sau a unei cutume; este genul proxim cel mai vechi al literaturii culte. În interpretarea lui Mircea Eliade *(Le mythe et l'Eternel Retour,* 1949; *Mythes, rêves et mystéres,* 1957; *Aspects du mythe,* 1963; *Le sacré et le profane,* 1965), **m.** este conceput ca povestirea unei istorii sacre sau a unui eveniment primordial care a avut loc la începutul timpului, *ab initio*. El relevă un *mister*, o ocultație; personajele lui nu sînt ființe umane, ci zei, semizei și eroi. Aceasta înseamnă că **m.** este o istorie petrecută în *illo tempore*, a ceea ce zeii, semizeii și eroii au făcut la începutul lumii. Deci **m.** redă un *adevăr apodictic*, ce fundează un „adevăr absolut". El relevă sacralitatea zeilor și a obiectelor, povestind *kratofania sacră* (excesul de putere divină). Funcțiunea **m.**, după Mircea Eliade, este de a fixa *modelele exemplare* pentru toate riturile și activitățile semnificative, „modelele unei activități transumane de ordin transcendent". În legătură cu polivalența **m.** s-au publicat lucrări de sinteză (Pierre Maranda, *Mythology. Selected Readings,* 1972), materialele unor simpozioane (Th. A. Sebeok, *Myth a Symposion,* 1955, 1968; Baltmann, *Il debatitto sul mito,* 1969); **2.** (în sens artistic), orice relatare imaginară care exagerează caracterul reprezentativ a ceea ce vrea să semnifice. V. *mitologie, mitologism, rit, ritologie.*

MITEM — termen (creat de C. Lévi-Strauss) care se referă la un model minimal al unui element constitutiv al mitului, care poate fi desprins din structura mitului și analizat ca atare, poate fi combinat cu alte **m.** asemănătoare pentru a reconstitui varianta unui mit pierdut sau creația unui mit nou. V. *culturem.*

MITIFICARE — 1. tendință de a explica mitic ceea ce nu poate fi explicat logic. **M.** este o mistificare a realității, prin exces de fantazare mitică; o idealizare a capacității de explicare mitologică; **2.** procedeu folosit de creatorii de artă populară indiferent de genul și specia creației, care constă în sofisticarea prin metafore și alegorii, argumentarea prin *miteme** și *mitologumene**. Creatorii populari folosesc în

operele lor, conștient sau inconștient procedeul **m.** unor activități social-culturale.

MITOGRAFIE — descrierea sistematică a miturilor fără intenția descifrării înțelesului și interpretării mesajelor. Primele **m.** în sensul strict al termenului au fost elaborate de scriitorii antichității chineze, eline, romane, indiene, persane etc. **M.** anticipează *mitologia**, ca expunere descriptivă și antologie de texte, oferind un material bogat de interpretare. În literatura română, au elaborat mitografii: *Tudor Pamfile, Sim. Fl Marian*, Elena Niculiță-Voronca, Marcel Olinescu* etc.

MITOLOGIE — **1.** știință etnologică ce studiază geneza, structura, evoluția, tipologia, sistemul și valoarea miturilor în istoria omenirii. Explicația mitologică variază după diversele școli, direcții și curente de gîndire referitoare la interpretarea mitului. Dacă mitul este considerat narațiune istorică de ordin sacru, **m.** se relevă prin forța lucrurilor ca o știință istoriografică; dacă mitul este considerat „o boală a limbajului", **m.** se relevă ca știință lingvistică; dacă mitul este considerat un produs oniric, **m.** se relevă ca o știință psihologică: dacă mitul este considerat un aspect sau un procedeu de refulare a libidoului, **m.** se relevă ca o știință psihanalitică etc. Ca știință etnologică, **m.** studiază *comparativ:* structura mitologiilor înrudite prin sistemul lor de gîndire mitică; raporturile dintre **m.** și *societate;* corelația între categoriile istorice (civilizație și cultură) și **m.** etc. În cercetarea științifică a **m.** au apărut în vremea noastră orientări noi, care urmăresc reconsiderarea conceptului însăși: **m.** *și gîndirea simbolică, studiul structural al* **m.** *elementele semantice al* **m.** Pierre Maranda *(Mythology. Selected Readings,* 1972) trece în revistă orientările noi în domeniul cercetărilor contemporane ale **m.** Orice **m.** cuprinde două trepte de cercetare: *mitografică* (descriptivă) și *mitologică* (interpretativă). Primul strat și cel mai vechi al **m.** îl alcătuiește *demonologia**, care cuprinde studiul tuturor divinităților, de rang inferior, care în imaginația arhaică populează spațiul cosmic. Demonii pot fi malefici sau benefici după rolul atribuit de credința populară. Demonii malefici sînt cu precădere chtonici (subterani), sau teratologici (cu infirmități oribile); demonii benefici sînt cu precădere celești și mezoterestri (ce aparțin biosferei). Al doilea strat este alcătuit din *deologie,* care descrie și interpretează toate divinitățile, de ordin superior, ce țin de politeism. Familia de zei superiori este uneori constituită după modelul familiei arhaice, patriarhale, cu un zeu *pater deorum,* alteori după un model primogenic — de autarhie sexuală. În mai toate **m.** lumii, în sînul familiei de zei,

există disensiuni, tabere adverse și rivalități, care uneori iau forme dramatice. Între zei încep atunci lupte de supremație sau *teomahii**. Cînd aceste lupte se răsfrîng și în taberele umane ale adoratorilor acestora, teomahiile se transformă în *teoantropomahii*. Tabăra divină care învinge schimbă structura familiei de zei în favoarea ei. Acesta e stadiul henoteist al **m.** Tot de al doilea strat al **m.** ține și *demideologia*, care cuprinde descrierea și interpretarea semizeităților, divinități auxiliare zeilor ce fac parte din familia cosmică sau terestră a marilor divinități. Al treilea strat al **m.** descrie și interpretează *eroologia* care se referă la *eroii civilizatori* și *eroiarzii*. **M.** ca știință urmărește pe lîngă explicarea de ansamblu a miturilor în structura lor intimă, semnificația și mesajul lor istorico-cultural și modul de gîndire mitică ca parte constitutivă a modului general de gîndire. populară. În substanța ei orice **m.** exprimă marile probleme gnoseologice pe care le-a ridicat spiritul omenesc în experiențele lui milenare de viață social-culturală: problema cosmologică (cosmogonia), problema teologică (deologia), problema antropologică (antropogeneza), problema etnică (etnogeneza), problema etică (viziunea morală), problema escatologică (soarta omului și sfîrșitul lumii) etc. Orice **m.** prezintă, după Mircea Eliade, un caracter retrospectiv, pentru că se referă la „timpii primordiali" ai lumii, la esența lucrurilor și făpturilor și urmărește sesizarea destinului cosmic al omului. **M.** arhaice prezintă și aspecte magice pentru că acestea sînt și opere de cult, implică și promovează ritul și ceremonialul mitic; **2.** *ansamblul* tuturor miturilor create de un popor de-a lungul istoriei lui, care reflectă sistemul de gîndire mitică, concepția despre viață și lume, viziunea epică a acestei concepții, explicitarea sacră a civilizației și culturii, aspectele arhaice ale specificității etnice. În contextul culturii moderne, **m.** se înfățișează cu o *structură plurală*, în sensul că, pe de o parte, este un sistem de reminiscențe mitice proprii unui stadiu cultural anterior, depășit istoricește, și pe de altă parte, este un sistem de creații mitice noi, integrate în stadiul cultural contemporan. **M.** ca proces de reflectare creatoare este un produs cultural care se supune legilor istorice ale dezvoltării. **M.** română posedă două niveluri interdependente, unul arhaic, de străveche factură daco-romană, și altul medieval, de veche factură românească. Studii de **m.** română au întreprins, marginal, D. Cantemir, Sim. Fi. Marian etc. și sistematic: Tudor Pamfile, Nicolae Densușianu, A. Cosma, Mircea Eliade și alții.

MITOLOGUMEN — mit introdus, într-o operă literară populară sau cultă pentru a-i da prestigiu și

valoare. **M.** explică semnificația mitului prin fabulația și anecdotica operei în care este introdus. El se referă mai ales la narațiuni despre originea lucrurilor și făpturilor, cosmosului și lumii. V. *mit, mitem, mitologie.*

MITOMANIE — mania de a mitifica, de a fabula în mituri. Mitomanul este considerat, în popor, mincinos. **M.** fiind o maladie psihică, mitomanul nu minte deliberat, conștient, ci, spontan, dintr-o necesitate ineluctabilă a fanteziei creatoare. El este un permanent creator de mituri fantasmagorice. **M.** este o temă de studiu a *etnologiei psihanalitice.*

MODEL — reprezentare formală, teoretică sau materială, a structurii sau esenței unui fenomen, fapt sau obiect de civilizație sau cultură, în ansamblul sau în una din părțile lui constitutive. În aceste condiții, **m.** este un elaborat teoretic: sintetic, analogic sau analitic. În procesul epistemologic al fiecărei științe, **m.** oferă un material ideal de studiu al realității concrete pentru că este un sistem de referințe empirice, logice sau statistico-matematice. Cu ajutorul **m.** se întreprind cercetări comparative, se emit ipoteze de lucru, se verifică și perfectează teorii științifice. Ideea de **m.** a fost elaborată de științele pozitive și tehnice, de unde a trecut în domeniul științelor umaniste. Elaborarea **m.** a început cu studiul *machetelor miniaturale,* sub formă de *șabloane* și *eșantioane,* pentru a cerceta proprietățile extrinseci și intrinseci ale obiectelor, și a culminat cu studiul *modelelor logico-matematice,* pentru a cerceta proprietățile ideale sau perfectabile ale obiectivelor. *Modelele tehnologice* facilitează cunoașterea reală a lucrurilor observate și modelate apoi, dar pot oferi și o cunoaștere ideală a lucrurilor. În consecință, **m.** tehnologic este „un mecanism artificial, analog unui mecanism dat sau proiectat, al cărui scop este de a face să se descopere prin funcțiunea lui proprietățile mecanismului dat sau ale proiectului". Aceasta este totodată și accepția unui **m.** *fizic* sau a unui **m.** *material.* Opus acestora este **m.** *ideal,* care anticipează o reprezentare logică, o ipoteză matematică a modelării sau care verifică reprezentarea logică sau ipoteza matematică a modelării. Dar **m.** poate fi și *analog* după cum acesta derivă din *modele similare.* C. Lévi-Strauss extrage **m.** *analoge* din **m.** mecanice sau din **m.** statistice și le atribuie aplicabilitate semnificativă în istoria civilizației și culturii. În etnologie, **m.** a căpătat înțelesul de suport epistemologic al unei structuri sintetice ideale. V. *model cultural, model etnologic, paradigmă.*

MODEL CULTURAL — sinteză globală, unitară și integratoare de fenomene, fapte sau bunuri și valori culturale, cu caracter de reprezentare formală a acestora. Studiul **m.c.** a fost inițiat în etno-

logie de Ruth Benedict, care l-a definit drept un cadru formativ al culturii unui popor sau o „formă plasmatică" prin care se descoperă și exprimă fizionomia, ideologia, obiceiurile și stilul de viață etnică. **M.c.** are, în acest caz, valoarea unei formule a temperamentului unei culturi, a „stimulentului unei activități dinamice a societății". Odată creat, el se dezvoltă organic de la o generație la alta, de la o etapă de viață social-economică la alta; este asimilat de societate și acționează ca o forță modelatoare a activităților sociale la care se referă. Mergînd pe urmele dicotomiei tipologice a tragediei antice grecești a lui Fr. Nietzsche, Ruth Benedict stabilește două **m.c.** fundamentale, opuse, între care oscilează o gamă indefinită de **m.c.** intermediare: *modelul apolinic* și *modelul dionisiac*. Cunoașterea unui **m.c.** trebuie să treacă prin două faze: individualizarea conținutului lui și integrarea lui formală în contextul celorlalte modele similare. Etnologul trebuie să aibe o viziune integrală a vieții materiale și spirituale a unui popor pentru a surprinde **m.c.** corespunzătoare. **M.c.** este astfel un concept formal-analitic realizat în spiritul teoriei *Gestaltethnologie* (etnologia structurii). Analiza formelor culturale singulare trebuie efectuată deci prin experiența etnologică totală. Cunoașterea **m.c.** nu trebuie realizată prin „intuiție intelectuală", care este „o tentativă pre-științifică", ci printr-o tehnică științifică adecvată și complexă, care să țină seama de întreaga cultură pe care modelul în cauză o exprimă. Noțiunea de **m.c.** a fost reluată de C. Lévi-Strauss și definită ca *normă culturală*. În această nouă accepțiune **m.c.** capătă valoarea unui polisilogism analitic elaborat de societatea însăși asupra propriilor ei aspecte sau elemente de civilizație și cultură populară. Făurirea unui **m.c.** este și rămîne un proces de creație spirituală de lungă durată în care se cristalizează o profundă experiență ontică de civilizație și cultură. **M.c.** funcționează permanent ca un instrument de explicare a realității și de ilustrare a coerenței sistemelor de relații social-culturale. În aceste condiții, noțiunea de **m.c.** trebuie raportată la aceea de structură socială. **M.c.** imită în consecință conținutul realității concrete. Pentru a fi valabile în societatea respectivă ele trebuie să corespundă unui cod formal. Structura **m.c.** trebuie să ofere un net caracter de sistem, să aparțină unui flux de transformări, să reacționeze în conformitate cu modificarea elementelor autogene, construcția lor să țină seama de toate faptele observate sub raport metodologic. C. Lévi-Strauss pledează pentru două tipuri de **m.c.**: pentru „acela ale cărei elemente constitutive sînt la scara fenomenelor", pe care le numește *modelele mecanice*, și pentru „ace-

la ale cărei elemente sînt la o scară diferită", pa care le numește *modele statistice*. Totuși, e convins că aceleași fenomene sau fapte pot releva ambele tipuri de modele, după cum fenomenele sau faptele se lasă suprinse de investigația etnologică. Diferitele **m.c.** se pot substitui, normal, între ele. Punînd accentul pe modelele mecanice, C. Lévi-Strauss lasă impresia că exclude modelele statistice din preocupările etnografiei și etnologiei. Criticînd soluția lui B.P. Murdock, care urmărește să construiască modele mecanice cu ajutorul metodei statistice, C. Lévi-Strauss uită totuși că datorită substituirii și reductibilității modelul mecanic poate fi înlocuit prin cel statistic și invers, trăsătură caracteristică teoriei actuale a modelării. Etnologia urmărește, după C. Lévi-Strauss, stabilirea de **m.c.** *parțiale* în comparație cu **m.c.** *totale*, adică de „modele pe scară mică, destinate analizei comparative a variațiilor concomitente", în raport cu modelele totale ale unei societăți date; de *micromodelele culturale* în comparație cu *macromodelele culturale*. Mellvile J. Herskovitz reia problema **m.c.** *(cultural pattern)*, punîndu-l în legătură cu cerința, convenția și conduita civilizatorie sau culturală a societății. El susține că **m.c.** se definește ca „aspect obiectiv al conduitei umane", ca formulă regulizatoare a creației unui bun cultural sau a unei valori culturale. Principalele caracteristici ale acestui tip de **m.c.** țin de valoarea indicativă sau normativă a comportamentului și relațiilor culturale într-o societate dată. **M.c.** după M.J Herskovitz nu are efectul unei cămăși de forță, el nu este o barieră, ci numai o linie de urmat. Paralel cu aceste interpretări s-au experimentat în etnologie încă două tipuri de **m.c.**: modelul *analitico-descriptiv* și modelul *statistico-matematic*. V. *model, model etnologic, modelare*.

MODEL ETNOLOGIC — sinteză finală, adesea logico-matematică, a unor idei sau cunoștințe esențiale despre un fenomen sau fapt de cultură sau civilizație, privit izolat sau integrat într-un sistem contingent. **M.e.** reprezintă un caz special de modelare a fenomenelor și faptelor de cultură și civilizație populară pe planul epistemologiei entologice. Majoritatea etnologilor studiază **m.e.** ca o formă teoretică a *modelului cultural**. V. *paradigmă*.

MODELARE — metodă de elaborare a modelelor de studiu prin reprezentarea formală a realității concrete sau abstracte; metodă de cunoaștere a unor aspecte ale realității concrete prin intermediul modelelor care reprezintă formal realitatea și extinderea acestei cunoașteri la fenomene și fapte necunoscute, cu care primele prezintă analogii. În aceste condiții **m.** devine și o metodă de sistematizare a cunoștințelor derivate, de ordin ab-

stract, epistemologic; — metodă de rectificare a rezultatelor concrete obținute pe bază experimentării unor modele efectuate asupra naturii fizice sau a naturii sociale. În etnologie, **m.** urmărește optimizarea cunoașterii esenței fenomenelor și faptelor de civilizație și cultură, îndeosebi, în aspectele lor particular-etnice. *V. model, model cultural, model etnologic.*

MONOGRAFIE ETNOLOGICĂ — cercetare sistematică, fundamentală, de tip multilateral sau complex, asupra unui fenomen sau fapt de civilizație ori cultură, sau asupra unei unități etnice în vederea alcătuirii unei lucrări de ansamblu. La baza **m.e.** stă în primul rînd strîngerea materialului de referință (de teren, arhivă, bibliotecă, muzeu, laborator), apoi sistematizarea și interpretarea lui global-etnologică.

Este o cercetare monodisciplinară, susținută de cercetări interdisciplinare (antropologice, sociologice, psihologice, istorice, lingvistice etc.). După amploarea cercetării întreprinse, **m.e.** poate fi *expozitiv-exhaustivă* sau *operativ-sumară*. O **m.e.** expozitiv-exhaustivă este orientată spre toate problemele pe care le ridică tema etnologică abordată: fenomenele sau faptele de civilizație și cultură, unitățile etnice etc. Ea se realizează cu concursul metodelor clasice de cercetare și al tehnicilor moderne adecvate, complicate, mecanizate și matematizate. **M.e.** operativ-sumară este orientată numai spre problemele prioritare sau reprezentative ale temei etnologice abordate. Ea se realizează prin folosirea unui număr restrîns de metode, cu tehnici simplificate și rapide, de cele mai multe ori statistico-matematice și de modelare. După structura cercetării întreprinse, **m.e.** poate fi: extensivă sau intensivă. **M.e.** *extensivă* este orientată spre studierea contextuală a temei etnologice în sistemul de teme din care aceasta face parte integrantă. Ex.: studiul unui sat din rețeaua de sate ce alcătuiesc o microzonă. În cazul integrării unei microunități etnice în contextul organic al macrounității etnice, cercetarea integrării se poate face cu sau fără aportul unei *stațiuni pilot**. **M.e.** *intensivă* este orientată spre studierea unei probleme etnologice fundamentale, în profunzime, pînă la epuizarea acesteia. Ex.: **m.e.** a unei ocupații într-un sat, a unui obicei delimitat în timp și spațiu etc. Indiferent de categoria ei, **m.e.** necesită o pregătire prealabilă (tematică, metodologică, bibliografică), mai multe campanii de investigație (de teren, arhivă, muzeu etc.), sistematizarea materialelor de referință după criterii științifice bine determinate, interpretarea rezultatelor obținute în funcție de obiectivele propuse. Printre precursorii **m.e.** menționăm pe: Dimitrie Cantemir *(Descrierea Moldovei,* 1716); Frederic Le Play *(Les ouvriers euro-*

péens, 1855); Dimitrie Gusti *Sociologia monografică, știință a realității sociale*, 1934; *La Monographie et l'action monographique en Roumanie*, 1935); Traian Hetseni) *(Teoria monografiei sociologice*, 1934); H.H. Sthal *(Tehnica monografiei sociologice*, 1934; *Teoria și practica investigațiilor sociale*, 1974). V. *cercetare complexă*.

MORFOLOGIA CULTURII — 1. teorie în filozofia culturii (O. Spengler), după care fiecare cultură este considerată autonomă și discontinuă față de celelalte culturi. În baza acestei teorii, orice cultură devine o „entelehie", adică o „tendință imanentă" spre perfecțiune limitată și, prin aceasta, o etapă spre dispariția ei inevitabilă. În istorie, culturile sînt reversibile. Ele revin necontenit la același punct de plecare, pe planuri superioare, fenomen denumit „palingenézia culturii"; **2.** studiul formelor culturii în perspectiva istorică a evoluției structurii și funcțiunii lor. Cercetările de **m.c.** degenerează uneori în factologie și schematism descriptivist.

MULARE — tehnică a reconstituirii morfo-funcționale a unui fragment sau întreg de piesă, găsit pe teren sau excavat, pentru a fi studiat în structura lui plastică sau pentru a fi expus într-un muzeu în locul originalului ce trebuie ferit de vicisitudini. În procesul de reconstituire morfo-funcțională a unei asemenea piese intră: fotografierea (negru-alb și color) *in situ* a resturilor ce trebuie asamblate; mularea integrală sau parțială a fragmentelor cu ajutorul unor materiale plastice (ghips, plastilină, latex); reconstituirea ipotetică a întregului din resturi prin completarea lipsurilor și ridicarea planului topografic al piesei reconstituite. **M.** e folosită în antropologie (mulaje paleoantropologice, tehnică perfectată la noi de Cantemir Rișcuția), în arheologie (mulaj integral în latex, indiferent de mărimea piesei, tehnică inițiată de Michel Brezillon în Franța), în etnologie (mulajul parțial sau integral în ghips al unei piese ce nu poate fi deplasată din contextul ei material) etc.

MUTILARE — deformarea sau ablațiunea unei părți din corpul omenesc în scop igienic, ritual sau estetic. **M.** s-a diferențiat după vîrstă, sex, grupă socială, rang și interese. Cele mai multe s-au efectuat în riturile de trecere de la o treaptă de vîrstă la alta, de la o stare sexuală la alta, de la o situație comună la una specială, de la un rang la altul, pentru îndeplinirea unor activități social-politice deosebite. Din categoria de **m.** ritual — estetice la femei fac parte în perioada de *inițiere**: steatopigia artificială, longenifismul, clitoridoctomia, ablațiunea unor părți din corp sau reducerea lor la limită, aplatizarea sau alongarea craniului, perforarea buzelor nasului și lobilor urechilor, tatuarea. Din categoria **m.** rituale, es-

tetice și genealogice la bărbați fac parte: tatuarea, aplatizarea și alungarea craniului, alungarea urechilor, perforarea buzelor, nasului și lobului urechilor, pilirea dinților, ablațiunea unor părți ale corpului, exciziunea și subexciziunea, circonciziunea, castrarea (parțială sau totală) etc. Paralel cu **m.** ritual — genealogice au fost aplicate și **m.** punitive, ca sancțiuni penale de ordin comunitar. Din categoria lor au făcut parte: înfierările (pe frunte, obraji, umeri șolduri, după gradul de vinovăție și sexul celui înfierat); ablațiunile parțiale (vîrf de nas, degete etc.); schilodirile parțiale sau generalizate. Studiul **m.** prezintă aspecte etnologice inedite pentru structura societății primitive, ca și pentru structura societăților retardate a unor popoare contemporane.

MUZEOGRAFIE v. *muzeologie, muzeu.*

MUZEOLOGIE — știință teoretică care se ocupă cu studiul general al muzeelor ca instituții culturale naționale, cu analiza structurii lor tematice, particulare sau generale, și funcția lor (conservarea și restaurarea bunurilor culturale, cercetarea lor interdisciplinară, valorificarea lor instructiv-educativă și social-patriotică, tehnica folosirii spațiului muzeal). Cercetările de **m.** au început concomitent cu cercetările de *muzeografie*, știință descriptivă a organizării muzeelor, elaborată după Revoluția franceză, cînd muzeul devine o instituție culturală de afirmare a creației naționale (populare și culte). În domeniul acestor două discipline științifice au apărut numeroase lucrări de referință, dintre care menționăm: Luc Benoist, *Musée et museologie* (1960); I.C.O.M., *Traveaux et documents muséographiques* (1964); I.C.O.M., *Classification muséologique* (1968); I.C.O.M., *Bibliographie muséographique internationale* (1969, 1970); Al. Tzigara-Samurcaș, *Muzeografie românească* (1936); Corina Niculescu, *Muzeologie generală* (1975) etc. *V. muzeu.*

MUZEOTEHNICĂ — ramură a muzeologiei care se ocupă cu studiul organizării concrete a unui muzeu, cu tehnica conservării și a expunerii pieselor muzeale. V. *muzeologie, muzeu.*

MUZEU — termen derivat din elinul *museion*, care era considerat templul muzelor pus sub protecția lui Apollo (zeul luminii, al oracolelor, al competițiilor sportive, al muzicii, poeziei, artelor frumoase și științei). **M.** era în sens antic o incintă sacră a celor aleși, în care se întîlneau artiștii și oamenii de știință pentru a-și stimula ingeniul (talentul), unde își depozitau uneltele (harpa, lira, flautul, naiul, penelul, stilul etc.) și produsele artei lor (sculpturi, picturi, opere plastice și muzicale) ca omagiu adus celor 9 muze: Clio — muza istoriei, Euterpe — muza poeziei lirice și a muzicii,

Talia — muza comediei, Melpomene — muza tragediei, Terpsihora — muza dansului, Erato — muza poeziei erotice, Polimnia — muza imnurilor, Urania — muza astronomiei, Caliope — muza poeziei epice și a elocinței. Cu timpul, construcția consacrată conservării colecțiilor de artă și știință a început să cuprindă mai multe părți pe lîngă *museion:* o *bibliotecă*, un *observator astronomic*, un *laborator* etc. Acesta a fost cazul *Bibliotecii lui Ptolemeu din Alexandria* și a *Bibliotecii din Serapeion*. În perioada feudală, colecțiile muzeale și bibliotecile rămîn asociate, devenind apanajul marilor seniori feudali (ecleziastici și laici). În timpul Renașterii italiene, fiecare oraș ducal devine reședința unui muzeu-bibliotecă. În secolul al XIX-lea, muzeele se transformă în instituții naționale de promovare a culturii populare de cultură „savantă". În secolul al XX-lea, se dezvoltă o vastă *mișcare muzeistică* pentru crearea și diversificarea acestor instituții naționale de cultură. Pe lîngă funcțiunea lor de instituții de conservare și expunere a pieselor muzeistice, muzeele devin acum *laboratoare de cercetare științifică* și *școli de pedagogie socială* puse la dispoziția maselor populare. În secolul al XX-lea **m.** revine la structura și caracterul lui complex (de *gliptotecă, pinacotecă, filmotecă, discotecă, fototecă* etc.) pentru a îndeplini mai multe funcțiuni muzeale: de *arhivă de documente* materiale și spirituale, de *centru de studii și educație patriotică* și de *laborator de creație științifică*. Paralel cu aceste *muzee complexe, polivalente*, apar și diferite categorii de muzee, diferențiate după problematica, extensiunea, caracterul prezentării materialelor, structura lor științifică. Acum se crează **m.** *în aer liber*, de *tip Skansen* — pentru prezentarea selectivă a unor așezări; **m.** *rezervații in situ*, ale unor instalații tehnice de grupuri de activități productive; **m.** *pavilionare*, de tip expoziție fixă, avînd un caracter general-istoric, particular-etnic sau particular-tematic; **m.** *sătești*, rezultate din colecții particulare sau școlare; *case muzeale*, ce conțin colecții de obiecte aparținînd unor personalități creatoare în domeniul culturii populare sau academice etc. Redăm, selectiv, muzeele cele mai reprezentative din *Inventarul internațional* publicat de *UNESCO*, de Helmut Rauschenbusch, *International Directory of Arts* (vol. I—II, 1963—1964) și de Adalbert Zippelius, *Handbuch der europaeischen Freilicht museum* (1974). V. *publicații de etnologie, unități de cercetare științifică.*

AFGHANISTAN: *Kabul Museum*, Kabul; *Ghazni Muzeum*, Ghazni; *Herat Muzeum*, Herat; *Kandahar Muzeum*, Kandahar. REPUBLICA AFRICA DE SUD: *South African Museum*, Cape Town; *South African cultural His-*

tory Museum, Cape To wn; *Durban Museum and Art Gallery*, Durban; *Kaffrian Museum*, Kingwilliamstown; *Natal Museum*, Petermaritzburg; *Transwaal Museum*, Pretoria. ALBANIA: *Muzeul, de arheologie şi etnografie*, Tirana. ALGERIA: *Musée de Préhistoire et d'Ethnographie du Bardo*, Alger. ARGENTINA: *Museo etnografico Juan B. Ambrosetti*, Buenos Aires; *Museo La Plata*, La Plata; *Museo de Transportes*, Luján; *Museo etnografico*, Moreno; AUSTRALIA: *Australian Museum*, New South Wales; *Museum Of Applied Arts and Sciences*, New South Wales; *Queensland Museum*, Queensland; *South Australian Museum*, Adelaide. AUSTRIA: *Museum für Völkerkunde*, Viena; *Naturhistorisches Museum*, Viena; *Niederösterreichisches Landes-Museum*, Viena; *Österreichisches Museum für Volkskunde*, Viena; *Österreichisches Museum für Angewandte Kunst*, Viena; *Sammlung Religiöse Volkskunst*, Viena; *Technisches Museum für Industrie und Gewerbe in Wien*, Viena; *Burgenländisches Landesmuseum*, Eisensiadt; *Landesmuseum für Kärnten*, Klagenfurt; *Öberösterreichischen Landesmuseum*, Linz; *Salzburgen Museum Carolino-Augusteum*, Salzburg; *Sammlung Altösterreichischer Volksmajolika schloses Gobelsburg*, Krems; *Grazer Stadtmuseum*, Graz; *Tiroler Volkskunstmuseum*, Innsbruck; *Museum für Urgeschichte des Landes Niederösterreich mit urgeschichtlichem Freilicht museun*, Asparn; *Burgenländisches Freilischt-museum*, Bad; *Tatmansdorf* Burgenland; *Salzburger Freilichtmuseum*, Grossgmain; *Kärtner Freilichtmuseum Maria Saal*, Maria Saal; *Österreichisches Freilichtmuseum*, Stübing Steiermark). BANGLADESH: *Archaeological Museum*, Harappa; *Dacca Museum*, Dacca. BELGIA: *Kunsthistorische Museum*, Antwerpen; *Volkskundemuseum*, Antwerpen; *Ethnographische Museum*, Antwerpen; *Musées Royaux d'Art et d'Histoire*, Bruxelles, *Musée d'Archéologie et des Arts Décoratifs de la Ville de Liège*, Liège; *Musée de la Vie Wallonne*, Liège; *Musée d'archeologie et de folklore*, Andenne; *Musée des instruments musicaux*, Antwerpen; *Openlucht-museum voor het Vlaamdeland*, Bokrijk. BENIN: *Musée s'Abomey, Abomey*. BIRMANIA: *National Museum*, Rangun. BOLIVIA: *Museo Nacional de Arqueologia*, La Paz; *Arquivo Público e Museo Historico do Estado do Ceará* La Paz; *Museo Nacional „Tihuanacu"*, La Paz; *Museo de Argueologia, Etnografia y Folklore*, Sucre; *Museo Antropologio*, Sucre; BRAZILIA: *Museu do Indio*, Rio de Janeiro; *Museu Paraense Emilio Goeldi*, Belém; *Museu Regional D. Bosco*, Campo Grande; *Museu Paranaense*, Curitiba; *Museu Territorial do Amapá*, Macapa; *Museu de Arte Popular*, Salvador; *Museu de Etnografia „Plinio Ayrosa" de Facultade de Filosofia, Ciências e Letras*, Sao Paulo;

Museu Folclorico da Discoteca Pública Municipal, Sao Paulo; *Museu Paulista*, Sao Paulo. BULGARIA: *Muzeul național de istorie bisericească (ecleziastă) și de arhcologie*, Sofia; *Muzeul național de etnografie*, Sofia; *Muzeul regional de etnografie*, Plovdiv; *Satul muzeu Kopriviștița*, Koprivištița; *Parcul etnografic Etera*, Gabrovo. BURUNDI *Musée du pays de Burundi*, Kitega. CAMBODGIA/ KAMPUCHIA: *Musée National*, Pnom-Penh. CANADA: *The National Museum of Canada*, Ottawa; *Royals Ontario Museum*, Toronto; *Vancouver City Museum*, Vancouver; *Museum of Laval University*, Quebec; *Musée Historique d'Electricité „La Badie"*, Longueuil; *Prince Albert Historical Museum*, Saskachewan; *Army Museum*, Halifax; *Maritime Museum*, Halifax; *Historical Museum of Medicine*, Alberta; *Musee de l'Institution des sourds-muets*, Montreal; *Agricultural Museum*, Ottawa. CEHOSLOVACIA: *Ceskoslovénské zemédélské muzeum*, Praga; *Nápratkovo Muzeum vseobecného narodopisu*, Praga; *Narodni muzeum*, Praga; *Národni Technické Muzeum*, Praga; *Státni zidovské muzeum*, Praga; *Jihočeske muzeum České Budějovice České Budějovice Moravske Muzeum v Brňe*, Brno; *Muzeum města Bratislavy*, Bratislava; *Oblastni Muzeum Jihoovychodni*, *Moravy v Gottwaldově* Gottwaldov; *Vlastivědny ûstav Olomouc* Olomouc. STATUL CENTRAFRICAN: *Musée Ethnologique*, Bangui. CHILE: *Museo de Arte Popular Americano*, Santiago; *Museo Histórico Nacional de Chile*, Santiago; *Museo Nacional de História Natural*, Santiago; *Museo Arqueológico* La Serena; *Museo Araucano de Temuco*, Temuco. R.P. CHINEZĂ: *Palatul imperial (Cetatea interzisă)*, Beijing; *Parcul Peihai*, Beijing; *Templul cerului*, Beijing; *Palatul de vară*, Beijing; *Colina parfumată*, Beijing; *Mormintele Ming*, Beijing; *Expoziția industrială permanentă (Secția de artă populară și meșteșuguri)*, Shanghai; *Expoziția atelierelor de sculptură în fildeș*, Canton; *Can-Hai-Cou*, *Muzeul de istorie*, Canton; *Muzeul din Parcul Culturii*, Canton; *Muzeul Nanking*, Nanjing. CIAD: *Musée National Tchadien*, Fort-Lamy. CIPRU: *Muzeul Cipru*, Nicosia; *Muzeul de artă populară*, Nicosia; *Muzeul de icoane bizantine*, Nicosia. COLUMBIA: *Museo Nacional*, Bogotá; *Museo del Oro*, Bogotá; *Museo Nacional de Antropologia*, Bogotá; *Museo Arqueologico y Etnografico Nacional*, Bogota. REPUBLICA POPULARĂ DEMOCRATĂ COREEANĂ: *State Central Ethnographic Museum*, Phenian; COREEA DE SUD: *National Museum*, Seul. COSTA RICA: *Museo Indigeno*, San José. CUBA: *Museo Nacional*, Havana; *Museo Antropólogico Montané*, Havana; *Museo de Arte Popular*, Havana; *Museo de criminologia*, Saravia y Zequeriha, Cerro; *Museo „Emilio Bacordi Morean"*, Santiago. DA-

NEMARCA: *Koostadmuseet „Den gamile By"*, Aarhus *Forhistorisk Museum*, Moesgård; *Haderslev Amts Museum*, Haderslev; *Herning Museum*, Herning; *Frilandmuseet ved Sorgenfri*, Lyngby; *Lolland-Falster Stifts Museum, Frilandmuseet*, Maribo; *Den Fynske Landsby*, Odense; *Nationalmuseet*, Copenhaga. REPUBLICA DOMINICANĂ: *Museo Nacional*, Santo Domingo. ECUADOR: *Museo etnográfico de la Universidad Central del Ecuador*, Quito; *Museo de Arqueologia y Etnologia*, Quito; *Museo Jijón y Caamano de Arqueologia e Historia*. Quito; *Museo Nacional de Arte Colonial*, Quito; EGIPT: *Muzeul agriculturii*, Dokki; *Muzeul Copt*, Cairo; *Muzeul egiptean*, Cairo. EL SALVADOR: *Musée National „David J. Guzman"*, San Salvador. ELVEȚIA: *Museum für Völkerkunde*, Basel; *Musée d'Art et d'Histoire*, Fribourg; *Musée d'Etnographie de la Ville de Genève*, Geneva; *Musée des Instruments Anciens de Musique*, Genèva; *Musée National Suisse*, Zürich; *Musée d'Ethnographie*, Neuchâtel. ETIOPIA: *Muzeul de Arheologie*, Addis Abeba; *Muzeul Institutului de studii etiopiene*, Addis Abeba. FILIPINE: *National Museum*, Pasay-Manila; *Santo Tomás Museum*, Manila. FINLANDA: *Ålands Museum*, Maarianhamina; *Kansallismuseo*, Helsinki; *Pohjois-Pohjanmaan Museo*, Oulu; *Satakunnan Museo*, Pori: *Järvisendun Museo*, Evijärvi; *Pienmäen talomusee*, Hankasalmi; *Seurasaaren ulkomuseo*, Helsinki; *Inarin saamelaismuseo*, Inari; *Jalasjärven Museo*, Jalasjärvi; *Käsityöläiskotimuseo*, Jyväskylä; *Oskari Raukotimuseo*, Jyväskulă; *Oskari Raulan Kotiseutumuseo*, Kalanti; *Kokemäen ulkomuseo*, Kokemäki; *Talomuseo*, Kuortane; *Orimattilan maatalousmuseo*, Orimattila; *Turkansaaren ulkomuseo*, Onlu; *Pöytyän kotiseutuyhdistyken museo, Pöytyä*; *Punkalaitumen museo*, Punkalaidun; *Pyhäjoen Kotiseutumuseo*, Pyhäjoki; *Rovaniemen Kotiseutumuseo*, Rovaniemi; *Etelä-Pohjanmaan Museo*, Seinäjoki; *Someron Museo*, Somero; *Luostarinmäen Käsityöläsmuseo*, Turku; *Bragegarden*, Vaasa; *Kauppilanmäen tehtaalaismuseo*, Valkeakoski; *Murtovaaran talomuseo*, Valtimo; *Yläneen Kotiseutumuseo*, Yläne. FRANȚA: *Musée National des Techniques*, Paris; *Musée de l'Homme*, Paris; *Musée d'Arts Decoratifs*, Paris; *Musée du Louvre*, Paris; *Musée National de Céramique*, Paris; *Musée National des Arts et des Traditions Populaires*, Paris; *Musée de Picardie*, Amiens: *Musée Basque de Bayonne*, Bayonne; *Le musée de plein air des Landes de Gascogne*, Bordeaux; *Le musée de plain air „La Calamine"*, Chambéry; *Musée Archéologique*, Nîmes; *Musée Archéologique, Chateau de Rohan*, Strassbourg; *Musée de la Société Archéologique de Touraine*, Tours; *Musée d'Ethnographie et d'Histoire de la Nor-*

mandie, Caen; *Musée d'Histoire Naturelle*, Aix-en-Provence; *Musée des Tapisseries et d'Ameublement Ancien*, Aixe-en-Provence; *Musée d'Histoire du Papier*, Ambert; *Musée du vin*, Angers; *Musée gascon*, Auch; *Musée d'ethnographie Corse*, Bastia (Corsica); *Musée folklorique et des traditions Populaires*, Beaujeu; *Musée des Metiers Bourguignons*, Beaune; *Musée de la Mer*, Biarritz; *Musée ethnographique de la Faculté de Médecine*, Bordeaux; *Musée d'Histoire Naturelle, d'Histoire et de Préhistoire*, Cherbourg; *Musée Normand d'Ethnographie et d'Art Populaire*, Honfleur; *Musée de l'automobile*, Le Mans; *Musée de Céramique gallo-romaine*, Lezoux; *Musée historique des Tissus*, Lyon; *Musée des arts et traditions populaires*, Moissac; *Musée du folklore et des Vieux Moulins*, Moulins; *Musée de l'impression sur etoffes*, Mulhouse; *Musée folklorique de l'Aragonne*, Ste. Menehould; *Musée du cinema*, Paris. REPUBLICA DEMOCRATĂ GERMANĂ *Museum für Volkskunde*, Berlin; *Staatliches Museum für Völkerkunde*, Dresda; *Naturkundemuseum*, Gotha; *Museum für Völkerkunde*, Leipzig; *Kulturhistorische Museum*, Magdeburg; *Agrarhistorisches Museum*, Schwerin; *Altmärkisches Bauernhausmuseum*, Diesdorf; *Bauernhaus-Museum*, Landwüst; *Volkskundemuseum Thüringer Bauerhäuser*, Rudolstadt; *Freilichtmuseum*, Schönberg; REPUBLICA FEDERALĂ GERMANIA: *Museum für Völkerkunde*, Berlin; *Museum für Deutsche Volkskunde, Rheinische Landesmuseum*, Bonn; *Deutsches Schiffahrtsmuseum*, Bremerhaven; *Museumdorf Cloppenburg, Freilicht museum bäuerlicher Kulturdenkmale Niedersachsens*, Cloppenburg; *Westfälisches Freilichtmuseum bäuerlicher Kukturdenkmale*, Detmold; *Museum für Kunst und Kulturgeschichte*, Dortmund; *Freilichtmuseum des Bezirkes Oberbayern an der Glentleiten über Grossweil bei Murnau*, Grossweil; *Schwarzwälder Freilichtmuseum „Vogtsbauernhof"*, Gutach; *Westfälisches, Freilichtmuseum Technischer Kulturdenkmale*, Hagen; *Freilichtmuseum am Kiekeberg*, Hamburg; *Schleswig-Holsteinischen Freilichtmuseum*, Kiel; *Freilichtmuseum Sobernheim*, Sobernheim; *Freilichtmuseum deutscher Vorzeit*, Untenuhldingen; *Museum und Wildgehege Neanderthal*, Neanderthal; *Hamburgisches Museum für Völkerkunde und Vorgeschichte*, Hamburg; *Museum für Kunst und Kulturgeschichte*, Lübeck; *Ikonenmuseum*, Recklinghausen; *Staatliches Museum für Naturkunde in Stutgart*, Stuttgart; *Germanisches National Museum*, Nürnberg; *Niedersächsisches Volkstumsmuseum der Hauptstadt Hannover*, Hanovra; *Städtisches Museum*, Flensburg. GHANA: *Museul Ghana*, Accra; *Muzeul National Ghana*, Accra. GRECIA: *Mouseion Akropolis*, Atena; *Mouseion Bi-*

zantinion, Atena; *Ethnikon Mouseion tis arhaiologhias*, Atena; *Mouseion tis istorikis kai etnologhikis Etaireias tis Ellàdos*, Atena; *Mouseion Mpenáki*, Atena; *Arhailoghikón Mouseion*, Olympia; *Arhailoghikón Mouseion*, Delphi; *Arhailoghikón* Mouseion, Corint; *Arhailoghikón Mouseion*, Cnossos -Creta; *Arhailoghikón Mouseion* Rhodos. GUATEMALA: *Museo Colonial*, Antigua; *Museo Nacional de Arqueologia y Etnologia de Guatemala*, Guatemala, GUINEEA: *Musée National*, Conakry. GUYANA: *Guiana Museum*, Georgetown. HAITI: *Musée Haitien*, Port-au-Prince. HONDURAS: *Museo Nacional*, Tegucigalpa; *Museo Regional de Arqueologia y Colonial*, Comayagua; *Museo Regional de Arqueologia Maya*, Copán. INDIA: *Archaeological Museum*, Andhra Pradesh; *Central Museum*, Nagpur; *Archaeological Museum*, Mathura; *Indian Museum*, Calcutta; *National Museum of India*, New Delhi; *Patna Museum*, Bihar; *Victoria and Albert Museum*, Bombay. INDONEZIA: *Museum Lembaga Kebudajaan Indonesia*, Djakarta; IORDANIA: *Jordan Archaeological Museum, Departament of Antiquities*, Amman; *Islamic Museum*, Amman; IRAN: *Archaeological Museum*, Teheran; *Museum Mardomchenassi*, Teheran; *Golestan Museum*, Golestanan. IRAQ: *The Abbasid Palace Museum*, Bagdad; *Babylon Museum*, Babilon; *Costumes and Ethnographic Museum*, Bagdad; *Iraq Natural History Museum*, Bagdad; *Mosul Museum*, Mosul. IRLANDA: *National Museum of Ireland*, Dublin; *Bunratty Castel and Folk Park*, Bunratty Castle· ISLANDA: *Arbaer Folk Muzeum* Reykjavik; *Thjódminjasafn*, Reykjavik. ISRAEL: *Archaeological Museum*, Ierusalim; *Museum of Ethnography and Folklore*, Haifa; *Ceramics Museum*, Ierusalim; *Municipal Museum of Antiquities*, Tiberiada; *Terra Sancte Museum*, Nazareth. ITALIA: *Museo Nazionale*, Ancona; *Museo Archeologico*, Arezzo; *Museo Archeologico Nazionale*, Cagliari; *Museo Degli Arganti*, Florența; *Museo Etrusco*, Bologna; *Museo Etnografico del Castello d'Albertis*, Genova; *Museo Nazionale delle Arti e Tradizioni Popolari*, Roma; *Museo Nazionale Preistorico ed Etnografico „Luigi Pigorini"*, Roma; *Museo del Risorgimento*, Bergamo; *Museo Missionario Etnologico Laterano*, Vatican; *Museo Civico Etnografico*, Genova; *Museo Nazionale della Scienza e della Tecnica*, Milano; *Museo Etnografico Siciliano „Giuseppe Pitré"*, Palermo; *Museo Egiziano*, Torino; *Museo Friulano delle Arti e Tradizione Populari*, *Udine*. IUGOSLAVIA: *Etnografski Muzej*, Belgrad; *Narodni muzei*, Ljubljana; *Slovenski etnografski muzej*, Ljubljana; *Pokrajinski muzej*, Maribor; *Vojvodjanski muzej*, Novi Sad; *Etnologški muzej*, Skopje; *Etnografski muzej* Split;

Zemaljski Muzej Kraljevine Jugoslavije u Sarajevu, Sarajevo; *Etnografski muzej*, Zagreb; *Etnografski Muzej*, Cetinje; *Etnografski Muzej*, Zadar; *Istoriski Muzej na Naroda Republika Makedonija*, Skopje. JAPONIA: *Kotsu Hakubutsukan*, Tokio; *Shodo Hakubutsukan*, Tokio *Tokyo Minzoku Hakubutukan*, Tokio *Nippon Mingei-kan*, Meguro-ku; *Tokio Kokuritsu Hakubutsukan*, Tokio; *Kyoto Kokuritsu Hakubutsukan*, Kyoto; *Nezu Art Museum*, Tokio; *Kokuritu Minzokugaku Hakubutukan*, Osaka; KUWAIT: *Kuwait Museum*, Al Kuwait. LIBAN: *Musée National du Liban*, Beirut. LIBIA: *Deparlment of Antiquities* (cu secţii la) Tripoli, Beida, Fezzan. LUXEMBURG: *Musée de l'Etat*, Luxemburg. MADAGASCAR: *Musée Historique*, Tananarive. MALAYSIA: *National Museum of Malaya*, Kuala Lumpur. MALTA: *National Museum of Malta*, La Valletta. MAROC: *Musée Archéologique*, Tetouan; *Museum of Roman Antiquities and Roman Villa*, Rabat. MAREA BRITANIE: *Auchindrain Museum of Farming Life* Auchindrain; *Avoncroft Museum of Buildings*, Avoncroft; *North of England Open Air Museum*, Beamish; *Manx Open Air Folk Museum*, Cregneash; *Ulster Folk Museum*, Hollywood Irlanda de Nord); *Ironbridge George Museum*, Ironbridge; *Welsh Folk Museum*, St. Fagas; *The Weald and Downland Open Air Museum*, Singleton; *British Museum*, Londra; *Horniman Museum*, Londra; *Science Museum*, Kensington-Londra; *Tower of London Armouries*, Londra; *Victoria and Albert Museum*, Kensington-Londra; *Museum of Archeology and Ethnology*, Cambridge; *Glocester's Museum*, Gloucester; *Strangers'Hall Museum of Domestic Life*, Norwich; *University Museum of English Rural Life*, Reading; *Museum of Welsh Antiquities*, Caernarvon; *Welsh Folk Museum, St. Fagans*; *National Museum of Antiquities of Scotland*, Edinburg; *Municipal museum and Art Gallery*, Belfast; *Open-Air Museum*, Belfast; *The Totem Museum*, Arundel; *Museum of Costume*, Bath; *Transport Museum*, Belfast; *Country Folk Museum*, Cambridge; *University Museum of Archeology and Ethnology*, Cambridge; *Royal Scottish Museum*, Edinburg; *Transport Museum*, Kingston-upon-Hull; *Pitt-Rivers Museum*, Oxford; *English Rural Life Museum*, Reading;
MEXIC: *Instituto Indigenista Interamericano*, Mexico; *Museo de Arte Religioso*, Mexico; *Museo Nacional de Antropologia*, Mexico; *Museo Nacional de Artes e Industrias Populares*, Mexico; *Museo Etnografico de Esculturas de Cera*, Mexico; *Museo Arqueológico, Etnografico e Historico del Estado*, Campeche; *Museo de Artes Populares*, Pátzcuaro; *Museo Arqueologico de Teotihuacán*, Teotihuacán; *Museo Etnográfico y Arqueológico*, Tzintzuntzan; *Museo Ar-*

queológico e Histórico de Yucatán, Yucatán. MONACO: *Musée d'Anthropologie Préhistorique*, Monaco. MONGOLIA: *Muzeul de Stat*, Ulan Bator; *Muzeul religiei*, Ulan Bator. NICARAGUA: *Museo Nacional de Nicaragua*, Managua. NIGERIA: *Benin Museum*, Lagos. NORVEGIA: *Kunstindustimuseet i Oslo*, Oslo; *Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum*, Trondheim; *Norsk Folk-museum*, Oslo; *Norsk Sjöfartsmuseum*, Oslo; *Norsk Teknisk Museum*, Oslo; *Universitets Etnografiske Museum*, Oslo; *Samlinger av Nordiske Oldsaker*, Oslo; *Aust-Agder Museet*, Arendal; *Gamle Bergen*, Bergen; *Toten Museum*, Böverbru; *Drammens Museum, Fylkesmuseum for Buskerund*, Drammen; *Lårdal Bygdemuseum*, Eidsborg (Telemark); *Glomdalsmuseet*, Elverum; *Valders Folkemuseum*, Fagernes; *Sunnemore Museum*, Gaseid; *Eiktunet*, Gjovik; *Hedmarkmuseet og Domkirkeodden*, Hamar; *Hadeland Folkemuseum*, Jaren; *Sogn Folkemuseum*, Kaupanger; *Lågdalmuseet*, Kongsberg; *Vest-Agder Fylkesmuseum*, Kristiansand; *De Sandvigske Samlinger-Maihaugen*, Lillehammer; *Romsdalsmuseet*, Molde; *Hallingdal Folkemuseum*, Nesbyen; *Norsk Folkemuseum*, Oslo-Bygdøy; *Nordfjord Folkemuseum*, Sandane; *Borgarsyssel Museum*, Sarpsborg; *Fylkesmuseet for Telemark og Grenland*, Skien; *Rogaland Folkemuseum*, Stavanger; *Sunnhordland Folkemuseum*, Stord; *Vestfold Fylkesmuseum*, Tonsberg; *Folkemuseet for Trondheim og Trondelag*, Trondheim; *Hardanger Folkemuseum*, Itne; *Voss Folkemuseum*, Voss; NOUA ZEELANDĂ: *Auckland Institute and Museum*, Auckland; *Dominion Museum*, Wellington; *Melanesian Mission Museum*, Auckland; *Otago Museum*, Dunedin; *Southland Museum*, Invercargill; *Wanganui Public Museum*, Wanganui. OLANDA: *Rijksmuseum voor Volkskunde „Het Nederlands Openluchtmuseum", Arnhem; Zuiderseemuseum*, Enkhuizen; *Das Zaanse Schans*, Zaandam; *Museum van het Koninklijk Inst. Voor Tropen*, Amsterdam; *Rijksmuseum voor Volkskunde „Het Nederlands Openluchtmuseum"*, Arnhem; *Kostuummuseum*, Haga; *Museum voor Land — en Volkenkunde*, Rotterdam; *Centraal Museum*, Utrecht; *Friesch Museum*, Leeuwarden; *Rijksmuseum van Ethnographie*, Leiden; *Maritiem Museum Prins Hendrik*, Rotterdam. PAKISTAN: *National Museum of Pakistan*, Karachi; *Mohenjodaro*, Rawalpindi. PANAMA: *Museo Nacional de Panama*, Panama City. PARAGUAY: *Museo Etnográfico*, Asunción; *Museo de Historia Natural y Etnografia*, Asunción. PERU: *Museo Arqueólogico „Rafael Larco Herrera"*, Lima; *Museo Nacional de Antropologia y Archeologia*, Lima; *Museo Nacional de la Cultura Peruana*, Lima; *Museo e Instituto Arqueologico de la Universidad Nacional de Cuzco*, Cuzco; *Museo de Javier Prado de la Universidad de*

San Marcos, Lima; *Museo de Arqueologia „Inca" de la Universidad Nacional*, Lima; *Museo de Cayma*, Arequipa. POLONIA: *Muzeum Etnograficzne przy Muzeum Przemysztu i Rolnictwa*, Varşovia; *Muzeum Śląskie*, Bytom; *Muzeum Mazurskie*, Dzialdowo; *Muzeum Wielkopolskie*, Poznan; *Muzeum Etnograficzne*, Cracovia; *Muzeum Miejskie*, Bydgoszcz; *Miejskie Muzeum Etnograficzne*, Łódź; *Muzeum Tatrzańskie im. Dr. T. Chalubinskiego*, Zakopane; *Muzeum Wawel*, Cracovia; *Muzeum Wsi Górnośląskiej*, Chorzów; *„Skansen Slowinski"*, Klúki; *Park Etnograficzny przy Muzeum w Lewiczu*, Lowcz; *Kurpiowskie Muzeum na wolnym powietrzu*, Nowgoród; *Muzeum w Nowym Saczu-Park Etnograficzny*, Nowy Sacz; *Muzeum Budownictwa Ludowego*, Olsztynek *Muzeum wsi Opolskiej*, Opole-Bierkowice; *Muzeum Budownictwa Ludowego*, Sanok; *Muzeum Etnograficzne w Toruniu*, Toruń; *Kaszubski Park Etnograficzny*, Wdzydze; *Muzeum Orawskiw w Zubrzycy Orawski Park Etnograficzny*, Zubrzyca Gora; PORTUGALIA: *Museu Etnografico de Ultremar*, Lisabona; *Museu Nacional de Arte Antiga*, Lisabona; *Museu Instrumental*, Lisabona; *Museu Nacional de Historia*, Lisabona; *Museu de Arte Popular Belém*, Lisabona; *Museu Etnologico „Dr. Leite de Vasconcellos" Belém*, Lisabona; *Museu Etnologico Português*, Belém; *Museu „Hipolito Cabaço"*, Alemquer; *Museu Regional „Francisco Tavare Proença Júnior"*, Castelo Branco; *Museu Maritimo*, Faro; *Museu de Etnografia e Historia da Junta Distrital de Porto*, Oporto. PUERTO-RICO: *Museo de Arte Religiosa*, San Juan; *Museo de Arte*, Ponce. ROMÂNIA: *Muzeul Satului*, Bucureşti; *Muzeul de artă populară al R.S. România*, Bucureşti; *Muzeul etnografic al Transilvaniei*, Cluj-Napoca; *Muzeul etnografic în aer liber, Parcul Hoia*, Cluj-Napoca; *Muzeul etnografic al Moldovei*, Iaşi; *Muzeul Brukenthal* Sibiu; *Muzeul tehnicii populare*, Dumbrava Sibiului; *Muzeul etnografic al Banatului*, Timişoara; *Muzeul Banatului. Secţia în aer liber*, Timişoara; *Muzeul etnografic*, Sighet; *Muzeul etnografic în aer liber*, Sighet; *Muzeul etnografic al Olteniei*, Craiova; *Muzeul arhitecturii vîlcene*, Bujoreni-Vîlcea; *Muzeul de istorie şi etnografie*, Rîmnicu Vîlcea; *Muzeul viticulturii şi pomiculturii*, Goleşti-Argeş; *Muzeul de artă feudală*, Mogoşoaia; *Muzeul Ţării Crişurilor*, Oradea; *Muzeul arheologic*, Drobeta-Turnu Severin; *Muzeul de arheologie*, Bucureşti; *Muzeul de arheologie*, Constanţa; *Muzeul de arheologie*, Mangalia; *Muzeul judeţean. Secţia în aer liber*, Suceava; *Muzeul etnografic. Secţia în aer liber*, Reghin; *Complexul muzeal Delta Dunării. Secţia etnografică în aer liber*, Tulcea; *Muzeul judeţean. Secţia în aer liber*, Baia Mare; *Muzeul etnografic în*

aer liber, Bran; *Muzeul județean de istorie și etnografie. Secția în aer liber*, Focșani; *Muzeul în aer liber*, Curtișoara-Gorj. SENEGAL: *Musée de l'Institut d'Afrique*, Dakar. SIERRA LEONE: *Sierra Leone National Museum*, Freetown. SINGAPORE: *Muzeul Național*, Singapore. SIRIA: *Musée National*. Alep; *Musée National*, Damasc. SOMALIA: *Musée National de Mogadiscio*, Mogadiscio. SPANIA: *Museo Arqueológico Nacional*, Madrid; *Museo Nacional de Etnologia*, Madrid; *Museo del Pueblo Espanol*, Madrid; *Museo Etnológico y Colonial*, Barcelona; *Museo Arqueológico de Barcelona*, Barcelona; *Museo Etnológico Seccion Hispánica*, Barcelona; *Museo Arqueológico de Burgos*, Burgos; *Museo Muncipal de San Telmo*, San Sebastian; *Museo de Prehistoria y Arqueológia*, Santander; *Museo de Mallorca*, Palma de Mallorca. SRI LANKA: *National Museum of Sri Lanka*, Colombo; *Ratnapura National Museum*, Ratnapura. S.U.A.: *Birmingham Public and Jefferson Country Free Library Museum*, Alabama; *Casa Grande National Monument Museum, Coolidge* (Arizona); *Arizona State Museum*, Tucson; *Pueblo Grande Museum*, Phoenix (Arizona); *Southwestu Mseum*, Los Angeles; *San Diego Museum*, California; *Oakland Public Museum*, California; *University of Colorado Museum*, Boulder (Colorado); *Smithsonian Museum*, Washington; *Field Museum of Naturol History*, Chicago; *Museum fa Science and Industry*, Chicago; *Museum of Tulane University*, New Orleans (Louisiana); *Peabody Museum of Salem*, Salem (Massachusetts); *Semitic Museum*, Harvard University (Cambridge); *Peabody Museum of Archaeology and Ethnology*, Harvard University (Cambridge); *Museum of Anthropology*. University of Michigan; *Michigan Pioneer Museum*, Lansing; *Peterson Museum*, New Jersey; *American Museum of Natural History*, New York; *Heye Foundation Museum of the American Indian*, New York; *Jewish Museum*, New York; *Metropolitan Museum of Art*, New York; *Buffalo Historical Society Museum*, New York; *New York State Museum*, Albany; *Brooklyn Children's Museum*, New York; *Anthropological Collections of the University of Oklahoma*, Norman; *Museum of University of Pennsylvania*, Philadelphia; *Park Museum*, Providence (Rhode Island); *Museum of Primitive Cultures*, Peace Dale (Rhode Island); *University of Chattanooga Museum*, Chattanooga (Tennessee); *Baylor University Museum*, Waco (Texas); *Valentine Museum*, Richmond (Virginia); *Logan Museum*, Beloit (Wisconsin). SUDAN: *Sudan Museum*, Khartum.SUEDIA: *Statens Etnografiska Musset*, Stockholm; *Musikmusset*, Stockholm; *Noriska Museet*, Stockholm; *Mal-*

mö Musseet, Malmö; *Skansn Museet*, Stockholm; *Kulturhistoriska Museet*, Lund; *Hembygdsgården Rots Skans*, Alvdalen; *Borås Museum*, Borås; *Kulturhistoriska Museet i Bunge*, Bunge; *Eskilstuna Stads Museet Rademachersmedjorna*, Eskilstuna; *Hälsingborgs Museum, Friluftmuseet Fredriksdal*, Hälsingborg; *Västernorrlands läns museum, Murberget*, Hårnösand; *Friluftsmuseet Stadsparken*, Jönköping; *Julita Skans*, Julita; *Gamla Linköping*, Linköping; *Friluftsmuseum Gammelstadt, Norrbottens Museum*, Lulea; *Kulturhistoriska Museet* (Kulturen), Lund; *Zorns Gammelgård*, Mora; *Kulturreservatet Wadköping*, Örebro; *Länsmuseet*, Östersund; *Västergötlands Museum-Fornbyn*, Skara; *Torekällberget med Östra Sörmlands Museum*, Södertälje; *Stiftelsen Skansen*, Stockholm; *Disagården*, Uppsala; *Vallby Friluftsmuseum*, Västerås. TANZANIA: *Muzeul National al Tanzaniei*, Dar es Salaam. THAILANDA: *National Museum*, Bangkok. TRINIDAD — TOBAGO: *National Museum*, Port of Spain. TUNISIA: *Musée National du Bardo*, Le Bardo. TURCIA: *Muzeul Etnografic*, Ankara; *Muzeul de arheologie*, Ankara; *Muzeul de arheologie*, Istanbul; *Muzeul de antichităţi orientale*, Istanbul; *Muzeul Pergamon*, Pergam. UGANDA: *Muzeul Uganda*, Kampala. UNGARIA: *Palóc Múzeum*, Balassagyarmat; *Bugaci Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény* Bugac (Bács-Kiskun); *Sóstói Falúmúzeum*, Nyíregyháza (Szabolcs-Szatmár); *Szabadtéri Néprajzi Múzeum*, Szentendre (Pest); *Vasi Múzeumfalu*, Szombathely (Vas); *Bakonyi Múzeum, Veszprém*; *Göcsei Falumúzeum*, Zalaegerszeg; *Néprajzi Múzeum*, Budapesta; *Nemzeti Magyar Múzeum*, Budapesta; *Földművelés Magyar Múzeum*, Budapesta; *Városligeti Múzeum*, Budapesta; U.R.S.S.: *Istoriceski muzei*, Moscova; *Tretiakovskaea gallereia*, Moscova; *Muzei izobrazitelinîh iskusstv*, Moscova; *Muzei vostocinîk kultur*, Moscova; *Gosudarstvennîi etnograficeskii muzei*, Leningrad; *Russki muzei*, Leningrad; *Etnograficeski muzei narodov S.S.S.R.*, Leningrad; *Otkrîtîi etnograficeski muzei*, Riga; *Muzei Ukrainskogo iskusstva*, Kiev; *Tatarskie Museum Narodwe*, Vilnius; *Eesti Rüklik Vabaõhumuuseum*, Tallinn; *Latvijakij Etnograficzeskij Muzej, Brivdabas Muzejs*, Riga; *Rokiškio Krastotyros Muziejus*, Rokiškis; *Telšiu kraštotyros Muziejus*, Telšiai; *Valtion Historiallis-Arkkitehtonien Museo „Kizhi"*, Kiji; *Etnopark-Muzei, prosto neba*, Pereiaslav-Hmelniţki; *Gosudarstvennyîi istoriko-etnografitscheski muzei goroda*, Tbilisi. URUGUAY: *Museo Históricó Nacional*, Montevideo; *Museo Nacional de Historia Natural*, Montevideo; *Museo del Indio*, Tacuarembo; VENEZUELA: *Museo de Arte Colonial*, Caracas; *Museo de Ciencias Naturales*, Caracas.

VIETNAM: *Muzeul de istorie*, Hanoi; *Muzeul Național*, Ho-Și-Min (Saigon). ZAIR: *Musée de la vie indigène*, Kinshasa. ZAMBIA: *National Muzeum of Zambia*, Livingstone; *The Livingstone Museum*, Livingstone.

MUZEUL SATULUI — complex muzeal, în aer liber, instalat în Parcul Herăstrău din București. Complexul a fost conceput (1936) de Dimitrie Gusti, ca un muzeu de sociologie rurală românească, realizat și inaugurat ca *Muzeu al satului românesc*. La edificarea lui au participat, pe lîngă Dimitrie Gusti, Victor Ion Popa, H.H. Stahl, Gheorghe Focșa și alții (1936—1939). La inaugurare îngrijitori au fost cei ce vînduseră gospodăriile și locuințele lor muzeului. Din 1948 este asimilat ca muzeu de etnografie românească sub conducerea lui Gh. Focșa. Acum fiecare unitate-exponat devine un micromuzeu al zonei de proveniență. Se întreprind noi cercetări de teren pentru „determinarea tipurilor economico-culturale, structurate zonal, în raport cu mediul natural specific și în concordanță cu treptele dezvoltării istorice a societății românești". **M.s.** conține peste 300 construcții gospodărești, biserici și instalații populare, precum și peste 22 500 obiecte etnografice. Gospodăriile cu inventarul lor domestic sînt grupate după criteriul vecinătăților geografice ale localităților de origine în sectoare-expoziții pe provincii istorico-administrative: Oltenia, Muntenia, Dobrogea, Moldova, Bucovina, Maramureș, Podișul Transilvaniei, Crișana, Banat și după criterii tipologice și cronologice, profesionale și artistice. Din acest punct de vedere, **M.s.** reprezintă un document etnosociologic de incontestabilă valoare artistică cu privire la evoluția tehnicii construcțiilor principale și anexe, legate de ocupațiile și meșteșugurile de bază (în trecut) ale poporului român. Varietatea tipurilor de arhitectură populară marchează capacitatea de invenție și ingeniozitate creatoare a poporului român. Iar unele construcții, prin planul, elevația, proporțiile, armonia și cromatica lor, relevă calități artistice excepționale ale constructorului popular. În ultimul timp, **M.s.** a devenit o instituție de educație social-culturală și un laborator muzeografic de valoare internațională.

MUZEUL TEHNICII POPULARE — complex muzeal în aer liber, instalat în Dumbrava Sibiului pe un teren de 100 ha, amenajat în circuit elipsoidal (de 4 300 m lungime). **M. t. p.** a fost inițiat (1956) și realizat de către actualul director, Cornel Irimie. S-au întreprins cercetări prospective pentru elaborarea ideală a muzeului (1957—1960). În muzeu sînt incluse și expuse unelte, instalații, simple și complexe, ateliere de meseriași, care redau, direct sau indirect, structura și evoluția tehnologiei populare tra-

diționale de pe întregul teritoriu al României. Colecția muzeală grupează materiale-exponate pe provincii istorico-administrative, tematice, tipologice și cronologice, în patru mari sectoare — expoziție: I. alimentar; II. construcții; III. unelte și vase de uz; IV. îmbrăcăminte și transport. Muzeul cuprinde în prezent circa 120 unități-exponate, astfel încît să refleve întregul sistem de mijloace și tehnici popular-tradiționale de producție ale poporului român. Din acest punct de vedere, **m.t.p.** reprezintă un document etnologic de incontestabilă valoare istorică al capacității de invenție și creație tehnică a poporului român, al vechimii unor unelte, instalații originale, tehnici ingenioase de lucru și al unei terminologii autohtone a meseriilor de bază ale românilor.

N

NATIVISM — **1.** doctrină filosofică creată în antichitate de Platon, care atribuia ideilor și principiilor de activitate umană un caracter înnăscut. **N.** a fost criticat în antichitate de Aristotel, apoi în filosofia modernă de J. Locke și în cea contemporană de filosofii marxiști și progresiști. A fost revăzut în lumina experienței gnoseologice a științelor naturii umane. Rămîne în ansamblu, un preanunț al teorici eredității. **2.** concepție proprie mișcării social-politice a *nativilor* (a autohtonilor), care, în trecut, în colonii, revendica revenirea la puterea local-tradițională a băștinașilor. Printre aspectele culturale ale acestei concepții, fac parte: **n.** din Noua Guinee (numit *Cargo-cult)*, care simboliza întoarcerea formelor de viață, a instituțiilor tradiționale și plecarea coloniștilor cu zeii lor, pe o corabie rituală; **n.** din America de Nord (numit *Ghost dance)*, care simboliza întoarcerea zeilor străbuni concomitent cu plecarea coloniștilor. Ultimele înțelesuri ale termenului **n.** supraviețuiesc în contextul concepției și viziunii creatoare a popoarelor cu structuri arhaice, în procesul reversibil de trecere de la colonialism la independență. V. *acculturație.*

NAȚIUNE v. *comunitate națională.*

NAȚIUNE BURGHEZĂ v. *comunitate.*

NAȚIUNE SOCIALISTĂ v. *comunitate.*

NOMAD — persoană care se deplasează sezonier, în condiții ecologice diferite, dintr-un loc într-altul, pentru dobîndirea hranei. Mișcarea este ritmică, ciclică și ordonată, familială și de grup comunitar, în anotimpurile favorabile alimentației (timp secetos sau umed, productiv sau neproductiv), în anotimpurile de

migrație a animalelor sălbatice (bizoni, antilope etc.), de recoltă a plantelor și fructelor sălbatice comestibile, de pășunat itinerant pentru animalele domestice. Activitatea depusă pentru obținerea hranei de către **n.** se numește *nomadism*. **N.** se opune *sedentarului*, iar nomadismul *sedentarismului*. Nomazii sînt mai războinici și mai independenți decît sedentarii. În formele mai avansate de nomadism ei își procură o parte din resursele agricole de la sedentari prin schimb liber, prin schimb impus, prin rapt, prin tribut, prin sclavaj. Trecerea de la nomadism la sedentarism se caracterizează prin *semi-nomadism*. Transhumanța (crescătorilor de ovine, cabaline, bovine; a crescătorilor de albine etc.), deplasările ciclice pentru munci sezoniere și alte forme de viață itinerantă nu sînt trepte variabile ale modului **n.** de adaptare la diferite condiții ecologice. Semințiile și popoarele nomade posedă o cultură și implicit o civilizație care stîrnesc admirația specialiștilor. Literatura orală, muzica și dansul reflectă dinamica spațiilor în care s-au deplasat în căutarea hranei. Germenii epopeilor se află în povestirile epice ale modului lor de viață. Corturile, țesăturile, uneltele și armele relevă o adaptare impresionantă la condițiile aspre și permanente ale nomadismului.

NOOCRAȚIE — concept (folosit de Camil Petrescu), care desemnează un sistem de conducere a statului de către intelectuali, după modelul platonician al guvernării statului de către filosofi *(Republica)*. V. *filosofia culturii, noologie, noosferă*.

NOOLOGIE — concept (creat de André Ampére în *Philosophie des Sciences*, 1834) pentru studiul *științelor spiritului*, considerate în opoziție cu *științele cosmologice*. În seria științelor spiritului (din gr. νοῦς = spirit, rațiune) intră după A. Ampère: *științele filosofice* (psihologia, logica, etica etc.), *științele dialegmatice* (glosologia, literatura, estetica, pedagogia etc.), *științele etnologice* (antropologia, istoria etc.) și *științele politice* (politica, economia etc.). V. *filosofia culturii, noocrație, noosferă*.

NOOSFERĂ — concept (creat de paleontologul și filosoful Pierre Teilhard de Chardin în 1935) conform căruia omenirea, în totalitatea ei, este considerată o sferă terestră rațională, compusă din făpturi inteligente, care acționează asupra celorlalte sfere terestre superficiale, în sensul transformărilor lor parțiale și coordonării acestor transformări. V. *filosofia culturii, noocrație*.

NOUA ETNOGRAFIE — concept (acreditat de W. Sturtevant, în *Studies in ethnoscience*, 1964), prin care se înțelege interpretarea etnolingvistică și etnosemiotică a etnografiei. În această accepție, fenomenul cultural trebuie să fie urmărit sub aspect lingvistic, fonologic și gramatical. **N.e.** folosește cu precădere analiza epi-

stemologică și operațională a conceptelor pereche *emic/etic* care permite să se distingă astfel unele trăsături ale aspectului ideal al culturii de cele ale aspectului material, esența și dinamica încrucișărilor culturale. După Kenneth Pike *(Language in Relation to a Unified Theory of the Structure of Human Behavior*, 1954), termenul *emic* derivă din fon-*emic*, iar termenul *etic* din fon-*etic*; adică primul *extract lexic* subliniază „rezultatul structural" obținut prin analiza fonemică, ca opus al „rezultatului non-structural" obținut prin analiza fonetică. De fapt **n.e.** este (după W. Sturtevant) o „nouă veche etnografie", pentru că deși este mai operativă și strategia cercetării ei este mai evoluată, conținutul ei tematic este mai restrîns decît al vechii etnografii. După **n.e.** culturile sînt supercoduri de semnificații și mesaje ale evenimentelor, actelor, artifactelor culturale. V. *etonografie, etnologie, etnolingvistică, etnosemiotică.*

O

OBICEI — comportament social-cultural stabilit de tradiția comunitară. Orice **o.** trece prin două faze: formarea lui, de-a lungul mai multor generații, și fixarea ca normă formalizată, unanim recunoscută de colectivitate. Geneza **o.** înseamnă transformarea unei rînduieli întîmplătoare într-o necesitate colectivă, a unei acomodări ocazionale într-o deprindere socială; fixarea lui înseamnă determinarea psiho-socială, precum și integrarea culturală și statuarea juridic-cutumiară. V. *conveniență, cutumă, datină, uzanță.*

OBȘTE — comunitate (sătească, orășenească, zonală, regională, a unei țări) proprie orînduirii feudale, care însă apare și în orînduirile prefeudale și supraviețuiește și în orînduirea postfeudală; alcătuită din cete ierarhizate: cete de vîrstă (de feciori, de oameni vrednici, de bătrîni), cete de sex (de feciori sau fecioare, de bărbați sau femei), cete de afinități selective (familiale, de rudenie, vicinale). La baza piramidei cetelor stau cetele de feciori, iar la vîrf, cetele de bătrîni (sau oameni buni). Ceea ce caracterizează **o.** (sătească sau țărănească îndeosebi) este munca în comun, proprietatea în devălmășie asupra pămîntului. Toți membrii **o.** aveau, prin „legea țării" sau „obiceiul pămîntului", dreptul de folosire în comun (în devălmășie) a pămîntului, apelor și pădurilor, adică de „stăpînire locurească" sau de „stăpînire de-a valma", aceasta pentru că moșia satului era un patrimoniu devălmaș al sătenilor, al unor spițe de neam, constituite în cete de familie sau vicinale. În structura satului tradițional, **o.** avea atribuții multiple: familiale (îngloba una sau mai multe spițe de neam, cărora le reglementa viața în conformitate cu „legea țării" sau „obiceiul pămîntului"); adminis-

trative (reglementa drepturile de folosință a pămîntului după nevoile reale, mutările de locuințe în perimetrul moșiei etc.); judecătorești (judeca și pedepsea abaterile de la normele străvechi după obiceiul pămîntului, întărea actele civile, reglementa succesiunile care tindeau să se abată de la statutul obștesc); culturale (îndruma, controla și recompensa pe cei ce respectau datinele și tradițiile străvechi); etice (statua opinia morală a comunității în raport cu legea țării și întreținea spiritul de echitate socială). Studii referitoare la **o.** sătești românești au apărut îndeosebi în a doua jumătate a secolului nostru: Silviu Dragomir *(Valahii din nordul Peninsulei Balcanice în evul mediu,* 1959); H.H. Stahl *(Contribuții la studiul satelor devălmașe românești,* 3 vol. 1958—1965; idem, *Les anciennes communautés villageoises roumaines,* 1969), P.P. Panaitescu (*Obștea țărănească în Țara Românească și Moldova. Orînduirea feudală,* 1964); Romulus Vulcănescu *(Etnologie juridică,* 1970), V. *etnologie juridică sociologia culturii.*

OECUMENĂ (OICUMENĂ, ECUMENĂ) — concept care exprimă: **1.** (în sens larg) ceea ce este sau pretinde a fi *universal* (un teritoriu, o formă de stat, o cultură etc.); **2.** (în sens etnologic) un teritoriu-nucleu în care primii oameni s-au așezat și și-au întemeiat o viață organizată. Prin extensiune, **o.** a început să însemne teritoriul în care o comunitate de tip etnic sau mai multe comunități își construiesc așezări stabile, intervin activ în transformarea naturii, își organizează un *mod de viață**, elaborează forme de cultură și civilizație. Primele **o.** au apărut în paleoliticul superior. Termenul este acreditat de civilizația elenistică și răspîndit în coloniile grecești. În prezent, **o.** a ajuns să se confunde cu teritoriul locuit de întreaga omenire, să exprime prezența activă a speciei umane în mediul ambiant pe diferite trepte de dezvoltare ale vieții, prin muncă productivă, civilizație și cultură.

OLOGENEZĂ CULTURALĂ — termen (creat de G. Montandon care denumește concepția etnologică asupra formării succesive a culturilor. **O.c.** se referă în această accepție la dezvoltarea culturii umane, în două stadii: într-un stadiu primordial, de elemente general umane și într-un stadiu secundar de așa-zise cicluri culturale parțiale, regionale, locale, care sînt echivalente raselor studiate de *etnologia somatică**. Între aceste două stadii ale culturii nu există limite absolute, deoarece producția spontană are loc necontenit și este relevată ca atare de complexele culturale. Un ciclu cultural se formează pe o arie, nu într-un centru fix. Între elementele de cultură ocazionale inventate și cele adoptate, ultimele caracterizează ciclul cultural propriu-zis. Cultu-

rile analoage se datoresc fenomenului de convergență. Unele culturi poartă în ele elemente mai susceptibile de dezvoltare decît altele, unele sînt mai precoce altele mai tardive; cele precoce sînt limitate, cele tardive nelimitate. În acest context, G. Montandon stabilește o filiațiune terminologică între „etnologia culturală" și „etnologia somatică" (care este echivalentă antropologiei). Astfel, pentru concepția lui sincretică, „civilizația în etnografie, corespunde speciei umane în antropologie; ciclul cultural corespunde marii rase, cultura corespunde rasei în general, facies-ul cultural corespunde subrasei." Termenul de rasă nu are nici o legătură cu raseologia, ci numai cu activitatea antropoetno-socio-culturală. Căutînd să împace *evoluționismul liniar* cu *difuzionismul**, G. Montandon a elaborat o concepție care, în perspectiva dezvoltării etnologiei ca știință, prezintă meritul unei încercări de sinteză globală a rezultatelor antropologiei, etnologiei și sociologiei din prima jumătate a secolului al XX-lea.

ONOMASTICĂ — **1.** disciplină lingvistică ce studiază sistematic geneza, structura, clasificarea și funcțiunea numelor proprii: de oameni *(antroponime)*, de animale *(zoonime)*, de sate, orașe, de forme de relief etc. *(toponime)* ș.a. Cel mai important capitol al **o.** este cel consacrat antroponimelor. În antroponomastică intră studiul numelor sacre (teonime, hagionime și mistonime) și al numelor profane (poreclele, apelativele, indicativele, derivatele etc.) Categorii deosebite de antroponime sînt furnizate de *socionime* și *etnonime*. Numele de oameni, de animale și de locuri se influențează reciproc. Prezența unor *nume-tulpină* în cadrul unui sistem onomastic, circulația și polarizarea în jurul lor a întregului registru onomastic al unui popor reprezintă nota caracteristică a *etnonimiei**; **2.** ansamblul de nume proprii ale unui popor, ale unei regiuni determinate etc. Onomastica populară română este etnonimică. Ea prezintă un caracter socioforic (purtător de valori și semnificații sociale) de tip latin, în care predomină triplul nume funcțional, pentru a exprima ambianța familială, relațiile de rudenie și de integrare socială, prin spița de neam, în comunitatea sătească. Sistemul onomastic al poporului român a fost studiat amănunțit și ilustrat în lucrări de specialitate (Iorgu Iordan, N.A. Constantinescu etc.).

OPEROTROPISM — termen (acreditat L. Szondi, 1972), care semnifică înclinația individuală, permanentă sau spontană către o anumită ocupație profesională. **O.** a fost conceput ca un psihotropism promovat îndeosebi de viața modernă. În **o.** intră, în-

deosebi, tendințe persistente, legate de curiozitatea intelectuală sau afectivă asupra unei activități, „urmărirea unei anumite situații rentabile sau de prestigiu, și, numai rar, întîmplarea crucială, convertibilă în valori social-culturale sau sublimată în acte de destin creator".

OPHIOLATRIE — venerarea șarpelui sau dragonului (șarpe fantastic). Mitologii au constatat „unitatea fundamentală a trăsăturilor **o.** în societățile aborigene civilizate" din Asia, Africa, Europa, America, Australia și Polinezia. Studiul miturilor și creațiilor artistice referitoare la șarpe urmărește descoperirea relațiilor **o.** cu fecunditatea și fertilitatea solului, a speciilor animale și a omului. Dacii au avut o mitologie ophiolatrică dezvoltată, al cărei conținut și forme de expresie artistică au fost scoase în evidență în vremea noastră de arheologii și paleoetnologii români.

ORIZONT — **1.** (în *stratigrafie**) nivelul unui depozit de sedimentare, caracterizat prin compoziția lui petrografică și prin resturile de organisme (vegetale sau animale) ce le conține. În pedologie, conceptul exprimă nivelul unui strat de sedimentare a solului, determinat precis topografic; **2.** (în arheologie, pal[eo]etnologie și etnologie) — rază de răspîndire a trăsăturilor analoge sau identice ale unor elemente sau obiecte de civilizație, a unor artifacte ce relevă tehnici diferențiate de producție. În arheologie prin **o.** se înțelege mai ales depozitul de materiale de civilizație suprapuse în circumstanțe diferite: o necropolă, o așezare, o casă, un atelier etc. Fiecare din acestea prezintă un **o.** *de civilizație* cu suborizonturile corespunzătoare. V. *civilizație*.

ORNAMENTICĂ — **1.** disciplină etnologică care studiază geneza, structura, funcțiunea, stilul, valoarea și mesajul sistemelor de elemente decorative populare sau culte, elaborate de-a lungul istoriei de fiecare popor; **2.** sistemul de ornamente propriu unei comunități etnice, unei epoci, unui stil de creație. Etnologia urmărește să stabilească corelațiile între **o.** populară și cea cultă și integrarea acestora în **o.** unei unități sociale de tip etnic. Elementele decorative ce intră în contextul unei **o.** prezintă o structură morfologică particulară (geometrică, fitomorfă, zoomorfă, antropomorfă etc.) și tehnici decorative adecvate (sgrafitare, incizie, sculptură, gravură, repusaj, traforaj, broderie etc.). Motivele ornamentale au servit uneori ca documente is-

torice de ordin etnografic pentru reconstituirea și interpretarea unor aspecte de viață spirituală ale celor care le-au creat. Caracterul documentar istoric al unui ornament este relevat de cadrul ornamental, cîmpul ornamental, de dispoziția motivelor ornamentale, de structura și modalitatea plastică de expunere a motivelor sau de stilul și cromatica lor. Unele ornamente sînt figurative (deoarece imită natura sau fantazează plastic pe marginea naturii), altele sînt simbolice (deoarece reprezintă sau evocă conținuturi redate formal). În limbajul ei convențional-tradițional, **o.** transmite un mesaj estetic național.

P

PAIDEUMĂ — concept (creat de Leo Frobenius) ce desemnează ansamblul de caractere care colorează, însuflețesc și constituie stilul unei culturi populare. Aspectul obiectiv al **p.** este determinat de diferențierile măsurabile ale creației culturale și ale comportamentului cultural al unei comunități etnice, de parametrii unei tipologii etnoculturale. Aspectul subiectiv al **p.** este condiționat de sensurile intime nemăsurabile și valorile social-istorice particulare ale culturilor populare. Ultimul aspect al **p.** a dat naștere la multe interpretări fanteziste și speculații teoretice.

PALAFITĂ — locuință preistorică din epoca neolitică sau a bronzului construită pe o platformă sprijinită pe stîlpi de lemn, într-o zonă lacustră. Mai multe **p.** formau un *sat lacustru*. Două sau trei sate lacustre aparțineau unui trib. **P.** erau construcții din lemn, rectangulare și monocelulare. Pe platformele lor se amenajau uneori straturi subțiri de pămînt și se cultivau plante hidrofile. Platformele erau legate între ele prin rețele fine de pasarele ce puteau fi la nevoie îndepărtate. **P.** și *satele lacustre* au fost edificate mai mult pentru apărarea de animalele sălbatice, în zone, în care oamenii primitivi se ocupau cu vînătoarea și pescuitul. Primele sate lacustre au fost descoperite în Elveția, pe marginea lacului Zürich, la Obermeilen (1853), la Robenhausen (1858), apoi în Franța pe marginea lacului Chalain în masivul Jura (1904) etc. În toate aceste sate lacustre s-au găsit, pe lîngă resturile pilonilor de susținere a platformelor, și resturile unor instrumente sau instrumente întregi de lemn, os (coarne de cerb), piatră, recipiente vegetale, fragmente de tex-

tile, pirogi monoxilice, depozite de deșeuri alimentare, mărturii ale multor straturi de civilizație și cultură primitivă.

PALEOANTROPOLOGIE — ramură a antropologiei care studiază omul preistoric pe bază de fosile. Cercetări de **p.** în România întreprind majoritatea membrilor *Școlii române de antropologie* din București, Iași, Cluj-Napoca, V. *antropologie*.

PAL[EO]ETNOLOGIE — ramură a etnologiei care studiază aspectele civilizațiilor și culturilor arhaice, relevate de antropologie și arheologie. Spre deosebire de antropologie și arheologie, **p.** studiază omul ca făptură creatoare de limbaj, de forme de viață socială, de unelte și obiecte de civilizație și cultură, de mediu ambiant propriu vieții materiale și spirituale. Datorită omologiei de conținut cu arheologia s-a echivalat **p.** cu conceptul de *arheoetnologie**. **P.** este însă analogă cu partea introductivă a etnoistoriei.

PALINGENEZIE — **1.** ideea renașterii universale (la stoici și platonici), a reîncarnării umane în formele ei incipiente, a metempsihozei ciclice (în mitologiile universaliste), a eternei reîntoarceri la aceleași forme de viață însă pe alte trepte și în alte stadii istorice (Fr. Nietzsche), a ciclogenezei culturale (C. Ranzoli); **2.** ideea revenirii unei culturi și implicit a civilizației corespunzătoare la izvoarele ei istorice pentru revitalizarea tematică sau problematică, a semnificației sau mesajului etic.

PANCIVILIZAȚIE — concept care exprimă: **1.** caracterul general-uman al civilizației, indiferent de gradul și stadiul de dezvoltare a societății; **2.** *schema de civilizație* general-umană, fără de care nu se poate concepe omul ca om. Această schemă se referă întîi la integrarea omului în mediul ambiant, pentru obținerea celor necesare existenței, (alimente, adăposturi, îmbrăcăminte) și apoi la transformarea și dominarea mediului ambiant de către om pentru satisfacerea tuturor nevoilor lui; **3.** extinderea unor aspecte secundare ale civilizației de la om la animalele superioare pe care le folosește în activitatea lui productivă de bunuri materiale și în activitatea lui ludică, de delectare. Extinderea se efectuează prin imitație spontană, prin provocarea de reflexe condiționate, prin dresaj și muncă cu animalele sub supraveghere. Trăsături elementare de **p.** se întrevăd îndeosebi la animalele domestice și rar la animalele sălbatice pe care omul uneori le protejează și le face să supraviețuiască în rezervații pentru calitățile lor zoologice. Animalelor domestice omul le provoacă *reacții de tip humanid* față de el și de mediul înconjurător. În această situație se remarcă la animalele superioare forme de comportament similar omului: folosirea

adăpostului, reacția față de piedici naturale și artificiale, curățenia, comunicarea codificată (v. „Caii savanți din Elberfeld" de M. Maeterlinck), adică toate aspectele unei civilizații genuine; **4.** sinteza tuturor proceselor materiale principale (descoperiea de materii prime, de forme de energie, inventarea de unelte și tehnologii cît mai eficace) și a tuturor proceselor materiale secundare (perfectarea prin simplificare sau prin complexare a descoperirilor și invențiilor) care provoacă prin „bisociație" stiluri noi de muncă și moduri noi de valorificare a muncii. Unele procese de **p.** în stadii superioare de manifestare se instituționalizează. **P.** apropie entitățile între ele, prin ceea ce este general uman în ele, și totodată le diferențiază, ca modele de viață, prin ceea ce este particular etnic în ele. V. *civilizație, cultură, etnocivilizație, etnocultură, pancultură.*

PANCRONISM — termen (acreditat de Adrian Marino) care definește „fenomenul nu mai puțin universal al creațiilor și invențiilor simultane, fără contaminare directă, uneori de-a dreptul imposibilă. În zone culturale diferite și foarte îndepărtate între ele, apar în același timp, forme literare (și artistice), sînt enunțate aceleași idei culturale etc. Intervine în astfel de cazuri *fenomenul de poligeneză* ce nu poate fi revendicat de nimeni și care nu are niciodată naționalitate precisă. Cu cît înaintăm în istorie, cu atît paternitatea dispare și originalitatea se dizolvă în marea masă a topilor, invariațiilor, constantelor, de frecvență și circulație universală" (Adrian Marino, *Critica ideilor literare*, 1974; *Protocronism, pancronism și sincronism*, 1977). V. *protocronism, sincronism.*

PANCULTURĂ — concept care exprimă (întîi la Turgot 1750, și apoi la Murdock, 1945), caracterul general-uman al culturii, indiferent de gradul și stadiul de dezvoltare a societății în care intră elemente de știință, scheme de cultură general-umană fără de care nu se poate concepe *umanizarea* și *extinderea unor aspecte secundare ale culturii* de la om la animalele superioare cu care omul conviețuiește și pe care le folosește în activitatea lui concretă. **P.** presupune că la baza tuturor activităților spirituale există un nivel al unității psihice a speciei umane care face ca, indiferent de gradul și tipul de dezvoltare a omului, formele activităților lui particulare să fie unitare; de asemenea presupune că particularitățile pan-umane ale activităților spirituale țin de unghiul de cuprindere circulară a intelectului omenesc și se datoresc prin aceasta *„co-percepției în bisociație"* (S.P. Murdock). În aceste condiții, unele procese de **p.** în stadii superioare de manifestare se instituționalizează. Omul optimizează bio-cultural unele animale superioare apropiate de el,

în timp și spațiu, făcîndu-le supusele și aliatele lui. În acest caz **p.** exprimă totodată și o *hominizare derivată (a hominisation-derived)* a speciilor coexistente omului și o ridicare parțială a acestora prin hominizare derivată spre treapta umană. Prin hominizare derivată trebuie să se mai înțelagă însă și provocarea, la unele animale superioare, a unor activități psihice (acțiuni și reacțiuni) ce stau la baza așazisei *culturi incipiente;* afecțiunea, devotamentul, credința în om, comunicarea codificată etc. Teoreticienii **p.** relevă procesele spirituale principale (imaginația, comparația, anticiparea etc.) care provoacă la rîndul lor prin „bisociație" procese secundare (obiectivizarea, generalizarea, poetizarea, planificarea, obligativitatea). Toate acestea alcătuiesc fondul primar spiritual al oricărei *etnicități** (în care intră știința, filosofia, religiozitatea, arta). Ceea ce înseamnă că **p.** stă la baza *etnoculturii** și prin aceasta la baza modelelor de viață particular umane. V. *civilizație, cultură, instituție, hominide, pancivilizație.*

PARADIGMĂ — sinonim, în etnologie, conceptului de *model** (din gr. παράδειγμα) folosit asemeni lingviștilor pentru consemnarea unei ordini de fapt, a unei regularități intrinseci, a unei configurații prestabilite în domeniul flexiunilor generale ale formelor de cultură; concept mai complex decît cel de model, folosit în sistemul științelor etnologice, care consemnează punerea unei probleme științifice și rezolvarea ei parțială sau integrală. În acest sens **p.** include în conținutul ei conceptual note noi și anume: preliminariile unei cercetări supuse controlului exemplar, elementele esențiale rezultate dintr-o cercetare tematică prioritară, ipoteze de lucru ce urmăresc să promoveze cercetarea, toate integrate într-o structură ideativă nouă. Într-o accepțiune mai complexă, conceptul a fost acreditat de Thomas S. Kuhn *(The Structure of Scientific Revolution,* 1963) și a căpătat o audiență științifică generală. În prezent **p.** tinde să devină tot mai mult rezultatul particular și exemplul concret pe care să se sprijine în investigația științifică modelele ca reprezentări formale ale structurii sau esenței etnologice a unui obiect, fenomen, fapt sau ideații. V. *model, model cultural, model etnologic, paradigmă comunicațională.*

PARAETNOLOGIE — **1.** studiul fenomenelor și faptelor de cultură și civilizație al căror centru de greutate a fost deplasat de la esențe propriu-zise la esențe presupuse, de la necesarul permanent la accidentalul permanentizat, de la particularul semnificativ la singularul nesemnificativ; **2.** studiul unor fenomene și fapte ce ating periferia domeniului etnologiei și țin de unele discipline contingente: psihologia

popoarelor, știința moravurilor, filosofia culturii. În istoria etnologiei, **p.** a avansat unele ipoteze de lucru, izvorîte din fantezia creatoare și care au fost parțial verificate ulterior (cazul formelor aberante ale culturii). V. *preetnologie*.

PARALELISM ETNOLOGIC — coincidență sau similitudine de conținut ori formă între două sau mai multe fapte de civilizație și cultură, distanțate în timp și spațiu. Emisă în secolul al XVII-lea, reluată și dezvoltată de L. Morgan în sec. al XIX-lea în contextul evoluționismului linear, teoria paralelismului pătrunde în etnologia secolului al XX-lea ca un procedeu empiric de comparație, promovat de *difuzionism** și *hiperdifuzionism**. Sub raportul conținutului, **p.e.** se sprijină pe *paralelismul etnografic*, dacă se referă la elemente și complexe de civilizație, sau pe *paralelismul folcloric și de artă*, adică pe elemente și complexe de cultură. Sub raportul formei, **p.e.** poate fi relevat de o perspectivă comparatistă fixă sau mobilă. Paralelismul fix consideră societățile antice (egipteană, babiloniană, persană, chineză, ebraică, greacă sau romană) ca unități de măsură etnografică sau folclorică pentru studiul tuturor celorlalte societăți istorice. Paralelismul fix respectă trei reguli esențiale: unul din termenii comparației trebuie să fie o societate antică; comparația trebuie să releve omologii sau analogii cu această societate; omologiile sau analogiile trebuie să exprime evoluția în timp și spațiu a termenilor de comparație pînă în perspectiva contemporaneității fenomenelor sau faptelor considerate. Se înțelege că un asemenea procedeu simplifică și schematizează datele oricărei omologii sau analogii și amestecă nivelurile epistemologice ale comparației. *Paralelismul mobil* consideră că între societăți diferite se pot stabili în mod liber analogii și omologii, cu condiția ca ele să fie justificate epistemologic. Paralelismul mobil reflectă în mai mare măsură dinamismul civilizatoriu și cultural dar complică adesea termenii comparației și tulbură nivelurile epistemologice ale cunoașterii. **P.e.** trebuie privit în contextul metodologic general, alături de celelalte procedee comparativ-istorice de cercetare, a căror utilizare presupune *convergența** efectelor generate de cauze similare.

PARTENOGENEZĂ — **1.** în biologie proces de reproducere naturală sau artificială în care ovulul sau oul se dezvoltă fără să fi fost fecundat; **2.** (în mitologie), proces de apariție a unor făpturi miraculoase în condiții excepționale. Pe plan mitologic este frecventă concepția imaculată și nașterea extragenitală a demonilor, zeilor, semizeilor sau eroilor. În unele mitologii, *antropogeneza** este un caz de **p.**

PATER FAMILIAS — tatăl conceput ca șef al familiei mari. Sub raport social, **p.f.** continua în familia romană unele reminiscențe etico-juridice ce țineau de forma locală a sistemului de organizare comunitară a patriarhatului local. **P.f.** cumula juridic mai multe funcții: preot al cultului larilor și penaților familiei (cultul strămoșilor și moșilor sacralizați), judecător domestic al întregii familii (soție, copii, nepoți și strănepoți), ca și al sclavilor dependenți de familie; proprietar funciar și domestic; posesor al puterii social-politice asupra membrilor familiei indiferent de investitura publică pe care ar fi căpătat-o aceștia. Puterea aceasta era denumită în dreptul roman: *Pater potestas*. Puterile discreționare ale **p.f.** încep să fie restrînse treptat în dreptul roman. V. *patriarhat*.

PATRIARHAT — sistem de organizare socială ce ține de comuna primitivă, care succede *matriarhatului**, și acordă bărbatului, tatălui fondator de familie și de comunitate, un statut și un regim de superioritate intelectuală, morală, juridică. Caracteristică acestui sistem de organizare socială este *ginta patriarhală*, forța ei de producție, diviziunea socială a muncii, dezvoltarea ocupațiilor de bază (agricultura și creșterea animalelor) și a îndeletnicirilor codependente de acesta (meșteșugurile arhaice), regimul etico-juridic patriliniar (descendența patriliniară) etc. Dispare treptat, odată cu apariția și dezvoltarea societății împărțite în clase antagoniste. Cercetările de etnologie au constatat, în unele zone arhaice ale globului, diferite forme de filiațiune patrilineară și de comunitate patridemică, care nu trebuie confundate cu **p.** În literatura etnologică **p.** este analog *androcrației**. V. *demă*, *matriarhat*.

PEISAJ RURAL — termen care se referă la structura geografică a mediului ambiant al unui habitat rural ce caracterizează cîteva aspecte ale specificului etnic. Prin **p.r.** se determină legătura dintre vegetația naturală și peisajul uman, tipurile de planuri cadastrale puse în raport cu tipurile de sate. Geografia umană, axată pe etnografie, urmărește caracterele etnice ale popoarelor, așa cum acestea se degajă din analiza **p.r.** al fiecărui popor. Jacques le Goff și Ruggiero Romano socotesc **p.r.** ca o problemă de istoriografie modernă. După ei **p.r.** e un document istoric de cea mai autentică valoare, în baza căruia se poate stabili o periodizare a vieții economice a unui popor și prin aceasta a istoriei civilizației în general. Bazîndu-se pe studii și monografii speciale referitoare la **p.r.** regional european, Jacques le Goff și Ruggiero Romano încearcă, întîi sporadic, apoi sistematic, să demonstreze că în **p.r.** european, începînd cu secolul al XI-lea, s-au petrecut schimbări de ordinul mutațiilor

demografice. Modificările **p.r.** european se datoresc, după ei, în mod constant mișcărilor de populație (migrări, imigrări, emigrări și admigrări) provocate de cauze economico-sociale. Din secolul al XI-lea pînă în secolul al XX-lea, schimbarea **p.r.** european poate fi urmărită cu ajutorul datelor statistice oferite de conscripții și recensăminte, numai că nu poate fi constatată cu consecvență pentru toate etapele istorice și pentru toate popoarele europene în cadrul acelorași etape. Cercetarea **p.r.** la români nu a putut fi efectuată pe baza datelor statistico-demografice pentru perioadele mai vechi, ci numai pe baza analizei sociologice a unor date subiacente, în general agrimensurale, care reflectă în parte, realitatea economică socială. Pentru cercetătorii români, **p.r.** nu reflectă întreaga istorie a regiunilor studiate, ci numai aspecte documentare relative la periodizarea unor fenomene istorice particulare. El reflectă o parte din istoria populației rurale, partea legată direct de organizarea teritorială prestatală și statală a cultivării pămîntului. Supus unei analize sociologice, **p.r.** ajunge, după H.H. Stahl, să dezvăluie aspecte noi ale istoriei sociale a poporului român. Împărțirea în loturi a terenurilor în vatra satului și a trupurilor de moșii ale satelor s-a făcut pe baza unor principii juridice și agrimensurale care reflectă anumite structuri social-istorice de tipul confederațiilor sătești (democrația militară, cnezală și voevodală). Supus unei analize istoriografice, prin prisma materialului de cancelarie domnească, boierească și mănăstirească, **p.r.**, după Șt. Ștefănescu, reflectă moduri de viață și forme de civilizație și cultură deosebite de la o perioadă istorică la alta, în cadrul aceleiași perioade istorice, de la o epocă la alta și de la o provincie la alta. **P.r.** redă dialectica internă a unor sisteme economice unitare și succesive în perioada feudală. Unele aspecte ale **p.r.** au fost surprinse în studiile de *peisaj agrar*. (R. Dion, *Essai sur la formation du payssage rural français*, 1934; Blanc, *Naissance et évolution des payssages agraires d'Albanie*, 1961; X.G. de Planhol, *Habitat et structure agraire*, 1960; A. Meynier, *Les paysages agraires*, 1959). În cadrul Școlii sociologice de la București s-au întreprins studii asupra **p.r.** și peisajului agrar.

PENOLOGIE — parte a sociologiei și etnologiei juridice care studiază istoric, teoretic și metodic *penalitatea* și *pedepsele*.

PERIODIZARE — ordinea desfășurării fenomenelor, acțiunilor sau proceselor istorice în perioade mari de timp. În forma ei incipientă, magico-mitologică, **p.** a fost fixă, rigidă, dogmatică, deoarece exprima un mod supraraţional de gîndire, care stabilea secvențele timpului profan în

funcție de timpul sacru, de *illo tempore*. În forma ei evoluată, științifică, **p.** a devenit elastică și cuprinzătoare, rațională și eficientă, deoarece se sprijină pe analiza regularităților succesive în desfășurarea firească a evenimentelor și proceselor istorice. Forma tipică de **p.** este aceea adoptată de istorie și extinsă la toate domeniile cercetării științifice. Etnologia folosește **p.** istorică cu unele completări inevitabile și necesare impuse de particularitățile cercetării. **P.** istorică se referă la determinarea marilor perioade istorice ale cosmosului, ale planetei Terra și ale vieții omenirii; **P.** etnologică se referă la determinarea marii varietăți în timp și spațiu a formelor de civilizație și cultură, corelate cu și în funcție de coordonatele stabilite de istorie și de alte științe. Din eforturile de ordonare și sistematizare a fenomenelor și faptelor efectuate de **p.** s-a dezvoltat o știință nouă *cronologia**, care urmărește datarea progresivă și precisă a evenimentelor pentru încadrarea lor general-istorică; s-a dezvoltat apoi *calendarul**, care urmărește măsurarea timpului cosmic și a timpului terestru.

PERSONALITATE CULTURALĂ — persoană creatoare de bunuri și valori culturale de ordin etnic sau național. **P.c.** poate fi individuală sau colectivă. **P.c.** individuală este exponenta culturii unei comunități determinate. **P.c.** nu trebuie confundată cu *personalitatea de bază* care este sub raportul creației tipul mediu considerat specific unei culturi. **P.c.** colectivă este sinteza activității creatoare a unei întregi comunități sociale în anumite condiții istorice. **P.c.** reflectă relația individ-comunitate, libertate-necesitate, istoricitate-specificitate, ce se creează înăuntrul unei culturi. Ea exprimă necesitățile obiective ale culturii comunitare prin ideile, simbolurile și valorile ei, definind astfel esența și stilul cultural. Prin **p.c.** o cultură etnică se naște, se transfigurează, renaște și devine universală. De aceea **p.c.** este fondatoare de *modele culturale* și *standarde de comportament (cultural patterns)* pe care societatea le primește ca atare și le adoptă după necesități. Creînd aceste modele culturale, **p.c.** devine totodată generatoare de instituții etno-sociale. Ea este „cauza și efectul culturii, pentru că se găsește între două serii de fenomene culturale, unele care o condiționează și care se numesc instituții primare și altele care sînt produse de ea și care se numesc instituții secundare" (Jean Cazeneuve). Cu studiul **p.c.** s-au ocupat: A. Kardiner *(The individual and his society*, 1939), A. Linton *(Cultural Background of Personnality*, 1945), G. Devreux *(Essais d'Ethnopsychiatrie generale*, 1970) etc. Istoria culturii poporului român este o împletire armonioasă de **p.c.** colective și **p.c.** individuale,

de creatori anonimi de cultură tradiţională şi creatori de cultură academică (Dimitrie Cantemir, B.P. Hasdeu, Mihai Eminescu, Al. Odobescu, Nicolae Iorga, G. Călinescu, George Enescu etc.) V. *behaviorism etnologic, instituţie, model etnologic.*

PERSONALITATE ETNICĂ — termen (acreditat de André Leroi-Gourhan), care semnifică acţiunea colectivă pe plan istoric a unui grup uman, a unui popor, a maselor populare în domeniul creaţiei. **P.e.** este denominatorul comunităţii etnice privite în ansamblul ei de unitate biosocială, creatoare de bunuri şi valori de civilizaţie şi cultură. **P.e.** posedă de fapt un conţinut mai bogat şi o sferă mai restrînsă decît *personalitatea culturală**. Totuşi personalitatea culturală este aceea care subliniază pe plan istoric **p.e.** V. *etnicitate, personalitate culturală.*

PLURALISM CULTURAL — termen care exprimă: 1. rezultatul unei încrucişări culturale *(a cross cultural)* între două sau mai multe etnii diferenţiate, din acelaşi mediu ambiant, ce se găsesc în contradicţie social-politică inerentă; 2. rezultatul unei încrucişări culturale între etnii diferenţiate care însă conviețuiesc în armonie social-politică în acelaşi mediu ambiant. **P.c.**, în acest caz, desemnează conlucrarea culturală. În etnologie, studiul **p.c.** relevă variaţiile concomitente şi dinamica fenomenelor şi faptelor de cultură tradiţională şi populară. V. *acculturaţie.*

PLURALISM JURIDIC — concept care desemnează structura organizării juridice globale a unei societăţi precapitaliste, caracterizată prin coexistenţa a două sau mai multe sisteme de drept în raport de coadaptare sau de sinteză. **P.j.** exprimă apartenenţa cutumelor, uzanţelor, practicilor şi normelor juridice la mai multe sisteme de drept sincronice în aceeaşi comunitate etnică, popor sau naţiune. El relevă divergenţa sau convergenţa acestor sisteme de drept. În general **p.j.** relevă trei nivele de activitate juridică ce fac corp comun în viaţa unei societăţi: 1. sistemul de drept cutumiar; 2. sistemul de drept de stat (confesional şi laic); 3. sistemul jurisprudenţial (practicile juridice rezultate din aplicarea dreptului de stat). Dreptul cutumiar apare ca o sursă primară de drept, iar coexistenţa lui cu dreptul de tip modern şi a acestora cu dreptul rezultat din practica juridică se comportă ca vasele comunicante. Pentru unele acţiuni de drept poate exista un statut de încadrări juridice paralele şi plurale. Numai sinteza şi fuziunea globală a sistemelor alcătuitoare ale pluralismului, exprimă sistemul juridic global al societăţii cu nota lui juridică proprie, specific etnică **P.j.** este de fapt un fenomen cultural-istoric com-

plex, a cărui extensiune și pondere scade cu cît ne apropiem în timp de contemporaneitate. Unificarea modernizatoare a dreptului transformă cutuma într-un sistem derivat, care își trage valabilitatea din confirmarea dată de dreptul scris al statului, și diferitele sisteme istorice de drept tind să devină simple izvoare formale ale aceleiași norme unice de drept. În istoria culturii, **p.j.** se prezintă ca o activitate culturală esențialmente ideologică. Etnologia juridică studiază **p.j.** ca varietate în unitate a creației juridice, realizată la toate nivelele de activitate social-istorică și în toate stadiile de dezvoltare a unei comunități etnice; de asemenea studiază și trecerea de la **p.j.** la unitatea juridică a societății capitaliste și la felul cum se rezolvă în socialism, prin forme noi de sinteză și coordonare, diferitele etape de construcție a noii societăți. În literatura internațională a acordat un rol important acestei probleme John Gilissen din Bruxelles *(Le pluralisme juridique*, 1972). El trece în revistă toate formele de **p.j.** european și extraeuropean, în trecut și în prezent, evoluția și importanța lor etnologică, sociologică și istorică. În literatura română au semnalat și analizat **p.j.**: Valentin Al. Georgescu *(Studii Clasice*, I, *Mélanges, H. Lévy-Bruhl*, 1959; *Preemțiunea în istoria dreptului român*, 1965; Romulus Vulcănescu *(Etnologie juridică*, 1970). V. *etnologie juridică, pluralism cultural.*

POSTGLACIAR — perioadă climatică, după ultima glaciațiune, mileniul IX î.e.n., și care ține pînă în prezent. Perioada **p.** a fost determinată prin studii efectuate asupra sedimentelor lăsate de ultima glaciațiune în Europa septentrională, în deosebi pe malurile Mării Baltice. Specialiștii au subdivizat perioada postglaciar europeană în mai multe faze: preboreală (8300—7700), boreală (7700 — 5500), atlantică (5500—3000), subboreală (3000—500) și subatlantică (500 î.e.n. pînă în prezent). Fiecare fază a **p.** e caracterizată printr-o anumită structură a florei și faunei, a dezvoltării unei anumite forme de viață umană, de civilizație și cultură, de la epipaleolitic pînă la metalurgia bronzului și de la aceasta pînă la industrializarea energiei atomice. În perioada **p.** se perfectează *antropogeneza* și se trece la *etnogeneze.*

PRAXIOLOGIE ETNOLOGICĂ — ramură recentă a etnologiei care studiază condițiile, formele și eficiența cunoștințelor etnologice în acțiunea socială și creativitatea populară, în conexiune cu cibernetica, știința generală a sistemelor și semiotica. În **p.e.**, conceptul de *praxis* se referă la „categoria etnologică a practicii", la aplicațiile multiple ale creației umane în domeniul civilizației și culturii. **P.e.** nu trebuie confundată cu

pragmatismul etnologic, care este un aspect particular al curentului idealist-subiectiv pragmatist. În accepția lui particulară pragmatismul etnologic susține că funcția etnologiei trebuie să identifice fenomenele și faptele de civilizație și cultură cu instrumentele tot mai utile și mai avantajoase de adaptare ale omului la mediul ambiant. Ca știință a acțiunii etnologice eficiente **p.e.** constituie condiția ideală și cadrul sistematic de dezvoltare a *etnologiei aplicate.** În practica socială contemporană **p.e.** sprijină edificarea civilizației și culturii noi, actuale.

PRAXIS — V. *praxiologie etnologică.*

PREETNOLOGIE —**1.** stadiu de acumulare a cunoștințelor despre om, civilizație și cultură, înaintea alcătuirii etnologiei ca știință, Etapele **p.** sînt marcate de anticiparea cunoașterii sistematice realizate prin etnologie: investigația filosofică (antică, a Renașterii, Reformei, enciclopedistă); marile descoperiri geografice și explorări de resurse ecnomice de pe glob; relevarea progresivă a unor lumi exotice și a unui umanism indigen al popoarelor retardate în evoluția lor social-politică; lărgirea orizontului tehnologic al capacității de producție de bunuri materiale și al creației de bunuri spirituale pe toate meridianele lumii; studierea comparativ istorică a morvaurilor puțin cunoscute, ca și a mitologiilor aparent extravagante și a sistemelor de limbi extraeuropene; **2.** un fel de etnologie incipientă, „avant la lettre", sau mai mult o profesiune de credință asupra condiției umane decît un studiu sistematic al evoluției civilizației și culturii. V. *paraetnologie.*

PREISTORIE — termen (acreditat în Franța de Tournal, 1833 și în Anglia de D. Wilson, 1851) care desemnează prima parte a istoriei ce ține de era cuaternară, și anume de epoca metalelor, circa în anul 2000 î.e.n., și se referă la sursele nescrise de informație, însă documentate arheologic. **P.** este interpretată diferit în funcție de coerența materialelor concrete de referință. În general se diferențiază după modul de prezentare a aspectelor esențiale ale civilizației primitive, după gradul de reflectare a vieții. **P.** reprezintă treapta pregătitoare a *protoistoriei**. În concepția materialist-istorică **p.** se referă la începuturile istoriei, la comuna primitivă. Fr. Engels arată că istoria societății omenești începe cu antropogeneza: „Odată cu omul pășim în istorie". Istoria societății primitive a fost periodizată, fie după materialele din care se confecționau uneltele și armele, fie după activitatea de producție (culegerea, vînătoarea), creșterea animalelor, agricultura, fie după gradele de dezvoltare socială (sălbăticia, barbaria, civilizația). Istoria apariției omului se

împarte după concepția materialist -istorică în epocile: turmei primitive, comunității gentilice (cu subepocile: matriarhatul și patriarhatul) și a democrației militare. Paleocivilizația și paleocultura sînt în prezent obiectul primului capitol al istoriei universale. V. *paleoetnologia, protoistoria.*

PRIMITIV — **1.** termen care se referă la starea primară a omului, caracteristică comunei primitive, perioadei dintre antropogeneză și etnogeneză (geneza etniilor); **2.** despre o populație nativă care trăiește încă în afara civilizației industriale; **3.** populație non-literată. Conceptul de **p.** nu se referă la o stare lipsită de evoluție, închistată în forme primare, caracteristice primatelor și socotite injust de unii antropologi preumane. În interpretare materialistă, prin **p.** se înțelege o *stare istorică*, o etapă determinată dintr-un proces evolutiv îndelung, care prezintă stadii diferite de dezvoltare *(sălbăticia** și *barbaria**), în cadrul cărora se ivesc trepte diferențiate de activitate economico-socială (treapta de jos, de mijloc și de sus). Din acest punct de vedere, termenul **p.** nu mai poate fi opus celui de civilizat, pentru că la rîndul lui implică o civilizație incipientă și germenii unei culturi de asemenea incipiente. Arheologii, etnologii, sociologii cercetează aceste forme pe care le denumesc civilizație și cultură: paleolitică, mezolitică și neolitică. V. *artă primitivă, barbar, primitivism, sălbatic.*

PRIMITIVISM — **1.** stare de viață primară care marchează istoricește saltul calitativ de la animalitate la umanitate; **2.** stare anterioară a unei orînduiri social-economice, considerată inferioară comparativ cu starea terminus luată ca punct de reper; **3.** exacerbarea stării de **p.** (2) pentru calitățile ei considerate superioare, în raport cu cele trăite, și nostalgia după aceasta: vîrsta de aur a omenirii (Homer), lumea ideală relevată de anamnesis (amintirea ei, Platon), paradisul pierdut (la creștini) etc. **P.** și arhaismul considerate etape similare sub raport moral și întoarcerea la ele devin note dominante ale concepției romantice. V. *arhaic, barbar, barbarie, primitiv, sălbatic, sălbăticie.*

PROCES CULTURAL — succesiunea transformărilor lente sau violente care au loc în structura unei culturi, în urma cărora cultura își schimbă parțial sau integral tematica și stilul, dinamica și obiectivele majore. **P.c.** e particular și universal totodată; particular în sensul determinării calitative a conținutului lui și universal în sensul integrării trăsăturilor lui fundamentale într-o unitate mai largă de creație. În esența lui, **p.c.** redă caracterul obiectiv și unitatea dialectică a particularului cu universalul. Concret, cultura umană se

realizează în și prin cultura etnică. Saltul calitativ de la cultura etnică la cultura universală se relevă în procesul dezvoltării oricărei culturi. În cadrul unei culturi are loc, în virtutea legii interdependenței și interacțiunii părților care alcătuiesc o unitate, mai multe **p.c.** care converg spre același scop, ridicarea pe o treaptă superioară a culturii în cauză. V. *cultură*.

PROFAN — **1.** concept care exprimă în etnologie un mod de existență și de experiență spirituală proprie lui *homo sapiens*. **P.** este o categorie istorică, relevată de cugetarea și practica empirică, de inventivitatea tehnicii populare, de istoricitatea tradiției și rezultatelor progresului uman. În fond, conceptul de **p.** exprimă esența experienței fundamentale de viață spirituală, în afara religiei într-un cadru concret (un loc precis) și un timp real (măsurabil în perioade și epoci). Din acest punct de vedere **p.** se contrapune sacrului. **P.** generează o stare de spirit numită în general noninițiată, al cărei rost este de a atribui oricărui obiect sau subiect al gîndirii o valoare concretă, reală, universal-valabilă în conținutul și mesajul ei uman. A nu se confunda noninițierea sau „profanitatea" cu profanarea care semnifică pîngărirea sacrului; **2.** într-un sens mai larg, Mircea Eliade consideră **p.**, o alterare a sacrului, o frustrare a sacrului, o stare de desacralizare. V. *sacru*.

PROGNOZĂ ETNOLOGICĂ — studiul dezvoltării civilizației și culturii în perspectiva viitorului ca probleme de etnologie. Majoritatea etnologilor sînt de părere că în viitor etnocivilizațiile și etnoculturile tradiționale vor involua pînă la dispariție și că locul lor va fi luat de o supercivilizație tehnicistă și o supercultură polivalentă, de tip universal. Etnologia trebuie deci să-și concentreze eforturile asupra *retrognozei* sau studiului programat al ultimelor forme de viață arhaică și tradițională de pe glob, care mai conțin *relicte etnografice** și *reminiscențe folclorice**. Acest program științific este propriu *etnologiei urgente**; studiul prognozelor în domeniul sistemului de științe etnologice particulare a cărui dezvoltare teoretică și metodologică se presupune că își va reduce treptat sfera de interese. **P.e.** urmărește să reflecte veridicitatea sau absurditatea acestei ipoteze în condițiile desfășurării revoluției științifico-tehnice.

PROGRES — proces complex în direcția și sensul dezvoltării pozitive și ascendente a unei categorii de fenomene sau fapte, a trecerii legice de la o stare calitativă inferioară la una superioară, de la performanța unui sistem structural — funcțional la cea a unuia social-axiologic.

Conceptul de **p.** nu poate fi definit decît în raport cu alte forme de dezvoltare analoge sau similare. Antonimul **p.** este *regresul*. Formele **p.** sînt condiționate de categoria de fenomene sau fapte luate în considerație. Dezvoltarea pozitivă a civilizației sau culturii unui popor sînt expresii particulare ale **p.** *social*. **P.** civilizației și al culturii exprimă un proces de dezvoltare lentă sau revoluționară, a activității de producție materială sau de creație spirituală în ansamblul vieții sociale. În societățile bazate pe exploatare **p.** e antagonist în elementele și direcțiile lui și condiționat de regresul parțial în alte sectoare ale vieții sociale. În societățile eliberate de exploatare, **p.** social e neantagonist în elementele și direcțiile lui și condiționat de dezvoltarea armonioasă, multilaterală și ritmică a vieții economico-sociale. În procesul de edificare a societății socialiste, cultura, știința și tehnica constituie factorii primordiali ai **p.** Transformările sociale se fac în concordanță cu cerințele **p.** general: dezvoltarea rapidă a forțelor de producție, soluționarea la timp a contradicțiilor secundare care afectează bunul mers al acestei dezvoltări, propășirea socială a întregului popor pe calea civilizației și a culturii, promovarea personalității creatoare a maselor populare.

PROTOCRONISM — termen (creat de Edgar Papu, *Din clasicii noștri*, București, 1977) care se referă la anticipările creatoare pe plan universal în domeniul culturii și civilizației, pe care orice popor are posibilitatea să le revendice „post actum" în fața opiniei mondiale. Definirea conceptului de **p.** a fost prilejuită recent de trecerea în revistă „a risipei de inventivitate și ingeniozitate", „de anticipări generoase" pe care „poporul român le-a avut înainte ca alte popoare să fi ajuns la aceleași cuceriri culturale". Edgar Papu solicită pe oamenii de știință români să facă investigațiile necesare comparativ-istorice spre a se ajunge eventual la constatări protocronice cu privire la cultura și civilizația noastră străveche și veche, și prin aceasta să se poată demonstra pe plan universal contribuția românească, rămasă la timpul ei izolată, datorită unor condiții vitrege de viață. Investigațiile solicitate trebuie să urmărească, păstrînd proporțiile și rigoarea științifică, o „restitutio in partem", de ordin moral, a întîietății unor idei, valori și bunuri culturale și de civilizație, care mult mai tîrziu au fost cucerite de alte popoare și recunoscute de opinia mondială ca aparținînd acestora. Conceptul de **p.** a fost definit și prin contrapunerea celui de *sincronism*. Criticile referitoare la **p.** au remarcat: dificultatea distingerii **p.** real de cel aparent în

planul creației literare și artistice, a distingerii **p.** propriu-zis de *pancronism* și *sincronism* (Adrian Marino); „lipsa unor analize din interior, fără complexe de inferioritate, fără ezitări conjecturale a trecutului nostru literar și artistic" (M. Drăgan, Paul Anghel și M. Ungheanu). V. *pancronism, sincronism.*

PROTOISTORIE — perioadă intermediară între *preistorie** și *istoria antică* (epoca fierului), din care datează primele informații scrise, surprinse în unele investigații arheologice. Sfîrșitul **p.** corespunde sub raport economic lichidării economiei de pradă, practicată mai ales de populațiile migratoare, și apariției economiei de producție a bunurilor materiale diversificate, proprii modului de viață sedentarizat. În **p.** apar primele *habitate** întărite (cu valuri de pămînt). Cu studiul teoretic al **p.** s-au ocupat: A. Leroi-Gourhan *(La prehistoire* 1968), Alain Duval *(La protohistoire,* 1974).

PROTOTIP — V. *tipologie etnologică.*

PSIHOLOGIA CULTURII — ramură a psihologiei care (după F. Kreuger, 1913) studiază influența reciprocă dintre psihologie și cultură. După **p.c.** odată cu societatea umană și psihologia ei se dezvoltă treptat, în faze și întreguri din ce în ce mai conturate și mai complexe, cultura populară ca expresie a unei entități etnice. Prin **p.c.**, F. Kreuger urmărea să înlocuiască *psihologia popoarelor**. R. Thurnwald întreprinde studii concrete asupra omului ca ființă culturală prin excelență, pentru determinarea orizontului cultural al fiecărei trepte de evoluție a vieții umane, pentru descoperirea structurii intime, a dinamicii și ritmicității culturale în timp și spațiu și pentru relevarea a ceea ce el numește „supradotarea omului prin cultură" în procesul de cucerire și subordonare a naturii. După R. Thurnwald, orice psihologie generală este o psihologie socială, precum orice psihologie socială este în ultima instanță o **p.c.** La dezvoltarea **p.c.** au mai contribuit: A.H. Pitt-Rivers *(The Revolution of Culture and other,* 1904), R.R. Marett *(Head, Heart and Hands in Human Evolution,* 1935), F.C. Bartlett *(Psychology and Primitive Culture,* 1923), R. Linton *(The Cultural Background of Personality,* 1945, trad. rom., 1968), C. Kluckhohn și H.A. Murray *(Personality in Nature, Society and Culture,* 1948), Traian Herseni *(Psihologia socială marxist-leninistă,* 1962). V. *psihologie colectivă, psihologie socială.*

PSIHOLOGIA POPOARELOR — ramură a psihologiei sociale care se ocupă cu studiul vieții psihice proprii fiecărui popor și totodată cu compararea vieții psihice a unor grupuri de popoare determinate în timp și spațiu. **P.p.** urmărește să surprindă și

să definească particularitățile psihice ale unui popor în diferite stadii istorice, să constituie un inventar științific al înclinațiilor, capacităților și vocațiilor creatoare de civilizație și cultură etnică și totodată un îndreptar al corectării deficiențelor psihosociale. Prefigurări în domeniul **p.p.** pot fi observate la istoricii și filosofii lumii antice (Herodot, Aristotel, Tacitus, Strabon etc.), apoi la cronicarii occidentali și orientali ai evului mediu. Bazele **p.p.** au fost puse abia în secolul al XIX-lea de Ch. Letourneau *(Psychologie ethnique*, 1901), M. Lazarus și H. Steinthal *(Einleitende Gedanken der Völkerpsychologie*, 1860) și îndeosebi de W. Wundt *(Völkerpsychologie*, 1888; *Probleme der Völkerpsychologie*, 1911; *Elemente der Völkerpsychologie*, 1912). F. Kreuger propune înlocuirea studiului vag, la începutul secolului **XX**, al **p.p.** cu ceea ce este permanent în viața acestora, *psihologia culturii** lor. O direcție aparte ia **p.p.** în opera lui R. Thurnwald, din 1912 încoace. Studii referitoare la psihologia poporului român au întreprins: D. Cantemir *(Descrierea Moldovei*, 1716), I. Crăciunescu *(Le peuple roumain d'après ses chants nationaux*, 1874), D. Drăghicescu *(Din psihologia poporului român*, 1907), C. Rădulescu-Motru *(Psihologia poporului român*, 1937), C. Dumitrescu-Iași, *(Studii de psihologie socială*, 1927), Mihai Ralea *(Psihologia și viața*, 1938), I. Bunicescu *(Sufletul românesc*, 1944). V. *psihologie colectivă*, *psihologia culturii*, *psihologie socială*.

PSIHOLOGIE COLECTIVĂ — ramură a psihologiei sociale care se ocupă cu studiul vieții psihice a colectivităților sau asociațiilor spontane de tipul „agregatelor sociale": mulțimile, masele, publicul, gloatele, grupurile nesudate etc. În toate aceste forme, **p.c.** investighează comportamentul social neutru, lipsit de modele preconcepute. În viața acestor asociații spontane intervin constant ca factori: imitația, contagiunea, incitația, neliniștea, afectivitatea, reacția, revolta etc. La dezvoltarea **p.c.** a contribuit studiul diferitelor forme de opinie publică, de patologie socială, de psihanaliză socială. Obiectul **p.c.** din perspectivă marxistă este studiul suprastructurii de clasă și modelele create pe baza condițiilor materiale și relațiilor corespunzătoare (Marx-Engels, *Opere*, vol.IV, București, 1958), psihologia participanților la colectivitățile de tip nou (prin integrare, identificare, conștiința socială etc.). În **p.c.** intră tot mai mult psihologia mulțimilor, psihologia maselor populare. Contribuții la studiul **p.c.** ca ramură a psihologiei sociale, au adus, pe lîngă W. Wundt și Emil Durkheim, P. Rossi *(Psicologia colletiva*, 1900), A. Stratico *(La psicologia colletiva*, 1905), L. Krasko-

vić *(Die Psychologie der Kollektivitäten,* 1915), Gabriel Tarde *(Les lois de l'imitation,* 1921), W.H.R.Rivers *(Psychology and Ethnology,* 1926), Ch. Blondel *(Introduction à la psychologie collective,* 1928) și alții. V. *psihologia popoarelor, psihologie socială.*

PSIHOLOGIE ETNICĂ — concept (acreditat de Ch. Letournau (1901), reluat și dezvoltat de G. Hense în *La psychologie ethnique* (1953) pentru a desemna psihologia popoarelor. V. *psihologia popoarelor, psihologia socială.*

PSIHOLOGIE SOCIALĂ — ramură a psihologiei care studiază omul ca membru al societății, ca ființă socială, procesul psihic de integrare a omului în societate, transformarea personalității biopsihice umane în personalitate socială și prin aceasta în personalitate creatoare de civilizație și cultură; studiul aspectelor psihice ale relațiilor dintre indivizi, dintre ei și mediul social; viața psihică a grupurilor mici; integrarea și dezintegrarea personalității sociale în contextul societăților istorice; organizarea și dezorganizarea societății prin unele personalități sociale; determinarea specificității creatoare a unei societăți prin activitățile unor unități etnoculturale etc. În fond, obiectul **p.s.** se deosebește numai teoretic de cel al psihologiei generale sau al oricărei psihologii particulare, pentru că psihicul uman nu se poate studia detașat de contextul societății în care apare, se dezvoltă și dispare, de relațiile sociale proprii acestui context. **P.s.** a rezultat, pe de o parte, dintr-o exagerare a importanței fenomenelor și proceselor psihice și, pe de altă parte, prin considerarea acestora ca determinante în explicarea structurii și dinamicii sociale. Ambele tentative au convers și au dat naștere unei discipline noi. Cercetări de **p.s.** pe plan internațional au întreprins: M. Lazarus și H. Steinthal *(Einleitende Gedanken zur Völkerpsychologie,* 1860), W. Wund *(Völkerpsychologie,* 1880), C. Bird *(Social Psychology,* 1940), T.M. Newcomb *(Social Psychology,* 1950), Jean Stoelzer *(La psychologie sociale,* 1963), E. P. Hollander și R.G. Hunt *(Current perspectives in social psychology,* 1963). Bazele materialist-dialectice ale **p.s.** le-au pus Marx și Engels *(Opere,* vol. XIII, București, 1962) și V.I. Lenin *(Opere,* vol. I, II, V, VIII, XII, XIV, București, 1960—1963). Cercetarea **p.s.** din perspectiva marxistă a fost continuată în U.R.S.S. de: A. G. Kovalev *(Despre psihologia socială,* București, 1960), A.V. Baranov *(Despre obiectul psihologiei sociale,* București, 1962). B.D. Parîghin *(Cu privire la obiectul psihologiei sociale,* 1963), E.S. Kuzmin *(Despre obiectul psihologiei sociale,* București,

1963) Cercetări de **p.s.** în țara noastră au fost întreprinse încă de la începutul secolului al XX-lea; N. Vaschide *(Psihologia socială*, 1910), N. Petrescu *(Psihologia popoarelor primitive*, 1938; *Primitivii. Organizare. Instituții. Credințe. Mentalitate*, 1944); A. Roșca *(Curs de psihologie socială*, 1948), Mihai Ralea *(L'Explication de l'homme*, 1949), Mihai Ralea și Traian Herseni *(Introducere în psihologia socială*, 1966). V. *psihologie colectivă, psihologia culturii, psihologia popoarelor.*

PUBLICAȚII DE ETNOLOGIE. Încep să apară în secolul al XIX-lea în cadrul universităților, institutelor și asociațiilor de specialiști ca instrumente de muncă științifică națională, unele de factură și valoare internațională. O bună parte din **p.e.** sînt culegeri de materiale, altele de studii teoretice și comparativ-istorice, altele miscellanee de etnologie și altele simple reviste de popularizare. După varietatea conținutului lor **p.e.** pot fi grupate în publicații de etnografie, folclor și artă populară, antropologie socială și culturală, filosofia culturii, sociologia culturii, istoria culturii etc. ceea ce înseamnă că în contextul **p.e.** sînt incluse toate periodicele disciplinelor ce fac parte din *sistemul științelor etnologice* și a celor *contingente etnologiei*. Redăm din inventarul internațional cîteva titluri pentru orientare în domeniul amplu al etnologiei. V. *unități de cercetare etnologică, muzeu.* REPUBLICA AFRICA DE SUD: *African Studies*, Johanesburg. ALBANIA: *Revue de Folklore*, Tirana; *Studia Albanica*, Tirana; *Etnografia Shqiptare*, Tirana. ALGERIA: *Libyca Anthropologie, Préhistoire et Ethnographie*, Alger. ARGENTINA: *Quaidernos del institute nacional de Investigaciones Folkloristicas*, Buenos Aires; *Anales de Arqueologia y Etnologia*, Mendoza AUSTRALIA: *Oceania*, New South Wales; *Journal of Pacific History*, Canbera; *Mankind*, Sidney. AUSTRIA: *Archiv für Völkerkunde*, Viena; *Osterreichisches Zeitschrift für Volkskunde*, Viena. BELGIA: *Archeologia*, Verviers; *Bibliothèque de l'Institut Archéologique Liégeois*, Liége; *Bibliothéque Royals de Belgique*, Brussels. BRAZILIA: *Ciência Popular*, Rio de Janeiro; *Comissão Nacional de Folclore*, Rio de Janeiro; *Folklore*, Vitoria; *Revista de Antropologia*, Sao Paulo. BULGARIA: *Études Balkaniques*, Sofia; *Izvestia na etnografski Institut i muzei*, Sofia. CANADA: *Anthropologia*, Ottawa; *Abstracts of Folklore Studies*, Ottawa; *Canadian Journal of African Studies*, Montreal; *Journal of Asian and African Studies*, Ontario. CEHOSLOVACIA: *Ceský lid*, Praga; *Ethnologia Slavica*, Bratislava; *Sbornik Národnikó musea v Praze, Acta Musei Nationalis*, Praga; *Sbornik Muzeia ceskoi pismenosti*, Praga; *Sbornik sloven-*

ského národného múzea, Martin; *Slovenský národopis*, Bratislava. CHILE: *Archivos del folclore chileno*, Santiago; *Arte popular*, Santiago. R.P. CHINEZĂ: *Revista de istorie*, Pekin. COLUMBIA: *Boletin del Instituto de Antropologia*, Medellin; *Eco revista de la cultura de occidente*, Bogota; *Revista de folclore*, Bogota. CUBA: *Actas del folclore*, Havana; *Etnologia y folclore*, Havana. DANEMARCA: *Tools and Tillage*, Lyngby. REPUBLICA DOMINICANĂ: *Revista dominicana de cultura*, Santo Domingo. ELVEŢIA: *Schweizerisches Archiv für Volkskunde*, Bassel. ETIOPIA: *Journal of Ethiopian Studies*, Addis Abeba. FILIPINE: *Asian Studies*, Quezon City. FINLANDA: *Studies in Comparative Religion*, Turku; *Finnish Folkloristics*, Helsinki; *Folklore Fellows Communications*, Helsinki; *Finnisch-Ugrische Forschungen*, Helsinki. FRANŢA: *L'anthropologie*, Paris; *Archéocivilisation*, Paris; *Arts et traditions populaires*, Paris; *Bulletin folklorique de l'Ille de France*, Paris; *Cahiers d'etudes Africaines*, Paris; *Ethnologie française*, Paris; *L'Homme*, Paris; *Journal de la Société des africanistes*, Paris; *Journal de la Société des Océanistes*, Paris; *Objets et mondes*, Paris. REPUBLICA DEMOCRATĂ GERMANĂ: *Demos Volkskundliche informationen*, Dresda; *Deutsche Jahrbuch für Völkerkude*, Berlin. REPUBLICA FEDERALĂ GERMANIA: *Zeitschrift für Volkskunde*, Berlin, *Archiv für Literatur und Volksdichtung*, Freiburg; *Ausgrabungen und Tunde*, Berlin; *Central Asiatic Journal*, Wiesbadne; *Ethnographische-Archëologische Zeitschrift*, Berlin; *Geomorf*, Wolfsburg; *Homo*, Mainz; *Paideuma*, Frankfurt am Main; *Theinische Jahrbuch für Volkskunde*, Bonn; *Tribus*, Stuttgart; *Zeitschrift. für Ethnologie*, Braunschweig-GHANA: *Practical Anthropo logy*, Accra. GRECIA: *Laoghraphias*, Atena; *Laoghraphicón arheion*, Atena; *Ekistiks*, Atena. GUATEMALA: *Antropologia e Historia de Guatemala*, Guatemala City. INDIA: *Bulletin of the Cultural Research Institute*, Calcutta; *Folklore-English Monthly Journal*, Calcutta; *Man in India*, Bihar. ISRAEL: *Ethnological and Folklore Archives*, Haifa; *Israel Exploration Journal*, Ierusalim; *Folklore Research Center Studies*, Ierusalim; *Israel Folktale Archives Publication*, Haifa. ITALIA: *Etnoiatria*, Varesse; *Rivista di etnografia*, Napoli, *Tesaur*, Udine; *Tradizioni. Rivista de letteratura populare*, Padova; *Vita di Giazza e di Roana*, Milano. IUGOSLAVIA: *Glasnik Zemalskog Muzeja u Sarajevu*, Sarajevo; *Narodno Staralastbo-Folclor*, Belgrad; *Slovenski etnograf*, Ljubljana; *Zbornik za etnografju i folcloru*, Skopje; *Zbornik-Izdanija na arheologoskiot Muzejskopje*, Skopje; *Zbornik za narodni život i obicaje žiznih Slavena*, Zagreb; *Zbornik narodnoga muzeja u Beogradu*,

Belgrad; *Zbornik Radova Etnografski Institut*, Belgrad. JAPONIA: *Acta Asiatica*, Tokio; *Bulletin of the Institute for the Study of North Eurasian Cultures*, Hokkaido; *Kyoto University African Studies*, Kyoto; *Japanese Journal of Ethnology*, Tokio; *Bulletin of the Institute of Ethnology*, Tokio; *Annual Report of Ethnology*, Tokio; *Journal of Folklore*, Kyoto; *Bulletin of the Folklore Society of Japan*, Tokio; *Social Anthropologist*, Tokio; *Memoirs of the Research Institute for Oriental Culture*, Tokio. MADAGASCAR: *Bulletin de Madagascar*, Tananarive. MALAYZIA: *Sarawak Museum Journal*, Sarawak. MAREA BRITANIE: *Man*, Londra; *Journal of Religion in Africa*, Aberdeen; *Journal of Modern African Studies*, Berkshire; *Journal of African History*, Londra; *Africa*, Londra; *Folklore*, Londra; *Folklore*, Oxford; *Folk-Life, journal of the society for life Studies*, Cardiff. MEXICO: *Anales de Antropologia*, Mexico; *America Indigena*, Mexico; *Boletin bibliografico de antropologia americana*, Mexico; *Boletin del Instituto Nacional de Antropologia e Historia de Mexico*, Meico; *Rexvista de Fuentes para el Conocimiento de las culturas indigenas de Mexico*, Mexico. NOUA ZEELANDĂ: *Miorița. A Biannual Bulletin of the New Zealand Romanian Cultural Association*, Hamilton. OLANDA: *Ethnologia Europea*, Arnhem; *Indo-Iranian Journal*, Haga; PAKISTAN: *Pakistan Archaeology*, Karachi. PERU: *Folklore*, Lima; *Folklore Americano*, Lima; *Revista dela Museo Nacional*, Lima. POLONIA: *Etnografia Polska*, Varșovia; *Łódźkie Studia Etnograficzne*, Łódź; *Lud, Polskie Towarzystwo Ludoznacze*, Poznań; PORTUGALIA: *Antropologia y Etnologia*, Lisabona; *Ethnos*, Lisabona; *Trabalhos de antropologia e etnologia*, Porto. ROMÂNIA: *Anuarul Muzeului etnografic al Moldovei*, Iași; *Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei*, Cluj; *Anuarul Muzeului satului*, București; *Apullum*, Alba Iulia; *Dacia, Revue d'archeologie et d'histoire ancienne*, București; *Revista de etnografie și folclor*, București; *Ethnologica*, București; *Revista de istoria artei*, București; *Revista Muzeelor*, București; *Revue Roumain d'Histoire de l'Art*, București; *The Romanian Journal of Sociology*, București; *Viitorul Social*, București. SENEGAL: *Études sénégalaises*, Saint-Louis. SPANIA: *Ethnica*, Barcelona. S.U.A. *Abstracts in Anthropology*, New York; *American Anthropologist*, Chicago; *American Antiquity*, Michigan; *Dialectic Anthropologist*, New York; *Ethnohistory*, Tucson; *Eth ology*, Pittsburg; *Ethnomusicology*, New York; *Folklore American*, Los Angeles; *Historical Archaeology*, Lansing; *History of Religion*, Chicago; *Human Biology*, Detroit; *Indian Historian*, San Francisco; *Journal of American Folklore*, Austin; *Jour-*

nal of American Folklore, Philadelphia; *Journal of the Folklore Institut*, Bloomington; *Revista interamericana de ciencias sociales*, Washington; *Rural Sociology*, Pennsylvania; *Social Biology*, Connecticut; *Social science*, Winfield (Kansas); *Southwestern Lore*, Colorado. SUEDIA: *Ethnos*, Stockholm; *Svenska Etnologia*, Stockholm. UNGARIA: *Acta Ethnographica*, Budapesta; *Ethnographia Magyar Néprajzi Társaság*, Budapesta; *Ethnographia — Népélet*, Budapesta; *Ethnographia, Review of the Hungarian Ethnografical Society*, Budapesta. U.R.S.S.: *Sovetskaia Etnografia*, Moscova; *Trudî Muzîkalno etnograficeskoi komisii*, Moscova; *Trudî Instituta etnografii i.m. Mikluho-Maklaia*, Moscova; *Etnograficeski zbornik*, Lvov. VENEZUELA: *Archivas Venezolanos de Folklore*, Caracas; *Boletin Indigenista Venezolano*, Caracas; *Boletin del Instituto de Folclore*, Caracas. ZAMBIA: *African Social Research*, Lusaka.

R

RASĂ — ansamblu de particularități morfologice secundare ale unui grup uman, rezultate din adaptarea îndelungă la mediul cosmogeografic și condițiile istorice de viață economico-socială; particularități morfologice care au dus la diferențierea ritmului de dezvoltare a civilizației și culturii unor popoare. Cercetările de *raseologie** au stabilit că omenirea este împărțită în trei mari **r.**: *europoidă* (albă), *mongoloidă* (galbenă) și *negroidă* (neagră), și mai multe *subrase*, dependente de acestea. Clasificarea raselor s-a făcut: 1) după criterii morfologice (culoarea părului, ochilor și pielii; forma părului, structura finețiii țesuturilor, lungimea și lățimea capului, alongația trupului și membrelor etc.); 2. după criterii somatice (sistemul grupului sangvin, dermatoglife, odontologie, reflexe sensibile și motorii, alți indicatori fiziologici). În primul caz, clasificarea a avut în vedere structura trăsăturilor morfologice externe și, în al doilea, procesul activității vitale a organismului. Între clasificarea morfologică și clasificarea activităților vitale ale organismului există corespondențe. În prezent, asistăm la un proces general de mixare și de metisare a raselor. În istoria omenirii, conceptul de **r.** a fost folosit pentru scopuri social-politice de dominare și exploatare, de către reprezentanții imperialismului, colonialismului și rasismului, care au proclamat inegalitatea biologică a **r.**, teoria herrenvolk-ului, a apartheidului, a „mandatului civilizator" etc. V. *rasism*.

RASEOLOGIE — știință biologică care studiază, fără implicații social-politice, geneza, structura, difuziunea, interferențele și interdependența raselor umane. Încă

de la început **r.** se diferențiază de *darwinismul social*. În prezent studiile de **r.** sînt provocate de cercetările antropologice și etnologice întreprinse în cadrul UNESCO. Sub egida UNESCO au apărut cîteva studii de **r.** K.L. Little *(Race and Society*, 1958), M. Leiris *(Race and Culture*, 1958), Otto Klineberg (*Race and psychology*, 1958). V. *darwinism social, rasism*.

RASISM — concepție social-politică fundamentată pe ideea inegalității biologice și intelectuale a raselor umane, pe însau super-capacitatea unor rase de a asimila, prelucra și crea în domeniul civilizației și culturii. Sub raport teoretic, **r.** a apărut în secolul al XIX-lea și a fost folosit de imperialismul colonialist în scopuri de expansiune, dominare și exploatare. Precursorii acestei concepții au fost: J.A. Gobineau *(Essai sur l'inégalité des races humaines*, 4 vol. 1853—1855), care a preconizat existența unor „rase superioare", „ăcute pentru a domina și exploata rasele inferioare". Dezvoltarea istoriei este, după J.A. Gobineau, o luptă milenară între rasele umane; H.St. Chamberlain *(Die Grundlagen des XIX ten Jahrhunderts*, 1899, care reia teza și o prezintă din perspectiva „rasei germane" ca expresie a purității rasiale indo-europene („ariene"). În vremea noastră concepția rasistă a fost folosită de doctrinele fascistă și a apartheid-ului în lupta lor de dominare și expansiune teritorială, economică și politică. V. *raseologie*.

REGIUNE ETNOGRAFICĂ — unitate de comportament etnic, bazată pe forme generalizate de civilizație tradițională, raportată la un spațiu geografic. În compoziția unei **r.e.** intră mai multe *zone etnografice**. **R.e.** presupune relația ei cu zonele etnografice, ca dintre parte și întreg, dintre diversitate și unitate. Spre exemplu, notele componente și definitorii ale Transilvaniei, ca **r.e.** românească confirmă și potențializează, notele componente și definitorii ale civilizației globale românești, în care intră și alte **r.e.** românești (Moldova, Bucovina, Muntenia, Dobrogea, Banat, Crișana). Teoretic se pot diferenția **r.e.** *naturale* pe care le numim tradiționale și **r.e.** *artificiale* pe care le numim administrative. Din categoria **r.e.** naturale sau tradiționale fac parte: a) **r.e.** care intră în compoziția unui stat național ca părți constitutive și inalienabile, cu zonele și subzonele lor etnografice, și b) **r.e.** care intră în compoziția unei unități ecologice cu o sferă mai largă (regiunea baltică, regiunea mediteraneană, regiunea alpină, care corespund circumteritoriilor etnografice ale Mării Baltice, Mării Mediterane, ale perimetrelor montane și perimontane etc.) Din categoria **r.e.** artificiale sau administrative fac parte cele stabilite convențional în baza unor acti-

vități ergonomicc programate sau închipuite ca atare. G.P. Murdock inventariază regiunile constituite pe baza unor grupe de relații culturale pe glob, cu civilizație populară similară, pornind de la stabilirea eșantioanelor statistico-matematice a fenomenelor și faptelor de viață materială, ca și de la comportamentele etnice a majorității popoarelor lumii, în vederea alcătuirii unui *Ethnographic Atlas* (1967) și a unui *Outline of World Cultures* (1975). Ariile de relații culturale eșantionate de G.P. Murdock sînt puncte de reper geografice pentru ipotezele științifice asupra ariilor de relații culturale neeșantionate. În stabilirea acestor arii de relații culturale pe glob G.P. Murdock a comis erori de încadrare din cauza folosirii unor surse necontrolate de informații obținute indirect. Aceasta este situația pentru sud-estul Europei. „Datele specifice — cum le numește dînsul — pentru România în secolul al XX-lea și datele specifice pentru cultura modernă română" nu corespund realităților istorice. S.P. Tolstov și S.A. Tokarev și-au propus să determine **r.e.** prin studiul „contactelor reciproce și îndelungate între populații legate prin comunitatea destinelor lor istorice", care fac să ia naștere anumite comunități culturale, în vederea stabilirii tipurilor de viață economico-culturală (analoge sau diferite). V. *etnologie regională, zonă de artă populară, zonă etnografică, zonă folclorică.*

RELICT ETNOGRAFIC — restul unui obiect profan (de uz domestic, civic, militar) sau sacru (ritual, ceremonial) în baza căruia se poate reconstitui structura și funcțiunea obiectului inițial, pentru stabilirea unui aspect al complexului de civilizație sau cultură din care face parte integrantă. Studiul integrator al **r.e.** se efectuează cu ajutorul metodelor *analogiei*, comparației, ipotezei, sintezei, modelării**. V. *antichități, reminiscență folclorică.*

REMINISCENȚĂ FOLCLORICĂ — restul unei manifestări spirituale (superstiție, credință, cutumă, datină, tradiție), care, în condiții speciale, a supraviețuit manifestării culturale din care a făcut parte integrantă. În baza **r.f.** se poate reconstitui structura și funcțiunea manifestării inițiale și prin aceasta uneori a întregului complex cultural. Studiul integrator al **r.f.** se efectuează cu ajutorul metodelor: *analogiei*, comparației, ipotezei, sintezei* și *modelării**. Sinonim al conceptelor: antichitate populară, *supraviețuire* (survival, marginal survival)* cu semnificații diferențiale *(retenție culturală*)*. V. *antichități, relict etnografic.*

RESTAURARE — operație complexă de întreținere și refacere a unor opere cu valoare de monumente vechi sau străvechi de civilizație sau cultură, în spiritul, fie al formei lor inițiale, cu-

noscute sau presupuse a fi cunoscute, fie al unei forme corespunzătoare epocii în care au fost create. Pentru **r.** unor opere cu valoare de monumente de civilizație sau cultură se întocmesc proiecte și se întreprind lucrări care urmăresc restituirea aspectelor autentice ale formei originare. Proiectele au în vedere: 1. documentarea asupra formei inițiale a operei de restaurat; 2. sesizarea elementelor de bază, originare și a celor adăugate între timp, a celor semnificative și nesemnificative; 3. efectuarea reîntregirilor prin interpolări simple, schematice (de tipul *epanajului*), nu prin analogii complicate de epocă; 4. conservarea pe cît posibilă *in situ* (pe loc), *in actu* (în sine), *in vitro* (pentru expus în muzeu) a anexelor plastice (sculpturi, picturi etc.); 5. degajarea ansamblului de elementele secundare și parazitare sau reconstituirea ansamblului de piese principale, menite să încadreze și să pună în evidență opera. În procesul de **r.** sînt antrenați printre alți specialiști (arhitecți, ingineri, istorici de artă, sculptori, ceramiști, pictori, lucrători în metal, os etc.) și etnologi. Se cunosc atîtea feluri de **r.** cîte categorii de opere cu valoare de monument pot fi restaurate: monumente de arhitectură, de sculptură (în lemn, piatră, os, fildeș), de ceramică, de pictură (pe lemn, sticlă, porțelan etc.), bijuterii etc. Fiecare fel de **r.** comportă cunoștințe și tehnici speciale de muncă. Operații de **r.** au fost efectuate în țara noastră încă din secolele XVII și XVIII, de către dregători și domnitori pentru ca „zestrea patriei" să nu se „risipească în viitorime". În vederea organizării corecte a muncii de **r.** s-a înființat o *Comisie a Monumentelor Publice* (1892), care a fost reorganizată sub numele *Comisia Monumentelor Istorice* (1900), cu scopul precis de a inventaria, studia, păstra și eventual restaura monumentele istorice ale poporului român. Comisia a redactat un *Buletin*, oglindă a activității ei teoretice și practice. În a doua jumătate a secolului nostru ia ființă în cadrul Academiei R.S.R. *Comisia științifică, a muzeelor și monumentelor istorice* (1951), care trece la inventarierea tuturor monumentelor istorice de pe întreg teritoriul țării. Această Comisie și serviciile de cercetare alcătuite pe lîngă alte departamente în vederea **r.** monumentelor istorice de civilizație și cultură au fost reunite în *Comisia monumentelor istorice* de pe lîngă Consiliul Culturii și Educației Socialiste. V. *anastiloză*.

REȘEDINȚĂ MATRIMONIALĂ — termen care desemnează locul în care se desfășoară o acțiune matrimonială, în care locuiesc membrii unei familii reduse sau dezvoltate, își are reședința o spiță de neam sau un neam. **R.m.** poate prezenta șase formule juridice, care exprimă tot atîtea

localizări tradiționale. Pentru înțelegerea acestora folosim următorul cod: litera P = părinții cuplului, B = bărbat, F = femeie, semnul + pentru părinții bărbatului și — pentru părinții femeii. În acest caz cele șase formule ale **r.m.** pot fi redate astfel:

— **R.** *patrilocală* B, F → P+

— **R.** *matrilocală* B, F → P−

— **R.** *virilocală* B, F → B

— **R.** *uxorilocală* B, F → F

— **R.** *bilocală* B, F → (P+, P−; B, F)

— **R.** *matri-patrilocală* B, F → (P+, apoi P−)

Cunoașterea acestor forme de **r.m.** explică structura juridică comunitară a familiei (arhaice sau tradiționale); natura și gradele de rudenie; obligațiile reciproce între membrii familiei (sexuale, economice, patrimoniale, de convietuire, de reprezentare etc.). O contribuție deosebită a adus la cunoașterea **r.m.** studiile de etnologie efectuate în statele africane, americane etc.

RETENȚIE CULTURALĂ — v. *reminiscență folclorică.*

RETROACȚIUNE — v. *Conexiune inversă.*

REVIVISCENȚĂ CULTURALĂ — mișcare social-culturală în țările slab dezvoltate sau în curs de dezvoltare în vederea regenerării sau a revificării formelor tradiționale ale etnoculturii (a instituțiilor și datinelor străvechi) în parte depășite de evoluția societății contemporane, în parte transfigurate pînă la nerecunoaștere, și în vederea întemeierii unei societăți noi corespunzătoare aspirațiilor de progres și bunăstare. Caracterul acestei mișcări social-culturale urmărește să creeze o conștiință etnică unitară a comunității căreia aparține, să lege prezentul de trecut, ideea continuității de conservare autohtonității, creația culturală de structura diacronică a culturii respective. **R.c.** este proiectată, programată și susținută de popoarele eliberate și devenite independente în urma celui de-al doilea război mondial și a luptei de eliberare de sub dominația colonială din vremea noastră.

REVOLUȚIE CULTURALĂ — proces de restructurare a modului de viață care face parte integrantă din revoluția socială, ca trecere de la o orînduire la alta, pe o treaptă superioară de existență. Fiecare **r.e.** corespunde unei trepte istorice concrete de depășire a modului de viață în care a germinat. Orice revoluție social-politică implică și include o **r.c.** În unele cazuri **r.c.** poate

fi spontană, cînd desfășurarea și rezultatele ei sînt imprevizibile. În cele mai multe cazuri **r.c.** e programată, iar desfășurarea și rezultatele ei sînt previzibile. **R.c.** programată urmărește lichidarea formelor vechi de activitate social-culturală și crearea unor forme de cultură corespunzătoare noilor necesități, aspirații și idealuri social-politice de viață ridicată pe o treaptă superioară. **R.c.** *socialistă* este o transformare continuă a conștiinței sociale și a structurii culturii în conformitate cu dinamica ideologiei socialiste. **R.c.** socialistă urmărește pe lîngă formarea unei culturi noi, a unui sistem de valori corespunzătoare, și formarea unei societăți multilateral dezvoltate. Pentru atingerea scopurilor ei, **r.c.** socialistă a fost și este permanent promovată de politica de stat, de partidul clasei muncitoare, și se dezvoltă în strînsă legătură cu progresele revoluției științifico-tehnice ale timpului.

RIT — act convențional care închipuie o activitate sacră legată de o superstiție sau credință, pentru a preveni, a provoca sau anula efectul malefic sau benefic al unei forțe supranaturale. **R.** poate fi *ezoteric* (ocult) sau *exoteric* (public). Numele **r.** vine de la *rta*, care în indiană înseamnă ceea ce e considerat adevărat sau drept. Sînt **r.** fără explicație și **r.** care explică ceva (un mit, un simbol, o alegorie). Între **r.** și mit există o strînsă relație. **R.** poate precede mitul, poate fi concomitent cu el sau îi poate succede. În toate aceste cazuri **r.** participă la dramatizarea mitului și a elementelor lui de bază. S-au stabilit mai multe categorii de **r.** după scopul lor: **r.** de purificare, de fecunditate, de fertilitate, de creștere, de apărare (sau apotropaice), de trecere (de la non-existență la existență și invers, de la o vîrstă la alta, de la o situație socială la alta), de inițiere, de victorie (tropaice), medicale etc. Cu studiul excogitării **r.** ca act convențional de credință și a *ritualului** ca dramatizare a **r.** se ocupă *ritologia**. V. *sacru*.

RITOLOGIE — ramură a mitologiei și religiei care se ocupă cu studiul complex al *ritului**, *ritualului* și *ritualismului* ca părți constitutive ale unor uzanțe culturale cu caracter regulat, referitoare la superstiții și credințe tradiționale. Pentru **r.**, ritul este elementul germinator al ritualului și ambele explică ritualismul. În geneza, structura, funcțiunea și sistemul lor (ritul, ritualul și ritualismul) sînt acțiuni culturale complementare și inderdependente. Studiul **r.** relevă acte și acțiuni, puneri în scenă și dramatizări care privite în formalismul lor par inexplicabile. **R.** codifică și decodifică sacrul în contextul unei superstiții sau credințe. De aceea nici o formă de mitologie sau religie nu poate fi înțeleasă

fără aportul **r.** corespunzătoare. V. *ceremonie, rit, ritual, ritualism, sacru.*

RITUAL — punerea în scenă a unui eveniment sacru sau a unui mit prin codificarea și decodificarea acestora. La baza **r.** stă o temă (mitică sau religioasă), exprimată printr-un scenariu (rigid sau liber), interpretat de protagoniști (consacrați: șamani, pontifi etc. sau de împuterniciți ai comunității sociale), într-o incintă sacră (deschisă sau închisă), în condiții speciale de desfășurare (criptice sau publice), cu adoratori (care asistă la dramatizare, cred în eficacitatea ei și îi descifrează sau nu semnificațiile). **R.** presupune o inițiere pentru actanți (protagoniști sau adoratori), care îl face transmisibil, decodificabil și inteligibil. **R.** justifică, mistifică sau sacralizează mitul. Mitologiile clasice și religiile (naționale sau universaliste) au *cărți de* **r.** în conformitate cu care trebuie să se desfășoare orice manifestare de credință exprimată printr-un scenariu sacru. Cu studiul **r.** se ocupă *ritologia.** V. *rit, sacru.*

RITUALISM — **1.** sistem de observații și explicitări referitoare la rît și ritual, prescrise de tradiția superstiției sau credinței respective; **2.** tendință ce urmărește să sublinieze importanța riturilor și ritualurilor într-un act de superstiție, în manifestarea unei credințe. V. *rit, ritual, sacru.*

RUDENIE — **1.** legătură reală, de sînge, între mai multe persoane care descind dintr-un strămoș comun și alcătuiesc o *familie** (**r.** *colaterală*), sau descind din aceeași spiță de neam (**r.** *directă*), sau prin căsătorie (**r.** *prin alianță* sau **r.** *afină*); **2.** legătură simbolică (de ordin confesional, profesional sau comunitar) între mai multe persoane ce au afinități spirituale. Și într-un caz și într-altul **r.** se întemeiază pe un sistem de relații sociale reglementate oral, pe tradiții, sau în scris, pe codice de legi etico-juridice, în funcție de locul în care este concentrată (rezistență teritorială), de forma de descendență (clanică, tribală) și de perioada socială și etapele fiecărei perioade în succesiunea lor istorică. Etnologia modernă și contemporană acordă o importanță deosebită cercetării **r.** și *familiei* atît în așa-zisele „societăți fără stat", adică în societățile primitive, cît și în societățile moderne. Cercetarea **r.** a mers atît de departe în secolul al XX-lea încît prin ea s-a ajuns, pe de-o parte, la o sofisticată „ierarhizare profesională a etnologilor" și, pe de altă parte, la elaborarea unei noi ramuri a etnologiei, așa zisă „etnologie parentalistă" (de la *parent* = părinte, strămoș, rudă). Lăsînd la o parte exagerările atribuite studiului **r.**, etnologii parentaliști au adus contribuții substanțiale la cunoașterea: structurii societăților arhaice, a raporturilor de forțe sociale între

indivizi și instituții, între instituții și comunități; a sistemului de comportament liber sau reglementat; a terminologiei **r.**; a tipologiei **r.**; a reconstrucțiilor istoriei micro-medio- și macrocomunităților respective. Îndeosebi studiul tipologiei **r.** începînd cu L.H. Morgan, pe baza *familiei* este perfectat de G.P. Murdock pe baza terminologiei intrinseci a **r.** (apelativele date fiecărei rude în raport cu celelalte). În cercetarea **r.** ca și a familiei, se folosesc în deosebi metodele: *genealogică, structurală, tipologică.* Contribuții pe plan internațional la studiul **r.** au adus L.H. Morgan*, F. Engels* apoi: Robin Fox *(Anthropologie de la parenté,* 1972); C. Lévi-Strauss *(Les structures élémentaires de la parenté,* 1949); G.P. Murdock *(Social structure,* 1949); A. Schusky *(Manuel for Kinship Analysis,* 1965); Vasile Scurtu *(Termeni de înrudire în limba română* 1966). V. *familie, izolat.*

S

SACRU — concept care în etnologie exprimă modul de existență a lui *homo religiosus*. În accepțiunea lui generală, **s.** desemnează o categorie gnoseologică religioasă, care se referă la superstițiile și credințele în forțe sau ființe supranaturale, la miraculos, sacralitate și esența experienței religioase. Rudolf Otto *(Das Heilige*, 1917), analizează „modalitățile experienței religioase", care este după el „experiență terifiantă și irațională". Aceasta se bizuie pe „sentimentul temerii religioase" față de forțe supranaturale și „freamătul misterului" sugerat de necunoaștere. Pentru R. Otto, **s.** este o realitate de alt ordin decît realitatea naturală. Mircea Eliade *(Le sacré et le profane*, 1957) prezintă într-o perspectivă nouă **s.**, ca o categorie a religiozității contrară *profanului**. **S.**, după el, este „categoria specifică a unei existențe religioase de tip arhaic sau tradițional, care relevă o anumită modalitate ontologică într-un spațiu și un timp, socotite esențialmente pure și sfinte, așa cum le relevă credința generalizată pentru începuturile lumii". Experiența religioasă scoate în evidență componentele **s.**: *spațiul* **s.** *timpul* **s.** și *cauzalitatea* **s.** Spațiul **s.** se referă în esența lui la primele forme ale *sacralizării* lumii. *Hierofaniile* relevă centre și puncte fixe ale spațiului **s.**: „locuri privilegiate", „locuri sfinte"; semne ale spațiúlui **s,** *stîlpi rituali* cu rol soteriologic (de salvare, răscumpărare) „deschideri spre transcendent" (celest sau chtonic). Consacrarea unui loc se datorește, după M. Eliade, credinței în „repetarea cosmogoniei". Timpul **s.** este prin natura lui reversibil, un *timp mitic* prin excelență, repetabil și deci recuperabil. Timpul **s.** este *etern*. El este re-

cuperabil în rituri și sărbători, cînd se repeta ca *in illo tempore*, ca în primele lui apariții, *ab initio*. El nu poate fi separat de simbolismul cosmologic. Se regenerează prin repetarea lui în formele originale, prin *timpul festiv* și *structura festivităților*, prin *mituri* ca *modele exemplare* ce relevă istoria sacră a misterelor cosmice, ca și prin activitățile eroilor civilizatori. Cauzalitatea **s.** se referă la explicitarea sacralizării sau desacralizării treptate a naturii în experiența religioasă. Conceptul de **s.** exprimă și o *experiență funamentală de viață spirituală* ce se petrece într-un cadru și timp mitic, actualizate printr-o cosmogonie și cronogonie, restaurate de fantezia mitopeică a omenirii (Mircea Elidae, 1965). În ambele aspecte, **s.** generează, ca stare de spirit, *sacralitatea*, al cărei rost și mesaj este de a transforma obiectele sau subiectele, reale sau ideale, în produse sacre. **S.** generează *sacrofonia* în formele ei genuine *(cratofania, hierofania, theofania, fotofania, glotofania)*. P. Caraion *(Geneza sacrului*, 1967) a abordat unele aspecte ale problemei **s.** din perspectiva culturii române. V. *profan*.

SĂLBATIC — **1.** omul, așa cum apare, ipotetic, în primul stadiu de dezvoltare a comunei primitive, caracterizat printr-o viață socială nediferențiată, de hoardă, instabilă, nomadă, dominată complet de natură. **S.** a fost în permanentă căutare de hrană, în luptă împotriva fiarelor sălbatice, preocupat de a iscodi unelte și arme pentru a supraviețui. A dus mii de ani o viață de pădure, în care și-a procurat hrana prin simplă culegere. A posedat un grai articulat rudimentar. Și-a organizat viața în familie lărgită (gintă, trib), înăuntrul căreia a existat egalitate de sex, vîrstă și muncă. A stabilit treptat „diviziunea sexuală a muncii". A creat un microcosmos de superstiții și credințe nedefinite încă magico-mitologic; **2.** omul care în epocile ulterioare comunei primitive, uneori pînă în contemporaneitate, duce o viață prezumtiv analogă celui din prima epocă a orînduirii primitive. Conceptul se referă la așa-zișii „sălbatici moderni", prezenți pînă la începutul secolului al XX-lea pe glob, în unele zone izolate; **3.** „nobilul sălbatic" (termen acreditat de J.-J. Rousseau), omul considerat în stare naturală, neafectat de marasmul, tentațiile și corupțiile civilizației, a cărui conduită este sub raport moral ireproșabilă. Ideea *nobilului* **s.** revine în opera literară a unor scriitori ai secolului al XIX-lea (F. Cooper, René Chateaubriand etc.). V. *barbar, barbarie, primitiv, sălbăticie*.

SĂLBĂTICIE — primul stadiu de dezvoltare a societății primitive determinat ipotetic, care caracterizează viața omului *sălbatic**. Lewis Morgan *(Ancient Society, or Researches in the Lines of Human Progress from Savagery,*

Through Barbarism to Civilization, 1877) și Fr. Engels *(Originea familiei, a proprietății private și a statului*, 1891), prezintă structura și treptele dezvoltării interne ale **s.**: a. treapta de jos, denumită metaforic și „copilăria omenirii", cînd oamenii au trăit în hoarde, adăpostite în păduri, își procurau hrana prin culegere în natură, posedau un grai articulat incipient; b. treapta de mijloc, în care oamenii trec de la culegerea în natură, la pescuit și vînătoare, se fixează diviziunea muncii pe sexe, se descoperă și folosește focul, se inventează primele unelte de lemn și piatră, hoarda se organizează gentilic; c. treapta de sus, perioadă în care oamenii inventează unelte și arme tot mai complicate (arcul cu săgeată), olăria, încep să-și alcătuiască așezări relativ stabile. În esența ei **s.** este *epoca 'de trecere* de la animalitate la umanitate, caracterizată prin însușirea bunurilor naturale cu ajutorul unor unelte primitive. V. Gordon Childe folosește termenul pentru a desemna și caracteriza organizarea societății arhaice proprie comunei primitive. **S.** reprezintă faza de început a unui sistem de superstiții și credințe nedefinite magico-mitologic. Concept evitat de antropologii contemporani, pentru sensurile lui uneori confuze. V. *arhaic, barbar, barbarie, primitiv, primitivism, sălbatic.*

SCHEMATISM — **1.** rezultatul schematizării unei lucrări etnografice, folclorice sau de artă populară, al prezentării simpliste din punct de vedere teoretic (tematic și aplicativ) după un model reductiv de circulație mass-media. **S.** reflectă suficiența de concepție, de inventivitate științifică, de comprehensiune a materialului folosit și de pseudovalorificare culturală. Uneori trădează și o poziție tezistă bazată pe o metodologie șablonardă și neadecvată obiectului investigat, precum și un tehnicism, superficial, ce relevă o factologie pedantă. Unii etnografi pretind că **s.** este o metodă de obiectivare care îi apără de erorile cercetărilor analogice și comparativiste, de ipotezele de lucru și teoretizările hazardate; **2.** tendință de a exagera importanța schematizării și a schemelor în procesul de cercetare și cunoaștere științifică. V. *schemă etnologică.*

SCHEMĂ ETNOLOGICĂ — reprezentare conceptuală a unui fenomen sau fapt de civilizație sau cultură populară pentru a descoperi ce elemente intră în conținutul și sfera acestora; reprezentare grafică a unui fenomen sau fapt de civilizație ori cultură populară pentru a ilustra astfel conceptul corespunzător. Etnologia a recurs la *schematizare* pentru a delimita, în timp și spațiu, structural și funcțional, ceea ce este relativ de ceea ce este esențial, ceea ce este necesar de ceea ce este întîmplător în viața materială și spirituală a unui popor. **S.e.** pot fi: metalogice (modalități dialectice cu ajutorul cărora se intuiesc

abstract și reprezenta logic unele aspecte ale realității); vizuale (modalități formale de interpretare plastică și demonstrare documentar-ilustrativă a unor aspecte ale realității). Schemele metalogice sînt în fond transpoziții ideative ale realității (ex.: tabelul sinoptic, arborele genealogic etc.). Schemele vizuale sînt în fapt figuri schematice (geometrice, naturale, simbolice). Atlasele etnografice folosesc **s.e.** de tip vizual. **S.e.** de tip metalogic poate fi exprimată printr-o formulă algebrică. Aceasta este *graful etnologic* sau *reprezentarea grafică* ce exprimă corespondența simplă sau complexă între un fenomen sau fapt de civilizație ori cultură și imaginea lor spațial-istorică. Grafurile etnologice pornesc de la corespondența logico-matematică între mai multe valori cifrice, relative la un fenomen sau fapt, identificabile în calitatea lor, pentru a ajunge la soluția algoritmică urmărită. Unele scheme vizuale alcătuiesc o grupă aparte a așa-ziselor „grame" (diagrame, cronograme, corelograme, monograme etc.) Studiul **s.e.** de tip vizual a fost inc us într-o nouă disciplină științifică a comunicării, numită *semiologie grafică*, care, după Jacques Bertin, tratează toate sistemele de semne grafice ce exprimă sub formă codificată un act sau un proces de gîndire științifică. Semiologia grafică cuprinde în primul rînd teoria gramelor, a grafurilor și a cartografierii, pe care le concepe ca trepte ale reprezentării grafice și ale unei transcrieri codificate. În al doilea rînd, semiologia grafică cuprinde și interpretări rezultate din explicații integrate (elaborate de axiologia semiologică, tipologia culturală și teoria modelării).

SEDENTARISM V. *nomadism*

SEDIMENTOLOGIE — ramură a geologiei care studiază modul de formare, structura și rolul sedimentelor. **S.** cuprinde trei părți: una referitoare la *morfoscopie*, alta la *granulometrie* și alta la *litologie*. **S.** este o știință auxiliară *stratigrafiei* și *pedologiei*. Arheologii, antropologii și etnologii folosesc datele **s.** pentru fundamentarea cercetărilor referitoare la civilizația habitatului și inventarului materialelor care relevă nivelurile de civilizație și cultură.

SEMANTICĂ — inițial, capitol al lingvisticii care studiază sensurile cuvintelor și variațiile lor, în accepția lui Michel Bréal (care a și creat dubletul *semasiologie*, 1904). Treptat **s.** a căpătat și alte accepțiuni care i-au îmbogățit conținutul și i-au lărgit sfera: **1.** ramură a lingvisticii care își propune să „studieze viața semnelor în societate" (F. de Saussure); **2.** ramură a istoriei psihologiei, care studiază variațiile în timp și spațiu a semnificațiilor extravagante sau reale ale conceptelor, relația dintre semnul unui concept și ceea ce desemnează acesta, reflectarea

realității social-culturale în cuvinte (A. Darmsteter). **S.** analizează și explică în ce constă conținutul și corelația între *semanteme* („elementele lingvistice care exprimă ideile reprezentărilor") și *morfeme* („relațiile stabilite de rațiune între semanteme"); **3. s.** generală este „știința reacțiilor neurosemantice și neurolingvistice ale diferiților indivizi, grupuri umane sau comunități sociale" (A. Korzybski). Deoarece oamenii folosesc cuvintele uneori pentru ca să exprime ce vor, alteori pentru ca să ascundă ce vor să exprime, cuvintele și semnele prezintă uneori aspecte patologice. A. Korzybski, abordînd problema simbolurilor în studiul civilizației și culturii unui popor, susține că în esența lor „toate bolile organice sociale sînt *semantogene*". De aceea consideră și definește **s.** *generală* ca o *tehnică psihoterapeutică a societății, culturii și civilizației*, tehnică relativ asemănătoare celei propuse de Sig. Freud; **4. s.** este ramura logicii simbolice care exprimă un anumit sistem formalizat printr-un alt sistem formalizat. (G. Frege).

SEMIOLOGIE GRAFICĂ. V. *schemă etnologică*.

SEMN POPULAR — tot ceea ce reprezintă sensibil, indică plastic sau semnifică concret un obiect, fenomen, fapt, idee sau sentiment. **S.p.** poate fi redat printr-un *element din natură* (**s.p.** *natural*) sau printr-o *convenție tacită* (**s.p.** *artificial*). **S.p.** folosite constant de un popor în activitățile lui alcătuiesc un *sistem semiotic popular, complex și practic*. Studiul **s.p.** ține de *etnosemiotică**. Din comuna primitivă pînă în evul mediu tîrziu au existat trei categorii de *semne convenționale*, care au jucat un rol important în relațiile materiale și spirituale ale societății: *semne rituale, semne tehnice* și *semne alfabetice*. Între ele există strînse corelații etno-funcționale. Uneori **s.p.** se încarcă de valori simbolice (cazul punctului, crucii, cercului simplu sau compus etc.) pentru a exprima *ideograme** diferite. Alteori trec dintr-o categorie de reprezentare în alta (triunghiul sau cercul din categoria rituală în aceea tehnică și apoi în aceea alfabetică) pentru a exprima forme noi resemnificate de reprezentare, prin simplificarea sau complexarea mijloacelor de expresie plastică. **S.p.** pot fi transfigurate și artistic, ca *semne ornamentale*. Semnele rituale sînt cele mai complexe și mai dificil de sistematizat pentru că sînt criptice, subtil-diferențiate de la o comunitate la alta. În seria lor intră *semnele pantomimice, mimice, fonice* și *grafice*. *Semnele tehnice* corespund modalităților de organizare practică a vieții comunitare. Se subdivid după apartenența lor socială în: *semne comunitare (sătești, orășenești), semne familiale* și *semne individuale*. După categoria profesională a celui care le aplică: în *semne ale ocupațiilor* (diferen-

țiate și specializate) și după simbolismul juridic al legalității de drept și de fapt, în: *semne de muncă* aservită, de *creație artistică* sau *privilegiu social*. La baza oricărui sistem de **s.p.** tehnice există o concepție rațională unitară. Astfel dintre **s.p.** tehnice, cele *juridice comunitare sătești* (aservite sau libere) și orășenești reflectă privilegiile domeniale ale unor familii, spițe de neam sau unor clase privilegiate în ascensiune socială. **S.p.** tehnice-profesionale reflectă o mare varietate funcțională la nivel comunitar: *semnele ocupațiilor principale și secundare* (semne de crescători de animale, de păstori, agricultori, plutași, olari, pietrari și zidari, lemnari, fierari, sărari, medici, vrăjitori etc.); *semnele infamiei*, înfierate pe corp pentru cei în stare de totală aservire, de semiaservire, pentru profanatori, pentru condamnați penal etc.; *semne funerare*, care marchează piesele inventarului sepulcral, proprietatea mormîntului etc.; *semnele domestice* care marchează obiectele menajere. **S.p** *alfabetice* sînt deosebite de la un popor la altul, după tipul de alfabet și folosirea diferențiată a scriiturii. Unele **s.p.** sînt *prealfabetice* altele similare celor alfabetice și altele alfabetice propriu-zise, folosite însă *cifrat*. În general grafia și numele **s.p.** sînt extrem de variate de la un popor la altul. Ele pot fi sistematizate numai după criteriul complexității crescînde și al utilizării generalizate. **S.p.** au avut și încă mai au un regim juridic cutumiar de tradiții și practici consacrate în *folclorul juridic*, pentru că au marcat și marchează autenticitatea, calitatea și cantitatea unui bun economic sau cultural, preeminența unei ocupații sau meserii, apartenența de clasă, familie sau profesiune etc. Distrugerea, alterarea, modificarea sau însușirea semnelor incizate, gravate, marcate, tăiate, sigilate, atîrnate etc. pe obiectele imobile sau mobile, a fost și este sancționată de colectivitatea sătească sau urbană. Aceasta pentru că în mentalitatea comunitară, **s.p.** sînt recunoscute de drept și de fapt, ca *documente tradiționale* transmisibile, ce marchează drepturi și datorii cetățenești. Încălcarea lor ducea la pedepse complementare (bătăi, corvezi etc.) conform tradiției și practicilor juridice pentru a ajunge la pedepse capitale. V. *etnologie juridică, etnosemiotică*.

SEX-RATIO — (în antropologia socială și etnologia sexuală) concept care exprimă raportul numeric între bărbați și femei (indiferent de vîrstă) într-un grup uman determinat. **S.r.** este 100% cînd numărul bărbaților este egal cu al femeilor. Determinarea **s.r.** unei comunități etnice (reduse sau dezvoltate) lămurește indirect unele aspecte ale civilizației și culturii populare tradiționale (persistența, frecvența și amploarea unor cutume, superstiții, credințe, tradiții etc.).

SIMBOL — ceea ce reprezintă și semnifică o corelație între cunoștințele de bază și legăturile acestora cu omul (legături ontice, metalogice și de substituție). **S.** stabilește corespondențe ideative și afective între obiecte, semne, gesturi, sunete și cuvinte în actele de creație culturală. A fost creat în antichitate (σύμβολον), și a căpătat în istoria culturii diferite semnificații: în antichitate, de imagine, simulacru, semn de recunoaștere; în feudalism, mai ales la popoarele europene de indiciu, notă distinctivă, dovadă. În interpretarea actuală a **s.** se întrevăd răspunsurile diferitelor curente, direcții și școli filosofice și științifice de investigație a fenomenelor și faptelor de cultură. **S.** nu mai este acum o simplă reprezentare la nivelul imaginii și al imaginației, ci un concept cultural mai complicat. Alex. Krappe îl consideră „hormon al imaginației" creatoare; C.G. Jung, — „ceea ce deghizează altceva" în procesul elaborării social-culturale; Mircea Eliade — „un dat imediat al cunoștinței totale" în relevarea necunoscutului etc. **S.** camuflează și codifică, dezvăluie și relevă o categorie a inteligenței umane, interpenetrația realului cu irealul, pluridimensionalitatea experienței totale. De aceea **s.** este un substitut figurativ al unor date elementare ale conștiinței, este un mediator cultural și un produs al rezonanței spirituale. Conținutul lui s-a dovedit a fi sacru sau profan, mitic sau științific, forma lui de comunicare — concretă sau abstractă, stilizată sau nestilizată. **S.** evoluează în timp și spațiu, în funcție de mentalitate, condiții istorice, necesități spirituale. Mitologiile, folclorul, artele etc. revelează forme și moduri diferite ale cugetării simbolice a popoarelor lumii. Prin schimbarea parțială a conținutului sau formei lui de expresie se obține un *transsimbol**. Prin schimbarea totală a conținutului sau formei de expresie, **s.** dispare. Aceasta pentru că **s.** exprimă valori ce privesc structura unei culturi. Așa se explică marea audiență a **s.** și a limbajului lui codificat, ca și pătrunderea lui în întregul sistem de științe contemporane, prin intermediul științelor fizico-chimice și mai ales matematice. Cu studiul **s.** *populare* se ocupă: *magia**, *semiologia grafică**, *semiotica**, *simbolica**. **S.** a fost studiat de: Ellias Havelock (*Erotic symbolism*, 1906); G. Lanoe-Villene (*Le livre des symboles*, 6 vol. 1926–1935); I.-A. Candrea (*Simbolismul în terapeutica populară*, 1940); Mircea Eliade (*Images et Symboles. Essais sur le symbolisme magico-religieux*, 1952) etc. Paul Diel (*Le symbolisme dans la mythologie grecque*, 1952); Louis Grudecki (*Simbolisme cosmique et monuments religieux*, 1953); C. Lévi-Strauss (*Le symbolisme cosmique dans la structure sociale*, 1957); C.A.S. Williams

(Encyclopedia of Chinese Symbolism, 1960); G. de Champeaux *(Introduction au monde des symboles,* 1966); Jean Chevalier *(Introduction* la *Dictionaire des symboles,* 1974);

SIMBOLICĂ — **1.** arta exprimării unui conținut de idei sau sentimente cu ajutorul simbolurilor și al transsimbolurilor; **2.** studiu exegetic și comparativ-istoric al unui grup de simboluri în contextul unei creații magico-mitologice, religioase, filosofice, artistice, științifice sau în contextul general al unei culturi etnice. V. *simbol, transsimbol.*

SIMPLEX CULTURAL — concept care definește un element component al unui *complex cultural**, așa cum acesta este relevat de analiza contextuală sau discriminatorie. **S.c.** semnifică și reducerea progresivă a unui complex cultural la elementele lui constitutive.

SINCRETISM. 1. coexistența organică a produselor filosofiei, religiei, mitologiei, literaturii și artei (primitive sau populare) în *sinteza globală* a unei *creații unice.* Produsele folclorului literar și artistic sînt opere sincretice, pentru că în structura lor formală se întrepătrund și coexistă armonic diferite genuri și specii de creație (proză, poezie, muzică, dans) în vederea aceluiași scop: comunicarea unui conținut polivalent. Creația sincretică este în general rezultatul spontan al convergenței genurilor și speciilor creatoare într-o *operă totală.* În **s.** convergența formelor de creație culturală exprimă heterogenitatea și polivalența oricărei creații. Dar, dialectica acestei modalități istorice de exprimare folclorică presupune și dinamica sintezei creatoare; una din formele creației culturale convergente (proza, poezia, muzica, dansul) devine treptat dominantă, subordonînd pe celelalte. În felul acesta, *opera sincretică* se diferențiază și individualizează polarizînd un gen sau o specie culturală nouă în jurul unei componente a ei; **2.** metodă și tehnică de exprimare culturală, deliberată, selectivă și critică, în cultura modernă, care preconizează întoarcerea creației la forma genuină, la sinteza globală de exprimare (îndeosebi în arta romantică). În sens exacerbat, **s.** a fost asimilat cu *eclectismul,* adică cu un anumit fel de heterogenitate și hibriditate a creației. În sens peiorativ, **s.** înseamnă combinarea aleatorie a unor genuri și specii de creație în vederea obținerii unor opere sincretice noi (spectacolele de sunet și lumină, pictura psihedelică kitschul).

SINCRONISM — termen (acreditat de Eugen Lovinescu) care semnifică: 1. sincronizarea rapidă a creației culturale (îndeosebi literare și artistice) a unui popor cu creația culturală a altor popoare spre a nu rămîne în urma ei; 2. punerea în evidență a capacității de adaptare și prelucrare a materialelor străine, lite-

rare și artistice, deoarece originalitatea unui popor nu constă atît în creația de idei și forme culturale noi, cît în *unghiul de refracție* etnic al receptării și transformării unor idei și forme culturale de circulație universală. Criticile aduse acestui mod de a vedea **s.** se referă la: caracterul dialectic anistoric (M. Drăgan); înțelesul peiorativ de imitare servilă de tip epigonic și provincial în creația culturală (Edgar Papu și alții). **S.** a fost privit recent și din perspectiva criticii istoriei literare, ca „o imitație reală, implicit fecundă, incitantă, niciodată mecanică... deoarece orice *creație pancronică* este implicit sincronică și pentru că există un **s.** creator și unul de pură imitație" (Adrian Marino). V. *pancronism, protocronism.*

SINGENISM —, concept care semnifică sentimentul de solidaritate socială între membrii unui grup sau comunități etnice, în împrejurări care pun în pericol însăși existența grupului sau comunității. În formele lui exacerbate, **s.** este similar cu *etnocentrismul**.

SISTEM — ansamblu unitar de elemente referitoare la o anumită categorie de fenomene, fapte sau obiecte, legate între ele prin relații identificabile, care alcătuiesc un întreg coerent, un tot organic. Complexul de elemente (întregul sau totul) nu poate fi redus la elementele sale sau definit prin ele. Studiul elementelor, părților unui **s.** poate fi efectuat analitic, separat, ca teme distincte, izolate, pe sectoare, de una sau mai multe științe contingente, după cum acestea intră în sfera lor de cercetare. Conceput ca un complex unitar, un întreg sau un tot, **s.** nu poate fi studiat decît integral, în ansamblul lui tematic și în corelațiile lui cu alte **s.** similare. Conceptul de **s.** și analiză sistemică își au fundamentele teoretice și în concepția materialist-dialectică și istorică. În cercetarea dialectică a naturii se urmărește interacțiunea continuă între mediu și societate, interdependența între fenomenele sociale, între schimbări și mutații, între civilizația și cultura unei structuri ordonate în timp și spațiu (Marx și Engels). Teoria și metodologia **s.** stabilește un cadru general de gîndire științifică, abordat în prezent de toate investigațiile asupra naturii, societății și tehnicii. Dar teoria și metodologia **s.** stabilește și un cadru particular fiecărei științe, luate în parte, în consecință și etnologiei. Ca **s.** etnologia repune în discuție, într-un context mai larg, sintetic și unitar, temele abordate într-un context mai îngust, analitic și separat, de disciplinele etnologice contingente (etnografia, folcloristica și știința artei populare). Abordate analitic, aceste teme nu au putut fi explicate decît parțial, tocmai pentru că au fost tratate izolat, fragmentar, neintegrate într-o viziune și concepție științifică unitară, într-o investigație complexă, simultană,

interdisciplinară. Etnologia concepută ca un **s.** acordă prioritate întregului față de parte, structurii globale față de elementele componente. Ca știință fundamentală, etnologia promovează un **s.** *deschis* de schimburi și informații, de elemente, teme și probleme, atît cu disciplinele etnologice contingente, cît și cu disciplinele social-istorice. Numai în aceste condiții, etnologia devine o sinteză integratoare și unitară de cunoștințe temeinice și aplicații practice despre comportamentul etnic și personalitatea creatoare și consumatoare de bunuri și valori de civilizație și cultură. În aceste noi condiții, etnologia capătă posibilități multiple de modelare și remodelare a fenomenelor și faptelor pe care le investighează analitico-descriptiv și statistico-matematic, și de relevare a unor noi descoperiri științifice. În domeniul teoriei și metodologiei generale a **s.** remarcăm în literatura română de specialitate contribuțiile lui Mircea Malița, Romus Rădulet, Aurel Avramescu, C. Negoiță, Solomon Marcus; în domeniul aplicabilității la studiul societății: Ene Haralambie, M. Drăgănescu, Pavel Apostol; în domeniul antropologiei: Ștefan Milcu, Olga Necrasov, Victor Săhleanu; în domeniul etnologiei: Romulus Vulcănescu, Radu Niculescu, Paul Simionescu, N. Dunăre etc. V. *interdisciplină, sistemul științelor etnologice.*

SISTEM ECOLOGIC (ECOSISTEM) — concept care exprimă legătura organică între comunitatea socială prezentă, vie, și mediul ambiant inert din contextul căreia face parte integrantă. **S.e.** reflectă relația și corelația dintre biocenoză (structura organismelor vii) și biotop (condițiile complexe naturale care le domină). *Ecotipul* se dezvoltă în cadrul unui **s.e.** ca un tip care se diferențiază de specie prin caractere locale rezultate din adaptarea la agenții fizici convergenți ai mediului ambiant. Prin aceste caractere particulare ale lui ecotipul intră în compoziția *etnotipului**.

SISTEMUL ȘTIINȚELOR ETNOLOGICE — grupare organică a tuturor științelor care au ca obiect de studiu diferitele elemente, aspecte sau complexe de civilizație sau cultură și care reflectă conținutul lor diferențial. În **s.ș.e.** intră: 1. *ramurile etnologiei*, 2. *etnoștiințele* și 3. *științele etnologice particulare*. Între ramurile etnologiei *(etnografia, folclorul* și *știința artei populare)* pe de o parte, etnoștiințele și științele etnologice particulare, pe de altă parte, există uneori deosebiri de interpretare, alteori de grad de autonomizare a cercetării. Primele s-au diferențiat istoric în contextul altor științe sociale și au dobîndit o autonomie aproximativă în detașarea de științele care le-au germinat, fără ca prin aceasta să se anihileze reciproc. Celelalte s-au dezvoltat interdependent, completîndu-se reciproc. Etnoștiințele (denumite după prefixul *etno* —

care se alipește la numele disciplinei de impact) redau diferite sectoare de etnologizare a cunoștințelor pozitive despre societăți exotice. Din **s.ș.e.** fac parte: *etnomineralogia*, etnobotanica*, etnozoologia*, etnosociologia*, etnopsihologia*, etnoistoria*, etnolingvistica*, etnoiatria*, etnomuzicologia*, etnocoregrafia*, etnosemiotica*, etnosofia*, etnoaxiologia** etc.; științele etnologice particulare (denumite după problema abordată ca obiect de studiu: *etnologia juridică*, etnologia literară*, etnologia sexuală*, etnologia maritimă** etc., sau denumite după metoda specială de investigație*: *etnologia funcțională, etnologia structurală*, etnologia aplicată*, etnologia urgentă* etc.) redau alte aspecte ale etnologizării investigației științifice. **S.ș.e.** este *deschis* (susceptibil de a îngloba în el noi etnoștiințe și științe etnologice particulare), *dinamic* (care surprinde toate formele de mișcare internă și externă ale obiectului cercetării în progresul lui istoric) și *integrator* (capabil de a încadra toate cercetările într-un ansamblu ordonat și coerent). Despre **s.ș.e.** a scris R. Vulcănescu *(The System of ethnological sciences,* 1973).

SOCIOLOGIE ETNOGRAFICĂ — disciplină etnografică (acreditată de W. Mühlmann) care se ocupă cu studiul faptelor etnografice efectuat din perspectiva și metodologia sociologiei. **S.e.** nu este identică cu *etnosociologia**. V. *sociologia culturii.*

SOCIOLOGIE JURIDICĂ — ramură a sociologiei care studiază: — 1. sociologia pluralistă a dreptului (Georges Gurwich), emanată din filozofia socială a dreptului (Emile Durkheim). **S.j.** se referă și la funcțiunile epistemologice ale dreptului ca știință socială, la distincția logică între conceptele de drept, lege, justiție, convenție, uzanță și cutumă, în perspectiva integratoare a sociologiei generale: 2. jurisprudența sociologică, adică cazuistica aplicațiilor legii în societatea de tip tradițional, modern și contemporan; ecoul legii scrise în conștiința populară și îndreptările la lege pe care acest ecou le aduce treptat; 3. relațiile juridice în comunitățile sociale concrete (comunitățile etnice) și tehnicile juridice de abordare ale acestor relații. Aceasta este poziția așa-numitei sociologii comparate a dreptului, după care instituțiile juridice sînt activități neprevizibile istoric și inedite structural, pentru că apar cu spontaneitate elementară în viața comunitară; 4. aplicațiile dreptului în societate, administrația justiției, controlul și deciziile juridice, date uneori cu ajutorul calculatoarelor electronice. În acest caz, **s.j.** se confundă cu *jurimetria**, adică cu tehnica măsurării capacității de elaborare a unei norme de drept, a aplicabilității ei curente și a eficienței juridice în conștiința social-culturală a unei comunități etnice. **S.j.** în interpretarea marxistă studiază practica dreptului muncii, opinia publică etc. Cu

studiul **s.j.** s-au ocupat: Henry Lévy-Bruhl *(Sociologie du droit*, 1967), Renato Treves și colab. (*La sociologia del dirito*, 1966; *Nuovi sviluppi della sociologia del diritto*, 1968). Cercetări de **s.j.** s-au întreprins în cadrul Școlii sociologice de la București. V. *geografie juridică, etnologie juridică.*

SOCIOMETRIE — termen (acreditat de J.I. Moreno) care se referă la acea parte a sociologiei aplicate ce se ocupă cu: 1. măsurarea fenomenelor și faptelor sociale prin elementele lor constitutive, măsurarea datelor concrete referitoare la relațiile interpersonale (R. Bain, 1943); 2. analiza cantitativă a relațiilor interumane preferențiale în cadrul unor grupuri sociale mici; 3. studiul matematic al trăsăturilor psihologice ale populațiilor. În acest sens, **s.** pornește de la relațiile cantitative dintre individ, grupul social mic și societatea globală. Pentru studiul sociometric privit aplicativ s-au alcătuit trei modalități de investigație: *testul sociometric, testul configurației sociale* și *psihodrama* (testare printr-o „scenetic" improvizată). Ultima modalitate a căpătat o extindere excepțională în medicina psihoterapeutică modernă, datorită în deosebi lui J.J. Moreno și discipolilor lui. Problemele abordate de **s.** promovează concepția unei *microsociologii*, conform căreia *macrosociologia* este o sinteză a tuturor investigațiilor microsociologice, ce pot fi surprinse în *sociograme*. Aceste sociograme relevă structura microsocietăților, care pot fi dirijate și corectate pentru cunoașterea întregii societăți. Din acest punct de vedere **s.** își propune să treacă de la simple măsurători cantitative la analiza „patologiei sociale", pe care o urmărește în unele forme ale structurii societății contemporane. Ultimele interpretări ale **s.** îi atribuie acesteia un rol medical în societatea modernă, pentru combaterea „bolilor" și „crizelor" de creștere și dezvoltare socială. V. *antropometrie, cantometrie, etnometrie.*

SOCIOȘTIINȚE — **1.** ramuri ale sociologiei generale; **2.** științe sociologice particulare — teoretice sau aplicative; **3.** familie de științe înrudite între ele prin obiectul lor: studiul diferențial și multilateral al societății umane; **4.** sistemul științelor sociologice particulare: sistem unitar, integrator și deschis, axat pe știința fundamentală, sociologia. În acest sistem intră: sociologia rurală, industrială, a familiei, a religiei, economică, politică, a artei etc. V. *antroposființe, etnoștiințe.*

SOCIOTIP — formațiune biopsihică specifică unei micro- sau macrounități sociale, realizată prin procesul de educație complexă a componenților ei. În **s.** se întrunesc atitudinile și deprinderile vieții sociale, concrete, într-o perioadă istorică determinată. V. *etnotip.*

SPECIFIC ETNIC — concept complex care semnifică: — **1.** o „sinteză generalizatoare" a ceea ce este bine, particular, caracteristic creației social-istorice a unei comunități etnice sau a unei națiuni, atît sub aspect *material*, cît și *spiritual*. **S.e.** include două aspecte complementare ale aceleiași creații unitare, tradiționale sau comunitare contemporane, cel al *etnocivilizației* și cel al *etnoculturii*. În *imagologie** **s.e.** a fost considerat ca „intuiție intelectuală" (cunoașterea subiectiv-globală a unor date obiective ale realității etnice). În prezent, etnologia diferențială consideră că în „sinteza generalizatoare" intră rezultatele cercetărilor intensive și extensive asupra caracterelor particulare ale creației etnice, notele distinctive ale tematicii și stilisticii acestei creații, ca și sistemul de valori promovate de mesajul creației populare. În perspectiva istorică **s.e.** se modifică formal conform cu orînduirea și epoca corespunzătoare, însă în esența lui își păstrează caracterele care îl fac să rămînă identic cu el însuși. Această permanență în succesiunea modificărilor ține de istoria însăși a vieții comunitare. O etnie sau o națiune, indiferent de treptele de dezvoltare, își menține conștiința identității lor social-istorice. Conform concepției marxiste, chiar în „etapa comunismului deplin, națiunea va continua să existe în cadrul unei organizări proprii, ca entitate distinctă, păstrîndu-și *specificul*". În consecință, societatea viitoare nu va nega specificul național ca atare. Aceasta pentru că trăsăturile specifice proprii fiecărei națiuni vor constitui un factor de realizare a adevăratei libertăți și egalități a oamenilor și popoarelor. Analiza **s.e.** astfel conceput relevă, pe lîngă trăsăturile esențiale promovate de etnogeneză, și trăsături secundare promovate de alte procese social-istorice: *renașterea culturală, revoluția culturală**; — **2.** formula sintetică de ordin algebric a *calculelor etnometrice complexe* referitoare la biotipul și etnotipul unei comunități sociale, la aptitudinile vocaționale ale personalității etnice și la rezultatele axiologice pe planul creației populare, în raport cu calculele etnometrice ale altor popoare. În elaborarea acestei formule sintetice a **s.e.** sînt folosite și rezultatele efectuate de antropometrie, sociometrie, etnometrie, psihometrie etc. Aceasta pentru că **s.e.** în ultimă analiză este extractul unor cercetări interdisciplinare. V. *specificul etnocivilizației*, *specific etnocultural*.

SPECIFIC ETNOCULTURAL — **1.** unul din aspectele esențiale ale *specificului etnic* (1) care se referă la fenomenele și faptele de cultură istorică condiționate etnic de factori psiho-sociali; **2.** „sinteză generalizatoare" a caracterelor specifice ale creației culturale proprii unei comunități sociale de tip etnic. **S.e.** nu poate fi determinat și înțeles decît în raport cu *specificul etnocivilizației* corespunză-

toare, ce intră în structura *specificului etnic*. **S.e.** reflectă numărul, gradul și valoarea elementelor, trăsăturilor și aspectelor creației culturale, formate în procesul *etnogenezei*, *în evoluția istorică* ulterioară, *în culturogeneza* propriu-zisă, care în esența ei nu se termină decît odată cu dispariția etniei de bază. În culturogeneză, unele caractere culturale se anulează parțial (acculturație), altele se impun, devenind dominante sau generează caractere noi (enculturația). În elaborarea ei culturogeneza angajează toate speciile și genurile creației spirituale, acționează pe toate planurile și în toate direcțiile culturii (mitologie, filosofie, literatură, știință, artă și sport). În determinarea **s.e.** al unui popor trebuie să se aibă în vedere: concepția despre viață și lume, în evoluția ei, pe diferite trepte de cugetare istorică, indicele de reflectare etnică a acestei concepții, viziunea plastică a creației spirituale, tematica diferențială și preferențială etnică, stilistica corespunzătoare. Pentru determinarea tuturor acestor aspecte codependente ale **s.e.** trebuie să se întreprindă cercetări interdisciplinare. În legătură cu culturogeneza română s-au elaborat lucrări care au surprins și prezentat unele aspecte particulare sau globale ale specificității și mesajului etnic: Lucian Blaga (*Spațiul mioritic*, 1936) se referă la structura psihogeografică a spațiului românesc ca matrice a creației populare autohtone; Ovidiu Papadima (*O viziune românească asupra lumii*, 1941) descrie reminiscențele folclorice străvechi care au străbătut prin religiozitate în literatura populară; Romulus Vulcănescu (*Fenomenul horal*, 1944) analizează tematica tradițională și expresiile stilistice ale culturii populare române privite în contextul ei sud-est european și în evoluția ei istorică; Liviu Rusu (*Viziunea lumii în poezia noastră populară*, 1967) descrie viziunea poetică de la formele ei dominante în trecut la cele dominante în prezent, de la resemnare la acțiune creatoare, de la starea de inerție la starea de energie creatoare, de la „homo contemplativus" la „homo constructivus". În afara acestor lucrări de sinteză, care teoretizează asupra unor aspecte inedite ale culturogenezei române s-au redactat și lucrări mai restrînse care au urmărit să redea sub raport vocațional și caracterologic unele trăsături analitice ale psihologiei creatoare a poporului român: omenia, hărnicia, rînduiala, perspicacitatea, sentimentul constant al dreptății, libertății, unității și independenței naționale, patriotismul luminat al unor căpetenii populare, idealul constructiv modern etc. Lucrările recente de etnologie românească își propun să surprindă similitudinile și disimilitudinile, generalitățile și particularitățile, variantele și invariantele culturii populare române în comparație cu ale altor culturi populare. În

aceste condiții **s.e.** reflectă o schemă ideativă care se restructurează mereu în procesul autocunoașterii, cu noi elemente și trăsături spirituale. V. *specificul etno-civilizației, specificul etnic.*

SPECIFICUL ETNOCIVILIZAȚIEI — **1.** unul din aspectele esențiale ale *specificului etnic* (1), care se referă la fenomenele și faptele de civilizație istorică condiționate etnic de factori social-economici; **2.** „sinteză generalizatoare" a caracterelor particulare ale creației civilizației proprii unei comunități sociale de tip etnic. **S.e.** nu poate fi determinat și înțeles decît în interdependență cu specificul etnocultural corespunzător ce intră în structura globală a specificului etnic. **S.e.** reflectă numărul, gradul și valoarea elementelor și bunurilor economice, a creației de valori materiale, realizate înainte de *etnogeneză*, implicite acesteia și, care supraviețuiesc etnogenezei. Procesul nașterii unei civilizații etnice este rezultatul complex al unei stratificări și restructurări de civilizații intrate în impact sau a unei accivilizații repetate. În elaborarea unei noi forme de civilizație se angajează toate sectoarele vieții materiale în baza unei concepții și tehnologii noi de producție, a indicelui etnic de aplicație practică a acestei concepții și tehnologii, de umanizare a mediului ambiant, de accelerare a dinamicii creatoare proprii inventivității tehnice, și de îmbogățire necontenită a instrumentului de muncă și a gamei de produse. Pentru determinarea tuturor acestor aspecte corespondente ale specificității etnice a unei civilizații trebuie întreprinse cercetări interdisciplinare. În legătură cu geneza paleocivilizației autohtone, care reprezintă prima treaptă a etnocivilizației române, s-au elaborat lucrări de arheologie, despre substratul ergonomic al autohtonilor (V. Pârvan, N. Iorga), de istorie a etnocivilizației române (A.D. Xenopol, N. Iorga, Constantin C. Giurescu și Dinu Giurescu); de sociologie rurală (D. Gusti, Tr. Herseni, H.H. Stahl) etc. În structura **s.e.** române au intrat inițial două componente principale: *arhecivilizația tracă nord-dunăreană* sau *geto-dacă*, peste care s-a suprapus *arhecivilizația romană*. La începutul evului mediu au fost asimilate și alte elemente de civilizație. Compoziția structurală complexă a **s.e.** evoluează în succesiunea perioadelor și a epocilor istorice dependente de evoluția social-istorică a poporului român. Unele particularități de civilizație autohtonă s-au menținut, dezvoltat și amplificat, altele s-au estompat, redus și chiar au dispărut. Dacă pe baza materialelor arheologice și a celor paleoetnografice și de istorie a artei vechi analizăm morfologia caselor, uneltelor și costumelor populare ale dacilor de pe columnele lui Traian și Marc Aureliu, și de pe monumentul triumfal de la Adamclisi, constatăm că toate aceste produse ale muncii geto-dacilor alcătu-

iesc substratul civilizației românești. Izvoarele literare antice greco-romane și cele medievale, relative la creația artistică autohtonă, ne prezintă cîteva descrieri sugestive referitoare la trăsăturile psihologice și cutumiare ale creației plastice a dacilor și daco-romanilor, în care se întrevăd în germene rădăcinile creației istorice ale poporului român: inventivitatea tehnică, gustul rafinat pentru împodobirea aleasă, nuanțarea discretă etc. În condiții vitrege de oprimare internă și de opresiune externă, poporul român a creat de-a lungul secolelor un instrumentar foarte bogat și variat de muncă pentru nevoile lui materiale (v. *Muzeul tehnicii populare*). Cu un autentic simț artistic a reușit să îmbine cu ingeniozitate utilul cu frumosul, zămislind din unele unelte, mașini și instalații tehnice adevărate creații ale industriei populare. Paralel cu aceste trăsături referitoare la diferitele aspecte arhaice de viață materială ale poporului român, remarcăm și apariția unor noi elemente de civilizație populară modernă și contemporană, rezultate în decursul istoriei din necesități și căutări, ca și din contactul cu popoarele vecine, din influențe reciproce și schimburi de bunuri materiale. În stabilirea **s.e.** trebuie să se aibă în vedere, pe lîngă moștenirea civilizației tradiționale, în ceea ce aceasta are tipic și reprezentativ și modernizarea civilizației autohtone în spiritul mesajului ei. Poporul român a creat pe plan istoric o civilizație agro-pastorală împletită cu o civilizație a lemnului, care a supraviețuit pînă în pragul perioadei moderne. Ea constituie unul din argumentele paleoetnologice daco-romane ale autohtonității și continuității neîntrerupte a poporului român pe teritoriul lui etnogenezic. V. *specific etnic, specific etnocultural.*

SPECTROGRAFIE — metodă de analiză fizică folosită în vederea stabilirii compoziției unor materii prime (metal, os, ceramică, sticlă etc.), a vechimii, purității, formulei chimice, consistenței pentru confecționarea unor obiecte de uz sau de artă populară. Analiza spectrografică se efectuează cu ajutorul unor scînteieri produse la suprafața acestor materii și obținerea unui spectru care se imprimă pe o placă sensibilă, pentru a fi apoi interpretat grafic.

STAȚIE-PILOT — unitate de cercetare antropologică, etnologică, sociologică etc. pentru o comună, zonă sau regiune. În **s.-p.** se întreprinde o cercetare intensivă într-o localitate pentru obținerea de indicatori și referințe în vederea unei cercetări extensive în alte localități supuse cercetării, într-o fază ulterioară, în aceeași zonă sau regiune. În **s.-p.** se elaborează modelul de cercetare propusă, se selecționează problemele ce trebuie abordate, se emit ipotezele de lucru, se stabilește materialul de comparat și

de confruntat, cu cel din restul localităților incluse în investigație. Localitățile ce se studiază apoi în raport cu **s.-p.** trebuie să aibă o structură comunitară similară, să facă parte din aceeași familie de unități sociale de tip etnic și să reflecte, la modul concret sau probabil, viața zonală sau regională în întreaga ei complexitate dialectică, raportată la timp, spațiu, condiții, forme, activități, toate interdependente și integrate. O aplicație nouă a **s.-p.** o constituie, în cercetarea actuală, *unitatea culturală pilot**. V. *anchetă, monografie etnologică.*

STIL DE VIAȚĂ — concept care se referă la caracteristicile unui mod de viață, ale unei forme de civilizație și cultură ce aparțin unei comunități etnice concrete (în acest caz se poate vorbi de stil de civilizație și de stil de cultură). **S.d.v.** este condiționat istoric de factorii materiali și spirituali ai perioadei, epocii și secolului respectiv. În structura **s.d.v.** intră elemente formale de gîndire, comportament, de valorificare și simbolizare a tuturor acțiunilor socioetnologice, dar intră și elemente de fond ale gîndirii și comportamentului unor personalități creatoare de noi modele de viață, de civilizație și cultură, mai complexe și mai reprezentative pentru epocă sau omenire V. *mod de viață.*

STRATIGRAFIE — ramură a geologiei care folosește metode și tehnici proprii pentru a studia depunerile succesive de sedimente în straturi, în ordinea lor naturală sau răvășită de cataclisme sau de om, cronologia reflectată de profunzimea și compoziția lor, spre a afla astfel *geogeneza*, structura și constituția geologică a solului superficial. **S.** relevă resturile de plante și animale, fosilele umane, în scopul descoperirii formelor de viață legate de fiecare strat în parte. Paleoetnologia și arheologia folosesc metodele și tehnicile **s.** pentru stabilirea „nivelelor stratigrafice" superficiale sau adînci *in situ* care conțin vestigii și relicte de cultură și civilizație primitivă sau arhaică. Decupeurile stratigrafice în sol scot în evidență mai multe categorii de soluri caracterizate prin trăsături diferite: *secvențe stratigrafice* (vestigii suprapuse), *orizonturi de civilizație* și *facies-uri culturale.* Cu ajutorul informațiilor stratigrafice se stabilesc cronologii relative, pentru caracterizarea grupelor umane care s-au succedat în același loc, s-au suprapus unele peste altele, vreme îndelungată, și care au creat forme de cultură istorică și civilizație corespunzătoare. Studiul straturilor succesive de cultură și civilizație relevate indirect de **s.** se face în *secțiune verticală*, în *secțiune orizontală* și în *secțiune oblică* (pentru descoperirea „lentilelor imbrice"). Săpăturile arheologice de la Troia au relevat 7 straturi de sol ce conțineau ruinele a 7 cetăți suprapuse; cele de la Histria în Dobrogea au relevat

3 straturi cu ruinele a 3 cetăți suprapuse. V. *facies cultural, orizont.*

STRUCTURĂ — **1.** alcătuire relativ invariabilă a unui obiect, fapt, făptură într-o configurație sistemică (în engl. pattern = tipar, model); **2.** unitate indestructibilă a elementelor componente ale unui întreg, în care apar proprietăți noi, în raport cu proprietățile părților componente (în psihologia organicistă = *Gestalt*); **3.** modalitate de construire a unui sistem de exprimare (în lingvistică, Ferdinand de Saussure, *Cours de lingvistique générale*, 1959). Concept (preluat de etnologie prin C. Lévi-Strauss, *Anthropologie Structurale*, 1945, 1956), care explică „principiile ce stau la baza coeziunii interne și schema sa de funcționare"; **4,** „ansamblu coherent de transformări iminente", care în acțiunea lui se autoreglează ca un sistem bine închegat (Jean Piaget, *Le structuralisme*, 1968); **5.** model abstract, schematic, formal, matematic de excogitare a unor elemente, fapte, fenomene pentru surprinderea esenței lor și folosirea în practica creației culturale, tehnice, teoretice. Conceptul de **s.** a fost creat în ambianța filosofiei antice, utilizat apoi în perioada modernă de științele naturii și lingvistică, precum și de științele sociale, în contextul cărora a căpătat accepțiunile menționate. În antichitate, Aristotel se referă la alcătuirea internă sau configurația unui obiect real sau ideal. Această accepțiune generală s-a menținut pînă în vremea noastră la unii oameni de știință, deoarece se referă la dispoziția părților care formează un întreg în opoziție cu funcțiunea lor. Din secolul al XIX-lea științele naturii în investigațiile lor taxonomice formulează ideea de întreg, ireductibil la părțile lui constitutive. K. Marx din perspectiva economiei politice studiază dialectic *infrastructura*, **s.** și *suprastructura*, în legătură cu societatea concretă burgheză și căile trecerii de la aceasta la societatea viitoare, socialistă. În literatura română de specialitate, Dimitrie Gusti a considerat unitățile sociale și relațiile sociale ca **s.** *generatoare de modele de viață reală sau ideală*, indestructibile în unitatea lor. Pe analiza și sinteza acestor **s.** raportate la viața unei națiuni, Dimitrie Gusti a pus bazele unei forme noi de sociologie concretă intitulată „știința națiunii". Iar C. Lévi-Strauss consideră **s.** „un sistem relațional latent în obiect", care exprimă un conținut inconștient, ce evoluează în timp și spațiu, și totodată exprimă o funcțiune epistemologică operațională. C. Lévi-Strauss a pus bazele „antropologiei structurale" sau a „etnologiei structurale". V. *antropologie structurală, etnologie structurală, filosofie structurală, structuralism.*

STRUCTURALISM — **1.** concepție psihologică cunoscută și sub numele de *gestaltism* conform că-

reia fenomenele și faptele psihice sînt *structuri* sau *forme solidare*, în care fiecare parte constitutivă depinde de celelalte și nu poate fi ceea ce este decît în relație cu celelalte și în contextul întregului astfel constituit. În acest sens **s.** a fost denumit și „teoria structurii". **S.** psihologic a apărut ca o concepție care combătea întîi *asociaționismul* psihic (asociațiile elementare sau superioare între fenomene și fapte psihice) și apoi behaviorismul formal (comportamentul exterior, fără substrat conștient); **2.** concepție metodologică care preconizează folosirea metodei structurale pentru cunoașterea analitică și explicarea globală a fenomenelor și faptelor luate în considerație. În etnologie, Claude Lévi-Strauss folosește metoda structurală pornind nu de la analiza obișnuită a asemănărilor unor fenomene și fapte de civilizație sau cultură, ci de la analiza amănunțită a deosebirilor, pe care le consideră mai semnificative în substanța lor decît primele. El inventariază riguros aceste deosebiri și le descoperă sistemul interrelațional de invariante. Trece apoi la formalizarea și matematizarea structurii în modele statistico-matematice și analitico-descriptive. Prin aplicarea intensivă în etnologie, metoda structurală s-a diferențiat în cîteva variante metodologice particulare față de forma inițială elaborată de Claude Lévi-Strauss; **3.** concepție epistemologică care exagerează rolul abstract al structurii în procesul cunoașterii științifice. În această accepție **s.** tinde la o explicație anistorică, pur formală, deductivă a „structurilor esențial inconștiente" ce pot fi deduse din „legile simple ale transformărilor" referitoare la toate „formele cognitive" ale civilizației și culturii. Filosofia marxistă nu privește structura detașată de funcțiunea fenomenului sau faptului luat în considerație, ci drept un proces complex de cunoaștere a realității, dialectic în esența și forma lui. De aceea critică exagerările considerate „științifice" ale **s. S.** este recepționat de marxism nu ca un demers filosofic, ci ca o metodă de cercetare, ce face parte integrantă din metoda dialectică. În esența ei metoda dialectică se prezintă ca o unitate a analizei structural-funcționale cu analiza istorico-genetică (L. Grünberg, *Marxism și structuralism*, 1973); C.I. Gulian, *Marxism și structuralism*, 1976). V. *structură*.

STRUCTURALISTICĂ — termen care denumește: 1. studiul structurării unui sistem de obiecte, fapte sau procese de cunoaștere și valorificare; 2. *filosofia structurală* în aplicațiile ei particulare. V. *antropologie structurală, filosofie structurală, structuralism, structură*.

SUBCULTURĂ — **1.** tendință de manifestare subiacentă unei culturi elementare (Ralph Linton); **2.** cultura grupelor și subgrupe-

lor sociale de tipul spiței de neam, a vecinătăților, profesiunilor, asociațiilor etc. ce fac parte dintr-o comunitate etnică și care se deosebesc între ele prin limbaj, mod de viață, stil de muncă etc. (J.M. Yinger); **3.** cultura unei părți frustrate din societate, care se opune societății globale, ca parte frustratoare. În acest sens Oscar Lewis *(Five Families. The Anthropology of Poverty*, 1959 și *La vida: a puerto-rican family in the culture of poverty*, 1966), definește conceptul de **s.** *sărăciei*. Această **s.** a sărăciei prezintă trăsături sociale și psihologice caracteristice sărăcimii din orice context național. Ea este o manifestare pretimpurie corespunzătoare capitalismului și este endemică în statele coloniale și semicoloniale. Trăsături de **s.** prezintă și comunitățile de hippy, de teribiliști etc. Noțiune contestată de Charles Valentine *(Culture and Poverty*, 1968). V. *cultură, supracultură.*

SUBGRUP SOCIAL — o parte dintr-un grup social, care se constitue pe relații de conviețuire simplă și comportament neformalizat, sau pe relații de conviețuire complexă și comportament preferențial. **S.s.** face parte din grupul social în care se integrează, fiind o microunitate socială, nediferențiată sau diferențiată etnic. Etnologia, ca și sociologia, analizează grupele sociale cu **s.s.** corespunzătoare din perspectiva corelațiilor etnice, pentru determinarea în modul de viață a factorilor componenți ai structurii civilizației și culturii populare.

SUBTIP v. *tip, tipologie.*

SUPRAVIEȚUIRI v. *antichități, relict etnografic, reminiscență folclorică.*

Ș

ȘAMAN — magician, medium, vrăjitor, vindecător, preot la unele populații arctice din Asia de Nord și America de Nord, ca și la unele populații din Indonezia și insulele Oceanului Pacific. **Ș.** se bucură, în credința acestor populații, de puteri supranaturale pe care și le însușește prin extaz și posedarea spiritelor. El urmărește ca prin intermediul așa-zisei lumi nevăzute a spiritelor să încorporeze într-însul și să posede puterea lor benefică sau malefică, după nevoie, pentru a-și provoca transa extatică în timpul căreia să solicite ajutorul demonilor cerești, prietenii oamenilor, și să lupte contra demonilor subterani, socotiți dușmani ai omului. Căderea în transa extatică mai are și rostul să înlesnească călătoria în ceruri sau sub pământ pentru a combate sau subjuga pe demoni și uneori chiar pe zeii minori. Căderea în transă se face după un anumit scenariu ritual, în locuri și ore anumite, cu o îmbrăcăminte specială, împodobită cu simboluri magico-mitice, în sunetul trepidant al unui tambur, în murmurele stridente ale unui limbaj criptic, în ritmul unui dans fantastic. Se spune că **ș.** este *alb* cînd vindecă un rău (real sau fictiv) și *negru* cînd provoacă un rău (real sau fictiv). V. *șamanism*.

ȘAMANISM — 1. ansamblu de manifestări și practici magico-mitologice efectuate de un *șaman** într-o comunitate socială arhaică în vederea acordării unui presupus ajutor membrilor acestei comunități; 2. formă străveche de religiozitate. Pe plan etnologic, sociologic și psihologic, **ș.** reflectă diferite structuri psihopatice, maladii biosociale, crize de echilibru comunitar, forme de mistică primitivă. Problema **ș.** a fost abordată de Vilmos Diószegi *(A Sámánhit emlékei a*

Magyar Népi Müveltségben, 1958). Mircea Eliade *(Le chamanisme et les techniques archaïques de l'extase*, 1968), I.M. Lewis *(Ecstatic Religion*, 1971) şi alţii. V. *etnohermeneutică, magie, şaman.*

ŞCOALĂ FOLCLORISTICĂ — activitate ştiinţifică organizată în jurul unui sau mai multor folclorişti reputaţi sau a unor oameni de ştiinţă care au contingenţe cu folcloristica, care şi-au impus prin prestigiul operei lor sau al ideilor lor, sistemul de gîndire, principiile şi metodele de lucru, direcţiile proprii de investigaţie. Printre **ş.f.** mai importante menţionăm în ordinea succesiunii şi semnificaţiei lor: *şcoala antropologică* a lui E. Tylor, A. Lang, J. Frazer, W. Manhardt, care postulează studiul mentalităţii animiste a populaţiilor primitive pentru a surprinde geneza şi structura globală a folclorului întregii lumi; *şcoala naturistă* a lui Max Müller, care consideră că mitologia şi religia îşi au originea în cultul primitiv al obiectelor naturii fizice (aştrii, fenomenele meteorologice, geologice etc.); *şcoala etimologică* apărută ca o consecinţă a şcolii naturiste, de asemenea iniţiată de Max Müller, care susţine că numele magice şi mitice ce supravieţuiesc în povestirile populare relevă o concepţie arhaică de viaţă. După această şcoală, deşi folclorul este un depozitar de cultură primitivă, conceptele pe care le vehiculează (denumiri de acţiuni, eroi, zei şi semizei) sînt uneori adevărate „boli ale limbajului"; *şcoala indianistică* a lui Theodor Benfey postulează studiul izvoarelor indiene ale unor produse literare folclorice europene; *şcoala orientalistă* (apropiată şcolii indianiste) postulează că leagănul tuturor produselor folclorice ale Europei se află în Asia vestică; *şcoala psihologiei popoarelor*, a lui H. Steinthal, M. Lazarus şi W. Wundt, consideră că individul depinde de mediul ambiant psiho-social, care trebuie cunoscut, şi că folclorul lui trebuie considerat ca o activitate colectivă populară. W. Wundt pune bazele *etnopsihologiei* şi ale şcolii acestei noi discipline; *şcoala psihanalitică* a lui Sigmund Freud, K.Abraham, O. Rank, George Devreux, G. Bateson, E. Jones, A. Kardiner, G. Roheim etc. urmăreşte surprinderea structurii unei civilizaţii prin structura intimă a viselor, libidou-lui şi agresivităţii în complexele psihoafective general-umane, sociale şi reflectarea lor în cultura populară şi academică; *şcoala fenomenologică* a lui L. Lévy-Bruhl, M. Leenhardt, Van der Leeuw şi alţii, care postulează studiul experienţei mitice, mitul ca act şi metodă de reintegrare a omului în lumea arhetipurilor, reflectate la modul paseist în folclorul popoarelor; *şcoala cultural-istorică* a lui Leo Frobenius, care preconizează cercetarea morfologică de tip fiziologic a fenomenelor şi faptelor de cultură populară şi structura ciclică a acestora, adică palin-

genezia lor; *şcoala istorico-sociologică* a lui E. Hofmann-Kreyer, A. van Gennep, W. F. Miller, A.V. Markov, B.M. Sokolov, Al. Marinus etc., care susţine că produsul folcloric este „un vulgus in populo" la origine; creaţia individuală începe să fie şlefuită de mediul social şi să devină elaborare populară. După Albert Marinus datele folclorice sînt date sociale, care explică funcţiunile organismului social de-a lungul timpului; *şcoala istorico-geografică*, zisă şi şcoala finlandeză, a lui Antti Aarne, Kaarle Krohn, Axel Olrik, V. Anderson etc., postulează studiul locului de creaţie şi direcţiile de difuziune, a timpului creaţiei, ca şi reconstituirea formei arhetipale (a produselor eroicei populare, mai ales); *şcoala materialist-istorică* a lui M. Sokolov (la care a contribuit şi Maxim Gorki), a lui P. Bogatîriov, Tokarev, V.I. Propp şi alţii, postulează cercetarea folclorului contemporan ca „voce a prezentului", cercetarea creaţiilor populare ale elementelor creative ale straturilor sociale şi ale climatului revoluţionar; — *şcoala heteronomiei estetice a folclorului*, a lui Mihail Dragomirescu, Dimitrie Caracostea, Alexandru Dima etc., care susţine că valoarea produsului estetic se află în natura lui artistică şi în sistemul de valenţe pe care acesta le promovează în procesul recepţiei sociale; — *şcoala structuralistă* a lui C. Lévi-Strauss, R. Barthes, A. Greimas, R. Abrahams, P. Maranda etc. explică fenomenele şi faptele de cultură prin studiul datelor şi elementelor empirice concepute ca structuri abstracte, ca modele (mecanice sau statistice). Proprietăţile formale ale structurilor abstracte corespund proprietăţilor reale ale structurilor concrete concepute la acelaşi nivel de gîndire etnologică. Studiul relaţiei între structurarea datelor şi elementelor culturale şi complexele culturale denotă originalitatea creaţiei culturale populare; — *şcoala semiotică* românească a lui Simeon Marcus, care preconizează abordarea lingvistico-matematică a problemelor fundamentale ale folclorului, cu ajutorul teoriei limbajelor formale: modelarea lingvistico-matematică şi aspectele semiotice ale folclorului, paradigmatica basmelor populare, rima în poezia populară, structurile repetitive ale folclorului în lumina algebrei omologice, mecanismele generative ale basmelor populare, invarianţe în structura cimiliturilor, genealogia eroilor mitici în lumina teoriei grafurilor etc. V. *folclor, folcloristică*.

ŞCOALA HELIOLITICĂ — orientare teoretică panegipteană *(heliolitic school)* promovată de E. Elliot-Smith, W. Perry, W.H. Rivers şi alţii în cadrul şcolii difuzioniste engleze. Din cauză

că ş.h. a considerat civilizaţia şi cultura egipteană drept matricea universală şi centrul mondial de difuziune terestră a civilizaţiei şi culturii, a fost denumită *şcoala hiperdifuzionistă*, iar forma de difuzionism exacerbat care anima această şcoală, hiperdifuzionism. V. *difuzionism, hiperdifuzionism.*

ŞEFERIE — concept care semnifică: — 1. exercitarea temporară a autorităţii politice, juridice şi religioase într-un grup social determinat (clan sau trib, în America de Nord şi Centrală, în Africa de Nord, Asia tropicală etc.) de către un şef. Şeful este considerat sacru. El îşi exercită prerogativele în baza unei duble investituri: rituale (care îi dă puteri charismatice) şi a unui sfat de notabili (4, cu care alcătuieşte o *pentarhie*, sau 9 cu care alcătuieşte o *diarhie*, care îi dă puteri social-politice). Ş. este ereditară sau electivă; prima are un caracter sacral, a doua profan. Ambele forme se bazează pe un sistem de drepturi şi datorii, ce emerg din genealogia de ansamblu a clanului sau tribului, care în fond se reduce la genealogia eroului legendar local. Ambele forme beneficiază de privilegii economice, ceremoniale, politice şi religioase. Studiul ş. în aceste accepţiuni ţine de etnologia politică a societăţilor primitive; — 2. circumscripţie militară teritorială pusă sub comanda unui şef (în administraţia militară franceză, secolul al XVIII — XIX). Conceptul de şef în prima accepţie capătă denumiri diferite: *cacic* (în America Centrală şi de Sud), *sachem* (în America de Nord), *bulibaşă* (în Asia de Vest), *şeic* (în Africa de Nord) etc. Funcţiunile ş. au fost studiate de R. Lowie *(Primitive Society*, 1920), C. Lévi-Strauss *(Les structures élémentaires de la parenté*, 1949), F. Huxley *(Aimables Sauvages*, 1960), P. Clastres *(Echange et pouvoir*, 1962).

ŞTIINŢA ARTEI POPULARE — ştiinţa care studiază geneza, structura, evoluţia şi funcţiunea artei populare în comunitatea socială de tipul etniei, poporului, naţiunii. Este o ramură constitutivă a etnologiei, o ştiinţă etnologică particulară.

ŞTIINŢĂ DEMICĂ — termen folosit în etnologia italiană pentru folclor, care calchiază conceptul englez de *folk science*. V. *demologie, demosofie, demotehnografie, demotica, demopsihologie.*

ŞTIINŢE ETNOLOGICE — toate ştiinţele care studiază fenomenele şi faptele etnice, în

general sau în particular sub raportul culturii și civilizației. După statutul „Uniunii Internaționale a științelor antropologice și etnologice" sînt considerate ca **ş.e.** etnologia, antropologia socială, antropologia culturală, etnografia, științele despre arte și tradiții populare, precum și științele conexe etnologiei (teoria și metodologia culturii, istoria culturii, a religiei, a folclorului, educației, limbajului, muzicologia etc.). Romulus Vulcănescu scrie despre *Sistemul științelor particulare și contemporaneitatea* (1972). V. *etnoștiințe, discipline etnologice, sistemul științelor etnologice.*

T

TABU — 1. termen (de origine polineziană, descoperit de James Cook în 1777) care semnifică: însemnat, încărcat de putere, ce nu trebuie văzut, pronunțat, auzit, atins, ceea ce este prohibit. **T.** se referă la orice fel de obiecte, făpturi, idei, nume etc. considerate inițial sacre sau care au fost treptat consacrate sau sacralizate. Conceptul de **t.** trebuie corelat cu cel de *mana**. **T.** reprezintă aspectul restrictiv, periculos, de evitat, al unei forțe oculte, iar *mana* aspectul permis, favorabil, de dorit al aceleiași forțe. Ambele concepte stau la baza ideii de *sacru** și *profan**; — 2. orice interdicție de tip sacral a cărei încălcare atrage în mod automat sancțiuni supranaturale și, prin acestea, sancțiuni sociale. În acest sens **t.** provoacă la malgași o teamă superstițioasă denumită *fădy*. Ideea de **t.** ca venerație superstițioasă se leagă de ideea de *totem** ca obiect de cult primitiv. Corelația între **t.** și totem a fost tratată de Sig. Freud (*Totem und Tabu*, 1912), Al. Kroeber (*Totem and Taboo*, 1925) și alții. V. *tabuism, totem, totemism.*

TABUISM — sistem de interdicții magico-mitologice care se bazează pe tabuuri. V. *tabu, totem, totemism.*

T.A.T. — (*Thematic Appreciation Test*) sigla „Testului de apreciere tematică" folosit de K. Murray în cercetările sale de antropologie socială, care urmărește să „deceleze trăsăturile majore ale caracterului personalității culturale". **T.A.T.** face parte dintr-o serie de așa-zise „teste proiective", în fond teste etnologice, care sub raport tehnic și formal au fost preluate din psihologie și adaptate cerințelor antropologiei sociale engleze și celei culturale americane.

TATUAJ — termen (de origine polineziană, hawaiiană) care inițial însemna decorarea corporală prin pictare și inciziune, în diferite scopuri: magico-mitologice (ca însemne ale apartenenței la un cult); termice (de apărare împotriva frigului la boșimani); artistico-erotice (pentru împodobirea, la femei, a părților „gracile"); social-politice (ca modele codificate și simboluri tribale) etc. Pictarea putea fi monocromă sau policromă. În ambele cazuri se realiza prin mînjire, fardare, punctare (punctiformă), prin liniere (striatură), prin ideograme (ideogramatică). Pictarea se asocia uneori cu inciziunea pielii. Inciziunea se încadra sau se umplea cu culoare. O tehnică specială a acestui fel de decorare este *moko*-ul (termen de asemenea de origine polineziană), care înseamnă inciziune umplută cu coloranți prin frecarea acestora pe pielea incizată. Inciziunea se realizează prin mai multe procedee: scarificarea (zgîrierea pielii), înțeparea (punctarea pielii) sau arderea (pirogravarea pielii). Scarificarea putea fi superficială (cea obișnuită la majoritatea popoarelor ce o foloseau) și profundă (la maorii din Noua Zeelandă). Scarificarea profundă se efectua mai mulți ani la rînd, prin repetarea ei pe același loc, periodic, după cicatrizare, pînă cînd se ajungea la adîncimea dorită a **t.** Tatuarea avea loc în perioada inițierii puberale la băieți și la fete, la sărbătorile tribale de peste an, pentru anumite consacrări în viața comunității (conducere religioasă, militară etc.). Acesta era **t.** *ritual*. Se executa **t.** și împotriva unor boli, preventiv sau terapeutic. Acesta era **t.** *medical*. Scriitorii antici sînt confirmați de descoperirile arheologice pentru epocile mai tîrzii ale comunei primitive în privința afirmațiilor referitoare la tatuarea autohtonilor, cu o gamă variată de **t.** ca însemne genealogice, tribale, de ranguri și atribuții magico-mitologice. Paleoetnologia studiază **t.** sub toate aceste raporturi culturale. Cercetările arheologice și paleoetnologice de pe teritoriul României atestă pentru orînduirea primitivă prezența unor statuete și figurine *tatuate ritual*.

TAXONOMIE (TAXINOMIE) ETNOLOGICĂ — termen, preluat de etnologie din științele naturii, pentru a denumi studiul sistematic al clasificării fenomenelor și faptelor de civilizație și cultură. **T.e.** preconizează criterii de clasificare logică statistico-matematică, pentru a surprinde obiectul de studiu într-un sistem definit de coordonate. Ea stabilește tipare sau modele de clasificare pe care le ia ca unități de măsură. Aceste tipare sau modele se numesc taxoni și se grupează în: infrataxoni, taxoni propriu-ziși și suprataxoni. Fiecare grup de ta-

xoni are în vedere nivelul lui de clasificare și conținutul clasificării. Cu studiul **t.e.** s-au ocupat Alain Lomax și Norman Berkowitz. Aceștia au urmărit factorii comportamentali, considerați ca variații regionale și forme de dezvoltare evolutivă a culturii în domeniul muzicii și dansului. Taxonomiștii culturali își propun să descopere regiuni geografice cu „culturi continue", ca modele de adaptare complexă la necesitățile spirituale ale vieții umane, în opoziție cu regiunile geografice cu „culturi discontinui", ca modele adaptate parțial la necesitățile spirituale ale vieții umane. În ambele cazuri importantă este determinarea *vectorilor taxonomici*. Asupra conținutului și numărului acestor vectori, teoreticienii **t.e.** nu au căzut încă de acord. V. *etnometrie, etnologie informațională, modelare, model, matematico-etnologie, structură*.

TEHNOLOGIE POPULARĂ — **1.** ramură a tehnologiei generale care studiază metodele și procedeele comunitare de prelucrare a materialelor în vederea obținerii unor produse; sistem de muncă tehnică a comunității sociale sau etnice. În acest sistem, Marcel Mauss include totalitatea deprinderilor și activităților tehnice ce țin de ocupații, meșteșuguri și industria sătească. În structura, funcțiunea și obiectivele lui, sistemul tehnic popular este condiționat de gradul de dezvoltare social-economică a unității respective. Uneltele, instrumentele, mașinile și instalațiile redau nivelul de dezvoltare istorică și caracterizează civilizația populară căreia le aparțin. Tehnica muncii populare reflectă evoluția economico-culturală, de la o orînduire la alta și, în cadrul fiecărei orînduiri, de la o epocă la alta. Istoricește se disting mai multe trepte de ideație tehnică ce corespund nivelurilor de activitate tehnică: tehnica magică, tehnica domestică (casnică), tehnica meseriilor populare, tehnica industrială (rurală sau urbană). De la tehnica muncii manuale s-a trecut la tehnica muncii instrumentale, de la aceasta la tehnica muncii cu mașina, de la munca cu mașina condusă permanent de om la tehnica automatizată, supravegheată de om. Modul de folosire a uneltelor și instalațiilor populare referitoare la unele activități diferențiate și specializate prezintă o imagine vie a progresului civilizației populare. Tehnologia ocupațiilor, meseriilor și artei populare s-a dezvoltat pentru fiecare formă de activitate productivă populară: pentru olărit, pielărie, țesut etc. Pentru ilustrarea unor aspecte tehnologice ale vieții populare sînt importante muzeele etnografice cu profil tehnic special, printre care amintim muzeele de agricultură, pescuit, apicultură, viticultură, morărit etc. În aceste muzee, procesul tehnic de muncă e redat

prin exponate, cît şi prin hărţi, diagrame şi tabele de situaţii pe forme de muncă, pe stadii de evoluţie şi procese de producţie populară; — **2.** suma tuturor metodelor tehnice de muncă folosite empiric în procesul producţiei populare sau în procesul creaţiei artistice populare. Studierea lor reflectă o parte din concepţia despre viaţă şi lume, modul de trai şi specificul creaţiei unei comunităţi etnice.

TEHNOSFERĂ — zona de activitate tehnică a omului. **T.** s-a dezvoltat, pe măsura creşterii capacităţii de invenţie tehnică şi de aplicabilitate a invenţiilor, de la „sfera manuală" a industriei paleolitice la „sfera terestră" a industriei mecanice şi de la acestea la „spaţiul interplanetar" al folosirii energiei atomice şi a altor eventuale forme de energie. Prin toate caracteristicile ei **t.** se identifică cu „sfera culturii" şi „sfera civilizaţiei".

TELL — termen de origine arabă (în persană *tepe)* care semnifică: 1. locul pe care s-au construit succesiv mai multe aşezări (oraşe sau sate) şi urmele stratigrafice rezultate din suprapunerile acestor aşezări în decursul timpului; — 2. movilă provenită din acumularea resturilor domestice (de unelte, veselă, oase etc.) ale unei aşezări care a durat mult timp pe acelaşi loc. V. *stratigrafie.*

TEOMAHIE — concept care în „etnologia mitologică" se referă la lupta dintre primele divinităţi teriomorfe (ale forţelor elementare terestre) ale mitologiei greco-romane, titanii, fiii lui Uranos şi ai Gaeei, şi lupta dintre ei pentru putere (titanomahia); iar, prin generalizare, se referă la orice luptă între divinităţile majore, medii sau minore, în contextul aceleiaşi mitologii sau al unor mitologii intrate în impact: Omuz şi Ahriman în mitologia zendică, Iahve şi Satana în mitologia mozaică; divinităţile mitologiei greco-romane, cu cele ale mitologiei africane sau asiatice.

TEST ETNOLOGIC V. **T.A.T.**

THANATOLOGIE. V. *etnothanatologie.*

TIP — **1.** „imaginea schematică care exprimă esenţa unui lucru" (în gr. veche τυπος, la Platon); — **2.** „schema generală a unei structuri particulare" (I.B. Dumas); — **3.** ceea ce este propriu şi reprezentativ unei clase, gen sau specii de fapte, făpturi, obiecte, idei; — **4.** modelul unei categorii de activităţi reduse la expresia conceptual-matematică. Ex. *teoria tipurilor* la B. Russell (G. Preti, *La filosofia della matematica di B. Russell,* 1953). În toate aceste interpretări **t.** rămîne o „reprezentare schematică medie" a unor caractere particulare, proprii, reale, individuale (morfologice, somatice, funcţionale, ideative etc.), care definesc categoriile de activităţi materiale sau spiri-

tuale umane. V. *tip economico-cultural, tipic, tipologie.*

TIP ECONOMICO-CULTURAL — termen (folosit de etnografia sovietică) care definește „complexul de particularități economice și culturale interdependente, formate în decursul istoriei și caracteristice popoarelor ce se află aproximativ la același nivel de dezvoltare social-economică și trăiesc în condiții geografice naturale asemănătoare" (S.P. Tolstov). Particularitățile economice, orientarea activității și nivelul dezvoltării economice determină istoricește specificul culturii unui popor. Școala sovietică de etnografie susține că **t. e.-c.** poate fi subdivizat în *complexe zonale*, care se formează, evoluează și reflectă realitatea social-istorică locală. Dintre **t.e.-c.** se disting: al vînătorilor și culegătorilor tropicali, de stepă și semideșerturi, din pădurile zonei temperate; al pescarilor nomazi și sedentari; al agricultorilor: cu săpăliga, cu plugul, de stepă, de pădure; al crescătorilor de animale: nomazi, sedentari etc. **T.e.-c.** se poate dezvolta variat pe același teritoriu și se poate dezvolta uniform pe teritorii deosebite. Studiul **t.e.-c.** presupune o investigație istorică și de teren. V. *tipologie etnologică.*

TIPIC — **1.** ceea ce caracterizează *tipul* (ca imagine schematică) sub raport generic sau specific; **2.** ceea ce caracterizează o categorie de fapte, făpturi, obiecte, idei; **3.** ceea ce este reprezentativ în creația populară, în general, și specific în creația popular-etnică, în particular. Teoria **t.** a căpătat o nouă interpretare estetică în știința marxistă. Fr. Engels cerea realismului în literatură „reproducerea fidelă a caracterelor tipice în circumstanțe tipice", idee valabilă și în studiul *etno-esteticii**, ca și al *esteticii populare.* Interpretarea lui Fr. Engels este dusă mai departe în opera lui G. Lukács *(Marxismul și critica literară,* 1953), a lui G. Della Volpe *(Il verissimile filmico,* 1954) și alții. V. *tip.*

TIPOLOGIE ETNOLOGICĂ — **1.** disciplină metodologică teoretică ce studiază toate modalitățile de clasificare serială a asemănărilor și deosebirilor dintre grupe determinate de fenomene și fapte de civilizație sau cultură, stabilite prin folosirea *metodei tipologice**. Printre rezultatele clasificării seriale de ordin tipologic remarcăm categoriile: ectipul, arhetipul, prototipul, tipul și neotipul; — **2.** sistem de clasificare serială ce folosește drept criteriu *raționamentul prin recurență,* conform căruia: a. „se poate clasifica orice cunoștință", b. „nu există clasificări fără excepție" și c. „orice clasificare este relativă". **T.e.** poate fi și ea clasificată la rîndul ei după conținutul și scopul urmărit: *tipologia genetică,* ce

urmărește geneza fenomenelor și faptelor de civilizație și cultură, unele din altele. Ea nu trebuie confundată cu „clasificarea evolutivă" (E. de Martino); *tipologia structurală*, care urmărește modul de organizare, concretă, observabilă și descriptivă a elementelor constitutive sau complexelor de elemente proprii unei civilizații sau culturi, după asocierea și interdependența lor. În aceasta, integrarea părților se face prin polarizarea lor în centre de interes sau dominante, ori prin subsumarea reciprocă; *tipologie morfologică*, care urmărește aspectul concret al fenomenelor și faptelor de civilizație sau cultură pentru a le înseria în clase diferențiate după forma lor reală sau ideală, empirică sau științifică etc. Ea ajunge astfel să stabilească: clase, genuri și specii de tipuri heteromorfe, ca și modalități formale de exprimare izomorfe ale unui conținut fenomenal sau faptic: *ectipice*, *arhetipice*, *prototipice*, *tipice* și *neotipice*. Toate acestea sînt *morfotipuri*. Tipologia morfologică a căpătat la unii etnologi paralel cu caracterul de *teorie a formelor* concrete și pe acela de *filosofie a formelor abstracte de civilizație și cultură; tipologie funcțională*, care urmărește adecvarea sau inadecvarea, adaptarea sau inadaptarea conținutului și semnificației fenomenelor sau faptelor de civilizație și cultură cu expresia lor material-istorică. Tipologia funcțională ajunge la clasificarea proceselor dinamice ale civilizației și culturii în interdependența lor prin urmărirea gradului de complexitate funcțională crescîndă și paralelă în istorie. Erorile ei se referă la clasificări para- sau metafuncționale: *sub-cultură*, *cultură*, *supra-cultură;* sau *cultură*, *acculturație*, *super-cultură;* — *tipologie stilistică*, care urmărește modalitatea formală de reflectare plastică a fenomenelor și faptelor de civilizație sau cultură în complexe de creație populară. Stilurile de civilizație converg cu stilurile de cultură deoarece reprezintă două aspecte indisolubil legate ale aceleiași activități social-istorice; — *tipologie dialectică*, care se ocupă cu clasificarea fenomenelor și faptelor de creație populară pe baza epistemologiei dialectice. Ea are în vedere deosebirile structural-funcționale, contradicțiile (interne și externe), opoziția și unitatea contrariilor. Ea nu exprimă serial și însumativ, aritmetic sau geometric realitatea, ci interdependența părților și caracterelor contrare, acumulările dinamice și salturile calitative în creația populară. **T.e.** în formele ei diferențiale nu se poate substitui analizei specifice a realității, care este exprimată de teoria marxistă despre societate, în științele social-istorice și aplicațiile lor. Unii filosofi ai culturii consideră cercetările de **t.e.** similare celor de

*caracterologie** pe considerentul că în esența ei caracterologia folosește clasificarea tipologică. V. *metoda tipologică*.

TOTEM — **1.** concept care exprimă legătura genealogică dintre un grup uman arhaic și presupușii lui ascendenți non-umani, de ordin vegetal sau animal. Membrii grupului care considerau că descind din același **t.** se socoteau rude de gradul întîi și trăiau într-o cofraternitate restrînsă, ca frații de sînge. Ideea înrudirii totemice a apărut și s-a dezvoltat în societățile primitive paleolitice (de culegători, vînători și pescari). Rudimentele acesteia s-au menținut și în societățile neolitice (de păstori și agricultori). **T.** nu a fost atît un obiect de cult, cît un subiect de drept cutumiar magico-mitologic. El a devenit obiect de cult abia în faza lui finală de cristalizare. Interpretarea **t.** a dus la exagerări și erori, care au mers pînă la desconsiderarea conceptului și calificarea lui ca pură invenție (C. Levi-Strauss). Ca subiect de drept, termenul trebuie înțeles exclusiv din perspectiva *etnologiei juridice**. Preia, resemnifică și extinde noțiunea vagă de cofraternitate, îi precizează caracterele și implicațiile, comuniunile și restricțiile (*tabu*-urile) magico-mitice, în grupul și în afara grupului social primar. Civilizația „primitivă" bazată pe particularizările juridice ale **t.** a fost denumită *civilizația totemică*. Culegătorii, vînătorii și pescarii paleolitici și-au atribuit, fiecare în parte, în activitatea lor de grup, **t.** proprii, care îi uneau printr-o consanguinitate magică și o cosubstanțialitate mitică. În dreptul cutumiar al clanurilor primitive s-au creat astfel și impus, odată cu conceptul de **t.**, și conceptele de: *tabu**, *endogamie**, *exogamie**, *rit** *de inițiere, mutilare** *rituală, tatuaj**, descendență, fraternitate și cofraternitate etc. În viața *clanului** primitiv, **t.** este considerat tabu. **T.** nu poate fi culeș, vînat sau pescuit decît în anumite condiții *(rituri de inițiere)*, după prezervarea celor în cauză *(mutilări rituale* etc.); **2.** reprezentare, simbol, emblemă a unui grup social, care în sistemul organizării tribale reflectă legătura cu ascendenții (prin obiecte cosmice, plante și animale) cu care cei prezenți credeau că conviețuiesc, real sau fictiv, în condiții proprii și din necesități spirituale. În acest sens **t.** poate fi *general, de grup* sau chiar *individual*. V. *totemism*.

TOTEMISM — explicație etnologică conform căreia legăturile genealogice au la baza lor o ascendență totemică în societățile de vînători și crescători de animale, proprii epocii paleolitice. Totodată **t.** este un sistem de reglementări, care explică coeziunea socială, organizarea, clasificarea și ierarhizarea grupelor umane (clasele de vîrstă, sex și

afinități, clanurile, fratriile și chiar triburile). Cea mai veche formă de **t.** este aceea patriarhală, bazată pe descendență patriliniară, fapt care a făcut să fie confundat cu credința magico-mitologică pretimpurie în presupuși eroi eponimi. Fenomenul, faptul, obiectul sau făptura care devine totem capătă o venerație deosebită, ajunge un *tabu** și prin aceasta un obiect de cult. În stadiul patriarhal **t.** organizează și reglementează relațiile economice (de producție și schimb), relațiile familiale (sexuale și genealogice), relațiile culturale (de creație și valori artistice). **T.** *patriarhal* generează fitomitologia și zoomitologia primitivă. În epoca bronzului se diferențiază o nouă formă de **t.**, cel *social*, axat pe descendența comunitară a grupului social. Cercetările etnologice din secolul al XIX-lea și în deosebi al XX-lea au trecut de la descrierea genetică a **t.** la analiza structurii lui sociale și a semnificațiilor acestei structuri raportate la condițiile reale, obiective de producere și satisfacere a unor necesități de ordin spiritual. Au tratat problema **t.** majoritatea etnologilor: E.B. Tylor *(Remarks of Totemism,* 1899); S.A. Barrett *(Totemism among the Miwok,* 1908); J.G. Frazer *(Totemism and Exogamy,* 1910); A.A. Goldeweiser *(Totemism, an Analitical Study,* 1910); F. Boas *(The origin of Totemism,* 1916); Van Gennep *(L'état actuel du problème totémique,* 1920); S. Freud *(Totem und Tabu,* 1924); A.R. Radcliffe-Brown *(The Sociological Theory of Totemism,* 1929); A.L. Kroeber *(Totem and Taboo,* 1952); C. Lévi-Strauss *(Le totémisme aujourd'hui,* 1965); S.A. Tokarev *(Relighia v istorii narodov mira,* 1965). C. Lévi-Strauss combate speculațiile asupra iluziei totemice, caracterul suspect (!) al ipotezei totemice, inadvertența problemei, susținînd că **t.** poate fi inclus în religie. V. *totem*.

TRACOLOGIE — ramură a istoriei care se ocupă cu studiul special al tracilor în conexiunea istoriei generale și anume cu: etnogeneza tracă, popoarele trace și neotrace, nord (geto-dacii) și sud-dunărene (odrisii) cu viața lor social-economică și cultural-politică, rolul pe cara ceestea l-au jucat în istoria civilizației și culturii în Europa și în Asia Mică. Cercetările de **t.** au fost inițiate de arheologi, antropologi, lingviști și mitologi, de la care s-au extins la toate științele social-istorice (sociologie, etnologie, filosofia culturii etc.). Ele au căpătat un impuls deosebit, din a doua jumătate a secolului al XX-lea, datorită creării unor *centre și institute de cercetare*, a unor *publicații* periodice afectate studiilor de **t.** și, în fine, *congreselor internaționale* de **t.** (ținute: I în 1973, la Sofia și II în 1976, la București). Dintre tracologi (dacologi) menționăm: Gr. Tocilescu *(Dacia înainte de romani,* 1880), Nicolae

Densușianu *(Dacia preistorică,* 1910), Vasile Pârvan *(Getica, o protoistorie a Daciei,* 1926), I.I. Rusu *(Limba traco-dacilor,* 1959, *Elemente traco-getice în imperiul roman și Byzantin,* 1976), Emil Condurachi *(L'archèologie roumaine au XX-ème siècle,* 1963), Radu Vulpe *(Studia Thracologica,* 1976), Iosif Drăgan *(We, the Thracians,* 2 vol., 1976); iar dintre tracologii străini: R. Pettazzoni *(La religione dell'antica Tracia,* 1950), R. Werner *(Abriss der Geschichte Randkulturen,* 1961), G. Mihailov *(Les Thraces en Egypte,* 1969), Hristo M. Danov *(Tracia antică,* trad. rom. 1976). *Actes du premier Séminaire International de Thracologie* (1978).

TRADIȚIE — formă de activitate (științifică, politică, tehnică, cutumiară, de credință etc.) care se transmite într-un grup social determinat, din generație în generație, și este statornicită prin habitudini și uzanțe de comportament. În accepție largă, **t.** se referă atît la sfera producției și creației populare, cît și la sfera producției și creației „culte". Dar **t.** se referă și la sfera activității politice a unei comunități etnice sau naționale. În substanța ei, **t.** reflectă aspectele înrădăcinate ale concepției despre lume, ale modului și stilului de viață și muncă ale unui popor. Din acest punct de vedere ea intră ca parte constitutivă în caracterizarea specificului etnic sau național. După forma de activitate pe care o reflectă **t.** poate fi: științifică, tehnică, meșteșugărească, muncitorească, artistică, sportivă, universitară, academică etc.; dar și după forma de activitate proprie unei categorii sau clase sociale **t.** poate fi: economică, politică, etnică, națională etc. Ceea ce înseamnă că nu există formă de activitate socială care să nu fi elaborat și promovat anumite tradiții ce îi sînt proprii. Unele **t.** sînt *retrograde,* pentru că prin conținutul și forma lor, împiedică progresul social, trag înapoi spre incultură, ignoranță, misticism; altele sînt *progresiste,* pentru că prin conținutul și forma lor nu împiedică progresul social, ci îl ajută. Poporul român posedă străvechi **t.** populare în domeniul producției economice și creației culturale, de construcție rurală, sculptură în lemn și piatră, de ceramică, prelucrarea pielii, broderiei, de muzică și dans, de manifestări ludice. De asemenea posedă străvechi tradiții istorice de luptă pentru eliberarea socială și națională. Constituind mijlocul de transmitere continuă a bunurilor înglobate în patrimoniul creației istorice, ca o experiență verificată îndelung, **t.** îndeplinește rolul de forță mobilizatoare a energiilor populare. În dinamica lor, **t.** progresistă și inovația creatoare se îmbină organic în contextul activităților social-istorice. Anumite elemente ale **t.** populare fac corp comun cu noua realitate socială, cu noua mentalitate și noul stil

de viață și de muncă, îmbogățindu-și sensul inițial, schimbîndu-și funcțiunea. Conform concepției marxiste **t.** progresiste intră în compoziția vieții economico-politice și constituie în perspectiva istorică un factor de caracterizare a „specificului fiecărui popor". V. *specific etnic.*

TRANSCULTURAȚIE — **1.** trecere dintr-o formă de cultură inferioară într-alta superioară, prin contact și adaptare. Această trecere schimbă structura și funcțiunea comportamentului cultural a celor ce adoptă **t.**; **2.** trecerea de la o formă de cultură la alta prin *acculturație**. În acest sens, **t.** tinde să înlocuiască conceptul de *acculturație.* V. *conculturație, enculturație.*

TRANSHUMANȚA — concept care inițial se referă la „agricultura semiitinerantă" (lat. *transhumare*, după interpretarea lui Sim. Mehedinți), apoi, prin extensiune, la alte ocupații similare (păstorit, apicultură etc.). Termenul a căpătat o consacrare universală în domeniul creșterii animalelor, mai ales a ovinelor: mișcarea alternativă și periodică a turmelor pentru pășunat în două zone sau regiuni diferite sub raport climatic, al fînețelor, apei etc. **T.** nu se opune sedentarismului, ci este o formă particulară a lui. Nu trebuie confundat cu *nomadismul.* După amploarea mișcării turmelor la pășune în afara mediului ambiant al așezării, **t.** poate fi *redusă, medie* și *amplă.* Indiferent de amplitudinea ei **t.** prezintă caractere comune pe toate meridianele lumii pentru că: — este o mișcare pastorală ocazională, nu permanentă, care se produce în condiții social-istorice favorabile; — este o mișcare pastorală generată de păstoritul sedentar, în care se resoarbe ori de cîte ori condițiile social-istorice devin defavorabile; — este o mișcare pastorală de tip pendulatoriu, regulată, cu itinerarii determinate, între zonele accesibile vărării și iernării, proprii unui pășunat comod și economic; — este o mișcare profesional-pastorală, nu familială sau comunitară, care antrenează numai păstorii de meserie și nu pe membrii familiei lor sau pe membrii satului posesor de turme.

TRANSMIGRAȚIE v. *migrație.*

TRANSSIMBOL — simbol care în anumite condiții social-culturale își schimbă conținutul sau forma. **T.** prezintă două forme deosebite: — *metasimbol*-ul (simbolul care își schimbă conținutul, păstrîndu-și forma: ex. crucea ca însemn sacru în mitologiile solare antice și în religia creștină) și *parasimbol*-ul (simbol care își păstrează conținutul, schimbîndu-și forma: ex. soarele figurat printr-o roată la popoarele europene sau printr-o mînă deschisă cu degetele răsfirate radiant la popoarele asiatico-europene). În procesul de evoluție a unui simbol **t.** reprezintă o treaptă superioară de transfigurare, prin

resemnificare și abstractizare. Un simbol care își schimbă concomitent conținutul și forma nu devine un **t.**, ci un simbol nou.

TRANSVALOARE — valoare culturală care își schimbă conținutul sau forma de expresie. **T.** prezintă două forme deosebite: *metalepsis*-ul (valoarea care își schimbă conținutul, păstrîndu-și forma de expresie: ex. cultul strămoșilor la popoarele primitive și la cele evoluate) și *metataxis*-ul (valoarea care își păstrează conținutul schimbîndu-și forma de expresie: ex. frumosul sacru, hieratic și frumosul profan). În procesul de evoluție a unei valori, **t.** reprezintă o treaptă superioară de interpretare axiologică efectuată prin potențare și salt calitativ, prin apropiație și diseminare. O valoare care își schimbă deodată atît conținutul, cît și forma nu devine o **t.**, ci o valoare nouă.

TREPANAȚIE — operația chirurgicală, efectuată îndeosebi asupra craniului uman sau animal, în scopuri profilactice, terapeutice sau magice. **T.** *empirică* a fost practicată din epoca neolitică pînă în evul mediu de magicieni-doctori și consta în extragerea unui disc (ovoidal, rectangular sau triunghiular) din partea parietală a țestei umane în vederea prevenirii unor boli reale sau presupuse sau a tratării lor rudimentare. Același soi de operație se efectua pentru aceleași motive pe animalele domestice, îndeosebi de păstorii pe oi. **T.** *rituală* a fost practicată în același răstimp de aceiași magicieni-doctori în vederea inițierii sau consacrării celui operat sau prin el a unei funcțiuni colective, comunitare. Studiul **t.** a început să fie întreprins întîi pe cranii (umane sau animale) extrase din morminte primitive, excavate de arheologi, apoi prin analize osteologice efectuate asupra unor materiale culese de la popoarele retardate. Cercetări sistematice asupra **t.** pe teritoriul României au întreprins arheologii (C. Nicolăescu-Plopșor), antropologii (Dardu Nicolăescu-Plopșor), etnologii (N. Dunăre) și alții.

TUMULUS (GORGAN) — movilă sau monticul construit în epoca neolitică în scop funerar, ca observator astronomic sau semn geodezic. În Asia, Europa, America se găsesc asemenea **t.** cu dublu sau triplu scop. **T.** din România, din sudul cîmpiei muntene, de-a lungul Dunării sînt construcții funerare și totodată geodezice. **T.** caracterizează un anumit grup de culturi ce țin de vîrsta de mijloc a bronzului în Europa (România, Germania, Jugoslavia, Ungaria, între 1500 și 1200 î.e.n.). Proprii *culturii tumulusurilor* sînt riturile de înhumare și ardere, cist-urile și urnele funerare, tehnica amplasării și construcției **t.** și folosirea lor multiplă.

U

UCRONIE — teorie proprie filosofiei culturii care se referă la fenomenele și faptele de civilizație care s-ar fi putut produce în istoria omenirii ca o consecință inevitabilă, dar nu previzibilă a progresului continuu. Termenul **u.** a fost creat de Ch. Renouvier prin parafrazarea celebrei lucrări *Utopia* (Thomas Morus, *De optimo respublicae statii, deque nova insula Utopia*, 1516), care se referă la concepția unui stat ideal care să fie condus de înțelepți, să aibă o civilizație și cultură cu instituții ideale. Prin **u.**, Ch. Renouvier a închipuit o dezvoltare a civilizației și culturii europene așa cum nu au fost realizate, dar cum ar fi putut să fie. În această perspectivă s-ar putea spune că, în esența lui, conceptul de **u.** reprezintă o retrognoză istorică a condițiilor materiale și spirituale ale progresului civilizației și culturii umane. E o prognoză răsturnată, asupra unui model socotit ratat, pentru că nu a putut fi previzibil la timpul lui, pentru că omul nu a ajuns să cunoască toate legile evoluției istorice, în exercitarea cărora intervin imponderabile ce le fac uneori de neînțeles. Conceptul de **u.** contravine în esența lui teoriei marxiste despre caracterul previzibil științific al activităților umane în cauzele și efectele lor esențiale. V. *cliometrie, prognoză etnologică.*

UNEALTĂ — piesă folosită pentru efectuarea unei munci. **U.** evoluează, în timp, după categoria de muncă și tehnica adecvată muncii: — 1. prima categorie de **u.** — *pseudounelte* — sînt simple obiecte naturale (bețe, pietre ascuțite, bolovani etc.), pe care maimuțele antropoide le-au folosit ca atare, din nevoia de apărare sau pentru vînat; — 2. a doua categorie **u.** *propriu-zise*, piese create anume sau obiec-

te artificiale (sule, scobitoare, tăietoare, răzătoare, ciocănașe, toporiști etc.) pe care primii oameni le-au produs, în practica activității lor conștiente, în procesul muncii. **U.** augmentează și prelungesc forța fizică a mîinii și corpului omenesc. Ele apar la începutul cuaternarului și sînt atribuite inventivității lui *homo pithecanthropus*. În această fază de dezvoltare nu se face deosebire strictă între **u.** și *arme*. Aceeași piesă servea totodată de unealtă și de armă. După gradul de dezvoltare al **u.**, paleoliticul inferior a fost împărțit în mai multe *culturi arheologice**, separate între ele prin diferențierea **u.** pentru muncă și a celor pentru luptă, denumite mai apoi arme. Diferențierea s-a accentuat cu timpul și a dus la specializarea treptată a **u.** Primul strat arheologic în care se găsesc **u.** propriu-zise este „cultura de prund", atribuită lui *Pithecanthropus erectus* și *Zinjanthropus australopithecus*. Caracteristicile acestei culturi sînt: toporașele de mînă (monofaciale), care serveau totodată și ca arme, denumite abbevillene, după tehnica folosită și localitatea unde au fost descoperite (Abbeville din Franța). Cînd aceste toporașe de mînă se complică (devin bifaciale), capătă nume clactoniene, după tehnică și localitate (Clacton-on-Sea în Anglia). Urme de cultură de prund au fost descoperite și în România, la Dîrjov (județul Olt): toporașe de mînă (bifaciale), lucrate în tehnica abbevilleană (cu circa 500.000 ani î.e.n.), la Capușul Mic (județul Cluj): toporașe de mînă monofaciale lucrate după tehnica acheuleană (Saint-Acheul în Franța, cu circa 350 000 ani î.e.n.). **U.** de silex încep în paleoliticul mijlociu să fie cioplite sistematic după tehnici noi. În paleoliticul superior cioplirea silexului se face prin desprinderea lamelară și fasonarea prin șlefuire. Odată cu inventarea acestor tehnici noi se dezvoltă și diviziunea muncii de fabricare a **u.** în cadrul grupului primitiv, care tinde spre specializare evidentă. În epocile ulterioare, mezolitic și neolitic, procesul de producție a **u.** se intensifică. Astfel, în neolitic, odată cu organizarea economico-socială a triburilor și migrarea lor în spațiu pentru descoperirea de noi resurse de hrană și lupta pentru acapararea bunurilor naturale obținute de alte triburi, se produce o nouă diferențiere a **u.** de muncă și a celor de luptă. Se susține că omul Cro-Magnon este cel care a perfecționat armele pentru luptă corp la corp și la distanță. În epocile bronzului și fierului apar **u.** metalice a căror morfologie se schimbă, complexitatea crește și funcțiunea se perfecționează. Tot acum se inventează aparate, mașini și instalații tehnice rezultate din asamblarea unor **u.** simple. În orînduirea sclavagistă și mai apoi

în cea feudală, mașinile acționate întîi manual se complică tot mai mult pînă se ajunge la agregate de mașini, în ateliere special amenajate sau în întreprinderi manufacturiere acționate hidraulic. Iar în perioada modernă mașinile încep să fie acționate mecanic, întîi cu energia aburilor, apoi a motorului cu explozie, electric, atomic. **U.** este un capitol de tehnologie populară sau științifică. Fr. Engels *(Rolul muncii în procesul transformării maimuței în om,* 1876) susține că trăsătura caracteristică a societății omenești, prin care aceasta se deosebește de ceata maimuțelor, este munca și confecționarea **u.**: „unealta a creat omului posibilitatea de a trăi în cele mai variate condiții naturale". Prin **u.** omul domină natura. Dezvoltarea forțelor de producție se bizuie pe dezvoltarea uneltelor de producție. În literatura etnologică română Sim. Mehedinți *(Caracterizarea etnologică a unui popor prin muncă și uneltele lui,* 1920) prezintă de pe poziții antropogeografice rolul muncii și al **u.** în viața omenirii. V. *ergonomie.*

UNITATE ETNICĂ — concept care se referă la partea constitutivă a unei comunități etnice, considerată unitară în structura ei și uniformă în activitatea ei. **U.e.** este indivizibilă și inalienabilă pe plan social-istoric și evoluează în timp și spațiu. În categoria **u.e.** pentru perioada arhaică, de formare a comunităților etnice, intră clanul, fratria, tribul, iar pentru perioada de evoluție a lor, familia (spița de neam), neamul, satul, grupul etnic. Conceptul este analog *unității sociale.*

UNITĂȚI DE CERCETARE ETNOLOGICĂ — instituții, organe, organisme naționale și internaționale de cercetare științifică în etnologie sau în științele contingente etnologiei (istoria cu unele ramuri ale ei, antropologia, geografia, sociologia etc.). Unele din acestea sînt încadrate în *institute, centre, comisii* și *colective de muncă* ce țin de academiile de stat sau particulare, altele sînt activități incluse în *catedre, seminarii* și *laboratoare* ce țin de universități de stat sau particulare. Redăm din inventarul internațional cîteva **u.c.e.** pentru sesizarea complexității și dinamicii cercetărilor etnologice în țările care au creat, din secolul al XIX-lea, școli, curente și direcții științifice, ca și **u.c.e.** apărute în țările în curs de dezvoltare. V. *instituție.* REPUBLICA AFRICA DE SUD: *Institute for the Study of Man,* Johannesburg. ALBANIA: *Instituti i Historise dhe i Gjuhesise. Sektori i etnografise,* Tirana; *Instituti i folclorise,* Tirana. ALGERIA: *Institut d'Ethnologie,* Alger; *Centre de Recherches Anthropologiques Préhistoriques et Ethnographiques,* Alger. ARGENTINA: *Sociedad Argentina de Antropologia,* Buenos Aires; *In-*

stituto de Antropologia Nacional, Buenos Aires; *Section de Antropologia y etnologia, Universidad Nacional de Cuyo*, Mendoza; *Instituto Etnico del Norte Argentina, Casa Historica de los Mibum*, Salta; *Departamento de Estudios Etnograficos y Coloniales*, Buenos Aires; *Centro de Investigaciones Sociales y Religiosas*, Buenos Aires; *Instituto Argentino de Estudios Patagonicos*, Buenos Aires. AUSTRALIA: *Departament of Anthropology*, University of Sydney; *Departament of Asian Civilization, The Australian National University*, Canbera; *Australian Institute of Aboriginal Studies*, Canbera; *Australian National Society for the Study of the History of Religious*, University of Melbourne. AUSTRIA: *Institut für Völkerkunde, Universität Wien*, Viena; *Institut für Japanologie, Universität Wien*, Viena; *Kunsthistorische Gesellschaft*, Viena; *Gesellschaft für Volkeskundeatlas in Österreich*, Viena; *Österreichische Ethnographische Gesellschaft*, Viena. BELGIA: *Institut International des Civilisations Différentes*, Bruxelles; *Institut Orientaliste*, Louvain; *Institut de sociologie Solvay*, Bruxelles; *Institut d'Histoire du Christianisme*, Bruxelles; *Société belge d'Ergologie*, Bruxelles; *Seminaire de Folklore*, Gand; *Institut de Sciences Famillíales et Sexologie*, Louvain; *Institut Africaniste*, Louvain; *Centrum voor Interdisciplinar Anthropologisch Onder Zoek*, Louvain; *Société Royale d'Histoire et d'Archéologie*, Tournai; *Centrum voor de Studie Van de Mens*, Antwerpen. BIRMANIA: *Departament of Ancient Literature and Culture*, Rangoon; *International Institut of Advanced Buddistic Studies*, Rangoon. BOLIVIA: *Instituto de Historia y Folklore*, La Paz; *Instituto de cultura sociale*, Oruro. BRAZILIA: *Instituto de Ceará*, Ceará; *Instituto Genealogico Brasileiro*, Sao Paulo; *Instituto Historico, Geografico e Etnografico Paranaense*, Curitiba; *Instituto de Linguistica e Antropologia Aplicada*, Porto Alegre; *Centro de Pesquisas Folcloricas*, Rio de Janeiro; *Comissao Nacional de Folclore*, Rio de Janeiro; *Instituto de Antropologia e Etnologia de Pará*, Belém; *Centro de linguagio indiana e cultura*, Brasilia; *Instituto de cultura hispanica*, Universidad de Bahia; BULGARIA: Etnografskaiea Institut, Sofia. CANADA: *Departament d'Anthropology*, University of Toronto; *Departament of Anthropology and Sociology*, Vancouver; *Indian-Eskimo Association of Canada*, Toronto. CEHOSLOVACIA: *Institutul de etnologie*, Praga; *Institutul de etnologie*, Bratislava; *Institutul de etnologie*, Brno; *Catedra de etnografie şi folclor*, Universitatea din Brno. *Societatea Cehoslovacă de etnografie*, Praga. CHILE: *Estación Etnologica de Chile*, Santiago; *Centro de Estudios Antropologicos*, Santiago. CIAD: *Institut National Tchadien pour les Sciences Humaines*, N'Djamena. CIPRU: *Fa-*

ireia Kipriakon Spoidon, Nicosia. REPUBLICA POPULARĂ CHINEZĂ: *Institutul de Istorie*, Pekin; COLUMBIA: *Junta Nacional de Folclor*, Bogota; *Instituto Columbiano de Antropologia*, Bogota; *Instituto de Cultura Popular*, Bogota; *Instituto de Estudios de Etnologia*, Barranquilla; *Faculty of Human Sciences*, Bogota; *Instituto de Etnologia*, Popayán. CUBA: *Instituto de Etnologia y Folklore*, Havana; *Instituto Nacional de Cultura*, Havana; *Sociedad de Folklore Cubano*, Havana; *Sociedad de Estudios Afrocubanos*, Havana. DANEMARCA: *Institut de Etnologie şi Antropologie*, Copenhaga; *Selbskabet Dansk Kulturhistorie*, Copenhaga. ECUADOR: *Instituto Ecuadoriano de Cultura Hispanica*, Quito. EL SALVADOR: *Instituto Indigenista*, Salvador. ELVEŢIA: *Institut d'Ethnographie*, Geneva; *Institut africain*, Geneva; *Institut d'Anthropologie*, Geneva; *Société Suisse de Traditions Populaires*, Bassel; *Geographische-Ethnographische Gesellschaft*, Zurich, Bassel; *Antiquarische Gesellschaft*, Zurich. ETIOPIA: *Institutul de studii etiopiene*, Addis Abeba; *Societatea de etnologie*, Addis Abeba. FILIPINE: *Research Institute for Mindanao Culture*, Manila; *Instituto de Cultura Filipinese*, Manila. FINLANDA: *Institutul de etnologie*, Turku; *Facultatea de etnologie finno-ugrică*, Helsinki. FRANŢA: *Institut d'ethnologie (Musée de l'Homme)*, Paris; *Institut d'Ethnologie et de Sociologie Religieuse*, Paris; *Laboratoire d'Anthropologie*, Paris; *Laboratoire d'Ethnobotanique*, Paris; *Centre d'Ethnologie Française (Musée national des arts et traditions populaires)*, Paris; *Institut d'Ethnologie*, Strasbourg; *Laboratoire d'Ethnologie*, Paris; *Société d'Ethnographie*, Paris; *Société d'Ethnographie Française*, Paris; *Société de Mythologie Française*, Beauvais; *Société Française d'Archéocivilisation et de Folklore*, Paris; *Société des Africanistes*, Paris; *Société des Americanistes*, Paris; *Société des études juifes*, Paris. REPUBLICA DEMOCRATĂ GERMANĂ: *Institut für Völkerkunde*, Berlin; *Institut für Volkskunde*, Leipzig; *Institut für Völkerkunde*, Dresda; *Institut für Volkskunde*, Jena; *Institut für Volkskunde*, Frankfurt am Oder. REPUBLICA FEDERALĂ GERMANIA: *Institut für Volkskunde*, Frankfurt am Mein; *Seminar für Deutsche Volkskunde*, Göttingen; *Seminar für Volkskunde*, Kiel; *Institut für Volkskunde*, München; *Seminar für deutsche und vergleichende Volkskunde*, München; *Deutsches Volksliedarchiv*, Freiburg; *Volkskundliches Seminar der Universität*, Münster; *Volkskundiches Seminar der Universität*, Bonn; *Institut für mitteleuropäische Volksforschung*, Marburg; *Ludwig Uhland Institut für empirische Kulturwissenschaft*, Tübingen; *Berliner Gesellschaft für Antropologie,*

Ethnologie und Urgeschichte, Berlin; *Deutsche Gesellschaft für Anthropologie*, Freiburg; *Rheinische Vereinigung für Volkskunde*, Bonn; *Institut für Anthropologie und Humangenetik*, München; *Institut für Völkerkunde*, Göttingen; *Anthropologische Institut*, Mainz; *Institut für Anthropologie*, Berlin; *Anthropologische Institut*, Kiel; *Seminar für Ethnologie*, Heidelberg. GHANA: *Institutul de ştiinţe sociale*, Accra. GRECIA: *Kéntron erevnis Ellinikis*, Atena; *Aristotélion Panepistimion*, Salonic; *Istoriki kai Ethvologhikis*, Atena; *Idrima meletan Chersonisou tou Aimoi*, Salonic. GUATEMALA: *Instituto de Antropologia e Historia de Guatemala*, Guatemala; *Instituto Indigenista Nacional*, Guatemala. HAITI: *Institut d'Ethnologie de Haiti*, Porte-au-Prince; *Bureau d'Ethnologie de Haiti*, Porte-au-Prince. INDIA: *Anthropological Survey of India*, Nagpur; *Departament of Anthropology*, Calcuta University; *Departament of Anthropology*, University of Delhi; *The Indian Institute of World Culture*, Bangalore; *The Ethnography and Folk Culture Society*, Lucknow. INDONEZIA: *Institutul pentru cultura indoneziană*, Djakarta. IRAN: *Institutul de studii şi cercetări sociale*, Teheran; *Societatea de cultură veche iraniană*, Teheran. IRLANDA: *Irish Folklore Commission*, Dublin; *Faculties of Arts and Celtic Studies*, Cork; *Folklore of Irland Society*, Dublin; *Royal Society of Antiquares of Ireland*, Dublin. ISLANDA: *Centrul de cercetări antropologice*, Reykjavik; *Societatea arheologică islandeză*, Reykjavik. ISRAEL: *Facultatea de ştiinţe sociale*, Universitatea din Ierusalim; *Departamentul antichităţilor şi muzeelor*, Ierusalim: *Centrul de studii folclorice*, Ierusalim; *Institutul de studii evreieşti*, Ierusalim. ITALIA: *Instituto d'Etnologia*, Universita di Roma; *Instituto d'Antropologia*, Città Universitaria, Roma; *Instituto d'Antropologia e Paleontologia*, Pisa; *Instituto di Studii Etruschi ed Italiani*, Florenţa; *Instituto di Paleontologia Umana*, Roma; *Instituto Internazionale delle Arti e del Costume*, Milano; *Instituto delle Scienze antropologiche*, Universitatea Caligari. JAPONIA: *Departamentul de Folclor*, Universitatea Tokio; *Centrul de etnologie Marină*, Tokio; *Societatea japoneză de etnologie*, Tokio; *Departamentul de antropologie socială*, Tokio; *Departamentul de antropologie culturală*, Tokio; *Institutul de cultură orientală*, Tokio; *Laboratorul de antropologie socială*, Tokio; *Institutul de studiu al civilizaţiei*, Tokio; *Departamentul de antropologie culturală*, Nara; *Societatea japoneză de folclor*, Tokio. KENYA: *Institutul de arheologie şi etnologie*, Nairobi. LIBERIA: *Centrul Tubman de cercetare a culturii africane*, Cape Mount. MAREA BRITANIE: *Royal Anthropological Institute*, Londra; *Institute of So-*

cial Anthropology, University of Oxford; *Folklore Society*, Londra; *Royal African Society*, Londra; *Gypsy Lore Society*, Liverpool. MEXIC: *Instituto Nacional de antropologia e Historia*, Mexico; *Faculta de Estudios de Historia Etnica*, Mexico; *Instituto Indigenista Interamericano*, Mexico; *Instituto Nacional Indigenista*, Mexico; *Centro de Investigationes Sociales y Religiosas*, Mexico; *Mission Archéologique et Ethnologique Française au Mexique*, Mexico; *Sociedad Mexicana de Anthropologia*, Museo Nacional, Mexico. NICARAGUA: *Instituto Indigenista Nacional*, Managua. NORVEGIA: *Facultatea de etnologie*, Universitatea din Oslo. NOUA ZEELANDĂ: *Departament of Anthropology, University of Otago*, Otago; *Auckland Institute and Museum*, Auckland; *Faculty of Anthropology*, Universitatea Wellington. OLANDA: *Institutul de Antropologie culturală*, Leiden; *Institutul de studii sociale*, Haga; *Institutul regal de lingvistică și antropologie*, Leiden; *Institutul regal tropical*, Amsterdam; *Societatea antropologică olandeză*, Amsterdam. PANAMA: *Facultad de Antropologia*, Universitatea Panama; *Comission Nacional de Archeologia y Monumentos Historicos*, Panama. PARAGUAY: *Academia de la Lengua y Cultura Guaranaies*, Asunción; *Centro de Estudios Sociales-Religiosos*, Asunción. PERU: *Instituto de Estudios Etnologicos*, Lima; *Instituto di Etnologia y Archeologia*, Lima; *Instituto Peruano de Cultura Hispanica*, Lima; *Centro Peruano de Cultura Hispanica*, Lima. POLONIA: *Instytut istorii kultury materialnej, Polska Akademia Nauk*, Varșovia; *Polska Sztuka Ludowa*, Varșovia; Wroclaw; *Zaklad Etnografii*, Łódź. PORTUGALIA: *Instituto Portugues de Arqueologia, Historia e Etnografia*, Lisabona; *Centro de Estudos de Etnologia Peninsular*, Lisabona; *Centro de Estudos de Antropobiologia*, Lisabona; *Centro de Estudos de Antropologia Cultural*, Lisabona; *Instituto Açoriano de Cultura*, Ponte Delgada (Azore); *Instituto de Antropologia „Dr. Mendes Corrêa"*, Porto; *Sociedad portuguesa de Antropologia e Etnologia*, Porto. ROMÂNIA: *Institutul de cercetări etnologice și dialectologice*, București; *Institutul de istoria artei*, București: *Institutul de arheologie*, București; *Comisia de antropologie și etnologie a Academiei R.S.R.*, București; *Subcomisia de antropologie și etnologie*, Cluj-Napoca; *Subcomisia de antropologie și etnologie*, Iași; *Cercul de etnologie*, Craiova; *Cercul de etnologie*, Timișoara; *Grupul de cercetări complexe „Porțile de Fier" al Academiei R.S.R.* (1964—1972); *Catedra de folclor*, Universitatea București; *Catedra de artă populară*, Institutul de arte plastice, București. SENEGAL: *Institut de l'Afrique nouvelle*, Dakar. SPANIA: *Instituto de Cultura Española*, Madrid; *Instituto de Estudios Afri-*

cano, Madrid: *Instituto de Estudios Ibericos y Etnologia Valenciana*, Valencia; *Facultad de Etnologia*, Universidad de Madrid; *Laboratorio de Antropologia*, Universidad de Barcelona; *Seminario de Historia Primitiva*, Madrid; *Sociedad Española de Antropologia, Etnografia y Prehistoria*, Madrid. SRI LANKA: *Academia Buddistă*, Kolamba; *Societatea teosofică*, Kolamba; *Societatea paleolitică*, Kolamba. S.U.A. *Departament of Anthropology* la universităţile din New York, Washington, Berkley, Michigan, Texas, Illinois, Chicago, Tucson, Wisconsin, Hawaii; *Office of Anthropology Smithsonian Institution*, Washington; *Folklore and Folklife Program*, Philadelphia; *Research Institute for Study of Man*, New York; *Institute for Cross-Cultural Research*, Washington; *Bureau of American Ethnology*, Washington; *Wenner-Gren Foundation for Anthropological Research*, New York; *Center for Study of Comparative Folklore and Mythology*, Los Angeles. SUEDIA: *Facultatea de etnologie*, Universitatea din Stockolm. TUNISIA: *Centre National des Arts et Traditions Populaires*, Tunis. TURCIA: *Catedra de antropologie şi etnologie*, Universitatea din Ankara; *Catedra de antropologie*, Universitatea din Istanbul; *Institutul central de cercetare a culturii turce*, Ankara; *Institutul de turcologie*, Istanbul; *Societatea de folclor turc*, Istanbul. UNGARIA: *Néprajzi Kutató Csoport*, Budapesta; *Societatea ungară de etnologie*, Budapesta; *Societatea ungară de etnografie*, Budapesta; *Societatea ungară de folclor*, Budapesta. U.R.S.S.: *Institut etnografii im. Mikluho Maklaia*, Moscova; *Institut arheologhii e etnografii*, Erevan; *Institut iskustva, etnografii i folkloristiki*, Minsk; *Institut istorii, arheologii i etnografii*, Tbilisi; *Institut istorii, arheologhii i etnografii*, Alma Ata; *Institut antropologhii i etnografii*, Leningrad. URUGUAY: *Institute Uruguayo de Cultura Brasilena*, Montevideo; *Instituto Histórico y Geográfico del Uruguay*, Montevideo; *Departamento del Folklore*, Universidad Montevideo; VENEZUELA: *Instituto de folklore*, Caracas; *Sociedad Interamericana de Antropologia y Geografia*, Caracas. ZAMBIA: *Departament of the Humanistics and Social Sciences of Zambia*, Lusaka.

UTOPIE — imagine complexă a unei societăţi ideale (perfecte, unitare, armonice) sub raportul modului de viaţă şi al formelor de cultură şi civilizaţie. În această accepţie **u.** poate fi *retrospectivă* (cînd se referă la imaginea unei experienţe intelectuale trecute pentru a surprinde tipul de fantezie creatoare în cugetarea social-culturală) şi poate fi *prospectivă* (cînd se referă la rezultatele anticipării teoretice a unei societăţi viitoare, cu sau fără suport istoric în realitatea previzibilă supusă unei evoluţii permanente).

U. prospectivă a devenit un gen literar de tip viitorologic asupra societății ideale pe măsura sesizării coordonatelor ei, a sistematizării problematicei contingente și a forței de proiectare prin scris. Există o străveche tradiție literară a **u.** care începe din antichitatea clasică. Teoretizarea, descrierea și literaturizarea societăților utopice încep cu Platon *(Statul)*, continuă cu Campanella *(Cetatea Soarelui)*, capătă statut conceptual universal-valabil cu Thomas Morus *(De optimo respublica statu deque nova insula Utopia*, 1566), se extinde cu Bacon *(Atlantida)*, cu Swift *(Insula Laputa* din Călătoriile lui Guliver), cu Saint Simon *(Falansterul)* etc. Modelele create de utopiști (în povestirile lor fantastice, în romanele de ficțiune științifică, în satire și poeme extravagante despre popoare mirifice) sînt indicative în istoria culturii pentru gradul de anticipație a noului, pentru reprezentarea ideativă a evoluției probabile sau dezirabile a societății, pentru actualizarea și politizarea continuă a formelor pe care trebuie să le ia *societățile utopice*. Din acest punct de vedere trebuie urmărit raportul dintre **u.** și tradiție, comparativ cu raportul dintre **u.**, inovație și prognoză. Aceasta pentru că, în general, lucrările consacrate **u.** încearcă să împace dinamismul evoluției sociale cu statica principiilor etico-juridice considerate imanente. O atenție deosebită acordă acestei probleme Karl Mannheim *(Ideology and Utopia*, 1936); H.C. Balony *(Ancient utopies*, 1956); K. Kereny *(Vom sinn der Utopie*, 1964); H. Braunert *(Theorie, Ideologie und Utopie*, 1936) etc. V. *ucronia*.

UZANȚĂ — 1. regulă de comportare social-culturală stabilită de tradiția istorică; **2.** formă pasivă a oricărui *obicei**. **U.** este sinonimă, parțial, *cutumei**, cu care uneori a fost confundată. **U.** e mai puțin restrictivă în societate și mai puțin integrată în complexul cultural din care face parte. V. *datină, cutumă, obicei*.

V

VENUS — denumire metaforică atribuită unor figurine și statuete de femei din epoca paleolitică, socotite, pe de o parte, că reprezintă tipul frumuseții, al feminității primitive (forme gracile, steatopigiste etc.) și, pe de altă parte, că reprezintă iconografia simbolică a unor aspecte ale religiozității primitive specifice matriarhatului (fecunditatea, fertilitatea etc.). Figurinelor și statuetelor acestora li s-a dat numele după localitățile în care au fost descoperite sau după orizontul cultural căruia aparțin: **V.** *din Brassempouy*, **V.** *din Grimaldi*, **V.** *din Wilendorf*, **V.** *din Lespuge*, **V.** *din Laussel*, **V.** *din Abri-Patand*, **V.** *din Sireuil* etc. V. *artă primitivă*, *artă preistorică*.

VIZIUNE — concept care se referă la: 1. o stare caracteristică sau specifică anumitor forme și genuri de manifestare culturală (creație, recepție, consum cultural). Din acest punct de vedere, în psihologie **v.** exprimă caracterul diferențial al percepției vizuale și al reprezentării plastice sau intelectuale. Psihologia analizează atît formele individuale ale **v.** cît și pe cele colectiv-comunitare. Cu formele individuale ale **v.** se ocupă psihologia artei, „psihopatologia artei", „psihanaliza artei", cu formele colective ale **v.** se ocupă psihologia popoarelor, istoria artelor, critica artistică și etnoestetica. **V.** realității concrete este deosebită după obiectiv, după gradul de intensitate și putere de expresie plastică. În etnologie și în sociologia culturii, **v.** exprimă o modalitate particular-etnică de a recepta realitatea social-culturală și de o concretiza în contextul unor opere globale sau parțiale de civilizație sau cultură. Aceste științe clasifică **v.** după caracterul ei creator în: **v.** *imaginativă* și în **v.** *intelectuală*. **V.** imaginativă

modelează morfologic realitatea social-culturală, iar **v.** intelectuală modelează axiologic conținutul și esența realității social-culturale. În structura ei generală **v.** imaginativă este „stenică" (optimistă) sau „astenică" (pesimistă), dinamică sau contemplativă, retrospectivă sau prospectivă, angajată sau dezangajată. Unii din cei care au folosit **v.** imaginativă în lupta de revendicare social-politică au fost calificați de contemporani ca *vizionari* și totodată ca *utopiști*. În antichitate au fost utopiști Platon *(Republica)* și Aristotel *(Politica)*, pentru perioada feudală Thomas Morus *(De optimo Respublicae Statu)*, Campanella *(Città del Sole)*, Cabret *(Voyage en Icarie)* etc. Pentru epoca modernă Fr. Engels face distincția între *utopia filosofică* și *socialismul utopic*. El a stabilit în ce constau esența și limitele utopiei filosofice promovate de socialismul utopic a lui Saint Simon, Ch. Fourier și alții, în raport cu *socialismul științific* elaborat de Karl Marx. În structura ei generală **v.** intelectuală calchiază unele trăsături psihice ale **v.** imaginative. Prezintă însă o varietate indefinită de forme culturale din care menționăm: **v.** *etică*, **v.** *metafizică*, **v.** *mistică*, **v.** *teologică*. Etnologia surprinde, analizează și integrează în studiul concepției despre viață și lume structura etnică a **v.** imaginative și intelectuale, și prin ele determină trăsăturile particulare ale operelor de civilizație și cultură ale unor epoci. Pentru analiza concretă a **v.** și a tipurilor umane care o vehiculează se întreprind cercetări de *etnometrie** specială. S-a ajuns să se constate în ce măsură cele două forme de **v.** intră în compoziția specificului etnic și a personalității creatoare a unei comunități etnice. Trăsăturile culturale promovate de **v.** se referă la: a. particularitățile modului de existență (structura socială și producția, tehnologia muncii etc.); b. conștiința cultural-istorică (sinteze integratoare ale diferitelor forme de **v.** relativă la viața economică, social-politică etc.); c. concepția tradițională despre viață și lume a unei comunități etnice (magică, mitologică, religioasă, artistică, științifică). Prin **v.** se mai înțelege și capacitatea unei științe de a imagina noi obiective de cercetare a realității, noi probleme de investigație științifică și de a proiecta în viitor ca ideal aceste obiective și probleme astfel încît să se întrevadă din plin resursele ei teoretice și aplicațiile respective, mesajul ei social-istoric. Cercetări asupra **v.** tradiționale a culturii românești au întreprins: Ovidiu Papadima *(Viziunea românească a lumii*, 1941), Liviu Rusu *(Viziunea lumii în poezia noastră populară*, 1967).

X

XEIRONOMIE — limbajul gesturilor și mișcărilor integrate în pantomimă. Termen sinonim coregrafiei. V. *etnocoregrafie.*

XENOFIL — cel care are bune sentimente față de străini; cosmopolit.

Z

ZADRUGĂ — nume dat unei „familii multiple" de tipul comunității domestice tipice în Jugoslavia. Ceea ce caracterizează **z.** este comunitatea agricolă realizată prin asociere voluntară a mai multor familii din aceeași localitate. Asupra genezei **z.** s-au emis două ipoteze: — 1. **z.** a fost la origine o *familie mare* în compoziția căreia intra un nucleu familial bine definit, cu rudele și neamurile lui. Această formă de **z.** îngloba în compoziția ei cîteodată 3—5 generații de membri ai familiei, își avea reședința uneori în aceeași gospodărie lărgită, era condusă de persoana cea mai vîrstnică, producția și consumul bunurilor realizate erau comune, modul de viață era determinat de puternice tradiții de coeziune familială; — 2. **z.** în forma ei mai evoluată, de asociere voluntară a mai multor familii din aceeași localitate derivă din **z.** — familie mare. **Z.** ca *familie multiplă* este alcătuită dintr-un număr indefinit de familii fără legătură între ele, însă asociate prin conducere și interese economice. La baza acestei forme de **z.** se află proprietatea teritorială comună, muncă egală pentru toți membrii asociației și repartiție egală e bunurilor realizate. V. *familie.*

ZODIAC — (ξῳδιακός — sferă cerească) reprezentarea constelațiilor prin *alegorii* zoomorfe (berbecul, taurul, peștii etc.), antropomorfe (gemenii, fecioara, vărsătorul etc.) sau skeumorfe (lira etc.) sau prin *simboluri particulare* (semne zodiacale), ale căror semnificații diferă după raporturile care se stabilesc între aceste reprezentări și unele astre din constelațiile ce le-au provocat. Originea **z.** e babiloniană. Cel mai vechi **z.** care s-a păstrat este cel din *Dendora* (Egipt), conservat în prezent în muzeul Louvru

din Paris. **Z.** cuprinde un cerc împărțit în 12 segmente corespunzătoare celor 12 constelații, un ansamblu de simboluri zodiacale. **Z.** a fost folosit și este încă folosit de *astrologi* pentru pseudopreviziuni asupra timpului și pentru ghicit destinul oamenilor.

ZONĂ — termen care în etnologie desemnează: — 1. o porțiune sau un fragment dintr-un teritoriu, determinat pentru o categorie de fenomene sau fapte și care îndeplinește o anumită funcțiune în contextul din care face parte integrantă; —2. o unitate de comportament etnic în domeniul unei manifestări sau creații social-istorice, care caracterizează o parte dintr-un popor sau națiune. În primul sens **z.** poate fi: — *ecologică*, o parte dintr-un teritoriu caracterizat prin anumite calități distincte, referitoare la viața unei specii vegetale sau animale, ori la un anumit mediu ambiant uman; — *de agrement*, o parte dintr-un teritoriu afectat repaosului fizic, activităților ludice și de divertisment; — *urbană*, parte de teritoriu ce ține sau intră în perimetrul unui oraș; — *de tranziție*, teritoriu neutru ce face legătura între două **z.** distincte funcțional. În al doilea sens, **z.** poate fi legată de forme globale sau parțiale de civilizație sau cultură privite ca unități de comportament etnic. V. *arie de civilizație, arie de cultură, zonă etnografică, zonă de artă populară, zonă folclorică.*

ZONĂ DE ARTĂ POPULARĂ — **1.** parte dintr-un teritoriu etnic, determinantă pentru fenomenele sau faptele de artă populară, care îndeplinește o funcțiune diferențial-specifică în contextul teritorial din care face parte integrantă; **2.** unitate de comportament etnic, bazată pe forme particulare de creație artistică populară tradițională, proiectată într-un spațiu geografic limitat. În compoziția unei **z.d.a.p.** intră pe lîngă fenomene și fapte de artă populară și *relicte artistice* din *paleoarta* sau *arhearta* locală. Structura, funcțiunea, varietatea și dinamica **z.d.a.p.** sînt omologe cu cele ale *zonei etnografice** și *zonei folclorice**, cu care dealtfel face corp comun în contextul unei *zone etnice*. V. *zonă.*

ZONĂ ETNOGRAFICĂ — **1.** parte dintr-un teritoriu etnic, determinantă pentru fenomenele și faptele de civilizație, care îndeplinește o funcțiune diferențial-specifică în contextul teritorial din care face parte integrantă; **2.** unitate de comportament etnic bazată pe forme particulare de civilizație tradițională, proiectată într-un spațiu geografic determinat. În compoziția unei **z.e.** intră: un grup limitat de activități și capacități tehnice de muncă adaptate mediului ambiant, un ansamblu unitar de elemente și aspecte de civilizație create în acest mediu, un centru de polarizare și de difuziune a civilizației locale, unde nu se produc impacturi și abia ajung ecourile,

contaminările și influențele periferice. Ca unitate de comportament etnic, **z.e.** este dinamică și mobilă. Ea pulsează în timp și se extinde în spațiu, după centrul de gravitate al activităților ei materiale. S-au determinat două forme de **z.e.**: o formă care include și acoperă, mai mult sau mai puțin, întregul sistem de comportament etnic bazat pe civilizația tradițional-locală (ex. zonă agricolă, pastorală, viticolă etc.); și altă formă care include și acoperă numai un aspect particular sau configurația unei probleme de civilizație (ex. zona caselor de lemn, zona țesutului de lut, zona maramei de borangic etc.). **Z.e.** trebuie înțeleasă ca parte integrantă a unei unități etnice comportamentale, lărgite, care este *regiunea etnografică**. Mai multe **z.e.** similare în conținut alcătuiesc o regiune etnografică (ex. în contextul regiunii etnografice Transilvania intră mai multe **z.e.** numite în limbaj popular „țări": Țara Bârsei, Țara Oltului, Țara Hațegului, Țara Oașului etc.). Conceptul de **z.e.** nu poate fi înțeles fără corelația cu conceptele: *zonă folclorică** și *zonă de artă populară**. De aceea este omologă acestora în contextul unei *zone etnice*. Între ariile de civilizație și cele de cultură ale unei **z.e.** pot exista neconcordanțe geografice. O unitate comportamentală etnică poate aparține unei zone de civilizație și altei zone de cultură. V. *etnologie regională*, *regiune etnografică*.

ZONĂ FOLCLORICĂ — **1.** parte dintr-un teritoriu, determinantă pentru fenomenele sau faptele de folclor, care îndeplinește o funcțiune diferențial-specifică în contextul teritorial din care face parte integrantă; **2.** unitate de comportament etnic bazată pe forme particulare de cultură tradițională (literatură, muzică, coregrafie), proiectată într-un spațiu geografic limitat. În compoziția unei **z.f.** intră elemente și aspecte de cultură populară contemporane, precum și *reminiscențe folclorice**. Structura, funcțiunea, varietatea și corelațiile **z.f.** sînt adesea omologe cu cele ale *zonei etnografice** și *zonei de artă populară**, cu care de altfel face corp comun în contextul unei *zone etnice*. V. *zonă*.

ZOOMORF — **1.** în mitologie, reprezentare animalieră a unei divinități, semidivinități sau demon, fie în întregime, fie numai printr-o anume parte metamorfozată (cap, corp, picioare etc.) în vederea sugerării unui simbol sau alegorii; **2.** (în artele plastice), motiv decorativ, compus din reprezentări animaliere. V. *bestiar*.

II

PERSONALITĂȚI

A

AARNE, Antti — folclorist finlandez (5 dec. 1867, Pori — 5 febr. 1925, Helsinki). Studiază folclorul la Universitatea din Helsinki. Doctor în folclor. Docent și profesor la catedra de folclor comparat de la Universitatea din Helsinki. Exponent al școlii finlandeze de folcloristică și al metodei istorico-geografice de cercetare a folclorului, metodă inițiată de Kaarle Krohn. Autor al indexului tipologic de clasificare a basmelor populare, revăzut și dezvoltat de Stith Thompson, care devine curînd celebru și imitat în acest domeniu. Folcloriștii din lumea întreagă l-au luat drept model de urmat în clasificarea basmelor naționale.

BIBL.: *Vergleichende Märchenforschungen* (1907); *Verzeichnis der Märchentypen* (FFC, 1910); *Die Zaubergaben* (1911); *Finnische Märchenvarianten* (1911); *Leitfaden der vergleichenden Märchenforschung* (FFC, 1913); *Die Tiere auf der Wandeschaft* (FFC, 1913); *Übersicht der Märchenliteratur* (FFC, 14, 1913); *Der tiersprachkundige Mann und seine neugierige Frau* (FFC, 15, 1914); *Schwänke über Schwiegersohn* (FFC, 22, 1915); *Der Mann aus dem Paradiese* (FFC, 23, 1915); *Der reiche Mann und sein Schwiegersohn* (FFC, 23, 1916); (în preluc. lui Stith Thompson) *Types of the Folktale in World literature* (1928); *Die magische Flucht* (FFC, 92, 1930).

REF.: Kaarle Krohn, *Antti Aarne* (FFC, 64, 1926).

AFANASIEV, Alexandr Nikolaevici — istoric, istoric literar și folclorist rus (11 iul. 1826 — Bogucearî, gubernia Voronej — 23 oct. 1871, Moscova). Studiază dreptul la Universitatea din Moscova. Reprezentant al școlii mitologice în studiul basmelor. Publică cea mai masivă colecție de basme, legende și poezii populare rusești.

BIBL.: *Russkie satiriceskie jurnalî, 1769—1774 godov* (1859); *Poeticeskie vozzrenia slavian na prirodu* (1866—1868); *Narodnîe russkie skazki* (8 volume, 1855—1864); *Narodnîe russkie leghendî* (1859, publ. 1914); *Zavetnîe skazki* (1886).

REF.: A.N. Papin, *Istoria russkoi etnografii* (1891); N.A. Dobroliubov, *Narodnîe russkie skazki* (1962); M.K. Azadovski, *Istoria russkoi folkloristiki* (1958).

AFSHAR NADERI, Nader — sociolog și etnolog iranian (n. 22 iul. 1926, Mashhad). Licențiat în pedagogie și filosofie la Universitatea din Teheran (1954 — 1958). Doctor în științe sociale (1960) și etnologie (Paris,

1960). Profesor de antropologie la Universitatea din Teheran (din 1965). Director al Institutului de cercetări și studii sociale al Universității din Teheran. Cercetările de sociologie și etnologie ale lui **A.N.N.** se bazează pe analiza structurii sociale și a sistemului de producție, pe analiza structural-funcțională a formelor de viață socială, pentru a releva problemele particulare ale civilizației și culturii iraniene, privite din perspectiva istoriei contemporane.

BIBL.: *Evaluation of Directed Social Change* (1966); *The Tayebi Tribe* (1968); *The Settlement of Nomads: Its Social and Economic Implications* (1971); *Socio-economic Impact of Land Reform, Rural Cooperatives and Farm Cooperations in Iran* (1971).

ALPATOV, Mihail Vladimirovici — istoric de artă sovietic (n. 10 dec. 1902, Moscova). Studiază istoria artei la Universitatea din Moscova. Lector la Institutul de arte frumoase din Moscova (1925). Profesor la Universitatea din Moscova (din 1943). Membru al Academiei de arte frumoase (1954). Artist emerit al RSFSR.

BIBL.: (în colab. cu Oskar Wulff) *Denkmäler der Ikonenmalerei* (1925); (în colab. cu N. Burnow) *Geschichte der altrussischen Kunst* (2 vol. 1932); *Arta italiană în vremea lui Dante și Giotto* (1939); *Russian Impact on Art* (1950); *Geschichte der Kunst* (2 vol.: I, 1960, II, 1964). *Eseuri de istoria artei* (1964).

AMZULESCU, Alexandru — folclorist (n. 4 dec. 1921, Valea Stanciului-Dolj). Licențiat în litere, Universitatea București (1942). Cercetător științific la Institutul de folclor (din 1950), apoi la Institutul de etnografie și folclor și în prezent Institutul de cercetări etnologice și dialectologice. Doctor în folcloristică (1967). Șeful sectorului de folclor în Institutul de cercetări etnologice. Secretar de redacție, redactor adjunct al „Revistei de etnografie și folclor". Coordonator al „Colecției naționale de folclor".

BIBL.: *Doine, cîntece, strigături* (1955, în colab. cu Gh. Ghiță); *Vechi cîntece de vitejie* (1956, în colab. cu Gh. Ciobanu); *Voinicii, Balade populare prelucrate* (1956); *Balade populare românești* (antologie, vol. I-III, 1964); *Cîntece bătrînești* (1964, în colab. cu Paula Carp).

ANKERMANN, Bernard — etnolog german (14 feb. 1885, Tapiau — 26 oct. 1943, Berlin). Studii de antropologie (1905). Director la *Museum für Völkerkunde* din Berlin (1909) și la *Afrikanische Abteilung* (1911). Întreprinde expediții în Africa, îndeosebi în Camerun. Alături de Clark Wissler și Fritz Gräbner este fondatorul „Kulturhistoris che Schule" din Viena. Inițiatorul metodei difuzioniste. Îl preocupă studiul regiunilor culturale, al complexelor culturale și al căilor naturale și artificiale de difuzare a culturii.

BIBL.: *Die afrikanischen Musikinstrumente* (1901); *Religion der Naturvölker* (1924); *Kulturkreise und Kulturschichten in Afrika* (1905); *Verbreitung und Form der Totemismen in Afrika* (1915); *Totemglaube und Seelenglaube bei afrikanischen Völkern* (1918).

REF.: W. Hirschberg, *Das Werk Bernard Ankermanns* (1938).

ANUCIN, Dmitri Nikolaevici — antropolog, etnolog și arheolog rus (28 aug. 1843, Petersburg — 4 iun. 1923, Moscova). Studii de antropologie, arheologie și geografie la Universitatea din Moscova (1867). Profesor de geografie (1884) și de antropologie (1890) la Universitatea din Moscova. Membru al Academiei Ruse de Științe (1896). Creează, pe lîngă Universitatea din Moscova, Muzeul de antropologie (1922), catedra de antropologie (1919) și Institutul de antropologie (1922). Organizează cercetări complexe (1890, 1894, 1895) în zonele puțin cunoscute de la izvoarele Volgăi, Dvinei și Niprului, precum și în zona marilor lacuri fluviale ale Rusiei. Paralel cu studiile referitoare la influența mediului geografic asupra omului, **A.** studiază și influența omului asupra mediului geografic. Editează și redactează revistele: *Etnograficeskoe obozrenie* (1899); *Zemlevedenie* (1894); *Russki antropologiceski jurnal* (1900).

BIBL.: *K istorii oznakomlenia o Sibiriu do Ermaka* (1890); *K istorii iskusstva i verovanii u Priuralskoi vudi* (1899); *O Drevnem luke i strelah* (1887).

REF.: *Dmitri Nikolaevici Anucin antropolog i gheograf* (1843—1923, 1941); S.P. Tolstov, *Dmitrii Nikolaevici Anucin etnograf* (1947).

APOLZAN, Lucia — socio-etnograf român (n. 15 febr. 1911, Sibiu). Studiază geografia și istoria la Universitatea din Cluj (1934). Participă la cercetări sociologice în Munții Apuseni (1939). Doctor în etnografie (1943). Preocupările **L.A.** se concentrează asupra așezărilor, gospodăriilor, industriei casnice, artei textile și portului popular. A adus o contribuție substanțială la studiul satelor-crînguri (izolate culturale) din Munții Apuseni și zona Porțile de Fier. Abordează de pe o poziție istoristă actuală studiul etnogenezei și al evoluției fenomenelor și faptelor de civilizație și cultură sătească.

BIBL.: *Portul și industria casnică textilă în Munții Apuseni* (1944); *Sate-crînguri din Munții Apuseni. Observații asupra așezărilor sociale* (1945); *Observații asupra ocupațiilor agricole în Munții Apuseni* (1943—1945); *Cercetări etnografice în Munții Apuseni* (1939—1942); *Sate, orașe și regiuni cercetate de Institutul Social Român* (1945); *Consemnări etnografice despre două așezări din zona preorășenească a Orșovei, în Atlasul complex „Porțile de Fier"*, (1972).

ARBORE, Alexandru — istoric și etnograf român (20 iun. 1890, Cogeasca, Iași — 20 nov. 1953, București). Studiază dreptul la Iași (1910), istoria la București (1914). Profesor de liceu (1916). Întreprinde cercetări de teren, îndeosebi în Dobrogea, și studii de etnoistorie asupra românilor în general și naționalităților conlocuitoare din Dobrogea.

BIBL.: *Din etnografia Dobrogei. Contribuții la așezările tătarilor și turcilor* (1920); *Încercare de reconstituire a trecutului românilor din Dobrogea* (1922); *Însemnătatea cercetărilor etnografice pentru cunoașterea poporului român* (1929); *Informații etnografice și mișcări de populație în Basarabia și Dobrogea în veacurile XVIII și XIX, cu specială privire la coloniile bulgărești din aceste regiuni* (1929); *La culture roumaine en Dobrodja* (1939).

ARENSBERG-MAYNADIER, Conrad — antropolog american (n. 12 sept. 1910, Pittsburg, Pennsylvania). Studiază la Academia Shadyxide din Pittsburg, la Colegiul și Universitatea Harvard (1931—1938). Profesor și președinte al „Departament of sociology and Anthtropology" de la Colegiul Brooklyn (1943—1946), Universitatea Columbia (1953). Întreprinde cercetări de antropologie în Irlanda (1934—1937), Japonia (1944—1946); consilier al UNESCO la Institutul de Științe sociale din Köln (1951—1952). Membru fondator al Societății de etnologie aplicată. Editează revista *Human Organization* (1946—1951). E preocupat în studiile sale de problemele antropologiei sociale. Unul din fondatorii *cantimetriei*.

BIBL.: *The Irish Countryman* (1937); *Industry and the Community* (1942); *Research Relationships and Cultural Differences* (1958); *The American Family in the Perspective of Culture* (1960); *The Old World Peoples: The Place of European Cultures in World Ethnography* (1963); *Cultural Change and Cultural Evolution* (1968); *Introduction to Culture Change in an Intertribal Market* (1968); *Retrospect in Song and Culture: A Staff Report of the Cantometrics Project* (1968).

ARGELIERES, Léon — etnolog și etnomuzicolog cubanez (n. 7 mai 1918, Havana). Studiază etnografia cu Fernando Ortiz și folclorul cu Maria Muñoz de Quevedo la Universitatea din Havana (1943—1947); compoziția și pedagogia muzicală la Conservatoarele din Havana (1949) și Santiago de Cuba (1951). Director al „Departamentului de folclor" din Cuba (1959—1961). Profesor la Școala de litere și arte a Universității din Havana (din 1968). Studiile de etnomuzicologie cubaneză ale lui **L.A.** se referă îndeosebi la cîntecele rituale calendaristice sau funerare ale negrilor și metișilor, la pantomimele și carnavalurile folclorice ale cubanezilor.

BIBL.: *Lecciones del Curso Música Folklórica de Cuba* (1947); *Didactica de la Musicografia* (1949); *El Paso de Elementos por el Floklore Musical Cubano* (1952); *Pantomimas y bailes en el folklore de Cuba* (1961); *Ensayo sobre la influencia africana en la Musica de Cuba* (1959); *Elebwa: una divinidad de la Santeria cubana* (1962); *Musica Folklorica Cubana* (1962).

ARNAUDOV, Mihail — etnolog, folclorist, istoric al culturii populare bulgare (5 oct. 1878, Ruse — oct. 1975, Sofia). Studiază filologia slavă la Universitatea din Sofia (1898). Se specializează în filologia slavă și indianistică la Leipzig și Berlin (1898—1900), la Praga (1903—1908), la Paris și Londra (1908—1909). Doctoratul la Paris (1908). Profesor universitar (1914—1918; 1919—1944). Titular al catedrei de istorie comparată de la Universitatea din Sofia (1928—1944). Rector al Universității din Sofia (1935—1936). Membru al Academiei de științe (1929) și al mai multor institute străine (din Lvov, Budapesta, Heidelberg, Münster etc.). **M.A.** subsumează etnografia și folcloristica „științei poporului". El este un etnolog complex, care combină în cercetările lui metoda comparatist-istorică cu cea psihologico-antropologică și geografică în cercetarea domeniilor culturii populare.

BIBL.: *Proizhod i rodina na starobălgarskia ezik* (1898); *Bălgarskite narodni prikazki* (1905); *Studii vărhu bălgarskite obredi i leghendi* (1912); *Nestinarite, kukerite i rusalkite* (1912); *Folklor ot Elensko* (1913); *Obiceia i pesni ot Istocina Trakia* (1913); *Bălgarskite narodni prazniți* (1916); *Vgradena nevesta* (1920); *Nacenkite na bălgarskata narodouka* (1921); *Vearna ili heveapna Gruiuviția* (1924); *Razțvet na bălgarskata narodouka* (1928); *Bălgarskite svatbeni* (1931); *Iz minaloto na Kotel* (1946); *Baladni motivi v narodnata pesen* (1964); *Obiceai pri rajdane* (1969); *Maghiceski obredi i miticeski verovania u dneșnite bălgari* (1969).

B

BACHOFEN, Johann Jakob — jurist, istoric și etnolog elvețian (22 dec. 1815, Basel — 25 nov. 1887, Basel). Studiază dreptul la Basel, Berlin și Göttingen. Profesor de drept roman la Ba-

sel (1841). Unul din fondatorii etnologiei juridice. Impune cu argumente juridice teza anteriorității matriarhatului față de patriarhat, teză care între timp a suferit amendamente ce au dus la infirmarea ei parțială. Întreprinde studii de mitologie și istorie a religiilor, susținînd caracterul extrarațional al acestora, derivîndu-le din cultul femeii în general și al mamei în special.

BIBL.: *Das Mutterrecht, eine Untersuchung über die Gynäkoktatie der Alten Welt nach ihrer religiösen und rechtlichen Natur* (1861); *Der Mythus von Orient und Occident. Eine Metaphysik der Alten Welt* (1926); *Urreligion und Antike Symbole* (1926); *Mutterrecht und Urreligion. Eine Auswahl herausgegeben von Rudolf Marx* (1927).

REF.: C.A. Bernoilli, *J.J. Bachofen als Religionsforscher* (1924); B. Croce, *Il Bachofen e la storiografia afilologica* (1928); Jaqueline Costa, *Trois fondateurs de l'ethnologie juridique: Bachofen, Maine et Engels* (1974).

BALANDIER, Adolf — antropolog și indianist american (1840, Berna—Elveția — 1914, Sevilla—Spania). Părinții lui emigrează în SUA (Illinois, 1848). Se dedică afacerilor, dar studiază în timpul liber, istoria Mexicului. Discipol al lui Lewis H. Morgan (1873). În lucrările lui reia teza lui L.H. Morgan, demonstrînd în ce constă structura democrației indigenilor panamericani. Se stabilește în Mexico, unde începe studii de arheologie, etnologie și istorie (1881—1892). Publică un *roman etnologic: The Delight Makers* (1890). Trece în Peru și Bolivia pentru aceleași motive de studiu. Se întoarce în SUA, la New York, unde lucrează la *American Museum of Natural History* a Universității Columbia (1903), la *Hispanic Society of America* (1905), și la *Carnegie Institution* din Washington (1905). Studiază pe indigenii Pueblos (1913). Vizitează Spania unde moare și este incinerat.

BIBL.: *On the Art of War and Mode of Warfare of Ancient Mexicans* (1877); *On the Distribution and Tenure of Lands and the Customs with Respect to Inheritance among the Ancient Mexicans* (1878); *On the Social Organization and Mode of Government of the Ancient Mexicans* (1879); *Final Report of Investigations among the Indians of Southwestern United States* (1890—1892); *The Islands of Titicaca and Koati* (1910).

REF.: A.V. Kidder, *Adolph F. Balandier* (1928); F.W. Hodge, *Biographical Sketch and Bibliography of Adolphe Francis Alphonse Balandier* (1932).

BALDUS, Herbert — etnolog brazilian (n. 1899, Wiesbaden). A făcut studii universitare în Europa. Profesor de etnosociologie la Sao Paulo (1939). A întreprins studii la indigenii din Brazilia (zona Matto Grosso) și

Paraguay. Conduce secția de etnologie a Muzeului din Sao Paolo (din 1946).

BIBL.: *Indian erstudien in nordöstlichen Chaco* (1931); *Ensaios de Etnologia Brasileira* (1939); *Dicionario de Etnologia e Sociologia* (1939); *Os Tapirapé* (1944); *Landas dos Indios do Brasil* (1946); *The ethnological Study of the Brasilian Indian* (1955); *Die Juaguarwillinge* (1958).

BARABÁS Jenő — etnograf maghiar (25 mart. 1920, Böde-Zala). Studiază filosofia, geografia și etnografia la Universitățile din Pécs și Budapesta. Doctor în etnografie (1947). Muzeograf la Budapesta, profesor de etnografie la Universitatea din Budapesta. Inițiază și organizează „Atlasul etnografic al Ungariei". Membru permanent în Comisia Atlasului european. Redactor la revistele: „Ethnographia", „Ethnologia Europaea". **B.J.** este preocupat de studiul așezărilor, gospodăriei și construcțiilor populare maghiare.

BIBL.: *A Magyar Néprajzi Atlasz Kérdőive I-IV* (1958); *Kartográfiai módszer a néprajzban* (1963); *Békés megye néprajza a 18. században* (1964); *A Szabadtéri néprajzi múzeum tudományos tervének vázlata* (în colaborare cu Szolnoky Lajos, 1967).

BARJAKTAROVIĆ, Mirko — etnolog iugoslav (15 iun. 1912). Studiază filosofia la Universitatea din Belgrad. Doctor în filosofie. Șef al catedrei de etnologie, Facultatea de filosofie din Belgrad. Este preocupat de studiul complexelor sociale, de imigrație și efectele ei culturale, de schimbările de mentalitate, de diferențierile etnice, de stilul de viață contemporană.

BIBL.: *Forms of Ownership as a Traditional Institution in Yugoslavia* (1972); *About Balkan Tribes* (1971); *About Ethnic Differentiation* (1970).

BARTÓK Béla — compozitor, etnomuzicolog și folclorist maghiar (25 mart. 1881, Sînnicolau Mare — 26 sept. 1945, New-York). Studiază din copilărie pianul, armonia și compoziția. Compune muzică simfonică, începînd de la 18 ani. Colindă provinciile etnice ale Imperiului austro-ungar, studiind folclorul muzical maghiar, slovac, ucrainean și român, apoi în Asia Mică unde studiază muzica turcească și arabă. Își propune să creeze o „artă muzicală", un stil muzical fondat pe folclor. Începe cercetări etnomuzicale ajutat de Zoltán Kodály. Unul din fondatorii etnomuzicologiei și ai școlii de muzică maghiară. Culege și publică cîntece maghiare, române și slovace (peste 3 000 de piese) dintre care unele sînt prelucrate simfonic. Profesor de pian la Academia de Muzică din Budapesta (1907—1912). Compune o operă și două piese pentru balet.

BIBL.: *Pourquoi et comment recueille-t-on la musique populaire (Legislation du folklore musical)* (1918); *Cîntece populare românești din comitatul Bihor* (1913);

Der Musikdialect der Rumänen von Hunyad (1920); *Die Volksmusik der Rumänen von Maramureş* (1923); *Cîntece populare maghiare* (1924); *Muzica noastră populară şi popoarele vecine* (1934). *Die Melodien der rumänischen Colinde* (1935); *Scrieri mărunte despre muzica populară românească* (1937); *Rumänische Volkmusik* (3 vol., 1968).

REF.: C. Brăiloiu, *Béla Bartók folclorist* (1947); Kodály Z., *Bartók folcloristul* (1950). *Béla Bartók. Ethnomusikologische Schriften* (2 vol., 1966—1967); Tiberiu Alexandru, *Béla Bartók despre folclorul românesc* (1958); *Bartók-könyv* (1970—1971).

BASTIAN, Adolf — etnolog german (26 iun. 1826, Bremen — 2 febr. 1905, Port of Spain). Studiază fizica şi paralel medicina la Berlin, Heidelberg, Praga, Jena şi Würzburg. Ca medic în marina comercială germană întreprinde călătorii de studii în Australia, Asia, Africa şi America (între 1861—1865). Profesor de etnologie la Berlin. Întemeiază „Berliner Museum für Völkerkunde" (1868). Iniţiază studiile de africanistică (1869). Pune bazele psihologice ale etnologiei. Susţine teza unei psihologii unitare a întregii omeniri, care explică existenţa civilizaţiei şi culturii comune. Spirit dinamic acţionează pe linia evoluţionistă a lui Bachofen. Exercită o influenţă puternică asupra contemporanilor; a impulsionat cercetările de etnologie urgentă. A fost permanent preocupat de terminologia de specialitate, de la el rămînînd termenii: *Völkerkunde* (corespunzător etnologiei), *Elementargedanke* (gîndire elementară), *Völkergedanke* (gîndire populară), intraţi definitiv în literatura etnologică germană şi prin aceasta în cea universală. Fundează, cu Virchow, revista: *Zeitschrift für Ethnologie* (1869).

BIBL.: *Der Mensch in der Geschichte* (1860); *Die Völker des Östlichen Asien* (6 vol. 1866—1871); *Ethnographischen Forschungen* (1871—1873); *Rechtverhältnisse der verschiedenen Völker der Erde* (1872); *Die heilige Sage der Polynesier Kosmogonie und Theogonie* (1881); *Der Völkergedanke im Aufbau einer Wissenschaft vom Menschen und seine Begründung auf ethnologische Sammlungen* (1881); *Der Völkergedanke* (1881); *Der Buddhismus in seiner Psychologie* (1882); *Amerikas Nordwestkünste* (1883); *Indonesien* (1884—1894); *Der Fetisch an der Küste Guineas* (1884); *Das Beständige in den Menschenrassen und die Spielweite ihrer Veränderlichkeit* (1868); *Die micronesischen Kolonien* (1899—1900).

BASTIDE, Roger — etnolog şi sociolog francez. (n. 1898, Nîmes). Studiază filosofia la Paris. Doctor în filosofie. Profesor de etnosociologie în Brazilia, la Universitatea din Sao Paulo (1938). Director al Laboratorului de sociologie a cunoaşterii. Profesor la Universitatea din Paris. Repre-

zentant de seamă el etnopsihologiei și științei religiilor.

BIBL.: *Les problèmes de la vie mystique* (1931); *Elements de sociologie religieuse* (1936); *Psychanalyse du cafuné* (1941); *Arte e sociedad* (1945); *Introduction à la recherche sur les interpénetrations des civilisations* (1950); *Sociologie et psychanalyse* (1950); *Le principe de Coupure et le comportement afrobrésilien* (1955); *Immigration et métamorphose d'un dieiu* (1956); *Brésil—Terre de contraste* (1958); *Le Candomblé de Bahia* (1958); *Les Religions africaines au Bresil* (1960); *Mythes et Utopies* (1960); *Problèmes de l'entrecroisement des civilisations et de leurs œuvres* (1963); *Les Amériques Noires* (1966); *Anthropologie appliquée* (1971).

BAUSINGER, Hermann — etnolog german (n. 17 sept. 1926, Aalen). Studiază filologia germană și engleză, istoria și folcloristica, etnografia și etnologia. Doctor în etnologie (1952). Profesor universitar la Bonn (1968). Întreprinde cercetări de etnolingvistică și dialectologie asupra poeziei populare în general și a celei germane în special. Militează pentru orientarea sociologică în cercetarea etnografică și folcloristică.

BIBL.: *Neue Siedlungen* (1959); *Volkskultur in der technischen Welt* (1961). *Formen der „Volkspoesie"* (1968); *Volkskunde* (1971); *Dialekte, Sondersprache, Sprachbarrieren* (1972).

BĂNĂȚEANU, Tancred — cercetător și istoric de artă populară (n. 10 iul. 1922, Siret — Suceava). Licențiat în litere la Universitatea București (1944). Doctor în etnografie la Universitatea din Cluj (1946). Director al Muzeului de artă populară a R.S.R. (1955—1977). Director adjunct al Muzeului satului (din 1977). Profesor de artă populară la Institutul „N. Grigorescu" din București (din 1970). A întreprins călătorii de studii în Extremul Orient (China, India).

BIBL.: *Căsătoria mortului și ecourile ei în folclorul indo-european* (1947); *Obiceiurile populare în Țara Oașului* (1956); *Ceramica în Țara Oașului* (1958); *Ornamentele populare românești* (1963); *Costumele populare românești* (1963); *Costumele populare în regiunea Maramureș* (1965); *Arta populară în nordul Transilvaniei* (1969); *Arta populară în Bucovina* (1975).

BĂRBULESCU, Corneliu — folclorist român (3 mai 1915, București). Studiază literele la Universitatea București (1933—1938). Doctor în filologie (1971). Bibliotecar la Biblioteca Centrală a Facultății de litere București (1936—1938). Profesor de liceu (1940—1941). Profesor la Institutul român din Sofia (1944—1945). Cercetător științific principal la Institutul de etnografie și folclor (din 1950). **C.B.** studiază basmele după sistemul Aarne-Thomson, făcînd aplicații la

structura și specificul basmelor populare române.

BIBL.: *Creația nouă de cîntece populare* (1952); *Considerații preliminare asupra culegerilor de folclor făcute în zona Hidrocentralei Bicaz* (în colab., 1957); *Les nouvelles recherches sur les contes populaires en Roumanie* (1958); *Das Märchen von Simion* (1958); *Der Knabe der auf die Jagd ging* (1958); *Analiza istorică a basmului Fata cu mîinile tăiate* (1966); *Cîteva observații la basmul „Înșiră-te Mărgărite"* (1968); *Aperçu sur le catalogue des contes populaires roumains* (1969); *Permanences structurales dans les contes populaires celtiques et roumains* (1970); *Petre Ispirescu și basmele sale* (1970); *Povestea populară românească* (în *Istoria literaturii române*, 1962).

BEALS, Ralph Leon — antropolog american (n. 1901, Pasadena — California). Studiază antropologia la Universitatea din California (1920). Profesor la Universitatea din California (1925). Întreprinde expediții de studii în California, apoi în Mexic.

BIBL.: *The Comparative Ethnology of North Mexico before 1750* (1932); *Aboriginal survivals in Maya Culture* (1932); *The Sacred Clowns of the Puebblo and Maya Indians* (1934); (în colab.) *An Introduction to Anthropology* (1953); *Acculturation* (1953); *El Symposium sobre las Civilisationes de Regadis* (1957).

BEITEL, Klaus — etnolog austriac (n. 29 mart. 1929, Berlin). Studiază folclorul, filologia, sociologia la Universitatea din Viena (1953—1957). Cercetări etnologice în Austria (1957), pentru fundația „Humbold" (1957—1959), Asistent științific la Österreichische Museum für Volkskunde" (1959). Secretar general al „Verein für Volkskunde" din Viena (1960).

BIBL. *Arts populaires, folklore* (1959); *Die Umgangsriesen. Volkskundliche Monographie einer europäischen Maskengestalt* (1961); *Volkskunde von Frankreich* (1963); *Zur Geschichte der Weihnachtskrippen in Vorarlberg* (1965).

BEITL, Richard — etnolog austriac (n. 14 mai 1900, Schruns). Studiază filologia și etnologia la Colegiul Stella Matutina, la Universitatea Feldkirschen din Viena. Asistent în comitetul „Atlas der Deutschen Volkskunde" (1928—1934), unde depune o activitate intensă. Profesor de filologie germană și etnologie la Universitatea din Berlin (1933) și la „Freie Universität" din Berlin (1955—1959).

BIBL.: *Goethes Bild der Landschaft* (1938); *Deutsches Volkstum der Gegenwart* (1933); *Angelika* (1939); *Der Kinderbaum* (1942); *Sagen Vorarlbergs* (1950); *Jahringla* (1951); *Neue Sagen aus Vorarlberg* (1953); *Wörterbuch der deutschen Volkskunde* (1955); *An der Silvretta-Hochalpenstrasse* (1956); *Österreischische Volksmärchen* (1957).

BELSHAW, Cyril — antropolog și sociolog canadian (3 dec. 1921, Vancouver). Studii de antropolo-

gie și sociologie în Canada și S.U.A. Profesor de antropologie și sociologie la Universitatea British Columbia din Vancouver. Director al Departamentului de antropologie al Universității din Vancouver. Specialist în antropologie socială, economică și politică, în studiul contactelor și transformărilor sociale și în etică profesională. Președinte al Uniunii Internaționale a Științelor Antropologice și Etnologice (1978). Editor al revistei: *Current Anthropology*.

BIBL.: *The Condition of Social Performance* (1970); *The Sorcer's Apprentice; An Anthropology of Public Policy* (1974).

BEN-AMI, Issachar — folclorist israelian (14 dec. 1933). Studii de folclor la Universitatea din Göttingen. Doctor în filosofie (1967). Director al Centrului de studii folclorice de la Universitatea din Ierusalim. Este preocupat de studiul riturilor și ceremoniilor de căsătorie, funerare, de medicina populară evreiască, de proverbe, glume și umor.

BIBL.: *Le mariage traditionnel chez les Juifs marocains* (1967); *One Thousand and one Jewish Proverbs from Morocco* (1970); *Book of Miracle. The Saint Daniel Hashomer* (1972).

BEN-AMOS, Dan — folclorist și etnolog israelian (n. 3 sept. 1934, Tel Aviv). Studiază la Universitatea din Ierusalim (1961) literatura engleză; la Universitatea Indiana (1964) folclorul, antropologia și literatura comparată (1964—1967). Profesor la Universitatea din Ierusalim (1960—1961) și la Universitatea Indiana (1971). Întreprinde cercetări folclorice axate pe probleme ce țin de etnologia ebraică și africană contemporană. În cercetările sale folosește metoda comparativ-istorică și structuralistă. Pune accentul pe studiul categoriilor analitice și al genurilor etnice în cercetarea folclorică.

BIBL.: *Folklore in Israel* (1963); *The Situation Structure of the Non Humourous English Ballad* (1963); *Hebrew Parallels to Indiana Folktales* (1963); *Story Telling in Benin* (1967); *A Structural and Formal Study of Talmudic-Midrashic Legends* (1968); *Analytical Categories and Ethnic Genres* (1969); *Toward a Componential Model for Folklore Communication* (1970); *The Writing of African Oral Tradition: A Folkloristic Approach* (1970); *Jewish Humour: The Concept from a New Viewpoit* (1970); *Two Musical Instruments from Benin* (1971); *Toward a Definition of Folklore in Context* (1971); *The Golden Peacock: Ydish Folksongs* (1972); *Formal or Structural Studies of Traditional Tales: The Usefulness of Some Methodological Proposals Advanced by Vladimir Propp, Alan Dundes, Claude Lévi-Strauss and Edmond Leach* (1972).

BENEDICT, Ruth — antropolog și etnolog american (5 iul. 1887, New York — 17 sept. 1948,

New York). Studiază antropologia cu Franz Boas la Universitatea Columbia. Profesor la Universitatea Columbia (1940). Întreprinde cercetări de antropologie la grupurile etnice de aborigeni din America de Nord: tribul Serano din California și tribul Blackfoot din Canada. Președintă a *American Anthropological Association* (1947). Elaborează conceptele de *model cultural* și *stil cultural*. Pornind de la teoria lui Fr. Nietzsche, **R.B.** stabilește două modele culturale: *modelul apolinic* și *modelul dionisiac*, ilustrîndu-le prin intermediul a două populații: zunii (un grup Pueblos) și indigenii (din Preerie). Modelele culturale sînt în istorie filtre care selecționează dispozițiile culturale ale popoarelor independent de trăsăturile rasiale. Individualizarea modelelor culturale nu exclude după **R.B.** viziunea lor integratore, într-o cultură populară unitară. Conceptul de model cultural creat de **R.B.** a fost criticat de către Milton Singer, Melville Herskovitz, Clyde Kluckhohn, A.L. Kroeber și alții.

BIBL.: *The Science of Custom* (1929); *Psychological Types in S.W. Culture* (1930); *Configurations of Culture* (1934); *Patterns of Culture* (1934); *Zuni Mythology* (2 volume, 1935); *Race, Science and Politics* (1940); *The Chrysanthemum and the Sword* (1946); *The Culture and Behaviour* (1946); *Roumanian Culture and Behaviour* (1946).

REF.: Margaret Mead, *Anthropologist at Work-Writings of Ruth Benedict* (1959); Milton Singer, *Total Cultural Patterns* (1960).

BERNATZIK (WINKLER), Emmy — etnolog austriac (3 apr. 1904, Viena). Studiază dreptul la Universitatea din Viena (1922—1925), apoi antropologia, etnologia și psihologia la aceeași universitate (1926—1931). Devine asistentă și colaboratoare a viitorului soț, etnologul austriac Hugo A. Bernatzik. Întreprinde cu soțul ei mai multe călătorii de studii în Africa, Asia (Birmania, Tailanda, Laos, Vietnam, Indonezia, Malaya), în Oceanul Pacific (Melanezia), în Europa (Peninsula Balcanică). Cercetările africanistice întreprinse de **EB.** ca și continuarea activității soțului, după moartea acestuia, i-a creat o reputație binemeritată în domeniul africanisticii.

BIBL.: *Africafahrt* (1928), *Zivilisationsschäden bei den Naturvölkern* (1933); *Geister der gelben Blätter* (1934); (coautor) *Die Grosse Völkerkunde* (1940); (coautor) *Owa-Raha* (1951); (coautor) *Akha Mean* (1952).

BERNEA, Ernest — sociolog și etnograf român (n. 28 mart. 1905, Focșani). Studiază sociologia la Universitatea din București (1926 — 1929). Specializare în etnografie în Franța (1930—1932) cu Marcel Mauss, și în Germania (1932 — 1933) cu M. Heidegger. Asistent la catedra de geografie și etnografie la Uni-

versitatea din București (1935 — 1939). Cercetător științific (1965 — 1972) și consilier științific al Institutului de etnografie și folclor (din 1972). Elev al Școlii sociologice de la București, **E.B.** întreprinde cercetări de sociologia culturii și etnografie românească.

BIBL.: *Timpul la poporul român* (1941); *Maramureșul, țară românească* (1943); *Civilizația românească sătească* (1944); *Arta țăranului român* (1967); *Nunta în Făgăraș* (1969); *Poezia populară în lumina etnografiei* (1976).

BÎRLEA, Ovidiu — folcorist (n. 13 aug. 1917, Mogoș-Alba). Studiază literele la Universitatea din Cluj. Cercetător științific la Institutul de etnografie și folclor. A fost șeful sectorului de folclor în Institutul de etnografie și folclor.

BIBL.: *Metoda de cercetare a folclorului* (1969); *Tipologia folclorului* (1970, în colab.); *Problemele tipologiei folclorului* (1971, în colab.); *Istoria folcloristicii românești* (1974); *Mica enciclopedie a poveștilor românești* (1976).

BOAS, Franz — etnolog, antropolog și lingvist american de origine germană (9 iul. 1858, Minden, Westfalia — 21 dec. 1942, New-York). Studiază matematica, fizica și geografia fizică la universitățile din Heidelberg și Bonn. Doctor al Universității din Kiel (1881). Întreprinde o expediție în Țara Baffin (1883), apoi altele la cîteva triburi amerindiene din Columbia. Se consacră studiului etnologic al „indienilor" din America de Nord. În 1887 se stabilește în S.U.A. Muzeograf la *Field Museum* din Chicago. Curator la *American Museum of Natural History* (1901—1905). Profesor la Universitatea Clark și Universitatea Columbia (pînă la sfîrșitul vieții). Președinte al Asociației de antropologie americană. Editează revista „International Journal of American Linguistic". **F.B.** nu se impune prin lucrări masive de teorie sau de sinteză globală, cît mai ales prin articole și studii de analiză psihologică a unor aspecte particulare ale culturii primitive, prin metodologia cercetărilor lui concrete, prin nenumărate anchete de teren. Ia atitudine împotriva comparatismului istoric exagerat al lui A.L. Kroeber, care urmărește să elaboreze o istorie a culturii general-umane, pornind de la unele interpretări fanteziste. Organizează „Departament of Anthropology", care avea să devină mai tîrziu forul suprem al activității etnologice în S.U.A. În lucrările lui semnificative, combate excesele curentului evoluționist linear și ale difuzionismului, din secolul al XIX-lea, Etnologiei legiferatoare îi opune o etnologie constatatoare; etnologiei sintetice o etnologie analitică; etnologiei constantelor și regularităților de comportament una a variantelor concrete și a invariantelor disimulate. Această atitudine teoretică oscilantă, plină de implicații și scepticism o trans-

mite elevilor lui și îndeosebi lui R.H. Lowie. **F.B.** a creat un curent de *orientare psihologică în etnologia americană*, din care a făcut parte: Ruth Benedict, A.A. Goldenweiser, Melville J. Herskovits, A.L. Kroeber etc.

BIBL.: *The Central Eskimo* (1888); *The Growth of Indian Mythologies* (1896); *The Social Organization and Secret Societies of the Kwakiutl* (1897); *The Kwakiutl of Vancouver Island* (1909); *Tsimahian Mythology* (1916); *The Limitation of the Comparative Method of Anthropology* (1896); *The Mind of Primitive Man* (1911, 1938); *The Method of Ethnology* (1920); *Primitive Art* (1927, 1955); *General Anthropology* (1938); *Race, Language and Culture* (1940); *Race and Democratic Society* (1945).

BOGATÎRIOV, Piotr Grigorievici — etnograf și folclorist sovietic (16 ian. 1893, Saratov — 18 aug. 1971, Moscova). Absolvent al Facultății de istorie și filologie de la Universitatea din Moscova (1918). Profesor la Universitatea din Moscova (1940—1971). Studiază mai cu seamă teatrul popular și credințele populare ale popoarelor slave.

BIBL.: *Actes magiques, rites et croyances en Russie Subcarpathique* (1929); *„Palaznik" u iujnîh slavian, maghiar, slovakov, poliakov i ukraințev* (1936); *Lidové divadlo české a slovenské* (1940); *Folklornîe skazania ob oprișkah Zapadnoi Ukrainî* (1941); *Nekatorîe zadaci sravnitelnogo izucenia eposa slavianskih narodov* (1958); *Slovațkie epiceskie rasskazî i liro-epiceskie pesni* (1962); *Voprosî teorii narodnogo iskusstva* (1971).

REF.: N.I. Kravțov, *Piotr Grigorievici Bogatîriov* (Naucinîe dokladî vîsșei școlî. Filologhiceskie nauki, 2, 1968); B. Beneš, *Bogatyriov a strukturalismus* (1968).

BRATANIĆ, Branimir — etnolog iugoslav (16 mai 1910, Zagreb). Studiază etnologia la Universitatea din Belgrad. Doctor în etnologie. Profesor de etnologie la Facultatea de filosofie a Universității din Zagreb. Editează: *Atlasul etnologic al Iugoslaviei* și *Atlasul etnologic al Europei și teritoriilor ei mărginașe*. Este preocupat de cartografierea etnografică a aspectelor istorice ale vieții materiale și spirituale.

BIBL.: *Research on Ploughing implements* (1956); *Etnologski atlas Jugoslavije* (trei mape, 1963); *Allgemeine und europäische Ethnologie heute* (1970); *Ethnological Atlas of Europe and its Bordering Countries* (1970).

BRĂILOIU, Constantin — etnomuzicolog român (26 aug. 1893, București — 20 dec. 1958, Geneva). Studiază muzica la Viena, Berna și Paris. Colaborează cu George Enescu și Ion Nona-Ottescu. Profesor de istoria muzicii și folclor muzical la „Academia de muzică" din București (1921—1946). Creează *„Arhiva de folklor muzical"* (1929). Conduce *Les Archives Internationales de*

Musique Populaire din Geneva (1935 — 1943). Secretar general al *Societății muzicienilor români* (1930—1944). În istoria științei este socotit întemeietorul etnomuzicologiei, disciplină etnologică nouă, și animatorul ei pe plan internațional.

BIBL.: *La musique populaire roumaine* (1930); *Esquisse d'une methode de folklore musicale* (1931); *Despre bocetul din Drăguș* (1932); *Bocete din Oaș* (1938); *Sur une ballade populaire roumaine (La Mioritza)* (1946); *Béla Bartók folclorist* (1947); *Le folklore musical* (1948); *Le giusto syllabique* (1952); *Sur une mélodie russe* (1953); *Le vers populaire roumaine chanté* (1954); *La rithmique enfantine* (1956); *L'ethnomusicologie* (1958); *Reflexions sur la création musicale collective* (1959); *Vie musicale d'un village. Recherche sur le répertoire de Drăguș* (1960).

REF.: *Constantin Brăiloiu* (în revista „Muzica", 1959); S. Drăgoi, *Constantin Brăiloiu* („Revista de etnografie și folclor", 1958); André Scheffner, *Bibliographie des travaux de C. Brăiloiu* („Revue de musicologie", 1959).

BREUIL, Henri - Eduard - Prosper — arheolog și paleontolog francez (28 febr. 1877, Montain-Manche — 14 aug. 1961, Adam, Val-d'Oise). Studiază teologia la Seminarul Saint-Suplice (1895). Participă la săpături arheologice la Campigny în Seine-Maritime (1896). Se consacră studiilor preistorice (1897). Descoperă gravurile rupestre din grota Combarelles împreună cu alți arheologi (1900). Participă de atunci la mai multe săpături arheologice (1900—1910). Profesor de preistorie la College de France (1929—1947). Membru al Institut de France (1938). Călătorește în Africa, Asia etc. Cercetările lui îl consacră ca pe un strălucit specialist al artei preistorice.

BIBL.: *La caverne d'Altamira* (1906); *La caverne de Font-de-Gaume* (1910); *Les cavernes de la région cantabrique* (1911); *Les subdivisions du Paléolithique supérieur et leur signification* (1932—1934); *Les industries à l'éclats du paléolithique ancien: Le Clactonien* (1932); *Le Paléolithique ancien en Europe occidentale* (1932); *Les Combarelles* (1942); *Quatre Cent siècles d'Art pariétal* (1952); *L'Afrique préhistorique* (1955); *Les Trois Frères* (1958).

BROMLEY, Iulian Vladimirovici — istoric și etnolog sovietic (n. 21 febr. 1921, Moscova). Studiază istoria și etnografia la Universitatea Lomonosov din Moscova (1941—1944). Doctor în științe istorice (1965). Secretar științific al Secției de istorie a Academiei de Științe a U.R.S.S. (1952— 1966). Director al Institutului de etnografie al Academiei de Științe a U.R.S.S. (din 1966). **I.V.B.** este inițiatorul noii școli sovietice de etnografie-etnologie. Este preocu-

pat de problemele antropogenezei și sociogenezei, ca și de procesul formării societăților incluse în oecumena arhaică și în societatea modernă.

BIBL.: *Krestianskoe vosstanie 1573 goda v Horvatii* (1959); *Stanovlenie feodalizma v Horvatii* (1964); *The Archaic Form of the Communal Family* (1968); *Ethnology in U.S.S.R.* (1972); *Das Problem der gegenseitigen Begriffe; „Nation", „Volkswesen", „Nationalität"* (1974); *Soviet Ethnology and Anthropology Today* (1974).

BUHOCIU, Octavian — etnolog român (20 oct. 1919, Crăești, Galați — 15 sept. 1978, Bohum, R.F.G.). Studiază literatura română și slavistica la Universitatea din București (1947) și filosofia (1948). Profesor de liceu în București (1947—1948). Doctor al Universității din Paris (1958). **O.B.** întreprinde cercetări de folclor magic și mitic român.

BIBL.: *Thèmes mythiques carpato-caucasiens et des régions riveraines de la Mer Noire* (1956); *Le mythe indo-européen d'initiation à la guerre: le motif daco-roumain* (1958); *Le folklore roumain de printemps* (1958); *La transhumance carpatique et le mythe du bélier royal* (1960); *Survivances mythiques indo-européennes et relations épiques byzantines dans un chant populaire roumain* (1964); *The situation of Folklore and Ethnology in Romania from 1850 to the present day* (1966); *Die Feiertage des Sommers und Herbstes in Rumänien* (1964); *Le Mythes des Amazones chez les Roumains* (1973); *Parentarea și vechimea cîntului Miorii* (1974); *La tête coupée et son culte dans la littérature orale sud-est européenne* (1974); *Die rumänische Volkskultur und ihre Mythologie* (1974) etc.

BURGSTALLER, Ernst — etnolog austriac (n. 29 Mai 1906, Ried). Studiază la Universitatea din Viena (1920—1929). Doctor în filosofie (1930). Director în Institut für Landeskunde din Linz. Vicepreședinte al Comisiei internaționale de cercetare a alimentației. Introduce studiul alimentației în cercetările de etnologie aplicată. Întreprinde vaste cercetări în domeniul atlaselor etnografice. Realizează primul atlas etnografic austriac de proporții și implicații interdisciplinare. Secretar general al Comisiei Internaționale pentru Atlasul folcloric european.

BIBL.: *Atlas von Oberösterreich. Oberösterreichische Heimalblätter* (1947); *Schriftenreihe des Institutes für Landeskunde Lebendiges Jahresbrauchtum in Oberösterreich* (1948); *Das Fragewerk zu den volkskundlichen Karten* (1952); *Brauchtumgebäcke und Weihnachtsspeisen. Ein Beitrag zur Österreichischen Kulturgeographie* (1957); *Österreischisches Festtagsgebäck* (1958); *Felsgravierungen in den österreichischen Alpenländern* (1956).

BUSCHAN, Georg — antropolog și etnolog german (14 apr. 1863 Frankfurt pe Oder — 6 dec. 1942 Stettin). Studiază medicina. Medic de bord pe vasele comerciale germane. Întreprinde numeroase călătorii și studiază formele de viață ale popoarelor vizitate (1887—1892, 1914, 1925 — 1926). Editează: *Zentralblatt für Anthropologie* (1896—1944) și colecțiile: *Forschungen und Studien auf dem Gebiete der Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte; Ethnologischer Anzeiger* (1926—1942); *Illustrierte Völkerkunde* (vol.I, 1910, vol. II, 1922, vol. III 1926).

BIBL.: *Die Sitten der Völker* (4 vol., 1914—1922); *Im Anfang war das Weib* (1927); *Über Medizinzauber und Heilkunst im Leben der Völker* (1944).

BUTURĂ, Valeriu, geograf, etnobotanist și etnograf român (n. 16 dec. 1910, Sălciua-Alba). Studiază geografia la Universitatea din Cluj (1928—1932). Profesor de liceu (1932—1937). Etnobotanist la Grădina botanică din Cluj (1937—1939). Cercetător la Institutul de științe sociale din București (1935). Profesor de geografie la București (1940—1946). Conferențiar de geografie economică la Universitatea din Cluj (1946—1952). Șef de secție la Muzeul etnografic al Transilvaniei din Cluj (1956—1968). Director al Muzeului etnografic al Transilvaniei (1968—1970).

BIBL.: *Plante cunoscute și întrebuințate de români în Ardeal* (1935); *Rîșcuția, un sat de spătari din Țara Zarandului* (1948); *Evoluția portului popular în sectorul răsăritean al Munților Apuseni* (1964); *Un monument al arhitecturii populare transilvănene, biserica de lemn din Cizer* (1964); *Adăposturi pastorale din Țara Moților* (1966); *Contribuții la studiul instalațiilor tehnice țărănești din regiunea Hunedoara* (1966); *Morile cu roată orizontală din sud-estul Europei* (1966); *Aspecte și impresii etnografice* (1966); *Cu privire la formarea colecțiilor etnografice în muzeele cu profil istoric* (1966); *Muzeul etnografic al Transilvaniei* (1966); *Pivele de ulei cu roată de piatră în Transilvania* (1967); *Spălarea aurului din aluviuni și mineritul țărănesc din Munții Apuseni* (1967); *Etnografia poporului român* (1978).

BYSTROŃ, Jan Stanisław — etnolog, folclorist și sociolog polonez (1892—1964). Profesor de etnologie la universitățile din Poznan (1919), Cracovia (1923), Varșovia (1934). **J.S.B.** este unul din animatorii investigațiilor etnologice complexe din Polonia în prima jumătate a secolului al XX-lea.

BIBL.: *Słowiańskie obrzędy rodzinne* (1916); *Zwyczaje żniwiarskie w Polsce* (1916); *Studia nad zwyczajami ludowymi* (1917); *Dzieje obyczajów w dawnej Polsce* (1933—1934, 1960); *Wstęp do ludoznawstwa polskiego* (1926, 1939); *Etnografia Polska* (1947) ș.a.

C

CAMIO, Manuel — antropolog mexican (1885, Ciudad de Mexico — 1960, idem). Studii de arheologie și antropologie. Director al Institutului indian interamerican (1950). Expediții științifice pentru studiul indigenilor din America Centrală (Guatemala), de Sud (Peru etc.) și îndeosebi din Mexic.

BIBL.: *Las Razas de Mexico* (1923); *Cultural evolution in Guatemala* (1925); *Aspects of Mexican Civilization* (1927); *Hacia un Mexico Nuevo* (1935); *Economia, Cultura y Nacionalidad* (1954); *Heteronous Populations* (1957).

CANDREA, I. - Aurel — lingvist și folclorist român (1872, București — 1952, Paris). Studiază la École pratique des Hautes Études din Paris (1897), la Leipzig (1900). Doctor în lingvistică (1902). Conferențiar de filologie romanică (1915), profesor de dialectologie și folclor la Universitatea din București (1927—1938). **I.-A.C.** este preocupat de filologia romanică, filologia românească, de studiul superstițiilor, credințelor și mitologiei populare române. Publică în „Adevărul literar și artistic" studii scurte de folclor mitic (1923) pe care apoi le va republica în volume tematice. (Printre aceste studii scurte menționăm: *Ziua ursului, Sfinții, Caloianul, Petele în lună, Facerea lumii, Calendarul babelor, Lupul* etc.). Îl preocupă păstoritul la români, folclorul megleniților etc. **I.-A.C.** folosește metoda comparativ-istorică de tip etnologic în studiul problemelor de folclor.

BIBL.: (în colab. cu Ov. Densușianu și Th. Speranția) *Graiul nostru* (2 vol. 1907), *Țara Oașului* (1907), *Poezii populare din diferite regiuni locuite de români* (1910), (în colab. cu Ov. Densușianu și Th. Speranția) *Povești din diferite ținuturi locuite de români* (1909), *Dicționar de proverbe și zicători* (1912), *Tabu în limbă* (1927), *Iarba fiarelor* (1929), *Simbolismul în terapeutica populară* (1940), *Folclorul medical român* (1944) etc.

REF. Fl. Dimitrescu, *Aurel Candrea lingvist și filolog* (1974).

CANTEMIR, Dimitrie — cărturar umanist, domn al Moldovei (26 oct. 1673, Iași — 21 aug. 1723, Harkov, Rusia). În tinerețe este ostatec la Constantinopol (1688—1691). Elev al dascălului grec Ieremia Cacavelas, cu care a învățat elina, latina, ita-

liana, teologia și filosofia. La Constantinopol ia contact cu știința bizantină și cu știința arabă. Aici învață limba turcă, persană și arabă, studiază disciplinele laice ale timpului (istoria, geografia, fizica), artele plastice, muzicologia orientală. Cunoaște deci de la surse civilizația și cultura orientală. Combate în lucrările lui orînduirea feudală turcească. În 1693 este domn al Moldovei, pentru trei luni. Revine la Constantinopol, unde își continuă studiile întrerupte. Este numit domn al Moldovei fratele lui, Antioh, în timpul căruia devine capuchehaie (reprezentant diplomatic) al acestuia pe lîngă Sublima Poartă. Ia parte la războaiele turcești de la Varadin și Zenta. Este investit a doua oară domn al Moldovei (1710—1711). După bătălia de la Stănilești (1711) se refugiază în Rusia. Membru al Academiei de științe din Berlin (1714). Devine sfetnic al lui Petru cel Mare (1719—1723), în care calitate i se acordă titlul de cneaz și moșii la Harkov. Participă la expediția lui Petru cel Mare în Caucaz, după care moare curînd. O bună parte din opera lui a fost publicată în Rusia. **D.C.** a fost un scriitor multilateral de nuanță progresistă, care în ultima parte a vieții lui a pus accentul pe concepția laică și critică a studiului documentelor timpului. Primul orientalist român. Umanist de tip clasic. Precursor al Școlii latiniste, renascentist întîrziat de factură general europeană. Istoriograf al civilizației și culturii autohtone, etnosociolog, geograf și cartograf, teoretician al structurilor economico-politice românești ale vremii lui. Primul monografist român și comparatist-istoric. Investigator pasionat al culturii clasice și al celei autohtone, al continuității poporului român pe teritoriul Daciei antice, al evoluției ciclice a monarhiilor și al sintezelor, parțiale sau globale, ale vieții social-istorice a secolului lui pentru sud-estul Europei.

BIBL.: *Divanul sau gîlceava înțeleptului cu lumea* (1698); *Sacrosancte scientiae indepingibilis imago* (1700; trad. rom. *Metafizica*, 1928); *Psihices universalis doctrina* (1701); *Compendiolum universae logices institutiones* (1701); *Tarifu ilmi musiki ala vegni maksus* (1703—1704); *Istoria hieroglifică* (1705); *Monarchiarum phisyca examinatio* (1714); *Descriptio Moldaviae* (1716); *Historia Incrementa atque decrementa aulae othomanicae* (1714—1716); *Divnîia revoluții pravednago Bojiia otmiscenie na familiu Cantacuzinîh v Valáhii slavnîh Brankovanov* (1717—1718), (trad. rom. f.a.); *Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor* (1717, 1723).

REF.: N. Iorga, *Dimitrie Cantemir* (1924); G. Pașcu, *Viața și opera lui D. Cantemir* (1924); Șt. Ciobanu, *D. Cantemir în*

Rusia (1925); Al. Bistriţeanu, *Creaţia populară ca preocupare şi inspiraţie la D. Cantemir şi N. Bălcescu* (1953); Perpessicius, *Locul lui D. Cantemir în literatura română* (1957); P .P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir. Viaţa şi Opera* (1958); Adrian Fochi, *Dimitrie Cantemir etnograf şi folclorist* (1964); Paul Simionescu, *Dimitrie Cantemir, domnitor şi savant umanist* (1969); Constantin Măciucă, *Dimitrie Cantemir* (ed. II, 1973); *D. Cantemir: Opere Ediţie critică de Virgil Cândea* (Bucureşti, vol.I, 1976).

CARAMAN, Petru — slavist şi etnolog român (n. 14 dec. 1898, Vîrlezi—Galaţi). Studiază filologia română la Universitatea din Iaşi (1918—1921, apoi cultura slavă la Universitatea din Varşovia (1925), Lvov (1926) şi Cracovia (1926—1929). Doctoratul la Universitatea din Cracovia (1929). Profesor de liceu la Cernăuţi (1923). Efectuează călătorii de studii în Grecia, Iugoslavia şi Bulgaria (1929—1930). Profesor la Seminarul Central (1930). Director al Institutului român din Sofia (1934——1937). Profesor universitar la Iaşi (1938).

BIBL.: *Substratul mitologic al sărbătorilor de iarnă la români şi slavi. Contribuţie la studiul mitologiei creştine din orientul Europei* (1931); *Contribuţie la cronologizarea şi geneza baladei populare la români*, Partea I, (1932), Partea II (1933); *Datinele româneşti în limba franceză. Contribuţie critică asupra folclorului român în străinătate* (1934); *Consideraţii critice asupra genezei şi răspîndirii baladei meşterului Manole în Balcani* (1934); *Xilogénèse et lithogénèse de l'homme. Essai sur l'origine et l'évolution des croyances en Europe Orientale* (1938—1939); *Les bases mystiques de l'anthroponymie* (1943).

REF.: I. Datcu, *Petru Caraman* (1978).

CARAMELEA, Vasile — antropolog şi sociolog român (n. 18 feb. 1915, Berivoieşti-Argeş). Studiază sociologia la Universitatea Bucureşti (1934—1939). Doctor în sociologie (1947). Profesor de liceu în Bucureşti (1941). Referent şef la oficiul de studii al Institutului statistic din Bucureşti (1942—1950). Economist (1950—1957). Şef sector, şef secţie la Centrul de antropologie (din 1957). Conferenţiar de antropologie socială şi culturală la Universitatea Bucureşti (din 1971). Întreprinde călătorii de studii în Franţa (1965). Iniţiază şi organizează staţiile-pilot de antropologie socială şi culturală şi de sociologie comparativă de la: Berivoieşti-Muscel (1934) şi Cîmpulung (1964). Redactor şef adjunct al revistelor: „Studii şi cercetări de antropologie" şi „Annuaire Roumain d'Anthropologie".

BIBL.: *Etapele dezvoltării şi sistemul antropologiei sociale şi culturale româneşti* (1969); *A treia etapă a dezvoltării antropo-*

logiei sociale și culturale românești (1972); *Histoire des théories dans l'anthropologie sociale et culturelle et l'apareil conceptuel des recherches roumaines de specialité: I. Un système anthropologique „intégraliste dynamique" dans les laboratoires pilote de Berivoiești et Cîmpulung-Muscel* (1971); II. *L'historicisme ou le nominalisme culturel; le diffussionisme et l'hyperdiffussionisme* (1972); *III. Le structuralisme anglais, français, amcricain et roumain* (1973); *IV. Le configurationnalisme avec thématicisme* (1974): *Curs de antropologie socială și culturală. Știința legilor de dezvoltare a comportamentului uman. Istoric, domeniu, detiniție* (1971); *Orientări clasice și contemporane. Sistem antropologic integral, dinamic, românesc* (1972); *Teoriile „superorganicistă", „configurationistă" și „realistă" despre cultură. Modul de abordare în sistemul integral dinamic românesc* (1973); *Categoriile universale ale culturii* (1974); *La station pilote urbaine de Cîmpulung-Muscel, Département d'Argeș, Roumanie. Deuxième laboratoire permanent de terrain d'anthropologie sociale et culturelle, psychologique et éducationelle* (1973); *The study of „Basic personality" in Berivoiești-Argeș* (1974) etc.

CARAVIA, Paul — etnosociolog român (7 sept. 1927, București). Studiază filosofia la Universitatea din București (1947—1949; 1965—1970). Lector la Institutul de arte plastice „Nicolae Grigorescu" (1971—1972). Cercetător științific la Laboratorul de sociologie urbană al municipiului București (din 1970), unde conduce colectivul de sociologia culturii urbane. A întreprins cercetări de sociologia culturii referitoare la populația orașului București (Arhiva laboratorului de sociologie urbană).

BIBL.: *Cultura ca problemă informațională* (1968); *De la informația permanentă la educația permanentă* (1968); *Assesement of Information Systems Efficiency through the Education of ushers. Aspects of Man-Information Relationships* (1969); *Metaeducația, dimensiune distinctă a procesului educațional* (1970); *Premise metodologice în analizele de sociologia informației* (1970); *Sociologia informației și cercetarea prospectivă (1971); Universul socioinformației și viitorul* (1971); *Ekistica — o metateorie urbană* (1972); *Prolegomene la opera lui A. Moles* (1974); *Sociologia informației științifice* (1971); *Ipoteze privind dezvoltarea culturii urbane* (1974); *Incidențe ale sociologiei tineretului cu sociologia informației* (1969); *Dimensiunile sociale ale informației* (1972); *Cercetări românești privind sociologia culturii* (1973); *O paradigmă antropo-comunicațională a vieții sociale* (1974); *Dihotomiile culturii contemporane și construcția socialistă a culturii* (1976).

CASTREN, Matthias Alexander — etnolog și filolog finlandez (2. dec. 1813, Tervola — 7 mai 1852, Helsinki). Călătorește în Rusia, ajungînd pînă în Siberia. Profesor de limbă și literatură la Universitatea din Helsinki (1851). Traduce epopeea *Kalevala* în limba suedeză. Întreprinde studii speciale asupra graiului samoed și asupra unor graiuri siberiene. Este întemeietorul filologiei uralo-altaice și al studiilor de etnolingvistică finlandeză.

BIBL.: *Reseminnen från-ären* (1845); *Föreläsningar i finsk mythologi. Reseberättelser och brefären* (1845 — 1849); *Ethnologiska föreläsinngar över altaiska folken* (1852); *Smärre avhundlingar och akademiska dissertationer* (f.a.) ș. a.

CAZENEUVE, Jean - Paul - Lucien — etnolog și sociolog francez (n. 17 mai 1915, Ussel-Corrèze). Studiază la Școala Normală Superioară (1937), Fundația Thiers și Facultatea de litere a Universității din Paris. Doctor în litere (1958). Conferențiar la Facultatea de litere din Paris (1948—1950). Director la Centrul Național al Cercetării Științifice (C.N.R.S., din 1964). Profesor de sociologie la Sorbona (din 1966).

BIBL.: *Sacred Clowning in New Mexico* (1956); *Les dieux dansent à Cibola* (1957); *La Connaissance d'autrui dans les sociétés archaïques* (1958); *Les Rites et la Condition Humaine* (1958); *Les méthodes techniques à l'âge prehistoriques* (1959); *Société industrielle et société militaire selon Spencer* (1961); *La mentalité archaïque* (1961); *Sociologie de la Radio-Télévision* (1963); *Lucien Lévy-Bruhl* (1963); *La mythologie à travers le monde* (1966); *Bonheur et Civilisation* (1966); *À propos de la typologie des sociétés globales* (1967); *L'ethnologie* (1967); *Marcel Mauss* (1968).

CHELCEA, Ion — etnograf român (n. 5 feb. 1902, Boteni—Argeș). Studiază istoria și geografia la Universitatea din Cluj (1929—1934). Specializare în etnografie și în antropologie fizică la Viena (1934—1935). Preparator, asistent, șef de lucrări la Universitatea din Cluj (1934—1939). Doctor în etnografie (1939). Cercetător științific la Institutul de cercetări sociale din București (1940—1941), referent la Institutul Central de statistică, București (1941—1942). Conferențiar de etnografie la Universitatea din Iași (1942—1951); director al Muzeului de etnografie al Moldovei, pe care îl înființează (1951—1957). Muzeograf principal la Muzeul satului (1957—1969).

BIBL.: *Grecii în colindele noastre* (1931); *Obiceiuri, credințe, colinde din satul Mada, județul Hunedoara* (1933); *Muzeul etnografic al Transilvaniei* (1937); *Etnografia, obiect, concepție, metodă* (1943); *Menirea Muzeului etnografic al Moldovei* (1943);

Rudarii. Contribuție la o monografie etnografică (1944); *Țiganii din România. Monografie etnografică* (1944); *Cercetări etnografice în bazinul Zlatnei și valea Ampoiului. Mocanii* (1965); *Pive, steze, morăritul, fierăstraiele și fierăritul pe Valea Bistriței moldovenești* (1973) etc.

CHILDE, V. Gordon — arheolog, antropolog și istoric al culturii din Australia (14 apr. 1892, Sidney — 19 oct. 1957, Sidney). Studiază arheologia la Universitatea din Sidney (1912) și la Oxford (1914). Se stabilește în Țara Galilor. Bibliotecar al Institutului regal de arheologie din Londra (1925). Profesor de arheologie la Universitatea din Edinburgh (1927—1946) și Londra (1946—1957). Membru al Academiei Britanice (1946). În vasta lui operă de istorie a civilizației **G.C.** abordează diverse probleme de arheologie, antropologie socială și a culturii din perspectivă interdisciplinară. În trilogia lui: *Făurirea civilizației, Evoluția societății* și *De la preistorie la istorie,* pornește de la studiul „bazei materiale a civilizațiilor și a reflectărilor în toate formele de manifestare a conștiinței sociale" pentru a ajunge în concluziile lui la „ideile materialist-dialectice... în domeniul sociologiei istoriei universale" (Emil Condurachi).

BIBL.: *The Dawn of European Civilization* (1925); *The Aryans* (1926); *The Danube in Prehistory* (1929); *The Bronze Age* (1931); *The Prehistory of Scotland* (1935); *Man Makes Himself* (1936, trad. rom. *Făurirea civilizației,* 1966); *What Happend in History?* (1942, trad. rom. *De la preistorie la istorie,* 1967); *The Prehistoric Communities of the British Isles* (1946); *Prehistoric Migrations in Europe* (1950); *Social Evolution* (1951); *Piecing Together the Past* (1956).

CHIȚIMIA, Ion Constantin — istoric literar și folclorist român (n. 22 mai 1908, Albulești-Mehedinți). Studiază filologia romanică, istoria și literatura slavă la Universitatea din București (1930—1934). Doctor (1948). Asistent (1944), lector (1950), conferențiar (1961) și profesor (1967—1973) de limba și literatura polonă la Universitatea din București. Călătorii de studii în Polonia (1934—1938). Șef de sector la Institutul de istorie și teorie literară „G. Călinescu".

BIBL.: *D. Stăncescu, literat și folclorist* (1955); *Problema raporturilor dintre cărțile populare și folclor* (1961); *Folcloriști și folcloristică românească* (1969); *Folclorul românesc în perspectivă comparată* (1971).

CHOMBART DE LAUWE, Paul-Henri — sociolog francez (n. 1909). Studiază la Universitatea din Paris. Întemeiază „Centre d'Ethnologie sociale et de Psychosociologie". Întreprinde cercetări de psihosociologia familiei, de sociologie urbană și industrială.

BIBL.: *Paris et l'agglomération parisiene* (1962, în colab.); *Des hommes et des villes* (1965); *La vie quotidienne des familles ouvrières* (1966); *Paris, essai de sociologie* (1965); *Images de la culture* (1966); *Pour une sociologie des aspirations* (1965).

COCCHIARA, Giuseppe — etnolog italian (1904, Mistretta, — 1965, Roma). Înainte de a-şi termina studiile (la 18 ani) publică o lucrare de folclor: *Popoli e canti nella Sicilia d'oggi* (1922); la 20 ani publică *Le vastasate o l'anima del popolo italiano nei suoi canti* (1924); la 23 ani publică un manual de *Folklore* (1927). Întreprinde în Italia studii de jurisprudenţă, în Anglia studii de etnologie (sub îndrumarea lui R.R. Marett şi B. Malinowski). Organizează la Palermo *Museo etnografico Pitré* (1933). Tot aici, ocupă catedra de istorie a tradiţiilor populare şi de etnologie.

BIBL.: *La leggende di re Lear* (1934); *Il linguagio del gesto* (1936); *The Lore of the Folksong* (1938); *La vita e l'arte del popolo siciliano del Museo Pitré* (1939); *Le immagini devote del popolo siciliano* (1943); *Il diavolo nella tradizione popolare italiano* (1945); *Storia degli studi delle tradizioni popolari in Italia* (1947); *Il mito del buon selvagio* (1948); *Genesi di legende* (1949); *Il linguaggio nella poesia popolare* (1951); *Pitré, la Sicilia e il folklore* (1951); *Storia del folklore in Europa* (1954).

COLE, John W. — antropolog american (n. 1934, Oshkosh, Wisconsin). Studiază antropologia la Universitatea din Michigan (1957—1963). Doctor în antropologie (1969). Profesor la universităţile din Wayne State (1967—1971) şi Massachusetts (din 1971). Întreprinde cercetări de ecologie montană în Alpii italieni (1965—1967), în Carpaţii României (Ţara Bîrsei, 1973—1974).

BIBL.: *Economic Alternatives in The Upper Nonsberg* (1969); *Inheritance Processas and Their Social Consecuences* (1970); *Estate Inheritence in the Italian Alps* (1971); *Cultural adaptation in the Eastern Alps* (1972); *The Hidden Frontier*; *The Limits of ecological Analysis* (1973); *Knecht to Arbeiter: The Proletarization Process in South Tyrol* (1973); *Ecology and Ethnicity in an Alpine Valley* (1974).

COMAS CAMPS, Juan — antropolog mexican (n. 23 ian. 1900, Alayor, Spania). Studiază antropologia la Universitatea din Madrid. Se stabileşte în Mexic. Profesor la Şcoala Naţională de antropologie din Mexico (1941—1959). Conduce Departamentul de antropologie din Mexic (din 1963). Director la „Boletin Bibliografico de Antropologia Americana" (1942—1955). Editează „American Indigena" şi „Boletin Indigenista" (1942—1955), „Anales de Antropologia" (din 1963).

BIBL.: *Pigmeos en America* (1960); *La heterogeneidad cultural y el planeiamento integral de la educa-*

cion en America Latina (1960); *Las culturas agricolas de America y sus relaciones con el Viejo Mundo* (1961); *Race Relations in Latina America* (1961); *Scientific Racism Again?* (1961); *El origen del hombre americano y la Antropologia fisica* (1961); *Combatir el racismo es defender la paz* (1964); *Trayctoria de la Antropologia social en Mexico* (1964); *Unidad y variedad de la especie humana* (1967); *Introduccion a la Prehistoria general* (1971); *Transatlantic Hypotesis on the Peopling of America* (1973).

COMIȘEL, Emilia — folclorist și etnomuzicolog român (n. 28 feb. 1913, Ploiești). Studiază muzicologia la Conservatorul din București (1930), sociologia la Universitatea din București (1930). Profesor de folclor muzical la Conservatorul „Ciprian Porumbescu", București (din 1972). Întreprinde cercetări de folclor muzical cu C. Brăiloiu și independent pentru Arhiva de folclor a Societății compozitorilor români (1936—1949). Cercetător științific la Institutul de folclor (1949—1963) și Institutul de studii sud-est europene (1967). Efectuează călătorii de studii în R.P. Bulgaria, R.P. Albania, R.S.F. Iugoslavia etc.

BIBL.: *The Rumanian Folk Ballad* (Studia memoriae Béla Bartók Sacra, 1956); *La Ballade populaire Roumaine* (1959); *Le folklore musical roumain depuis 1945* (1960); *Tradiții și inovații în creația populară* (1966, 1971); *Elemente comune în folclorul muzical al popoarelor sud-est europene* (1968); *Formes traditionnelles de la chanson épique* (1971); *Folclorul copiilor. Valoarea lui educativă* (1967); *Folclor muzical* (1967); *Antologia folclorică din ținutul Pădureni* (1969) etc.

CONEA, Ion — geograf și etnolog român (15 ian. 1902, Coteana-Olt — 23 iun. 1974, București). Studiază geografia la Universitatea București (1922). Asistent al profesorului S. Mehedinți (1922). Doctor în geografie (1934). Conferențiar la Universitatea București (1934). Șef de secție la Institutul de geologie și geografie (1966—1969). Studiile lui de geografie istorică au adus o contribuție reală la cunoașterea, prin reconstituire, a unor aspecte rămase obscure în istoria politică și economică, a civilizației și culturii poporului român.

BIBL.: *Așezările omenești în depresiunea subcarpatică din Oltenia. Cheile Runcului* (1932); *Basarabii din Argeș. Despre originea lor teritorială și etnică* (1935); *Țara Loviștei. Geografia istorică* (1935); *Studii și însemnări geografice. Despre numele orașului București — Parîng* (1936); *Destinul istoric al Carpaților* (1937); *Din geografia istorică a Carpaților. Nedei, păstori, nume de munți* (1937); *Geografia satului românesc* (1937); *Prin geografia umană o nouă concepție a geografiei istorice* (1939); (coordonează) *Clopotiva un sat din Hațeg* (vol. I—II,

1940); *Toponimia în harta țării* (1942); *Cetățile dace. Spațiu și istorie carpatică* (1944); *Bazinul Izvarna-Celei, cuib de veche viață românească. Cercetări geografice în diploma Ioaniților* (1947); *Simeon Mehedinți* (1967).

GUISENIER, Jean — etnolog francez (9 febr. 1927, Paris). Studiază folosofia la Sorbona (1945—1951). Profesor la *Institut des hautes études* din Tunis (1954—1959), atașat cultural și alte funcții în diplomație. Director la „Centre National de la recherche scientifique" din Paris. Conduce „Centre d'ethnologie française" (1968), apoi „Laboratoire associé au C.N.R.S." și „Musée National des arts et traditions populaires" (1968).

BIBL.: *Endogamie et exogamie dans le mariage arabe* (1962); *Matériaux et hypothèses pour une étude des structures de la parenté en Turquie* (1964); *Fonctions économiques des organisations et administrations agricoles en France* (1966); *De quelques problèmes relatifs aux comparaisons entre cultures et la diversité des orientations thèmatiques en ethnologie et économie et en sociologie* (1966); *Le calcul et la formalisations dans les sciences de l'homme* (1968); *Pour une anthropologie sociale de la France* (1969); *Sur l'action économique* (1969); *Une tente turque d'Anatolie Centrale* (1970); *Les traitements des données ethnographiques* (1971); *Economie et parenté* (1971); *L'Asarin, Contribution du développement* (1960).

ČULINOVIĆ-KONSTANTINOVIĆ, Vesna — etnolog iugoslav (26 ian. 1934, Zagreb). Studiază filosofia la Universitatea din Zagreb. Cercetător științific la Centrul etnologic al Academiei din Zagreb. Este preocupat de *zadruga*, de dreptul nescris în societatea meseriașilor, de izolatele culturale din Iugoslavia.

BIBL.: *Magijske radnje i njihovi nosioci u običajima Istre* (1971); *Posljednje porodične zajednice u Hrvatskom Zagorju* (1971); *Development and Variation of the Abduction of a Bride as a Social Institution* (1972).

CUNOW, Heinrich — etnolog și filosof german (1862, Schwerin — 1936, Berlin). Studiază etnologia la Berlin (1882). Profesor de etnologie la Universitatea din Berlin (1912). Director al Muzeului de etnologie din Berlin (1919).

BIBL.: *Die Technik in der Urzeit* (1912); *Der Ursprung der Religion und des Gottesglaubens* (1913); *Zur Urgeschichte der Ehe und der Familie* (1913); *Die Marxische Geschichts-Gesellschafts- und Staatstheorie* (2 vol. 1920 — 1921); *Technik und Wirtschaft des europäischen Urmenschen* (1929); *Geschichte und Kultur des Inkareichs* (1937).

CVIJIĆ, Jovan — geograf și antropolog iugoslav (23 sept. 1865, Loznica — 9 ian. 1927, Belgrad). Studiază geografia la Universitatea din Belgrad și Viena. Profesor de geografie fizică și umană la Universitatea din Belgrad

(1893). Se stabilește la Paris, unde ține cursuri de antropogeografie balcanică la Sorbona (1914—1919). **J.C.** creează termeni etnologici care au intrat în circuit universal. Menționăm îndeosebi „metanastază", care semnifică mișcare internă într-o regiune sau zonă etnografică, admigrația într-un spațiu geografic restrîns sau într-un cerc socio-cultural limitat.

BIBL.: *La Péninsule Balkanique* (1918).

D

DEMETRIO Y RADAZA, Francisco — etnolog și muzeolog filipinez (18 iun. 1920). Studii superioare la Universitatea Xavier din Cagayan de Oro. Conduce departamentul, Muzeul și arhivele vieții populare de la Universitatea Xavier. Este preocupat de șamanism, de mitologia asiatică și din insulele Pacificului. A întreprins călătorii de studii în Japonia, Indonezia, Malaesia și America Centrală și de Nord.

BIBL.: *Creation Myths among the Early Filipinos* (1968); *Symbols in Comparative Religion and the Georgics* (1968); *Dictionary of Philippine Folk Beliefs and Customs* (4 vol., 1970).

DANKÓ Imre — etnolog maghiar (n. 22 ian. 1922, Budapesta). Studiază artele la Universitățile din Debrecen și Budapesta. Fundează un muzeu rural la Túrkeve (1954). Director al *Muzeului Rákóczi*, Conduce *Muzeul Baranya*. Director al *Muzeului Déri* din Debrecen (1969), al *Muzeului țărănesc Hajdu-Bihar*. Lector de muzeografie etnografică la Universitatea din Debrecen. **D.I.** a fost preocupat de studiul grupelor etnice în dezvoltarea lor istorico-economică și socială.

BIBL.: *Relațiile istorice și sociale ale numelor locale în Túrkeve* (1957); *Povestea lui Testhalom din Hajdúnámás și originea hajdú-ilor maghiari* (1956); *Hajdú-ii în mediul ambiant al văului Körös și în ținutul Bihor* (1960); *Despre problemele relațiilor etnice ale hajdú-ilor maghiari* (1960); *Din problemele termenului „hajdú" la maghiari* (1960); *Despre mărul — simbolic la maghiari* (1962); *Funcțiunea târgurilor în Ungaria* (1971); *Târgurile de afișare. Înființarea târgurilor, iarmaroacelor, bîlciurilor* (1971).

DATTA, P.K. — antropolog indian (n. 1934, Delhi). Studiază antropologia la Universitatea din Delhi (1956). Doctoratul în antropologie (1958). Specialist în dermatoglife. Lector la Departamentul de antropologie al Universității din Delhi (1958—1960). Profesor de antropologie la Universitatea din Sangar (1960—1963). Secretar general al „Indian Anthropological Association" și Departamentului de antropologie al Universității din Delhi (1963).

BIBL.: *Studies of the Genetics of calcar dermatoglyphic patterns* (1961); *The application of plantar dermatoglyphic (Sole Points) in criminal investigation* (1963); *Anthropologists in India. Directory of Professional Anthropologists* (1978).

DENSUȘIANU, Nicolae — istoric și mitolog român (18 apr. 1846, Densuș — 25 mart. 1911, București). Studii superioare la Academia de drept din Sibiu. Avocat la Sibiu (1880), la Făgăraș (1872—1877), la București (1877). Întreprinde călătorii științifice în sudul Dunării, în Istria, Dalmația, Italia. Este numit translator la Marele Stat Major al Armatei (1884). **N.D.** abordează preistoria legendară și mitică a autohtonilor ca parte integrantă a istoriei social-culturale a poporului român. Este socotit șef de școală a unei „tracologii mitologice, literaturizate".

BIBL.: *Les Roumains du Sud* (1877); *Cercetări istorice în Arhiva Ungariei și Transilvaniei* (1880); *Revoluția lui Horia* (1884); *Monumente pentru istoria Țierei Făgărașului* (1885); *Note critice asupra scrierii lui Xenopol „Teoria lui Roesler"* (1885); *Chestionar istoric* (1895); (în colab. cu Fr. Damé) *Les Roumains du Sud. Macédoine, Thessalie, Epire, Thrace, Albanie. Avec une carte ethnographique* (1877); *Roumânien* (1882, 1892, 1894); *Chestionar despre tradițiile istorice și antichitățile țărilor locuite de Români* (fascicola I, 1893; II, 1895); *Tabula Traiană și cele două sisteme ale drumului strategic roman din Clisura Dunării* (1903); *Domnii glorioși și căpitanii celebri ai țărilor române* (1912); *Dacia preistorică* (1911); *Vechi cîntece și tradiții populare românești* (1975).

REF.: N. Iorga, *Nicolae Densușianu* (1937); I. Oprișan, *Istoricul și valoarea colecțiilor de folclor ale lui Nic. Densușianu* (în Nic. Densușianu, *Vechi cîntece și tradiții populare românești*, 1975).

DENSUȘIANU, Ovid — lingvist, folclorist, istoric al culturii populare și literat român (29 dec. 1873, Făgăraș — 8 iun. 1938, București). Studiază filologia la Universitatea din Iași (1890—1892) și Paris (1893—1896). Profesor de liceu la Botoșani (1892—1893). Continuă studiile la Berlin (1893—1895), la Paris (1895), la Roma (1895—1896). Profesor de filologie romanică, istoria limbii și literaturii române (1901—1938). Membru al Academiei Române (1919). Conduce revistele: „Viața

nouă" (1905) și „Grai și suflet" (1923—1937).

BIBL: *Obiectul și metoda filologiei* (1897); *Urme vechi de limbă în toponimia românească* (1898); *Histoire de la langue roumaine* (2 vol. 1901—1938); *Din istoria migrațiilor păstorești la popoarele romanice* (1907); *Folclorul. Cum trebuie înțeles* (1910); *Tradiții și legende populare* (1910); *Păstoritul la popoarele romanice. Însemnătatea lui lingvistică și etnografică* (1913); *La vie pastorale chez les Roumains* (1914); *Graiul din Țara Hațegului* (1915); *Pământul nostru* (1918); *Din folclorul păstoresc* (1920); *Graiul Valahilor din Moravia și Silezia* (1922); *Originea păstorească a „Cîntării cîntărilor"* (1916); *Terminologie păstorească provensală* (curs, 1925—1926). *Păstorismul la bascii din Soule* (1925); *Probleme de toponimie și onomastică* (curs, 1928—1929); *Cuvinte latine cu semantism păstoresc* (1929); *Viața păstorească în poezia noastră populară* (I—II, 1922—1923, 1943) etc.

D'HERTEFELT, Marcel — antropolog belgian (n. 23 apr. 1928, Londereel). Studiază filosofia la Universitatea din Louvain (1956).Doctor (1968). Întreprinde cercetări antropologice în Butare, Rwanda (1957—1964). Profesor de antropologie socială la Universitatea din Rwanda (1964). Director al Muzeului Regal al Africii Centrale din Tervuren, Belgia (1964). Director al Secției de antropologie socială și etnologie din Rwanda (1970).

BIBL.: *Elections en société féodale* (1959); *Les anciens royaumes de la zone interlacustre méridionale* (1963); *La royauté sacrée de l'ancien Rwanda* (1964); *African gouvernamental system in static and changing conditions* (1968); *Les clans de Rwanda ancien* (1971).

DIAS, Jorge — etnolog portughez (31 iul. 1907, Oporto — 5 febr. 1973, Lisabona). Înainte de a urma cursurile universitare întreprinde cercetări de teren în zonele folclorice ale Portugaliei. Licențiat în filologia germană la Universitatea din Coimbra. Predă portugheza la mai multe universități germane și spaniole, la Rostok, München, Berlin, Santiago de Compostela și Madrid. Ia doctoratul în etnologie la Universitatea din München (1946). Organizează „secția de etnologie" a „Centrului de studii etnologice peninsulare" (1947), cu colaborarea lui Fernando Galhano, Ernesto Veiga de Oliveira, Benjamin Pereira și Margot Dias, soția lui. Șeful catedrei de etnologie de la Universitatea din Coimbra (1952). Profesor de antropologie culturală la Institutul de studii de peste mări, din Lisabona (1956). Întreprinde expediții etnologice pentru completarea cursurilor lui universitare, îndeosebi la grupul *makonde* din Mozambic. Organizează Centrul de studii de antropologie culturală și Muzeul de etnologie de dincolo de mări,

care în fond devine un muzeu de etnologie generală. Este unul din exponenții etnologiei regionale. El reformulează conceptele fundamentale ale etnologiei lui Adolfo Coelho, alături de care poate fi considerat întemeietorul școlii de etnologie portugheză.

BIBL.: *Acerca do Conceito de Etnografia* (1946); *Las Construcciones Circulares del Noroeste de la Peninsula Iberica y las Citanias* (1946); *Ethnology and Folklores in Portugal* (1948); *Acerca do Atlas Etnografico de Portugal* (1948); *Les Troupeaux transshumants et leurs chemins* (1949); *Cultura Popular e Cultura Superior* (1949); *Os Elementos Fundamentais da Cultura Portughesa* (1953); *Die Portugueischen und Spanischen Pflüge* (1951); *Rio de Onor-Comunitarismo agro-pastoril* (1953); *Algumas Consideraçõeos sobre Áreas Culturais* (1955); *Os Elemento's Fundamentais da Cultura Portugheza* (1955); *Nomenclature and subjectmaiter of Folklore (Ethnology, Volkskunde und Folklore)* (1955); *Paralelismo de Processo na Formação de Naçoēs* (1956); *Contribuição ao Estudo do Culto dos Mortes* (1957); *Contractos de Cultura* (1958); *Ambiente natural e Historia (Dinamismo cultural)* (1959); *Ensaio de Etnografia* (1959); *Ensaios Etnologicos* (1961); *A Etnografia come Cieñcia* (1963); *Etnografia Portughesa* (1963); *Molins Portugais* (1964); *Aspectos da Vida Pastril de Portugal* (1965); *The Academic Position of European Ethnology in Portugal* (1967); *„Reflexões de um Antropólogo"* (1968); *„Folklorismus in Portugal"* (1969); *Das Hirtenwesen in Portugal* (1969); *„O Intersexo visto pelor Etnológo"* (1970); *Estudos de Caracter Nacional Portugues* (1971); (în colab. cu Margot Dias) *Moçambique* (1972); *„The Study of Villages According to a Configurationistic Method"* (1972); *„Heilige Bäder und Heilbäder"* (1973); *„Les Sculptures Makonde"* (1973).

REF.: *In Memoriam António Jorge Dias* (vol. I, II, III, 1974).

DIMA, Alexandru — istoric literar, estetician și folclorist român (17 oct. 1905, Turnu Severin — 19 mart. 1979, București). Studiază literele la Universitatea din București (1925—1929). Doctor în litere (1938). Conferențiar, apoi profesor de estetică la Universitatea din Iași (1945—1964); profesor de istoria literaturii universale și literatură comparată la Universitatea București (din 1964); director al Institutului de istorie literară „G. Călinescu" (1966—1973). Membru corespondent al Academiei R.S. România (1963). În studiile sale **A.D.** pune accentul pe relațiile dintre literatura populară și literatura cultă în contextul istoriei literaturii naționale. Contingențele lui cu etnologia se referă la analiza teoretică și metodologică a culturii populare.

BIBL.: *Aspecte şi atitudini ideologice* (1933); *Alexandru Odobescu, privire sintetică* (1935); *Zăcăminte folclorice în poezia noastră contemporană* (1936). *Fenomenul românesc sub noi priviri critice* (1938); *Conceptul de artă populară* (1939); *Drăguţ, un sat din Ţara Oltului* (1945); *Studii de estetică aplicată la arta populară a unei comunităţi ţărăneşti date* (1946); *Studii de istorie a teoriei literare româneşti* (1962); *Arta populară şi relaţiile ei* (1971); *Conceptul de literatură universală şi comparată* (1967); *Principii de literatură comparată* (1969) ş.a.

REF.: *Omagiu profesorului Al. Dima* (Iaşi, 1975).

DÖMÖTÖR Tekla — folcloristă maghiară (1914, Budapesta). Studiază filosofia şi folclorul la Universitatea din Budapesta. Doctor în filosofie (1937). Doctor în folclor (1972). Profesor de folclor la Universitatea din Budapesta (1953); şef de catedră (1968). Călătorii de studii şi prelegeri la diverse universităţi din Europa şi S.U.A. **D.T.** se ocupă îndeosebi de folclorul maghiar şi european, folclorul religios, teatrul popular, proverbe şi catalogarea lor, literatura dramatică maghiară în sec. XVII-lea.

BIBL.: *Principal Problems of the Investigation into the Ethnography of the Industrial Working class in Hungary* (1956); *Erse einungsformen des Charivari im ungarischen Sprachgebiet* (1957); *Naptári ünnepek, népi szinjátszás* (1964); *Régi magyar drámai emlékek I—II* (1960); *Honti János-vdlogatott tanulmányok* (1962); *Les variantes hongroises des légendes medievales du cerf* (1964); *Ungarische Volgkslaube und ungarische Volsbräuche zwischen Ost und West* (1965); *A népi szinjátszás Európában* (1966); *Animistic Concepts and Supernatural Power in Hungarian Folk Narratives and Folk Customs* (1967); *Dodola and Other Slavonic Folk-Customs* (1967); *Masken in Ungarn* (1968); *Folklorismus in Ungarn* (1969); *Das Blochziehen in Rábatötfalu* (1960); *Aetiologische Sagen in Zusammenhang mit weiblichem Arbeitverbet* (1969); *Mythical Elements in Hungarian Midwinter Quete Songs* (1970); *Les traces de théatre hongrois au Moyen Âge et à l'époque de la Renaissance* (1970); *Zwei Zauberer aus Südungarn* (1972); *Magyar népszokások* (1972); *Whitsun Mummery in Hungary* (1972); *A Type of Hungarian Faith-healing Charm* (1972); *Folklore Research in Hungary since 1950* (1972); *A népszokások költészete* (1974).

DUMEZIL, Georges — istoric francez al religiilor şi mitologiei (n. 1898, Paris). Studii la Şcoala Normală Superioară din Paris. Profesor şi director al „École des Hautes Études". Profesor de istoria civilizaţiei eurasiatice la Collège de France. **G.D.** este unul din marii mitologişti ai se-

colului al XX-lea. Investigațiile lui comparatist-istorice au relevat unele aspecte necunoscute ale mitologiei universale. El încearcă să îmbine structuralismul cu istorismul. Socotește că civilizația întregii omeniri exprimă o structură unitară, deși se referă la trei funcțiuni ale ei ce se găsesc în contrapunct: magico-juridică, războinică și sexuală.

BIBL.: *Le festin d'immortalité. Étude de mythologie comparée indo-européenne* (1942); *Études comparatives sur les langues caucasiennes du Nord-Ouest* (1932); *Ouranos-Varuna* (1934); *Flamen-brahman* (1935); *Mitra-Varuna, essai sur deux représentations indo-européennes de la souveraineté* (1940); *Mythes et dieux des Germains* (1939); *Les mythes romains* (3 vol., 1942—1947); *Jupiter, Mars, Quirinus* (4 vol., 1941—1948); *Loki* (1948); *Les dieux des Indo-Européens* (1952); *Aspects de la fonction guerrière chez les Indo-Européens* (1956); *Déesses latines et mythes vediques* (1956); *Métiers et classes fonctionnelles chez divers peuples Indo-Européens* (1958); *Les Dieux des Germains* (1959); *Documents anatoliens sur les langues et les traditions du Caucase* (3 vol., 1960—1965). *La religion romaine archaïque* (1966); *Heur et Malheur du guerrier. Aspects mythiques de la fonction guerrière chez les Indo-Européens* (1969); *Idées romaines* (1969); *Du Mythe au Roman. La Saga de Hadingus et autres essais* (1970); *Mythe et Epopée* (I, 1968; II, 1971; III, 1973).

DUNĂRE, Nicolae — etnograf și sociolog român (n. 27 ian. 1916, Hîrșova). Studiază sociologia la Universitatea din București (1937—1939). Doctor în filosofie (1947). Profesor de liceu la București (1939—1941); asistent universitar de statistică demografică la București (1941—1942); șef de lucrări (etnografie) Universitatea din Cluj (1948—1951); profesor de muzeografie etnografică la Institutul de arte plastice „Ion Andreescu" din Cluj (1950—1971); șef sector de artă populară (1951), de etnografie la (1964) și cercetător principal la Institutul de istoria artei (1972—1975) și Institutul de cercetări etnologice și dialectologice (din 1975). **N.D.** îmbrățișează aproape toate domeniile etnografiei române: așezări, ocupații (agricultură, păstorit, meșteșuguri populare), port popular, artă populară, obiceiuri, tradiții. Organizează și conduce Cercul de etnologie din Cluj-Napoca, care se transformă apoi în Subcomisia de antropologie și etnologie a Filialei Academiei R.S.R. din Cluj-Napoca. Întreprinde cercetări etnografice în țară și străinătate.

BIBL.: *Fii de țărani vînzători ambulanți* (1942); *Sate din Zarand specializate în meșteșuguri* (1956); *Problema cercetării etnografice a păstoritului* (1956); *Specificul etnografic al Cîmpiei Ar-*

dealului (1956); *Die Verzierung der Ostereier bei den Rumänen* (1959); *Textilele populare românești* (1959) *Trepanation an den Schafen als Volksheilpraktikum in der karpatischen Schäferei* (1961); *Rumänische, sächsische und ungarische Beziehungen auf dem Gebiete der Volkskunde* (1961); *Arta populară din Valea Jiului* (1963, în colab.); *Recherches ethnographiques roumaines sur l'agriculture et la vie pastorale* (1963); *Les motifs ornementaux dans l'arte populaire roumain* (1964); *L'élevage pendulaire double dans les économies traditionnelles carpathiques et alpines* (1966); *Die Verbreitung der Handwerkerdörfer in Rumänien* (1967); *Milchprodukte im rumänischen Hirtenwesen* (1969); *La dimora rurale a „corte" chiusa e rinforzata in Italia ed in Europa* (1969); *Clasificarea etnografică a așezărilor omenești în România* (1969); *Significations ethnologiques des cadeaux de noce chez les Dacoroumains, Aroumains, Méglénoroumains et Istroroumains* (1972); *Pădurăritul tradițional în Munții Apuseni* (1972); *Țara Bârsei* (sub red., I, 1972; II, 1974); *Șura poligonală în Munții Apuseni* (1974); *Agricultura Munților Apuseni* (1974); *Probleme de etnologie medicală* (sub red., 1974); *Typologie die traditionellen Hirtenlebens im karpato-balknischen Raum* (1975); *Classification des ornements populaires* (1975); *Probleme ale fondului principal comun în cultura și arta populară românească* (1975); *Bistrița-Năsăud. Monografie etnologică* (sub red., 1976).

DURKHEIM, Emile — filozof și sociolog francez (15 apr. 1858, Epinal — 15 nov. 1917, Paris). Studiază sociologia la Universitatea din Paris. Docent la Sorbona (1902). Fondator al „Școlii franceze de sociologie" din care fac parte *Marcel Mauss**, *Radcliffe Brown**, *L. Lévy-Bruhl** *Lancan*, *Holbwachs* etc. A fost preocupat de structurile elementare ale societăților umane, atît cele „primitive", cît și cele „contemporane" lui. În lucrările lui de sociologie susține că „știința obiceiurilor" este în strînsă relație cu formele de societate. Dezvoltarea unei comunități sociale ține de transformările obiceiurilor. Exercită influențe asupra etnologiei franceze. Nu a întreprins nici o cercetare de teren. E reprezentantul tipic al sociologiei și etnosociologiei „de cabinet". Este, cu intermitențe, cînd evoluționist, cînd funcționalist. Fundează *„L'Année Sociologique"* (1896—1912).

BIBL.: *De la division du travail social* (1893); *Règles de la méthode sociologique* (1894); *Le Suicide* (1896); *Les formes élémentaires de la vie religieuse. Le système totémique en Australie* (1912); *L'éducation et la Sociologie* (1922); *L'éducation morale* (1925).

REF.: M. Holbwachs, *La doctrine d'Émile Durkheim* (1918).

E

ELIADE, Mircea — istoric al religiilor și al culturii, filosof și scriitor român stabilit în S.U.A. (n. 9 mart. 1907, București). Studiază filosofia la Universitatea din București (1927). Obține o bursă de studii în India (1928—1931), unde învață limba sanscrită și filosofia indiană la universitățile din Calcuta și Benares. Doctor în filosofie la Universitatea București (1936). Profesor de istoria religiilor la Universitatea București (1938—1944). Profesor de istoria religiilor la Universitatea din Chicago. Lucrările fundamentale ale lui **M.E.** sînt: *Traité d'Histoire des Religions* (1938, 1949, 1966 etc.) și *Histoire des croyances et des idées religieuses* (I, 1976; II, 1978). Prima reprezintă o istorie tematică a religiozității omenirii, a doua o istorie evenimențială a religiilor. Din prima, emană treptat toate studiile de istoriografie mitică, concepute ca monografii tematice, și tot în ea converg, în cele din urmă, înglobîndu-se în sistemul lui de gîndire unitară. **M.E.** supune unui nou examen istoric, în a doua lucrare, dialectica sacrului cu profanul, a hierofaniei cu arhetipurile culturale, a mitului cu ritul, a lui *homo religiosus* cu *homo profanus*, a nostalgiei originilor cu ocultația religiozității. Sub raportul fenomenului cultural românesc **M.E.** aduce contribuții remarcabile, îndeosebi în *De Zalmoxis à Gengis Khan* (1970). Editează în țară și străinătate revista „Zalmoxis".

BIBL.: *Introducere în filosofia Samkhya* (1930); *Contribuții la psihologia Yoga* (1931); *Cunoștințe botanice în vechea Indie. Cu o notă introductivă asupra migrației plantelor indiene în Iran și China* (1931); *Într-o mînăstire din Himalaia* (1933); *Alchimia asiatică* (1935); *India* (1935); *Elemente preariene în hinduism* (1936); *Yoga. Essai sur les origines de la Mystique Indienne* (1936); *Barabudur, templul simbolic* (1937); *Cosmologie și alchimie babiloniană* (1937); *Folclorul ca instrument de cunoaștere* (1937); *La Yoga e la spiritualitá indiana* (1937); *Limbajele secrete* (1938); *Cărțile populare în literatura română* (1936); *Ierburile de sub cruce* (1939); *Mélanges. I. Notes de démonologie, II. Locum* (1939); *Methalurgy, magic and alchémy* (1939). *Mitul reintegrării* (1942); *Comentarii la legenda Meșterului Manole* (1943); *Le problème du chamanisme* (1947); *Introduction au Tantrisme* (1944);

Le mythe de l'éternel retour. Archétypes et répétition (1949); *Le chamanisme et les techniques archaïques de l'extase* (1951); *Images et symboles. Essais sur le symbolisme magico-religieux* (1952); *Traité d'Histoire des religions* (1953); *Forgerons et alchimistes* (1956); *Mythes, rêves et mystères* (1957); *Birth and Rebirth. The religions meanings of initiation in human culture* (1958); *Naissances mystiques. Essai sur quelques types d'initiation* (1959); *Techniques du Yoga* (1959); *La Yoga. Immortalité et liberté. Patamjali et les Yoga-Sutra. Techniques de la méditation. Les chemins de la liberté* (1960); *Méphistophélès et l'Androgyne* (1962); *Pantajali et les Yoga* (1962); *Aspects du mythe* (1963); *Le sacré et le profane* (1965); *Cosmical homology and Yoga* (1966); *From primitives to Zen* (1967); *La nostalgie des origines* (1970); *De Zamolxis à Gengis-Khan* (1970); *Naissances mystiques* (1971); *Religions australiennes* (1972); *Histoire des idées et croyances religeuses* (I, 1975; II, 1978); *L'épreuve du Labyrint* (1978).

REF.: Thomas J.J. Altizer, *Mircea Eliade and the Dialectic of the Sacred* (Philadelphia, 1963); C. Noica, *Adevăratul înțeles al „sacrului"* (1975); Ioseph M. Kitagawa și Charles H. Long, *Mythes and symbols — studies in honor of Mircea Eliade* (Londra, 1967); C. Tacou, coordonator, *Mircea Eliade* (Les Chaiers de l'Herne, Paris, 1978).

ELLIOT-SCHMITH, Grafton — antropolog englez (15 aug. 1871, Grafton-Australia — 1937, Londra). Studiază anatomia și antropologia la Universitatea din Sidney și Cambridge. Întreprinde călătorii de studii în Egipt. Profesor de anatomie la Școala de medicină din Cairo (1909—1918). Se dedică studiului mumiilor. Profesor la University College din Londra (1919). Doctrinarul hiperdifuzionismului, alături de Perry.

BIBL.: *The Ancient Egyptians* (1911); *The Royal Mummies* (1912); *The Migration of Early Culture* (1915); *The Evolution of Man* (1927); *In the Beginning: The Origin of Civilization* (1928); *Human History* (1930); *The Diffusion of Culture* (1933) etc.

ENGELS, Friedrich — filosof, teoretician al socialismului științific, istoric german al culturii (28 nov. 1820, Barmen — 5 aug. 1895, Londra). Studiază științele sociale în Germania (1839—1841). Se stabilește în Anglia, la Manchester (1842). Participă la mișcarea muncitorească engleză. Se întîlnește la Paris cu Karl Marx (1844), cu care se împrietenește și scrie împreună *Sfînta Familie* (1844), *Manifestul comunist* (1848). Revine în Germania, este arestat pentru activitate politică. Se întoarce în Anglia, la Londra. Întemeiază cu Karl Marx Internaționala I-a. Combate vulgarizarea materialismului dialectic și istoric. **F.E.** întreprinde cercetări

de istoria și teoria culturii, analizînd rolul muncii în geneza culturii, creația culturală individuală și colectivă, specificitatea culturilor antice europene și extra-europene, a celor moderne, a marilor curente de creație culturală, asupra marilor personalități creatoare de civilizație și cultură. Dintre lucrările publicate de **F.E.** prezintă un interes direct pentru etnologie: *Anti-Dühring* (1878); *Originea familiei, a proprietății private și a statului* (1884); *Dialectica naturii* (1873—1886). În esența lor studiile lui **F.E.** stau la baza etnologiei economice. Unii dintre istoricii dreptului îl consideră printre fondatorii etnologiei juridice.

REF.: Jacqueline Costa, *Trois fondateurs de l'ethnologie juridique: Bachoffen, Maine et Engels* (1974).

ERBICEANU, Constantin — istoric al culturii, elenist și teolog român (15 aug. 1839, Erbiceni, Iași — 21 mart. 1913, București). Studiază teologia la Universitatea din Iași (1864), limba greacă la Universitatea din Atena (1865). Profesor de drept canonic și bisericesc la Seminarul Socola (1868). Profesor-suplinitor de limba și literatura elină la Universitatea din București (1897—1904). Membru al Academiei Române (1899). Specialist în istoria dreptului canonic și a bisericii, în istoia culturii eline și grecești și în istoria fanarioților. **C.E.** cercetează și descrie stările din Moldova și Muntenia în perioada fanariotă și influența fanariotă asupra culturii românești.

BIBL.: *Religie și știință* (1885); *Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei* (1888); *Cronicarii greci care au scris despre români* (1890); *Procanonul lui Petru Maior* (1894); *Atanasie Comnen și cronicul său* (1900); *Priviri istorice și literare asupra epocii fanariote* (1901); *Bărbați culți greci și români* (1905).

REF.: Constantin Erbiceanu, *Viața mea* (1913); Vasile Pârvan, *In Memoriam Constantin Erbiceanu* (1914).

ERIXON, Sigurd — etnolog suedez (1888, Stockholm — 1968, Stockholm). Profesor de etnologie la Universitatea din Stockholm. Paralel director al Muzeului Nordic. A inițiat, organizat și condus pînă la moarte *Atlasul etnografic al Europei*. A efectuat cercetări de *etnologie urgentă*. A elaborat și redactat lucrări de etnologie regională. Editează reviste de etnologie și folclor: „Nordisk Kultur" (1931—1936); „Folk-Liv" (1937—1968), „Laos" (Études comparées de folklore et d'ethnologie régionale, 1951—1955).

BIBL.: *Nordische Volkskunst Sweden* (1929); *Regional European Ethnology* (1937—1938); *Actual Tasks in Investigations on the Agricultural Year in Nordic Ethnology* (1939); *Atlas der Schwedischen Volkskunde* (1940); *Recherches ethnologiques suédoises* (1942); *Svenska Kulturgränser och*

Kulturprovinser (1945); *Európai ethnologia* (1944); *The Swedish Atlas of Folk Culture* (1951); *International Dictionary of Regional European Ethnology and Folklore* (1955); *European Ethnology as a Social Science* (1955); *European Ethnology in Our time* (1967); *Urgent Ethnology Tasks* (1967); *Ethnological Investigation of the Present* (1970).

REF.: Sam Owen Jansson, *A selected Bibliography of Sigurd Erixon's Writings on European Ethnology* (în „Ethnologia Europea", IV, 1970, p. 229—243).

ESTEVA-FABREGAT, Claudio — etnolog spaniol (11 nov. 1918, Marseille, Franța). Studii superioare la Escuela Nacional de Antropologia y Historia din Mexico (1947—1954). Devine „maestru" în științe antropologice (1955). Doctor al Universității din Madrid (1959). Profesor la Enah în Mexic de istoria culturii (1953—1956) și la Universitatea din Madrid (1959—1968). Director la Museo Nacional de Etnologia (1964—1968). Director la Escuela de estudios antropologicos (1966—1968). Director la „Centro de etnologia peninsular". Profesor de antropologie culturală la Universitatea din Barcelona (din 1971). Director al „Departamentului de antropologie culturală" (din 1971). Fondator și director al revistei de antropologie culturală „Ethnica" (din 1972)

BIBL.: *Ethnologo como conservador del Museo* (1969); *El Circummediterraneo y sus relaciones con la America prehistorica: ¿Difusion o paralelismo?* (1971); *Algunos caracteres de sistema de propriedad „fang"* (1971); *Para una teoria de la aculturation en el Alto Aragon* (1971); *Étude du village en Espagne* (1972); *Antropologia y filosofia* (1972); *Cultura y personalidad* (1973); *Un enfoque estructural del mito según Lévi-Strauss. L'homme nu: una evaluación y un resumen* (1973); *Antropologia industrial* (1973); *Contribucions a una teoria del bilingüismo* (1973); *Immigración a Barcelona* (1973); *Aculturación, bilingüismo y cognición en Chinchero, Cuzco* (1974); *Etnia, etnicidad y relaciones interetnicas* (1975); *Razas humanas y Racismo* (1975); *Ethnicity, Social Class and Acculturation of Immigrants in Barcelona* (1975).

EVANS-PRITCHARD, Edward Evan — etnolog și antropolog englez (n. 1902, Sussex). Studiază antropologia la colegiul Manchester și Oxford. Expediții antropologice în Africa Centrală, de Est și de Nord (1926—1936). Profesor de sociologie la Universitatea din Londra (1928—1931), la Universitatea din Cairo (1932—1934), la Oxford (1935); cercetător onorific la Colegiul Universitar din Londra (1935—1940). Președinte al Institutului Regal de antropologie (1949—1951). Discipol al lui B. Malinovski și Radcliffe-Brown. Stabilește obiectul, metodele și țelurile antropologiei sociale și aplicate puse

în serviciul administrației coloniale. Contribuții importante la precizarea noțiunilor de structură și funcțiune.

BIBL.: *The Morphology and Function of Magic* (1929); *Heredity and Gestation as the see them* (1931); *Levy-Bruhl's Theory of Primitive Mentality* (1934); *Zande Therapeutics* (1934); *Witchcraft: Oracles and Magic among the Azande* (1937); *The Nuer* (1940); *African Political Systems* (1940); *Applied Anthropology, Africa* (1946); *The Sanusi of Cyrenaica* (1949); *Kinship and Marriage among the Nuer* (1951); *Social Anthropology* (1951); *Nuer Religion* (1956); *Zande Totem* (1956); *Essay in Social Anthropology* (1962); *Religion and the Anthropologist* (1962); *The position of Women in Primitive Societies* (1965); *Theories of Primitive Religion* (1965); *The Zande Trickster* (1967).

F

FALLERS, Lloyd A. — antropolog american (n. 29 aug. 1925, Nebraska City). Studiază antropologia la Universitatea din Chicago (1946). Doctor în antropologie (1949) și în filosofie al Universității din Chicago (1953). Director al Institutului est-african de cercetări sociale (1954—1957). Asistent și profesor la Universitatea Berkeley din California (1957—1960), actualmente profesor la Universitatea din Chicago. Cercetări de teren în S.U.A., la Fox Indians (1948—1949), în Busoga, Uganda (1950—1952), în Kenya, Turcia (1964).

BIBL.: *Bantu Bureaucracy: A Study of Integration and Conflict in the Political Institutions of an East African People* (1956); *Some Determinats of Marriage Stability in Dsoga* (1957); *The Damily: Some Comparative Consacrations* (1959); *Despotism, Statuts, Culture and Social Mobility in an African Kingdom* (1959); *The Mobility of Labor* (1960); *Homicide and Suicide in Busoga* (1960); *The Soga* (1960); *Customary Law in the New African States* (1962); *Equality, Modernity and Democracy in the New States* (1962); *Social Stratification and Economic Processes* (1964); *Equality and Inequality in Hu-*

man Societies (1964); *The Range of Variation in Actual Family Size: A Critique of Levy's Argument* (1965).

FEJOS, Paul — etnolog american (24 ian. 1897, Budapesta — 23 apr. 1963, New York). Doctor în medicină la Universitatea din Budapesta (1921). Emigrează în S.U.A. (1922), naturalizat cetățean american (1930). Între 1926—1930 execută în studiourile de la Hollywood filme etnografice despre Africa, Indiile de Est și Extremul Orient. Întreprinde expediții etnografice: Expediția etnografică daneză în Madagascar (1934—1936), Expediția diviziei etnografice a Muzeului Național din Copenhaga (1935—1937), Expediția etnografică a industriei filmului suedez, în Indiile de Est și Siam (1936—1938), Expediția științifică Wenner—Gren în America latină (1939—1941). Profesor consultant de antropologie la Stanford University, în California (1943—1963). Președinte și apoi director al Wenner — Gren Fondation for Anthropological Research (1963). **P.F.** este promotorul filmelor documentare de factură etnografică.

FENTON, Alexander — etnolog englez (n. 26 iun. 1929, Shotta). Studii de filologie la Universitatea din Aberdeen și Cambridge. Redactor pentru *The Scottish National Dictionary* (1955—1959); apoi însărcinat cu conducerea Secției scoțiene din *The National Museum of Antiquities of Scotland* din (1959), secretar al *The Scottish Country Life Museum Trust* (din 1970). **A.F.** folosește datele lingvistice ca mijloace de indexare și interpretare a civilizației scoțiene.

BIBL.: *Proverbs and Sayings of the Auchterless and Turriff Area of Aberdeenshire* (1959); *Sickles and Scythes; Stack Foundations; Stacks and Tripode* (1961); *The Threshers' Weary Flinging Tree; Threshing by Hand; Threshing by Machine* (1963); *Scottish Spinning Wheel* (1963); *The Rural Economy of East Lothian in the 17 th and 18 th Century* (1963); *Material Culture as an Aid to Local History Studies in Scotland* (1965); *Historical Ethnology in Schotland* (1967); *Die Volkskunst auf den Britischen Inseln: Schottland* (1967); *Plough and Spade in Dumfries and Galloway* (1969); *A Plough Type from the Outer Isles of Scotland* (1969); *Sheep in North Ronaldsay, Orkney* (1969); *Paring and Burning and the Cutting of Turf and Peat in Scotland* (1970); *The Tabu Language of Shetland Fishermen* (1970); *Regional Ethnology: a Developing Subject* (1970); *Planning a Scottish Agricultural Museum* (1971); *A Fuel of Necessity — Animal Manure* (1972); *The Various Names of Shetland* (1973).

FIRTH, Raymond W. — antropolog neozeelandez (n. 1901, Noua Zeelandă). Studiază antropologia la Universitatea din Londra.

Se consacră studiului populației tikopia din Malaysia, apoi al maorilor din Noua Zeelandă. Investigațiile lui se concentrează asupra relațiilor de familie, a celor economice (tribale și intertribale).

BIBL.: *Primitive Economics of the New Zealand Maori* (1928, 1959); *Human Types* (1931, 1956); *We, the Tikopia a Sociological Study of Kinship in Primitive Polynesia* (1936); *Primitive Polinesian Economy* (1939); *Work of the Gods in Tikopia* (1940); *Malay Fishermen; their Peasant Economy* (1946); *Elements of Social Organization* (1951); *Social Change in Tikopia* (1959); *Work and Wealth of Primitive Communities* (1958); *History and Traditions of Tikopia* (1961); *Essay on Social Organization and Values* (1964); *Capital and Credit in Peasant Societies* (1964); *Tikopia Ritual and Belief* (1967).

FOCHI, Adrian — folclorist român (n. 26 sept. 1920, Cernăuți). Studiază filologia la Universitatea din București (1940). Profesor de italiană. Cercetător științific la Institutul de folclor (1964), Institutul de etnografie și folclor (1964—1968), Institutul de studii sud-est europene (1968—1975); Institutul de cercetări etnologice și dialectologice (din 1975). Doctor în filologie la Universitatea din București (1970).

BIBL.: *Folclorul românesc în Transilvania secolului al XVIII-lea* (1958); *Bibliografia folclorului românesc pe anul 1975* (1959, în colab.); *Contribuții la cunoașterea vieții și operei lui Sim. Fl. Marian* (1960, în colab.); *Relații folclorice interbalcanice* (1960, în colab.); *15 ani de folcloristică în R.P.R.* (1963); *Parallèles folkloriques sud-est européens* (1963); *Dimitrie Cantemir etnograf și folclorist* (1964); *Miorița, tipologie, circulație, geneză și texte* (1964); *Das Deutschen-Lied in der südeüropäischen Volksüberlieferung* (1965); *Die rumänische Volksballade „Unchiești" und ihre südosteuropäischen Parallelen* (1966); *Nicolae Iorga și folclorul* (1966); *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc* (vol. I, 1968); *Gheorghe Coșbuc și creația populară* (1970); *Recherches comparées de folklore sud-est-européen* (1972).

FOCȘA, Gheorghe — etnograf și muzeograf român (15 oct. 1903, Rășcani-Sulița, jud. Vaslui). Studiază sociologia la Universitatea din București (1926—1932). Bibliotecar la Biblioteca Universității București (1930—1934), la Biblioteca Fundației Culturale (1934—1940). Asistent sociologie (1940—1947). Conferențiar Institutul de arte plastice (1950—1953; 1966—1974). Conferențiar etnografie la Facultatea de istorie a Universității București (1966—1974). Doctor în sociologie (1947). Director al Muzeului Satului (1948—1978). A urmărit dezvoltarea sistematică a Muzeului satului, conceput de D. Gusti ca un muzeu sociolo-

gic, într-un muzeu etnografic în aer liber.

BIBL.: *Mentalitatea satului Moişeni din Ţara Oaşului* (1935); *Sate inundate în Argeş* (1941); *Satul model Dioşti* (1941); *Le village roumain pendant les fêtes religieuses d'hiver* (1943); *Aspectele spirituale ale civilizaţiei ţărăneşti* (1944); *Elemente decorative la bordeiele din sudul regiunii Craiova* (1957); *Evoluţia portului popular în zona Jiului de sus* (1957); *Ţara Oaşului. Cultura materială* (tom. II, 1975); *Muzeul Satului din Bucureşti (1957: 1972)*; *Arhitectura populară din Gorj* (în curs de publ.); *Ceramica populară din Gorj* (în curs de publ.).

FOGELSON, Raymond D. — antropolog american (n. 23 aug. 1933, Red Bank, New Jersey). Studiază psihologia la Universitatea Wesleyan (1951—1955) şi antropologia la Universitatea din Pennsylvania (1955—1962). Doctor în etnologie (1962). Profesor de antropologie la Washington State Museum de pe lîngă Universitatea din Washington (1962—1965). **R.F.** aduce o contribuţie inedită la definirea unor termeni, în curs de elaborare, printre care menţionăm: *etnoştiinţe* şi *„etno-etnologie"*. Editează: „Philadelphia Anthropological Society Bulletin" (1960) şi „American Anthropologist" (1964—1970).

BIBL.: *Change, Persistence and Accommodation in Cherokee Medico-magical Beliefs* (1961); *Cherokee Economic Cooperatives: The Gadugi* (1961, în colab.); *Ethno-Ethnology* (1962); *The Identity Struggle* (1965, în colab.); *Freud and Anthropology* (1962); *Historical Perspectives in Ethnosciences* (1963); *The Southeastern Indian in Literature* (1964); *The Impact of Scientific on Religious Ideas* (1966).

FORMAN, Shepard — antropolog american (n. 3 oct. 1938). Studiază literatura spaniolă la Universitatea Brandeis (1955—1959), istoria şi civilizaţia braziliană la Universitatea New York (1959—1961), istoria şi antropologia la universităţile braziliene din Rio de Janeiro şi Bahia (1961—1962). Doctor în filosofie al Universităţii Columbia (1966). Călătorii de studii în Brazilia (1961—1962, 1964—1966, 1967), Columbia (1962—1963), Anglia (1969—1970). Asistent la Institutul de studii latino-americane, Universitatea Columbia (1962—1963). Instructor la Centrul de studii latino-americane (1964). Ţine prelegeri la Universitatea din Sussex (1969—1970). Profesor de antropologie la Universitatea din Chicago (din 1969). Cercetările lui **S.F.** urmăresc îndeosebi studiul *ligilor ţărăneşti*, aspectele economiei pescăreşti, rolul, nivelul politic şi structura administrativă rurală în Brazilia.

BIBL.: *Up from the Parrot's Perch* (1963); *Anthropology and Sociology in Northeast Brazil* (1966); *Cognition and the Catch:*

the Location of Fishing Sports in a Brazilian Coastal Village (1967); *Disunity and Discontent: A Study of Peasant Political Movements in Brazil* (1971); *Jangadeiros: The Raft Fishermen of Northeast Brazil* (1966); *The Raft Fishermen: Tradition and Change in the Brazilian Peasant Economy* (1970).

FRAZER, James George — istoric al religiilor şi etnolog englez (1 ian. 1854, Glasgow — 7 mai 1941, Cambridge). Studiază antropologia la universităţile din Glasgow şi Cambridge. Profesor de „antropologie socială" la Universitatea din Liverpool (1907), unde predă cursuri de etnologie a religiei. Opera capitală *The Golden Bough* conţine o vastă cantitate de documente etnologice. **J.G.F.** considerat cel mai celebru etnolog din sec. al XIX-lea susţine că toate popoarele care au trecut prin aceleaşi *stadii de dezvoltare* culturală reacţionează şi se exprimă *similar*, astfel încît stadiile ulterioare pot fi privite ca *supravieţuiri* ale stadiilor anterioare. Aceste stadii culturale sînt: cel magic, religios şi ştiinţific. Concluziile *operei* lui *de cabinet*, noi pentru vremea lui, asupra magiei, religiei, riturilor, miturilor, tabuurilor etc. au fost criticate în lumina unor investigaţii de teren recente. Criticii lui **J.G.F.** susţin că: acesta a recurs la *metoda intelectualistă* (Evans Pritchard) în expunerea materialelor culese şi publicate de alţii; a prezentat materialele după *tehnica enciclopedică*, neţinînd socoteală de contextul credinţei (B. Malinovski) şi că a speculat „gustul pentru *exemple exotice* cu stilul lui remarcabil" (Jean Poirier). În semn de recunoaştere a autorităţii lui în domeniul etnologic a fost creată *Frazer Memorial Lecturship*.

BIBL.: *Totemism* (1887); *The Golden Bough* (12 vol., 1890—1915); *Questions on the Customs, Beliefs and Languages of Savages* (1907); *Totemism and Exogamy* (4 vol., 1910); *The Belief in Immortality and the Worship of the Dead* (2 vol., 1911—1913, 1922, 1924); *Folklore in the Old Testament* (1918); *The Magical Origin of Kings* (1920); *Les origines de la Famille et du Clan* (1922); *The Worship of Nature* (1926); *Myths of the Origin of Fire* (1930); *The Fear of the Dead in Primitive Religion* (3 vol., 1933, 1934, 1936); *Aftermath* (1936).

REF.: Theodor H. Gaster, *The New Golden Bough* (1959); Bronislaw Malinowski, *Reflexions critiques sur la vie de James George Frazer* (1968).

FREUD, Sigmund — medic psihiatru austriac (6 mai 1856, Pribor—Moravia — 23 sept. 1939, Londra). Studiază medicina la Viena (1881—1885). Docent în neuropatologie (1885). Analizează fenomenele isteriei, catarsisul medical, terapia psihanalitică, tabuurile, riturile etc. Profesor universitar (1902). În scrierile lui

de *psihanaliză aplicată* abordează probleme de demopsihologie, de creație culturală (religie, artă, știință). Fondatorul *școlii psihanalitice vieneze*. Teoriile lui au fost valorificate în etnologie și estetică. Influențat de evoluționism elaborează teoria *ontogenetică a culturii*, conform căreia evoluția culturii general-umane reflectă dezvoltarea culturilor individuale ale popoarelor de la naștere și pînă la moartea acestora. Opera lui **S.F.** a declanșat un vast curent de cercetare numit *freudism*. Un aspect al acestui curent este *freudismul etnologic*. Conduce revistele: „Imago" și „Internationale Zeitschrift für Psychanalyse".

BIBL.: *Traumdeutung* (1900); *Zur Psychopathologie des Alltagslebens* (1904); *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie* (1904); *Totem und Tabu* (1913); *Moses und die monotheistische Religion* (1939); *Massenpsychologie und Ich-Analyse* (1921); *Das Ich und das Es* (1923); *Die Zukunft einer Illusion* (1927); *Selbstdarstellung* (1928); *Das Unbehagen in der Kultur* (1930).

REF.: M. Cavé, *L'œuvre paradoxale de Freud* (1948); E. Jones, *The Life and Work of Sig. Freud* (3 vol., 1953 — 1955); St. Zweig, *Sigmund Freud* (1965).

FROBENIUS, Leo — etnolog și explorator german (26 apr. 1873, Berlin — 9 aug. 1938, Bigan-Zolo, Italia). Studiază antropologia și etnologia la Berlin. Discipol al lui Fr. Ratzel. Întreprinde călătorii de studii în Africa. Profesor de etnologie la Universitatea din Frankfurt (1925—1938). Inițiatorul Școlii cultural istorice (Kulturkreise). Elaborează conceptele: ciclu cultural, morfologia culturii, sufletul culturii (paideuma), stil cultural. După **L.F.** ciclurile culturale s-au format în comuna primitivă și au supraviețuit la popoarele retardate pînă în vremea noastră. Ele relevă morfologia culturilor, creații biopsihologice ale istoriei, care întrupează spiritul cultural (paideuma). Morfologia culturii se caracterizează printr-un stil cultural particular. Morfologia culturii, după **L.F.**, este substanța filosofiei culturii. Fundează revista „Paideuma" și elaborează primul „Atlas cultural al Africii".

BIBL. *Die Weltanschauung der Naturvölker* (1898); *Der Ursprung der afrikanischen Kulturen* (1898); *Problem der Kultur* (1900); *Völkerkunde in Charakterbildern* (1902); *Das Zeitalter des Sonnengottes* (1904); *Kulturtypen aus dem Westsudan* (1910); *Auf dem Wege nach Atlantis* (1911); *Schwarze Seelen* (1913); *Um Afrika Sprach* (1912); *Paideuma. Umrisse einer Kultur — und Seelenlehre* (1921); *Vom Völkerstudium zur Philosophie. Der neue Blick. Das Paideuma* (1925); (în colab. cu Von Wilm) *Atlas Africanus* (1921—1931); *Das sterbende Afrika* (1923); *Atlantis* (1922, 12 vol.); *Erlebte Erdteile* (7 vol., 1925—1929);

Schicksalskunde im Sinne des Kulturwerdens (1931); *Kulturgeschichte Afrikas* (1933); *Histoire de la civilisation africaine* (1936); *Schriften zur Kulturkunde* (1938); *Monumenta Afrika* (1939); *The Childhood of Man* (1939).

FUSTEL DE COULANGES, Numa-Denis — arheolog și istoric francez (18 mart. 1830 — 12 sept. 1889). Studiază la Școala normală superioară din Paris (1850—1853), apoi la Școala franceză din Atena (1859). Doctor în istorie (1858). Profesor de istorie la Universitatea din Strasbourg (1860—1870) și la Sorbona (1875). Este preocupat de istoria culturii europene, antice și medievale. El ridică problema istoriei mitice a culturii în care pune pe primul plan cultul focului domestic la greco-romani, față de cultul iconografic al marilor divinități olimpice. Este întemeietorul istoriografiei obiective în Franța.

BIBL.: *La Cité antique* (1864); *Histoire des Institutions politiques de l'ancienne France* (1875—1892, 5 vol.).

REF.: E. Champion, *Les idées politiques et religieuses de F. de Coulanges* (Paris, 1905); Ch. Diehl, *Discours à l'occasion du centenaire de la naissance de F. Coulanges* (Paris, 1930); P. Fabre, *Fustel de Coulanges* (1947).

G

GABUS, Jean — etnograf elvețian (n. 16 oct. 1908, Locle, Elveția). Africanist, teoretician al muzeografiei etnologice. Studiază la Neuchâtel și la Universitatea din Fribourg. Director al Institutului „Anthropos". Expediții etnografice în zona laponilor Skolt și finlandezi (1937), la eschimoșii cerilii, în nord-vestul golfului Hudson (1938—1939), în Africa (1942—1953, 1959—1963) etc., unde studiază șeferia și tezaurele unor dinastii negre. Organizează muzeul național din Kabul-Afganistan. Profesor de geografie la Universitatea din Neuchâtel. Director al Muzeului de etnografie și al Institutului de etnologie din Neuchâtel.

BIBL.: *La construction des iglous chez les Padleirmiut* (1939); *Les mouvements migratoires chez les Esquimaux Caribous* (1940); *Vie et coutumes des Esquimaux Caribous* (1944); *L'Afrique aux*

trois visages (1944); *Organisation et premiers résultats de la Mission ethnographique chez les Touaregs soudanais* (1948); *Die drei Gesichter Afrikas* (1949); *Techniques artisanales des régions sahariennes* (1949); *Les sources magico-religieuses de l'art maure* (1952); *L'Homme primitif dedant la mort* (1952); *Les fresques de Hans Erni ou la part du peintre en ethnographie* (1955); *Au Sahara: Les Hommes et leurs Outils* (1958); *Parures et Bijoux dans le Monde* (1962); *Maisons chez les Esquimaux* (1963); *Art Nègre* (1967).

GALANTI, Bianca Maria — etnograf și etnolog italian (n. 31 iul. 1917). Licențiată în litere (1940). Profesor la Universitatea din Roma (1964—1970). Director al Institutului de etnologie din Roma. Secretară a Societății Italiene de etnografie. Colaborează cu articole și studii la diverse publicații de specialitate italiene și străine.

BIBL.: *La danza della spada in Italia* (1942); *Ancora sulla moresca* (1949); *Lo sposalizio dell'albero a Montefogliano (Viterbo)* (1950); *Dances of Italy* (1950); *Forms and aspects of the Ballo tondo Sardo* (1950); *La „leggenda del ponte del diavolo" in Italia* (1952); *Rassegna degli recenti sulla danza popolare in Europa* (1952); *Le villanelle alla napolitana* (1954); *Ballo tondo e Sardana di Catalogna* (1954); *La danse des Spadonari dans la Province du Piémont* (1954); *La leggenda delle „Bella Galliana"* (1955); *Tradizioni gastronomiche d'Italia: dolci pasquali* (1957—1958); *Analogia di forme e di ritmi nelle espressioni coreutiche Mediterranee: il „Ballo tondo" e la „Sardana" di Catalogna* (1959); *Vita tradizionale dell' Abruzzo e del Molise* (1961).

GALLEY, Micheline — etnolog francez (22 nov. 1925, Rouen). Doctor în etnologie (1968). Profesor de engleză în Maroc (1957—1960), în Algeria (1963—1966). Întreprinde cercetări în cadrul „Conseil national des Recherches Scientifiques" (CNRS din 1966) pentru studiul culturii arabo-berbere. Secretar general al „Association international d'études des civilisations mediteranéennes" (1972). Specialist în cultura arabo-africană.

BIBL.: *Le Pastèque et le Couteau* (1970); *L'imnarja à Malte* (1970); *Two folkloristic articles; A mediterranean Hero* (1971); *Universality and specificity of folktales* (1971); *Badr az-zîn et six contes algériens* (1972); *Actes du premier Congrès d'études des cultures méditerranéennes d'influence arabo-berbère* (coordonator, 1973); *Littérature populaire et Société. À propos du conte angérien d'expression arabe* (1975).

GASTER, Moses — folclorist și filolog român (25 aug. 1856, București — 11 mart. 1939, Londra). Doctor în filosofie, Leipzig (1879). Membru onorific al Academiei

Române (1929). Se stabilește la Londra (1885). Ține prelegeri la Oxford, publicate în 1887. Președinte al Societății de folclor din Londra (1907—1908). Combate „teoria preistorică" a evoluționismului în folclor, propunînd o „teorie a migrației în folclor", numită „teorie istorică", după care originea folclorului se datorește unei evoluții relativ moderne a creației populare, similare la toate popoarele globului. De teoria migrației transcontinentale a basmelor leagă similitudinile tematice și formele de creație medievale europene și asiatice. Susține *ideea interacțiunii* între literatura orală și aceea scrisă. **M.G.** deduce că produsele filosofiei populare sud-est europene sînt filtrate și prin spiritul culturii românești. Relevă necesitatea modificării opiniei generale în legătură cu starea culturală a poporului român, arătînd că prin cultura lui poporul român stă pe aceeași treaptă cu celelalte popoare ale occidentului; nu s-a izolat cultural niciodată și nu s-a hrănit, în cursul istoriei lui „cu fărămituri, căzute de pe masa antichității clasice".

BIBL.: *Literatură română populară* (1883); *Apocrifele în Literatura română* (1883); *Ilchester Lectures on Greeko-Slavonic literature and its Relations to the Folk-Lore of Europe during the Middle Ages* (1887); *The Modern Origin of Fairy-Tales* (1887); *Crestomația română* (1891, 2 vol.); *Rumanian Bird and Beast Stories* (1915); *Studies and Texts in Folklore Magic, Medieval Romance. Hebrew Apocrypha and Samaritan Archeology* (1926 — 1928, 3 vol.) *Ma'aseh Book; Book of Jewish Tales and Legends* (1934); *Povestea Vorbii* (1935).

REF.: Elisabeta Mănescu, *Dr. M. Gaster, viața și opera sa* (București, 1940); B. Schindler, *Gaster Centenary Publication* (London, 1958).

GEORGESCU, Valentin Al. — jurist, istoric al dreptului, etnolog juridic român (2 iul. 1908, Corabia). Studiază dreptul și filologia la Universitatea din București (1926—1929). Doctor în drept și laureat al Facultății de drept din Paris (1932). Doctor docent (1964). Profesor suplinitor la Universitatea din Cernăuți (1936—1940). Privat docent de drept roman la Universitatea din Lausanne (1944—1947). Profesor de drept roman la Universitatea din Iași (1947—1951). Cercetător principal la Institutul de istorie (1953—1956; 1962—1966) și la Institutul de cercetări juridice (1955—1962). Șef de secție la Institutul de studii sud-est europene (1966—1975). Profesor de drept roman la Universitatea din Nisa (1971—1975). Membru al Academiei de științe sociale și politice (1970). Membru asociat al Academiei de Legislație din Toulouse (1969). Doctor Honoris Causa al Universității din

Clermont Ferrand (1972). Vicepreședinte al Comisiei de antropologie și etnologie a Academiei R.S.R. (1972—1977). Membru corespondent al Academiei din Atena (1976).

BIBL.: *Preemțiunea în istoria dreptului român* (1965); *La place de la coutume dans le droit des états féodaux roumains* (1967); *Corelația între etnologia juridică și istoria dreptului* (în vol. *Metode noi și probleme de perspectivă ale cercetării științifice*, 1970); *L'origine et l'autorité des recueiles de jurisprudence* (1970, în colab.), *La législation agraire en Valachie* (1970, în colab); *La legende populaire du „Contract d'Adam" et ses implications juridiques* (1972); *L'ordalie en droit féodal roumain* (1979); *La législation urbaine en Valachie* (1975, în colab.). *La méthode du juriste ethnolog... en Roumanie* („Sciences juridiques", 1978).

GESSAIN, Robert-Henri-Jean — antropolog francez (n. 11 apr. 1907, Clermont-Ferrand). Studiază medicina. Conferențiar la Laboratorul de antropologie al „École practique de Hautes Études" din Paris (1937). Șef de serviciu la Institutul național de studii demografice (1945—1946). Director al „Musée de l'Homme" din Paris. Director al Centrului de cercetări antropologice (1959). Profesor la Muzeul Național de istorie naturală. Întreprinde misiuni etnografice în America de Nord, în Groenlanda, Mexico și în Africa de Vest.

BIBL.: *Masques de danse Eskimo et Masques indiens* (1948); *Tupilek à propos de figurines Eskimo* (1950); *Figurine androgyne Eskimo* (Support de fusil sur la Kayak, 1954); *„Vagina Dentata" dans la clinique et la mythologie* (1957); *Le motif „vagina dentată" dans les mythologies Eskimo et nord amerindiennes* (1958); *L'art squelettique des Eskimo* (1959); *Anthropologie, détmographie et généalogie pour l'étude des petits groupes* (1961); *Démographie et généalogie de différents types d'isolats* (1964); *L'antropologie biologique (1966): Ammassalik ou la civilisation obligatoire* (1969); *Un jeu des Ammassalimiut et d'ailleurs; Jeu eskimo? Diffusion? Convergence* (1971).

GHEORGHIEVA, Ivanicika — etnograf bulgar (27 aug. 1937, Sofia). Studiază etnografia la Universitatea din Sofia, cercetător științific la Institutul de etnografie din Sofia. Este preocupată de studiul sistemului de rudenie la popoarele balcanice, de influența culturii trace în sud-estul Europei.

BIBL.: *Edin anticen kult ot Rodopite. Strandja, Mejdurecieto na Struma i Mesta* (1972); *Terminologhicina sistema na krovno rodstvo u bălgarite* (1972); *Opît izucenia sistemî krovnogo rodstva u bolgar* (1973).

GIURESCU, Constantin C. — istoric român (13 oct. 1901, Focșani — 12 nov. 1978, București). Studiază istoria la Universitatea din București (1918—1922). Membru al Școlii române din Franța, Fontenay aux Roses (1923—1925). Doctoratul în istorie (1925). Conferențiar de istoria românilor la Universitatea din București (1926). Profesor agregat (1927). Profesor titular (1930). Membru titular al Academiei de Științe Sociale și Politice. Membru al Academiei R.S.R. (1974).

BIBL.: *Originea artei bizantine* (1922); *Instituțiile vechi românești* (1927); *Nicolae Milescu Spătarul. Contribuții la opera sa literară* (1927); *Despre Vlahia Asăneștilor* (1931); *Istoria românilor* (vol. I, 1935; vol. II, partea I- și a 2-a, 1937; vol. III, partea I- 1942, partea a II-a, 1946); *Din istoricul breslelor bucureștene* (1936); *Județele dispărute din Țara Românească* (1936); *Colonizarea românilor de peste hotare* (1937); *Începuturile de industrie în țările românești* (1938); *Dobrogea, vechi pămînt românesc* (1939); *Tîrguri și orașe românești dispărute* (1939); *Transilvania. Schiță istorică* (1944); *Studii de istorie socială. Vechimea rumâniei în Țara Românească și legătura lui cu Mihai Viteazul* (1942); *Influența turcească asupra poporului român* (1944); *Două vechi obligații fiscale românești; cărăturile pe cai și podvoadele cu boi* (1946); *Toponimie Bucureșteană. I. „Drumul sării" nu „Drumul serii"* (1962); *Istoria pescuitului și a pisciculturii în România* (1964); *Unele aspecte ale problemei agrare în monarhia austro-ungară la începutul secolului al XX-lea* (1964; în colab.) *Știri despre populația românească a Dobrogei în hărți medievale și moderne* (1966); *Înțelesul toponimicului „Parâng". Date despre agricultura românească din Carpați în evul mediu* (1966); *Istoria Bucureștilor din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre* (1967); *Tîrguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea pînă în mijlocul secolului al XVI-lea* (1967); *Transilvania în istoria poporului român* (1967); *Istoria orașului Brăila din cele mai vechi timpuri pînă astăzi* (1968); *Vechimea exploatării petrolului și a „cerii de pămînt" în țările române* (1968); *Valoarea istorică a tradițiilor consemnate de Ion Neculce* (1968); *Istoria podgoriei Odobeștilor din cele mai vechi timpuri pînă în 1918* (1969); *Hronic de podgorii* (1969); *Jurnal de călătorie. Impresii din Statele Unite, Paris și Londra* (1971); (coord.) *Istoria României în date* (coordonator, 1971); (în colab. cu Dinu C. Giurescu) *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi* (1971; în colab.); *Formarea poporului român* (1973); (în colab. cu Dinu C. Giurescu) *Istoria românilor I. Din cele mai vechi timpuri pînă la întemeierea statelor românești* (1974); *Istoria pădurii românești* (1975).

REF. Matei Cazacu, *La bibliographie des oeuvres du professeur Constantin C. Giurescu* (1971).

GIURESCU, C. Dinu, istoric și istoric al culturii, român (n. 15 febr. 1927, București). Studiază istoria la Universitatea din București (1950). Doctor în istorie la Universitatea București (1968). Profesor de istoria civilizației la Institutul de arte plastice „N. Grigorescu" din București. **D.C.G.** studiază îndeosebi aspectele esențiale ale istoriei civilizației românești (arta veche, economia și viața socială, evoluția mentalităților) căutînd să surprindă conexiunile relevate de *științele etnologice* (etnografia, folcloristica și știința artei populare).

BIBL.: *Anatefterul, Condica de porunci a visteriei lui Constantin Brâncoveanu* (1960); *Relații economice ale Țării Românești cu Peninsula Balcanică secolul X—XIII și XIV—XVI* (1964); (în colab. cu A. Pănoiu) *Feroneria veche românească* (1967); (în colab. cu C.C. Giurescu) *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi* (1971); *Țara Românească în secolele XIV și XV* (1973); (în colab. cu C.C. Giurescu) *Istoria românilor I. Din cele mai vechi timpuri pînă la întemeierea statelor românești* (1974).

GŁADYSZ, Mieczyslaw — etnolog polonez (n. 9. aug. 1903, Dabrowa Górnicza-Katowice). Studiază filologia la Universitatea Jageloană din Cracovia (1922—1927); de asemenea etnografia (1930—1935). Doctorat (1947). Conducător al secției de etnografie din „Institutul de cultură materială" a Academiei de științe poloneze (1954—1971); profesor de etnografie slavă la Universitatea Jageloană din Cracovia (1960—1973).

BIBL.: *Działalnosć naukowa etnograficznych placówek muzealnych w okresie powojennym* (1959). *Góralskie zdobnictwo na Śląsku* (1963); *Z badań nad współczesną sztuką ludową* (1967); *Z zagadnień kształtowania się ludowich regionow artystycznych* (1970); *Le calendrier Silesien en bois* (1971); *Z problematyki badawczej w Karpatach Polskich* (1972); *Nowe opracowanie kultury ludowej narodów słowiańskich* (1972); *Z zagadnień procesów kulturowych pogranicza etnicznego* (1974).

GLUCKMAN, Max — antropolog englez (n. 1911, Africa de Sud). Studiază la Universitatea din Londra. Întreprinde cercetări de teren în Țara zulușilor (1936—1938), în Rhodesia (1940—1947). Profesor de antropologie socială la Manchester (din 1949). Inițiază metoda studierii cazurilor restrînse, cu aplicații speciale la jurisprudența populară a unor etnii africane.

BIBL.: *The Juridical Process among the Barotse of Northern Rhodesia* (1955); *Custom and Conflict in Africa* (1955); *Order and Rebellion in Tribal Africa*

(1963); *The Ideas in Barotse Jurisprudence* (1965); *Closed Systems and Open Minds; the Limits of naivity in Social Anthropology* (1964); *Politics, Law and Ritual in Tribal Society* (1965).

GOBINEAU, Joseph-Arthur conte de — sociolog, scriitor și diplomat francez (14 iul. 1816, Vill d'Avray — 13 oct. 1882, Turin). Termină colegiul din Bienne în Elveția. Se stabilește la Paris (1835). Secretar particular al lui Alexis de Tocqueville, ministru de externe. Secretar de ambasadă la Berna, Hanovra, Frankfurt, Teheran, Rio de Janeiro etc. Teoretician al rasismului. Susține că dintre cele trei rase: neagră, galbenă și albă, ultima reprezintă pe arieni (arianismul lui **G.**), și aceasta prin germani (teutonismul lui **G.**), a constituit aristocrația tuturor popoarelor europene.

BIBL.: *Essai sur l'inegalite des races humaines* (1853—1855); *Les Pléiades* (1874).

REF.: Arnold H. Rowbotan, *The Literary Works of Count de Gobineau* (1929).

GOLDENWEISER, Alexander A. — antropolog american (1880, Kiev — 1940, Oregon). Emigrează în S.U.A. în 1900. Profesor de antropologie și sociologie la Universitatea din New York (1915 — 1930), la Portland-Oregon (1930—1940).

BIBL.: *Totemism, an Analitic Study* (1910); *Early Civilization* (1912); *On Iroquois Work* (1912); *Culture and Environement* (1916); *Culture; The Diffusion Controversy* (1927); *Robots or Gods* (1931); *Handbuch de Methode der Kulturhistorischen Ethnologie* (1932); *History, Psychology and Culture* (1933); *Anthropology, an Introduction to Primitive Culture* (1937); *The Concept of Causality in the Phisical and Social Sciences* (1938); *Recent Trends in the American Anthropology* (1941).

GOROVEI, Artur — folclorist și etnograf român (19 febr. 1864, Fălticeni — 19 mart. 1951, București). Studiază literele, filosofia și dreptul la Universitatea din Iași (1887—1889). Membru onorific al Academiei Române (1940). Editează revista de folclor „Șezătoarea", care apare cu întreruperi (1891—1929). **A.G.** a cules materiale etnografice și folclorice în spiritul principiilor și metodelor elaborate de B.P. Hașdeu, referitoare la cromatica populară, botanica populară, obiceiuri juridice populare, obiceiurile vieții de familie etc. Studiul despre descîntece este contribuția sa cea mai notabilă la cunoașterea unor aspecte particulare ale culturii populare române.

BIBL.: *Botanica populară* (1891); *Cimiliturile românilor* (1898); *Datinele noastre la naștere* (1909); *Datinile noastre la*

nuntă (1910); *Zmei şi zîne* (1909); *Botanica poporului român* (1915); *Credinţe şi superstiţii ale poporului român* (1915); *Descîntecele românilor* (1931); *Meşteşugul vopsitului cu buruieni* (1943); *Ouăle de paşti* (1937).

GRAEBNER, Fritz — etnolog german (4 mart. 1877, Berlin — 13 iul. 1934, Berlin). Studiază geografia şi antropologia. Director al muzeului etnologic din Köln (1925. Profesor la Universitatea din Bonn (1926 — 1928). Întreprinde expediţii etnologice. Redactor la „Zeitschrift für Ethnologie" şi la „Anthropos". Influenţat de Leo Frobenius, B. Ankermann şi E. Bernheim. Unul din fondatorii concepţiei difuzioniste germane. Şcoala etnologică creată de **F.G.** numită mai apoi *Kulturhistorische Schule*, este asimilată celei a lui B. Ankermann. **F.G.** a urmărit analiza fenomenelor culturale, a clasificării lor istorico-geografice în cicluri culturale *(Kulturkreise)*, a fundamentării mitologiei, a unor genuri de viaţă social-culturală. Reacţii împotriva Şcolii difuzioniste a lui Graebner-Ankermann s-au produs în cadrul Şcolii etnosociologice (W.E. Mülhmann). Dogmatismul şi documentarea insuficientă au supus opera lui unei critici acerbe din partea contemporanilor.

BIBL.: *Kulturkreise und Kulturschichten in Ozeanien* (1905); *Methode der Ethnologie* (1911); *Ethnologie* (1923); *Das Weltbild der Primitiven* (1924).

GRANET, Marcel — etnograf şi istoric francez (1884 —1940). Studiază istoria la Universitatea din Paris. Întreprinde investigaţii de etnografie sociologică în China, în spiritul lui Emil Durkheim şi Marcel Mauss. Profesor de etnoistoric orientală la Universitatea din Paris.

BIBL.: *Fêtes et chansons de la Chine* (1919); *La Polygynie sororale et le sororat dans la Chine féodale* (1920); *La Religion des Chinois* (1934); *La Pensée Chinoise* (1934); *Catégories matrimoniales et relations de proximité dans la Chine ancienne* (1939).

GRIAULE, Marcel — etnolog francez (1898, Oise-sur-Armançon — 1956, Paris). Studii de etnologie la Paris. Director al Laboratorului de etnologie de la „École d'Études Superieures" din Paris (1935—1941). Profesor de etnologie la Sorbonna (1942). Efectuează expediţii etnografice în Africa şi anume în Etiopia (1928—1929) şi la populaţia dogonilor (1930—1938), descoperind forme de viaţă tribală necunoscute pînă atunci oamenilor de ştiinţă. Foloseşte din plin fotogrametria în cercetările etnologice.

BIBL.: *Le livre des recettes d'un dabtara abyssin* (1930); *Les flambeurs d'homme* (1934); *Jeux et divertissments abyssin*

(1935); *Jeux Dogons* (1938); *Masques Dogons* (1938); *Les arts de l'Afrique Noire* (1947); *Dieu d'eau, entretiens avec Ogotemelli* (1948); *Signes graphiques soudanais* (1951); *L'originalité des cultures* (1953); *Symbolisme des tambours sudanais* (1955); *Méthode de l'Ethnographie* (1957); (postum, în colab. cu Germaine Dieterlen) *Le Renard Pâle* (1965).

REF.: Germaine Dieterlen, *Marcel Griaule* (în „Année Sociologique", 1955—1956).

GROTTANELLI, Vinigi Lorenzo — etnolog italian (n. 13 aug. 1912 Avigliana). Studiază economia politică și dreptul la Universitatea din Torino. Profesor de etnologie la Universitatea din Roma (1942—1957). Director al Institutului de Etnologie al Universității din Roma (1967). Membru în Comitetul științific internațional pentru elaborarea unei istorii generale a Africii. Manifestă o poziție independentă în cadrul curentelor istorice europene. Cunoscut ca africanist datorită cercetărilor întreprinse în Somalia, Etiopia, Madagascar, Ghana.

BIBL.: *Missione di studio al Lago Tana* în *Richerche geografiche ed economiche sulle popolazioni* (1939, vol. II).; *Pescatori del Oceano Indiano* (1955); *Het Beeld van Mens in dev primitive Kunsten* (1955); *Ethnologica: L'Uomo e la Civilitá* (1965—1966, 3 vol.); *Magic and Morale among the Nzema (Akan) of Ghana* (1968).

GULIAN, C. Ionescu — filosof, etnolog, antropolog, român (n. 22 apr., 1914, București). Studiază filologia romanică și filosofia la Universitatea din București (1933—1938). Profesor de filosofie la Universitatea din București (1947—1974) Director al Institutului de filosofie (1953—1971). Membru al Academiei Republicii Socialiste România (din 1955). Editează lucrări de istorie a filosofiei care urmăresc reconsiderarea din perspectiva materialismului dialectic și istoric a unor cărturari și filosofi români și străini. **C.I.G.**, în lucrările sale, pune accentul pe explicația social-istorică a culturii și rolul personalității în creația spirituală, relevînd valorile culturilor arhaice în geneza umanismului socialist.

BIBL.: *Sensul vieții în folclorul românesc* (1957); *Marxismul și antropologia filosofică* (1964); *Cultura spirituală a popoarelor africane* (1964); *Omul în folclorul african* (1967); *Problematica omului* (1966); *Originea umanismului și culturii* (1967); *Mit și cultură* (1968); *Antropologia filosofică* (1974); *Introducere în istoria filosofiei culturii moderne* (1974); *Bazele istoriei și teoriei culturii* (1975); *Marxism și structuralism* (1976).

GUNDA Béla — etnolog maghiar (25 dec. 1911, Timiș). Studiază economia, filosofia,

istoria și literatura la Universitatea din Budapesta. Doctor în etnologie (1936). Lucrează paralel la „Muzeul etnografic" și la „Institutul de etnografie" al Universității din Budapesta (1936—1941). Privat-docent al Universității din Szeged (1941). Profesor de etnografie la Universitatea din Cluj (1943). Profesor de etnografie la Universitatea „Kossuth Lajos" din Debrecen (1948), unde organizează Institutul de etnologie și fundează anuarul „Műveltség és Hagyomány". Colaborează cu S. Erixon. Lucrează la „Nordiska Museum" și „Institut for folklivsforskning" al Universității din Stockholm (1974—1978). Cercetări în deșertul Nevadei în California și Arizona. Vicepreședinte al Societății maghiare de etnografie. **G.B.** încearcă să demonstreze caracterele culturii carpatice în baza tezei migrației culturale prin intermediul populației maghiare în sud-estul Europei. Este preocupat de integrarea culturală, de acculturație, de difuzionismul cultural, uneori axate pe tezisme și revendicări patriotarde. Cu toate aceste scăderi de optică, ce țin de un trecut depășit, **G.B.** rămîne una din cele mai proeminente personalități ale etnologiei maghiare contemporane. Editează și îngrijește: „Ethnographia" (1940—1944); „Studii de etnografie Transilvăneană" (1944—1947); „Acta Ethnographica" (din 1953); Műveltség és hagyomány" (din 1960).

BIBL.: *Népi mezágazdálkodás a Boldva völgyében* (1937); *A gyűjtögető gazdálkodás* (1939); *Telekformák és a gazdálkodás kapcsolata a Lápos völgyében* (1941); *Etnografia comparativă cu privire specială la popoarele din Balcani* (1941); *Magyarszláv néprajzi kapcsolatok* (1941); *A csep régi magyar elnevezése* (1945); *Munka és kultusz a magyar parasztságnál* (1946); *Ethnographische Bezeichnungen des russischen Wortes „Vengerec"* (1953); *Poznámky k štúdiu cepov a obilných truhiel u slovákov* (1956); *Néprajzi gyűjtőúton* (1956); *Magyar népszokások a Zobor-vidéken* (1958) *Altertumliche Mahlsteine in der Karpaten* (1961); *Zusammenenhänge zwischen Hofanlage und Viczuch in Siebenbürgen* (1961); *Ergebnisse Probleme. Aufgaben-Viehzucht und Hirtenleben in Ostmitteleurope* (1961); *Die Raumaufteilung der ungarischen Bauernstube ihre Gesellschefftliche Function und Kulturische Bedeutung* (1962); *A barlangi állattartás kérdéséhez* (1962); *Der Einfluss der Gesellschafts -organisation auf die Entwicklung der Bauweise* (1963); *A kultúra integrációja és az etnikai csoportok alakulása* (1963); *Ethnographia Carpatica* (1966); *Pflanzliche Labstoffe in der Karpaten* (1969).

REF.: (sub redactarea J. Szabadfalvi și Z. Újváry) *Stu-*

dia ethnographica et folkloristica in honorem Béla Gunda (Debrecen, 1971).

GUSINDE, Martin — etnolog austriac (29 oct. 1886, Wrocław — 1969, Viena). Studiază teologia. Profesor de antropologie. Director al Muzeului de etnologie și antropologie din Santiago de Chile (1916—1921). Membru al Institutului „Anthropos". Expediții științifice la araukani (1915—1916), în Țara de Foc (1921—1929), în California, „Noul Mexic" și Arizona (cu intermitențe din 1930 pînă în 1960), în Africa (1940—1956).

BIBL.: *Die Feuerland-Indianer: I. Die Selk'nam, vom Leben und Denken eines Jägervolkes auf der grossen Feuerlandinsel* (1931), *II. Die Yamana, vom Leben und Denken der Wassernomaden am Kap Horn* (1937); *Die Kongo-Pygmäen in Geschichte und Gegenwart* (1942); *Urmenschen im Feuerland; vom Forschen zum stammesmitglied* (1944); *Die Twa-Pygmäen in Ruanda* (1949); *Die Twiden-Pygmäen und Pygmoide im Tropischen Afrika* (1956); *Die Ayon-Pygmäen auf Neu Guinea* (1958).

GUSTI, Dimitrie — sociolog politolog și etician român (13 febr. 1880, Iași — 30 oct., 1955, București). Studiază filosofia la Universitatea din Iași (1898), din Berlin (1899), Leipzig (1900), Berlin (1905). Doctor în filozofie la Universitatea din Leipzig. Profesor agregat de istoria filosofiei grecești, etică și sociologie la Universitatea din Iași (1910), titular (1915). Întemeiază la Iași „Asociația pentru studiul și reforma socială" (1918), care avea să se transforme în Institutul Social Român (1921). Înființează revista „Arhiva pentru știința și reforma socială" (1919). Membru activ al Academiei Române (1918). Profesor de sociologie, etică, politică și estetică la Universitatea din București (1920—1947). Director al „Casei culturii poporului" (1922). Începe cercetările complexe multidisciplinare de sociologie în Oltenia (satul Goicea, 1925). Director al Fundațiilor culturale (1934). Creează școlile țărănești și căminele culturale (1934). Fondează „Muzeul satului românesc" (1936). Editează revista „Sociologie românească" (1936). Realizează o lucrare vastă *Enciclopedia României* (4 volume, din 6, 1938—1939). Organizează „Serviciul social" (1938—1939). Președinte al Academiei Române (1944 — 1946). Organizează „Consiliul național al cercetării științifice" (1945). Călătorește în Germania, Franța, U.R.S.S., S.U.A. Organizează pavilioanele României la Expozițiile internaționale de la Paris (1937) și New York (1939). **D.G.** este întemeietorul primei Școli sociologice românești și al primului sistem de sociologie românească de valoare universală. Organizează cercetarea complexă multi-

disciplinară a realității sociale românești în spirit modern. Consideră științele etnologice (etnografia, folclorul, știința artei populare) ca științe sociale particulare pe care le integrează în sistemul său sociologic. În acest sens se operează chiar o sociologizare a științelor etnologice pentru a le „dezempiriza".

BIBL.: *Egoismus und Altruismus. Zur soziologischen Motivation des praktischen Wollens* (1904); *Sozialwissenschaften, Soziologie, Politik und Ethik* (1908); *Despre natura vieții sociale* (1910); *Sociologia războiului* (1915); *Realitate, știință și reformă socială. Câteva indicații asupra metodei* (1919); *Ființa și menirea academiilor* (1923); *Universitatea socială* (1926); *Politica culturii și statul social* (1928); *Problema organizării muncii culturale* (1929); *Sociologia. Schița unui sistem de sociologie* (1932); *Sociologia monografică, știință a realității sociale* (1934); *Idei călăuzitoare pentru munca culturală la sate* (1934); *Cunoașterea sociologică și acțiunea culturală* (1936); *Muzeul satului românesc* (1936); *La sociologie des unités sociales* (1936); *La sociologie et les sciences sociales* (1938); *Cunoașterea și acțiunea în serviciul națiunii* (1939); *Erhosul lui Nicolae Iorga* (1944); *Sociologia militans* (vol. I—II, 1946); *Cercetarea integrală a întreprinderilor* (1948); *Opere* (vol I—V, 1968 — 1971).

REF.: Ovidiu Bădina, *Dimitrie Gusti. Contribuții la cunoașterea operei și activității sale* (1965); Romulus Vulcănescu, *Dimitrie Gusti și cercetarea etnografică* (1966); Ovidiu Bădina și Octavian Neamțu, *Dimitrie Gusti* (1967); Ovidiu Bădina, *Cercetarea sociologică concretă. Tradiții românești* (1966); *Studii, Opinii, Documentar, Sociologia militans: Obiectul sociologiei* (vol. I, 1968); *Metode și tehnici sociologice* (vol. II, 1969); *Școala sociologică de la București* (vol III, 1971, vol. IV, 1971); *Sociologia geografică* (vol. V, 1972); (Serie îngrijită de P. Caraion) *Sociologia românească* azi (1971).

GÜVENÇ, Bozkurt — etnolog turc (16 iul. 1926, Istanbul). Studiază antropologia și sociologia la Universitatea din Istanbul și Ankara. Profesor asociat și conducător al Secției de antropologie ce ține de Sosyal Bilimler Enstitüsü (Institutul de cercetări sociale), Hacettepe Universitesy Ankara. Este preocupat de studiul etnologic al societăților țărănești din Asia, de schimbările demografice și culturale în aceste societăți, de personalitatea socială și culturală, de schimburile educaționale.

BIBL.: *The Role of Churches in Education: Turkey* (1968); *Kültür Sorunu* (1970); *Insan ve Kültür* (1972).

HABERLANDT, Artur — etnolog austriac (9 mart. 1889, Viena—1959, Viena). Studiază istoria antică, etnografia și geografia la Universitatea din Viena (1907—1910). Doctor în filosofie (1911). Profesor de folclor la Universitatea din Viena (1924). Director al Muzeului austriac de folclor din Viena (1924). Este preocupat de cercetări comparativ-istorice privind impacturile și influențele culturii germane în nordul, răsăritul și sud-estul Europei, ca reprezentant al Școlii difuzioniste de la Viena. În lucrările lui se preocupă, pe lîngă formele de civilizație sătească în general, și de cultura tradițională românească, îndeosebi pentru Bucovina, zonă de contact cultural între români și austrieci.

BIBL.: *Volkskunst der Balkanländer* (1919); *Volkskunst des Burgenlandes* (1935); *Beitrag zur bretonischen Volkskunde* (1939); *Beitrag zur Volkskunde von Montenegro, Serbien und Albanien* (1940); *Wörterbuch der österreichischen Volkskunde* (1958).

HABERLANDT, Michael — etnolog austriac (29 sept. 1860, Viena — 16 iunie 1940, Viena). Studiază filologia la Universitatea din Viena (1878—1880). Doctor în filologie (1882). Profesor de etnologie la Universitatea din Viena (1892). Director al „Muzeului austriac de artă populară" (1895) și al „Muzeului de etnografie" (1910). **M.H.** este unul dintre marii muzeografi și muzeologi ai Austriei. Studiile lui de indianistică urmăresc substratul indoeuropean al formelor literare străvechi, printre care legendele mitologice și cele istorice. Organizează „Palatul Schönbrunn" din Viena ca „Muzeu medieval" (1917).

BIBL.: *Indianische Legenden* (1885); *Der altindianische Geist* (1887); *Völkerkunde* (1898); *Die Hauptliteraturen des Orients* (1902); *Kultur im Altertum* (1900).

HADDON, Alfred Cort — antropolog englez (24 mai 1855, Londra — 2 apr. 1940, Cambridge). Studiază la Colegiul din Cambridge. Profesor de zoologie la Colegiul din Dublin (1880—1901). Se ocupă de biologia marină. Organizează expediții antropologice colective în Détroit de Torres, Noua Guinee și Sarawak, pentru a studia genealogiile grupelor etnice, tehnologia și arta primitivă. Profesor de antropologie fizică (1901) și de etnologie (1909—1926).

BIBL.: *The Decorative Art of British New Guinea* (1894); *Evolution in Art* (1895); *The Study of Man* (1898); *Head Hunters, Black, White and Brown* (1901); *Reports of the Cambridge Anthropological Expedition to Torres Straits* (1901); *Magic and Fetishisme* (1906); *The Races of Man and Their Distribution* (1909); *The Wanderings of Peoples* (1912); *Migrations of Cultures in British New Guinea* (1920); *A History of Anthropology* (1949).

HAEKEL, Josef — sociolog și etnolog austriac (n. 17 iun. 1907, Viena). Studiază la Universitatea din Viena (1930—1934). Doctor în etnologie (1935). Asistent (1934) apoi lector (1941) profesor de etnologie (1956) la Universitatea din Viena. Întreprinde călătorii de studii în S.U.A. și Mexic (1960—1961), India (1964—1967). Director al Institutului de etnologie al Universității din Viena (1970). Reprezentant al „Școlii cultural-istorice" de la Viena, **J.H.** acordă o importanță deosebită analizei dinamismului cultural și dominantelor culturale.

BIBL.: *Das Männerhaus im nördlichen Kalifornien* (1940); *Idokult und Dualsystem bei den Ugriern* (1947); *Der heutige Stand der Totemismusprobleme* (1952); *Die Vorstellung vom Zweiten Ich in den amerikan. Hochkulturen* (1962); *Neue Beiträge zur Kulturschichtung Brasiliens* (1952—1953); *Zum heutigen Forschungsstand der historischen Baum und Pfahl in Mythus und Kult der Stämme Nord-westamerikas* (1958); *Trends and Intellectual Interests* (1959); *Zur gegenwärtigen Forschungssituation der Wiener Schule der Ethnologie* (1959); *Some Aspects of the Social Life of the Bhilala in Central India* (1963); *Eine Besessenheits seance der Rathva Koli in Gujarat (Indien)* (1966); *Die kulturhistorische Methode der Ethnologie in kritischer Sicht* (1966).

HAHN, Eduard — etnolog german (7 aug. 1856, Lübeck — 24 febr. 1928, Berlin). Studiază medicina și științele naturii la Jena, Greifswald și Leipzig. Profesor de istorie a economiei la Universitatea din Berlin și la Landhochschule din Berlin. Precursor al etnologiei economice și al studiului tehnologiei legate de începuturile agriculturii. Susține că evoluția ocupațiilor de bază în istoria omenirii nu este liniară și că unele popoare eludează bazele de trecere de la o economie la alta. Relevă preeminența agriculturii față de păstorit. Subliniază rolul femeii în agricultura preistorică.

BIBL.: *Waren die Menschen der Urzeit zwischen der Jägerstufe und der Stufe der Ackerbaumer Nomaden?* (1891); *Die Haustiere und ihre Bezeichnungen zur Wirtschaft des Menschen* (1896); *Demeter und Baubo* (1897); *Die Weltwirtschaft am Ende des 19 Jahrhundert* (1900); *Das Alter der wirtschaftlichen Kultur* (1905); *Die Entstehung der wirtschaftlichen Arbeit*

(1908); *Die Entstehung der Pflugkultur* (1909); *Von der Hacke zum Pflug* (1909).

REF.: Honigsheim, *Eduard Hahn und seine Stellung in der Geschichte der Ethnologie und Soziologie* (1929)

HASDEU, Bogdan Petriceicu, istoric, filolog, etnolog, filosof al culturii, lexicolog, român (26 febr. 1838, Cristinești, Hotin — 25 aug. 1907, Cîmpina). Studiază istoria la Universitatea din Harkov (1852). Profesor de istorie și statistică și custode la Biblioteca Națională din Iași (1860). Întreprinde călătorii de studii în Serbia, Ungaria, Anglia, Franța, Italia. Profesor de filologie comparată la Universitatea din București (1874—1900). Director al Arhivelor Statului (1876—1880). Membru al Academiei Române (1877). Secretar general al Academiei Române (1879—1885). Membru al Academiei Imperiale din Petersburg (1883), membru onorific al Academiei din New York (1895). Editează: „Arhiva istorică" (1864); periodicul „Traian" (1869); revista „Columna lui Traian" (1870); publicații de indiscutabil interes etnologic.

BIBL.: *Cine au fost dacii* (1864); *Cărțile poporane ale românilor în secolul al XVI-lea* (1866); *Dina Filma. Goții și gepizii în Dacia* (1877); *Frăția* (1869); *Proverbe romane* (1869); *Originile Craiovei* (1872); *Istoria critică a românilor* (1872); *Paleontologia vestmîntului, armei și locuinței în România* (1873); *Originea păstoriei la români. Elemente dacice* (1874) și *Elemente latine* (1874); *Originea agriculturii la români* (1875); *Zimbrul în Dacia* (1875); *Baba Novac* (1876); *Un descîntec român și un descîntec sanscrit din Veda* (1876); *Cuvente den bătrîni* (1878—1881); *Poporul român sub raporturile juridic, lingvistic și mitologic* (1877) *Olteneștile* (1884); *Etymologicum Magnum Romaniae* (1887—1898); *Doina. Originea poeziei populare la români* (1882); *„Doina" răstoarnă pe Rösler* (1882); *Jocurile și cîntecele de copii* (1891) etc.

REF.: Mircea Eliade, *Introducere* la vol. „B.P. Hasdeu, Scrieri literare, morale și politice" (1937, 1944); O. Bârlea, *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B.P. Hasdeu* (1970).

HAUDRICOURT, André Georges — lingvist, antropolog și etnolog francez (n. 17 ian. 1911, Paris). Studiază literele la Paris și Institutul național agronomic. Inginer agronom. Diplomat al Școlii naționale de limbi orientale vii (melaneziană, siameză, laoțiană etc.). Director al Centrului național de cercetări științifice (C.N.R.S.) Paris, din 1960. Misiuni științifice în Noua Caledonie (1959, 1962—1963), în Laos (1960), unde studiază etnobotanica, tehnologia populară și lingvistica.

BIBL.: *L'homme et les plantes cultiveés* (1935, 1944); *L'homme et la charrue à travers le monde* (1954, în colab.) *Essai pour une*

histoire structurale du phonétisme français (1949); *La langue des Nemas et des Nigouma* (1963); *La notation des langues; Phonétique et Phosologie* (1967, în colab.).

HERSENI, Traian — sociolog, psiholog și antropolog cultural român (18 febr. 1907, satul Iași, Brașov). Studiază sociologia la București și la Berlin. Doctor în filosofie și litere (1934). Doctor docent (1968). Asistent universitar de sociologie generală și conferențiar de sociologie rurală la Universitatea din București. Profesor de sociologie la Universitatea din Cluj. Șeful secției de psihosociologie la Institutul de psihologie al Academiei de științe sociale și politice. **T.H.** este un reprezentant de seamă al Școlii sociologice de la București. Lucrările sale marchează o constantă orientare interdisciplinară, atît la nivel teoretic, cît și la cel al cercetărilor concrete. Preocupat mai ales de realitățile sociale românești, cercetările sale de teren au numeroase și semnificative implicații etnologice.

BIBL.: *Teoria monografiei sociologice* (1934); (în colab. cu D. Gusti). *Elemente de sociologie cu aplicări la cunoașterea țării și a neamului nostru* (1935); *Îndrumări pentru monografiile sociologice* (lucrare colectivă, îngrijită de **T.H.,** 1940); *Probleme de sociologie pastorală* (1941); *Drăguș, un sat din Țara Oltului-Făgăraș* (1941); *Unitățile sociale* (1944); *Psihosociologia culturii de masă* (coordonator, 1968); (în colab. cu M. Ralea) *Introducere în Psihologia socială* (1966); *Civilizație și cultură. 164 înțelesuri* (1969); *Prolegomene la teoria sociologică* (1969); *Soziologie des Hirtenwesens in Südosteneuropa* (1971); *Forme străvechi de cultură românească. Studiu de paleoetnografie a cetelor de feciori din Țara-Oltului* (1977).

HERSKOVITS, Melville Jacob — antropolog american (1895, Ohio — 1963, New York). Studiază antropologia la New York ca elev al lui Fr. Boas. Profesor de antropologie la Universitatea din Chicago (1920), Universitatea Columbia (1921) și Universitatea din Nordwest (1935). Întreprinde expediții științifice în Guiana, Africa de Vest, Haiti, Trinidad, Braziliia (1929—1957). **M.H.** a fost preocupat de problema contactului între culturi, acculturația și schimbul cultural, pe care le-a studiat îndeosebi pe culturile afroamericane.

BIBL.: *The Anthropometry of the American Negro* (1928); *The American Negro: a Study in Racial Crossing* (1928, în colab.); *An Outline of Dahomean Religious Beliefs* (1933); *Rebel Destiny. Among the Bush Negroes of Duth Guinea* (1934, în colab.); *Man and his Works* (1938); *Dahomey: An Ancient West African Kingdom* (2 vol., 1938); *Acculturation, a Study of culture contact* (1938); *The Economic Life of Primitive People* (1940); *Acculturation in*

Seven Indian Tribes (1940, în colab.); *The Myth of Negro Past* (1941); *Backgrounds of African Art* (1946); *Trinidad Village* (1947); *Man and his Work: The Science of Cultural Anthropology* (1948); *Economic Anthropology: A Study in Comparative Economics* (1952); *Les bases de l'anthroplologie culturelle* (1952, 1967); *Motivations et Modèles culturels en pèriode de transformation technique* (1954); *Peoples and Cultures of Sud-Saharian Africa* (1955); *Anthropology and cultural change in Africa* (1957); *Some economic aspects of the Afrobahian Candonble* (1958); *Dahomean Narrative* (1958); *Continuity and change in Africa cultures* (1958); *The Human Factor in Changing Africa* (1962); *L'Afrique et les afrcains entre hier et demain* (1965); *Dahomean Narrative. A cross-cultural narrative* (1958, în colab); *The New World Negro* (1966).

HESIOD — scriitor grec (sf. secolului al VIII-lea î.e.n., Ascra, în Beoția). Este socotit precursorul preetnologiei europene. El urmărește să explice că ordinea ascunsă a naturii (sau cosmogonia) constă în ordinea zeilor care personifică natura și forțele ei intrinseci, încercînd să facă o transpunere a ordinei bazileice care se află în echilibru stabil cu ordinea „muncii oamenilor muritori". Comunică experiența lui rustică, în domeniul gospodăriei agricole, al regimului vecinătăților, al sistemului clăcilor și întrajutorărilor etc. caracteristice orînduirii gentilice primitive la greci, cît și perioadei de tranziție de la această orînduire la aceea sclavagistă. Viața agricolă în concepția lui **H.** reprezintă caractere astrobiologice.

BIBL.: *Munci și zile* (sec. VIII î.e.n.); *Theogonia* (sec. VIII î.e.n.); *Scutul lui Heracles* (sec. VIII. î.e.n.).

HEYDERDAHL, Thor — etnolog și explorator norvegian (6 oct. 1914, Larvik). Studiază etnografia și zoologia la Universitatea din Oslo. Doctor în filosofie (1961). Întreprinde cercetări în Indonezia, Columbia britanică (1937—1940), în insulele Galapagos (1941); două expediții etnologice: *Kon-Tiki*, cu plute de balsa, din Peru, în insula Paștelui, și *Ra*, cu o corabie de papirus, din Egipt în Marea Caraibilor, pentru a demonstra drumurile de migrație pe ape intercontinentale. Cele două expediții sînt în fond două *experimente etnologice** care converg: primul postulează că populațiile polineziene sînt de origine americană; al doilea că populațiile americane ale Caraibilor sînt de origine egipteană. În fond aceste două teorii merg pe urmele hiperdifuzionismului lui Grafton Elliot-Smith. Realizează *filme științifice* asupra acestor expediții. Fondează „Muzeul Kon Tiki" la Oslo.

BIBL.: *Pas Jakt Efter Paradiset* (1938); *Kon-Tiki* (1950); *Americans Indians in the Pacific* (1952); *Aku Aku boskeØyas hemmelighet* (1960, trad. în română, 1961).; *Raports of the Norwegian Archeo-*

logy of Easter Island (1961); *Miscellaneous Papers* (1965); *Sea Routes to Polynesia* (1968); *The Ra Expedition* (1972); (în colab.) *The Quest for America* (1971).

HIRSCHBERG, Walter — etnolog austriac (12 dec. 1904, Neugradiska). Studiază etnologia la Universitatea din Viena. Curator la Muzeul etnologic din Viena (1943); profesor de etnologie la Universitatea din Viena (1962). Întreprinde călătorii de studii în Africa (1958—1963). Cercetările de tehnologie și ergologie etnografică ale lui **W.H.** urmăresc să fundamenteze etnologia pe o nouă viziune științifică asupra civilizației și culturii populare.

BIBL.: *Völkerkundliche Ergebnisse der Südafrikan. Reisen Rudolf Pöchs in den Jahren 1907 bis 1909* (1936); *Die Völker Afrikas* (1954); *Die Künstlerstrasse* (1962); *Monumenta Ethnographica* (1962, vol. I); *Wörterbuch der Völkerkunde Afrikas* (1965); *Wörterbuch der Völkerkunde* (1965); *Technologie und Ergologie in der Völkerkunde* (1966), *Die verborgene Medizin* (1971).

HOBBIN, Herbert Ian Priestley — antropolog social și cultural australian (n. 17 dec. 1904, Bawtry-Yorkshire, Anglia). Studiază antropologia la Universitatea din Sidney (1929). Doctor în antropologie (1931). Profesor de antropologie la Universitatea din Sidney (din 1970). Membru al Academiei de științe sociale din Australia.

BIBL.: *Law and Order in Polynesia* (1934); *Experiments in Civilization* (1939); *Transformation Scene* (1951); *Social Change* (1958); *Kinship and Marriage in New Guinea Village* (1963); *A Guadalcanal Society* (1964); *Island of Menstruating Men* (1970).

HORÁK, Jiri — folclorist și istoric literar cehoslovac (4 dec. 1884, Benešov — 21 aug. 1975, Praga). Studiază literatura slavă și folclorul la Universitatea Carolină din Praga. Doctor în litere (1916). Lector la Universitatea Carolină din Praga (1919). Profesor de literatură și folclor la Universitatea „Masaryk" din Brno (1923—1926); la Universitatea din Praga (1926—1951). Director al Institutului de etnografie (1957—1964). Membru al Academiei cehoslovace de științe, al Academiei din Belgrad. În studiile lui de literatură **J.H.** se dovedește un exponent al metodei comparativ-istorice și social-psihologice pentru determinarea specificității formelor feudale de creație populară.

BIBL. *Masaryk a Dostojevskij* (1931); *Masaryk a slovenské literatury* (1932); *Národopis československý* (1932); *Český Honza* (1940, 1947); *Český pohádky* (1944); *Humor vtip a satira v české lidové písni* (1947); *Z dějin literatur slovanských* (1948); *České legendy* (1940); *Slovenské ludové balady* (1956); *Běloruské lidové pohádky* (1957); *Pohádky a písně Lužických Srbů* (1959); *Zbojnické piesne slovenského ludu* (1965);

The feudal survivals in Slovak popular ballads (1970).

HUMBOLDT, Alexander von — naturalist, explorator, arheolog și etnograf german (14 sept. 1769, Berlin — 6 mai, 1859, Berlin). Studiază la mai multe universități din Germania (din 1787 pînă în 1791) științele camerale (ale conducerii statului feudal), tehnologia, științele naturale etc. Îndeplinește cîteva misiuni diplomatice. Întreprinde călătorii de studii în jurul globului, în zonele socotite pete albe pentru știința vremii lui. Se asociază pentru o parte din aceste călătorii cu Aimé Bonpland, naturalist francez. Inițiază și dezvoltă unele științe noi: climatologia, glaciologia, meteorologia, oceanografia. Sub raport etnografic descrie și analizează civilizația și cultura unor populații primitive cunoscute doar aproximativ pînă la el.

BIBL.: *Ansicht der Natur* (1805); (în colab. cu Aimé Bonpland) *Relation historique du voyage aux régions équinoxiales du Nouveau Continent, fait en 1799 à 1804* (30 vol., 1814—1834); *Ankunft in der Neuen Welt* (1840); *Im Lande der Karaiben* (1841); *Den Geist der Natur ergreifen Tagebuch vom Orinoko* (1842); *Cosmos* (I, 1845; II, 1847; III, 1858).

REF.: Bruhas, Karl: *A. V. Humboldt, Eine wissenschaftliche Biographie* (1872); A. A. Micheli, *A. Humboldt e i suoi viaggi* (1930) etc.

I

ILG, Karl — etnograf austriac (n. 23 dec. 1913, Dornbirg). Studiază geografia, istoria și etnografia la Universitatea din Innsbruck (1937), la Roma, München și Freiburg (1937—1939). Docent universitar (1946). Director al Institutului Universității din Innsbruck. Conducător al „Österreich Fachverband für Volkskunde" (1958—1970). Întreprinde expediții în Brazilia (1965—1966 și 1968). **I.K.** adoptă o poziție sociologică în studiul fenomenelor etnologice. Întreprinde studii de „etnografie muncitorească". O bună parte a activității sale o consacră studiului locuinței și gospodăriei austriace, tradițiilor și obiceiurilor din Tirol. Abordează o temă nouă în etnologia austriacă: studiul etnografic al coloniștilor de limbă germană din America de Sud.

BIBL.: *Die Walser in Vorarlberg* (2 vol., 1949, 1956); *Pioniere in Brasilien* (1972); *Ein Beitrag zur Geschichte von Stube und Ofen* (1949); *Die Gegenwartsangabe von Sitte und Brauch* (1956); *Arbeitervolkskunde in Österreich* (1960); *Sitte und Brauch bei den Ladinern volkskunde in Österreich* (1960); *Sitte und Brauch bei den Ladinern* (1963—1964); *Haus und Hofformen, Tracht, Sitte und Brauch in Südtirol*; *Südtirol eine Frage des europäischen Gewissens* (1965); *Bei den Donauschwaben im brasilianischen Entre Rios* (1966); *Die Wiederentdeckung „Tirols" im Urwald von Espirito Santo, Brasilien* (1969); *Volk, Volkskunde und Europäische Ethnologie* (1971).

INGSTAD, Helge Marcus — explorator și etnolog norvegian (n. 30 dec. 1899, Meraker). Studiază etnologia la Universitatea din Oslo (1919). Întreprinde explorări în Oceanul Arctic (1926—1930), în Groenlanda (1932—1933), în S.U.A., Alaska, teritoriul apașilor indieni și în Mexicul central. Toate expedițiile lui au fost consemnate în note de călătorie și studii.

BIBL.: *Land and Feast and Famine* (1931); *East of the Great Glacier* (1935); *Apache-Indianerne, Jakten pa den tapte stamme* (1939); *Klondyke Bill* (1945); *Landet med De Klade Kyster* (1948); *Nunamiut Among Alaska's Inland Eskimoes* (1951); *Land Under the Pole Star* (1959); *Westward to Vinland* (1965).

IORGA, Nicolae, istoric, om politic, scriitor și publicist român (5 iun. 1871, Botoșani — 27 nov. 1940, București). Studiază istoria la Universitatea din Iași (1889). Diplomat al Ecole Practique des Hautes Etudes din Paris (1893). Doctor în istorie la Leipzig (1893). Profesor suplinitor de istorie universală (1894), titular (1895—1940) la Universitatea din București. Membru al Academiei Române (1910). Membru corespondent al mai multor academii și universități străine. Președinte al Ligii culturale pentru unitatea tuturor românilor (1924—1940). Cu Vasile Pârvan și G. Murgoci înființează Institutul pentru studiul Europei de Sud-Est, pe care îl conduce (1913—1940). Fundează Institutul de istorie universală din București, actualmente Institutul de istorie „Nicolae Iorga" (1937). Conduce revista „Sămănătorul" (1905—1906), „Drum drept" (1906—1915), fondează și conduce ziarul „Neamul românesc" (1906—1940), revista „Floarea darurilor" (1907—1908), „Revista istorică" (1915—1940), „Cuget clar" (1928—1936), cu subtitlul „Noul semănător" (1936—1940). **N.I.** atribuie științelor etnologice (etnografiei, folcloristicii și științei artei populare) funcțiuni sociale și educaționale. Fiecare din aceste științe etnologice contribuie la elucidarea substratului unitar al civilizației și culturii autohtone, a problematicii și caracterelor lor traco-romane. În jurnalele lui de călăto-

rie, în memoriile lui, în cronicile din ziarul „Neamul românesc", atinge, discută, rezolvă unele aspecte analitice sau sintetice ale etnologiei române contemporane. Organizînd instituții de creație și de răspîndire a științei și culturii, muzee, tiparnițe și expoziții de carte și artă veche și populară a însuflețit direct și indirect cercetările de etnologie românească și implicit de etnologie universală. Bibliografia de mai jos relevă numai o mică parte a vastei lui activități, cea care are contingențe cu etnologia.

BIBL.: *Cultura română sub fanarioți* (1898); *Călători, ambasadori și misionari în țările noastre și asupra țărilor noastre* (1899); *Sate și preoți din Ardeal* (1902); *Colecția de folk-lore a Ministerului de Instrucție. Scrisoare către D. ministru Spiru Haret* (1903); *Drumuri și orașe din România* (1904); *Istoria românilor în chipuri și icoane* (3 vol., 1905—1906); *Oameni și fapte din trecutul românesc* (I, 1905); *Sate și mănăstiri din România* (1905); *Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească* (2 vol., 1906); *Constatări istorice cu privire la viața agrară a românilor* (1908); *Vecinii noștri* (1908); *Din faptele străbunilor. Povestiri ale cronicarilor* (1909); *Baladă populară românească. Originea și ciclurile ei* (1910); *Istoria armatei românești* (1910—1919); *Viața femeilor în trecutul românesc* (1910); *Breasla blănarilor din Botoșani* (1911); *Femeile în viața neamului nostru* (1911); *Pagini de istorie culturală* (1911); *Portul popular românesc* (1912); *Histoire de l'art roumain ancien* (1922, în colab.); *L'art populaire en Roumanie, son caractère, ses rapports et son origine* (1923); *La Roumanie pittoresque* (1924); *Arta populară și arta istorică a românilor* (1926); *Domnii români după portrete și fresce contemporane* (1929, 1930); *Ornamentica vechii cărți românești* (1927); *Muzeele: ce sînt și trebuie să fie* (1934); *Portretele doamnelor române* (1937); *Istoria românilor* (10 vol., 1937—1938); *Ce este un muzeu de artă* (1938); *Frumosul în concepția poporului* (1940); *Ce este vechea noastră artă* (1942); *Materiale pentru o istoriografie umană* (1968) etc.

REF. *Lui N. Iorga, omagiu* (1921); *Omagiu lui N. Iorga* (1931); St. Metes, *Bibliografia operelor lui N. Iorga* (1931); Barbu Teodorescu, *N. Iorga, Viața și opera*, bibliografie (1931); Victor Ianculescu, *Bibliographie des travaux de N. Iorga* (1933); Dino Bonardi, *N. Iorga e l'arte romena* (1932); Romulus Vuia, *Activitatea etnografică a lui N. Iorga* (1941); N. Bonescu, *N. Iorga, Elogiu academic* (1941); Al. Eliari, *Histoire et sociologie d'après N. Iorga* (1965); Mihai Berza, *N. Iorga* (1965); A. Fochi, *N. Iorga și folclorul* (1966); Șt. Pascu, *N. Iorga savant et penseur* (1966); Barbu Teodorescu, *N. Iorga scrieri despre artă* (1968); Barbu Teodorescu, *Nicolae Iorga biobliografie* (1976); Vasile Netea, *N. Iorga* (1971).

IRIMIE, Cornel — etnograf român (n. 17 ian. 1919, Sibiu). Studiază sociologia la Universitatea din București (1937—1941) și la Jena (1943). Doctor în sociologie (1948). Șef sector la Centrul Academiei R.S.R. din Sibiu (1953—1967). Director al Muzeului „Brukenthal" din Sibiu (din 1953). Conferențiar de etnografie și muzeologie la Facultatea de istorie din Sibiu (din 1969). Editează: colecția de *Studii și comunicări* a Muzeului „Brukenthal" (1956), *Cibinium*, studii și materiale privind Muzeul Tehnicii populare din Dumbrava Sibiului (1966); **C.I.** este inițiatorul și organizatorul Muzeului tehnicii și meșteșugurilor populare din Dumbrava Sibiului.

BIBL.: *Pivele și vîltorile din Mărginimea Sibiului și de pe valea Sebeșului* (1956); *Portul popular din Țara Oltului. Zona Avrig* (1957); *Portul popular din Țara Oltului. Zona Făgăraș* (1956); *Portul popular din zona Branului* (1960); *Portul popular din zona Perșanilor. Țara Oltului* (1958); *Icoane pe sticlă* (1968, în colab.); *Meșteșuguri artistice în România* (1967, în colab.); *Das Hirtenwesen der Rumänen: Forschungen in der Mărginimea Sibiului bei Hermannstadt* (1965); *Tipuri tradiționale de instalații tehnice populare în zonele sudice ale Hunedoarei* (1968); *Beiträge zur Erforschung der Bauernindustrie in den ethnographischen Zonen der Südkarpaten* (1966); *Concepția și organizarea Muzeului tehnicii populare din Dumbrava Sibiului* (1971); *Arta lemnului în România* (1975, în colab.).

K

KARDINER, Abraham — sociolog, etnolog și psiholog american (n. 1891, New York). Studii de antropologie și sociologie la New York. Profesor de psihosociologie la Universitatea Columbia (din 1931). Împreună cu R. Linton este creatorul conceptului „personalitate de bază" *(basic personality)*, care exprimă o configurație psihologică manifestată printr-un stil de viață, concept preluat de M. Dufrenne și alții, apoi extins la întregul domeniu al etnologiei.

BIBL.: *The Individual and his Society* (1939); *War Stress and Neurotic Illness* (1947); *The Psychological Frontiers of Society* (1945); *The Concept of Basic Per-*

sonality Structure as an Operational Tool in the Social Science (1945); *The Mark of Oppression: a Psychological Study of the American Negro* (1951); *Sex and Morality* (1954); *They Studied Man* (1961, în colab.).

KARSTEN, Rafael — antropolog finlandez (n. 1879, în Helsinki). Profesor de antropologie culturală la Universitatea din Helsinki (1907). Efectuează expediții antropologice în Ecuador, Bolivia, Peru etc., ale căror rezultate le publică în monografii tematice.

BIBL.: *Mitas de los Indios Jibaros* (1919); *The Indian Tribes of Ecuador* (1920); *The Toba Indians of the Bolivian Gran Chaco* (1920); *The Civilisation of the South-American Indians* (1926); *La civilisation de l'empire Inca* (1952); *The Religion of the Samek: Ancient Beliefs and Cults of the Scandinavian and Finnish Lapps* (1955).

KATONA Imre — etnolog maghiar (18 oct. 1921, Csongrád). Studiază istoria și geografia la Universitatea din Szeged. Doctor în antropologie și folclor (1947). Conferențiar (1947), profesor (1949) la Universitatea „Eötvös Loránd" din Budapesta, catedra de folclor. **K.I.** întreprinde cercetări asupra aspectelor sociale ale proletariatului agricol și asupra folclorului maghiar în comparație cu al altor popoare europene și extraeuropene.

BIBL.: *Magyar parasztmesék* (1951—1956); *A magyar kubikosok élete* (1957); *Trends in the Transformation of the Hungarian Peasantry* (1962); *Parasztságunk életének átalakulása* (1962); *Types of Work Groups and Temporary Associations of seasonal Labour in the Age of Capitalism* (1962); *A népi epika újkori átalakulása egy társadalmi csoport körében* (1962); *Historische Schichten der ungarischen Volksdichtung* (1964); *Anciennes traditions populaires, société nouvelle — Les expériences de l'édification de la nouvelle société.* (1964); *Literatur zur volkskundlichen Gegenwartforschung* (1965); *Enseignement universitaire de l'ethnologie Hongrie* (1967); *A parasztdaltól a munkásdalig* (1968); *Zur Frage der finnisch-ugrischen Schicht der ungarischen Volksdichtung.* (1968); *A magyar népköltészet* (1969); *Die Lyrischen Lieder der ungarischen landwirtschaftlichen Arbeiter* (1969); *Mitológiai Abécé* (1970); *Magyar népdalok* (în colab. cu Gy. Ortutay) (1970); *Sárkányölő ikertestvérek* (1972); *Albanische Epik* (1973); *Ellentét a magyar népdalokban* (1974).

KOLEVA, Tatiana — etnograf bulgar (16 apr. 1931, Varna). Studii etnografice la Universitatea din Sofia. Cercetător științific la Etnografski Institut i Musei, din Sofia. Se preocupă de studiul etnografic al slavilor de sud.

BIBL.: *Zimnii țîkl obîceaev iujnîh slavian. K voprosu o struk-*

turno-tipologhiceskom analize obriadnosti (1970); *Dinamika, funcţia i struktura obîceaiev i obriadov* (1972); *Paralléles balkano-caucasiens dans certain rites et coutumes* (1972).

KOPCZYŃSKA-JAWORSKA, Bronisława — etnograf polonez (n. 1 mai 1924 Poznań) Studiază etnografia la Universitatea din Łódź (1945—1948). Doctoratul în etnografie în 1909. Docent, la catedra de etnografie a Universităţii din Łódź (1967). Secretar general al Societăţii poloneze de etnologie (din 1967). A întreprins explorări etnografice în Cehoslovacia, România, Iugoslavia, Ungaria şi Bulgaria.

BIBL.: *Pasterstwo w Beskidzie Śląkim* (1949); *Das Hirtenwesen in den Polnischen Karpaten*(1961); *Tradycyjna gospodarka sezonowa w Karpatach Polskich* (1969); *Metodyka etnograficznych badań terenowych* (1971); *Warunki bytowe i budżet rodziny wiejskiej w Gramadzie* (1971); *Die Verwendbarkeit bestimmter Methoden zur Erforschung der Volkskultur in der Karpaten*(1971); *Stosunek mieszkańców wsi kujawskiej do ziemi. Przemiany kulturowej hierarchii wartości* (1974); *Classification of the Data useful for Documentation and for ethnological Information* (1973).

KOPPERS, Wilhelm — etnolog austriac (8 febr. 1886, Menzele — ian. 1961). Studiază teologia. Misionar în Ţara de Foc (1921—1922). Docent în etnologie (1924). Profesor de etnografie la Viena (1928). Reprezentant al şcolii cultural-istorice vieneze. Colaborează la editarea revistei „Anthropos" (1913—1923). Editează: *Wiener Kulturhistorische Studien* (1930).

BIBL.: *Die ethnologische Wirtschaftforschung* (1916); *Die Anfänge des menschielichen Gemeinschaftsleben im Spgel der neueren Völkerkunde* (1921); *La religion et l'être supreme chez les Yaghan* (1922); *Kulturkreislehre und Buddhismus* (1921—1922); *Völker und Kulturen* (1924); *Unter den Feuerlandindianern* (1924); *Gesellschaft und Wirtschaft der Völker* (1925); *Gottesglaube und Gebete der Iemenen auf Feuerland* (1926); *Wilhelm Schmidt-Festschrift* (1928); *Die Religion der Indo-Germanen in ihren kulturhistorischen Beziehungen* (1929); *Die Frage des Mutterrechts und des Totemismus im alten China* (1930); *Die Bhil in Zentralindien* (1939); *Geheimnisse des Dschungels* (1947); *Primitive man and his world picture* (1952); *50 Jahre ethnologische historische Australienforschung* (1955); *Ethnologie und Geschichte* (1955); *Autour du problème, ethnologie et histoire culturelle* (1958).

KÓS — Károly etnograf maghiar din România (n. 31 aug. 1919, Stana-Cluj). Studiază etnografia la universităţile din Cluj (1940—1943) şi Budapesta (1943—1944). Doctor în etnografie (1944). Lector de etnografie Universitatea din Cluj (1944—1950). Şef de

secție la Muzeul etnografic al Transilvaniei (din 1950).

BIBL.: *Lumea basmelor populare* (1948); *Albinăritul în Cîmpia Transilvaniei* (1949); *Cahlele din Ciuc* (1954); *Elemente de arhitectură și decorative de pe valea Cașinului* (1954); *Arta lucrului în fier în Remetea* (1956); *Date ardelene referitoare la vrăjitorie* (1957); *Tradiții țărănești în viața obștească* (1962); *Vechi forme de muncă în cîteva sate din jurul Clujului* (1969).

KOSVEN, Mark Osipovici — etnograf și istoric sovietic al societății primitive (11 ian. 1885, Brest — 18 iun. 1967, Moscova). Studiază științele naturii la Universitatea din Paris (1904—1906); științele juridice la Universitatea din Petersburg (1917—1909). Jurist la Tribunalul Regional din Petersburg (1930—1917). Doctor docent în științele istorice (1934). Profesor la Universitatea din Moscova (1934—1954). Cercetător științific la institutul de istorie (1924—1929), la Institutul de etnografie al Academiei de Științe a U.R.S.S. (1935—1937 și 1943—1965). Conducător al Secției de etnografie a Academiei de Științe din Moscova (1934—1936) și al Secției de etnografie a Marii enciclopedii sovietice (1936 — 1946). Colaborator (1926—1966) și membru în colegiul de redacție al revistei „Sovetskaea Etnografiea" (1946—1959). Întreprinde mai multe expediții de studii în Caucaz (din 1931 pînă aproape de pensionare). Imediat după Revoluție, este unul din promotorii noii direcții de cercetare științifică în etnografie din perspectiva marxism-leninismului. Combate socializarea abstractă a etnografiei, empirismul formal și superficialitatea. Specialist în studiul complex, interdisciplinar al modului de viață și cultură a zonei montane Caucaz, al matriarhatului (structura gintei materne și al relațiilor de familie ce decurg din aceasta), al democrației militare, al avunculatului și atalicatului, al patrinomiei.

BIBL.: *Matriarhat* (1929); *Teoria sakralnogo proishojdenia vlasti* (1930); *Matriarhat v zapadnoi Afrike* (1934); *Ob arhivnîh materialah po etnografii SSSR* (1936); *Iz istorii problemî matriarhata* (1946); *Avunkulat* (1948); *Matriarhat. Istoria problemî* (1948); *Patronimia u drevnih ghermanțev* (1949); *Ocerki istorii pervobîtnoi kulturî* (Ed. II, 1957); *Etnografia i istoria Kavkaza* (1961); *Etnograficeskie rezultatî Velikoi Severnoi ekspediții 1733 — 1743* (1961); *Semeinaia obșcina i patronimia* (1963); *Patronimia i ee rol v istorii obșcestva* (1964).

REF.: V.K. Garadanov, *M.O. Kosven* (în rev. *Sovestkaia etnografia*, 2, 1876).

KOVÁCS Ágnes — folclorist maghiar (31 oct. 1919, Cluj). Studiază folclorul la Universitatea din Budapesta (1939—1943). Doctor în limba și literatura maghiară (1944).

BIBL.: *Kalotaszegi népmesék I—II. (1943); The Hungarian Folktale Catalogue in preparation.* (1955); *Kriza János; Székely népköltési gyűjtemény* (1956); *Népmesegyűjtés* (1956); *Ipolyi Arnold folklórgyűjteménye a Néprajzi Muzeum kézirat-gyűjteményében* (1956); *A magyar állatmesék típusmutatója* (1958); *Lucrările şi problemele pregătirii catalogului basmelor populare maghiare* (1959); în colab. cu Ortutay Gyula — Dégh Linda: *Magyar népmesék* I—III (1960); *Die ungarische Märchenforschung der letzten Jahrzehnte* (1958); Kriza János: *Az álomlátó fiú* (1961); *Tündér Ilona népmesék* (1960); *Benedek Elek és a magyar népmesekutatás* (1961); *Ungarische Volksmärchen* (1966); *A népmese prozódiája* (1967); *Das Elek Benedek Gedenkmuseum* (1970); *Idegen nyelvű sztereotípiák, mondóka és dalbetétek anyanyelvi prózai népköltési szövegekben* (1973); *Két régi magyar-román vegyesszövegű tánenóta kérdéséhez.* (1972).

KRADER, Lawrance — etnolog american (n. 8. dec. 1919, Berlin). Studiază etnologia la Berlin. Profesor de etnologie la Institut für Ethnologie, Frei Universität Berlin. Întreprinde călătorii de studii în Asia, Africa. Este preocupat de problemele vieţii materiale a mongolilor, de istoria antropologiei, de antropologia filosofică.

BIBL.: *Peoples of Central Asia* (1963; 1971); *Formation of the State* (1968); *Anthropologie und Ethnologie bei Marx* (1937).

KRAPPE, Alexander Haggerty — etnolog, folclorist şi lingvist american (1894—1947). Studiază filologia şi etnologia în S.U.A. Întreprinde călătorii de studii în Europa, îndeosebi în Franţa. Profesor la „George Washington University" şi la Columbia University din New York. În prima parte a studiilor sale este influenţat de J. Frazer şi de metoda eclectică de cercetare în domeniul mitologiei. Încetul cu încetul se detaşează de influenţe şi evită integrarea în vreo şcoală etnologică, către sfîrşitul vieţii, revenind la vechile poziţii. Excelează în domeniul sistematizării mitologiei universale, pornind de la geneza miturilor şi încheind cu sinteza tematicii mitice generale.

BIBL.: *The Legend of Roderich Last of the Visigoth Kings and the Ermanarick Cycle* (1923); *Balor with the Evil Eye. Studies in Celtic and French Literature* (1927); *Etudes de mythologie et de folklore germanique* (1928); *The Science of Folk-Lore* (1930); *La génèse des Mythes* (1938); *Mythologie Universelle* (1939).

KROEBER, Alfred Louis — etnolog american (11 iun. 1876, Homoken, New Jersey — 5 oct. 1960, Paris). Studiază antropologia şi arheologia la Universitatea Columbia (1897). Doctor în antropologie (1901). Organizează şi conduce departamentul de antropologie de la Universitatea Columbia şi Berkeley (pînă în 1946). Întreprinde investiga-

ții asupra amerindienilor din California și din Cîmpia mexicană etc. Îl preocupă îndeosebi tribul zunilor, căruia îi dedică mulți ani de cercetări. Este unul dintre fondatorii „Asociației Antropologice Americane", președinte al acestei asociații (1917); **A.L.K.** a elaborat o istorie a culturii, bazată pe teoria super-organică a societății de factură difuzionistă, Combate comparativismul și biologismul în etnologie.

BIBL.: *The Arapaho* (1902); *Ethnology of the Gros Ventres* (1908); *Anthropology Papers* (1908); *The Superorganic* (1917); *Zuni Kin and Clan* (1917); *Peoples of the Philippines* (1919); *Anthropology* (1923); (în colab. cu T.T. Waterman) *Source Book in Anthropology* (1926, în colab.); *Handbook of the Indians of California* (1925); *Cultural and Natural Areas of Native North American* (1939); *History and Science in Anthropology* (1935); *Stimulus Diffusion* (1940); *Three Centuries of Women's Dress Fashions: A Quantitative Analysis* (1940); *Configurations of culture growth* (1940, în colab.); *Peruvian Archeology* (1944); *A Mohave Historical Epic* (1951); *Culture: a Critical Rewiew* (1952, în colab); *The Nature of the Culture* (1952); *Anthropology Today; an Encyclopedic Inventary* (1953); *On Human Nature* (1954); *Ethnographic interpretations* (2 vol. 1957); *Style and Civilization* (1957); *Sign Language inquiri* (1958); *A Roster of Civilisation and Culture* (1962); (în colab. C. Kluckhohn) *Cultura* (1963);

REF.: J.H. Steward, *„Alfred Louis Kroeber, 1876—1960"* (în „American Anthropology", vol.63, 1961); J.H. Rowe, *„Alfred Louis Kroeber, 1876—1960* (în American Antiquities", vol. 27 nr.3. 1962).

KUNZ, Ludvik — etnograf cehoslovac (n. 26 aug. 1914, Osicko). Studiază muzica instrumentală la Conservatorul din Brno și filosofia la Universitatea din Brno (1948). Conduce publicația „Etnografický Ustav-Moravské Museum" din Brno (1947 — 1960). Docent (1968). Conferențiar la Universitatea Carolină din Praga și la Universitatea din Brno. Director al Muzeului morav de etnografie din Brno (1968).

BIBL.: *České etnografie a folkloristika* (1954); *Painting on Folk Ceramics* (1956); *Die Ethnographischen Museen der mittelund östereuropäischen Staaten* (1958); *Zusammenstellung der Arbeiten* (1961); *Zusammenstellung der zeitschriftlichen Arbeiten aus Valašsko und Záhoří:* (1965); *Naive Malerei* (1972); *Výklenková plastika* (1973); (în mss.) *Systematische Klassifikation in der Ethnographie und Folkloristik* (1956); *Projekt eines Museums des sozialistischen Dorfes* (1968); *Projekt eines Museums und Studios für Volksmusik* (1972).

KURET, Nico — etnolog iugoslav (n. 24 apr. 1906, Triest). Stu-

diază etnologia la Universitatea din Ljubljana (1926—1930). Cercetător științific la Institutul de etnologie al Academiei slovene de științe și arte frumoase din Ljubljana (1954). Doctor în etnologie (1956). Consilier științific, șef al secției etnologice „Datini și Jocuri". Redactor al anuarului „Tradiții". **N.K.** urmărește studiul măștilor slovene. Preocupările lui se extind de la măști la teatrul popular sloven.

BIBL.: *Jocurile și scenele regilor în folclorul sloven* (1951); *Die Altweibermühle* (1955); *Aus der Maskenwelt der Slowenen Masken in Mitteleuropa* (1955); *Arlechin în valea Bohinju* (1956); *Das Ljubljanaer Paradeisspiel und sein europäischer Rahmen* (1958); *Das Volksschauspiel der Slowenen* (1958); *Les marionnette traditionelle des Slovenes* (1958); *Ein Wildemann-Spiel in Slowenien* (1959); *Jocul și biciul la vîrsta preșcolară și școlară* (1959); *Tăierea Veghei* (1960); *Die Adonisgärtlein Sloweniens* (1961); *Die Weinachtsblock bei den Slowenen* (1961); *Sărbătorile calendaristice ale slovenilor* (1965); *Maschere e mascheramenti rituali degli sloveni lungo il confine friulano-sloveno* (1966); *Problèmes de typologie du masque populaire en Europe* (1967); *Masken der Slowenen* (1967); *Zu Karl Meulis Maskentheorie* (1969); *Die Mittwintersfrau der Slowenen* (1969); *Zwei Boviden-Masken aus Valvasores Kupferstichsammlung* (1972); *Frauenbünde und masierte Frauen. Festschrift Robert Wilhaber* (1972).

KUTRZEBA-POJNAROWA, Anna — etnolog polonez (n. 4 mai 1913, Cracovia). Studiază etnologia și sociologia la Universitatea din Cracovia (1931 — 1936), cu Kazimierz Moszyński, Jan Stanisław, Bystroń și Kazimierz Dobrowolski, apoi la Universitatea din Paris (1962). Călătorii de studii în Europa și America de Nord. Doctor în etnologie Universitatea din Cracovia (1947). Asistent la catedra de etnologie și sociologie la Universitatea Cracovia (1937—1939 și 1945—1953). Docență (1955). Conduce un grup etnografic în Institutul de istorie a culturii materiale (1957 — 1971). Vicepreședinte al Societății etnologice poloneze (din 1973 —). Ca reprezentant al Școlii poloneze de etnografie **A.K.-P.** a aplicat permanent punctul de vedere istorico-sociologic și metoda „integrală" a lui *K. Dobrowolski.*

BIBL.: *Budownictwo ludowe w Zawoi* (1931); *Vesnica, danina miodowa* (1938); *Etnografia polskich grup ludnościowych na zachodzie: Prusy i Kaszuby* (1945); *Rozwój etnografii i etnologii w Polsce* (1948); *Nachruf auf Kazimierz Moszyński. Seine Bedeutung für die polnische und europeische Ethnographie* (1960); *Pasterstwo Karpat polskich i dzieje Podhala w twórjezości naukowej Kazimierza Dobrowolskie-*

go (1967); *La place de l'etnographie dans les sciences sociales* (1968); *Cultural Anthropology in Poland in the Context of World Sciences; Sphere of Activity, Research Methode, Institutions an Publications* (1968); *L'ethnographie et les recherches sur les modifications de la culture paysanne* (1972); *Les traits caracteristiques originaux de la culture populaire polonaise* (1974); *Etnografia polska w trzydziestoleciu PRL* (1975).

L

LAFITAU, Joseph — misionar și etnolog francez (1681, Bordeaux — 1740). Studiază teologia. Misionar în Canada, la irochezi și uroni; studiază obiceiurile și practicile acestora, devenind un pioner al etnologiei mondiale. În cercetările lui aplică metoda comparativă.

BIBL.: *Moeurs des sauvages Amériquains, comparées aux moeurs des premiers temps* (1724).

LANG, Andrew — antropolog și folclorist englez (31 mart. 1844, Selkirk, Scoția — 20 iul. 1912, Bachory). Studiază la Universitățile din St. Andrew și Glasgow. Lector la Universitatea St. Andrews. Combate mitologia comparatistă care limitează comparațiile la popoarele ariene. Elaborează o teorie antroploogică a folclorului. Combate teoria mitologiei solare. Comparînd relictele etnografice și reminiscențele folclorice cu obiceiurile și tradițiile popoarelor retardate, culese în vremea lui (de misionari și călători) relevă germenii, elementele și caracterele unei continuități culturale în întreaga omenire. Studiază animismul, totemismul și fetișismul. Unul din promotorii folcloristicii ca știință a folclorului.

BIBL.: *Custom and Myth* (1884); *In the Wrong Paradise and other Stories* (1886); *Myth, Ritual and Religion* (1887, 2 vol.); *Cock Lane and Common-Sense* (1895); *Border Ballads* (1895); *The Book of Dreams and Ghosts* (1897); *A Collection of Ballads* (1897); *Modern Mythology, A Reply to Max Müller* (1897); *The Making of Religion* (1898); *Magic and Religion* (1901); *Social Origins and Primeval Law* (1902); *The Secret of the Totem* (1905).

LAS CASAS, Fra Bartolomeo de — misionar și istoric spaniol.

(1474, Sevilla — 1566, Madrid). Studiază teologia. Intră în ordinul predicatorilor „Apostolii Indiilor". În această calitate călătorește în America (1502). Oral și în scris denunță cruzimile colonialismului spaniol (1510). Proiectează și încearcă", soluția practică" a unui „colonialism pacifist". Cunoaște și descrie unele aspecte din viața indigenilor din Peru și Mexic. Scrie trei cărți, dintre care două prezintă o importanță deosebită pentru etnologie.

BIBL.: *Brevissima relación de la destruyción de las Indias* (1552); *Historia de las Indias* (1555); *Historia apologetica* (f.a.).

REF.: *Las obras de Bartolomeo las Casas* (1552—1553); H. Lanke, *The Spanish Struggle for Justice in the Conquest of America* (1949).

LEACH, Edmond Ronald — antropolog și etnolog englez (n. 11 nov. 1910, Londra). Studiază la Colegiile din Malborough, Clark, Cambridge etc. Participă la expediții de cercetări etnologice în Birmania (1937—1945), în Borneo (1947) și Ceylon (1948). Lector la catedra de antropologie socială din Londra (1946). Președinte al vestitei „Association of Social Anthropologists" (1968—1970) și al „British Humanist Association" (1970). Membru al Academiei americane de artă și știință (1968). Director al Colegiului regal din Cambridge și conferențiar universitar de antropologie socială la Londra. **E.L.** examinează implicațiile mitului ca expresie culturală a unui conflict spiritual nerezolvat, într-o situație socială istorică dată. Critică aplicarea metodei structuraliste în antropologie și în etnologie, teoria simbolurilor și „a mașinilor de supresiune a timpului".

BIBL.: *Social and Economic Organization of the Rowanduz Kurds* (1940); *Social Science Research* (1950); *Political Systems of Highland Burma* (1954); *Pul Eliya; a Village in Ceylon* (1961); *Rethinking Anthropology* (1961); *A Runaway World* (1968); *Genesis as Myth* (1970); *Lévy Strauss* (1970).

LEROI-GOURHAN, André-Georges Léandre — etnolog francez (n. 25 aug. 1911, Paris). Studiază literele la Universitatea din Paris. Doctor în litere. Diplomat al „Ecole nationale des langues orientales vivantes". Îndeplinește mai multe misiuni etnologice în Extremul Orient. Subdirector la „Muzée de l'Homme" din Paris. Profesor la facultatea de litere din Paris (1956) și la Collège de France (din 1969). Director al Institutului de Etnologie (1963). **L.G.** — studiază cu precădere tehnologia culturii arhaice și a popoarelor retardate, fără să neglijeze însă perspectiva tehnologiei populare contemporane. Este preocupat în toate lucrările lui de procesul de hominizare, de condițiile de viață preistorică, descoperirile și in-

venţiile omului primitiv, procesele creaţiei tehnice, arta rupestră.

BIBL.: *La civilisation du renne* (1936); *L'Homme et la Nature* (1943); *Milieu et Technique* (1945); *Documents pour l'art comparé de l'Eurasie septentrionale* (1944); *L'Homme. Evolution et Technique ;* I· *L'homme et la matière* (1943), II. *Milieu et technique* (1945); *Archéologie du Pacifique du Nord* (1946); *L'Ethnologie de l'Union Française* (1953); *Hommes de la Préhistoire* (1955); *Les religions de la préhistoire* (1964); *Le geste et la parole* (I, *Mémoire et les rythes:* II, *Techniques et Languages* 1965); *Préhistoire de l'art occidental* (1966).

LÉVY-BRUHL, Lucien — sociolog şi etnolog francez (1857—1939). Studiază sociologia la Universitatea din Paris (1877). Întreprinde studii de etnologie, pe baza lucrărilor de teren ale etnografilor şi folcloriştilor contemporani efectuate îndeosebi în Australia. **L.-B.** a fost socotit din această cauză „etnolog de cabinet". Studiile lui urmăresc analiza mentalităţii arhaice, a mentalităţii primitive, acel *ratio primogenis*. Atribuie o importanţă majoră simbolurilor, miturilor şi ritologiei. Consideră mentalitatea primitivă analogică şi mistică. Această concepţie dualistă asupra mentalităţii umane este combătută ulterior, socotindu-se că produce o sciziune în istoria spirituală a omului. Claude Lévi-Strauss preia şi duce mai departe ideile lui **L.L.-B.** cu privire la mentalitatea sălbatică.

BIBL.: *Les fonctions mentales dans les sociétés inferieures* (1910); *La mentalité primitive* (1922); *L'âme primitive* (1927); *Le surnaturel et la nature dans la mentalité primitive* (1931); *La mythologie primitive* (1935); *L'experience mythique et les symboles chez les primitifs* (1938); *Carnets* (1940).

LÉVI-STRAUSS, Claude-Gustave — etnolog francez (n. 28 nov. 1908, Bruxelles). Urmează facultatea de drept şi litere de la Paris. Doctor în litere. Profesor la Universitatea din Sao Paulo, Brazilia. Expediţii etnologice în Brazilia Centrală (1935—1939). Profesor la „New School for Social Reaserches" din New York (1942—1945). Director de studii la Ecole pratique des Hautes Etudes, catedra de religie comparată (1950). Profesor titular la Collège de France (1959). Organizează Laboratorul de anthropologie socială. Membru al mai multor academii. Doctor honoris causa al mai multor universităţi. **C.L.-S.** valorifică *metoda structurală* în etnologie. Întreprinde analize ştiinţifice în baza acestei metode asupra fenomenelor de civilizaţie şi cultură extraeuropeană.

BIBL.: *L'analyse structurelle en linguistique et en anthropologie* (1945); *La vie familiale et sociale des Indiens Nembikwara* (1948); *Histoire et Ethnologie* (1949); *Les structures élémentaires de*

la parenté (1949); *Race et Histoire* (1952); *La notion d'archaïsme en Ethnologie* (1952); *Social Structure* (1953); *Les Mathématiques de l'homme* (1954); *Tristes Tropiques (1955); Des Indiens et leur Ethnographie* (1955); *The Structural Study of Myth* (1955); *Mythologie et rituel* (1956); *Anthropologie Structurale* (1958); *L'Anthropologie Sociale* (1960); *La structure et la forme* (1960); *Le Problème de l'invariance en Anthropologie* (1960); *Le Totémisme aujourd'hui* (1962); *La pensée sauvage* (1962); *Mythologiques* (I. 1964, *Le Cru et le Cuit*, II, 1966, *Du Miel aux Cendres;* III, 1967, *L'origine des manières de table).*

REF.: Georges Charbonnier, *Entretiens avec Claude Lévi-Strauss* (1961); Edmund Leach, *Lévi-Strauss* (1970); J.A. Boon, *From Symbolism to Structuralism; Lévi-Strauss in a Literary Tradition* (1972); J.P.B. De Jong, *Lévi-Strauss's Theory on Kinship and Marriage* (ed. n. 1970); F. Korn, *Elementary structures Reconsidered Lévi-Strauss on kinship* (1972).

LEWIS, Oscar — etnolog american de origine poloneză (1914, Polonia 1970, Cuba). Studiază antropologia la Universitatea Columbia din New York. Se dedică cercetării grupelor etnice din S.U.A. Întreprinde anchete de teren în mediul rural și în mediul urban (în Mexico, 1943), ca și asupra ghetourilor porto-ricanilor din S.U.A. (1945). Unele din aceste anchete îi servesc pentru teoretizările lui asupra definirii conceptelor „subcultură" și „cultura sărăcimii" *(the culture of poverty)*, adică a formelor de cultură specifică zonelor periferice ale orașelor industrializate. Din acest punct de vedere devine promotorul „antropologiei militante".

BIBL.: *Life in a Mexican village; Tepoztlan restudied* (1951); *The children of Sanchez* (1961); *La vida: a puerto-rican family in the culture of poverty* (1966).

LINTON, Ralph — antropolog și etnolog american (27 febr. 1893, Philadelphia — 24 dec. 1953, New Haven, Connecticut). Studiază la Colegiul Swarthmore (1915), la Universitatea Pennsylvania (1916), Universitatea Columbia; doctoratul la Universitatea Harvard (1925). Efectuează expediții arheologice în Mexic, Guatemala, Insulele Marchize și cercetări etnologice, care îl fac să abandoneze arheologia. Expediții etnologice în Madagascar (1922, 1926, 1928). Profesor la universitățile Wisconsin (1928—1937), Columbia (1937—1946), Yale (1946—1953). Președinte al Asociației antropologilor americani (1946). Membru al Academiei de științe americane. Alături de A. Kardiner, **R.L.** este teoreticianul personalității de bază în cultură. Editează: *„American Anthropologist"* (1939—1944).

BIBL.: *The Thunder Ceremony of the Pawnee* (1922); *The Sacrifice*

to the Morning Star by the Skidi Pawnee (1922); *Purification of the Sacred Bundles, a Ceremony of the Pawnee* (1923); *Annual Ceremony of the Pawnee Medicine Men* (1923); *The Material Culture of the Marquesass Islands* (1924); *Significance of Certain Traits in North American Maize Culture* (1924); *Use of Tobacco among North American Indians* (1924); *The Archaeology of the Marquesas Islands* (1925); *Marquesan Culture* (1925); *Degeneration of Human Figures Used in Polinesian Decorative Art* (1926); *Ethnology of Polinesia and Micronesia* (1926); *Rice, a Malagasy Tradition* (1927); *Culture Areas in Madagascar* (1928); *Market-day in Madagascar* (1928); *Primitive Art* (1933); *The Comanche Sun Dance* (1935); *Error in Anthropology* (1936); *The Study of Man an Introduction* (1936); *Culture, Society and the Individual* (1938); *The Present Status of Anthropology* (1938); *Acculturation of Seven American Indian Tribes* (1940); *Crops, Soils and Culture in America* (1940); *Psychology and Anthropology* (1940); *Age and Sex Categories* (1942); *Nativistic movements* (1943); (în colab.) *The Science of Man in the World Crisis* (1945) *Cultura y Personalidad* (1945); *Anthropology in the World Crisis* (1945); *The Cultural Background of Personality* (1945); *The Natural History of the Family* (1949); *The Concept of National Character* (1951); *Women in the Family* (1952); *Culture and Personality Factors Affecting Economic Growth* (1952); *The Tree of Culture* (1955); *Culture and Mental Disorders* (1956); *The Man* (1968).

REF.: A. Linton și C. Wagley, *Ralph Linton* (1971).

LO NIGRO, Sebastiano — etnolog și folclorist italian (n. 24 mai 1919, Catania). Studiază la Universitatea din Pisa. Licențiat în litere și filosofie. (1940). Docent în istoria tradițiilor populare (1965). Profesor la facultatea de litere și filosofie a Universității din Catania (1966). Director al Institutului de folclor (1969). Membru al „International Society for Folknarrative Research și al Academiei „Tiberiana" (Roma). În clasificarea tipurilor și motivelor nuvelistice pe care le-a urmărit după indicele internațional Aarne-Thompson, **L.N.** s-a bazat pe principiul că formele locale sau regionale respectă caracterele umane și sociale ale colectivității căreia îi aparțin. El a analizat raportul dintre varianta narativă și personalitatea naratorului.

BIBL.: *Racconti popolari siciliani, classificazione e bibliografia* (1958); *Novellini e Conti del Duecento* (1963); *Tradizione e invenzione nel racconto popolare* (1964); *Momenti e problemi di Storia delle tradizioni popolari* (1966); *Mondo primitivo ed Europa* (1970); *Narrativa esemplare e pubblico nel Medioevo* (1971).

LOMAX, Alan — etnolog american (n. 31 ian. 1915, Austin, Texas). A studiat filosofia și antropologia la New York (1931—1936). Director al Proiectului cantometric și coreometric al departamentului de Anthropologie de la Universitatea Columbia (1962). Călătorii de studii în S.U.A., Europa, Asia și Africa, de unde culege un material imens în vederea fundamentării metodei taxonomice în etnologie. **A.L.** merge pe linia cercetărilor behavioriste, comparativiste și psihanalitice ale lui Bateson, Birdwhistell și Arensberg. Uneori adoptă puncte de vedere materialiste. Ultimele lui cercetări se referă la cantometrie și coreometrie, adică la o taxonomie matematizată a culturii, elaborată pe baza folosirii mașinilor de calcul la studiul muzicii și dansului popular.

BIBL.: *American Balads and Songs.* (1933); *Cowboy Songs* (1937); *Our Singing Country* (1939); *Folk Song U.S.A.* (1941); *Nuovi ipotesi sul canto folcloristico italiano nel quadro della musica populare mondiale. Nuovi argumenti* (1955—1959); *Folk Music, North America* (1959); *Folk Song style* (1959); *Song Structure and social structure* (1962); *Special Features of the song Communication* (în *Essay on the verbal and visual arts,* 1967); *Folk Song Style and Culture* (1971); + *3000 Years of Black Poetry* (1969); *The Good and the Beautyful in Folk Song* (1969); *The Evolutionary Taxonomy of Culture* (1972); *In press World Folk Song styles* (1968).

LOWIE, Robert Harry — antropolog american (12 iun. 1883 — Viena — 21 sept. 1957, Berkeley). Studiază la Colegiul din New York și la Universitatea Columbia. Doctor în antropologie (1908). Muzeograf la Muzeul American de Istorie Naturală. Profesor de antropologie la Universitatea Berkeley, California (1925—1950). Președinte al Societății americane de folclor (1920—1921) și al Asociației antropologilor americani (1935). Intensă activitate de teren pentru studiul populațiilor amerindiene din America de Nord și Sud, îndeosebi pentru indigenii din Brazilia. Reprezentant al curentului morfologist, continuă în această privință opera lui Franz Boas, susținînd că în descrierea obiectivă a instituțiilor și cutumelor interesează formele lor. El combate teza instituțiilor primitive a lui L.H. Morgan. Studiază rudenia, tipurile de grupare, structura socială, dreptul primitiv și organizarea politică. Introduce o terminologie științifică nouă, asimilată ulterior de etnologie. Editează: „American Anthropologist" (1924—1933).

BIBL.: *Social Life of the Crow Indians* (1912); *The Age Societies of the Plains Indians* (1916); *Culture and Ethnology* (1917);

Myths and Traditions of the Crow Indians (1918); *Primitive Society* (1920); *Primitive Religion* (1924); *The Origin of the State* (1927); *Are we Civilized?* (1929); *An Introduction to Cultural Anthropology* (1934); *Crowindians* (1935); *The History of Etnological Theory* (1937); *Social Organization* (1948); *Ethnography, Cultural and Social Anthropology* (1953); *Indians of the Plains* (1954); *Toward Understanding Germany* (1954); *Ethnologist a Personal Record* (1960).

REF.: P. Radin, *„R.H. Lowie"* (în „American Anthropologist" vol. 60, 1958); R.F. Murphy, *Robert Lowie* (1972).

LUSCHAN, Felix von — etnolog și antropolog austriac (11 aug. 1854, — 7 febr. 1924, Berlin). Studiază medicina la Universitatea din Viena și antropologia la Paris. Se deplasează în Dalmația și Albania, unde întreprinde cercetări antropologice. Călătorește în Siria. Lector de antropologie la Universitatea din Berlin. Director la „Volkskunde Museum" din Berlin (1904).

BIBL.: *Reisen in Vorderasien* (1886); *Reise in süd-west. Kleinasien* (1889); *Ausgraben von Sendschili* (5 vol., 1893 — 1925); *Beiträge zur Völkerkunde der deutschen Schutzgebiete* (1897); *Beiträge zur Ethnographie von Neu-Guinea* (1899); *Anleitung zu ethnologischen Beobachtungen* (1904); *Beiträge zur Anthropologie von Kreta: Rassen und Völker* (1908); *Völker, Rassen, Sprechen. Anthropologische Betrachtungen* (1927); *Die Altertümer von Benin* (3 vol., 1919).

M

MADIGAN, Francis — antropolog social filipinez (30 mai 1917). Studiază antropologia în S.U.A. Doctor în antropologie. Director al Institutului de cercetare al culturii Mindanao; conducător al secției de antropologie și sociologie a Universității Xavier din Cagayan de Oro City. A întreprins cercetări de teren și studii în Asia, Europa și cele trei Americi. Este preocupat de problemele fertilității, mortalității și migrației, de inovațiile în agricultură, de riturile agricole etc.

BIBL.: *Screening for College Aptitude* (1968); *Mindanao's*

Inland Province. A Socio-Economic Study of Bukidnaun Province (4 vol. 1969—71); *Birth and Death in Cagayan de Oro* (1972).

MAIER, Radu O. — etnograf român (3 nov. 1921, Luna de Jos, Cluj). Studiază etnografia la Universitatea Lomonosov din Moscova (1953—1958). Doctor în etnografie (1967). Cercetător științific principal în Institutul de cercetări etnologice și dialectologice (din 1968).

BIBL.: *Așezările de călive la aromânii din Albania* (1964); *Deux coutumes nuptiales d'aspect social chez le Roumains de Transylvanie* (Région Cluj), (1964); *Ethnograficeskie elementî jilișcea i narodnogo iskusstva aromîn* (1964); *Sisteme arhaice de îmblătit* (1967); *Vremennîe ukrîtia iz kamnia v zone Istria, R.S.F. Iugoslavia* (1965); *Vărăritul o străveche ocupație a locuitorilor din Munții Apuseni* (1967); *Obștea Vărarilor din Vîrciorova, zona Porțile de Fier* (1968); *Contribuții etnografice asupra prelucrării lemnului în Munții Apuseni* (1969); *Mobilierul popular românesc* (1970); *Încercare de reconstituire a morilor antice din România* (1972); *Contribuții la studiul comparativ al morăritului la Pompei și Histria* (1973); *Viticultura în zona Porțile de Fier* (1972); *Meșteșugurile ca formă de manifestare a continuității poporului român* (1976).

MAINE, Henry-S. — jurist și etnolog englez (1822 — 1888). Studiază dreptul la Universitatea din Cambridge și Oxford. Ajunge profesor de drept civil la Cambridge, de drept roman la Londra. Membru al Consiliului Guvernatorului general al Indiei. Însărcinat cu codificarea legilor și jurisprudențelor indiene. Vicecancelar al Universității din Calcutta. Profesor de jurisprudență istorică și comparativă la Universitatea din Oxford (1869). **H.S.M.** este unul din fondatorii etnologiei juridice. Cercetările lui au pornit de la studiul „arheologiei juridice" pentru a culmina cu elaborarea unei noi discipline juridice, cu un triplu conținut: etnologic, sociologic și juridic.

BIBL.: *Ancient Law: its Connection with the Early History of Society, and its Relation to Modern Ideas* (1861) *Village Communities in the East and West (1871); The Effects of Observation of India on modern European Thought, the Rede lecture delierred... on May 22, 1875* (1875); *Etudes sur la royauté primitive* (1882); *Lectures on the early history of institutions* (1875); *De l'organisation juridique de la famille chez les Slaves du Sud et chez les Radjouptes* (1880).

REF.: Jacqueline Costa: *Trois fondateurs de l'ethnologie juridique: Bachoffen, Maine et Engels* (1974).

MALINOWSKI, Bronislaw Kasper — etnolog englez de origine po-

loneză (7 apr. 1884, Cracovia — 16 mai 1942 New Haven, S.U.A.) Studiază filosofia la universitățile din Cracovia, Leipzig și la London of School Economics (unde devine profesor de antropologie socială între 1927— 1942). Doctor în filosofie. Efectuează expediții etnologice în insulele Torbidad (Noua Guinee) și în Melanezia (1914— 1918). **B.M.** fundamentează metoda funcționalistă. Inițiază cercetări de antropologie aplicată (applied anthropology), folosită în administrația colonială. Profesor de antropologie socială la Universitatea Yale (1942). În lucrările lui, **B.M.** ia atitudine împotriva psihanalizei freudiene, punînd accentul pe investigația pluridimensională a realității sociale, a familiei și a comportamentului sexual. Fondator al antropologiei economice.

BIBL.: *The Family among the Australian Aborigines* (1913); *Primitive Religion and Social Differenciation* (1915); *The Natives of Mailu* (1915); *Classificatory Participles in the Language of Kiriwina* (1921) *The Argonautes of the Western Pacific* (1922); *Crime and Custom in Savage Society* (1926); *Magic, Science and Religion* (1926); *Myth in primitive Psychology* (1926); *Sex and Repression in Savage Society* (1927); *Coral Gardens and Their Magic* (2 vol., 1927, 1935); *Philosophy and Scientific Method* (1927); *The Father in Primitive Psychology* (1927); *The sexual Life of Savages in Northwestern Melanesia* (1929); *Culture* (1931); *Moeurs et Coutumes des Mélanésiens* (1933); *The Foundation of Faith and Morals* (1936); *A Scientific Theory of Culture and other Essays* (1944); *The Dynamics of Culture Change* (1945); *Freedom and Civilization* (1960); *A Diary in the strict sense of the term* (1967).

REF.: M. Gluckman, *Analysis of the Sociological-theories of B. Malinowski* (1949); P. Murdock, *Bronislaw Malinowski* (în American Anthropologist", vol. XIV, 1942).

MALTHUS, Thomas Robert — teolog, economist și demograf englez (17 febr. 1766, Rookeri-Surrey — 23 dec. 1834, Bath). Studiază teologia și devine pastor. Se dedică studiului teoretic al creșterii populației globului. Susține că populația globului crește în progresie geometrică față de resursele alimentare care cresc în progresie aritmetică. Crede că această constatare teoretică exprimă în fond o lege naturală. Descoperе obstacolele acestei creșteri exorbitante: obstacole represive (epidemii, războaie etc.) și preventive (abstinența sexuală, căsătoria tardivă etc.). Teoria lui, denumită mai apoi *malthusianism*, a căpătat o largă audiență în domeniul științelor sociale. Ideile lui **T.M.** au fost reluate și adaptate cerințelor imperialismu-

lui, prin ceea ce s-a numit *neomalthusianismul*, adică lichidarea artificială a surplusului de populație, pentru menținerea ritmului de producție în pas cu creșterea populației. Malthusianismul și neomalthusianismul sînt infirmate de realitatea istorică, cît și de dezvoltarea producției materiale de bunuri în vremea noastră.

BIBL.: *An Essay on the Principle of Population as Its Affects the Future Improvement of Society* (1798, 1803); *Observations on the Effects of the Corn Laws* (1814); *Inquiry into the Nature and Progress of Rent* (1815); *The measure of Value stated and Illustrated* (1823); *Principles of Political Economy* (1827).

REF.: J. Bonar, *Malthus and his Work* (1885); D.V. Glass, *Introduction to Malthus* (1953); D.E.C. Eversley, *Social Theories of Fertility and the Malthusian Debate* (1959)

MALUKOV, Mirjana — etnolog iugoslav (n. 25 iun. 1930, Slovanski Brod). Studiază etnologia la Universitatea din Belgrad (1948—1952). Studii de folclor la București (1968—1969). Muzeograf principal la Muzeul din Novi Sad. Investigațiile etnologice ale **M.M.** se referă la românii din Banatul românesc și cel sîrbesc. Cunoscătoare a limbii române, **M.M.** promovează în etnologia sud-est europeană studii comparativ-istorice.

BIBL.: *Munca de cercetare etnologică a românilor în muzeele din Voivodina* (1958); *Kolicalica, cerbul sau curca. O mască în obiceiurile sîrbilor și românilor din Banat.* (1964); *Muzeele etnografice din România* (1965); *Despre unele cercetări etnologice cu privire la românii din Banatul iugoslav. Portul popular la Frătuții din Banat* (1968); *Costumul național al românilor din Banatul iugoslav* (1973).

MANNHARDT, Wilhelm — etnolog și filolog german (26 mart. 1831, Friederichstadt pe Oder — 25 dec. 1880, Danzig). Studiază filologia și folclorul. Docent al Universității din Berlin (1858). Conduce revista „Zeitschrift für Deutsche Mythologie und Sittenkunde" (1853—1859). Bibliotecar la Danzig (1868—1873). **W.M.** își propune realizarea unei *Monumenta Mythica Germaniae*, în care mitul este o explicație animistă a fenomenelor naturale. Materialele culese în acest scop le separă în fapte omogene și echivalente și fapte neomogene și ocazionale, pentru a distinge analogiile de congruențe și pentru a reconstitui formele originare ale cultului pămîntului, al arborilor și al vegetației în general.

BIBL.: *Germanische Mythen* (1852); *Die Götterwelt der deutschen und nordischen Völker* (1860); *Roggenwolf und Roggenhund* (1865); *Die Korndämonen* (1867); *Wald und Feldkulte* (1873—1877, 2 vol.); *Der Baumkultus der Germanen* (1875); *Mythologhische Forschungen* (1884); *Wald und Feldkulte* (3 vol., postum).

MARCU, P. Liviu, etnolog român (n. 30 dec. 1925). Studiază filosofia și dreptul la Universitatea din București (1945—1949). Doctor în drept (1968). Redactor principal la Editura Academiei R.S.R. (1949—1964). Cercetător științific principal la Institutul de studii sud-est europene din București (din 1964). Întreprinde călătorii de studii în Bulgaria și Iugoslavia.

BIBL.: *Soms aspects of laicisation of Moslem Family in Dobrudja (end the 19th century — first decades of the 20th century)* (1965); *Probleme ale statului și dreptului în concepția lui Nicolae Iorga* (1966, în colab.); *Caracterul social al creației științifice și problema moștenirii culturale* (1966); *Nicolae Iorga și filozofia istoriei* (1966); *Aspecte ale vieții de familie în satul Șvinița* (1967);, *Forme tradiționale ale familiei musulmane din insula Ada-Kaleh* (1967); *The Tatar Patriarchal Community in the Dobrudja and its Desintegration (first Half of 20th Century)* (1967); *Structures familiales en Roumanie à l'époque contemporaine et le processus de leur généralisation typique* (1969); *Sociological researches at the Institute of South-East Europeen Studies* (1971); *Zeitgenössische soziologische Aspekte des Verstädterungsprozesses in Südesteurope. I — Typisierung der Familienstrukturen* (1971); *Vechi obiceiuri juridice în subzona Săcele — a doua jumătate a secolului XIX-lea — prima jumătate a secolului XX* (1972); *Les coutumes juridiques comme système normatif vicinal en Roumanie — seconde moitié du XIX-e siècle — premiere moitié du XX-e siécle* (1971); *Vechi obiceiuri juridice în comuna Șanț* (1972); *Quelques considérations sur les coutumes juridiques comme système normatif vicinal dans le sud-est de l'Europe* (1972); *Procesul de urbanizare în subzona Săcele* (1972); *Aspecte ale corelației dintre structura familiei și terminologia de rudenie la vlahii balcanici* (1972 — 1973); *Idei despre stat și drept în opera lui Dimitrie Cantemir* (1973); *Urban ecology and adaptation. Contemporary Aspects in the South-East of Europe* (1973).

MARIAN, Simion Florea — etnograf și folclorist român (1 sept. 1847, Ilișești, Suceava — 11 apr. 1907, Suceava). Studiază teologia la Universitatea din Cernăuți (1872—1874). Preot de țară în comuna Poiana Stampii-Cîmpulung (1876), Volonca (1876), Siret (1877). Profesor la Suceava (1882). Membru al Academiei Române (1881). Întemeietor și redactor al „Revistei politice" (1886—1891). **S.F.M.** a fost adept al concepției științifice a lui B.P. Hasdeu. Aplică ancheta prin corespondență cu ajutorul chestionarelor. Pune bazele etnografiei românești. Publică sinteze tematice de etnografie. Inițiază în literatura română de specialitate studii de etnobota-

nică, etnozoologie și etnocromatică.

BIBL.: *Tradițiile poporale române* (1878); *Cromatica poporului român* (1881); *Ornitologia poporană română* (1883); *Nunta la români* (1890); *Nașterea la români* (1892); *Înmormîntarea la români* (1892); *Satire poporane române* (1893); *Tradiții poporane române din Bucovina* (1895); *Sărbătorile la români* (vol. I, *Cârnelegile*, 1898; vol. II, *Păresimile*, 1899; vol. III, *Cincizecimea*, 1901); *Botanica populară* (1900); *Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor* (1903); *Legendele Maicii Domnului* (1904); *Descîntecele poporane române* (1904).

REF.: N. Iorga, *Un cercetător al vieții poporului românesc* („Floarea darurilor", II, 1907); Liviu Fl. Marian, *Simion Florea Marian* (București, 1910).

MARIENESCU, Atanasie Marian — folclorist român (20 mart., 1830, Lipova — 20 ian., 1915, Sibiu). Studiază dreptul la universitățile din Budapesta și Viena (1862). Ocupă diferite posturi în magistratură (1861 — 1862). Membru al Academiei Române (1881). Adept al școlii mitologice germane. Caută și descoperă în trecutul îndepărtat filoane ale mitologiei române. Unele din aceste filoane sînt „corese" adică corectate, adaptate unui material deja existent, altele de-a dreptul inventate. Susține că majoritatea produselor literaturii populare române sînt reminiscențe folclorice ale mitologiei greco-romane, ceea ce explică unele aspecte particulare ale culturogenezei române închipuite de el. A publicat în acest sens multe articole în revistele: „Familia", „Albina", „Columna lui Traian".

BIBL.: *Poesia poporala. Balade, culese și corese* (1859—1867); *Poesia poporala. Colinde, culese și corese* (1859—1861); *Balade, îndeosebi istorice și mitologice din poesia populară* (1867); *Steaua magilor* (1875); *Studiu despre celți* (1895); *Cultul păgîn și creștin* (vol. I, 1884); *Descoperiri mari* (1872); *Ilirii. Macedo-Românii și Albanezii* (1904); *Novăceștii* (1970) ș.a.

REF.: O. Bulea. *Atanasie Marienescu* (1963).

MARINOV, Vasil — etnograf bulgar (n. 2 apr, 1907, Șumen). Studiază geografia și istoria la Universitatea din Sofia (1930), antropogeografia și etnologia la Universitatea Humbold (1937—1938). Doctor în etnografie (1940). Docent al Universității din Sofia (1943). Cercetător științific la Institutul etnografic și la Muzeul Academiei Bulgare de Științe (1945—1970). Activitatea etnografică a lui **V.M.** se referă la cercetări de etnogeneză bulgară, la metodologia agroetnografiei și la păstoritul caracaciienilor din Bulgaria din perspectivă marxistă.

BIBL.: *Die morphologische Gliederung das nord-östlichen Bulgarien* (1938); *Bevölkerung und*

Kultur im mittleren Rhodopengebirge (1955); *Beitrag für Untersuchungen die Lebensweise und Kultur der türkischen Bevölkerung in nordöstlichen Bulgarien* (1955); *Die Assimilationsversuche der Türken in Bulgarien* (1954); *La Sokha en Asie, Afrique et Europe* (1960); *Antropomorfe Gesteins-Grabdenkmöler in Deliorman* (1960—1961); *Der Holzpflug in Bulgarien* (1962) *Untersuchungen über Lebensweise Zigeuner in Bulgarien* (1962); *Beitrag über Untersuchungen Herkunft, Lebensweise und Kultur auf Karakatschanen in Bulgarien* (1964); *Traditionelle und moderne alpine Schafzucht im mittleren Stara Planina* (1965); *Bewegliche Viehwirtschaft in Bulgarien und Balkanhalbinsel* (1966); *Anthropomorfliche Dinge bei Spinnrocken* (1966); *Typologie der Pflugformen in Bulgarien* (1966); *Was ist Unterschied Zwischen „Bulgarische" und „am Meere gelegen „Gagausen"* (1967); *Der Problem über Offene Museum in Bucureşti* (1967); *Die Almenwirtschaftliche Schafhalim Zentralen Balkangebirge in Viehwirtschaft und Hirtenkultur* (1969); *Für ethnokulturischen Beitrage der Bulgarische Viehzucht in Samlungsband-Ethnogenese und kulturellen Nachlass auf Bulgarische Volk* (1971); *Ethnographie des Jochs in Bulgarien* (1969).

MARINUS, Albert — etnolog, sociolog al culturii şi folclorist belgian (n. 10 aug. 1886, Namur). Studiază la Şcoala de Ştiinţe Sociale, Politice şi Economice şi la Universitatea din Bruxelles. Elaborează o concepţie psihosociologică proprie asupra folclorului. Conduce revista „Folclore barabancon" (1921). Organizează şi conduce „Société de l'Ommagang." Vicepreşedinte al Societăţii internaţionale de Etnologie şi Folclor. Profesor universitar de economie (1933), de sociologie (1934). Pledează pentru o sinteză sociologică a folclorului. Deşi lucrările lui sînt de mici proporţii, ele se prezintă ca notaţii succinte ale unei concepţii ştiinţifice largi asupra mişcării folclorice a secolului nostru.

BIBL.: *Le folklore, utilité historique et nationale* (1923); *Importance sociologique du Folklore* (1927); *Critique Méthode et Conception dans le Folklore* (1930); *Le néo-folklorisme* (1931); *Folklore historique et folklore sociologique* (1935); *Ethnographie, Folklore et Sociologie* (1931); *Folklore et Science* (1932); *La cartographie folklorique* (1932); *Folklore dans le conformisme social* (1932); *Les deux folklores; folklore sentimental et folklore scientifique* (1932); *Le folklore descriptif* (1933); *Problèmes de methode dans l'étude de la Magie* (1934); *A propos de la médecine populaire* (1934); *Pour un Musée National de Folklore* (1934); *Arts populaires et loisirs des travaileurs* (1935); *Que peut-on attendre de la Carthographie folklorique?* (1935); *Pensée scientifique et sens commun* (1935); *Thèses folklori-*

ques (1935); *Science des religions et folklore* (1936); *Rites et Symboles dans la vie sociale et dans le folklore* (1936); *Survivences du passé* (1936); *Philosophie de l'art populaire* (1937); *Le folklore et la vie sociale* (1938); *Arts populaires, métiers d'art, et loisirs des travailleurs* (1938); *Fantaisie sur la Toilette* (1939); *Attribution hâtive des origines* (1950); *Tradition, évolution, adaptation* (1956); *Jeux de société et parabole* (1957); *Le cheminement de la pensée folklorique* (1961); *Folklore mort* (1963); *Folklore vivant* (1966); *Le folklore à l'ère industrielle* (1965); *Les gestes humain* (1971);

MAUSS, Marcel — sociolog, etnolog și istoric al religiei francez (10 mai 1872, Epinal — 10 febr. 1950, Paris) Studiază sociologia la Universitatea Paris. Doctor în sociologie (1900). Profesor de istorie a religiei la Sorbona (1900), la Ecole des Hautes Etudes (1901) la Collège de France (1930). Secretar general al Institutului de Etnologie al Universității din Paris (1925). Reprezentant al Școlii sociologice franceze. Nepot, elev și colaborator a lui Emil Durkheim. Preconizează integrarea etnologiei în antropologie (într-un fel de antropologie culturală). Pledează pentru studiul interdisciplinar al „omului total". Combate teoria rasistă. Promovează studiul etnologiei juridice și studiul integral al tehnologiei culturale. Editează revista „Année sociologique" (1925). **M.M.** pune bazele epistemologice ale etnologiei moderne. Elaborează o concepție totodată funcționalistă și structuralistă. E unul din precursorii lui C. Lévi-Strauss.

BIBL.: *Essai sur la nature et la fonction du Sacrifice* (1898); *La Religion et les Origines du droit pénal* (1901); *Théorie générale de la magie* (1902—1903); *Esquisse d'une théorie générale de la magie. L'origine des pouvoirs magiques dans les sociétés australiennes* (1904); (în colab.) *Essai sur les variations saisonnières des sociétés eskimos; étude de morphologie sociale* (1906, în colab.); *L'Art et le mythe d'après W. Wundt* (1909); *Ethnographie en France et à l'Etranger* (1913); *La notion de Mana* (1913); *Essai sur le don. Forme et raison de l'échange dans les sociétés archaïques* (1923—1924, 1950); *L'expression obligatoire des sentiments* (1922); *Effets physiques de l'idée de mort* (1925); *Gift* (1925); *Les parentés à plaisanterie* (1928); *Les civilisations éléments et formes* (1929); *Les techniques du corps* (1934, 1936); *Une catégorie de l'esprit humain, la notion de personne* (1938); *Melanges d'Histoire des Religions* (1909, în colab.); *Manuel d'Ethnographie* (1947); *Sociologie et anthropologie* (1950); Oeuvres Complétes (3 vol. 1968—1969).

REF.: Victor Karady, *Marcel Mauss. Oeuvres* (1968—1969, 3 vol.); Claude Lévi-Strauss, *In-*

troduzione all'opera di Marcel Mauss (1965); Jean Cazeneuve, *Marcel Mauss* (1968).

MEAD, Margaret — antropolog american (n. 16 dec. 1901, Philadelphia — 14 nov. 1978, New York). Studiază antropologia la Universitățile Dr. Pauw, Barnard și Columbia (1923—1929). Expediții științifice în Samoa (1925—1926), Insulele Amiralității (1928—1929), Noua Guinee (1931—1933), Bali (1936—1939), urmărind studiul comportamentului sexual la grupele etnice și populațiile primitive. Curator la Muzeul american de istorie naturală (1926). Profesor la Universitatea Columbia (1954). **M.M,** este o figură proeminentă a antropologiei americane, cu o largă audiență în public, pentru stilul ei accesibil și tematica contemporană.

BIBL.: *Coming of Age in Samoa* (1927); *An Inquiry into the Question of Cultural Stability in Polinesia* (1928); *Growing Up in New Guinea* (1930); *The Changing Culture of an Indian Tribe* (1932); *Sex and Temperament in Three Primitive Societies* (1935); (în colab.) *Cooperation and Competition among Primitive Peoples* (1937); *Balinese Character a Photographic analysis* (1942); *And Keep Your Powder* (1943); *The American People* (1944); *Pouvoirs de la femme* (1946); *The Moutain Arapesh* (1949); *Malenand Female; a Study of sexes in a changing World* (1950); *L'étude du caractère national* (1951); *Sociétés, traditions et technologie* (1953); *Cultural Discontinuities and Personality Transformations of Cultural Change* (1955); *Cultural Patterns and Technical Change* (1955); *Thèmes de Culture de la France* (1958); *Independent Religions Movement* (1959); *The Golden Age of American Anthropology* (1960); *Continuity in Cultural Evolution* (1964); *The Future as the Basis for Establishing a shared culture* (1965); *Science and the Concept of Race* (1968).

MEIȚOIU, Ion — folclorist român (n. 1 aug., 1927, București). Studiază filologia la Universitatea din București (1954). Debutează ca scriitor (1947). Șef de sector la Institutul de cercetări etnologice și dialectologice (din 1974). Întreprinde călătorii de studii în U.R.S.S., R.P. Bulgară, R.S. Cehoslovacă, Norvegia, Suedia, Danemarca etc. Membru al Uniunii Scriitorilor (1954). Doctor în folclor (1976)

BIBL.: *Folclor poetic nou* (antologie, 1965); *Folclorul și educația estetică a maselor* (1968); *Spectacolul nunților* (monografie folclorică, 1969); *Cît e țara'n lung și'n lat* (Culegere de folclor, 1973, în colab.). *Monografia folclorică a unui sat dintr-o zonă premontană: Arcani-Gorj* (1976).

MEHEDINȚI, Simion — geograf și etnolog român (19 oct. 1869, Soveja, Vrancea — 14dec. 1962, București). Studiază geografia la Universitățile din București, Paris și Berlin. Doctor în geografie

la Berlin. Profesor de geografie la Seminarul pedagogic din Iași (1909) și din București (1910). Profesor de geografie la Universitatea din București (1911—1938). Membru al Academiei Române (1915). Lucrările etnologice ale lui **S.M.** privesc legătura dintre pămînt și om, dintre mediul ambiant, civilizație și cultură. El caracterizează etnografic un popor prin munca și uneltele lui, prin civilizația și cultura lui.

BIBL.: *Die kartographische Induktion* (1899); *Antropogeografia și întemeietorul ei Fr. Ratzel* (1904); *Aplicări antropogeografice în sfera etnografiei, istoriei și a altor științe învecinate* (1910); *Chestia orientală din punct de vedere geografic și etnografic* (1916); *Caracterizarea etnografică a unui popor prin munca și uneltele sale* (1920); *Premise etnografice la istoria Românilor* (1922); *Vechimea poporului român și legătura cu elementele alogene* (1925); *Religia ca mijloc de caracterizare etnografică a unui popor* (1924); *Din literatura etnografică a limbei* (1927); *Cadrul antropogeografic al Ardealului* (1928); *Coordonate etnografice. Civilizația și cultura (Hilotehnica—Psihotehnica)* (1930); *Discordanțe antropogeografice* (1933); *Metoda geografică în științele naturale și sociale* (1947) etc.

MÉTRAUX, Alfred — antropolog, etnolog și folclorist francez. (5 nov., 1902 Lausanne — 11 apr., 1963, Vallée de Chevreuse). Studiază la Universitățile din Lausanne, Paris, Götteborg (1922—1926). Doctor în litere la Sorbona (1928). Director al Institutului de etnologie al Universității Naționale din Tucuman, Argentina. Editează „Revista Institutului din Tucuman", primul jurnal internațional de antropologie din America Latină (1929). Expediții științifice de etnologie în Argentina, Bolivia, Paraguay și Islanda. Profesor de antropologie la Universitatea din California și Universitatea Yale (1937—1939). Director al secției de Antropologie Socială din Smithsonian Institution (1943—1945); al Secției de Studii sociale și Cercetări socioetnologice al Națiunilor Unite (1946)

BIBL.: *Les Migrations historiques des Tupi-Guarani* (1927); *La Religion de Tupinambas* (1928); *La civilisation materielle des Tupi-Guarani* (1928); *Myths and Tales of the Matako-Indians* (1939); *Ethnology of Easter Island* (1940); *L'Ile de Pâques* (1941); *The Native Tribes of Eastern Bolivia and Western Matto Grosso* (1942); *Myths of the Toba and Pilaga Indians of The Gran Chaco* (1946); *UNESCO and Anthropology* (1951); *Applied Anthropology in Government* (1952); *Vodou et protestantisme* (1953); *Rites funéraires et Traditions Populaires* (1954); *La comédie rituelle dans la possesion* (1955); *Datos sobre la tribu de los Chipayas* (1955); *Resistencia à Mudanca* (1960); *Les Incas* (1962); *Les Communautés rurales du Pérou* (1963); *Religions et magies indien-*

nes d'Amérique du Sud (p.m. 1967).

REF.: *Hommage à Alfred Métraux* (în rev. „L'Homme" nr. 2, 1964); *Alfred Métraux, 1902-1963* (în „Journal de la Société des Americanistes", 1964); *Alfred Métraux, 1902—1963* (în „Annales de L'Université de Paris", nr. 1, 1964).

MIKLUHO-MAKLAI, Nikolai Nikolaevici — antropolog și etnograf rus (17 iul. 1846, Rojdestvenskoe — 14 apr. 1888, Petersburg). Studii de filosofie la universitățile dinPetersburg (1864) și Heidelberg (1864) și de medicină la Universitatea din Leipzig(1865). Student și apoi asistent al lui Ernest Haekel la Universitatea din Jena (1866). Cu profesorul Ernest Haekel întreprinde călătorii în insulele Canare (1866) apoi singur în Maroc (1867). Devine muzeograf la Muzeul zoologic din Petersburg (1868). Călătorește în America de Sud (1870), Noua Guinee (1870—1874), în Malacca (1874), în Micronezia și Melanezia (1876—1877), Australia (1871, 1882—1883) etc. Opera lui științifică vede lumina tiparului postmortem. Pentru meritele lui deosebite de precursor în domeniul etnografiei, Institutul de etnografie din Moscova, a primit numele lui. După cel de-al doilea război mondial i s-a publicat întreaga operă științifică.

BIBL.: *Dnevniki puteștestvii* (vol. I-II, 1950; trad. rom. *Jurnal de călătorie*, 2 vol., 1959); *Sobranie socinenii* (5 vol. 1950-1954).

REF.: N.A. Butinov, *N.N. Mikluho-Maklai* (1933); I.I. Roghinski și S.A. Tokarev, *N.N Mikluho-Maklai ca etnograf și antropolog* (1950); I. Vlăduțiu, *N.N Mikluho-Maklai omul și opera* (1959); M. Kolesnikov, *Mikluho-Maklai* (1961).

MILESCU, Nicolae Spătarul, cărturar umanist român (1636, Vaslui — 1708, Moscova). Studiază la Școala Mare a Patriarhiei din Constantinopol (1648—1653). Revine în principatul Moldovei unde devine secretar al domnului Moldovei Gheorghe Ștefan (1653). Capătă rangul de spătar (1658), titlu de boierie cu care va fi cunoscut mai apoi în toată viața lui. Ajunge capuchehaie (agent diplomatic) la Constantinopol al domnitorului Grigore Ghica (1664) La 28 ani pribegește în Brandenburg la curtea lui Friedrich Wilhelm, apoi la Berlin (1691—1692). Trece apoi în Rusia și se stabilește la Moscova intrînd în slujba țarului Alexei Mihailovici, unde ajunge căpetenie a grupei de tălmaci (1671). Îndeplinește o misiune diplomatică din partea țarului Alexei în China (1675—1678). Scrie la 19 ani prima lucrare. Reprezentant al umanismului românesc și al preetnologiei române. Jurnalele lui de călătorie în China sînt valabile și astăzi pentru obiectivitatea lor geografică și etnografică, ca și pentru acurateța stilului. În etnologia rusească premarxistă **N.M.** figurează ca un deschizător de drumuri în domeniul cercetărilor asiatice.

BIBL.: *Istoria despre sfînta icoană a preaslăvitei noastre stăpîne născătoare de Dumnezeu Maria* (1655); *Enchiridion sive stella orientalis occidentali splendens* (1893); *Jrnal de călătorie în China* (1675); *Descrierea Chinei* (1675); *Vechiul testament* (trad. *în română*, 1667); *Cartea cu multe întrebări.*

REF.: Em. Picot, *Notice biographiaue et bibliographique sur Nicolas Milescu Spathar* (1882); J.N. Arseniev, *Documentul de stat asupra soliei lui N. Spătaru în China* (1906); P.P. Panaitescu, *Nicholas Spathar Milescu* (1926); ş.a.

MJARTAN, Ján — etnolog cehoslovac (n. 5 mai 1902, Sebedrazie). Studiază istoria şi geografia la Universitatea „Komensky" din Bratislava (1921—1925). Doctor în etnologie (1934) şi în ştiinţe istorice (1968). Cercetător ştiinţific al Institutului de etnografie şi folclor de la Academia Slovacă de Ştiinţe din Bratislava (1949). **J.M.** este elev al şcolii etnologice din Praga, de factură istoristă a lui Lubomir Niederlé.

BIBL.: *Sebedražie. Národopisná monografia* (1924); *Zemnice na Slovensku* (1928); *Prispevky k národopisu Hornej Nitry III* (1935); *Z minulosti Trenčianského prírodovedeckého spolku a múzea* (1937); *„Pálenie deda" na okoli Valaskej Belej* (1939); *L'udové rybárstvo v Liptove* (1962); *Niektoré otazky národopisného vyzkum družstevenej dedine* (1953); *L'udové stavitel'stvo* (1956); *Slovenský skanzen* (1956); *Agrarethnographische Forschungen in der Slowakai* (1957); *L'udovy dom Horchronia* (1958); *Prispevok k stúdiu ludového stavitel'stva a bývania v okrese Vráble* (1958); *Habánske dvory vo Vel'kých Levárоch a v Sobotišti* (1958); *O praktickej ochrane l'udovej architektúry na Slovensku* (1959); *Slovenské l'udové stavitel'stvo* (1959); *Hrononitiriansky l'ud v minulosti a dnes* (1960); *K otázkam documentácie a praktickej ochrany l'udovej architektúry* (1960); *Novšie prispevky k výskumu juhoslovenského domu* (1960); *Posledné sochové domy na južnom Slovensku* (1963); *Banicke sidlisko v Lehote pod Vtáčnikom (okres Priedidza)* (1964); *L'udové rybástvo na československom Pomoravi* (1967); *Pociatky „Ceskéhi lidu" a slovensky národopis* (1966); *Sidelni formy a bydleni (na Slovensku)* (1968); *L'udové rybárstvo* (1960); *Bývanie bezzemkov a robotnikov na Horchroni* (1970); *Jaskynné bydliská na Slovensku* (1970-1971) *Val'kový dom v Kútnikoch na Zitom ostrove* (1970).

MONTANDON, Georges — antropolog elveţian (1879—1944). Studiază antropologia la Paris. Profesor de etnologie la Şcoala de antropologie din Paris (1933). Efectuează expediţii ştiinţifice în Africa (1909—1911), în America şi Asia (1919—1921). Adept al difuzionismului lui W. Schmidt. Încearcă o fundamentare a culturii pe concepţia evoluţiei progresive, denumite de el *ologeneză.* După **G.M.** cultura umană are o bază comună de la care porneşte, se diferenţiază şi diversifică trep-

tat, se difuzează și cristalizează în cicluri culturale tot mai mari, în „serii culturale abortive" sau „occidentaloide". Propune și întreprinde cercetări complexe asupra difuziunii culturii: ergologice, animologice, sociologice, ecologice, psihologice, istorice.

BIBL.: *Au pays Ghimirra* (1913); *Au pays des Aïnou* (1927); *L'ologénèse humaine* (1928); *Traité d'Ethnologie cyclo-culturelle* (1934).

MORGAN, Lewis Henry — arheolog, antropolog și etnograf american. (21 nov. 1818, Aurora—Rochester, New York — 17 dec. 1881 New York). Studiază dreptul. Călătorii de studii la populațiile amerindiene pentru cercetarea instituțiilor juridice: a familiei, a rudeniei, a proprietății individuale și colective, a formelor de conducere tribală. Efectuează anchete directe de teren și anchete indirecte, prin intermediul călugărilor misionari, al negustorilor ambulanți și agenților consulari. Materialul etnografic cules direct sau indirect de la populațiile întîrziate din vremea lui este folosit pentru a demonstra evoluția socială a omenirii și progresului ei continuu. În concepția lui evoluționistă reia și îmbunătățește periodizarea lui Adam Ferguson a diviziunii tripartite în epocile: sălbatică, barbară și civilizată. Realizează prima monografie etnografică asupra unei confederații de triburi amerindiene din America de Nord, lucrare care a rămas mult timp un model de investigație științifică. În încercările lui de analiză structurală a sistemelor sociale oscilează între evoluționismul linear și evoluționismul paralelist. Efectuează clasificarea istorică a societăților după nivelul lor tehnic (sălbăticie, barbarie, civilizație). Studiile lui **L.M.** au fost apreciate de Fr. Engels. Unele din tezele sale au fost reluate și dezvoltate din perspectiva materialismului, ceea ce a creat o amplă audiență în literatura științifică a secolului al XIX-lea și al XX-lea. Cercetările lui **L.M.** stau la baza *neoevoluționismului american*, care este conceput ca un evoluționism multilinear (Leslie White, Julian Steward).

BIBL: *Leagues of the Ho-de-no-sau-nee or Eroquis* (1851); *Systems of Consanguinity and Affinity of the Human Family* (1870); *Ancient Society* (1877); *Houses and Houslife of the American Aborigines* (1881).

REF.: Fr. Engels, *Originea familiei, proprietății private și a statului* (1884); Bernhard J. Stern, *Lewis Henry Morgan, Social Evolutionist* (1931) M.C. Kosven, *L.H. Morgan, viața și opera* (1933); K. Marx, *Conspect asupra cărții lui L.H. Morgan, Ancient Society*; Moscova, tom 9, 1941); L.A. White, *L.A. Morgan Pioneer in the Theory of Social Evolution* (1948); C. Resek, *L.H. Morgan, American Scholar* (1960).

MOSZYŃSKI, Kazimierz — etnograf și etnolog polonez (1887-1959). Studiază etnografia la Var-

șovia (1905). Profesor de etnografie la Universitatea din Varșovia. (1929). **K.M.** elaborează o sinteză etnografică asupra culturii populare slave pe care o integrează în studiile lui de etnologie complexă.

BIBL.: *Kultury ludowej słowian. Kultura materialna* (vol. I, 1929); *Kultura duchowna* (vol. II, 1934—1939); *Wstęp do etnografii powszechnej i etnologii* (1958); *Obrzędy, wiara i powieści ludu z okolic Brzezan* (1913).

MOUNTFORD, Charles Pearcy, etnolog australian (n. 9 mai 1890, Hallet-Australia). Studii de etnologie la Universitatea din Cambridge (1914). Profesor de etnologie la Universitatea din Adelaida (1935). Întreprinde expediții științifice în Australia (1935—1959).

BIBL.: *The Art of Albert Namatjira* (1944); *Brown Men and Red Sand* (1948); *The Art, Myth and Symbolism of Arnhem Land* (1950); *Australian Tree Symbols* (1956); *The Wiwi. Their Art, Myth and Ceremony* (1958); *Australian Aboriginal Art* (1961); *Aboriginal Paintings from Australia* (1965); *Ayers Rockits Peaple, their Beliefs and their Art* (1965); *The Dreamtime Aboringinal Mythology in the Art of Ainslie Roberts* (1966); *Australian Aboriginal Portraits* (1967); *Winbaraku and the Myth of Jarapiri* (1967); *The Dawn of Time Aboriginal Mythology in the Art of Ainslie Roberts* (1969); *The Aboringines and their Country* (1969); *Nomads of the Australian Deserts: their Beliefs and their Art* (1971).

MRUŠKOVIĆ, Ștefan — etnograf cehoslovac (n. 10 sept. 1932, Smolenice). Studiază filosofia la Universitatea, „Komensky" din Bratislava (1953—1958). Doctor în filosofie (1967). Director al Institutului etnografic al Muzeului Național Slovac din Martin. Lector la Facultatea de filosofie a Universității din Bratislava. **S.M.** este adept al metodei funcțional-structuraliste de orientare materialist-dialectică. Editează: „Analele Muzeului Național Slovac — Etnografia"; „Národopisná práca v muzeách na Slovensku" (1966); „Dotaznik pre kartografizáciu l'udového stavitel'stva na Slovensku" (1967).

BIBL.: *Prispevok k studiu l'udovych pol'nohospodárskych na Záhori* (1960); *K niektorym prezithom v sposobe l'udoveho byvyniy z kapitalizam* (1962); *K niektorym problémom vyvoja l'udového domu a bývania v oblasti Záhorskej niziny* (1963); *Zdôvodnenie úlohy výstavby Muzea slovenskej ludovej architektúry a bývania (skanzenu) pri venskom narodnom múzeu v Marine* (1965); *Hlavné úlohy narodopisnej práce v muzeách ne Slovensku* (1966); *Uskladnovanie obilia v obilnych jamách na juhozápadnom Slosku* (1966); *Múzeum l'udovaj architektúry pri SNM* (1966); *Historicky rozvoj l'udovej vyroby vápna v oblasti slovensko-moravského pogranicia* (1966); *Ludové stavitelstvo Brazovej pod Bradlom* (1970);

Obilné zásobnice na Slovensku (1972); *Slovenské múzeum ludovej architektúry v Marine* (1972); *Záhorie, vyvoj l'udovho stavitelstva a bývania; Socialistická prestavba dediny* (1973);

MÜHLMANN, Wilhelm Emil — etnolog și sociolog german (n. 1904, Düsseldorf). Profesor de etnologie la Universitatea din Berlin (1939) și din Mainz (1949).

BIBL.: *Methodik der Völkerkunde* (1938); *Die Völker der Erde* (1945); *Geschichte der Anthropologie* (1948); *Occident et Orient, essai d'une psychologie culturelle differentielle* (1955); *Was ist europäische Kultur?* (1952); *Die Problematik des Kindes in ethnologischer Sicht* (1953-1954); *Ethnologie als soziologische Theorie der interethnischen Systeme* (1956); *Arioi und Mamaia eine Studie über polynesische Kultbünde* (1955); *Rassen, Ethnica, Kulturen* (1964).

MÜLLER, Friederic Max — lingvist, istoric al religiilor, mitolog englez (6 dec. 1823, Dessau — 28 oct. 1900, Oxford). Studiază indianistica. Profesor de sanscrită la Universitatea din Leipzig. Se stabilește în Anglia. Profesor de filologie comparată la Universitatea din Oxford (1868—1875). Primele lui lucrări sînt traduceri din literatura indiană: *Hitopadesá, Rig-Veda, Upanișade* etc. **M.M.** studiază mitologia și religia ca filolog. După el mitul este un proces lingvistic de personificare intelectuală, care se reduce la un nume (nomina, numina). Fenomenul religios, ca și cel mitologic, este o „boală a limbajului", iar concretizările lor sînt „iluzii colective". După **M.M.** mitologiile trec prin trei faze: faza politeistă, faza henoteistă și faza monoteistă. Metoda lui comparatistă se menține pe linia evoluționismului linear.

BIBL.: *Essay on Comparative Mythology* (1856); *History of Ancient Sanskri Literature* (1859); *The Sacred Books of the East* (1863); *Introduction to the Science of Religion* (1873); *The Origin and Growth of Religion* (1878); *Natural Religion* (1889); *Physical Religion* (1891); *Anthropological Religion* (1892); *Theosophy or Psychological Religion* (1893); *Contribution to the Science of Mythology* (1897). *Autobiography* 1901).

REF.: A.D. Gubernatis, *Max Müller* (1900); E.W. Hopkins, *Life and Letters of Müller* (1903).

MURDOCK, George Peter — antropolog și etnolog american (n. 11 mai 1897, Meriden, Connecticut). Studiază filosofia la Universitatea Yale (1919). Doctor în filosofie (1925). Profesor de etnologie (1934—1939) și de antropologie (1939—1960) la Universitatea Yale. Director la Institut of Human Relations (1934—1939). Membru al Academiei americane, președinte al „Asociației Antropologilor americani" și al „Societății americane de etnologie". Pune bazele teoretice și statistico-matematice ale eșantionării culturale comparate. Elaborează metoda

inventarierii generale a culturilor celor mai caracteristice ce trebuie consemnate într-un atlas etnologic al lumii. Clasificarea realizată pe baza asemănărilor generalizate a aspectelor universale ale culturii nu sesizează semnificația particulară a acestora, problematica lor diferențială. Tentativa lui **G.M.** urmărește să stabilească, între sistemele de activitate culturală și contextele lor economice, corelații cu coerența internă, ce pot servi ca puncte de reper în clasificarea socio-etnografică.

BIBL.: *The Evolution of Culture* (1931); *Our Primitive Contemporaries* (1934); *Correlations of matrilinial and patrilinial institutions* (1937); *Studies in the Science of Society* (1937); *Outline of Cultural Materials* (1937); *Ethnographic Bibliography North America* (1941); *Social Structure* (1949); *Outline of South American Culture* (1951); *Family Stability in non-European Cultures* (1950); *Guia Para la Clasificacion de los datos culturales* (1954); *Changing Emphasis in Social Structure* (1955); *Anthropology as a Comparative Science* (1957); *World Ethnographic Sample* (1957); *Africa: its People and their Culture history* (1959); *Ethnographic Atlas* (1962); *Culture and Society* (1965).

MUȘLEA, Ion — folclorist și etnolog român (29 nov. 1899, Șcheii Brașovului) — 27 iul. 1966, Cluj). Studiază filologia la Universitățile din București (1919) și Cluj (1919—1922) Bursier la Școala Română din Paris (1923—1925). Director al Arhivei de folclor, Filiala Cluj a Academiei Române, Director al Bibliotecii universitare din Cluj (1937—1948). Conduce Secția de etnografie și folclor, Filiala Cluj a Academiei R.S.R. (1958—1966). A fost preocupat permanent de arhivistica folclorică, de bibliografia folclorică, de tehnica chestionarelor și de problematica folclorică sud-est europeană. Editează: „Chestionar de folclor" (14 caiete referitoare la: calendarul popular, obiceiurile sezoniere, obiceiurile ciclice legate de familie, superstiții și credințe etc.); „Anuarul arhivei de folclor" vol. I—IV, 1932—1945).

BIBL.: *Le cheval merveilleux dans l'épopée populaire* (1924); *Icoane pe sticlă la românii din Ardeal* (1928); *Șcheii de la Cergău și folclorul lor* (1928); *La mort-mariage, une particularité du folklore balcanique* (1925); *Pictura pe sticlă la românii din Șcheii Brașovului* (1929); *Obiceiul junilor brașoveni* (1930); *Le folkore roumaine* (1936); *Materiale pentru cunoașterea răspîndirii focului viu* (1937); *Xilografiile țăranilor români din Ardeal* (1939); *Noi contribuții la obiceiul junilor brașoveni* (1966); *Tipologia folclorului* (1970, în colab.); *Cercetări etnografice și de folclor* (1971).

MYLONAS, George Emmanuel, arheolog și paleoetnolog grec (n. 9 dec. 1898, Smirna, Turcia). Termină Colegiul Universitar la Smirna (1918). Doctor în filosofie la Universitatea din Atena (1927).

Specializări la Universitatea din Ohio Profesor de arheologie la Universitatea din Atena.

BIBL.: *Mycenae, the Capital City of Agammemnon* (1956); *Aghinos Kosmas* (1959); *Eleusis and the Eleusinian Mysteries* (1961); *Mycenal and the Mycenaen Age* (1966); *Mycenae's Last Century of Greatness* (1968); *Grave Circle B of Mycenae* (1972); *The Cult Centre of Mycenae* (1972).

N

NEGULESCU P.P. — filosof român (27 oct. 1872, Ploeşti — 1951, Braşov). Studiază filosofia la Universitatea din Bucureşti (1888—1892). Lucrarea de licenţă i-a fost premiată de Academia Română. Continuă studiile la Paris (1893) şi Berlin (1894). Profesor de istoria filosofiei la Universităţile din Iaşi (1894) şi Bucureşti (1910). Studiază problema creaţiei culturale individuale, colective (etnoculturale) şi a specificului naţional. Combate, „teoria rasistă a culturii" şi susţine teoria comunităţii de limbă, idei, moravuri şi tradiţii. **P.P.N.** a fost adept al evoluţionismului (de tip spencerian). Atribuie factorilor psihologici o importanţă deosebită în formarea şi evoluţia formelor şi faptelor de cultură. A combătut rasismul social-politic şi economico-cultural.

BIBL.: *Religie şi Artă* (1894); *Psihologia stilului* (1896); *Filosofia Renaşterii* (vol. I, 1910 şi vol. II, 1914); *Geneza formelor culturii* (1934); *Destinul omenirii* (5 volume 1938—1944) etc.

NEWALL, Venetia June — etnolog englez (29 iun. 1935, Londra). Studiază limba şi literatura engleză la Universitatea „St. Andrews" din Edinburgh (1935). Ţine prelegeri la Universităţile din Keel şi Edinburgh (Marea Britanie), din Pennsylvania, Indiana, Texas, Kansas şi Buffalo (S.U.A.). Lector la Colegiul Universitar din Londra. Secretar ştiinţific al „The Folklore Society" din Londra (din 1968). Doctor în filosofie (1978). În studiile ei, **V.N.** este influenţată de concepţia lui J. Frazer.

BIBL.: *An Egg at Easter. Folklore Study* (1971); *The Folklore of Birds and Beats* (1971); *Encyclopaedia of Wirtcraft and Magic* (1973, colab.); *The Witch Figure* (1973); *Folklore and Antisemitism* (1974).

NICOLĂESCU-PLOPȘOR, Constantin S. — arheolog, istoric, paleoetnolog, etnolog, folclorist, scriitor și publicist român (20 apr. 1900, Plopșor, Dolj — 30 mai 1968, București). Studiază istoria și geografia la Universitatea din București (1920—1924). Profesor la Plenița (1927—1929). Conservator de arheologie (1929—1939) și director al Muzeului regional al Olteniei (1939—1952). Fundează asociația „Tovărășia folcloriștilor olteni" (1927). Președinte al „Academiei populare" din Craiova (1934—1939). Șef de sector în Institutul de arheologie din București (1952—1966). Membru corespondent al Academiei R.S.R. (1962). Director al „Centrului de istorie, etnografie și filologie al Academiei R.S.R." din Craiova (1966—1968). Editează revistele de cultură și știință: „Oltenia" (seria veche (1923—1924; seria nouă 1940—1943); „Suflet românesc" (1925—1926); „Suflet oltenesc" (1927); „Gînd și slovă oltenească" (1936—1947).

BIBL.: *Curiozități din istoria artelor* (1920); *Gurbanele* (1922); *Vorbe oltenești* (1922); *Bordeiul în Oltenia. Schiță antropogeografică* (1922); *O statistică a populației județului Mehedinți* (1924); *Ouă încondeiate în județul Dolj* (1927); *Ceaûr, povești oltenești* (1928); *Desenele rupestre de la Polovraci-Gorj* (1930); *L'art rupestre carpatho-balkanique* (1931); *La chasse à l'épervier en Roumanie* (1931); *Les Celtes en Olténie* (1933); *Vechimea creștinismului în Oltenia* (1933); *Travaux sur les peintures rupestres d'Olténie* (1937); *Le Paléolithique en Roumanie* (1938); *Le trésor dace de Poiana Gorj* (1941); *Balade oltenești* (1961); *Rolul muzeelor în cercetarea naturii patriei. Contribuția instituțiilor muzeale la cunoașterea străvechilor așezări omenești pe teritoriul R.P.R.* (1964); *Oameni din vîrsta veche a pietrei* (1965).

NICULESCU, RADU — etnolog român (1 ian. 1938, București). A studiat filologia la Universitatea din București (1956—1959). Cercetător științific Institutul de etnografie și folclor, în prezent Institutul de cercetări etnologice și dialectologice (din 1960). Întreprinde călătorii de studii în Franța.

BIBL.: *Unele observații asupra lui Pintea Viteazul ca personaj istoric* (1962); *Considerații pe marginea anonimatului creației populare* (1965); *Constante stilistice în cîntecul epico-liric din Transilvania, Crișana și Maramureș* (1965); *Interférences de la littératures narative et épique slovaque et roumaine. Juraj Janosik et Pintea Viteazul* (1969); *Privire critică asupra unor procedee actuale de sistematizare și clasificare a liricii populare* (1969); *Contribuții la cercetarea problematicii literare a cîntecului de leagăn* (1970); *Actualitatea problematicii oralității folclorice* (1970); *Sensurile morfologiei basmului (în* V. Propp, *Morfologia basmului*, Buc. 1970); *Model și sens în balada populară*

românească (1972); *Perspectiva autenticului. Considerații critice asupra cercetărilor de folclor* (1972); *Elemente ale unei teorii structural-semiotice a culturii materiale* (1973); *Aspecte epistemologice ale cercetărilor interdisciplinare ale culturii populare* (1975); *Une contribution roumaine à l'esthétique du conte* (1975); *Metoda structuralistă în etnologie* (1975).

NOICA, Constantin, filosof român (n. 12 iul. 1909, Grosu-Teleorman). Studii de filosofie la Universitatea din București (1928—1931). Bibliotecar facultatea de filosofie București (1932—1934). Studii de filosofie la Sorbona (1938—1939) și Berlin (1939—1940). Doctor în filosofie (1940).

BIBL.: *Mathesis sau Bucuriile simple* (1934); *Concepte deschise în istoria filosofiei* (1936); *Decaelo. Încercare în jurul cunoașterii individului* (1937); *Schiță pentru istoria lui cum e cu putință ceva nou* (1940); *Jurnal filosofic* (1944); *Pagini despre sufletul românesc* (1944); *Lysis, sau despre înțelesul grec al filosofiei* (1968); *Rostirea filozofică românească* (1969); *Creație și frumos în rostirea românească* (1973); *Adevăratul înțeles al „sacrului"* (1975); *Sentimentul românesc al ființei* (1978); *Spiritul românesc în cumpăna vremii* (1978).

NORDENSKJÖLD, Nils Erland — etnograf suedez (1877, Stockholm — 1932, Stockholm). Studii de etnografie la Stockholm. Director al Muzeului din Göteborg. Profesor de etnologie la Göteborg (1924). Efectuează expediții etnografice în America Latină, Argentina, Brazilia, Columbia, Panama, Peru etc., pentru studiul mitologiei, activităților sociale și tehnologiei populare.

BIBL.: *Spiele und Spielsachen im Gran Chaco und im Nord Amerike* (1910); *Leben der Indianen in Chaco* (1912); *The comparative ethnographical Studies* (1919—1924); *The secret of The Peruvian Quipus* (1925); *Picture Writings and other Documents* (2 vol. 1928—1930); *Modification in Indian Cultures through inventions and loans* (1930); *Origin of the Indian Civilization in South Amerika* (1931).

NOY, Dov — folclorist israelian (20 oct. 1920). Studiază folclorul în Universitatea din Chicago. Doctor în filosofie. Profesor de folclor și director al Centrului de cercetare al Folclorului, de la Universitatea din Ierusalim. Director al Museului etnologie și Arhivei de folclor din Haifa. Este preocupat de studiul grupurilor etnice evreiești din lume, de literatura populară idiș. Editează: „Folklore Research Center Studies" (Ierusalem) și „Israel Folktale Archives Publication Series" (Haifa).

BIBL.: *Folk'ales of Israel* (1963); *Maroccan Jewish Folktales* (1966); *Contes populaires racontés par les Juifs de Tunisie* (1968).

OPLER, Morris Edward — antropolog american (n. 1907, Buffalo). Studii de antropologie. Profesor de antropologie la Universitatea Cornell (1938). Efectuează expediții antropologice la amerindienii din S.U.A.

BIBL.: *Myths and Tales of the Jicarilla Apache Indians* (1938); *Myths and Legends of the Lipan Apache Indians* (1940); *An Apache Life-Way* (1941); *Myths and Tales of the Chiricahua Apache Indians* (1942); *Character and Derivation of Jicarilla Holiness Rite* (1943); *Thomes as Dynamic Forces in Culture* (1945); *Childhood and Youth in Jicarilla Apache Society* (1946); *The Indian Village* (1956); *Culture, Psychiatry and Human Values* (1956).

ORTIZ, Fernando — etnolog și economist cubanez (1881, Havana — febr. 1968, Havana). Studiază dreptul și economia politică în Spania. Doctor în drept (1901). Profesor de drept la Universitatea din Havana. Președinte al „Societății Cubaneze de folclor" și al „Institutului Internațional de studii Afroamericane". Fundează „Institutul hispano-cuban de cultură". Editează: „Archivios de Folklore Cubano", revista „Ultra" și „Revista Bimestre Cubana". Specialist în etnologia latino-americană, **F.O.** este promotorul africanisticii cubaneze. Întreprinde primul studiu etnologic asupra cultivării tutunului și trestiei de zahăr. Creator de termeni noi în etnologie. Adept al școlii funcționaliste.

BIBL.: *Hampa afro-cubana* (1906); *Superstizioni criminose in Cuba* (1906); *Para la agonografia espanola* (1901); *Entre cubanos* (1913); *La filosofia penal de los espiritistas* (1915); *Las fases de la evolucion religiosa* (1919); *Historia de la arqueologia indocubana* (1922); *De la musica afrocubana* (1935); *Contrapuncteo cubano del tabaco y el azúcar* (1940); *Los factores humanos de la cubanidad* (1940); *Martí y las razas* (1942); *Las cuatro culturas indias de Cuba* (1943); *On the relation between blacks and whites* (1943); *La africania de la música folklorica de Cuba* (1950); *Los bailes y el teatro de los negros en el folklore de Cuba* (1951).

REF.: Berta Becerra, *Bibliografia de Fernando Ortiz* (în „Miscelanea de estudios dedicados a Fernando Ortiz", 3 vol. 1967).

ORTUTAY Gyula — etnograf și folclorist maghiar (n. 24 mart., 1910, Szabadka — 24 mar. 1978, Budapesta). Studiază limbile clasice (latina și greaca) la Universitatea din Szeged. Profesor universitar, rector al Universității din Budapesta (1957—1963). Membru corespondent (1945), membru plin al Academiei maghiare de științe (1958). Președinte al Asociației etnografilor maghiari. Redactor al revistelor: „Ethnographia" și „Acta Ethnographica". Specialist în cercetarea comparativ-istorică a basmelor populare.

BIBL.: *A magyar lélek alapvonásai népi kultúránkban* (1933); *Magyar népismeret* (1937); *Parasztságunk élete* (1937); *Kis magyar néprajz* (1940); *A magyar népművészet* (1941); *A magyar népköltészet* (1952); *Variáns, invariáns, affinitás* (1962); (în colab. cu Imre Katona) *Magyar parasztmesék* (vol. I, 1951; vol. II, 1956); *A magyar falukutatás új útjai* (1935); *Le développement de l'ethnographie hongroise* (1938); *Néprajz és közmüveltség* (1939); *Le folklore hongrois entre l'Orient et l'Occident* (1942); *Aims of Education in a Socialist Society* (1968); (coord.) *Néprajzi lexikon* (vol. I, 1977).

REF.: István Sándor, *A magyar néprajztudomány bibliográfiaj 1945—1954* (1965); Magdolna Oszlánsky, *Gyula Ortutay's works. A selected bibliography* (în „Acta Ethnographica", 1970).

P

PALÁDI-KOVÁCS Attila — etnolog maghiar (14 sept. 1940, Ózd). Studiază geografia și istoria la Universitatea din Debrecen. Profesor de etnografie și istorie. Lucrează la Muzeul din Eger, apoi la Muzeul „Déri" din Debrecen. Asistent de etnografie la Universitatea din Debrecen (1966—1968). Cercetător științific la Institutul de etnografie al Academiei ungare de științe (1969).

BIBL.: *A barkó ethnikai csoport* (1968); *Paraszti bortermelés néhány abaúji faluban* (1967); *Die Schafhaltung der Grossfamilien bei den östlichen Palozen* (1969); *Az Ábara* (1969); *A széna takarása a magyar parasztságnál* (1970); *Einige Bemerkungen über die Traggeräte der ungaris-*

chen Bauernschaft (1971); *Transport in Hungary by Canvas Scheets on the Human Back* (1973); *Magyar parasztság kerekes járműveinek történeti és táji rendszerezéséhez* (1973); *Ükrainichen Streusiedlungen in Nordostungarn im 18—19, Jahrhundert.* (1973); *Az anyagi kúltura alakulása néhány dél-alföldi (bánsági) magyar faluban* (1973). *Mit monhat a gazdasági néprajz a közgazdaságtannak?* (1973).

PAMFILE, Tudor — folclorist român (11 iun. 1883, Ţapu, jud. Galaţi — 21. oct. 1921, Bucureşti). Ofiţer. Cercetează intensiv comuna lui natală, Ţapu, şi publică în mai multe lucrări rezultatele acestei cercetări. Adept al metodei monografiste, însă cu o nuanţă accentuat descriptivist-factologică. A înfiinţat, editat şi condus două reviste de folclor: *Ion Creangă* (1908—1921) şi *Florile dalbe* (1919).

BIBL.: *Cimilituri româneşti* (1908); *Jocuri de copii* (1909); *Industria casnică la români* (1910); *Sărbătorile la români* (3 vol. 1910—1914); *Cîntece de ţară* (1913); *Agricultura la români* (1913); *Povestea lumii de demult* (1913); *Diavolul* (1914); *Cromatica poporului român* (1914); *Mitologie românească* (3 volume, 1916—1924); *Cuiul lui Pepelea* (teatru popular, 1920).

REF.: Valeriu Ciobanu, *Tudor Pamfile (viaţa şi opera)* (1968).

PANAITESCU, Petre P. — istoric român (13 mart. 1900, Iaşi — 14 nov. 1967, Bucureşti). Studiază istoria la Universitatea din Bucureşti (1918—1922), Cracovia (1923—1924), Paris (1924—1926). Doctor în istorie (1925). Conferenţiar de istorie (1927—1941), profesor de istoria popoarelor slave la Universitatea Bucureşti (1941—1944).

BIBL.: *Nicolas Spathar Milescu* (1925); *O descriere franceză necunoscută a serbării paştilor în Principatele române* (1925); *Influenţa polonă în opera şi personalitatea cronicarilor Grigore Ureche şi Miron Costin* (1925); *Călători poloni în ţările române* (1930); *Mihai Viteazul* (1936); *Istorie şi cultură* (1937); *Mircea cel Bătrîn* (1944); *Interpretări româneşti* (1947); *Studii de istorie economică şi socială* (1947); *Dimitrie Cantemir. Viaţa şi opera* (1958); *Obştea ţărănească în Ţara Românească în orînduirea feudală* (1964); *Introducere la istoria culturii româneşti* (1969); *Contribuţii la istoria culturii româneşti* (1971).

REF.: *Petre P. Panaitescu cu prilejul împlinirii a 65 ani* (în „Romanoslavica", 1965).

PAPADIMA, Ovidiu — folclorist, istoric literar şi etnolog român (n. 23 iun. 1909, Sinoe, Constanţa). Studiază literele şi filosofia la Universitatea din Bucureşti (1928—1931). Doctor în filologie (1944). Membru al Societăţii „Graiul Nostru" de sub conducerea lui Ovid Densuşianu şi Tache Papahagi. Şef de lu-

crări la Universitatea București (1941—1949). Șef de secție la „Institutul de istorie, teorie literară și folclor" (1949—1965). **O.P.** studiază raporturile reciproce între cultura populară și cultura citadină (în sensul de cultură modernă). Sub raport etnologic **O.P.** consideră necesar studiul complex al etnografiei, folclorului și artei populare pentru înțelegerea fenomenelor culturale în funcționalitatea lor evolutivă.

BIBL.: *O viziune românească asupra lumii. Studiu de folclor* (1941, lucrare premiată de Academia Română); *Neam, sat și oraș în poezia lui Octavian Goga* (1942); *Creatorii și lumea lor* (1943); *Poezia și cunoașterea etnică* (1944); *Cu cît cînt, atîta sînt. Antologie a liricii populare* (1963), *Anton Pann: Cîntece de lume" și folclorul Bucureștilor* (1963); (în colab. cu Ion Biberi) *Folclor și specific național* (1966); *Literatura populară română* (1968); *Scriitorii și înțelesurile vieții* (1972).

PAPAHAGI, Tache — lingvist, folclorist și etnolog român (20 oct., 1892, Avdela din Pind, Grecia — 17 ian. 1977, București). Urmează Facultatea de litere, la Universitatea București (1912—1916). Asistent (1921), conferențiar (1926), profesor la Universitatea din București (1948). Adept și continuator al lui Ovid Densușianu, **T.P.** socotește că lingvistica, etnografia și folclorul sînt inseparabile și converg în elaborarea unei imagini complexe a vieții unui popor. Elementele etnografice sînt mai stabile decît cele lingvistice, ca trăsături caracteristice ale sufletului unui popor. **T.P.** numește această nouă direcție de cercetare lingvistică etnopsihologie sau etnopsihologie lingvistică, ambele privite din perspectivă comparativ-istorică. Pune accentul pe studiul elementelor etnografice de origine latină pentru a atesta pe această cale substratul etnic latin al românilor și aromânilor. Inițiază și organizează publicarea unei „Arhive etnografice aromâne". Reprezentant al școlii românești de studii sud-est europene.

BIBL.: *Aromânii din punct de vedere istoric, cultural și politic* (1915); *La românii din Albania* (1920); *Antologie aromânească* (1922); *Etnografia lingvistică română* (1922); *Din folclorul romanic și cel latin* (1923); *Cercetări în Munții Apuseni* (1925); *Graiul și folclorul Maramureșului* (1925); *Creația poetică populară* (1926); *Macedo-românii sau aromânii* (1927); *Images d'ethnographie roumaine, dacoroumaine et aroumaine* (3 vol. 1928—1934); *Prin munții și valea superioară a Cernei* (1935); *Flori din lirica populară* (1936); *Paralele folclorice* (1944 și 1970); *Concordances folkloriques et ethnographiques* (1946—1948); *Dicționarul dialectului aromân — general și etimologic* (1963, ed. a II-a 1976).

REF.: Zamfira Mihail, *Contribution de Tache Papahagi à l'étude du sud-est européen* (Rev.

de Studii Sud-Est europene 1, 1973).

PASCU, Ştefan, istoric român (n. 14 oct. 1914, Apahida, Cluj). Studiază istoria la Universitatea din Cluj (1938). Bursier al Şcolii române de la Roma (1939—1942). Bibliotecar al Universităţii din Cluj. Asistent, şef de lucrări la Institutul de istorie din Cluj-Sibiu (1943—1948), conferenţiar (1948—1962), profesor (din 1962) la Universitatea din Cluj-Napoca. Director adjunct al Institutului de istorie din Cluj (din 1962). Rector al Universităţii din Cluj-Napoca (din 1968). Membru corespondent al Academiei (1963), titular (1967).

BIBL.: *Les Roumains de Bihor* (1938); *Les Roumains de Sălaj* (1938); *Românii de la graniţa nord-vestică* (1939); *Nicolae Iorga, genio della latinità* (1941); *O carte italiană despre dreptul românesc în Ardeal* (1941); *Schiţă istorică a judeţului Tîrnava Mare* (1943); *Ştiri referitoare la navigabilitatea Oltului şi Timişului* (1943); *L'unité de la terre et du peuple roumain* (1943); *Unitatea românească prin religie* (1944); *Meşteşugurile din Transilvania pînă în secolul al XVI-lea* (1954); *Problema oraşelor şi a producţiei de mărfuri în Transilvania medievală* (1955); (în colab.) *Crestomaţie pentru studiul istoriei statului şi dreptului* (vol. I, II, 1958, vol. III, 1963); *Urbariul satului Cetaşi în prima jumătate a secolului al XVIII-lea* (1960); *Le développement des métiers et du marché en Transylvanie au moyen âge jusqu'à la fin du XVI-ème siècle* (1962); *Istorie şi etnografie* (1962); *Istoriografia modernă a României* (1964); *Les recherches de démographie historique en Roumanie* (1964); *Glosar de termeni şi expresii din documentele latine privind istoria medie a României* (1965); *Nicolae Iorga istoric al evului mediu românesc* (1965); *Formarea naţiunii române* (1965); *Premisele formării naţiunii române* (1966); *Ingeniozitate şi frumuseţe. Meşteşuguri şi meşteşugari în Transilvania medievală* (1969); *Cultura şi civilizaţia în concepţia unor gînditori români moderni* (1970); *Vrednicia meşteşugarilor transilvăneni. Săgeţi de foc şi ştеampuri fără apă* (1970) etc.

PAUL, Friedrich — antropolog şi etnolog american (n. 22 oct. 1927, Cambridge, Massachusetts). Studiază la Colegiul „Wiiliam" (1945—1946), la Harvard (1947—1950). La universitatea Harvard (1950—1952) se specializează în filologie, la Universitatea Yale (1952—1957) în etnologie şi etnolingvistică. Cercetări sociologice în Germania (1949), social-antropologice în Mexico (1955—1956), în India (1958 — 1959). Asistent la Universitatea din Connecticut (1956—1957) şi la Harvard (1957—1958). Profesor la Universitatea Michigan (1960—1961), Chicago (1962 — 1967) şi Indiana (1964). **P.F.** întreprinde cercetări de lingvistică şi de etnolingvistică asupra culturii ru-

sești, grecești din perioada lui Homer, a limbilor semitice, tarascană etc. Cercetările lui de lingvistică sînt integrate în antropologia culturală și sociologie.

BIBL.: *Under the Mango Trees* (1964); *Naranja y el mundo exterior* (1963); *A Mexican Cacigazco* (1965); *Structural Implication of Russian Pronominal Usage* (1966); *Proto-Indo-European Kinship* (1966); *Revolutionary Politics and Communal Ritual* (1966); *An Agrarian Fighter* (1965); *The Political Middleman and the Legitimacy of a Cacique* (1968); *El parentesco y la polittica en una aldea mexicana* (1968); *Proto-Indo-European Trees* (1970); *Anthropological Linguistics: Recent Research and Immediate Prospects* (1970); *Metaphor-like Relations between Referential subsets* (1969); *On the Meaning of the Tarascan Suffixes of Space* (1969); *Shape in Grammar* (1970); *Distinctive Features and Functional Groups in Tarascan Phonology* (1971); *Dialectal Variation in Tarascan Phonology* (1971); *Shape Categories in Grammar* (1972); *The Lexical Symbol and its nonarbitrariness* (1974).

PAVELESCU, Gheorghe — etnolog român (n. 31 mart. 1915, Pianul, Alba). Studiază filosofia și literele Universitatea din Cluj (1936—1940) și Universitatea din București (1940—1942). Doctor în sociologia culturii (1942), filosofia culturii (1942), etnografie (1943). Asistent (1943—1949), conferențiar (1949—1952) la Universitatea din Cluj. Profesor de liceu (1952—1971). Conferențiar de literatură la Sibiu (din 1971).

BIBL.: *Etnografia românească din Ardeal în ultimii 20 ani* (1939); *Pictura pe sticlă la românii din Transilvania* (1942); *Pasărea suflet* (1942); *Mana în folclorul românesc* (1944); *Pictura pe sticlă la români* (1945); *Versuri la morți de Nicolae Filimon* (1945); *Cercetări folclorice în sudul județului Bihor* (1945); *Cercetări asupra magiei la români în Munții Apuseni* (1945); *Studii și cercetări de folclor* (1971); *Balade populare din sudul Transilvaniei* (1971); *Folclor satiric din Mărginimea Sibiului* (1971); *Folclor medical din valea Sebeșului* (1971).

PAZDUR, Jan — etnolog polonez (27 dec. 1909, Kasina Wielka). Studiază filosofia la Universitatea jagelloană din Cracovia (1932). Doctor în filosofie (1948). Director al Arhivelor Naționale din Kielce (1951—1953). Șef de secție, secretar științific și director la Institutul de istorie a culturii materiale al Academiei Poloneze de Științe (1954). Profesor universitar (1956—1962). **J.P.** relevă necesitatea studiului economiei și tehnologiei populare pentru etnologie.

BIBL.: *Technological progress in Poland of the Renaissance period* (1954); *Metal workshop at Bialogon,* 1614—1914 (1957); *An*

outline of the history of mining in Poland (vol. I, 1960; vol. II, 1961); *Studii asupra mineritului și topitoriei în Polonia* (vol. I — XIV, 1957 — 1970); *Muzee și monumente tehnice în Polonia* (1970).

PÂRVAN, Vasile — istoric, arheolog și gînditor român (28 sept. 1882, Hurueşti, Bacău — 26 iun. 1927, Bucureşti). Studiază la Universitatea din Bucureşti. Director al Muzeului Național de antichități din Bucureşti (1910). Profesor de istorie veche, epigrafie și antichități greco-romane la Universitatea Bucureşti (1913). Membru al Academiei Române (1913). Împreună cu Nicolae Iorga și G. Murgoci este fondator al Institutului de studii sud-est europene (1913). Cercetări arheologice la Histria (1914) și Callatis (1915). Profesor-fondator al Universității din Cluj (1919). Vicepreşedinte al Academiei Române (1921 — 1922). Inițiază apariția la Roma (1923) a revistei „Ephemeris Daco-Romaniae". Ține prelegeri de arheologie la Universitatea Cambridge și la Academie des inscriptions din Paris (1926). Membru al mai multor academii și societăți științifice din străinătate. Editează: „Dacia", periodic de arheologie (1925—1927). În cercetările sale a fost preocupat de problemele etnogenezei poporului român și culturogenezei românești. Consideră că la baza istoriei stau factori de natură cultural-spirituală.

BIBL.: *Răspuns la chestionarul privitor la psihologia poporului român* (1900); *Începuturile poporului român* (1906); *Getica* (1926); *Începuturile vieții române la Gurile Dunării* (1923); *Institut d'études concernant l'Europe sud-orientale* (1914); *Ideile fundamentale ale culturii sociale contemporane* (1919); *Parentalia* (1919); *Gînduri despre lume și viață la greco-romanii din Pontul Sting* (1920); *În chestiunea etimologiei Dunării* (1821); *Sulle origini della civiltà romena* (1922); *Considerații asupra unor nume de rîuri daco-scitice* (1923); *Dacia în epoca celtică* (1926); *Dacia: Civilizațiile străvechi din regiunile carpato-danubiene* (1928).

REF.: Andrieşescu I, *Vasile Pîrvan* (1927); N. Bagdasar, *Vasile Pîrvan* (1941); Jerome Carcopino, *Vasile Pîrvan. In memoriam* (1927); Al. Dima, *Gînduri despre lume și viață la Vasile Pârvan* (1928); Nicolae Iorga, *Vasile Pârvan* (1921); Tudor Vianu, *Vasile Pârvan: idei și forme istorice* (1921); Tudor Vianu, *Vasile Pârvan și concepția tragică a existenței* (1928); Radu Vulpe, *Activitatea științifică a istoricului Vasile Pârvan* (1957); Emil Condurachi, *Vasile Pârvan* (1957); Al. Zub, *Vasile Pârvan* (1975).

PERPESSICIUS (Dimitrie S. Panaitescu), critic și istoric literar (21 nov. 1891, Brăila — 29 mart. 1971, Bucureşti). Licențiat în filologie romanică la Universitatea din Bucureşti (1914). Bi-

bliotecar la Biblioteca Academiei Române (1916—1919). Profesor de liceu (1919—1929, 1929—1951). Membru corespondent al Academiei R.S. România (1948), titular (1956). Director general al Bibliotecii Academiei R.S. România. În vasta lui operă de critic literar și exeget a operei lui Mihai Eminescu a avut contingențe cu folclorul și folcloristica.

BIBL.: *Mențiuni de istoriografie literară și folclor* (1957); *Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor* (trei vol.: I, 1961; II, 1964; III, 1966).

REF.: T. Vârgolici, *Perpessicius* (1974).

PETRESCU, Paul — istoric de artă român (n. 21 iul. 1921, Cetatea Albă). Studii de filosofie la Universitatea din București (1947). Doctor în filosofie (1968). Asistent principal la Muzeul Satului (1948). Cercetător principal, șef al secției de artă populară la Institutul de istoria artei (1952—1975), secretar științific la Institutul de Istoria artei (1967-73). Cercetător principal la Institutul de cercetări etnologice și dialectologice (1975—1977), șef sector (1978).

BIBL.: *Arhitectura în Muzeul Satului* (1955); (în colab.) *Arhitectura populară în regiunea: Hunedoara* (1956), *Pitești* (1957), *Ploiești* (1957), *București* (1958); (în colab.) *Ceramica de Horezu,* (1965); *Costumul popular românesc din Transilvania și Banat* (1959); (în colab.) *Arta populară. Îndreptar metodologic* (1966); (în colab.) *Construcții țărănești în Hațeg* (1966); (în colab.) *Arta populară din zonele Argeș și Muscel* (1967); (în colab.) *Meșteșugurile artistice în România* (1967); *Broderiile pe piele în arta populară românească* (1968); *Imaginea omului în arta populară românească* (1969); (în colab.) *Arta populară pe Valea Bistriței* (1969); *Motive decorative celebre* (1971); *Creația plastică românească* (1976).

PITRÉ, Giuseppe — medic, filolog, etnolog și istoric italian (1841—1916). Studiază folclorul la Universitatea din Roma. Profesor de „demopsihologie" la Universitatea din Palermo. La Palermo organizează „Museo etnografico siciliano". A inițiat editarea publicației „Biblioteca delle tradizioni popolari siciliane" (1871). A inițiat și colaborat la „Arhivio delle tradizioni populari" (1880), care pînă în 1906 însumează circa 33 de volume, dintre care etnologia deține un loc important în contextul volumelor consacrate științelor despre civilizația și cultura populară.

BIBL.: *Profili bibliografici contemporanei* (1859); *Tre dialoghi sui proverbi siciliani e toscani* (1862); *Saggio di vocabulario marinaresco* (1863).

PODOLAK, Jan, etnolog cehoslovac (17 mai 1926, Bratislava). Studii de etnologie la Universita-

tea din Praga. Doctor în etnologie. Profesor de etnologie la Universitatea din Bratislava. Preocupat de studii asupra păstoritului la popoarele carpatice, întreprinde cercetări în acest sens în Polonia, Ucraina, România. De asemeni întreprinde studii asupra păstoritului în Bulgaria, Iugoslavia pentru cunoașterea aspectelor balcanice ale problemei. Editează revista *Ethnologia Slavica* (Bratislava).

BIBL.: *Spôsoby chovu hospodárskych zvierat* (1962); *Pastierstvo oblasti Vysokých Tatier* (1967); *Horehronie: polnohospodárstvo a pastierstvo* (1969).

POIRIER, Jean — etnolog și etnosociolog francez (n. 4 iun., 1921, Haïms-Vienne). Licențiat în drept Universitatea din Paris. Diplomat al Institutului de etnologie. Doctor în sociologie la Sorbona. Șef de studii al Centrului Național de cercetări științifice (1947—1950). Profesor la „École Nationale" din Paris (1947—1961). Director al Laboratorului de etnologie al Facultății de litere și științe umane din Lyon (1957—1961). Director științific al Institutului de științe economice aplicate (1958—1968). Director al Centrului de antropologie și sociologie a dezvoltării. Director al departamentului de științe umane la Universitatea din Madagascar (1961—1969). Profesor de etnologie juridică și de sociologie juridică la Universitatea din Nisa (din 1969). Codirector al revistelor „*Nomos*", „Cahiers d'ethnologie et de sociologie juridique" (din 1974) și „Ethnies" (din 1975).

BIBL.: *Sur la définition de l'ethnologie* (1948); (în colab. cu A. Leroi-Gourhan, G. Condominas și A.G. Haudricourt) *Ethnologie de l'Union Française* (2 vol. 1953); *Études de droit africain et de droit malgache* (1964); *Civilisation malgache* (1964, în colab.); *Ethnologie générale* (vol. I, 1968, în colab.); *Les catégories logiques de la pensée juridique et l'interprétation des droits coutumiers africains* (1960); *Questionnaire d'Ethnologie juridique appliqué à l'enquête de droit coutumier* (1963); *L'ethnologie juridique* (1965); *La géographie humaine et l'ethnologie* (1967); *Histoire de la pensée ethnologique* (1968); *Le programme de l'ethnologie* (1968); *Introduction à l'ethnologie de l'appareil juridique* (1968); *Problèmes d'ethnologie économique* (1968); *Histoire de l'ethnologie* (1969); *L'originalité des droits coutumiers d'Afrique noire* (1969); (în colab.) *Ethnologie régionale* (I, 1972, II, 1978); *Ethnies et cultures* (1972); *Pour un programme d'urgence en ethnologie juridique* (1974).

POWELL, John Wesley — antropolog american (24 mar. 1834, New York — 23 sept. 1902, Havenmain). Studiază la Colegiul Oberlin, fără ca să-l termine. Ajunge secretar la Illinois Society of Natural History. Profesor de istorie la Wesleyan

College, curator de muzeu la Illinois Normal University. Explorează Colorado, Grand River, Grand Canyon, Plateau Colorado (1860—1870). Studiază indigenii americani, le clasifică limbile și obiceiurile. Organizează *The Bureau of American Ethnology* în cadrul *The Smithsonian Institution* (1879) pe care îl conduce 23 ani (pînă în 1902). Publică o colecție de atlase (de la 1894—1902).

BIBL.: *Exploration in the Colorado River on the West and its Tributaires* (1875); *Report of the Lands of the Arid Regions of the United States* (f.a.)

REF.: Frederick S. Dellenbaugh, *A Canyon Voyage* (1908); William Culp Darrah, *Powell of the Colorado* (1951); Wallace Stegner, *Beyond the Hundred Meridian. John Wesley Powell and the Second Opening of the West* (1954); Elmo Scott Watson, *The Professor Goes West* (1954); Richard A. Bartlett, *Great Surveys of the American West* (1962); William A. Goetzmann, *Exploration and Empire: The Explorer and the Scientist in the Winning of the American West* (1966).

PROPP, Vladimir Iakovlevici — folclorist și istoric literar sovietic (17 apr. 1895, Petersburg — 22 aug. 1970, Leningrad). Studiază filologia slavă la Universitatea din Petersburg (1918). Profesor de limba germană, apoi de folclor la Universitatea din Leningrad (1920—1965). Principalele sale lucrări sînt dedicate teoriei și istoriei folclorului.

BIBL.: *Morfologhia skazki* (1928, trad. rom. 1970); *K voprosu o proishojdenii volșebnoi skazki* (1934); *Ritualnîi smeh v folklore* (1939); *Mujskoi dom v russkoi skazke* (1939); *Motiv ciudesnogo rojdenia* (1941); *Istoriceskie korni volșebnoi skazki* (1946); *Russkii gheroiceskii epos* (1955); *Russkie agrarnîe prazdniki* (1963).

REF.: C. Lévi-Strauss, *La structure et la forme. Réflexions sur un ouvrage de Vladimir Propp* (1960); M.I. Melț, *Bibliografia V.I. Proppa* (1966); Radu Niculescu, *Sensurile „Morfologiei basmului"* (1970, pref. la trad. rom. a „Morfologiei basmului").

R

RADCLIFFE-BROWN, Alfred R. — antropolog englez (1881—1955). Studiază antropologia la Londra. Profesor de antropologie la Universitățile din Cambridge, Londra (1918), Chicago (1931—

1937), Oxford (1937). Efectuează expediții antropologice în insulele Andaman și Australia. Fondează și conduce revista „Oceania". Adept al funcționalismului.

BIBL.: *Three Tribes of Western Australia* (1913); *The Andaman Islanders* (1922); *The Methods of Ethnology and Social Anthropology* (1923); *The Mother's Brother in South Africa* (1925); *Primitive Low* (1932); *Social Sanction* (1939); *The Study of Kinship Systems* (1941); *African System of Kinship and Marriage* (1950); *The Comparative Method in Anthropology* (1951); *Structure and Function in Primitive Society* (1952).

RATZEL, Friedrich — geograf și etnolog german (3 aug. 1844, Karlsruhe — 9 aug. 1904, Ammerland). Profesor de geografie la Școala politehnică din München (1880) și Leipzig (1886—1904). Creatorul Școlii de antropo-geografie și al geopoliticii. **F.R.** preconizează cercetarea concretă a relațiilor între grupul uman și mediul lui geografic, între om și obiectele lumii înconjurătoare. La început se integrează în curentul comparatist al cercetărilor geografiei umane. Treptat devine *reprezentantul curentului determinist-geografic* în formarea unei etnii. Succesorii lui s-au împărțit în două grupe: un grup care a căzut într-un determinism geografic exagerat, devenind promotorii geopoliticii, și alt grup care a combătut determinismul geografic, devenind promotorii *ecologiei* actuale. Grupul ecologilor susține că grupul uman este condiționat geografic, de posibilitățile pe care mediul ambiant le oferă. Însă *interpretarea* acestor posibilități este proprie fiecărui grup uman, care pune pecetea activității lui pe substructurile geografice, umanizează relieful și peisajul geografic.

BIBL.: *Die Vereinigten Staaten von Nordamerika* (2 vol. 1878 — 1880); *Anthropogeographie* (2 vol. 1882—1891); *Der Staat und sein Boden, geographisch betrachtet* (1886); *Politische Geographie* (1891); *Le sol, la Société et L'Etat* (1900); *Das Meer als Quelle der Völkergrösse* (1900); *Die Menschheit als Lebenserscheinung* (1900); *Raum und Zeit in Geographie und Geologie* (1907).

REF.: E. Durkheim, *Comptes rendus des ouvrages de Ratzel* („L'Année sociologique", I—IV); P. Vidal de la Blache, *La geographie politique à propos des écrits de Fr. Ratzel.* („Annales de Geographie" 1898); K. Hassert, *Fr. Ratzel. Sein Leben und Wirken* („Geographische Zeitschrift 1905).

RĂDULESCU-MOTRU, Constantin — psiholog și filosof român (2 febr. 1868, Butoiești, Mehedinți — 1957, București). Stu-

diază psihologia la Universitatea din Berlin (1890). Doctor al Universității din Leipzig (1893). Profesor de psihologie, logică și teoria cunoașterii la Universitatea din București (1900—1940). Colaborator la „Convorbiri literare" (1893—1906), „Convorbiri critice" (1907). Președinte al Academiei Române (1938—1941). Președinte al Societății române de filosofie. Director al revistelor: „Noua revistă română" (1900—1902; 1908—1916)", Ideea europeană" (1919), „Revista de filosofie" (1923—1943), „Analele de filosofie" (1934—1944). **R.M.** pune accentul pe rolul muncii și al vocației în dezvoltarea personalității culturale. Deși a abordat unele cercetări de pe poziții conservatoare și etniciste nu a fost un xenofob. În ultima fază a vieții a urmărit să pună de acord concepția lui personalistă cu materialismul dialectic.

BIBL.: *Valoarea științei* (1907); *Puterea sufletească* (1908); *Psihologia ciocoismului* (1909); *Nietzsche* (1916); *Personalismul energetic* (1927); *Vocația, factor hotărîtor în cultura popoarelor* (1932); *Cultura română și politicianismul* (1904); *Timp și destin* (1940); *Românismul* (1936); *Etnicul românesc. Comunitate de origine, limbă și destin* (1942).

REDFIELD, Robert — antropolog american (4 dec. 1897, Chicago — 16 oct. 1958, Chicago). Studiază antropologia la Universitatea din Chicago, unde ajunge profesor, apoi decan (1927—1946). Doctor în antropologie (1928). Întreprinde expediții antropologice în Guatemala și Mexic.

BIBL.: *The Material Culture of Spanish-Indian Mexico* (1929); *Tepoztlan* (1930); *May Archaeology* (1932); *Chan Kom* (1934); *Bibliography on Middle America: Ethnology* (1935—1939); *The Folk Culture of Yucatan* (1941); *Race and Human Nature* (1944); *A Village That Chose* (1953); *The Primitive World and its Transformations* (1953); *The Little Community* (1955); *Peasant Society and Culture: an Anthropological Approch to civilization* (1956); *The cultural role of Cities* (1956); *Values in Action* (1958); *Human nature and the Study of Society* (1962).

REF.: Fay Cooper Cole și Fred Eggan, „*Robert Redfield*" (în „American Anthropology," 1959).

REINING, Conrad C. — antropolog american (n. 17 ian. 1918, Paxton, Ohio). Studiază limba germană la Universitățile Akron (1940) și Chicago (1940—1942) și antropologia socială (1959). Conduce secția africană a Bibliotecii Congresului (1960—1966). Profesor de antropologie la Universitatea din Minnesota (1956—1958), la Universitatea Catolică Washington.

BIBL.: *A Lost Period of Applied Anthropology* (1962); *Zande Markets and Commerce* (1963); *The Interdisciplinary Effect in African Studies* (1964); *The Zande Scheme: An Anthropological Case Study of Economic Developement in Africa* (1966); *Zande Subsistence and Food Production Systems* (1970). etc.

RIVERS, William Hales — antropolog, etnolog și psiholog englez (12 mart. 1864, Luton — 4 iun. 1922 Kent). Studiază psihologia fiziologică. Director la Laboratorul britanic pentru studiul psihologiei experimentale. Introduce psihologia experimentală în învățămîntul universitar. Expediție antropologică în Melanezia (în 1898) și India (1901). **W.R.** a fost preocupat de studiul „grupelor poliandre" din India. Ia atitudine critică împotriva psihanalizei lui Sig. Freud.

BIBL.: *The Todas* (1908); *Survivals in Sociology* (1913); *Kinship and Social Organization* (1914); *History of Melanesian Society* (2 vol. 1914); *Instinct and the Unconscious* (1920).

RIVET, Paul — antropolog francez (1876 — Wassigy Ardennas — 1958, Paris), Studiază antropologia. Profesor de etnologie la Muzeul Național de istorie naturală (1928). Director al Muzeului de etnologie (Trocadero) și al Laboratorului de etnologie din Paris (1934). Inițiatorul și organizatorul celebrului *Musée de l'Homme* din Paris (1937). Expediții antropologice în majoritatea țărilor din America Latină (începînd din 1901, cu intermitențe pînă în 1939), în Asia (Indochina).

BIBL.: *Les Indians Jibaro* (1907); *Ethnographie ancienne de l'Equateur* (1912); *Les languages du Mexique* (1912); *Sumérien et Océanien* (1929); *L'origine de l'homme américain* (1943), *Métallurgie précolombienne* (1948); *Cités Maya* (1954); *Lettre sur la science de l'homme* (1956).

RÎBAKOV, Boris Alexandrovici — arheolog, paleoetnograf și istoric sovietic (n. 21 mai 1908, Moscova). Studiază arheologia și istoria. Profesor Universitatea din Moscova (1943). Membru al Academiei de Științe a U.R.S.S. (1958). Director al Institutului de arheologie din Moscova (1956—). Secretar al Secției de istorie a Academiei de științe a U.R.S.S. (1973—1975). Membru al Academiei de științe Cehoslovace (1960), al Academiei de științe Polone (1970). Întreprinde studii asupra vechii civilizații și culturi ruse.

BIBL.: *Remeslo v drevnei Rusi* (1948); *Drevnosti Cernigova* (1949); *Kosmogonia i mifologhia zemledelțev eneolita* (1956).

RÓHEIM, Géza — antropolog, psihanalist și etnograf american

(1891, Budapesta — 1953, New York). Studiază etnologia la Universitatea din Budapesta (1918); etnografia la Universitățile din Leipzig și Berlin. Doctor în etnografie. Lucrează în Muzeul Național Ungar. În această perioadă este preocupat de riturile ceremoniale și mituri. Împreună cu Freud susține teoria hoardei primare, a familiei ciclopeene și a explicării filogenetice și ontogenetice a culturii. Întreprinde cercetări asupra triburilor centrale și a societăților închise matrilineare din Australia. În S.U.A. studiază zona de contact între California, Arizona și New Mexico. Ajunge la concluzia că „omul a inventat cultura în copilăria lui întîrziată ori intoleranță la tensiune. În încercarea lui de a domina realitatea, omul a creat societatea, care nu este altceva decît o bună funcționare a unui mod simbolic de existență". După el „adaptarea este o soluție favorabilă între narcisism și cathesis".

BIBL.: *Sárkányok és sárkányölők* (1921); *Das Selbst* (1921); *Nach dem Tode des Urvaters* (1923); *Australian Totemism. A psichoanalytic Study in Anthropology* (1925); *Die psichoanalytische Deutung des Kulturbegriffs* (1941); *The Origin and Function of Culture* (1943); *War, Crime and Covenant* (1945); *The Gates of the Dream* (1952).

REF.: Warner Muesterberger and Bill Damhoff, *G. Róheim* (1962).

ROMAIN, Jean Baptiste — etnolog haitian (n. 10 iun. 1916, Cap-Haitian). Studiază etnologia la Institutul de etnologie (1943), la Universitatea Sorbona din Paris (1949). Profesor de etnologie la Universitatea din Haiti (din 1956). Directorul Muzeului poporului haitian (1956—1957).

BIBL.: *Moeurs et coutumes des paysans haïtiens* (1959); *Noms et lieux d'époque coloniale en Haïti* (1960); *L'homme haïtien, ses origines ethniques, sa psychologie* (1960); *Memoire sur l'Anthropologie en Haïti* (1946); *Introduction à l'Anthropologie Physique des Haïtiens* (1964); *Recherche sur la puberté en Haïti* (1969); *L'Anthropologie physique des Haïtiens* (1971).

ROY, Sachin — antropolog cultural indian (n. 1920, Calcutta). Studiază antropologia la Calcutta (1940). Doctor în antropologie la Delhi. Președinte al Asociației Muzeelor din India. Specialist în muzeologie. Preocupat de antropologia aplicată în studiul supraviețuirilor și de tehnica prosperității tribale în India.

BIBL.: *Anthropometry of the Adis* (1967); *Sangrahalaya Anusilan (Introduction to the Museum Studies with special reference to Antropology)* (1965); *Anthropologists in India* (1970).

SALZMANN, Zdenek — antropolog și lingvist american (n. 18 oct. Praga, 1925). Studiază lingvistica la Universitatea din Praga (1945—1947); lingvistica, antropologia și folclorul la Universitatea Indiana, Bloomington (1948—1952). Doctor în filosofie al Universității din Indiana (1963). Director al „Verde Valley School" Sedona, Arizona (1956—1966). Conducător al „Anthropology Program, The Phillips Exeter Academy", la Exeter, New Hampshire (1966—1968). Profesor de antropologie la Universitatea din Massachusetts (din 1968). Editează: *A symposium on East European ethnography*, 6 (Universitatea Massachusetts, 1970). Specialist în studiul etnografiei est-europene și bun cunoscător al etnografiei și limbii „pemilor" din Banatul românesc.

BIBL.: *General Anthropology* (în colab., 1969); *A Contribution to the Study of Value Orientations among the Czechs and Slovacs* (1970); *Anthropology* (1973); *Komárov: a Czech Farming Village* (în colab. 1974); *Anthropologia: Panorama* (Mexico, 1977); *Humanity and Culture: an Introduction to the Anthropology* (în colab. cu Oriol Pi-Sunyer, 1978); *Researches of the „pems" of Romanian Banat* (în curs de publicare).

SANKAR SEN GUPTA — folclorist indian (n. 26 ian. 1933). Studiază științele sociale. Specializat în folclor. Director cu cercetarea științifică în Societatea indiană de folclor din Calcutta. A vizitat mai multe țări europene printre care și România. Editează: revistele „Folklore" și „Human Events".

BIBL.: *Rain in Indian Life and Lore* (1963); *Studies in Indian Folk Culture* (1964); *Folklore Research in India* (1964); *Tree Symbol Worship in India* (1965); *A Guide to Field Study* (1965); *Folklorists of Bengal* (1965); *A Survey of Folklore Study in Bengal* (1967); *Women in Indian Folklore* (1969); *A Study of Women of Bengali* (1970); *Folklore of Bengal* (1971); *The Patas and the Patuas of Bengal* (1972); *Nil Durpan or the Indigo Planting Mirror by Dinabandu Mitra* (1972); *Bangali Jibana Bibana* (1973).

SAPIR, Edward — antropolog și lingvist american (26 ian. 1884, Lauenburg-Germania — 4 febr. 1939, Yale S.U.A.). Studiază antropologia la Universitatea Co-

lumbia (1904). Doctor în antropologie la aceeași universitate. Conduce sectorul de antropologie al *The Canadian National Museum* din Ottawa (1910). Studiază și clasifică limbile indigenilor din vestul Canadei. Se dedică studiului tehnicilor folosite de etnografi în reconstituirea culturilor istorice. Profesor de antropologie la Chicago (1925). Susține că sunetele limbajului sînt mai mult fenomene mentale și fiziologice, decît fizice și că alcătuiesc un sistem de convenții lingvistice. Consideră cultura ca „model al individualității" care operează cu convenții. Colaborează la *Encyclopaedia of Social Sciences* (1931).

BIBL.: *Time Perspective in Aboriginal American Culture: A Study in Method* (1916); *Language* (1921); *Sound Patterns in Language* (1925); *The Unconscious Patterning of Behavior in Society* (1927); *The Statutus of Linguistics as a Science* (1929). *The Psychological Reality of the Phoneme* (1933).

REF.: Hays R. Hofmann, *From Ape to Angel: An Informal History of Social Anthropology* (1958); Thomas S. Sebeok, *Portraits of Linguists* (II, 1966).

SARAN, Nephan — etnolog turc (17 mai 1924, Istanbul). Studiază etnologia la Universitatea din Istanbul. Doctor în etnologie. Conducător al cercetărilor de antropologie socială și etnologie și al Centrului Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Bölümü din Istanbul. Este preocupat de cultura populară, de obiceiurile de căsătorie ale țăranilor turci etc.

BIBL.: *Istanbul Şehrinde Polisle Ilgisi Olan Onsekiz Yaşindan Küçüz Çocuklarin Sosyo-Kütütel Ozellikleri Hakkinda Bir Araştirma* (1968); *Türkiye* (1971).

SĂHLEANU, Victor, — medic, antropolog și filosof român (n. 1 febr. 1924, Gura Humorului, Suceava). Studiază medicina (1942—1948) și fizico-matematicile (1954—1961) la Universitatea din București. Doctor în medicină (1949). Conferențiar de biofizică și biomatematică la Universitatea din Cluj (1963—1969). Director al Centrului de antropologie din București (1969—1974). Șeful Laboratorului de antropologie de la Institutul Babeș (din 1974).

BIBL.: *Metoda statistică* (1963); *Metoda tipologică* (1963); *Marxismul și antropologia filosofică* (1964); *Obiectul și semnificația antropologiei* (1964); *Antropologie și umanism* (1965); *Obiectul și specificul antropologiei ca știință specială despre om* (1966); *Relații metodologice între antropologie și alte științe* (1966); *Dialectica socialului și biologicului în viața socială* (1966); *Principiile cercetării antropologice în complex* (1966); *Etica cercetării științifice* (1967); *Sociodinamică, biodinamică și patrodinamică, aspecte corelative* (1969); *Antropologie și etnografie* (1970); *Viitorul omului și viitorul antropologiei* (1971); *Nobila*

aventură a științei (1971); *Știința și filosofia informației* (1972); *Concepția marxistă despre om* (1972); *Arta rece și știința fierbinte* (1972); *Studiul complex al omului, dar cum?* (1972); *Adaptarea omului la revoluția științifico-tehnică contemporană* (1972); *Omul ca sistem. Încercare de antropologie abstractă* (1972); *Atlasul antroponimic al zonei Bran* (1973, în colab.); *Indicatori în cercetările de antropologie cultural-lingvistică* (1973, în colab.); *Fr. Engels și antropologia* (1973); *Atlasul antroponimic al zonei „Porțile de Fier"* (1973, în colab.); *Modalité du spécifique national dans la science* (1973); *Religie, psihologie, ateism* (1973); *Mitologia și magia în perspectivă „filogenetică"* (1974); *Populations aging and rejuvenation: factors of cultural dynamics* (1974); *Technology, anthropology and humanism* (1974); *Note pentru o antropologie a tehnicii* (1974); *Rural—cadru specific de sănătate și patologie umană* (1973); *Antropologie și etnologie* (1974); *Materiale autobiografice în problema interdisciplinarității (încercare de hododologie intelectuală.)* (1974) etc.

SCHEBESTA, Paul — antropolog german (20 mart. 1887, Gros Peterwitz — 17 sept. 1968, Mödling-Viena). Studiază etnologia la Universitatea din Viena, apoi la Berlin. Întreprinde expediții la pigmeii-negrito, în Malaezia (1924—1925), Filipine (1936—1938), Congo (1930) etc. Redactor al revistei „Anthropos". Discipol și colaborator al lui P. Wilhelm Schmidt.

BIBL: *Bei den Urwaldzwergen von Malaya* (1927); *Orang Utan* (1928); *Bambuti, die Zwerge von Kongo* (1932); *Anthropology of the Central African Pygmées* (1933); *Volblutneger und Halbzwerge* (1934); *Der Urwald ruft wieder* (1936); *Die Bamuti Pygmeen am Ituris* (1938—1950); *Les Pygmées* (1940); *Les Pygmées du Congo belge* (1952); *Die Negrito Asiens* (1952—1957).

SCHMIDT, Leopold — etnolog austriac (n. 15 mart. 1912, Viena). Studiază la Universitatea din Viena. Doctor în filosofie (1935). Organizează și conduce colecția „Rudolf Kriss" (1936—1938); director al Muzeului austriac de artă populară din Viena. Profesor de etnografie la Universitatea din Viena. Președinte al Asociației etnografilor austriaci. Editează: Österreichische Zeitschrift für Volkskunde" și colecția de studii *„Masken im Mitteleuropa"* (1955). **L.S.** întreprinde studii de etnologie regională. Organizează o expoziție permanentă de măști populare austriace în „Muzeul austriac de artă populară".

BIBL.: *Wiener Volkskunde* (1940); *Volkskunde (des Burgenlandes)* (1951), *Geschichte der österreichschen Volkskunde* (1951), *Volkskunde von Niederösterreich* (vol. I. 1966).

SCHMIDT, Max — etnolog german (16 dec. 1874, Altona — 26 oct., 1950, Asuncion). Studiază etnologia la Berlin (1921—1929). Director al Muzeului etnografic din Berlin. Întreprinde expediţii etnografice în America latină, îndeosebi în Brazilia (Matto-Grosso, 1926—1928) şi Paraguay (1914, 1935).

BIBL.: *Indianerstudien in Zentralbrasilien* (1905); *Reisen in Matto Grosso* (1911); *Die Arauken* (1917); *Grundriss der ethnologischen Volkswirtschaftslehre* (2 vol., 1920—1921); *Völkerkunde* (1924); *Kunst und Kultur von Peru* (1929).

SCHMIDT, Wilhelm — istoric al religiei, etnolog şi lingvist german (16 febr. 1868, Hörde, — 10 febr. 1954, Freiburg). Studiază etnologia şi lingvistica la Universităţile din Berlin şi Viena (1895—1900). Director al Muzeului papal de etnologie din Roma (1941). Conduce „Şcoala cultural-istorică" din Viena, fundată de F. Ratzel, F. Graebner şi Ankermann. Combate teoria evoluţionistă şi metodele etnologice neoevoluţioniste.

BIBL.: *Der Ursprung der Gottesidee* (12 vol. 1912—1955); *Kulturkreise und Kulturschichten in Südamerika* (1913); *Die Uroffenbarung* (1921); *Die Sprachfamilien und Sprachenkreise der Erde* (1926); *Rasse und Völker* (1927); *Vergleichende Religionsgeschichte* (1930); *Handbuch der Methode der kulturhistorischen Ethnologie* (1937); *Die Tasmanischen Sprachen* (1932); *Völkerkunde und Urgeschichte* (1942); *Völker und Rassen des Abendlandes* (3 vol. 1946); *Totemismus in Asien und Ozeanien* (1955); *Totemismus in Afrika* (1955); *Gebräuche des Ehemanns bei Schwangerschaft und Geburt* (1955).

REF.: J. Henninger *„P. Wilhelm Schmidt, S.V.D. (1948—1954)"* („Anthropos", vol. LI, 1956); M. Guside *„Wilhelm Schmidt S.V.D.* („American Anthropologist" vol. LVI., nr. 5., 1954); P. Schebesta, *„Wilhelm Schmidt, 1868—1954"* („Man," vol. LIV 1954).

SIMIONESCU, Paul — istoriograf şi etnolog român (9 iul. 1926, Bucureşti). Studiază filosofia la Universitatea Bucureşti (1945—1949). Cercetător ştiinţific la Institutul de istorie „N. Iorga" (1954—1968), la Institutul de etnografie şi folclor (1968—1975), la Institutul de cercetări etnologice şi dialectologice (din 1975). Membru al Comisiei de antropologie şi etnologie a Academiei R.S. România (1970). Doctor (1979). Preocupările lui **P.S.** reflectă puncte de vedere noi în analiza convergentă a documentelor etnologice şi istorice. Unele probleme ale civilizaţiei şi culturii tradiţionale româneşti sînt elucidate în perspectiva etnoistoriei, a istoriei culturii şi a sociologiei culturii.

BIBL.: *N. Iorga în istoriografia română şi străină* (1965); *Le Sud-Est européen dans l'historio-*

graphie roumaine (1966); *Cartografierea, sistem de reprezentare a fenomenelor corelate în unele discipline sociale* (1969); *Dimitrie Cantemir, domnitor și savant umanist* (1969); *Une orientation bibliographique dans l'histoire médiévale et moderne de la Roumanie* (1970); *Isograma etnologică — un nou concept de determinare cartografică* (1970); *Implicațiile structuraliste ale isogramei etnologice* (1970); *Petru Rareș. Domnul și vremea sa* (1970); *Some special aspects of Rumanian Ethnology* (1972, în colab.); *Mărturii etnografice puțin cunoscute ale unor călători străini în Țările Române. Sec. XVII—XVIII* (1971); *Pagini de etnografie românească în opera memorialistică a unor călători străini. Sec. XVII—XVIII* (1972); *Reminiscențe mitologice. Semnificații ale unui străvechi cult acvatic* (1973); *Drumuri și popasuri străvechi* (1974, în colab.); *Cetatea de scaun a Bucureștilor. Consemnări, legende, tradiții* (1976, în colab.); *Documentul etnografic — semnificații, limite* (1976).

SIMONESCU, Dan — istoriograf al culturii (n. 11 dec. 1902, Cîmpulung-Muscel). Urmează facultatea de litere de la Universitatea București (1922—1925). Profesor de liceu, apoi la Universitatea din Iași (1942) și București (1952); cercetător științific la Institutul pedagogic din București; director al Bibliotecii centrale universitare București.

BIBL.: *Sibilele în literatura românească* (1928); *Literatura românească de ceremonial* (1939); *Orațiile domnești în sărbători și la nunți* (1941); *Folcloristul C. Rădulescu-Codin* (1958); *Biobibliografie* (1972).

SKALNÍKOVA, Olga — etnograf cehoslovac (11 mai 1922, Bratislava). Studiază folclorul la Universitatea din Praga. Cercetător științific la Catedra de antropologie și folcloristică a Academiei de științe din Cehoslovacia. Preocupată de studiul etnologic al muncitorilor, îndeosebi al minerilor, de procesul de urbanizare, de structura socială și culturală a unor grupe etnice cehoslovace la popoarele vecine. A întreprins cercetări în acest sens și în Banat.

BIBL.: *Social stratification in Tribal Africa* (colab. 1968); *Zur Frage des Studiums des Familienlebens der böhmischen Arbeiterschaft im Kapitalismus* (1970); *K Teorii Etnografie Soucasnosti* (1971).

SPENGLER, Oswald — filosof al culturii german (28 mai 1880, Blankenbug, Harz — 7 mai 1936, München). Studiază științele naturale, filosofia și matematica. Ca filosof al istoriei se ocupă și de filosofia culturii și de problemele fundamentale ale etnologiei. Stabilește o morfologie proprie a istoriei și culturii. La baza teoriei lui morfologice stă procesul de diversificare a civilizațiilor, care întocmai

ca și organismele vii, se nasc, se dezvoltă, ajung la apogeu, decad și mor. După el destinul oricărei civilizații este similar celui al omului. **O.S.** consideră diversitatea civilizațiilor dominată de „fatalitatea lor biologică". Între civilizații există un paralelism morfologic, pe diferite trepte de dezvoltare și stadii de evoluție. O civilizație moare prin cultura ei suprasaturată, ajunsă la pietrificare. Pornind de la principiul heraclitean al devenirii *(panta rei)* și de la metoda morfologică a studiului formelor de cultură, **O.S.** ajunge în *Declinul Occidentului* la concluzia că istoria, filosofia istoriei și filosofia culturii trebuie să se reducă în esența lor la diferitele variante teoretice ale morfologiei culturii. Devenirea istorică nu se supune după el cauzalității mecanice, ci intuiției și destinului. Socotește cultura un „fenomen originar al istoriei", măsura tuturor lucrurilor ce privesc pe om și umanitatea. Susține că orice cultură se dezvoltă ca un organism biologic, are o perioadă de apogeu și una de declin. *Declinul culturilor* se reduce în structura lui la apariția civilizațiilor. Analizînd parametrii stabiliți de toți morfologiștii culturii, adică: *durata, orientarea, ciclul* și *sufletul unei culturi*, **O.S.** ajunge să determine cu ajutorul omologiei și similitudinilor, echivalența morfologică dintre culturi sau, ceea ce el definește, „sincronismul faptelor istorice". În faza de civilizație a unei culturi apar germenii degenerescenței morbide a popoarelor care duc în mod fatal la declin și moarte. Interpretînd „caracterele specifice ale culturii moderne: antimetafizicismul, practicismul, democrația și ireligiozitatea ei", **O.S.** se plasează pe o poziție idealist-metafizică.

BIBL.: *Der Untergang des Abendlandes. Umrisse einer Morphologie der Wetlgeschichte (I. Gestalt und Wirklichkeit*, 1918; *II. Welthistorische Perspektiven* (1922); *Der Mensch und die Technik* (1931).

REF.: O. Neurath, *Antispengler* (1921); E. Schroeter, *Der Streit und Spengler. Kritik seiner Kritiker* (1922); A. Fauconnet, *Un philosophe allemand contemporain* (1925); Karl Heim și Rich. H. Grützmacher, *Oswald Spengler und Christentum* (1921); August Messer, *Oswald Spengler als Philosoph* (1922); N. Tatu, *Oswald Spengler* (1938).

SPIER, Leslie — antropolog american (13 dec. 1893, New-York — 3 dec. 1961, Santa Cruz, California). Studiază la Colegiul orașului New York și la Universitatea Columbia. Antropolog la Muzeul american de istorie naturală. Efectuează cercetări la indigenii din vestul S.U.A. Profesor de antropologie la Universitățile din Washington, Ohio, Yale, New Mexico. Președinte al „The American Anthropological Association" (1943). Editează:

„The American Anthropologist" (1934—1938); „The South western Journal of Anthropologist" (1944—1961); „The Yale University Publications in Anthropology" (1945). **L.S.** folosește „ancheta sistematică, cantificatoare" asupra fenomenelor de difuziune culturală în societățile amerindiene.

BIBL.: *The Sun Dance of the Plaine Indians* (1924) ș.a.

STAHL, Henri H. — sociolog, etnosociolog, istoric și jurist român (n. 7 nov. 1901, București). Licențiat în drept (1921). Doctor în filosofie. Întîi conferențiar, apoi profesor de sociologie Universitatea din București. Se dedică studiilor de sociologie istorică. Membru corespondent al Academiei R.S.R. (1974). Reprezentant de seamă al „Școlii sociologice" de la București. Lucrările lui de interes etnologic îmbină cercetările de sociologie concretă cu cele de istorie socială. În domeniul investigației în științele sociale folosește tehnica așa-zisei „arheologii sociale".

BIBL.: *Tehnica monografiilor sociologice* (1934); *Nerej, un village d'une région archaïque* (3 vol. 1939); *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești* (3 vol. 1958—1965); *Les anciennes communautés villageoises* (1971); *Controverse de istorie socială românească* (1969); *Studii de sociologie istorică* (1972); *Teoria și practica investigațiilor sociale* (1974).

STEWARD, Julian H. — antropolog american (n. 1902, Washington). Studii de antropologie. Profesor de antropologie la Universitatea Michigan. Expediții antropologice în cele două Americi. E preocupat în studiile sale de problemele schimbului cultural, în special de implicațiile acculturației.

BIBL.: *Acculturation and the Indian Problem* (1943); *Area Research: Theory and Practice* (1951); *Theory of Cultural Change: the Methodology of Multilinear Evolution* (1955); *Irrigation Civilizations: a Comparative Study* (1955); *Las Civilizaciones antiguas del Viejo mundo y de America* (1955).

ŠTIKA, Jaroslav — etnograf cehoslovac (n. 1 apr. 1931, Roznov pod Radhostem). Studiază etnografia la Facultatea de istorie a Universității din Brno (1956). Cercetător științific la Institutul de etnografie și folclor al Academiei Cehoslovace de Științe din Brno (1956—1972). Doctor (1969). Director al „Valaské Muzeum v Prirode", muzeu de tip „Skansen", din Roznov Radhostem (din 1973). **J.Š.** studiază cultura populară în Carpații nordici. Îl preocupă colonizarea valahă în Moravia și creșterea oilor în Carpații Moravici. Face studii comparative asupra termenului „Valasko" în raport cu cel de „Valah", în Moravia.

BIBL.: *Bádáni o karpatském salasnictvi a valaské olonizaci na Morave* (1960); *Salasnictvi v pováskzé a lysucké oblasti* (1961);

Rozšíreni karpatské kultury na Moravě (1961); *Salasnictvi na Moravském Valassku ve svetle literárnich pramenu do poloviny 19 stol.* (1961); *Vyzam slova „valach" v západnich Karpatech* (1962); *Vyvoj salasnického chovu dobytka na nychidni Morave* (1964); *O názu a pojmu Valassko a Valach na Morave mezi tricetiletou valkou a polovinou 19. stoleti* (1966); *Ohniste v karpatskych salasnickych kolibách* (1967); *Salasniché koliby v západokarpatské oblasti* (1968).

STOICA, Georgeta — etnograf și istoric de artă populară român (n. 25 ian. 1932, București). Studiază istoria la Universitatea din București (1950—1954). Șef secție la Muzeul Satului din București (1955—1972). Inspector general în Consiliul Culturii și Educației Socialiste pentru Rețeaua muzeelor de artă populară și etnografie (din 1972). Doctor în artă populară (1968).

BIBL.: *Crestături în lemn în arta populară românească* (1967, în colab.); *Răspîndirea celor mai frecvente tipuri de locuințe din Oltenia în secolul al XIX-lea* (1968); *Costumul popular oltenesc din secolul al XIX-lea* (1968); *Centre de ceramică din Oltenia* (1968); *Arta populară din cîmpia Munteniei* (1969); *Cercetări de antropologie estetică în stația-pilot Berevoiești* (1969); *Torsul și țesutul părului de capră* (1969); *Centre de mobilier din Oltenia* (1970); *Arta crestăturilor în lemn la români* (1966); *Din experiența Muzeului Satului* (1966); *Systèmes de Chauffage de l'habitation paysanne chez les Roumains* (1965); *Contribuții la studiul unor vechi forme de locuire din zona Caracalului* (1968); *Centre specializate în confecționarea mobilierului din Oltenia* (1968); *Prelucrarea părului de capră. Unelte și produse* (1968); *Perspective ale cercetării artei populare și etnografiei* (1970); *Portul călușarilor* (1969); *Dărmănești și Odobești, două centre de ceramică populară din Dîmbovița* (1970); *Portul popular din Gorj* (1971); *Arta populară din Vîlcea* (1972); *Zubereiten von „mamaliga" (Maisbree) in Vedea* (1973); *Creația populară în lemn* (1974, în colab.); *Das Holz in der rumänischen Volkskunst* (1974, în colab.); *Arhitectura interiorului locuinței țărănești* (1974); *Interioare românești* (1977, în colab.).

SUR, Athul K. — sociolog și antropolog indian (n. 5 aug. 1904, Calcutta). Studiază sociologia, economia și antropologia. Doctor în științe sociale. Lector la Institutul Indian de *sociologie*.

BIBL.: *Pre-Aryan Elements in Indian Culture* (1929); *History and Culture of Bengal* (1962); *Prehistory and Beginnings of Civilization in Bengal* (1965); *Sex and Marriage in „Mahabharata"* (1962).

Ş

ŞĂINEANU, Lazăr — lingvist şi folclorist român (23 apr. 1859, Ploieşti — 11 mai 1934, Paris). Studiază filologia la Universitatea din Bucureşti (1884—1887). Continuă studiile de filologie la Paris (1888) şi Leipzig (1889). Se stabileşte la Paris (1901), unde rămîne tot restul vieţii. Lucrează cu Gaston Paris, specializîndu-se în opera lui Rabelais. Ţine la École des Hautes Études un curs de „Folklore balkanique dans ses rapports avec la mythologie classique". **L.S.** pune lingvistica şi folclorul în slujba etnologiei. Studiile lui de mitologie română şi sud-est europeană îl desemnează printre precursorii etnologiei române.

BIBL.: *Elemente turceşti în limba română* (1884); *Ielele, Dînsele, Vîntoasele, Frumoasele, Şoimanele, Măiestrele, Milostivele, Zînele* (1886); *Jidovii sau Tătarii sau Urieşii* (1887); *Încercare asupra semasiologiei limbii române* (1887); *Legenda Meşterului Manole la greci* (1888); *Zilele Babei şi legenda Dochiei* (1888); *Basmele române în comparaţiune cu legendele antice clasice şi în legătură cu basmele popoarelor învecinate şi ale tuturor popoarelor romanice* (1895, 1978); *Influenţa orientală asupra limbei şi culturii române* (1900); *Trminologie folklorique en roumain* (1901); *Les Géants et les Nains d'après les traditions roumaines et balkaniques* (1901); *L'histoire naturelle et les branches connexes dans l'oeuvre de Rabelais* (1921); *La langue de Rabelais* (2 vol. 1922—1923).

REF.: Luca Vornea, *Lazăr Şăineanu. Esquisse biographique suivie d'une bibliographie critique* (Bucureşti, 1928); Lazăr Şăineanu, *Histoire de mes ouvrages, 1901—1930* (Paris, 1930); Iorgu Iordan, *Lazăr Şăineanu* (în rev. „Viaţa Românească", 1934); Const. Şăineanu, *Lazăr Şăineanu* (Bucureşti, 1935).

ŞIROKOGOROV, Serghei — etnolog rus (1887—1939). Studiază etnologia la Moscova. Director al Muzeului antropologic şi etnografic al Academiei de ştiinţe din Petersburg (1917). Profesor de etnologie la Universităţile din Vladivostok (1918—1922) şi Pekin (1926).

BIBL.: *Organizarea socială la Manei* (1924); *Migraţia nordică a tunguşilor* (1926); *Organizarea socială a tunguşilor nordici* (1930); *Complexul psihomental al tunguşilor* (1935); (postum) *Investigaţia etnologică a Chinei* (1942)

T

TÁRKÁNY Szűcs Ernő — etnolog maghiar (n. 13 oct. 1921, Hódmezővásárhely). Studiază dreptul și antropologia la Universitatea din Cluj. Practică avocatura, însă se consacră etnologiei juridice. Doctor în jurisprudență. Șef al secției juridice a Ministerului industriei grele din Budapesta. **T.SZ.E.** întreprinde cercetări de arhivă și teren asupra obiceiurilor juridice, antropologiei juridice, a istoriei dreptului cutumiar al poporului maghiar. Lucrările lui subliniază îndeosebi relațiile dreptului cu societatea în general și cu etnosul în special.

BIBL.: *Jogszokás-gyűjtés Kalotaszegen* (1943); *Erdély öröklési jogszokásai* (1944); *Jogi elemek a kalotaszegi népmesékben* (1944); *A juhtartás népi jogszabályai Bálványosváralján* (1944); *Mártély népi jogélete* (1944); *A népi jogélettkutatás problémái a Nagy-Alföldön* (1948); *Vásárhelyi testamentumok* (1961); *Results and Task of Legal Ethnology in Europe* (1967); *Eingebrannte Eigentumsmarken des Viehs in Ungarn* (1968); *Ortsbestimmende/administative/ Viehbrandszeichen in Ungarn* (1969).

TASSONI, Giovanni — folclorist italian (n. 1 mart. 1905, Vidana). Studiază la Milano și Veneția. Profesor la Verona. Membru al Societății italiene de etnografie.

BIBL.: *Proverbi e indovinelli* (1955); *Tradizioni popolari del mantovano* (1964); *Fole mantovane* (1971); *Arti e tradizioni popolari* (1972).

TAX, Sol — antropolog american (n. 30 oct. 1907, Chicago). Studiază antropologia la Universitățile Wisconsin și Chicago. Doctor în antropologie (1934). Întreprinde cercetări asupra indienilor nord-americani (1948), în baza unui program referitor la *Fox Indians* (Iowa). Elaborează o nouă teorie a cercetărilor intitulată „action anthropology". Președinte al Uniunii internaționale de științe antropologice și etnologice. Editează: „Newsboys' World" (1924); „The American Anthropologist" (1953) și „Current Anthropology" (1968—1976).

BIBL.: *Anthropology and Administration* (1945); *„The Civilization of Ancient America* (1951); *Acculturation in the Americas* (1952); *Indian Tribes of Aboriginal America* (1952); *Appraisal*

of Anthropoloy Today (1953); *Evolution after Darwin* (1960, 3 vol.); *Heritage of Conquest* (1952); *Ethnology of Middle America* (1962); *Selection from Anthropology Today* (1962); *Horizons of Anthropology* (1963); *The Draft: A Handbook of Facts Alternatives* (1967); *The People us. The System: A Dialogue in Urban Conflict* (1968).

TĂNASE, Alexandru, filosof român (n. 16 nov. 1923, Deleni, Iași). Studiază filosofia la Universitatea din Iași (1946—1950). Doctor (1961). Consilier în Consiliul național al cercetării științifice (1966—1968). Profesor la Facultatea de filosofie de la Universitatea București (1970). Membru al Academiei de Științe Social-Politice (1970). Director al Institutului de filosofie (din 1971).

BIBL.: *Necesitate, lege, determinism* (1957); *Critica mistificării antimarxiste a conceptului de înstrăinare* (1958); *Libertate și necesitate* (1960); *Cultură și conștiință* (1963); *Introducere în filosofia culturii* (1968); *Destinul civilizației moderne* (1969); *Condiția culturală a faptului istoric ca fapt de civilizație* (1970); *Paradoks svobodî v sovremennom iskusstve* (1971); *Destinul artei în civilizația contemporană* (1972); *Cultură și religie* (1973); *Cultură și umanism* (1973); *Omul în civilizație sau civilizația pentru om* (1973); *Problema realului în arta fantastică* (1973); *Tradition and Inovation in Romanian culture* (1973); *Cultura română în contextul civilizației europene* (1973); *Dialektika nacionalnoe-internacionalnoe v kulture* (1973); (coord.) *Cultura socialistă în România* (1974); *Culture, civilisation, humanisme* (1974); *Système de valeurs de la civilisation socialiste à la lumière de la revolution scientifique-technique contemporaine* (1975); (coord.) *Civilizația socialistă și valorile ei. Conceptul de civilizație socialistă* (1975); (coord.) *Coordonate valorice ale civilizației socialiste* (1976); *Lucian Blaga, filosoful-poet și poetul filosof* (1977).

TEILHARD DE CHARDIN, Pierre — paleontolog și antropolog francez (1 mai 1881, Auvergne — 23 apr. 1955, New York). Studiază la școala jesuită din Villefranche. Continuă studiile de fizică și istorie naturală la Holy Family în Cairo, la Hastings în Anglia. Doctor în teologie (Sorbonna, 1922). Profesor de geologie (1922—1923). Face operă de pionerat la Tianjin în China, unde întemeiază Misiunea Paleontologică Franceză. Întreprinde expediții în: Mongolia, Deșertul Ordos (în urma cărora demonstrează că omul paleolitic a trăit în nordul Chinei), în India și S.U.A. Membru al Academiei de științe (1951) și al *Werner Green Fundation* (1952). Din cauza concepției lui cosmogonice, care punea în centrul ei *noosfera**, și a considerării noosferei ca ultimul scop al cosmogenezei, a fost declarat eretic și exco-

munícat de biserica catolică. După el materia și spiritul sînt două dimensiuni ale aceleiași realități, iar evoluția cosmică e o continuă spiritualizare și personalizare a materiei.

BIBL.: *Le Phénomène de l'Homme* (1959); *Le Milieu Divin* (1960); *The Future of Man* (1964); *Building of the Earth* (1965); *Man and the World* (în *Hymn of the Univers*, 1965); *La place de l'homme dans la nature* (1966); *The Appearence of Man* (1966); *The Vision of the Past* (1966); *Science and Christ* (1966).

REF.: Claude Cuénot, *Teilhard de Chardin, A Biographical Study* (1965); Robert Speaight, *Teilhard de Chardin; A Biography* (1967); Christ. F. Mooney, *Teilhard de Chardin and the Mystery of Christ* (1966); Philip Hefner, *The Promise of Teilhard* (1970).

TEODORESCU, Gh. Dem. — folclorist român (25 aug. 1849, București — 20 aug. 1900, București). Studii clasice și de limbă română la Universitatea din București (1868—1874), la Universitatea din Paris (1875—1877). Profesor la liceul „Sf. Sava" (1878), la liceul „Matei Basarab" (1880) din București. Director al Fundației universitare din București (1895).

BIBL.: *Încercări critice asupra unor credințe, datine și moravuri ale poporului român* (1874); *Un descîntec român* (1875); *Cercetări asupra proverbelor române* (1877); *Noțiuni despre colinde* (1879); *Moș Ajunul* (1885); *Poesii populare române* (1885, 1924, 1957); *Vasilca, pluguşorul, orații de nuntă, paparudele și caloianul* (1885).

REF.: P.V. Haneș, *G. Dem. Teodorescu* („Noua revistă românească", II, 1900); *În amintirea lui G. Dem. Teodorescu 1849—1900* (1902); Ovidiu Papadima, *G. Dem. Teodorescu* (1944).

TENTORI, Tullio — etnolog și antropolog italian (11 apr. 1920, Napoli). Studiază literele la Universitatea din Roma. Expediții în S.U.A., Mexic, Japonia, Cipru etc. Docent în etnologie (1956). Profesor de antropologie culturală la Universitatea „Pro Deo" din Roma (1962—1965). Profesor de antropologie și sociologie la Universitatea „Wayne State" (1959—1960), la Universitatea din Trento (1972).

BIBL.: *Sui rapporti fra la medicina e la religione degli indigeni della California* (1943); *Usi e credenze relative ai gemelli presso i primitivi della California* (1943—1946); *Le religioni del Messico e del Peru* (1946); *L'omicidio presso gli indigeni della California* (1947); *L'etnologia come scienza*

applicata (1949—1950); *La religioni Messico-andine* (1951); *Sullo studio etnologico della communità* (1953); *Cultura esplicita e cultura implicita* (1954); *Corso di Etnologia* (1953—1954); *L'etnologia negli Stati Uniti* (1955); *Il sistema di vita della comunita materna* (1956); *Antropologia culturale* (1957); *Proverbi toscani* (1959); *Lo studio dell'uomo: principi di antropologia culturale* (1960); *La pittura precolombiana* (1961); *Il pregiudizio sociali* (1962); *Classificazione e origine delle instituzioni familiari* (1963); *Il gioiello e il folklorista* (1964); *Gli studii sui caratterii nazionali* (1965); *Genitori e figli* (1965); *La citta come scelta culturale* (1965); *Il patriomonio culturale. Personalità e cultura* (1965); *Il mito e la cultura* (1967); *Scritti antropologici* (1970—1972); *Borgo, quartiere, citta* (1971); *Antropologia culturale* (1972).

THURNWALD, Richard — etnolog și sociolog austriac (18 sept. 1869, Viena — 19 ian. 1954, Berlin). Studiază etnologia și sociologia la Universitatea din Viena (1890). Expediții etnologice în Micronezia și Malaezia (1906—1909), în insulele Salomon (1906—1909; 1930—1931), în arhipelagul Bismarck (1912—1915), în Noua Guinee (1912—1915), în Africa și Australia (1933). Profesor de etnologie la Universitatea din Halle (1920) la Berlin (1923) și în S.U.A. Fundează Institutul de cercetări etnologice din Berlin (1946). **R.T.** combate teoria „cercurilor culturale" a Școlii etnologice de la Viena. Este considerat un funcționalist „avant la lettre" (1925). **R.T.** continuă cercetările etnografice ale lui W. Wundt pe linia psihologiei popoarelor. Scrie o „introducere programatică" la *Probleme der Ethnopsychologie* (1912), lucrare conform căreia cultura este un organ nou creat pentru adaptarea la natură. Opera lui capitală se referă la problemele etnosociologiei. Întemeiază „Zeitschrift für Völkerpsychologie und Soziologie" (1925) și colecția „Forschungen für Völkerpsychologie und Soziologie" (1925).

BIBL.: *Ethnographische Fragen sammlung zur Erforschung des sozialen Lebens der Völker* (1906); *Forschungen auf den Salomoninseln und dem Bismarckarchipel* (1912); *Die Gemeide der Bànaro* (1921); *Die Psychologie des Totemismus* (1917); *Psychologie des primitiven Menschen* (1922); *Forschungen zur Völkerpsychologie und Soziologie* (1925—1936, 14 vol.); *Die menschliche Gesellschaft in ihren ethnosoziologischen Grund-*

lagen (1931—1935, 5 vol.); *Economics in Primitive Comunities* (1932); *Analyse vom Entwicklungszyklus* (1933); *L'economie primitive* (1932); *Grundfragen menschlichen Gesellung* (1957).

TOCILESCU, Grigore Gr. — istoric, arheolog, epigrafist și folclorist român (26 oct. 1850, Ploiești — 18 sept. 1909, București). Studiază dreptul și literele la Universitatea din București (1874). Studiază istoria și arheologia la universitățile din Praga și Viena (1875—1876). Doctoratul în istorie la Praga (1876). Director al Muzeului de antichități din București. Membru corespondent al Academiei Române (1877). Întreprinde cercetări arheologice pe malul drept al Dunării. Urmează apoi cursuri la Sorbonna, College de France, L'École des Hautes Études. Profesor de antichități greco-romane, de epigrafie, istorie veche la Universitatea din București (1881). **G.T.** studiază formele arhaice de civilizație și cultură autohtonă în Dacia și publică materiale geografice și folclorice în colecții vaste. Editează „Revista pentru istorie, arheologie și filologie" (1899).

BIBL.: *Dacia înainte de Romani* (1880); *Monumentul de la Adam Klissi* (1895); *Marele dicționar geografic al României* (I—V, 1898—1902, în colab.); *Materialuri folcloristice* (I—II, 1902—1908); *Balade și doine* (1958).

REF.: *Lui Gr. Tocilescu cu ocasiunea jumătății de veac a vîrstei sale (26 oct. 1900)*, *Omagiu* (1900); *Biografia lui Gr. Tocilescu* („Revista pentru istorie, arheologie și filologie", XI, 1, 1910).

TOKAREV, Serghei Alexandrovici — etnograf sovietic (n. 29 dec. 1899). Studii de etnografie la Universitatea din Moscova. Doctor în etnografie. Profesor de etnografie la Universitatea din Moscova. Membru al Institutului de etnografie „N.N. Mikluho-Maklai" din Moscova. S-a preocupat de etnogeneza unor popoare siberiene și a popoarelor slave din Europa. A întreprins studii asupra credințelor religioase, a totemismului și animismului, a tipurilor de comunități etnice și a structurilor acestora.

BIBL.: *Etnografia narodov SSSR* (1958); *Istoria ruskoi etnografii* (1966); *The Problem of Totemism as Seen by Soviet Scholars* (1966); *Die Religion in der Geschichte der Völker* (1968).

TOLSTOV, Serghei Pavlovici — istoric, arheolog și etnograf sovietic (12 ian. 1907). Studiază istoria la Universitatea din Moscova (1930). Doctor în istorie.

Începe activitatea științifică încă din perioada de studii, cu cercetări etnografice asupra popoarelor de pe Volga. Conduce secția de etnografie a Universității din Moscova (1937—1951). Întreprinde mai multe expediții arheologico-etnografice, dintre care cea mai importantă este aceea în Asia Centrală, în *Horezm*, unde descoperă cultura horezm din depresiunea Sarakamisskaia, de pe valea rîului Sîr-Daria. Director al Institutului de etnografie „N.N. Mikluho-Maklai" din Moscova (1943). Profesor la catedra de etnografie a Universității din Moscova (1939—1951). Membru corespondent al Academiei de Științe a U.R.S.S. (1953). **S.T.** a fost îndeosebi preocupat în cercetările lui de istorie primitivă a Asiei centrale de religia primitivă, de problemele etnogenezei unor popoare ale U.R.S.S. și de periodizarea istorico-etnografică a tuturor popoarelor. Folosește metoda fotogrametriei în cercetările lui arheologice pentru detectarea zonelor bogate în așezări, necropole, drumuri ascunse sub straturile superficiale ale solului. Redactor șef al revistei „Sovetskaia etnografia".

BIBL.: *Russkie krestianskie postroiki* (1927); *Ocerki pervonacealnogo islama* (1932); *Perejitki totemizma i dualinoi organizații u turkmen* (1935); *K Voprosu o periodizații istorii pervobîtnogo obșcestva* (1946); *Sovetskaia școla v etnografii* (1947); *Drevnii Horezm. Opît istoriko-arheologiceskogo issledovania* (1948); *Po sledam drevnehorezmiiskoi țivilizații* (1948); *Periodizația drevnei istorii Srednei Azii* (1949); *Arheologhiceskie i etnograficeskie rabotî Horezmskoi ekspediții 1945—1948 gg* (1952); *Rabotî Horezmskoi ekspediții Akademii Nauk S.S.S.R. v 1954* (1955); *Po drevnim deltam Oksa i Iaksarta* (1962); *Narodî Srednei Azii i Kazahstana* (1962—1963, vol. 1—2); *Polevîe issledovania Horezmskoi ekspediții v 1958—1961 gg* (1963); (în colab. cu I.I. Ceboksarova) *Narodî zarubejnoi Evropî* (1964).

TOYNBEE, Arnold Joseph — istoric, sociolog și etnolog englez (14 apr. 1889, Londra — 22 oct. 1975, York). Studiază la Colegiile din Winchester și Balliol din Oxford. Lucrează întîi la Foreign Office. Profesor universitar de istorie bizantină, neogreacă și de istorie universală. Director al „Royal Institute of International Affairs". Preocupat de probleme ale filosofiei istoriei. Elaborează teoria dezvoltării ciclice a societății omenești, negînd unitatea procesului istoric. După el civilizația care moare

nu dă naștere alteia, decît ca o cauzalitate mecanică a evenimentelor. Adversar al tehnocrației, **A.J.T.** pune accentul în studiile sale pe studiul reacției umane față de mediul ambiant. **A.J.T.** a analizat amănunțit trecutul, comparîndul-l cu prezentul și cu prefigurările viitorului. Nu a studiat istoria pe baza naționalității popoarelor, ci a perioadelor istorice, pe societăți creatoare de diverse tipuri de civilizație. După el civilizațiile sînt create de oameni aleși. Izvoarele și decăderea civilizațiilor sînt în funcție de capacitatea de reacție creatoare la stimulii mediului ambiant. De aceea istoria aparține zonelor temperate ale globului. Viziunea lui istorică e pesimistă. Susține că occidentul e într-o criză de conjuncție și prezintă simtome de destrămare. Civilizația post-creștină, lipsită de religie, este fidelă numai superiorității tehnologice, ceea ce inversează mersul istoriei. El nu vede „o ieșire din impas" decît într-o „renaștere religioasă", ale cărei conținut și formă însă nu le precizează. Aceasta i-a adus critici din partea curentelor de orientare științifică.

BIBL.: *A Study of History* (12 vol., 1934—1954); *Civilization on Trial* (1949); *An Historian's Approch to Religion* (1956); *Christianity among the Religions of the World* (1957); *La civilisation americaine est-elle distincte de celle de l'Europe?* (1958); *Change and Habit* (1966).

REF.: J.W. Blyth, *Toynbee and the Categories of Interpretation* („Philosophy Revue", 1940); D.C. Somervell, *Abridgment* (1950); P. Rossi, *Indagine storica e visione della storia in Arnold Joseph Toynbee* (Torino, 1952); *L'apport d'Arnold Toynbee* (revista „Diogène", Paris, 1956).

TYLOR, Edward Burnett — antropolog, etnolog și istoric englez al culturii (2 oct. 1832, Londra — 2 ian. 1917, Wellington). Călătorește în Mexico. Custode la Muzeul de antropologie al Universității Oxford (1883). Profesor de antropologie la Universitatea Oxford (1896). **E.B.T.** este un evoluționist moderat în studiile de etnografie. Folosește metoda comparativ-istorică în analiza interferențelor și similitudinilor culturale, al difuziunii magiei și mitologiei primitive. Definește conceptul de „animism".

BIBL.: *Anahuactor Mexico and the Maxicans, Ancient and Modern* (1861); *Researches into the Early History of Mankind* (1865); *Primitive Culture* (2 vol., 1871); *Anthropology* (1881); *On Method of Investigating the Developement*

of Institutions (1889); *On American Lot-games Evidence of Asiatic Intercourse before the Time of Colombes* (1896).

REF.: N.W. Thomas, *Anthropological Essays* (1907); R.R. Marett, *Tylor* (în „Modern Sociologistes", 1936).

U

UJVÁRI Zoltán — etnolog maghiar (25 ian. 1932, Gömör). Studiază limba și literatura maghiară la Universitatea „Lajos Kossuth" din Debrecen (1951—1955). Paralel urmează Institutul etnologic al Facultății de arte a Universității din Debrecen. Lector de folclor. Doctor în filosofie (1970).

BIBL.: *Egy farsangi játék funkciójának kérdéséhez* (1957); *Niektoré údaje k etnografickému studiu juhozemplinskej slovenskej obce Háromhuta* (1959); *Ősi famegmunkáló eszköz népi használatban* (1960); *Primitive Methoden der Feuerbereitung aus Nordungarn* (1961); *K otázke mad'arskych a slovsnskych hier na mosty* (1961); *Ungarische Angabe über Jánosik, den Volkshelden der Slowaken* (1962); *Farsangi dramatikus játékok Szatmárban* (1962); *Une coutume des Slaves du Sud: la „dodola"* (1963); *A magyar agrárrítusok zoomorf-démonaihoz* (1964); *Über die slawischen ethnographischen Forschungen in Ungarn* (1965); *Az egyén szerepe a népszokban* (1965); *Hahnenschlagen und Hahnenschiessen in Ungarn* (1965); *Kecskemaszkos szokás Hajdúdorogon* (1965); *Antropomorf mitikus lények a magyar és az európai agrárhagyományban* (1966); *Népi dramatikus játékok alkalmai és típusai az Alföldön* (1966); *Das Begräbnis parodierende Spiele in der ungarischen Volksüberlieferung* (1966); *Theriomorphe Korndämonen in der ungarischen Volksüberlieferung* (1967); *Magyar adatok a finn vetési kenyérhez* (1967); *Források és kutak a zempléni hegyvidéken* (1969); *Slovák Itinerant Artisans in Hungarian Folk-Plays* (1970); *Egy genre-típus a népi dramati-*

kus szokásokban (1968); *Les rapports slaves des coutumes populaires hongroises et l'histoire du peuplement* (1971); *Zusammenhänge von maskierten, dramatischen Bräuchen mit dem Agrarkult* (1971).

USCĂTESCU, Jorge – etnolog spaniol de origine română (n. 5 mai 1919, Curteana, Gorj). Licențiat în filosofie și drept la Universitatea din București. Doctor în filosofie și drept la Universitatea din Roma (1941 și 1943). Asistent la Universitatea din Madrid (1947). Membru, președinte al „Sociedad Iberoamericana de filosofia". Președinte al „Societății internaționale de studii filosofice Giovanni Gentile" din Roma. Membru al „Institutului de studii europene". Profesor de etnologie al Universității din Madrid.

BIBL.: *Rumania: pueblo, historia, cultura* (1951); *Relaciones culturales hispano-rumanas* (1952); *Juan Battista Vico y el mundo historico* (1956); *Teoria e la negatión de la historia* (1956); *Constantin Brancusi* (1958); *Escatologia e Historia* (1959); *Profetas de Europa* (1962, 1964); *Vico e altre guide* (1962); *Tiempo de Ulisse* (1963); *Utopia e plenitud histórica* (1963); *Séneca nuestro contemporaneo* (1965); *Konturen eines neuen Humanismus* (1967); *Teatro occidental contemporáneo* (1968); *Il teatro e le sue sombre* (1968); *Erasmo* (1969, 1970); *Thanatos* (1970); *Aporias del Estructuralismo* (1971); *Genesi e Vicende dello Sitrutturalismo* (1972); *Sopravvivenza della Letteratura e del'Arte* (1972); *Breve Teoria e Historia de la Cultura* (1973); *Cultura-vanguardia* (1974); *Idea del Arte* (1975).

V

VAKARELSKI, Kristo Tomov — etnograf bulgar (n. 15 dec. 1896, Clissura Momina, Bazargic). Studiază filologia slavă și literatura la Universitatea din Sofia (1923), etnografia și etnolo-

gia slavă la Universitatea din Varşovia (1926—1927). Custode al Muzeului etnografic din Sofia (1927—1941); director al Muzeului popular din Sofia (1941—1944); director al Muzeului etnografic din Sofia (1945—1949); şef de secţie la Institutul etnografic al Academiei bulgare de ştiinţe (1950—1962). Membru onorific al Institutului slav din Praga (1938).

BIBL.: *Iz veşcestvenata kultura na bălgarite* (1929—1930; 1936—1943); *Proekt za bălgarski folkloren atlas* (1933); *Bălgarski narodni gatanki* (1936); *Svatbenata pesen, miastoto i slujbata v svatbenite obredi* (1939); *Poniatia i predstavi za smărtta i duşata* (1939); *Bălgarski praznicini obiceai* (1943); *Caractères ethnographiques de la Thrace occidentale* (1946); *Die bulgarischen wandernden Hittenhütten* (1956); *Überreste des Pfluglosen Feldbaues bei den Bulgaren* (1957); *Kulturne prezitky* (1958); *Istoriceski narodni pesni* (1962); *Über die Volkswohnarchitektur bei den Bulgaren* (1962); *Bălgarsko narodno iskustvo* (1963); *Enografia Bălgarii* (1965); *Milchverarbeitung und Milchprodukte bei den Bulgaren* (1969); *Bulgarische Volkskunde* (1969); *L'étude des modes de vie actuels du peuple* (1970); *Arten des Tragens bei den Bulgaren* (1971); *Die Rosenkultur in Bulgarien* (1972); *Traditionelle landwirtschaftliche Geräte der Bulgaren* (1972); *Wurde in Bulgarien der Socha-Pflug verwendet?* (1971—1972).

VAN GENNEP, Arnold — etnograf francez (1873, Ludwigsburg, Germania — 1957, Paris). Studiază limbile orientale la École pratique des Hautes Études din Paris (1890). Profesor de franceză în Polonia (1896—1900), şef al biroului de traduceri din Ministerul Agriculturii (1901—1908). Profesor de etnografie şi istoria religiilor la Universitatea din Neuchâtel (1912—1915). Organizează primul congres de etnografie din Elveţia (1914). Întreprinde călătorii în S.U.A. Membru al CNRS *(Centre National de Recherches Scientifiques,* 1945—1957). Fundează „Revue des Études Ethnographiques et Sociologiques" (1908), care devine „Revue d'Ethnographie et de Sociologie" (1910).

BIBL.: *Tabou et totémisme à Madagascar* (1904); *Religions, moeurs et légendes* (5 vol., 1908—1914); *Les rites de passage* (1909); *La formation des légendes* (1910); *En Algerie* (1914); *En Savoie. I. Du berceau à la tombe* (1916); *L'État actuel du problème totémique* (1920); *Traité comparatif des*

nationalités (1922); *Le Folklore, Croyances et coutumes populaires françaises* (1924); *Le folklore du Dauphiné-Isère* (1932—1933); *Le folklore de la Bourgogne, Côte-d'or* (1934); *Le folklore de la Flandre et du Hainaut français* (1935); *Le folklore de l'Auvergne et du Velay* (1942); *Le folklore des Hautes-Alpes* (1946); *Manuel de folklore français contemporain* (7 părți în 4 tomuri, 1938—1958).

REF.: *Notice des titres et travaux des oeuvres d'Arnold Van Gennep* (1964). K. Van Gennep, *Les oeuvres d'Arnold Van Gennep* (1964); Nicole Belmont, *Arnold van Gennep, le créateur de l'ethnographie française* (1974).

VARAGNAC, André — arheolog și etnolog francez (n. 1894, Paris). Doctor în litere. Muzeograf la Paris (1937). Profesor la Paris (1954). Fondează „Societatea de Folclor și civilizații tradiționale" (1928) și „Institutul internațional de Archeo-civilizație" (1947). **A.V.** studiază problemele paleoetnologiei prin intermediul arheologiei.

BIBL.: *Definition du folklore* (1938); *Costumes Nationaux* (1939); *Costumes français* (1940); *Civilisations traditionnelles et genres de vie* (1948); *De la préhistoire au monde moderne* (1954); (în colab.) *L'Homme avant l'ecriture* (1959); *La conquête des énergies. Les sept révolutions énergétiques* (1972); *À propos des origines du droit* (1974).

VÂLSAN, George — geograf și etnograf român (21 ian. 1885, București — 6 aug. 1935, Agigea). Studiază filosofia și geografia la Universitatea din București, în Franța și Germania. Expediții etnografice în Craina Serbiei (1910—1912). Profesor de geografie la Universitățile din Iași (1919), Cluj (1929) și București (1929—1935). Membru al Academiei Române (1920). Organizează Muzeul etnografic al Transilvaniei, împreună cu R. Vuia. Delimitează epistemologic etnografia de geografia umană. Determină principiile teoretice, conținutul, problemele majore și minore, metodologia și rolul etnografiei. Studiază problema specificului național. Adoptă o atitudine raționalistă și progresistă în etnografie.

BIBL.: *De la românii din Serbia. Culegere de literatură populară* (1913) (în colab.); *Menirea etnografiei în România* (1924); *Rolul Carpaților în România actuală* (1923); *Carpații din România de azi* (1924); *O știință nouă — etnografia* (1927); *Mediul fizic extern și capitalul biologic național* (1928); *Leagănul poporului român* (1928) etc.

REF.: Tiberiu Morariu: *Bibliografia operei lui George Vâlsan — 1885—1935,* cu *Caracterizarea vieții și operei lui* de Vintilă Mihăilescu (1937); Tiberiu Morariu, *George Vâlsan un mare geograf român* (1965); N. Al. Mironescu, *Etnograful George Vâlsan* (în colab., 1966).

VELEVA, Maria — etnograf bulgar (4 iul. 1914, Sofia). Urmează studii de etnografie la Universitatea din Sofia. A lucrat în cercetare științifică în cadrul Academiei bulgare de științe. Doctor în filosofie. S-a preocupat de obiceiurile populare, tehnologia textilă populară, de arta populară bulgară.

BIBL.: *Bălgarski narodni nosii v Severna Bălgariia prez XIX i nacealoto na XXv.* (1960); *Bălgarskata dvuprestilcena nosiia* (1963); *Takane i takacini telniki ot jugoistocina i Severozapadna Bălgariia* (1967).

VETIȘANU, Vasile — istoric al filosofiei și etnolog (29 apr. 1935, Mălădia, Sălaj). Licențiat al Facultății de filosofie din București (1964). Doctor în filosofie (1974). Cercetător științific la Institutul de filosofie al Academiei R.S. România (1964—1975), apoi la Institutul de Cercetări etnologice și dialectologice (din 1975).

BIBL.: *Progresul uman și tradițiile culturii* (1973); *Vasile Pârvan. Idealul uman și valorile vieții* (1977); *A.D. Xenopol și problemele filosofiei culturii* (în vol. A.D. Xenopol. *Viața și opera,* 1972); *Dimensiunea etică a culturii tradiționale* (în vol. *Unitate și varietate în cultura populară,* 1977); *George Vâlsan — etnograf al Văii Dunării* (în vol. *File de istorie,* 1977); *Dimensiunea filosofică a etnologiei* (în vol. *Introducere în etnologie,* 1977), *Victor Russu și problemele culturii tradiționale* (în vol. *Valorile culturii muzeale,* 1977).

VIDYARTHI, Lalita Prasad — antropolog social și cultural indian (n. 1931). Studiază la Universitatea din Lucknow (1951). Doctor în antropologie la Universitatea din Chicago. Profesor (1969) și conducător al Departamentului de antropologie al Universității din Ranchi, Bihar. Întreprinde investigații individuale și colective asupra „etnografiei tribale", a „urbanizării satului", a istoriei culturii populare indiene. Conduce „The Joint Indo-Japanese Research Project", on the Tribes of India". Editează „Journal of Social Research".

BIBL.: *Sacred complex in Hindu Gaya* (1962); *Cultural Contours of Tribal Bihar* (1964); (în colab.) *Anthropology Manava Vi-*

gyan (1964); *Cultural Configuration of Ranchi* (1968); (în colab.) *The Culture of India* (1977).

VINCZE István — etnolog maghiar (n. 31 mai 1922, Miskolc). Studiază etnografia la Universitatea din Budapesta. Doctor în filosofie. Cercetător științific la Muzeul etnografic național (1949—1963), la Academia maghiară de științe (1963).

BIBL.: *Rebmesser in Ungarn*, (1958); *Ungarische Weinkelter* (1959); *Ungarisehe Weinkeller* (1960); *Verfahren und Geräte der Weinkelterung* (1961); *Historische Schichten und Kultureinflüsse in der ungarischen Weinkultur* (1965); *Vergleichende geschichtlich-volskundliche Untersuchungen des osteuropäischen Weinbaues* (1971); *Tretgeräte und Pressen* (1975).

VLĂDUȚIU, Ion — etnograf român (n. 3 ian. 1929, Bogata, Mureș). Studiază istoria la Universitatea „Lomonosov" din Moscova (1948—1954). Cercetător științific la Institutul de arheologie (1954—1957), asistent de etnografie la Universitatea București (1956—1957). Doctor în istorie (1961). Cercetător științific la Institutul de istoria artei (1961—1962), Institutul de etnografie și folclor (1963—1968). Director la Așezămintele culturale (1968—1970), director adjunct la Institutul de etnografie și folclor (1970—1974). Cercetător științific la Institutul de cercetări etnologice și dialectologice (din 1974). A întreprins călătorii de studii în străinătate.

BIBL.: *Orientarea ideologică a cercetărilor etnografice* (1960); *Almenwirtschaftliche Viehhaltung und Transhumance im Brangebiet* (1961); *Noțiunea de mocan în păstoritul românesc* (1964); *Unele probleme actuale privind formarea și dezvoltarea colecțiilor etnografice* (1964); (în colab. cu L. Demeny) *Contribuții documentare la începuturile culegerilor creației populare orale românești în Transilvania* (1965); (în colab. cu Boris Zderciuc și Paul Petrescu) *Unele probleme privind metoda și tehnica de transferare a unităților de teren în muzeu* (1966); *Ingeniozitatea omului. Mărturii din viața și cultura popoarelor* (1968); *Contribuții la cunoașterea structurii sociale a păstorilor transhumanți în secolul al XIX-lea* (1969); *Polinezienii* (1967); În *Etnografia văii Bistriței* (capitolele: *creșterea animalelor, lucrul la pădure, agricultura, pescuitul, vînătoarea, transportul*, 1973); *Etnografia românească. Istoric. Cultură materială* (1974); *Turism cu manualul de etnografie* (1976).

VRABIE, Gheorghe — folclorist român (n. 10 aprilie 1908, Voineşti-Tudora, Vaslui). Studii de limbă şi literatură română la Universitatea din Bucureşti (1930—1934). Doctor al Universităţii din Berlin (1943). Profesor de liceu la Bucureşti (1934—1944). Lector de folclor la Universitatea din Bucureşti (1944—1952). Conferenţiar şi profesor de istorie literară şi folclor la Institutul pedagogic din Piteşti (1962—1974).

BIBL.: *Bîrladul cultural* (1937); *Folklor românesc* (1946); *Folklorul.Obiect.Principii.Metodă* (1947); *Călătoria fratelui mort sau motivul Lenore în folclorul sud-est european* (1957); *Folklore comparato* (1958); *Mijloace artistice în balada noastră populară* (1962); *Gruia lui Novac* (1965); *Balada populară română* (1966); *Folcloristica română. Evoluţie, curente, metode* (1968); *Folclorul. Obiect, principii, metodă, categorii* (1970); *Basmul cu soarele şi fata de împărat. Poveşti, snoave şi legende argeşene* (1973).

VUIA, Romulus — etnograf şi folclorist român (28 ian. 1887 Comloşul Mare, jud. Timiş — 2 iul. 1963, Bucureşti). Studiază la Şcoala normală din Budapesta (1907—1910). Lucrează la „Volkerkunde Museum" din Berlin, sub conducerea lui Laschan (1910—1914). Profesor de liceu la Haţeg (1916—1918); şef de lucrări la Institutul de geografie al Universităţii din Cluj (1920). Doctor în geografie (1924). Profesor de etnografie la Universitatea din Cluj (1926—1940). Director al Muzeului etnografic al Transilvaniei (1923). Înfiinţează „Cercul de studii etnografice" (1939). Reorganizează „Muzeul Astrei" din Sibiu. Şef al Secţiei de etnografie a Institutului de arheologie al Academiei R.S.R. (1956—1963). Întemeietor al Institutului de etnografie şi folclor al Academiei R.S.R. Efectuează cercetări de teren, de muzeologie română şi străină. Adept al morfologiei culturii în etnografia română.

BIBL.: *Legenda lui Dragoş. Contribuţiuni pentru explicarea originii şi formării legendei privitoare la întemeierea Moldovei* (1921); *Cîteva observaţii şi constatări asupra păstoritului şi asupra tipurilor de case la români* (1922); *Căluşarii, dans vindecător* (1924); *Ţara Haţegului şi regiunea Pădurenilor. Studiu antropogeografic şi etnografic* (1926); *Aşezările, casa şi portul ţăranului român din Ardeal şi Banat* (1929); *Etnografie, etnologie şi folclor. Definiţia şi domeniul* (1930); *Types of villages Houses in Roumanian and their connection with the cultural circles in the south of Europe* (1934);

A Roumanian survival of sun cult and fecundity rete (1934); *The Roumanian Hobby-Horses. The Căluşarii* (1935); *Chronologie des types de villages dans le Banat et la Transylvanie* (1936); *Le village roumain de Transylvanie et du Banat* (1937); *Histoire et état actuel des études onethgraphiques et fokloriques en Roumanie* (1937); *Portul popular al Păduvenilor* (1958); *Portul popular din ţara Haţegului* (1960); *Aşezările şi casa rurală din părţile de nord-vest ale Moldovei* (1960); *Studiul aşezărilor şi al casei* (1960); *Tipurile de păstorit la români* (1968); *Cercetări asupra casei rurale din R.P. Ungară* (1968); *Studiul etnografic asupra satului Nucşoara* (1968). *Studii de etnografie şi folclor* (vol. I, 1975).

REF.: Romulus Vuĭcănescu, *Romulus Vuia* (în „Revista de etnografie şi folclor", 1963); Th. Onişor *Romulus Vuia* (în „Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei", 1970).

VULCĂNESCU, Romulus — etnolog, sociolog al culturii şi folclorist român (n. 23 feb. 1912, Bucureşti). Studiază sociologia culturii şi etnologia la Universitatea din Bucureşti (1934—1937). Profesor de filosofie (1938—1948). Doctor (1949). Şef al secţiei de etnografie din Institutul de arheologie (1958), Institutul de etnografie şi folclor (din 1964). Secretar ştiinţific al „Comisiei de antropologie şi etnologie" a Academiei R.S.R. (1968). Coordonator şef-adjunct al „Grupului de cercetări complexe Porţile de Fier" al Academiei R.S.R. (1969). Unul din organizatorii „Cercului de studii folclorice" din Bucureşti (1948). Editează şi conduce, din 1978, publicaţia „Ethnologica".

BIBL.: *Scurtă privire asupra mitologiei române* (1937); *Troiţa, însemn solar* (1943); *Două tipuri de mitologie română* (1944); *Fenomenul horal* (1944); *Măştile cucilor* (1960); *Caractere înrudite între portul popular român şi slovac* (1962); *Călăreţii sărari* (1963); *Toponimie profesională* (1964); *Signes juridiques dans la région Carpato-Balkanique* (1964); *Cartografierea etnografică a transhumanţei în Oltenia de Vest* (1964); *Figuravea mîinii în ornametica populală română* (1964); *Pietrele colibate* (1965); *L'évolution des abris pastoraux chez les Roumains* (1965); *Gogiu—un spectacol funerar* (1965); *Dimitrie Gusti şi cercetarea etnografică* (1966); *Agricultura de munte* (1967); *Metoda de investigaţie etnologică în zona Porţile de Fier* (1968); *Dinamica culturii în antropologia actuală*

(1968); *Agricultura în Clisura Dunării* (1968); *Etnografia, știința culturii populare* (1968); *Boșimanii* (1968); *Rolul etnologiei în procesul autocunoașterii culturale* (1969); *Lucrări artistice în metal, os și piatră* (1969); *Toponymie agraire de montagne dans les Carpathes Roumaines* (1970); *La dactyloponcture* (1970); *Etnologia juridică* (1970); *Măștile populare* (1970); *Incașii* (1970); *Concepte de reprezentare cartografică în etnotrafie: scheme, tipuri și modele* (1970); *L'écho des quelques monuments mégalithiques dans le paléofolklore et le folklore roumain* (1971); *Coloana cerului* (1972); *Sistemul științelor etnologice particulare și contemporaneitatea* (1972); *Cojocăria* (1973); *Dynamique du théâtre populaire folklorique roumain* (1973); *Mit și folclor* (1973); *Toponimie mitică românească* (1974); *Istoria etnologiei române* (1975); *Les aspects essentiels de la mythologie roumaine* (1977).

W

WEINHOLD, Rudolf — etnograf german (16 mart. 1925, Pirna pe Elba). Studiază etnografia la Universitatea „Karl Marx" din Leipzig (1948—1952). Doctor în filosofie al Universității „Humboldt" din Berlin (1957). Docent la Universitatea Humboldt din Berlin (1971).

BIBL.: *Töpferwerk in der Oberlausitz* (1958); *Winzerarbeit an Elbe, Saale und Unkrut* (1973); *Vivat Bacchus. Eine Kulturgeschichte des Weins und des Weinbaus* (1975).

WESTERMARCK, Edward Alexander — sociolog și etnograf finlandez (20 nov. 1862, Helsinki — 5 sept. 1939, Lapinlahti). Studiază filosofia și sociologia la Helsinki. Profesor de sociologie la Universitatea din Londra (1907) și de etică la Universitatea din Helsinki. Doctor în antropologie (1889). Întreprinde cercetări de teren în

Maroc. Este influențat de Herbert Spencer. Are preocupări comparatist-istorice în cadrul evoluționismului. **E.A.W.** este considerat precursor al etnologiei juridice.

BIBL.: *History of the Human Marriage* (3 vol. 1891); *The Origin and Developement of the Moral Ideas* (2 vol., 1906—1908); *Marriage, Ceremonies in Marocco* (2 vol., 1913); *Ritual and Belif in Marocco* (2 vol., 1926); *A Short History of Marriage* (1926); *Memories of my Life* (1929); *Wit and Wisdom in Marocco* (1930); *Ethical Relativity* (1932); *Early Beliefs and Their Social Influence* (1932); *The Future of Marriage in western Civilization* (1936); *Christianity and Morals* (1939).

WIEGELMANN, Günter — etnolog german (n. 31 ian. 1928, Essen). Studiază geografia și germanistica la Universitatea din Köln (1949—1954). Abilitat în etnografie la Universitatea din Bonn (1966). Asistent la *Atlas der deutschen Volkskunde* (1955—1958), la Frankfurt am Mein și Bonn, și la Institut für geschichtliche Landeskunde din Bonn (1958—1966). Docent universitar (1966). Profesor la Universitatea din Mainz (1968) și din Münster (din 1971). Președinte al Deutschen Gesellschaft für Volkskunde (1969—1977). Președinte al Volkskundlichen Kommission für Westfalen (din 1971). Director-editor al publicației internaționale „Ethnologia Europea" (1971). Editor al publicației vestgermane: „Zeitschrift für Volkskunde" (din 1971).

BIBL.: *Natürliche Gunst und Ungunst im Wandel rheinischer Agrarlandschaften* (1958); *Alltags- und Festspeisen* (1967); *Erste Ergebnisse der ADV-Umfragen zur alten bäuerlichen Arbeit* (1969); *Der Wandel der Nahrungsgewohnheiten unter dem Einfluss der Industrialisierung* (în colab., 1972); *Kultureller Wandel im 19. Jahrhundert* (1973); *Volkskunde. Eine Einführung* (în colab., 1977).

WILDHABER, Robert — folclorist elvețian (3 aug. 1902, Zürich). Studiază folclorul la Universitatea din Basel. Doctor docent în folclor. Director al Schweizerisches Museum für Volkskunde din Basel. Editează: „Schweizerisches Archiv für Volkskunde". S-a preocupat de iconografia religioasă, de legendele populare, de bibliografia folclorică.

BIBL.: *International Folklore and Folklife Bibliography* (1939); *Das Sündenregister auf der Kuhhaut* (1955); *Masken und Mas-*

kenbrauch aus Ost- und Südesteuropa (1968); *Sagen aus Uri* (3 vol., 1969).

REF.: *Festschrift für Robert Wildhaber* (1972).

WOLFRAM, Richard — etnolog austriac (n. 16 sept. 1901, Viena). Studiază la Universitatea din Viena. Profesor de folclor și limbi scandinave (1936). Fundează „Institutul de folclor" al Universității din Viena. Preia, organizează și conduce lucrările pentru întocmirea Österreichischer Volkskundeatlas.

BIBL.: *Ernst Moritz Arndt und Schveden, Forschungen zur neueren Literaturgeschichte* (1933); *Schwerttanz und Münerbund* (1936); *Die Volkstänze in Österreich und verwandte Tänze in Europa* (1951); *Die gekreuzten Pferdeköpfe als Giebelzeichen* (1966).

WUNDT, Wilhelm — filosof, psiholog și istoric german al culturii (16 aug. 1832, Neckarau — 31 aug. 1920, Gossbothen). Studiază medicina (1851—1856). Profesor de fiziologie la Heidelberg (1874), la Zürich (1874—1875). Abandonează studiul fiziologiei generale pentru psihologie. Profesor de filosofie la Leipzig (1875—1919). Creează primul laborator de psihologie experimentală în Germania, unde întreprinde studii de psihologie socială, etnică și de psihologie a culturii. **W.W.,** în lucrările lui de etnopsihologie, de psihologie socială, de psihologie a popoarelor sau demopsihologie, abordează studiul relațiilor comunitare sătești, orășenești și regionale, precum și trecerea de la studiul proceselor psihice comunitare naționale la studiul proceselor psihice supranaționale. Analizează conținutul și forma „sufletului poporului" (Volkseele). În cadrul studiilor de mitologie universală, definește mitul ca un produs de factură estetică, în care se relevă explicații asupra realității concrete, a fenomenelor lumii și naturii. În *Psihologia popoarelor* **W.W.** nu se referă la psihogeneză și psihoevoluție, ci numai la activitatea spirituală a popoarelor primitive, concepută ca o *psihologie a culturii* (Kulturpsychologie), adică a limbii, filosofiei, religiei, artei etc. În *Elemente de psihologie a popoarelor* se referă la fazele preistorice ale umanității: faza primitivă, faza totemică, faza eroică, faza personalității individuale și faza de culminare a umanității propriu-zise.

BIBL.: *Völkerpsychologie: Mythus und Religion* (1900—1920, 10 vol.); *Probleme der Völker-*

psychologie (1911); *Elemente der Völkerpsychologie* (1912).

REF.: E. König, *Wilhelm Wundt* (1912); A. d'Eufemia, *La psichologie le scienze giuridiche... nelle opere de W. Wundt* (1912); P. Peterson, *Wilhelm Wundt* (1925).

X

XENOPOL, Alexandru D. — istoric și filosof al istoriei, român (24 mart. 1847, Iași — 27 mart. 1920, București). Studiază paralel istoria și dreptul în Germania (1867—1871). Doctor în drept și filosofie (1871). Practică magistratura (1871 — 1878). Profesor de Istoria românilor la Universitatea din Iași (1883—1914). Membru corespondent al Academiei Române (1893). Colaborator al revistei „Convorbiri literare" (1868—1901). Director al revistei „Arhiva din Iași". **A.D.X.** a abordat în filosofia istoriei o concepție materialistă, iar în economia politică o concepție progresistă. A urmărit fundamentarea istoriei pe documentația la zi și prezentarea literară a acesteia; integrarea istoriei naționale în contextul celei universale. A fost preocupat de continuitatea poporului român pe teritoriul Daciei antice, combătînd teoriile contrare. Majoritatea lucrărilor lui abordează uneori de pe poziții și cu explicații etnologice problemele referitoare la civilizația și cultura poporului român în contextul sud-est european.

BIBL.: *Teoria lui Rösler* (1884); *Les Roumains aux moyen âge* (1885); *Istoria Românilor în Dacia Traiană* (ed. I, 6 volume, 1888—1893; ed. nouă 14 vol, 1931); *Histoire des roumains* (2 vol., 1896); *Principiile fundamentale ale istoriei* (1900); *Les Roumains* (1908); *Unitatea sufletului românesc* (1911); *Proprietatea mare și cea mică în trecutul Țărilor Române* (1913).

REF.: L. Boicu și Al. Zub, *Biografia lui A.D. Xenopol* (1973); Pop Liciu, *Un filosof al istoriei* (1935); Octav Botez, *A.D. Xenopol gînditor* (1925).

Z

ZAWISTOWICZ-ADAMSKA, Kazimiera — etnograf polonez (n. 1897, Haniebno, R.S.S.Bielorusă). Studiază etnografia şi arheologia la Universitatea din Varşovia (1923—1929). Doctor în etnografie (1929). Continuă studiile la „École Pratique de Hautes Études" din Paris (1930—1931). Docent la Universitatea jagelonă din Cracovia (1952). Profesor de etnografie la Universitatea din Łódź (1952—1967). Conduce Departamentul de etnografie din Muzeul arheologic şi etnografic al oraşului Łódź (1952 — 1962). Preşedintă a Societăţii etnografice poloneze (din 1967).

BIBL.: *Ślady zawierania małżeństwa przez kupno w polskich obrzędach weselnych* (1928); *Dzieje ludoznawstwa polskiego* (1930); *Zasada wolności wyboru przy zawieraniu małżeństa u Słowian* (1932); *Obrzędy weselne* (1934); *Problem kultury ludowej w badaniach nad środowiskiem* (1938); *Społeczność wiejska. Wspomnienia i materiały z badań terenowych* (1948); *Pomoc i współdziałanie w kulturach tradycyjnych* (1949); *„Lud" Kolberga jako źródło badań nad obrzędowoscią ludu polskiego* (1955); *Dawność i teraźniejszość w badaniach etnograficznych* (1956); *Musée Archeologique et Ethnographique de Łódź* (1959); *Park etnograficzny-muzeum pod otwartym niebem* (1959); *Zawody pozarolnicze w wiejskiej kulturze tradycyjnej* (1963); *La région dans la recherche ethnographique* (1964); *Wincenty Pol — badacz kultury ludowej* (1966); *Systemy krewniacze na Słowiańszczyźnie w ich historyczno-społecznym uwarunkowaniu* (1972).

ZDERCIUC, Boris — etnograf, etnosociolog, muzeolog român (n. 24 iul., 1918, Chiseliţa-Nouă, Moldova de Nord). Studiază la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Cluj (1945—1948), specializîndu-se în sociologie. Asistent de etnografie la Universitatea din Cluj (1948—1952). Şef secţie la Muzeul Satului din Bucureşti (1953—1969). Paralel, cercetător ştiinţific la Institutul de istoria artei (1952—1958). Redactor pentru etnografie la Revista muzeelor (1964—1968). Cercetător ştiinţific principal la Institutul de psihologie (1969—1975), apoi la Institutul de cercetări etnologice şi dialectologice (din 1975).

BIBL.: *Über die wissenschaftliche Erforschung des Neuen in*

der Volkskunde (1961); *Covorul maramureșan* (1963); *Tilișca, un sat din Mărginimea Sibiului* (1963); (în colab. cu P. Petrescu și T. Bănățeanu) *Arta populară din România* (1964); *Cu privire la situația social-economică în localitățile din sudul raionului Beiuș (reg. Crișana) specializate în meșteșuguri artistice, de la mijlocul sec. al XVIII-lea pînă la începutul sec. al XX-lea* (1965); *Criterii de selecționare a monumentelor pentru muzeele etnografice în aer liber* (1966); *Monumente de arhitectură populară și conservarea lor* (1970); *Muzeul pomiculturii și viticulturii din Goleşti* (1971, în colab.); *Funcția muzeului în societatea contemporană* (1974); *L'incidence des facteurs socio-culturels sur l'intégration professionnelle des travailleurs industriels d'origine rurale* (1974); *Problematica sociologică a întreprinderilor industriale* (1974).

ZEČEVIĆ, Slobodan — etnolog iugoslav (n. 31 dec. 1918, Mostar). Studiază etnografia la Universitatea din Belgrad. Doctor în etnologie (1962). Specializări în Anglia, Franța și Germania. Director al Muzeului etnografic din Belgrad. Secretar al Comitetului etnologic al Academiei de arte. **S.Z.** întreprinde cercetări etnologice asupra credințelor și obiceiurilor, a riturilor și artei populare a popoarelor din Iugoslavia. Îl preocupă divinitățile mitologice așa cum acestea se relevă în mituri, și datine legate de sărbătorile sătești.

BIBL.: *Priručnik za folklorne grupe* (1950); *Pjesne, plesovi i običaji naroda Jugoslavije* (1951); *An Introduction to Yugoslav Folk Dances* (1952); *Predanja o rusalijskima grobljima u istočnoj Srbiji* (1962); *Južnoslovenski mitski folklor u očima stranaca i slovena* (1963); *Homerov ep i naše narodne igre* (1963); *Igre našeg posmetnog rituala* (1964); *Ljeljenovo kolo* (1964); *Kult velike majke u srpskoj narodnoj drami* (1964); *Vuk i naša mitologija* (1964); *Hajdučki folklor karpatskih slovaka* (1964); *Folklor slovačkih partizana* (1965); *Uvodjenje neveste u novi domaći kult* (1965); *Folkloristika i etnomuzikologija* (1965); *Die Zigeuner in der Slowakei* (1966); *Neki elementi geneze vlasotinačkih Kraljica* (1966); *Talasonimitska biča zaštitnici gradjevina i zakopanog blaga* (1966); *The Role of Festivals in the Creation developement* (1968); *Smrtni ritual i neki oblici kulta mrtvih u stanovništva vlaškog govornog jezika krajine i ključa* (1968); *Zmaj u narodnom verovanju severoistočne Srbije* (1969); *Legenda*

o vučjem pastiru i hromom vuku (1969); *Tradicionalna kultura negotinske Krajine* (1970); *Poreklo naših narodnih verovanja u kućnu zniju* (1970); *Lesnik the Forest Spirit if Leskovac in South Serbia* (1970); *Elementi naše mitologije u srpskim narodnim obredima uz igru* (1972); *La parole, le son et le mouvement—moyens d'expression dans la création populaire* (1972).

ZELENCIUK, Valentin Stepanovici — etnograf sovietic (n 26 oct. 1928, Novo-Grigorievka, reg. Nikolaev). Studiază istoria la Universitatea din Chișinău (1946—1951). Aspirantura la Universitatea din Moscova (1951—1954). Cercetător științific la Institutul de istorie al Academiei de Științe din Chișinău (1954—1969). Șeful secției de etnografe și artă a Academiei de Științe din Chișinău (din 1969).

BIBL.: *Ocerki moldavskoi narodnoi obreadnosti* (1959); *Narodnoe moldavskoe dekorativnoe iskusstvo* (1964, în colab.); *Naselenie Moldavii* (1973); *Moldavski naționalnîi kostium* (1974).

ZENDER, Matthias — etnolog german (n. 20 apr. 1907, Niederweis). Studiază la Universitățile din Bonn, Inssbruck și Viena (1926—1930). Lucrează pentru „Atlasul etnografic" în districtul Rhenan și la „Dicționarul Rhenan", în Bonn (1929—1951). Docent (1954). Conducător al *Atlas der deutschen Volkskunde* (1954). Profesor de etnografie la Universitatea din Köln (1951) și Bonn (1960). Director al Seminarului de etnografie al Universității din Bonn (1963). Coordonator al *Atlasului etnologic al Europei* (1966). Membru permanent în Comisia internațională pentru Atlasul etnologic al Europei (1962).

BIBL.: *Volkssagen der Westeifel* (1935); *Volksmärchen und Schwänke aus der Westeifel* (1935); *Die Sage als Spiegelbild von Volksart und Volksleben* (1940); *Atlas der deutschen Volkskunde, NF, Karten 1-60, Beihefte 1-4* (1958). *Räume und Schichten mittelalterlicher Heiligenverehrung inihrer Bedeutung für die Volkskunde. Die Heiligen des mittleren Maaslandes und der Rheinland in Kultgeschichte und Kultverbreitung* (1959, 1973); *Sagen und Geschichten aus der Westeifel* (1966); *Die Verehrung des hl. Quirinus in Kirche und Volk* (1967).

REF.: *Festschrift Matthias Zender* (1972).

ZNAMIEROWSKA-PRÜFFERO - WA, Maria—etnolog polonez (n. 13 mai 1898, Kibarty, R.S.S. Li-

tuaniană). Studii de etnologie și entomologie la Universitatea din Vilnius (1921—1932). Asistent și conducător al Muzeului etnografic al Universității din Vilnius (1927—1939). Lucrează în Muzeul etnografic al Universității, la Academia lituaniană de științe în Oficiul pentru protecția monumentelor culturale și în Muzeul de artă al Orașului Vilnius (1940—1945). Organizează Biblioteca și Colecțiile etnografice ale catedrei de etnografie și Muzeul etnografic al Universității din Toruń (1945—1949). Lector de muzeografie la Universitatea „N. Copernic" din Toruń (1946—1958); profesor la catedra de etnografie la Universitatea „N. Copernic" din Toruń (1958—1963). Director al Muzeului etnografic din Toruń (1959—1972). Doctor în etnologie (1939). Președinte al Secției muzeale a Societății poloneze de etnologie. **M.Z.P.** este preocupată de clasificarea obiectelor culturii țărănești, după metoda comparativ-tipologică, de contextul lor material și de structura vieții spirituale. Participă la elaborarea tematicii și metodologiei unui *Atlas mondial al pescuitului.*

BIBL.: *Rybołówstwo Jezior Trockich* (1930); *Przyczynek do rybołówstwa na Bugu* (1932); *Przyczynek do magii i wierzeń rybaków* (1947); *Rybackie narzędzia kolne w Polsce i krajach sąsiednich* (1957); *Das Sammeln von tradizionellen Museumobiekten der Fischerei unter Berücksichtigung ihrer Systematik* (1960); *Museum Ethnographic Collections in Poland* (1965); *Thrusting Implements for Fisching in Poland and Neighboring Countries* (1966); *Polskie muzealnictwo etnograficzne w okresie* 25 lecia (1969); *The Museum of the History of World Fisching* (1971); *Przymuzealny skansen toruński i inne muzea skansenowskie realizowane i planowane w woj. bydgoskim* (1972). *Zarys tradycyjnej kultury ludowej woj. bydgoskiego* (1973);

ZOJZI, Rrok — etnograf albanez (n. 10 mai 1908, Shködër). Studiază istoria la Tirana. Șef al sectorului de etnografie din Institutul de istorie (1954). Fundează primul Muzeu etnografic al Albaniei. Profesor de etnografie la Universitatea din Tirana. **R.Z.** este inițiatorul, animatorul și organizatorul studiilor de etnografie albaneză. Manifestă preocupări diverse în etnologie.

BIBL.: *Vestigiile unui calendar primitiv în Albania* (1949); *Studii asupra costumelor populare* (1951); *Portul vestimentiar tradi-*

ţional al poporului albanez (1955); *Scurtă privire etnografică asupra tradiţiilor de navigaţie în Albania* (1955); *Aspecte ale Cutumiarului (Obişnuelnicului) lui Skanderbeg în raport cu dreptul cutumiar albanez* (1956); *Tradiţiile de navigaţie maritimă în Albania* (1958); *Tradiţiile de război maritim* (1958); *Arta populară în Albania* (1959); *Vechile diviziuni regionale ale poporului albanez* (1962); *Guna în tradiţia vestimentiară a popoarelor balcanice* (1966); *Questions concernant le droit coutumier albanais* (1967); *Vestigii arhaice în portul vestimentar al poporului albanez* (1971).